KLUBITÖÖTAJA KÄSIRAAMAT

A-22524 III

*

KLUBI-TÖÖTAJA KÄSI-RAAMAT

EESTI
RIIKLIK KIRJASTUS 1959
TALLINN

ED

Kaane kujundanud
A. Ruutsoo

2 N
Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
52304
206053
ARHIIVKOGU

EESSÕNA

Paljurahvuselise Nõukogudemaa töötajad on jõudnud oma kodumaa arengu uue etapi künnisele.

Viies ellu NLKP XXI kongressi otsuseid, lahendab nõukogude rahvas uusi grandioosseid ülesandeid kommunismi ehitamises.

Nende ülesannete elluviimine, kommunistliku ülesehitustöö käik, tema tempo ja saavutused olenevad eelkõige ja põhiliselt nõukogude inimeste kommunistliku teadlikkuse kasvust. Seepärast on töötajate kommunistlikul kasvatusel praegu otsustav tähtsus.

Töötajate kultuuriliste nõudmiste rahuldamiseks, nende hulgas kommunistliku kasvatustöö läbiviimiseks on loodud tihe kultuurhariduslike asutuste võrk: klubid, rahvamajad, kultuurimajad, raamatukogud, muuseumid. Nende asutuste ülesandeks on viia teadus ja kultuur laiadesse rahvahulkadesse, tõsta nende poliitilist teadlikkust ja tootmisalast aktiivsust, kaasa aidata rahvamajanduse edasiarendamise plaanide elluviimisele.

Kultuurhariduslike asutuste põhiliseks ülesandeks on marksismi-leninismi ideede ulatuslik propaganda, teaduse-, tehnikaalaste ja põllumajanduslike teadmiste levitamine.

Kultuurhariduslikud asutused peavad väsimatult võitlema üksikute inimeste teadvuses veel esinevate kodanlike igandite ja usuliste eelarvamustega, mis on takistuseks nende kommunistliku teadlikkuse tõstmisel.

Lahutamatu seos kommunistliku partei poliitikaga, mis väljendab nõukogude rahva põhihuve ja moodustab nõukogude korra elulise aluse, on andnud meie maa kultuurhariduslike asutuste tööle suure ideelise jõu.

Kultuurhariduslike asutuste töö vastab ainult siis meie rahva huvidele ja nõuetele, kui ta on sügavalt parteilise iseloomuga.

Mitte ainult massiline poliitiline propaganda ja agitatsioon, vaid ka tootmis-, põllumajandus-, kunstilise isetegevuse alases kasvatustöös, kogu kultuurhariduslikus töös peab lähtuma kommunistliku partei poliitikast.

Püstitades kultuurharidusala töötajate ette rahvahulkade poliitilise ja kultuurilise kasvatustöö vastutava ülesande, esitas V. I. Lenin suured nõudmised selle töö organiseerimise, stiili ja meetodite suhtes. Kultuurharidusala töötajad peavad igati aren-

dama rahvahulkade initsiatiivi ja isetegevust, jõudma oma tööga iga elanikuni, töötama bolševistliku kirglikkusega, püsivusega, kuid asjalikult ja konkreetselt. Rahvahulkade osavõtt kultuurharidustöö organiseerimisest, tema loomingulise initsiatiivi ja isetegevuse arendamine kõigil kultuuritöö aladel on tähtsaks teguriks üldise kultuurilise taseme edasisel tõstmisel.

Lenin õpetas, et tuleb töötada nii, et meie töö tagajärjed peegelduksid tootmistöö tõusus. See aga tähendab, et kultuurharidusala töötajad peavad olema rahvahulkade organiseerijaiks, siduma sellega kultuurilise kasvatustöö.

Kultuurharidusliku töö läbiviimisel on tähtis koht klubilistel asutustel: kultuurimajadel, rahvamajadel, kolhooside ja ametiühinguorganisatsioonide klubidel.

Käesoleva käsiraamatu eesmärgiks on tutvustada klubiliste asutuste töötajaid klubitöö ülesannetega, tema vormide ja meetoditega ning nende rakendamisega praktikas. Käsiraamat on kohandatud tõlge kirjastuse «Государственное издательство культурно-просветительной литературы» poolt 1955. a. väljaantud käsiraamatust «Сельский клуб».

Enamik nimetatud käsiraamatu materjale on tõlgitud ja kohandatud vastavalt meie vabariigi oludele ning klubitöö tingimustele. Täiesti uuesti on kirjutatud järgmised osad: «Isetegevuslik teater» — K. Ader, «Tantsud» — H. Aassalu, «Klubi repertuaarikogu» — K. Veskimägi, «Jumestamine» — V. Soosõrv, «Klubi koor» — P. Krigul, «Ehitamine ja sisustamine» — F. Tomps.

Klubiliste asutuste töö vorme ja meetodeid käsitlevais töölõikudes, mis on omased nii kultuuri- ja rahvamajadele kui ka kolhooside ning ametiühingu klubidele, on kasutatud üldistavat terminit „klubi".

I. HELM
Eesti NSV Kultuuriministeeriumi
Kultuurhariduslike Asutuste
Valitsuse ülem

MASSILINE POLIITILINE TÖÖ

Nõukogude inimeste teadlikkus määrab ära meie edasiliikumise tempo teel kommunismile. Seepärast on rahvahulkade kommunistlikul kasvatamisel otsustav tähtsus.

Nõukogude ühiskondliku ja riikliku korra eluliseks aluseks on kommunistliku partei poliitika, mis väljendab rahva põhihuve ja määrab ära nõukogude ideoloogia. Kommunistliku partei poliitikaga on lahutamatult seotud meie maa majandusliku ja kultuurilise elu areng.

Seepärast on klubide peamiseks ülesandeks rahvahulkade kommunistlik kasvatamine. NLKP XX kongressi otsuses on öeldud, et kultuurimajad, klubid, raamatukogud ja punanurgad peavad muutuma parteiorganisatsioonide tugibaasideks massilises poliitilises ja kultuurhariduslikus töös.

Klubide massilise poliitilise töö ülesandeks on levitada marksismi-leninismi ideesid, selgitada partei ja Nõukogude riigi poliitikat ning ülesandeid kommunismi ülesehitamisel meie maal; kasvatada rahvahulki nõukogude patriotismi ja rahvaste sõpruse vaimus; kasvatada sotsialistlikku suhtumist töösse ja ühiskondlikesse ülesannetesse; võidelda kapitalismi iganditega inimeste teadvuses; selgitada partei ja valitsuse, samuti kohalike partei- ja nõukogude organite otsuseid ning mobiliseerida töötajaid neis püstitatud ülesannete täitmisele.

Koos sisepoliitiliste sündmuste selgitamisega peavad klubid samuti süstemaatiliselt tutvustama töötajaid rahvusvahelise olukorraga, selgitama Nõukogude riigi välispoliitikat, tema väsimatut ja järjekindlat võitlust püsiva ja kindla rahu eest kogu maailmas.

TRÜKISÕNALINE PROPAGANDA JA AGITATSIOON

Trükisõna on tähtsaks vahendiks massilise poliitilise töö läbiviimisel. V. I. Lenin on korduvalt rõhutanud trükisõna suurt elulist tähtsust. V. I. Lenin kirjutas, et ajaleht pole mitte ainult kollektiivne propagandist ja kollektiivne agitaator, vaid samuti ka kollektiivne organisaator.

Millised on siis trükisõnalise propaganda ja agitatsiooni peamised vormid klubis?

AJALEHEVITRIIN

Iga klubi elementaarseks, kuid samal ajal ka kõige peamiseks ülesandeks on saavutada, et kõik täisealised elanikud regulaarselt loeksid ajalehti.

Rahvarikastes paikades, klubi jalutusruumis, külanõukogu või kolhoosi juhatuse hoone ees, väljakutel ja põllutööde ajal ka brigaadides pannakse üles ajalehevitriin värskete kesk- ja kohalike ajalehtedega, mida iga päev uuendatakse.

Tavaliselt on ajalehevitriin ühe või kahe poolega. Kui vitriin on ühe poolega, peab vahetuseks olema kaks ajalehte ja 1., 2., 3., 4. lehekülg paigutatakse sel juhul teineteise kõrvale. Sagedasti pannakse ajalehevitriin ka klubi, külanõukogu või kolhoosi juhatuse hoone välisseinale. Kahe poolega vitriinid seatakse tavaliselt postidele. Sel juhul saab ajalehte lugeda mõlemalt poolt. Kui ajalehevitriin on mõlemalt poolt klaasistatud ja vitriinil pole vaheseina, on tarvis ainult üks eksemplar ajalehte.

Ajalehevitriini asukoht peab olema hästi valgustatud ning kaitstud vihma, tuule ja lume eest. Vitriin tuleb asetada parajale kõrgusele, et lugejal oleks hõlbus kogu ajalehte otsast lõpuni läbi lugeda. Ajalehevitriini üldkõrgus on tavaliselt 190 cm, kusjuures vitriini alumine äär asub maapinnalt 110—120 cm kõrgusel. Ajalehevitriin peab olema korralik ja nägus.

Ajalehevitriini juurde tuleb palju lugejaid, kui sinna iga päev ja kindlal kellaajal pannakse värsked ajalehed. Tavaliselt tegeleb sellega raamatukoguhoidja või klubi juhataja. Põllutöö- ja traktoribrigaadides on see tavaliselt kultuuriorganisaatori või agitaatori ülesandeks.

Lugeja abistamiseks märgitakse need ajaleheartiklid, millele tuleb pühendada erilist tähelepanu, värvilise pliiatsiga.

Vajaduse korral paigutatakse ajalehevitriini kõrvale näiteks järgmine plakat: «Seltsimehed mehhanisaatorid! Tänases ajalehes on avaldatud eesrindliku kombaineri (nimi) huvitav artikkel, milles ta jutustab oma tööplaani ületamisest. Lugege seda!»

Mõned klubid panevad ajalehevitriini kõrvale ka ajalehes leiduvate võõrsõnade ja geograafiliste nimetuste seletuse.

AJALEHT JA GEOGRAAFILINE KAART

Geograafiline kaart osutab väga suurt abi ajalehematerjalidega tutvumisel. Klubi külastaja saab sündmustest paremini aru, kui ta kaardil näeb, kus need on aset leidnud.

Mõnes klubis asetatakse geograafilise kaardi kõrvale, kas selle parem- või vasakpoolsele äärele, tekstid või ajalehe väljalõiked mõne kodumaise või rahvusvahelise sündmuse kohta. Teksti või ajalehe väljalõike juurest tõmmatakse niidid vastavale kohale kaardil. Niisugune kujundus äratab alati tähelepanu. Teksti ja

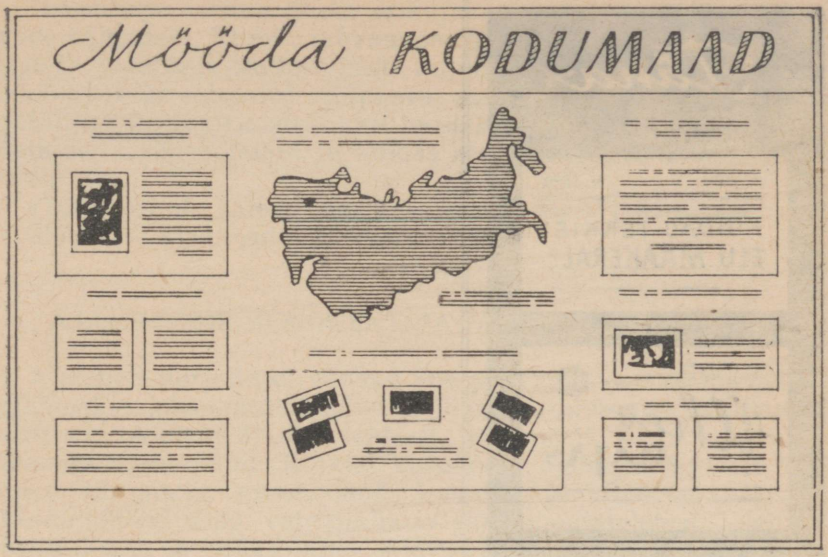

Joonis 1. Stend „Mööda kodumaad"

ajalehe väljalõike alla võib asetada veel lühikese selgituse ja anda nõu, mida nimetatud küsimuses täiendavalt lugeda.

Tähtsamate sündmuste paigad märgitakse kaardil värviliste lipukestega; viisaastaku uusehitused, uued sovhoosid ja raudteed aga tingmärkidega. Seda tuleb teha regulaarselt, samuti tuleb õigeaegselt vahetada tekstid, lipukesed ja teised kaardil olevad märgid. Klubis on kõige sobivam kasutada NSV Liidu koolikaarte, maailma ja Euroopa poliitilist kaarti.

Geograafilise kaardi juurde, kuhu märgitakse tähtsamate sündmuste kohad, kogunevad meeleldi klubi külastajad ja arutavad uudiseid. Siis on sobiv korraldada ka vestlusi poliitilistel teemadel.

VITRIIN «NÄDALA UUDISED»

See vitriin tekitab alati elavat huvi. Vitriin paigutatakse tavalisele raamile ja alates esmaspäevast pannakse sinna ajalehest võetud informatsiooni, fotosid ja karikatuure. Kõik materjalid jaotatakse rubriikidesse «NSV Liidus», «Rahvademokraatiamaades», «Kapitalismimaades» jne.

Mõnedes klubides on «Nädala uudistel» veel rubriik «Meie vabariigis ja rajoonis».

Vitriini «Nädala uudised» paigutatakse ainult kõige tähtsamad, kõige huvitavamad ja tingimata värsked teated. Nädala lõpul asendatakse vitriinis kõik materjalid uutega.

Joonis 2. Teadete tahvel

Vitriinist võetud materjale on otstarbekas kasutada temaatiliste albumite ja kaustade koostamiseks. Niisugust kausta kasutavad agitaatorid, lektorid, vestluse läbiviijad ja klubi külastajad.

TEMAATILINE VITRIIN

Suurt huvi pakub temaatiline vitriin. Sinna paigutatakse tekstid ja illustratsioonid ajalehtedest ning ajakirjadest, mis käsitlevad mitmesuguseid aktuaalseid küsimusi, nagu rahvusvaheline olukord, majanduslik ja kultuuriline ülesehitustöö NSV Liidus jne. Nii näiteks võib temaatilist vitriini koostada teemal «Võitlus rahu eest», «Rasketööstuse kasv ja tehniline progress NSV Liidus», «Sotsialistliku põllumajanduse järsu tõusu eest», «Hüdroelektrijaamade ehitusel Nõukogude Liidus», «Põllumajanduse mehhaniseerimine» jne.

Vitriin võib olla ka ajutine. See seatakse üles kas mõne poliitilise sündmuse või tähtpäeva puhul, näiteks teemal «NSV Liidu Ülemnõukogu istungjärk», «NSV Liidu Ülemnõukogu valimised», «Kevadkülv», «Viljakoristamine» jne.

Tihti seatakse temaatiline vitriin üles klubis parajasti toimuva vastavasisulise temaatilise õhtu puhul.

Temaatilise vitriini materjale uuendatakse pidevalt, sedamööda, kuidas ajakirjanduses ilmuvad värsked, enam huvipakkuvad artiklid, teated ja fotod antud teemal.

Temaatilise vitriini üheks erikujuks on niinimetatud «Tähtpäevade kalender». Klubis, rahvamajas ja lugemislauas valmistatakse selleks tavaliselt alatine, hästi kujundatud vitriin. Iga külastaja näeb vitriinis eelolevat tähtpäeva, saab informatsiooni, missugust poliitilist ja ilukirjanduslikku teost lugeda, missugust filmi vaadata selle päeva puhul ja kuidas seda tähtpäeva klubis tähistatakse.

«Tähtpäevade kalendriks» kasutatakse materjale, mis sel puhul avaldatakse ajakirjades ja ajalehtedes.

AJALEHTEDE KOMPLEKT JA VÄLJALÕIGETE ÄLBUM

Ajalehematerjalid ei vanane ühe päevaga, vaid säilitavad tihti pikemaks ajaks oma tähtsuse. Sellepärast tuleb ajalehekomplekte säilitada. Ajaleht abistab lektorit, agitaatorit, klubi juhatajat ja raamatukoguhoidjat. Kõikjal kasutavad ajalehekomplekti kooliõpetajad, arstid, agronoomid, kolhoosi ja sovhoosi aktivistid. Keskajalehed ning vabariiklikud ja rajooniajalehed tuleb klubis säilitada ja kokku köita. Ajalehekomplekte säilitatakse vähemalt üks aasta. Komplekte ei ole lubatud lahti harutada või teha nendest väljalõikeid. Tavaliselt ei laenutata ajalehekomplekte ka kodus lugemiseks. Lugejad kasutavad neid ainult klubis.

Sel puhul, kui klubi saab mitu eksemplari ajalehte, on soovitav koostada veel ajalehe väljalõigete album ja mitmesugused temaatilised artiklite kaustad.

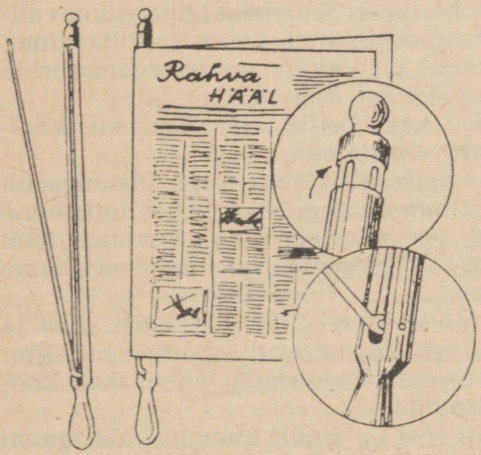

Joonis 3. Ajalehehoidja

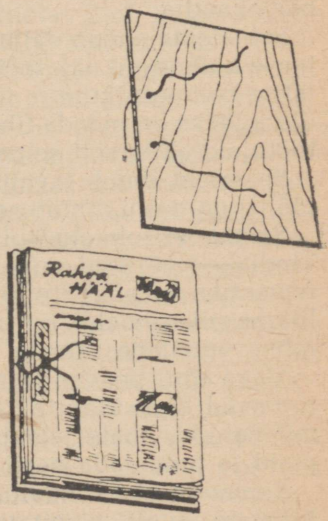

Joonis 4. Ajalehtede komplekt

Ajalehe temaatilised kaustad koostatakse näiteks teemal «Nõukogude Liidu rahvusvaheline olukord», «NSV Liidu tööstus», «Sotsialistlik põllumajandus», «Teaduse ja tehnika uudised», «Põllumajanduse eesrindlaste töökogemusi», «Nõukogude rahva materiaalse heaolu ja kultuuritaseme tõus», «Uudised kirjanduse ja kunsti vallast», «Sotsialistlik ülesehitustöö rahvademokraatiamaades», «Ajakirjandus meie kolhoosist, rajoonist, külast» jne.

Kaustades olevaid materjale ei õmmelda kokku, kuna siis ei ole neid võimalik pidevalt uuendada. Igale ajaleheartiklile märgitakse ka lehe nimetus, ilmumise aasta, kuu ja päev.

SEINALEHT

Meie ajakirjanduse üheks massilisemaks vormiks on seinaleht, mis ilmub igas kolhoosis, sovhoosis, ettevõttes jne.

Külas ilmuvate seinalehtede ülesandeks on valgustada kolhoosi, sovhoosi poliitilist, tootmisalast ja kultuurielu, organiseerida maaelanikkonda põllumajanduse ja loomakasvatussaaduste tootmise tõstmisele, valgustada sotsialistliku võistluse käiku, levitada põllumajanduse eesrindlaste töökogemusi, laialdaselt arendada kriitikat ja enesekriitikat, võidelda kõige halva ja mahajäänu vastu.

Kolhoosi, sovhoosi jne. seinaleht on selle partei- ja komsomolialgorganisatsiooni, kolhoosi juhatuse ja sovhoosi tööliskomitee häälekandja.

Seinalehte annab välja toimetuskolleegium, kelle koosseisu valitakse kolhoosnikuid, töölisi ja haritlasi. Seinalehe kolleegium valitakse kolhoosnikute ja tööliste koosolekutel. Toimetuskolleegiumi ülesandeks on pidada tihedat sidet elanikkonnaga ja organiseerida töötajaid aktiivselt seinalehe tööst osa võtma.

Seinaleht ilmub tavaliselt üks-kaks korda kuus. Seal, kus kaastöölisi on palju, ilmub seinaleht sagedamini.

Seinalehe toimetuskolleegium töötab plaani järgi. Plaaniga on kindlaks määratud seinalehe ilmumise aeg, iga numbri ligikaudne temaatika ja artiklite autorid. Iga seinalehe toimetuskolleegiumi liikme ülesandeks on materjali hankimine ja organiseerimine mõne seinalehe rubriigi jaoks.

Väga tihti peavad toimetuskolleegiumi liikmed tihedat sidet ja töötavad koos klubi aktivistidega, kes aitavad toimetuskolleegiumil hankida materjale ja seinalehte kujundada, valmistada koopiaid ja toimetada need brigaadidesse.

Seinaleht ei ole huvitav, kui seal on ainult toimetuskolleegiumi liikmete poolt kirjutatud artiklid ja lühiteated. Luua ulatuslik kirjasaatjate võrk, kuhu kuuluvad kolhoosnikud, mehhanisaatorid ja külaintelligents, on peamine tingimus selleks, et seinaleht avaldaks mõju ja oleks huvitav.

Joonis 5. Seinalehe näidis

Seinalehe toimetuskolleegium informeerib elanikke järgmise seinalehenumbri ilmumisest ja selles käsitletavatest küsimustest.

Toimetuskolleegium peab oma töös juhinduma kindlast reeglist: seinalehele saadetud artikkel või lühiteade tuleb tingimata avaldada. Kui materjali mingisugusel põhjusel ei ole võimalik kasutada, teatatakse autorile, mispärast tema tööd pole avaldatud ja kuidas toimetuskolleegium seda edaspidi kasutab.

Igas seinalehes on esikohal tootmistöö temaatika. Koos sellega aga tuleb lehes valgustada küla ühiskondlikku ja kultuurielu, kolhoosnikute igapäevase elu küsimusi, kultuurialast teenindamist, avaldada teateid raamatukogusse saabunud uutest raamatutest, küla sportlaste edusammudest, huvitavatest sündmustest rajoonis, sellest, mida kirjutavad kaasmaalased uudismaalt või tööstusest jne. Mitmekesine temaatika on seinalehe edu tähtsaks eelduseks.

Suurt tähelepanu tuleb pöörata seinalehe efektiivsusele ja saavutada seda, et iga kriitilise märkuse puhul võetakse puuduste kõrvaldamiseks tarvitusele vastavad abinõud. Järjekordse seinalehe «Lugejate kirjade» rubriigis tuleb teatada, mis ühel või teisel puhul on tehtud ja mis on selle tulemuseks. Organisatsioone, asutusi, üksikisikuid, kes ignoreerivad seinalehes avaldatud märkusi, tuleb lehe veergudel väga teravalt kritiseerida.

Väga tähtis on ka seinalehe välimus. Hästi kujundatud seinaleht äratab lugejate tähelepanu, aitab lugejal lehest leida seda, mis

teda kõige rohkem huvitab. Seinalehe artiklid peavad olema lühikesed ja pealkirjad selged, ilmekad.

Joonised ja karikatuurid elustavad seinalehte. Seinalehte aga ei tohi kunagi üle kuhjata suurte plakatite, keeruliste jooniste või montaažidega, pikkade loosungite või pealkirjadega. Kõige parem on anda seinalehele alaline nimetus ja see valmistada kas papist või vineerist. Seinalehe nime juurde jäetakse vaba ruum, kuhu hiljem pannakse seinalehe number ja väljaandmise aeg.

Seinaleht tuleb asetada parajale kõrgusele, et lugejal oleks mugav lugeda.

Tõsist tööd nõuab seinalehe materjalide paigutamine.

Artikleid ja lühiteateid on kõige sobivam rühmitada teemade kaupa ning paigutada need siis ühte rubriiki, näiteks tootmistöö, partei ja komsomoli elu, kultuur jne. Mõnikord on seinalehel ka spetsiaalsed rubriigid: «Üleliidulisest või vabariiklikust rahvamajanduse näitusest osavõtjad jutustavad oma töökogemustest», «Sotsialistlik võistlus», «Terve kodu — terve perekond», «Meie luuletajad», «Lugege uusi raamatuid» jne. Paljudes seinalehtedes on ka omaette huumori- ja satiirinurk. Igas seinalehes peab aga tingimata olema rubriik «Lugejate kirjad».

Suure tähtsusega on artiklite ja lühiteadete pealkirjad, sest need peavad kaastöötajates äratama huvi artikli vastu. Tuleb vältida halle, igavaid pealkirju, mis igas numbris korduvad, nagu näiteks «Kõrvaldada puudused», «Seada töö korda», «Tõsta töödistsipliini» jne. Pealkiri peab olema ilmekas ja lühike, andma kahe-kolme sõnaga edasi artikli sisu. On hea, kui pealkirjas on märgitud inimese nimi, kellest artiklis juttu on (näiteks «Jüri Kase edusammud»). Mõned seinalehed kasutavad artiklite pealkirjadena vanasõnu, kõnekäände ja luuletekste.

Pikema artikli pealkirjaks kasutatakse hoopis suuremaid tähti kui lühiartikli pealkirjaks. Lühiteate puhul ei tohi pealkiri võtta sama palju ruumi kui tekst. Kõige sobivam on pealkirju kirjutada tuši või värvilise pliiatsiga. Tähtsamad lühiteated, rubriigid ja veerud tõstetakse esile pealkirjade ja joonistega.

Paljudes suurtes kolhoosides ja sovhoosides ilmub seinaleht mitmes eksemplaris korraga. See pannakse välja ka põllutöö- ja traktoribrigaadides ning farmides.

On juhtumeid, et külas ilmub mitu seinalehte korraga. Need on näiteks kolhoosi, külanõukogu, kooli jne. seinalehed. Niisugusel puhul on tähtis saavutada sõbralik loov koostöö kõigi toimetuskolleegiumide vahel selleks, et peamistes küsimustes esineda ühiste seisukohtadega.

LÖÖKLEHT

Seinalehe väiksemaks ja operatiivsemaks vormiks on löökleht, mida laialt kasutatakse põllutööde ajal ja farmides. Lööklehed informeerivad sotsialistliku võistluse käigust kolhoosis, sovhoo-

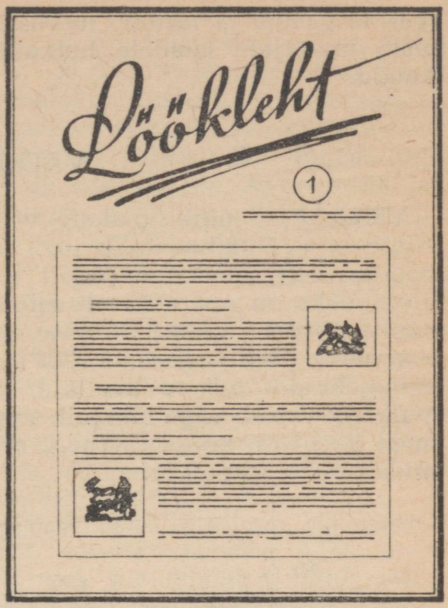

Joonis 6. Lööklehe näidis

sis jne., jutustavad eesrindlastest, andes edasi nende kogemusi, piitsutavad loodreid ja mahajääjaid. Konkreetsete, veenvate näidete varal selgitab lööklehe momendi tähtsamaid ülesandeid. Lööklehte antakse välja igas brigaadis ja farmis, milleks valitakse vastav toimetus. Lööklehe toimetuse tööd abistab kolhoosi või sovhoosi seinalehe toimetus. Lööklehe toimetus võib tööjaotuse korras organiseerida asja ka nii, et näiteks 2—3 toimetuse liiget annavad lööklehe välja teisipäeval, teised 2—3 neljapäeval ja kolmas grupp laupäeval. Nii ilmub lööklehe 3 korda nädalas, kusjuures iga toimetuse liige võtab osa nädalas ühe lehe väljaandmisest.

Kõige tähtsam lööklehe juures on operatiivsus, kiire reageerimine sündmustele. Olgu lööklehes kas või 2—3 artiklit, kuid kui need jutustavad tänastest faktidest, kui nad suudavad mobiliseerida kolhoosnikuid paremini töötama, siis on lööklehe oma ülesande täitnud. Kõige parem oleks valgustada ühes lööklehe numbris ainult ü h t e küsimust, mis antud momendil on brigaadi või farmi elus kõige tähtsamaks.

Lööklehti võib välja anda ka varem selleks valmistatud plankettidel, kuid neid võib ka igakordselt valmistada. Nagu seinalehe puhul, tuleb ka siin kirjutada pealkirjad suuremalt, värviliselt. Kujundamisel võib kasutada karikatuure ja jooniseid, samuti ülesvõtteid.

Klubi töötajate ülesandeks on abistada lööklehtede toimetusi nende töös — materjalide kogumisel ja lööklehtede väljaandmisel

igas brigaadis ja farmis, tutvustada lööklehtedes ilmuvaid parimaid materjale laiadele hulkadele ka teiste klubitöö vormide kaudu.

VÄLKLEHT

Välkleht on lühike plakati- või üleskutsetaoline informatsioon. Nimetus «Välkleht» ütleb juba ise, et taolised plakatid ilmuvad operatiivselt, otsekohe pärast mingisugust sündmust. Välklehe ülesandeks on operatiivselt informeerida kolhoosnikute ja mehhanisaatorite, kolhoositootmise eesrindlaste, lüli ja brigaadi edusammudest, või paljastada töös esinevaid puudusi, tõmmata kaasa mahajäänuid, mõista avalikult hukka töödistsipliini rikkujaid. Välkleht vastab väga lühidalt, selgelt ja arusaadavalt küsimustele, mida keegi on korda saatnud, missugused on selle tulemused ja mida tuleb edaspidi teha.

VÄLKLEHT

Nr. ..... „.....“ ..... 195..... a.

IV põllundusbrigaad (brigadir Endel Lipp) lõpetas täna, 16. oktoobril kartulivõtmise

100%-liselt

Järgnege IV brigaadi eeskujule!

SUULINE PROPAGANDA JA AGITATSIOON

Suulise propaganda ja agitatsiooni eeliseks on otsene side auditooriumiga. Propagandistil või agitaatoril on võimalik kiiresti reageerida kuulajate mitmesugustele arvamustele ja meeleoludele, kaasa tõmmata neid aktuaalsete küsimuste ühisele aktiivsele arutelule.

AJALEHE ETTELUGEMINE

Ajalehe ettelugemine on ammu väljakujunenud ja ennast täielikult õigustanud poliitilise agitatsioonitöö vorm. Remondi- ja tehnikajaama ning sovhoosi töötajad ja kolhoosnikud loevad ka ise iga päev ajalehti. See aga ei vähenda ajalehe kollektiivse lugemise kui massilise poliitilise töö peamise vahendi tähtsust.

Ajalehe ettelugeja aitab kuulajatel keskendada tähelepanu kõige tähtsamale küsimusele, arutab koos kuulajatega sündmusi ja seob ajalehe materjalid oma kolhoosi ja sovhoosi praktiliste ülesannetega. Ajalehe ettelugemine aitab kuulajatel õigemini ja sügavamalt aru saada jooksva poliitika küsimustest.

Ajalehe ettelugemine nõuab ettevalmistust ja oskust. Võtame näiteks ajalehe lugemise, mis toimub lõunavaheajal põllul. Ajalehe lugemiseks on aega ainult 20—30 minutit ja sellepärast tuleb ette lugeda ainult kõige huvitavamaid artikleid ja lühiteateid, varakult arvestada välja aeg, mis nende ettekandmiseks kulub.

Valitud materjal tuleb enesel varem valjusti läbi lugeda selleks, et hiljem ladusalt, elavalt ja ilmekalt lugeda. Ajalehe lugeja, kes loeb teksti kiiresti, või vastupidi, teeb seda liiga aeglaselt, hääldab üksikuid sõnu ebaõigesti või «neelab» tähti, ei virguta kuulajate tähelepanu ja nad ei omanda materjali, ükskõik kui tähtis see ka oleks.

Ajalehe lugeja peab ise materjali hästi tundma, selgitama enesele kõik arusaamatud kohad ja faktid, kordama riikide ja linnade nimede hääldamist, millest ajalehes on juttu, leidma need varem maakaardil.

On väga tähtis, et ajalehe lugeja mõtleks üksikasjaliselt läbi, kuidas loetut paremini selgitada, kuidas kutsuda esile vestlust, kuulajate küsimusi ja anda neile õige vastus.

Kui ei leidu inimest, kes ajalehte ilmekalt ette loeb, siis piirdutakse tavaliselt informatsiooniga rahvusvahelisest olukorrast, esitatakse huvitavaid materjale, kus kirjeldatakse nõukogude inimeste kangelaslikku tööd, tööstuse ja põllumajanduse novaatorite edusamme, teaduse ja tehnika progressi, NSV Liidu majanduse kasvu, rahva heaolu ja kultuuritaseme tõusu. Ajalehe lugemisel on väga tähtis, et antaks edasi teateid rubriigist «Meie kodumaalt» või «Mööda Nõukogude Liitu», loetaks ette olukirjeldusi nõukogude inimestest, luuletusi, jutustusi ja följetone.

Soovitav on iga päev ajalehti valjusti lugeda brigaadis, farmis, põllul ja tingimata klubis, ning kasutada lisaks veel ajakirjade materjale.

Ajalehe lugemine tehakse ülesandeks agitaatoritele, poliitiliselt haritud eesrindlikele inimestele. Klubi töötaja peab oskama ajalehte valjusti ette lugeda.

Klubi varustab ajalehe ettelugejat ajalehtede, ajakirjade ja näitlike vahenditega. Suurte kogemustega klubitöötajad soovitavad ka, missuguseid artikleid lugeda esmajärjekorras ja missuguses küsimuses vestlust arendada.

LOENGUD JA ETTEKANDED

Loengu ja ettekande teema valik sõltub sellest, missuguseid tähtsaid poliitilisi küsimusi või sündmusi on parajasti vaja valgustada ja selgitada; sellest, missuguse küsimuse vastu kuulajad kõige rohkem huvi tunnevad, ja kuulajaskonna koosseisust, kellele loengut või ettekannet kavatsetakse pidada.

Loengu teema valikul tuleb nõu pidada parteiorganisatsiooni sekretäriga ja küla lektoritegrupi juhatajaga.

On väga tähtis, et igas klubis toimuksid loengud ja ettekanded kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse sise- ja välispoliitikast, NSV Liidu rahvamajanduse edusammudest ja ülesannetest, sellest, kuidas areneb rasketööstus, mis on meie maa majandusliku võimsuse ja kaitsevõime alus, põllumajanduse ja kergetööstuse edasisest arendamisest jne.

Loengutes tuleb ulatuslikult näidata partei võitlust tehnilise progressi ja teaduse õitsengu eest, töörahva materiaalse heaolu ja kultuuritaseme tõusu eest.

Külaelanikud tunnevad suurt huvi loengute vastu rahvusvahelisest olukorrast, kuidas NSV Liit ja rahvademokraatiamaad võitlevad rahu kindlustamise eest kogu maailmas, ja poliitika vastu, mida teostavad meie partei ja valitsus erineva ühiskondliku ja riikliku korraga maade rahulikuks kooseksisteerimiseks. Loengutes rahvusvahelise olukorra kohta peab lektor näitama neid põhjalikke muudatusi, mis on toimunud jõudude vahekorras ühest küljest sotsialismi- ja demokraatialeeri ning teisest küljest kapitalismileeri vahel, jutustama kapitalismi vastuoludest käesoleval ajal ja sotsialistliku majandussüsteemi eelistest, näitama rahvademokraatiamaades saavutatud edusamme majanduse ja kultuuri alal.

Klubid organiseerivad regulaarselt loenguid, mis soodustavad materialistliku maailmavaate arenemist, selgitavad populaarselt tähtsamaid nähtusi ühiskondlikus elus, loenguid, kus esitatakse kapitalismi ja sotsialismi põhilised majandusseadused, sotsialismilt kommunismile ülemineku teed NSV Liidus, rahvahulkade osa ajaloos, kommunistliku partei kui nõukogude rahva innustaja ja juhi osa; loenguid töölisklassi ja talurahva liidust, NSV Liidu rahvaste sõprusest, Nõukogude riigist kui kommunismi ülesehitamise peamisest tööriistast NSV Liidus, NSV Liidu rahvaste kangelaslikust minevikust, sotsialistliku kodumaa rikkustest jne.

Klubis viiakse läbi parteiorganisatsioonide organiseerimisel loenguid ka nendele töötajatele, kes õpivad iseseisvalt marksismi-leninismi aluseid, partei ajalugu või tegelevad õppetööga partei haridustöö võrgus.

Kuidas valida lektoreid

Partei ja komsomoli rajoonikomitee juures tegutsevad lektorite grupid, kes peavad poliitilistel teemadel loenguid. Ühiskondlik-poliitilistel teemadel peavad loenguid ka poliitiliste ja teadusalaste teadmiste levitamise ühingu liikmed. Klubi võib kutsuda lektoreid esinema kõigist nimetatud organisatsioonidest.

Klubi töötaja ei tohi aga piirduda suusõnalise või kirjaliku avalduse saatmisega nendesse organisatsioonidesse. Ta peab teadma, kes on lektor, looma temaga juba varakult kontakti, tutvustama talle kuulajate koosseisu ja teatama, missugustel teemadel on juba

loenguid ja ettekandeid peetud, missugused küsimused kuulajaid eriti huvitavad, informeerima lektorit niisugustest kolhoosielu nähetest, millest loengus või ettekandes tuleks kõnelda. Lektorilt tuleb varakult küsida, missuguseid näitlikke vahendeid ta loengu ajal kasutab (geograafilised kaardid, plakatid, pildid, diagrammid, skeemid). Võimaluse korral tuleb epidiaskoop või filmoskoop valmis seada vastava loengu teemale kohase diafilmi või kinofilmi demonstreerimiseks. See muudab loengu kuulajaile hästi arusaadavaks ja huvipakkuvaks.

Kuidas teatada kuulajatele loengust

Ettenähtud loengust teatatakse kuulajaile vähemalt nädal enne selle toimumist. Selleks pannakse välja vastavad kuulutused. Koosolekust võib teatada ka kolhoosi raadiosõlme kaudu, võib saata nimelisi kutseid brigaadide ja farmide töötajaile, kutsuda kolhoosnikuid individuaalselt loengule, teatada kolhoosi koosolekul eelolevast loengust, avaldada vastav teadaanne seinalehes, valguslehes jne. Loengu päeval tuletavad klubi aktivistid ja kooliõpilased elanikkonnale veel kord meelde, et õhtul toimub loeng.

Loengu kuulutustel märgitakse lektori nimi, kus ja kellena ta töötab ning tutvustatakse lühidalt loengus käsitletavaid küsimusi. Sama tehakse ka suulise informatsiooni puhul. Et loengust võtaks osa hulgaliselt kuulajaid, selle eest vastutab klubi aktiiv koos klubi juhatajaga.

Loeng klubis

Loengupäeval tuleb kontrollida, kas ruum, kus toimub loeng, on soe ja kas valgustus on korras.

Lektori näpunäitel seatakse enne loengu algust kohale näitlikud vahendid. Kui neid loengu kestel tuleb vahetada, antakse lektorile abiks klubi aktivistid. Samuti toimitakse diapositiivide demonstreerimisel.

Seni, kuni töötajad loengule kogunevad, antakse helilindilt edasi muusikat või kuulatakse raadiot.

Loengu eel teatab tavaliselt klubi juhataja loengu teema ja lektori nime ning annab siis sõna lektorile. Loeng peab algama täpselt ettenähtud ajal; loengu ajal kuulajaid tavaliselt saali enam ei lasta. Loengu lõpul on lektor kohustatud vastama kuulajate poolt esitatud küsimustele, klubi juhataja või mõni juhatuse liige aga informeerib järgmisest loengust.

Loengutsüklid

Selleks et sügavamalt ja igakülgsemalt valgustada poliitilisi küsimusi ja laiendada rahva poliitilist silmaringi, tuleb korraldada loengutsükleid, mis koosnevad mitmest omavahel seotud

loengust. Näiteks loengutsükkel rahvamajanduse arendamise seitsme aasta plaani ja kolhoositootmise ökonoomika kohta, rahvusvaheliste suhete küsimusest ja rahvademokraatiamaadest. Edukalt toimuvad loengutsüklid teemal: «Kommunistlik partei on nõukogude rahva võitude organiseerija ja innustaja», «Eesrindlikud kolhoosid, NSV Liidu rahvamajanduse näitusest osavõtjad», «Nõukogude rahva kangelaslik minevik», «Kas saab tulevikku ette kuulutada» jne. Loengutsükkel koosneb tavaliselt viiest-kuuest loengust. Need toimuvad ühe-kahenädalase vaheaja järel. Terve loengutsükkel kantakse ette kahe-kolme kuu jooksul.

Loengutsükli organiseerimisega loome alatiste kuulajate ringkonna, kes tunnevad huvi antud loengutsükli vastu, poliitiliste küsimuste vastu, mida ühes või teises loengus käsitletakse. Igale kuulajale on soovitav anda kava, kuhu on märgitud kõik loengutsükli teemad, kuupäev ja aeg, millal loengud toimuvad. Taoline loengute nimekiri on samal ajal ka abonementkaardil, s. o. alatisel pääsmel kogu loengutsüklile.

Loeng koos filmi demonstreerimisega

Teaduslike, dokumentaal- või kunstiliste filmide kasutamine loengu illustreerimiseks suurendab loengu mõju, kuulajad saavad loengust paremini aru ning see jääb neile rohkem meelde.

Kinofilm, mille sisu vastab loengu peamistele ideedele, täiendab ilmekalt lektori kõnet.

Kommunistlikule parteile pühendatud kinoloengutel võib kasutada dokumentaalfilme, nagu näiteks «Kinodokumendid V. I. Leninist», «Vladimir Iljitš Lenin», «Sergei Mironovitš Kirov», «Stalingrad»; ajaloolis-revolutsioonilisi ning kunstilisi filme «Ema», «Soomuslaev «Potjomkin»», triloogiat Maksim Gorkist, «Suur koit», «Lenin Oktoobris», «Lenin 1918. aastal», «Inimene relvaga» jne.

Loengule nõukogude inimese moraalsest palgest on huvitavaks ja ilmekaks saateks kinofilmid «Jutustus tõelisest inimesest», «Vassili Bortnikovi tagasitulek», «Nende eest, kes mere!», «Ustavad sõbrad», «Elu õppetund», «Lõpetamata jutustus» jne.

Loengut partei ja valitsuse otsustest põllumajanduse tõusu kohta illustreeritakse filmiga meie maa eesrindlikest kolhoosidest, nagu näiteks «Lenini-nimelises kolhoosis», «Kolhoos «Bolševik» », «Sõpruse tuled», «Loomakasvatuse-kolhoosis» jne.

Loengut ülalnimetatud ning teiste filmide demonstreerimisega võib nimetada ühise nimega, nagu näiteks «Meie maa eesrindlikes kolhoosides», «Kuidas elavad ja töötavad kolhoosnikud meie maa eesrindlikes kolhoosides».

Kolhoosides on soovitav korraldada loenguid tööliste elust ja tööst, töölisklassi ja talurahva liidust, töölisklassi revolutsioonilistest traditsioonidest, eesti töölisklassi võitlusest sotsialistliku

korra kehtestamise eest Eesti NSV-s, rasketööstuse kui sotsialismi majandusliku aluse juhtivast osast jne.

Kroonika- ja dokumentaalfilmid annavad head materjali loenguks sotsialistlikust tööstusest, kolhoosikülast, võitlusest rahu eest jne.

Loenguid koos filmi demonstreerimisega võib korraldada väga mitut moodi.

Kui loengul kasutatakse mitut lühimetraažilist 1—2-vaatuselist populaarteaduslikku, dokumentaal- või kroonikafilmi, võib neid demonstreerida ka loengu ajal, vastavate küsimuste käsitlemisel; niisugusel puhul on film lektori poolt esitatava materjali orgaaniline koostisosa.

Juhul, kui populaarteaduslik või dokumentaalfilm on täismetraažiline, vastab sisult täielikult loengule või valgustab üksikasjaliselt ühte osa loengust, demonstreeritakse seda pärast loengut. Loengu käigus viitab lektor filmi stseenidele ning teatab ühtlasi, et kuulajatele näidatakse pärast loengut seda filmi ekraanil.

Samuti demonstreeritakse ka täismetraažilisi kunstilisi ning ajaloolis-revolutsioonilisi filme.

Loengu ettevalmistamisel, kus näidatakse filmi, peab lektor varakult tutvuma filmiga. Kui lektoril ei olnud võimalik enne loengut filmiga tutvuda, peab ta filmi montaažilehed, kus antakse lühiülevaade sellest, mida filmis käsitletakse, hoolikalt läbi lugema.

Niisugused loengud võivad olla tasulised ja tasuta. Kui aga loengul demonstreeritakse kunstilist filmi, on loeng tavaliselt tasuline.

Loengutest koos filmi demonstreerimisega teatatakse rahvale plakatite, kuulutuste ja reklaamitahvlite kaudu, kuhu märgitakse nii loengu teema kui ka filmi nimetus.

VESTLUSED

Vestlus on kõige enam levinud massilise poliitilise töö meetod. Vestlused toimuvad klubides, rahvamajades, punanurkades, kolhoosnikute kodudes, töökohal, põllul, farmis jne.

Vestluse ajal vahetatakse arvamusi, kuulajad muutuvad aktiivseks, kerkib üles küsimusi ja neile antakse üheskoos vastus. Mida rohkem kõnelevad vestlusest osavõtjad ise, seda suurem on vestluse väärtus ja mõju.

Vestluste temaatika on väga mitmekesine. Vestlus võib toimuda näiteks jooksvate päevaküsimuste, partei ja valitsuse otsuste kohta, põllumajanduse alal töötajate eelseisvaist ülesannetest, kohalike nõukogude otsustest ja oma kolhoosi elust — tootmise, kultuuri, igapäevase elu, moraali jne. küsimustest.

Vestluses käsitletakse alati aktuaalseid küsimusi, mille vastu tunnevad huvi kogu meie maa töötajad.

Nii näiteks saab põllutöö- ja traktoribrigaadides edukalt korraldada vestlusi teemadel: «Vili on kogu rahva vara», «Kuidas võidelda vilja kadude vastu», «Ennastsalgava tööga võidame õiguse osa võtta üleliidulisest ja vabariiklikust rahvamajanduse näitusest». Tihti käsitletakse vestlustes eesrindlike kolhoosnikute ja mehhanisaatorite töömeetodeid. Mahajäänud brigaadides avaldavad eriti suurt mõju kolhoosi ja sovhoosi eesrindlaste vestlused. Kõigile tuntud ja lugupeetud seltsimehe jutt ja konkreetne eeskuju soodustab distsipliini tugevnemist, kolhoosnikute ning mehhanisaatorite töö organiseerimise parandamist.

Vestluseks tuleb valida teema, mille arutamine mobiliseeriks kolhoosnikuid nende ees seisvate konkreetsete ülesannete täitmisele, innustab veelgi paremini töötama ja vigu parandama. Poliitiliste vestluste teemad määrab kindlaks parteiorganisatsioon, kes peab silmas päevaülesandeid ja vestlusest osavõtjate soove.

Vestluste läbiviimine on vastutusrikas töö. See nõuab head organiseerimisoskust, agitatsiooni meisterlikkust ja oskust rahvahulkadega töötamisel.

Vestluste läbiviijad-agitaatorid on tavaliselt kommunistid, kommunistlikud noored ja parteitud töötajad intelligentsi ja aktivistide hulgast. Ühe küla või kolhoosi ja sovhoosi agitaatorid kuuluvad tavaliselt ühte agitaatorite kollektiivi. Küla ja kolhoosi parteiorganisatsioonid kinnitavad töötajad agitaatoriteks ja instrueerivad neid. Klubi töötajad kuuluvad tavaliselt agitkollektiivi ja peavad isiklikult agitatsioonitöö läbiviimisest osa võtma.

Parteiorganisatsioonid korraldavad regulaarselt agitaatorite seminare: seal antakse juhtnööre, mis teemadel ja kuidas korraldada vestlusi, agitaatorid tutvuvad partei ja valitsuse tähtsamate otsustega, Nõukogude Liidu rahvusvahelise olukorraga, küla, kolhoosi ja terve rajooni ees seisvate ülesannetega. Agitaatorite kollektiivis arutatakse läbi ka need küsimused, mida agitaatoritele on esitanud kolhoosnikud ja sovhoosi töötajad, ning vahetatakse kogemusi massilise poliitilise töö küsimustes.

Vestlusi läbi viima klubides, rahvamajas ja punanurkades saadab agitaatorite kollektiiv kõige suuremate kogemustega ja poliitiliselt hästi ettevalmistatud agitaatoreid. Agitaatoreid on soovitav valida külaintelligentsi hulgast, kes on klubi tööga tihedalt seotud.

Vestluse ettevalmistamine

Iga vestluse, ka niisuguse ettevalmistamine, mida agitaator hästi tunneb, nõuab tõsist tööd. On esinenud juhtumeid, kus mõni agitaator, lootes liialt oma poliitilisele ettevalmistusele, ei ole küllaldaselt tutvunud kolhoosnikute igapäevase tööga. Niisugusel puhul jääb agitaatori jutt tavaliselt ühekülgseks, mis ei haara kedagi ja vestlus ise kulgeb halvasti.

Vestluse ettevalmistamiseks tuleb koguda vestluse teemaga seotud üldpoliitilise ja kohaliku tähtsusega materjali; koostada vestluse plaan, kus on toodud vestluses käsitletavad põhiküsimused, tähtsamad faktid, arvud ja näited;

sõnastada tähtsamad küsimused, mida agitaator peab vajalikuks kuulajatele esitada ja nendega koos läbi arutada;

määrata kindlaks järeldused (üldpoliitilised või praktilised), mida kuulajad peavad vestluse lõpul tegema.

Vestluse ülesehitus

Vestluse ülesehitus võib olla väga mitmesugune.

Näiteks esitab agitaator vestluse algul käsitletavad materjalid ning palub kuulajaid oma arvamust avaldada.

Vestlust võib alustada ka lühikesest sissejuhatusest, selgitusest, millele järgneb vestlus, ning pärast seda arutada üleskerkinud küsimused ühiselt läbi.

Vestlust võib korraldada ka nii, et vestluse läbiviija loeb ajalehest lühikese artikli ette ning seejärel arutatakse seda.

Vestlust oleks hea alustada kohaliku tähtsusega küsimustest, ning siis suunata kuulajad ulatuslikumate, üldpoliitiliste küsimuste juurde. Kuid vestluse käik võib olla ka vastupidine: esialgu selgitatakse üldised küsimused, siis aga minnakse konkreetseile, kohaliku tähtsusega küsimustele.

Vahest esitatakse vestluse algul mõni üksik fakt, mis kuulajates tekitab huvi ja alles siis suunatakse vestlusest osavõtjad küsimuste juurde, mis on peateemaga otseselt seotud.

Iga vestluse lõpul on agitaator kohustatud esitatud materjali üldistama, õigesti valgustama tähtsamaid küsimusi ja tegema vastavad järeldused igapäevaseks tööks.

Kuid mõnikord muutub vestluse käigus ettenähtud kava, materjali esitamise järjekord ning selle arutelu, sest kerkivad esile uued küsimused. Agitaator peab siiski puudutama tähtsamaid küsimusi ja tegema praktilised järeldused, nagu ta seda varem oli kavatsenud.

Igas vestluses seostatakse üldised küsimused tingimata igapäevase eluga ja vastupidi — iga kohaliku tähtsusega teemat tuleb esitada üldriiklike, poliitiliste küsimuste valgusel.

Vestluse käigus ei tohi agitaator kunagi põigelda kõrvale kuulajate poolt esitatud küsimustest, ükskõik kui teravad, keerukad ja ootamatud need ka on. «Te räägite tootmisest või sõjast, aga kui juhtub ette teine küsimus, millele rahvas reageeris, — pole viga — ei tarvitse sellest mööda minna. Kui rahvas on kord juba asjast huvitatud ja teie sõnadele reageerinud, siis edaspidi hakkavad juba kõik kuulama ja teie suudate kavatsetud küsimused läbi arutada.

Peaasi aga on — kunagi ärge põigelge kõrvale teravalt asetatud küsimustest, nagu mõned kõnemehed tihti harrastavad. Ärge

tehke seda mingil juhtumil, ärge keelduge vastamisest, ärge mätsige kinni asetatud küsimusi. Kui teie sellele või teisele küsimusele ei saa kohe vastata, öelge otseselt: «Küsimus on huvitav ja tähtis, ma oleksin meeleldi vastanud, aga ma ei ole praegu selleks ette valmistatud, ma ei ole seda läbi mõelnud, mul on raske vastata. Ma selgitan seda, pean seltsimeestega nõu ja siis vastan teile. Aga võib-olla leidub teie hulgas keegi, kes võib seda küsimust selgitada?» See on hoopis teine asi. Kuid meil armastatakse mõnikord põletavatest päevaküsimustest mööda minna või selgitada neid nii, et inimesed midagi ei mõista ega saa otsest, õiget vastust.» [1]

Vestluse käigus ei tehta üksnes haridustööd ega tutvustata kuulajaid uute sündmustega. Vestlus peab paljastama ka kapitalismi mitmesuguseid igandeid mõnede inimeste teadvuses, lodevust, mis kahjustab riigi, kolhoosi ja ühise ürituse huve. Seda ei pea tegema alati agitaator ise, ta võib paluda, et teised vestlusest osavõtjad jutustaksid mõnede inimeste ebaõigetest vaadetest. Samal ajal tuleb esile tõsta inimesi, kes suhtuvad teadlikult oma töösse ja ühiskondlikku omandisse, riigi poolt antud ülesannetesse. Klubi töötaja, kes viib läbi vestlust, õpetab teisi, kuid õpib samal ajal ka ise kuulajatelt; õpib tundma nende soove ja meeleolusid, võtab arvesse kolhoosnikute kriitilisi märkusi, võtab omaks kõik väärtusliku ja tähtsa, mille eesmärgiks on ühise töö parandamine.

Mõnikord jutustavad kolhoosnikud vestluse ajal ühest või teisest konkreetsest puudusest ja pöörduvad agitaatori poole mõne palve või ettepanekuga. Niisugustest avaldustest ei tohi agitaator mööda minna, ta peab tegema kõik selleks, et puudused kõrvaldataks ja püstitatud küsimused lahendataks.

Igale agitaatorile on suureks abiks meie vabariigis ilmuv ajakiri «Abiks agitaatorile», kus valgustatakse väga mitmekesiseid küsimusi põllumajanduse, tehnika, tervishoiu, kultuuri jne. alalt.

Väga mitmesugust materjali saab vestluseks kesk- ja kohalikest ajalehtedest ning ajakirjadest.

Vestlust läbiviiv agitaator peab:

mõtlema põhjalikult läbi vestluse teema;

valmistuma hoolikalt ette igaks vestluseks;

koostama varakult vestluse plaani;

seostama iga teema kohalike ülesannetega ja põllumajandustöötajate tööga;

vestlema elavalt ja huvitavalt, et kõik kuulajad oleksid kaasa haaratud;

koostama vestluse nii, et kuulajad teeksid sellest järeldusi oma praktiliseks tööks;

vastama iga kuulaja küsimusele;

---

[1] M. I. Kalinin, «Kommunistlikust kasvatusest», Tallinn, 1947, lk. 125—126.

töötama väsimatult oma ideelis-poliitilise silmaringi laiendamiseks ja oma teadmiste süvendamiseks;

pidama alalist sidet kohaliku parteiorganisatsiooniga ja võtma osa agitaatorite kollektiivi õppustest.

Klubid, rahvamajad ja raamatukogud on kohustatud agitaatoreid igakülgselt abistama kolhoosnikute ja mehhanisaatorite soovide rahuldamisel ja vestluste korraldamisel; abistama agitaatoreid kirjanduse valikul, varustama neid faktilise materjaliga, arvude, illustratsioonidega ajalehtedest ja ajakirjadest, tutvustama faktidega oma küla ja rajooni elust.

POLIITILINE INFORMATSIOON

Selleks et informeerida töötajaid operatiivselt viimastest sündmustest rahvusvahelises elus ja sisemaal, informeerida viimasel ajal tehtud saavutustest tööstuse ja põllumajanduse alal, kevadkülvi käigust, viljakoristustöödest, sotsialistliku võistluse tulemustest jne., tuleb kolhoosides ja sovhoosides regulaarselt korraldada agitaatorite lühiesinemisi — poliitilisi informatsioone.

Poliitilist informatsiooni andva agitaatori ülesandeks ei ole vestluse esilekutsumine. Agitaator jutustab 15—20 minuti jooksul kuulajatele kõige tähtsamatest sündmustest, mis viimasel ajal on aset leidnud ja vastab lühidalt esitatud küsimustele. Poliitiline informatsioon koos küsimuste ja vastustega kestab tavaliselt 20—25 minutit.

Seda massilise agitatsioonitöö vormi kasutatakse nendel juhtumitel, kui töötingimused ei võimalda korraldada pikemaid üksikasjalisi vestlusi.

Poliitilisi informatsioone korraldatakse loomakasvatusfarmides, põllutööbrigaadides enne töö algust, töö vaheajal või kohe pärast tööd. Eriti sagedasti tuleb poliitilisi informatsioone korraldada põllutööde ajal, kui igal kolhoosnikul pole võimalik regulaarselt ajalehti lugeda ega raadiot kuulata. Põllutööde ajal on poliitilist informatsiooni sobiv läbi viia lõunavaheajal ja pärast tööd.

1—2 korda nädalas, kindlaksmääratud päeval ja kellaajal toimub klubis poliitiline informatsioon. Paljudes klubides, rahvamajades esinevad agitaatorid enne kinoseansi algust lühiinformatsiooniga viimasel ajal aset leidnud sündmustest.

Poliitilises informatsioonis ei tohi kuhjata materjali ja jutustada korraga paljudest sündmustest, faktidest ja küsimustest. Selles võib käsitleda ka ainult ühte küsimust.

Poliitilises informatsioonis puudutab agitaator kord tootmistööd, kord kõneleb ta statistika keskvalitsuse teadaandest NSV Liidu rahvamajanduse plaani täitmise kohta möödunud kvartali jooksul, mõnikord jutustab ta viimasel nädalal toimunud rahvusvahelistest sündmustest.

Poliitiliste informatsioonide teemad kooskõlastatakse varakult agitaatorite kollektiivi juhatajaga.

TEMAATILISED ÕHTUD

Temaatiline õhtu on klubi kompleksne töövorm, milles ühe küsimuse kõige paremaks selgitamiseks kasutatakse mitmesuguseid propagandavahendeid. Nendeks on loeng või ettekanne, näitus, kinofilmi demonstreerimine, kunstilise isetegevuse kollektiivi kontsert jne.

Paljudes klubides toimuvad temaatilised õhtud järgmiselt: alguses on väike loeng või ettekanne, seejärel võtavad sõna kuulajad ja lõpuks demonstreeritakse kinofilmi või esitatakse teemale vastav kontsert kunstilise isetegevuse kollektiivi liikmete poolt. Kõrvalruumides pannakse välja raamatuvitriin ja spetsiaalselt kujundatud näitus ning näitlikud vahendid. On soovitav, et näituse kohta annaks keegi seletusi. Vaheajal võib tantsida, korraldada mänge, laulda jne.

Temaatilise õhtu kava ei tohi koostada ühe ja sama skeemi järgi. Mida huvitavamalt ja omapärasemalt on õhtu organiseeritud, seda elavamaks ta kujuneb, seda meeldejäävamaks saab see osavõtjaile.

Vaatleme nüüd noorte temaatilise õhtu näidisplaani, mille eesmärgiks on kõrgete moraalsete omaduste propageerimine. NLKP Keskkomitee tervituses ÜLKNÜ XIII kongressile on märgitud, et leninlik komsomol kasvatab «oma mitmekülgse tegevusega igal noormehel ja neiul väsimatult kommunistliku ajastu inimese õilsaid iseloomujooni: piiritut usku kommunismi triumfisse, palavat kodumaa-armastust, töökust, ennastsalgavust ühiskondliku kohuse täitmisel, oskust võita mistahes raskusi teel suurele eesmärgile, valmisolekut kaitsta oma isamaa au, vabadust ja sõltumatust».[1]

Lähtudes nendest seisukohtadest, tuleb noortele näidata kommunistliku partei ja komsomoli poolt kasvatatud Nõukogudemaa noore tüüpilisi jooni. Seda tuleb teha elavate näidete varal, mitte aga manitsedes tühipaljaste sõnadega. Kui lektor seab enesele niisuguse eesmärgi, siis on ka õhtu teema leidmine lihtne. See võib olla näiteks «Meie noorus», «Nõukogudemaa noor inimene» jne.

Toome siinkohal noorte temaatilise õhtu näidisplaani:

1. Avamuusika — nõukogude noorte võitluslaul. Sissejuhatav sõnavõtt — avasõna.
2. «Mehisus karastub võitluses» — katkend Nikolai Ostrovski meeldejäävast kõnest, mille ta kirjutas meie sotsialistliku kodumaa noormeestele ja neidudele (Kogumik. N. Ostrovski. Kõned. Artiklid. «Molodaja Gvardija» 1946, lk. 9—16).
3. «Meie tänapäeva kangelane» — kirjanduslik-muusikaline montaaž nõukogude inimesest.
4. Laulukoori esinemine. Nõukogude noorsoo laulud.

---

[1] Üleliidulise Leninliku Kommunistliku Noorsooühingu XIII kongressi materjale, Tallinn, 1958, lk. 4.

5. «Meie noorte argipäevad» — agitaatori sõnavõtt ajalehe materjalide alusel, milles jutustatakse noorte tööliste, kolhoosnikute ja sõjameeste kangelaslikkusest, mehisusest ja ennastsalgavast tööst.

6. «Meie eesrindlased» — valgusleht oma kolhoosi, rajooni ja küla noorte edusammudest.

7. Soololaulud. Lüürilised laulud nõukogude noorsoo sõprusest, tööst ja võitlusest.

8. Katkend Margarita Aligeri näidendist «Jutustus tõest» (V pilt). Esitab draamaring. Selles pildis näidatakse Zoja Kosmodemjanskaja mehisust ja tema sõbra Borissi liigutavat armastust.

9. Tantsukollektiivi esinemine. Noorte tants.

10. Dokumentaalfilm noortest sportlastest. Enne filmi demonstreerimist soovitab raamatukoguhoidja noortele lugeda raamatukogus leiduvaid raamatuid nõukogude noorsoost.

Niisugune noorteõhtu toimub tavaliselt kahes osas ja kestab 3—4 tundi.

Klubi ruumid kaunistatakse sel puhul vastavate plakatite ja loosungitega, luuletuste ja noorsoolaulude tekstiga, nõukogude kunstnike maalide reproduktsioonidega, satiiriliste joonistega ja sõbralike šaržidega.

Enne ja pärast kontsertosa korraldatakse kõrvalruumides seltskondlikke mänge, ühislaule ja tantsitakse.

Teisiti on korraldatud noorteõhtu, mille eesmärgiks on nõukogude patriotismi kasvatamine. M. I. Kalinin ütles, et «sotsialistlikku riiki tuleb armastada mitte ainult abstraktselt, vaid ka konkreetselt, s. t. tuleb armastada tema loodust, põlde, metsi, vabrikuid, tehaseid, kolhoose, sovhoose jne.».

Temaatilise noorteõhtu ülesandeks võib olla meie kodumaa ilu ja rikkuste näitamine. Sel puhul nimetatakse õhtut populaarse laulu «Suur ja lai on maa, mis on mu kodu» sõnadega.

Kõige sobivam on niisugust õhtut alustada dokumentaal-lühifilmi demonstreerimisega, kus vaatajad tutvuvad oma kodumaa rikkustega. Seejärel esineb kogenud lektor. Ta kasutab loengu ajal Nõukogude Liidu geograafilist kaarti, geograafilisi õppevahendeid või demonstreerib diafilmi.

Pärast loengut demonstreeritakse uuesti 2—3 lühimetraažilist dokumentaal- või kroonikafilmi, kus näidatakse NSV Liidu mitmesuguseid majandusrajoone (keskvööndi oblasteid, Uraali, Volga-äärseid alasid, Siberit, Kaug-Ida jne.).

Filmi vahetamise ajal esinevad deklamatsioonide ja sõnavõttudega töötajad, kes ise on viibinud filmis näidatud paikades või üleliidulisel põllumajandusnäitusel.

Lõpuks esitab klubi laulukoor meie kodumaa laule.

Kodukohale, linnadele, meie suure kodumaa tööstuse ja põllumajanduse võimsusele pühendatud filmide, laulude ja luuletuste valik on väga rikkalik.

Kõrvalruumides organiseeritakse samal ajal temaatiline raamatunäitus «Õpi tundma oma suurt kodumaad», «Õitse, meie kallis kodupaik». Siin antakse ka konsultatsioone selle kohta, kuhu organiseerida matku, missuguseid ekskursioone korraldada oma vabariigis ja rajoonis.

Toome siinjuures temaatilise õhtu näidiskava, mille eesmärgiks on rahvahulkade kasvatamine rahvaste vankumatu sõpruse ja proletaarse internatsionalismi vaimus.

Kui temaatiline õhtu on pühendatud NSV Liidu rahvaste sõprusele, võib seda nimetada «Vabade rahvaste murdmatuks liiduks». Kui õhtu kavatsetakse pühendada vennalike sidemete tugevdamisele NSV Liidu ja rahvademokraatiamaade rahvaste vahel, tuleb leida õhtule ka vastav nimetus, nagu näiteks «Suures sotsialismileeris».

Temaatilist õhtut on soovitav alustada laulukoori esinemisega, kes esitab 2—3 laulu rahust ja vendlusest rahvaste vahel. Sellele järgneb lühike sõnavõtt, milles jutustatakse majanduse ja kultuurialastest edusammudest rahvademokraatiamaades, nõukogude rahvaste omakasupüüdmatust abist, rahu-, demokraatia- ja sotsialismileeri vankumatust, vennalikust ühtsusest ja võimsuse kasvust.

Õhtu teises osas toimub kontsert, kus esitatakse laule, tantse, deklamatsioone ja katkendeid proosateostest, mis on pühendatud suurele hiina rahvale, Euroopa rahvademokraatiamaadele, Koreale, Vietnamile, Mongoolia Rahvavabariigile. Kontsertosas on soovitav esitada nende maade laule, tantse, luuletusi.

Kontserdi asemel võib demonstreerida ka mõnda dokumentaalfilmi, milles näidatakse sotsialismi ehitavate rahvaste ülesehitustööd, või ühte täismetraažilist kinofilmi.

Temaatilisel õhtul toimub rahvamajas, klubis rahvademokraatiamaade raamatute näitus. Näitusele võib välja panna ka rahvademokraatiamaade kohta ilmuvate ajakirjade sarja.

Näituseks vajalikud raamatud ja ajakirjad tuleb raamatukogudevahelise laenutusega tellida rajooni- või keskraamatukogust.

Mõni klubiruum dekoreeritakse spetsiaalselt «Vendluse ja rahu laulude saaliks». Sinna tuuakse magnetofon või grammofon, mängitakse rahvademokraatiamaade rahvalaule ja nende maade heliloojate muusikateoseid. Vajalikke magnetofoni linte või grammofoniplaate on võimalik laenata rajooni kultuurimajast ja raadiosõlmest. Muusika edasiandmine tehakse ülesandeks valvekorras olevale rahvamaja nõukogu liikmele.

*

Temaatilise õhtu kava võib olla väga mitmesugune. Et äratada kuulajate tähelepanu ja muuta õhtu sihipäraseks, tuleb sellele anda lühike ja ilmekas nimi. Soovitav on seda teha mõne üldtuntud luuletuse või laulu sõnadega.

Nõukogude Liidu Kommunistlikule Parteile pühendatud õhtuid nimetatakse näiteks «Meid juhib partei», «Partei on meie ajastu mõistus, au ja südametunnistus», «Partei on meie juht»; kodumaale pühendatud õhtuid aga «Kodumaa, su avaruste rüpes», «Suur on meie kodumaa», «Õitse, me kodupaik»; õhtuid nõukogude tööstuse ja tehnika edusammudest «Tehnika teenib inimest», «Loodusjõudude alistamine», «Tehased on meie uhkus»; kolhoositeemalisi õhtuid «Au kolhoosikorrale», «Tere põllud»; õhtuid rahvaste sõprusest ja proletaarsest internatsionalismist, rahuteemalisi õhtuid «NSV Liidu rahvaste peres», «Suur sõprus», «Oleme vennad võitluses rahu ja sõpruse eest», «Rahu rahvastele», «Oleme rahu poolt», «Rahuliku töö eest», «Meie ei luba sõda»; õhtuid, kus käsitletakse igapäevast elu, nõukogude inimeste kõrgeid moraalseid omadusi ja kohustusi «Nõukogudemaal on hea elada», «Rahva hüvanguks», «Õnnelik noorus», «Naine on kolhoosis suur jõud», «Töö on meie maal au ja kuulsuse asjaks», «Inimene, see kõlab uhkelt», «Suured õigused ja pühad kohustused» jne.

Temaatilise õhtu organiseerimine pole sugugi kerge töö. Selleks tuleb tõsiselt ja pikemat aega teha ettevalmistusi. Ainult siis on võimalik tagada, et õhtu toimub kõrgel ideelisel tasemel ja haarab osavõtjaid.

Ettevalmistusi temaatilise õhtu läbiviimiseks tehakse järk-järgult, näiteks:

1) määratakse kindlaks õhtu eesmärk ja leitakse õhtule ilmekas nimetus;

2) koostatakse temaatilise õhtu kava; määratakse õhtu organiseerijad ning valitakse propaganda- ja agitatsioonimaterjalid, mille abil on õhtu teemat võimalik huvitavamalt ja arusaadavamalt esitada;

3) valmistatakse ette sõnavõtud, valitakse välja illustreerivad materjalid, korraldatakse ja kujundatakse näitus, seatakse üles plakatid jne.;

4) antakse informatsiooni temaatilise õhtu kohta ja kutsutakse külalisi.

Määranud kindlaks temaatilise õhtu eesmärgi ja sõnastanud täpselt selle teema, tuleb seda arutada veel klubi aktiiviga, pidada nõu partei organisatsiooni ja külanõukoguga.

Õhtu eesmärgist ja sisust tuleneb ka selle nimetus. Kõige keerulisem ja vastutusrikkam osa õhtu ettevalmistamisel on kava koostamine. Siin tuleb arvestada klubi reaalseid võimalusi.

Kõigepealt tuleb hoolikalt ja läbimõeldult valida üldpoliitilise iseloomuga materjalid, vaadata läbi brošüürid, ajalehtede ja ajakirjade artiklid õhtul käsitletavate küsimuste kohta.

Raamatukogutöötaja abil valitakse näituse jaoks vastav kirjandus: õhtu teemale vastavad repertuaarilehed, luuletused ja lühijutud.

Kunstilise isetegevuse ringid valmistavad ette temaatilist kontserdikava.

Selgitatakse ka, missuguseid dokumentaal- ja kroonikafilme on võimalik saada kinolaenutuskontori rajoonidevahelisest baasist või mida tuleb varakult keskusest tellida.

Eriti tähtis on kohaliku materjali kogumine, mida kasutatakse näitlikuks agitatsiooniks, sõnavõttudes, valguslehes, lauludes ja laulumängudes.

Lõpuks tuleb veel kindlaks määrata, kes esineb temaatilisel õhtul loengu või lühiinformatsiooniga.

Klubi juhataja ei suuda kogu tööd üksinda teha. Õhtu ettevalmistamisele tõmmatakse kaasa klubi nõukogu liikmeid ja aktiviste.

Alles siis, kui kõik õhtu osad on kindlaks määratud, koostatakse lõplik kava. Kava ei tule üles ehitada nii, et temaatiline õhtu jaguneks kaheks iseseisvaks osaks — ametlikuks ja kunstiliseks osaks või koosolekuks ja kontserdiosaks.

Organisaatorite kunst seisabki selles, et esinejate ja õhtust osavõtjate sõnavõtud, näitlik illustratsioon, kunstilised esinemised, filmi demonstreerimine kulgeksid nii, et kuulajate huvi pidevalt kasvab, ja kogu õhtu jätab ereda, tervikliku mulje.

ELAV AJALEHT

Meie eesrindlike kultuuriasutuste töös muutub elav ajaleht järjest igapäevasemaks nähteks. Kui temaatilisel õhtul kasutatakse kõiki agitatsiooni- ja propagandavahendeid ainult ühe teema valgustamiseks, siis seisab elava ajalehe väärtus selles, et seal valgustatakse paljusid mitmesuguseid fakte ja probleeme. Elav ajaleht toob informatsiooni aktuaalsete rahvusvaheliste ja siseelu küsimuste, kolhoositootmise, kultuuri, teaduse, spordi jne. kohta. Elavas ajalehes tuuakse sõnalise osa illustreerimiseks ka muusikapalu, demonstreeritakse dokumentaal- ja kroonikafilme, näidatakse kolhoosi toodangut jne.

Iga pala elavas ajalehes kestab 5—15 minutit. Seega on elavas ajalehes, mis kestab kaks tundi, 8—12 mitmesugust esinemist. Teemade ja vormide mitmekesisus muudab elava ajalehe eriti köitvaks. Elav ajaleht jaotatakse tavaliselt mitmeks rubriigiks, s. o. ühesuguse iseloomuga küsimused paigutatakse ühte rubriiki.

Nii näiteks võib moodustada rubriigid järgmistel teemadel: «Rahvusvahelised sündmused», «Mööda Nõukogude Liitu», «Teaduse ja tehnika uudised», «Põllumajanduse uudised», «Meie rajooni ja küla kultuurielu», «Vabariigi rajoonides», «Teateid uudismaadelt», «Kunst», «Raamatute maailmas» ja kohapealseid küsimusi valgustavaid: «Meie kodulinna tänapäev ja tulevik», «Meie komsomoliorganisatsioonist», «Meie spordisuvi» jne. Elava ajalehe raames võib demonstreerida satiirilist joonistatud lühifilmi kohaliku elu teemal.

Kõiki rubriike pole tingimata vaja igas elava ajalehe numbris korrata, nimetused muudetakse sõltuvalt olemasolevast materjalist. Elavasse ajalehte ei tohi kuhjata üldpoliitilise iseloomuga materjale, ajalehtede artikleid ja raadioteateid. Kolhoosiklubi, samuti rajooni kultuurimaja elav ajaleht jutustab tähtsamatest faktidest oma rajoonis ja külas.

Toome siinjuures elava ajalehe näidisplaani:

1. Rajooni kolhoosides ja sovhoosides

«Mida andis kolhoosile möödunud aasta» — eesrindliku kolhoosi esimehe informatsioon majandusaasta tulemustest ja kolhoosnikute tuludest — 20 minutit.

«Põllumajandustehnika uudised» — remondi- ja tehnikajaama inseneri vestlus uuest kombainist ja dokumentaalfilm — 15 minutit.

«Kolhoosi laulud» — klubi või rahvamaja laulukoor esitab uusi kolhoositeemalisi laule — 8 minutit.

2. Teadus, tehnika, kunst

«Meie elektrijaamad-hiiglased» — lektori vestlus uute võimsate hüdroelektrijaamade kohta koos kroonikafilmiga — 15 minutit.

«Meie kool enne talvevaheaega» — koolijuhataja informatsioon esimese poolaasta kohta — 10 minutit.

«Külalised taevast» — populaarteaduslik film komeetidest ja nende tekkimise põhjustest, koos õpetaja seletusega — 10 minutit.

«Esietendus rajooni kultuurimajas» — draamaring esitab katkendi uuest näidendist — 15 minutit.

Järgnevalt toome näiteks hoopis keerulisema elava ajalehe. See ilmub kas suures külaklubis või rajooni kultuurimajas.

Niisugune ajaleht koosneb mitmest osast, näiteks:

1. Rahvusvaheline elu

«Kellega ja kuidas peab NSV Liit kaubavahetust» — NLKP rajoonikomitee propagandisti informatsioon NSV Liidu kaubanduslike sidemete arenemise kohta rahvademokraatiamaadega ja teiste välisriikidega — 12 minutit.

2. Põllumajanduse uudised

«250 tsentnerit kartulit igalt hektarilt» — eesrindliku kolhoosniku sõnavõtt sellest, kuidas ta saavutas kõrge kartulisaagi, ja kartuli sordiseemne demonstreerimine — 15 minutit.

«Mais meie kolhoosis» — kolhoosi agronoomi informatsioon koos diapositiivide demonstreerimisega — 15 minutit.

3. Kunst

«Meie orkester» — uute palade esitamine — 8 minutit.

«I. J. Repini maalidest» — populaarteaduslik film suure vene kunstniku loomingust — 12 minutit.

«Sõpruse laulud» — rahvademokraatiamaade laulud laulukoori solistide esitusel — 10 minutit.

4. Meie vabariigis

«Tehases» — kolhoosiaktivisti informatsioon selle kohta, mis ta nägi tehases (kolhoosi šefi juures) — 15 minutit.

5. Raamatute keskel

«Raamatud meie raamatukogus» — raamatukoguhoidja informatsioon keskraamatukogu, raamatukogudevahelise ja rändraamatukogude laenutamise kohta — 10 minutit.

«Uued olukirjeldused ja jutustused kolhoosielust» — kirjandusõpetaja informatsioon — 10 minutit.

6. Huumor ja satiir

Epigrammide või följetonide ettekandmine. Karikatuuride demonstreerimine epidiaskoobi kaudu — 10 minutit.

Soovides jätta kuulajatesse sügavamaid muljeid, valmistab klubi mõnikord elava ajalehe maketi. Puuliistudest tehakse suured raamid ja kleebitakse need tapeediga üle. Ühest raamist valmistatakse elava ajalehe kaas. Sinna märgitakse ajalehe nimetus, number, ilmumise aeg, perioodilisus, väljaandja jne. Teistele lehekülgedele märgitakse ajalehe rubriikide nimetused. Enne õhtu algust paigutatakse elava ajalehe makett lava taustale nii, et esinejad tuleksid lavale ajakirja «lehekülgede» tagant. Toimetuskolleegiumi liige või näitejuht ütleb avasõna ja muusikahelide saatel avaneb ajalehe esimene «lehekülg», mille tagant väljub osaline. Ajalehe teise «lehekülje» katab kinni esimene lehekülg ja aktivistid kleebivad nüüd kiiresti ajalehe «kaanele» uue, kolmanda «lehekülje» jne.

Kuidas organiseeritakse elava ajalehe väljaandmist?

Klubi juures moodustatakse 3—5-liikmeline elava ajalehe toimetuskolleegium. Toimetuskolleegiumi liikmed valitakse ja kinnitatakse klubi nõukogu poolt ning kooskõlastatakse parteiorganisatsiooniga.

Elava ajalehe toimetuskolleegiumi koosseisu on soovitav valida propagandiste, õpetajaid, agronoome, kultuurharidusala töötajaid, komsomoliaktiviste.

Toimetuskolleegiumi ettepanekul kinnitab klubi nõukogu elava ajalehe artiklid ja määrab kindlaks ajalehe ilmumise aja: üks või kaks korda kuus. Ajalehe nimeks võib olla näiteks «Meie elu», «Elavad leheküljed» jne.

Kuidas toimetuskolleegium valmistab ette klubi järjekordse elava ajalehe?

Kaks nädalat enne ajalehe ilmumist koostab toimetuskolleegium küsimustelehe kolhoosi, rajooni, kogu meie maa elust, mille kohta on soovitav anda informatsiooni, ja otsustab, kes niisuguse informatsiooniga esineb.

Toimetuskolleegiumi liikmed lepivad iseiklikult iga esinejaga kokku, vaatavad läbi sõnavõtu plaani või teksti, aitavad valida näitlikke vahendeid ja määravad kindlaks sõnavõtu pikkuse (minutites).

Seejärel valitakse välja elavas ajalehes demonstreeritavad dokumentaal- ja kroonikafilmid.

Mõni päev enne elava ajalehe esitamist kutsutakse kokku kõik tegelased, kontrollitakse nende valmisolekut, kuulatakse või vaadatakse läbi ajalehes ettenähtud palad.

Lõpuks tuleb koostada veel elava ajalehe plaan: jaotada esinemised rubriikidesse, määrata kindlaks nende järjekord, arvestada välja, kui kaua kestab iga esinemine ja ajalehe esitamine üldse. Ajakirja üksiknumbri toimetajaks määratakse mõni toimetuskolleegiumi liige või klubi, rahvamaja aktivist.

Elava ajalehe järjekordse numbri toimetaja esineb avasõnaga ja teatab ajalehe sisukorra, annab sõna igale esinejale ja märgib lühidalt selle esinemise tähtsust. Tavaliselt organiseerib ajalehe toimetaja ka kogu selle numbri ettevalmistamist.

Toimetuskolleegiumi ülesandeks on organiseerida, et elavat ajalehte tuleksid vaatama kolhoosnikud, remondi- ja tehnikajaama töötajad ja külaintelligents. Järjekordse elava ajalehe sisukord avaldatakse ka kuulutustes.

KÜSIMUSTE JA VASTUSTE ÕHTU

Massilise poliitilise töö elavaks ja huvitavaks vormiks on küsimuste ja vastuste õhtud.

Küsimuste ja vastuste õhtud pühendatakse väga mitmesugustele ühiskondlik-poliitilistele teemadele: rahvusvahelisele olukorrale ja võitlusele rahu eest; tööstus- ja põllumajandusalastele küsimustele NSV Liidus; kolhooside organisatsioonilisele ja majanduslikule kindlustamisele, põllumajanduse mehhaniseerimisele jne.

Kogemused näitavad, et ühe õhtu jooksul ei ole võimalik kõigile töötajate küsimustele sügavalt ja sisukalt vastata. Sellepärast on otstarbekohane küsimused sisu järgi rühmitada ja õhtul käsitleda ainult ühte-kahte teemat.

Küsimuste-vastuste õhtu ning sellega seoses olev organiseerimistöö tuleb teostada parteiaktiivi abiga ja parteiorganisatsiooni juhtimisel.

Tavaliselt vastavad küsimustele autoriteetsed ja hästi ettevalmistatud töötajad. Õigest inimeste valikust sõltub kogu õhtu edu. Kolhooside organisatsioonilise ja majandusliku kindlustamise kohta esitatud küsimustele kutsutakse vastama kolhoosi esimees, remondi- ja tehnikajaama direktor, agronoom, õigusteaduse alal töötajad jne. Vastuseid küsimustele Nõukogude Liidu rahvusvahelisest poliitikast annavad partei rajoonikomitee propagandistid ja kogemustega lektorid.

Määranud kindlaks õhtu temaatika ja valinud välja isikud, kes küsimustele vastavad, hakatakse küsimusi koguma. Ennekõike pannakse rahvarikastes kohtades, küla keskuses ja brigaadides, välja kuulutused.

Kuulutuses on märgitud õhtu nimetus, nagu näiteks «Mida

tehakse põllumajanduse edasiseks tõusuks ja kolhooside ning kolhoosnikute tulude suurendamiseks». Kuulutusele on märgitud ka mõni huvipakkuv küsimus ja isikute nimed, kes küsimustele vastavad.

Kuulutuse ülemisel äärel või teksti lõpul on öeldud, et kuulajaid palutakse esitada veel lisaküsimusi.

Niisugune kuulutus pannakse välja umbes kaks nädalat enne küsimuste-vastuste õhtut.

Brigaadides, loomakasvatusfarmides, kolhoosnikute kodudes, kolhoosi koosolekuil informeerivad klubi aktivistid ja agitaatorid eelolevast õhtust.

3—4 päeva enne küsimuste-vastuste õhtut on otstarbekohane välja panna uued kuulutused ja teatada, kui palju on juba küsimusi laekunud, paluda, et esitataks veel uusi küsimusi ja võetaks õhtust kindlasti osa.

Suuliselt esitatud küsimused märgivad agitaatorid paberile ja annavad edasi klubi juhatusele.

Küsimuste saabumise arvu järgi algab ka vastuste ettevalmistamine. Küsimused jaotatakse vastajate vahel ning seejärel asuvad nad vastuseid koostama.

Vastata tuleb kõigile esitatud küsimustele, olgu need nimelised või anonüümsed. Tihti esitatakse küsimusi, mis õhtu teemat üldse ei puuduta. Ka nendele küsimustele on soovitav vastata. Kui aga ajapuudusel pole seda võimalik teha, teatatakse õhtu lõpul, et väljaspool õhtu teemat esitatud küsimustele vastatakse hiljem klubis või rahvamajas. Tingimata tuleb aga seejuures teatada isiku nimi, kes küsimustele vastab ja millal see toimub.

Mõnikord esitatakse küsimusi, mis juhivad tähelepanu tõsistele puudustele kolhoosi asjaajamises, signaliseeritakse mõnede inimeste eksimustest. Enne küsimuste-vastuste õhtut tuleb kontrollida, kas kirjas toodud faktid vastavad tõele, ja võtta tarvitusele vastavad abinõud. Õhtul informeeritakse kuulajaid sellest, mis esitatud küsimuste osas on juba tehtud.

Üks päev enne küsimuste-vastuste õhtut või samal päeval kontrollitakse veel kord, kas kõigil seltsimeestel on vastused valmis ja määratakse kindlaks nende esitamise järjekord.

Vajaduse korral valmistatakse küsimuste-vastuste õhtuks ka näitlikud vahendid, tuuakse kohale mitmesugused käsiraamatud ja organiseeritakse raamatunäitus.

Tavaliselt avab õhtu klubi juhataja, kes juhib ka kogu õhtu kava. Ta annab lühikese seletuse õhtu teema kohta, iseloomustab esitatud küsimusi, teatab nende arvu ning ütleb, kes küsimustele vastavad. Seejärel antakse sõna vastajatele varem kindlaksmääratud korras; esiteks vastatakse üldistele küsimustele, seejärel kohaliku ja praktilise tähtsusega küsimustele.

Mõnikord väljendavad küsimused eelarvamusi, peegeldavad mahajäänud vaateid — ka neist ei tohi mööda minna. Tuleb taktiliselt seletada, milles peitub niisuguste küsimuste ekslikkus.

Vastused peavad olema lühikesed, täpsed ja võimaluse korral kohaliku eluga seotud.

Vastustes juriidilise iseloomuga küsimustele tuleb viidata seadusele või mõnele teisele ametlikule dokumendile, teatades selle numbri ja väljaandmise aja, et küsijal oleks võimalik saada täiendavat seletust.

Küsimuste-vastuste õhtut on soovitav organiseerida selliselt, et osavõtjad esitaksid kas suuliselt või kirjalikult uusi küsimusi ning saaksid veel samal õhtul vastuse.

Pärast küsimuste-vastuste õhtut organiseeritakse loenguid ja vestlusi nendel teemadel, mille kohta esitati eriti palju küsimusi. Tuleb taotleda, et küsimuste-vastuste õhtul kirjalikult ja suuliselt esitatud palvete, soovide ja kriitiliste märkuste osas võetaks tarvitusele vastavad abinõud. Tulemustest tuleb seinalehe kaudu informeerida nii neid töötajaid, kes küsimuse esitasid, kui ka kõiki teisi elanikke.

RINGID

Üheks massilise poliitilise töö vormiks klubis on üldpoliitilised ringid. On soovitav organiseerida ringe NSV Liidu konstitutsiooni õppimiseks, NSV Liidu ja Eesti NSV ajaloo õppimiseks. Ringe võib organiseerida ka ühe või teise üldpoliitilise teose läbitöötamiseks, samuti üldrahvalikuks aruteluks antud partei ja valitsuse direktiivide tundmaõppimiseks, valimismäärustiku õppimiseks jne.

NÄITLIK PROPAGANDA JA AGITATSIOON

Illustreeriv materjal (plakatid, diagrammid, loosungid, fotod) muudavad elava sõna veelgi arusaadavamaks ja vastuvõetavamaks. Kogemused näitavad, et näitlik agitatsioon on üheks töötajate kasvatuse tõeliseks vahendiks.

Loosungid tuletavad kõikjal, kus nad on välja pandud, igale inimesele meelde tema kui nõukogude patrioodi kohustusi. Suur edasiviiv jõud on näitlikul agitatsioonil sotsialistliku võistluse organiseerimisel. Sotsialistliku võistluse käigu näitajate tahvlite ja mitmesuguste vitriinide kaasabil on võimalik kõigile teatavaks teha võistluse tulemusi, mis annab uut hoogu võistluse arengule.

Näitlik agitatsioon avaldab täit mõju aga ainult sel puhul, kui ta ei jää elust maha ja vastab tänapäeva kõige aktuaalsematele küsimustele. Külastajate tähelepanu köidab ainult hästi kujundatud näitlik materjal.

LOOSUNGID

Iga klubi saalis ja kõrvalruumides seatakse üles loosungid. Klubi aitab valmistada loosungeid ka brigaadide ja farmide punanurkadele, samuti aitavad klubi töötajad kaunistada loosungitega vilja vastuvõtupunkte ja väljakuid.

Loosung väljendab kokkusurutult ja selgelt ülesannet, mille partei on seadnud kogu nõukogude rahva või mõne rahvamajandusharu töötajate ette.

Loosungid klubis ja kolhoosibrigaadis keskendavad põllumajandustöötajate tähelepanu üldrahvalikele ning oma küla, kolhoosi, sovhoosi ja brigaadi lähematele ülesannetele.

Iga aasta avaldatakse Esimese mai ja Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäeva puhul ajakirjanduses NLKP Keskkomitee hüüdlaused. Koos parteiorganisatsiooni sekretäriga valivad klubi töötajad nende hulgast sobivad loosungid klubile, kolhoosile jne.

Loosungiks kasutatakse mõnikord ka lühikesi ja ilmekaid pealkirju ajalehe veergudelt, nagu näiteks: «Täidame ennetähtaegselt seitsme aasta plaani», «Võitleme rahu eest» jne.

Kohalike tootmisküsimustega seotud loosungid väljendavad tavaliselt kolhoosi ja sovhoosi ühist ülesannet. Mõnikord on need määratud eriti mehhanisaatoreile, loomakasvatajaile, põllutöö-brigaadidele jne. Näiteks: «Olgem sotsialistliku võistluse eesrindlased», «Igalt lehmalt 2600 liitrit piima», «Kombainerid! Meie kätes on kolhoosi jõukus — vili. Koristagem vili kadudeta kümne päeva jooksul».

Mõnikord on loosungitel luuletuse vorm, näiteks:

«Kadudeta kuldse vilja
kiirelt kokku kogume.»

Tootmistööd käsitlevaid loosungeid valitakse ka rajooni ajalehtedest või koostatakse ise ning kooskõlastatakse parteiorganisatsiooni sekretäri või rajoonikomitee instruktoriga.

On väga tähtis, et loosung alati vastaks päevaülesandele, suunaks kolhoosnikute ja sovhoosi töötajate tähelepanu peamistele ülesannetele. Klubi töötajad peavad väljapandud loosungeid regulaarselt kontrollima ja asendama vananenud loosungid uutega. Aegunud loosungeid ei tohi mingil juhul alles jätta. Nii näiteks tuleb kevadkülvi loosung pärast külvi lõppemist asendada külvide hooldamise loosungiga.

PLAKATID

Erinevalt loosungist on plakatil peale teksti veel vastav joonistus, mis ilmekalt toob esile plakati peamise idee, selle, millega rahvahulgad peavad tutvuma.

Plakat on nõukogude kujutava kunsti kõige massilisem liik.

Kultuurhariduslike asutuste töös kasutatakse laialdaselt plakateid, mis ilmuvad kesk- ja kohalike kirjastuste väljaandel.

Klubi töötajad ja aktivistid võivad plakati ka ise valmistada. Tavaliselt võetakse omatehtud plakati illustratsioonid ajakirjadest.

Agitatsiooniplakatite temaatika on erakordselt mitmekesine. Plakat peab õigeaegselt kajastama tähtsamaid sündmusi meie rahva elus, näitlikult agiteerima seitsme aasta plaani ennetähtaegset täitmist, tööviljakuse tõusu jne.

Tavaliselt valmistatakse plakateid ise sel puhul, kui on vaja mobiliseerida kolhoosnikuid partei ja Nõukogude valitsuse otsuste elluviimiseks põllumajanduse alal.

Plakatite temaatikas on tähtsal kohal sotsialistliku võistluse arendamise küsimused, põllumajandustöötajate ja loomakasvatajate eesrindlike kogemuste propageerimine.

Igaks uueks põllutöö hooajaks valmistatakse ka uued plakatid.

Kui klubis töötavad kvalifitseeritud kunstnikud, keda abistavad vilunud propagandistid, valmistab klubi plakateid ka üldpoliitilistel teemadel, nagu näiteks «Meie ei luba valla päästa sõda», «Rasketööstus on Nõukogudemaa võimsuse alus», «Anname kodumaale külluses loomakasvatussaadusi», «Au nõukogude naisele», «Töö NSV Liidus on au ja kuulsuse asjaks» jne.

Plakatit ei tohi üle kuhjata pisiillustratsioonide, arvude ja tekstiga. Plakatit vaadatakse tavaliselt lühikest aega. On küllaldane, kui sinna paigutatakse 3—4 vajalikku illustratsiooni.

Illustratsiooni juures olgu väga lühike tekst ja 2—3 arvu, mis hõlpsasti meelde jäävad.

Mõnikord kasutavad klubi töötajad plakati valmistamisel trükitud plakati illustratsioone, asetavad nende kõrvale temaatikale vastavaid fotosid, arve ja tekstimaterjali oma rajooni elust.

Plakatite valmistamisel konsulteeritakse tingimata spetsialistidega materjali paigutamise osas. Valmis plakatit näidatakse külanõukogu esimehele ja parteiorganisatsiooni sekretärile.

Löövaks agitatsioonivahendiks on poliitiline satiiriplakat. Ajalehtedes ja ajakirjades avaldatud karikatuuridest ja plakatitest saab koostada näituse. Näitusel kasutatavaid karikatuure ja plakateid suurendatakse ja asetatakse reklaamitahvlile.

Üksikasjalisi juhtnööre plakatite valmistamise tehnikast antakse peatükis «Nõuandeid klubi kunstnikule».

NÄITUSED

Rahvamajandusplaani populariseerimiseks, ajalooliste tähtpäevade tähistamisel ja põllumajanduslike kampaaniate läbiviimisel organiseeritakse klubides näitusi, mis võivad olla alalised. Alalistel näitustel on soovitav kasutada fotovitriine, diagramme jne. Näitusi võib korraldada ka koos raamatunäitusega.

Rändnäitusteks valmistatakse kerged tahvlid. Nendele paigutatakse illustreeriv materjal ja joonised. Tahvlid peavad olema vastupidavad, kergesti transporditavad ja kandmiseks mugavad. Peamiseks illustreerivaks materjaliks on siin fotod ja diagrammid.

On soovitav, et igas klubis oleksid fotovitriinid meie maa rahvamajanduse arendamise seitsme aasta plaani kohta. Näituse nimetuseks võib sel puhul olla «Tee kommunismile».

Näitusel on tavaliselt rubriigid, kus näidatakse meie maa rasketööstust, põllumajandust, kergetööstust, nõukogude rahva materiaalse heaolu ja kultuuritaseme tõusu. Iga rubriik algab tekstiga, mis iseloomustab selle rahvamajandusharu peamist ülesannet. Arvudes, diagrammides ja fotodel on näha, kuidas nõukogude rahvas kommunistliku partei juhtimisel võitleb seitsme aasta plaani täitmise ja ületamise eest.

Eriti suurt tähelepanu pühendatakse rasketööstuse juhtiva osa näitamisele meie rahvamajanduses, tehnilise progressi, tööviljakuse tõusu näitamisele kõigis tööstusharudes, partei hoolitsusele nõukogude rahva materiaalse heaolu ja kultuuritaseme tõusu eest.

Organiseeritakse ka temaatilisi näitusi meie rahvamajanduse arendamise küsimustes. Näiteks: «NSV Liit on võimas tööstusmaa», «NSV Liidu elektrifitseerimise edusammud ja elekter meie rahvamajanduses», «Tänapäeva kolhoosiküla», «Nõukogude rahva hüvanguks», «Kultuuritaseme tõus NSV Liidus», «Seitsme aasta plaan tegelikkuses» jne.

Suure tähtsusega on näitused, millega tähistatakse põllumajandusaasta lõppemist ja põllumajanduse edasiarendamise ülesandeid, näitused, mis on pühendatud üleliidulisele ja vabariiklikule rahvamajanduse näitusele, sovhooside ja kolhooside eesrindlaste töökogemustele. Mitmes kolhoosis on organiseeritud alaline näitus oma kolhoosi ajaloo kohta.

Suurt huvi äratavad fotonäitused oma rajooni ja küla elust. Neid kujundavad tavaliselt kooliõpilased, fotoamatöörid ja isetegevuslikud kunstnikud.

Ajalehe illustratsioonidest on võimalik koostada stende, kus näidatakse majanduslikku ja kultuurilist ülesehitustööd Hiina Rahvavabariigis ja teistes rahvademokraatiamaades.

Klubi abistamiseks ilmub Moskvas TASS-i fotokroonika väljaandel tellitav fotonäitus. Tellija saab aasta jooksul seeria fotokomplekte koos lühikese selgitava tekstiga. Igal fotokomplektil on oma kindel temaatika.

Mitmesuguseid näitusematerjale, millest on võimalik koostada terviklikku näitust, ilmub kesk- ja kohalike kirjastuste väljaandel.

Nende materjalide kasutamine annab klubile palju võimalusi näitliku agitatsiooni ja propaganda arendamiseks. Trükitud materjalide kasutamisel on näitusel soovitav kujundada veel vastav rubriik, milles valgustatakse oma rajooni, kolhoosi, sovhoosi tööd.

Tuleb varakult mõelda sellele, kuidas kogu meie maad puudutavate üldpoliitiliste küsimuste valgustamisega ühendada oma vabariigi, rajooni ja kolhoosi küsimusi.

SOTSIALISTLIKU VÕISTLUSE NÄITAJATE TAHVEL

Klubi töötaja esmajärguliseks ülesandeks on näitlikult valgustada põllumajandusliku töö tulemusi, teha laialdaselt teatavaks sotsialistliku võistluse käik.

Klubid valmistavad plakateid, millel on väljavõtted sotsialistliku võistluse lepingust, ja asetavad need kolhoosi juhatuse ruumis, samuti sovhoosis, klubis, punanurgas, brigaadis, farmis jne. väljapaistvale kohale.

Iga klubi või kolhoosi juhatuse hoone, külanõukogu, sovhoosi peahoone juurde paigutatakse sotsialistliku võistluse näitajate tahvel, milles iseloomustatakse peamiste tootmisharude tööd.

Tahvel on jaotatud mitmeks veeruks, kus iseloomustatakse selle ajajärgu tähtsamaid põllumajandustöid. Esimesse veergu märgitakse farmide jne. nimetused, järgmised veerud näitavad ühe või teise tööülesande täitmist protsentides, võrreldes plaaniga.

Tahvlil on tingimata märgitud aeg, mille kohta andmed kehti-

Joonis 7. Autahvli näidis

vad (kuu ja päev): näitajad kantakse tahvlile kas iga päev või üks kord viie või kümne päeva jooksul.

Sotsialistliku võistluse näitajate tahvli korrashoid on klubi aktivistide või nende juurde kinnitatud kultuuritöövolinike ülesandeks, kes töötavad brigaadis ja farmis. Andmeid sotsialistliku võistluse käigust saadakse brigadiridelt ja tabelipidajailt.

Sotsialistliku võistluse näitajate tahvlid pannakse üles brigaadides ja farmides. Brigaadi sotsialistliku võistluse näitajate tahvel peegeldab tavaliselt võistluse käiku ühe tööliigi osas, mis tol ajal on otsustava tähtsusega. Tahvli ülemisele äärele märgitakse töö liigid, vasemale poole aga brigaadi liikme nimi, paremale poole päevased töötulemused hektarites, tsentnerites, liitrites ja teistes naturaalnäitajates.

Töönäitajate veerg jaguneb kolme ossa: esimesse ossa märgitakse päevanorm, teise — täitmine ja kolmandasse — võistluses saavutatud koht.

Brigaadi ja farmi sotsialistliku võistluse tahvel täidetakse iga päev sellise arvestusega, et võistlusest osavõtja juba järgmisel päeval enne tööle tulekut teaks eelmise päeva töötulemusi.

Üksikjuhtudel (näiteks loomafarmis) kantakse võistluse tulemused tahvlile mitte ühe öö-päeva kohta, vaid iga päeva, viie päeva või isegi terve kuu kohta eraldi.

Iga nime kõrvale märgitakse tööpäeva tulemused, sinna alla aga teine arv — üldine piima väljalüps kõigi eelnenud päevade jooksul (kasvavas suuruses).

Mõnikord pannakse brigaadi ja kogu kolhoosi sotsialistliku võistluse näitajate tahvli kõrvale veel selle brigaadi ja kolhoosi näitajad, kellega ollakse sotsialistlikus võistluses.

Suurt mõju avaldab samuti klubi väljaandel ilmuv erakorraline välkplakat, kuhu on märgitud eesrindlased ja mahajääjad, kus ergutatakse sotsialistlikust võistlusest osavõtjaid ja kritiseeritakse neid, kes takistavad brigaadi edu saavutamisel.

Kohtadesse, kus käib kõige rohkem rahvast, kolhoosi juhatuse, külanõukogu, sovhoosi peahoone või klubi juurde paigutatakse autahvel, millele kantakse sotsialistlikus võistluses esikohtadele tulnud brigaadide, kolhoosnikute, traktoristide ja kombainerite nimed. Nimed kantakse tahvlile kolhoosi juhatuse või kolhoosnikute koosoleku ja sovhoosi juhatuse otsusel. Autahvlile on soovitav asetada sotsialistlikus võistluses esikohale tulnud kolhoosnikute ja mehhanisaatorite fotod ja nende alla märkida eesrindlase poolt saavutatud tulemused.

Mõnes klubis koostatakse kolhoosi ja külanõukogu eesrindlaste fotonäitus. Niisugusel juhul on iga foto all tekst, milles konkreetselt väljenduvad selle kolhoosniku saavutused, millega ta on teeninud ühiskondliku austuse, ja kirjeldatakse tema põhilisi töövõtteid.

SATIIRILEHT

Seinalehes leidub tavaliselt üsna palju satiiri. Nakatav naer, huumor ja nali on suur jõud võitluses igandite ja ebaõigete nähtuste vastu. Õnnestunud karikatuur, teravmeelne joonise tekst, satiiriline luuletus või epigramm seinalehes avaldavad sagedasti rohkem mõju kui tavaline artikkel ja kriitiline märkus.

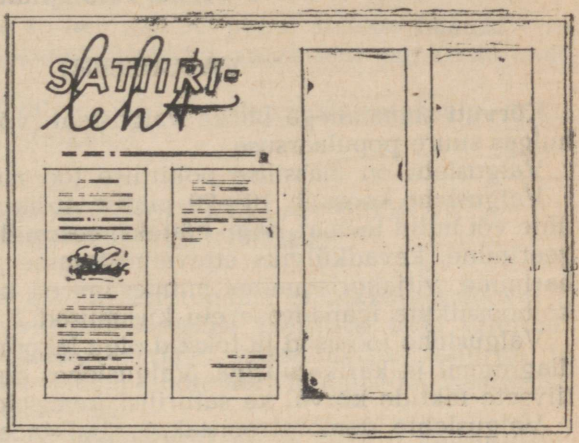

Joonis 8.
Satiirilehe näidis

Kolhoosnikute ja sovhoosi töötajate hulgas on võitnud suure populaarsuse erilised satiirilehed ja seinalehed «Kolhoosi krokodill», «Okastraat», «Kihulane» jne.

Klubi isetegevuslike kunstnike toimetusel ilmuvad «satiiriaknad». «Satiiriaknad» seatakse üles väljakutele, kooperatiivkaupluste juurde ja teistesse rahvarikastesse kohtadesse.

Originaaljooniste kõrval leidub «satiiriaknal» ka suurendatud karikatuure ajakirjadest «Krokodill», «Pikker» ja ajalehtedest. Jooniste tekstid on aga kohaliku temaatikaga. Satiirilehtedes ja «satiiriaknas» avaldatud materjalid sisaldavad tavaliselt teravat kriitikat ükskõik kelle kohta. Kuid heasoovlik nali, epigramm, sõbralik joonis, mis abistab inimesi tööülesannete täitmisel, on satiirilehes samuti omal kohal. Kriitiline märkus, karikatuur ja epigramm saavutab oma eesmärgi, kui selle aluseks on konkreetne fakt.

Satiirilehes avaldatud aluseta materjal ei too kasu, vaid tekitab kahju ja kutsub esile lugejate õiglase meelepaha. Sellepärast tuleb iga fakti eriti hoolikalt kontrollida.

Seinalehe toimetuskolleegium ja klubi, kelle toimetusel ilmub satiirileht ja «satiiriaken», peavad sellele tööle tõmbama kaasa inimesi, kes oskavad joonistada, luuletada ja kirjutada följetone, koguvad vanasõnu ja kõnekäände. Satiirilehele osutavad suurt

abi ka fotohuvilised oma fotodega, milledes tuuakse esile ebaperemehelikkust, hooletust ja ebakultuursust.

Satiirilehe materjal tuleb esitada oskuslikult. Hallid ja nürid, kirjanduslikult nõrgad epigrammid ning följetonid, lohakalt joonistatud karikatuurid ning jooniste tekstid ei avalda lugejale soovitud mõju.

Tuleb olla taktitundeline inimeste kujutamisel satiirilehes. Inimesi, kes on teinud vigu ja väärsamme, ei tohi kujutada liiga värdjalikult, see ei kasvata neid, vaid ainult solvab.

VALGUSLEHT

Kõrvuti seinalehega on ka valgusleht võitnud küla töötajate hulgas suure populaarsuse.

Valgusleht on massilise poliitilise töö mõjurikas vorm.

Valgusleht koosneb 10—20 pildist. Kõik pildid käsitlevad kas ühte või mitut teemat, nagu näiteks: eesrindlike kogemuste propageerimine, kevadkülviks ettevalmistumine ja selle käik, vaheltharimine, viljakoristamine, mitmesugused kolhoosi tootmistöö ja kolhoosnikute igapäevase elu küsimused.

Valguslehe joonised ja tekstid olgu lakoonilised ning kooskõlas diagrammi ja karikatuuriga. Valguslehes demonstreeritakse positiivsete faktide kõrval ka satiirilisi jooniseid.

Valguslehte demonstreeritakse rändkinoaparaadiga või filmoskoobiga. Mõned rahvamajad lasevad välja ka foto-valguslehte.

Võrreldes tavalise, käsitsi valmistatud valguslehega on foto-valguslehel palju eeliseid. Foto-valguslehes on piiramatud võimalused mitte üksnes loosungite, teksti ja karikatuuride demonstreerimiseks, vaid ka tööeesrindlaste ja nende töömeetodite näitamiseks.

Foto-valguslehte on võimalik demonstreerida epidiaskoobi abil. See aparaat toob ekraanile varem valmistatud joonised, tekstimaterjalid ja fotod, samuti ajakirjade ja raamatute värvilised illustratsioonid ja karikatuurid. See kõik muudab valguslehe palju sisukamaks, värvirikkamaks ja mitmekesisemaks. Valguslehe pildimaterjali demonstreerimisel on soovitav anda ka seletusi.

Valguslehe väljaandmiseks pole vaja moodustada erilist toimetuskolleegiumi. Valguslehe materjale koguvad ja toimetavad tavaliselt kolhoosi seinalehe toimetuskolleegiumi liikmed.

Valguslehe ettevalmistamisel ja demonstreerimisel etendavad suurt osa kinomehaanikud. Nad abistavad tihti valguslehe koostajaid. Klubi töötajad koguvad varakult valguslehe materjale, kinomehaaniku saabumisel aga kujundatakse leht üheskoos.

Mõnikord ilmub valgusleht rajooni kultuuriosakonna toimetusel. Ülerajooniline valgusleht ei vähenda tavaliselt klubi valguslehe tähtsust, sest mõlemal lehel on ühesugune ülesanne: tõsta kolhoositootmist ja operatiivselt valgustada sotsialistlikku võistlust kogu rajoonis.

Tavaliselt koosneb rajooni valgusleht fotodest, millest valmistatakse mitu koopiat.

Rajooni valguslehte demonstreeritakse korraga mitmes klubis, olenevalt sellest, mitu rändkinoaparaati parajasti rajoonis on. See avaldab suuremat mõju, sest materjalid antakse operatiivselt edasi.

Rajooni valguslehte demonstreeritakse rajooni kultuurimajas pärast agitatsioonibrigaadi esinemist. Niisugusel puhul täiendab valgusleht agitatsioonibrigaadi eeskava.

Valgusleht võib olla ka heliline. Sel puhul antakse häälekõvendaja kaudu edasi muusikat. Heliline valgusleht on kuulajatele eriti lähedane.

Tehnilisi nõuandeid valguslehe valmistamiseks antakse peatükis «Nõuandeid klubi kunstnikule».

MASSILINE POLIITILINE TÖÖ ELANIKKONNA MITMESUGUSTES KIHTIDES

Klubi juhataja õpib igakülgselt tundma elanikkonna soove ja organiseerib sellele vastavalt massilist poliitilist tööd diferentseeritult, arvestab loomakasvatajate, metsatööliste, kalurite ja teistel rahvamajanduse aladel töötajate tootmistöö iseärasusi, hariduslikku taset ja erinevusi.

Ka külaintelligentsi, naiskolhoosnikute ja noorte kultuurilisel teenindamisel on oma iseärasused.

Joonis 9. «Meie kalendri» näidis

Joonis 10. Kolhoosi seitsme aasta näitlik plaan

Küla klubid tagavad kolhoosnikute ja sovhoosi töötajate süstemaatilise kultuurilise teenindamise. Nad abistavad parteiorganisatsioone massilise poliitilise töö läbiviimisel ka mehhanisaatorite hulgas.

Mehhanisaatoreile korraldatavail loenguil, ettekannetes, vestlustes ja klubiõhtutel selgitavad klubid järjekindlalt tehnika kui kolhoositootmise kindlustamise ja edasiarendamise aluse tähtsat osa, propageerivad tehnilise progressi tähtsust kõigi põllumajandusharude mehhaniseerimisel, kasvatavad mehhanisaatorites vastutustunnet saagi kadudeta koristamise ja ühiskondliku loomakasvatuse produktiivsuse tõstmise eest.

Klubid soodustavad kõigiti sotsialistliku võistluse arendamist mehhanisaatorite hulgas ja eesrindlaste töökogemuste edasiandmist.

Klubi töötaja esmajärguliseks ülesandeks on toimetada põllule ajalehed, korraldada välklehe väljaandmist, regulaarselt valgustada sotsialistliku võistluse käiku, organiseerida eesrindlaste töökogemuste edasiandmist, viia läbi vestlusi, pidada loenguid, s. o. igakülgselt teenindada iga masinabrigaadi ja üksikut mehhanisaatorit.

Mehhanisaatorite hulgas läbiviidava massilise poliitilise töö eesmärgiks on kõigi jõudude mobiliseerimine selleks, et kevadkülv ja vilja koristamine toimuksid õigeaegselt, eeskujulikult ja kõrgel agrotehnilisel tasemel, võidelda masinate kõrge tootlikkuse ja seisakute vältimise eest.

Mehhanisaatoritele on soovitav selgitada vaheltharimise mehhaniseerimist ja vaheltharimise puhtuse küsimusi, viljakoristamise ajal aga juhtida tähelepanu saagi kiirele ja kadudeta koristamisele.

Talvel toimub klubi töö mehhanisaatoritega nii klubi ruumides kui ka töökodades ja tööliste ühiselamus.

Sel ajal on massilise poliitilise töö eesmärk selles, et tagada masinate kõrgekvaliteediline remont ja et masinad oleksid õigeaegselt uueks põllumajandusaastaks ette valmistatud. Talvel aitavad klubid organiseerida mehhanisaatorite tehnilisi õppusi. Aitavad kaasa selleks, et mehhanisaatorid omandaksid mitu eriala ja tutvuksid põllumajandustehnika uusimate saavutustega.

Mehhanisaatoritele tuleb regulaarselt korraldada vestlusi ja ettekandeid teemal: «Masinapark on kolhoositootmise materiaaltehniline baas», «Mehhanisaatorite osa põllumajanduse järsu tõusu kindlustamisel», «Mehhanisaatorite ja kolhoosi põllutöö-brigaadide koostöö», «Töö organiseerimine traktoribrigaadides ning kombainidel», «Mehhanisaatorite võitlus kokkuhoiurežiimi eest», «Kuidas mehhanisaator ja traktorist töötavad tunnigraafiku alusel», «Külv ruutpesiti meetodil» jne.

Traktoribrigaadides organiseeritakse ettekandeid ja vestlusi näiteks teemal: «Kuidas traktorist ja kombainer saavutab üleliidulisest või vabariiklikust rahvamajanduse näitusest osavõtu õiguse».

Plakatid, vestlused ja loengud peavad muidugi kajastama ka mehhanisaatorite üldisi ülesandeid. Kuid ainuüksi sellega ei tohi piirduda. On vaja, et iga mehhanisaator teaks, mida temalt isiklikult nõutakse, missugune on tema osa selles ühises ürituses, kui palju peab ta kündma, külvama, vilja lõikama ja peksma ühe päeva jooksul.

Selleks valmistavadki kultuurharidusala töötajad vastavaid plakateid.

On väga tähtis, et mehhanisaatoritele näitlikult selgitataks, mida nad oma töö eest saavad, kuidas arvestatakse töötasu ja preemiaid. Kõige näitlikum on selgitus siis, kui aluseks võetakse eesrindlike mehhanisaatorite töötasu.

Eesrindlike brigaadide poolt võetud kohustusi tuleb propageerida sel puhul korraldatavates vestlustes, valmistatavatel plakatitel ja seinalehtede kaudu.

Paljudes kohtades märgivad kultuurharidusala töötajad eesrindlike traktoristide või kombainerite tööd lipukeste, vimplite ja tähekestega. Pärast iga tuhande tsentneri vilja peksmist joonistatakse kombaini punkrile punane või kuldne täheke. Kõik see hoogustab sotsialistlikku võistlust.

Väga tähtis on võidelda operatiivselt mehhanisaatorite töös esineva praagi, lodevuse ja agronoomiliste reeglite rikkumise, tööseisakute vastu. Tuleb konkreetselt näidata, kui suurt kahju tekitavad kolhoosile ja riigile hooletud mehhanisaatorid.

Lohakuse tõttu kündmata jäänud põllule pannakse järgmise tekstiga plakat: «See on hooletu traktoristi Madis Liiva töö tulemus». Välklehtedes nõutakse graafiku kõrvalekaldumatut täitmist ja põhjuseta tööseisakute likvideerimist.

Talvel, enne kevadkülvi algust organiseerivad klubid mehhanisaatorite, põllutööbrigaadide ja loomakasvatajate kohtumisõhtuid. Kohtumisõhtud on väga huvitavad ja toovad palju kasu. Mõnikord korraldatakse traktoribrigaadi või kombainibrigaadi — sotsialistliku võitja — austamisõhtuid. Väga huvitavalt kulgevad õhtud, kus tehakse kokkuvõtteid möödunud põllumajandusaastast, või õhtud põllutööde lõpetamise puhul.

Temaatilise klubiõhtu «Võimsad masinad» kavas on ettekanne mehhaniseerimise tähtsusest töö kergendamiseks põllul ja farmis, kuidas tõsta tööviljakust, traktoristide sõnavõtud oma töökogemustest ja sellest, missuguseid kohustusi nad enesele võtsid kevadkülvi ajaks. Soovitav oleks ka organiseerida informatsioon uusima tehnika saavutustest.

Niisugusel õhtul demonstreeritakse dokumentaalfilme, kus näidatakse traktoritehaste tööd ja uut põllumajandustehnikat.

Temaatiline klubiõhtu «Traktoribrigaadi au eest» peab soodustama sotsialistliku võistluse arendamist traktoribrigaadide vahel ja nende töö organiseerimise parandamist.

Ülalnimetatud õhtut on soovitav alustada kinoloenguga: «Töö organiseerimisest meie maa paremates traktoribrigaadides». Õhtu näitlikumaks muutmiseks võib kasutada mitmesuguseid dokumentaalfilme, milledes näidatakse meie maa eesrindlike traktoribrigaadide tööd.

Pärast kinoloengut toimub mõttevahetus. Ilmub valgusleht ja isetegevuslased esinevad kontserdiga «Elu meie brigaadis». Õhtut võib lõpetada ühismängude ja tantsuga.

Raamatukogude töötajad korraldavad mehhanisaatorite õhtutel raamatute näitusi ja tutvustavad erialaseid raamatuid, mida soovitavad mehhanisaatoritel lugeda.

Töö loomakasvatajatega

Oma töö iseloomu tõttu pole loomakasvatajatel alati võimalik külastada klubi üldiselt kindlaksmääratud kellaajal, kuna nad lõpetavad töö hiljem kui teised kolhoosnikud ja sovhoosi töötajad. Et nende töö vaheajad on päeval, tuleb klubi töötajail nendega vestelda töö vaheaegadel.

Ettekandeid, loenguid, kinoetendusi ja isetegevuslikke kontserte tuleb võimaluse korral alustada siis, kui loomakasvatajad on oma päevatöö lõpetanud. Kuid alati pole seda võimalik teha. Sel juhul tuleb farmi töötajatele korraldada klubis erilised loengud, kinoetendused, puhkeõhtud jms.

Laialdaselt on levinud loomakasvatajate klubiõhtud. Seal propageeritakse eesrindlike loomakasvatajate töökogemusi, arutatakse kogu aasta töötulemusi, loomade ettevalmistust talveperioodiks jne. Tuntud loomakasvatajate austamisõhtud kujunevad tavaliselt väga huvitavaks.

Loomakasvatajate hulgas tehtava massilise kultuuritöö keskuseks on farm. Klubi massilise kultuuritöö plaanis on ette nähtud, et aktiiv teenindab farmi. Farmi juures sisustatakse väike ruum loomakasvatajatele kultuuriliseks puhkamiseks ja õppimiseks — see on farmi punanurk, mis on ühtlasi klubi omapäraseks filiaaliks.

Punanurgas organiseerivad tööd kõige paremini ettevalmistunud klubi aktivistid.

Kolhoosiklubi juhtkond peab hoolitsema selle eest, et igas punanurgas oleksid ajalehed, ajakirjad, lauamängud, raadio ja vajalikud käsiraamatud. Punanurka pannakse ka sotsialistliku võistluse näitajate tahvel. Ruum kaunistatakse piltide ja plakatitega. Siin on soovitav korraldada ka näitlikku agitatsiooni zootehnika ja tootmise mehhaniseerimise kohta farmides, eesrindlike loomakasvatajate töökogemustest jne.

Massilise poliitilise töö peamiseks vormiks loomakasvatusfarmi punanurgas on agitaatori vestlus, ajalehe ettelugemine ja kollektiivne raadio kuulamine.

Farmi punanurgas toimuvad ka erialased õppused. Suurte loomakasvatusfarmide punanurkades peetakse loenguid ja demonstreeritakse kinofilme, siin ilmub ka välkleht. Vajaduse korral organiseeritakse farmi punanurgas mitmesugused käsitööringid, sanitaarring, kirjandusring, kus tegeldakse nii ilu- kui ka zootehnilise kirjandusega, kollektiivne lugemisring jne.

Suurt huvi pakuvad ekskursioonid eesrindlikesse loomakasvatusfarmidesse. Klubi töötaja lepib varem eesrindliku kolhoosi juhatusega või sovhoosi direktoriga kokku, missugust farmi külastada, kes annab seletusi ning esineb kokkuvõtliku vestlusega jne.

Töö naiste hulgas

Põllumajanduses etendavad naiskolhoosnikud erakordselt tähtsat osa. Naised töötavad ennastsalgavalt igal tööalal kolhoosis ja sovhoosis. Klubi ei tohi piirduda ainuüksi sellega, et tõmmata naisi kaasa üldistesse üritustesse. Ta peab hoolitsema ka naiste puhkeaja veetmise ja kultuurilise kasvatustöö eest, millele peab klubi juhataja pöörama erilist tähelepanu.

Tuleb laialdaselt näidata naise osa ühiskondlikus elus, korraldada loenguid, õhtuid ja temaatilisi näitusi: «Naise tähtsus kolhoosis», «Nõukogude naine», «Nõukogude naine võitluses rahu eest», «Naine ja ilukirjandus» jne.

Sügava mulje jätab klubiõhtu teemal «Naise elu», kus näidatakse tööliste ja taluteenijate rasket elu kodanlikus Eestis ja tänapäeva kapitalistlikes riikides, millele vastandatakse nõukogude naise vaba ja õnnelik elu. Selle teema kirjanduslikuks illustreerimiseks võib kasutada A. N. Nekrassovi, M. Gorki, A. H. Tammsaare teoseid, rahvalaule, milles kõneldakse naise raskest olukorrast. Niisugusel õhtul on soovitav esitada nõukogude naisele pühendatud luuletusi, laule, jutustusi, näidendeid ja filme. Õhtul palutakse esineda sõnavõtuga eesrindlikel kolhoosinaistel, emadel, kellele on omistatud «Ema kangelase» aunimetus või kes on autasustatud ordeniga «Ema au» ja «Ema medal», pedagooge, arste jne. Õhtul sobib demonstreerida kunstilist filmi nõukogude naise elust ja tegevusest, nagu näiteks «Valitsuse liige», «Külakooliõpetaja», «Külaarst», «Tema kaitseb kodumaad», «Ema» (Gorki romaani järgi) jne.

Klubis korraldatakse eesrindlike kolhoosinaiste ja mehhanisaatorite õhtuid ja kohtumisi, kus antakse edasi töökogemusi.

Loengutes ja vestlustes naistele käsitletakse näiteks küsimusi: mida andis nõukogude võim talunaisele, kuidas partei ja valitsus hoolitsevad naise, ema ja laste eest.

Kolhoosinaistele ja sovhoosi töötajatele pakuvad suurt huvi vestlused ja loengud naiste elust rahvademokraatiamaades, sel-

lest, kuidas naised kogu maailmas võitlevad aktiivselt rahu eest, Rahvusvahelise Demokraatliku Naiste Föderatsiooni ja Nõukogude Naiste Antifašistliku Komitee tegevusest.

Klubid abistavad naisi noorte kommunistlikul kasvatamisel, korraldades loenguid, kus lektoreiks on kooliõpetajad, suurte kogemustega lastevanemad, arstide vestlusi laste kasvatamisest ja nende eest hoolitsemisest perekonnas, sellest, missugust osa etendab perekonnas vanemate autoriteet, ja vanemate kohustustest laste suhtes. Klubi korraldab koos kooliga pedagoogilisi lugemisi ja organiseerib lastevanemate lektooriumi.

Suurt huvi pakuvad ka õigusteadlaste vestlused nõukogude perekonnast, naiste ja laste õiguste kaitsest Nõukogude riigis, arstide loengud ja vestlused tervishoiu küsimustest, vestlused, kuidas valmistada maitsvat toitu, igapäevase elu parandamisest ja kodu korrastamisest.

Kolhoosinaised armastavad tegelda käsitööga: kududa, õmmelda rõivaid. Nende huvide rahuldamiseks organiseerib klubi juurdelõikus-, õmblus-, väljaõmblus- ja kudumisringe.

Ringi juhtideks on tavaliselt nimetatud aladel suurte kogemustega naiskolhoosnikud, pedagoogid ja teised aktivistid.

Niisuguste ürituste puhul, kuhu klubi tahab kutsuda rohkem emasid, organiseeritakse klubis lastetuba, kuhu ema jätab lapse pedagoogi valve alla.

Klubi üldiseks ülesandeks on oma kolhoosis ja sovhoosis töötavate naiste kaasatõmbamine aktiivsesse ühiskondlik-poliitilisse ellu.

Töö noortega

Noored kolhoosiliikmed ja mehhanisaatorid külastavad klubi väga järjekindlalt ja aktiivselt. Klubid peavad avaldama mõju oma külas elavatele noormeestele ja neidudele, täitma nende puhkehetked huvitavate kultuuriliste üritustega, aitama kaasa nende vaimsele ja kehalisele arenemisele, abistama noori teadmiste ning tootmisalaste erialade omandamisel ja tutvustama neile põllumajanduse eesrindlaste töömeetodeid.

Klubi töö peab soodustama sotsialistliku võistluse hoogustamist noorte hulgas. Noortes tuleb kasvatada kommunistlikku moraali, valmisolekut anda kõik jõud oma kodumaa ennastsalgavale teenimisele.

Noortele korraldatakse klubides spetsiaalseid loenguid ja vestlusi teemadel, mis noort inimest erutavad; nagu näiteks kommunistlikust moraalist, nõukogude patriotismist, Nõukogudemaa rahvaste rahvuslikust uhkusest, nõukogude inimese aust ja väärikusest, sõprusest ja seltsimehelikkusest, abielust ja perekonnast Nõukogude riigis, kapitalismi igandite ületamisest inimese teadvuses. Noori huvitavad samuti vestlused ja loengud käitumiskultuurist, õigest ja kaunist kõneoskusest, enesetäiendamise meetodeist.

Klubid peavad regulaarselt korraldama noorteõhtuid. Õhtud on tavaliselt seotud mingisuguse teemaga, nagu näiteks: «Sotsialismimaa noored», «Tavaline nõukogude inimene», «Õnnelik noorus».

Suurt kasvatuslikku mõju avaldavad noortele kohtumised põllumajanduse eesrindlastega, sotsialistliku töö kangelaste ja Nõukogude Liidu kangelastega, Suurest Isamaasõjast osavõtjatega, endiste partisanidega ja vanade kommunistidega.

Noorteõhtuid võib pühendada kirjanik Nikolai Ostrovskile. Noorte huvi ilukirjanduse, luuletuste ja laulude vastu rahuldatakse sellega, et klubis korraldatakse kirjandusõhtuid, loetakse kollektiivselt romaane, olukirjeldusi ja arutatakse loetu läbi.

Senisest rohkem tuleb korraldada noorte puhkeõhtuid, kus noormehed ja neiud lihtsalt lõbutsevad, laulavad ja tantsivad. Rohkem tuleb korraldada ka spordivõistlusi, ekskursioone, paadisõite, ühiseid uisutamisi, jala- ning jalgrattamatku jne.

Küla klubi on kõige tähtsamaks vabatahtlike spordiühingute ja relvastatud jõudude organisatsioonide töö tugipunktiks. Koos vabatahtliku spordiühingu ja ALMAVÜ organisatsioonidega moodustavad klubid ringe, ehitavad noorte abiga spordiväljaku, uisuraja, suusabaasi ja ujumisbasseini. Organiseerides noorte puhkehetkede veetmist, pööravad klubid eriti suurt tähelepanu nendele noortele, kes on vähem distsiplineeritud, võtavad ühiskondlikust elust loiult osa, ei leia oma huvide kohast rakendamist ja on sattunud mahajäänud, huligaansete elementide mõju alla.

Klubi töötab noortega koos küla ja kolhoosi komsomoliorganisatsiooniga ning selle aluseks on noormeeste ja neidude loov aktiivsus ja enesealgatus (isetegevus), mida nad väljendavad huvitavas ja ühiskondlikult vajalikus tegevuses.

KINO KLUBIS

Nõukogude kino on kommunistliku kasvatuse võimas vahend. Kunstiliste, populaarteaduslike, põllumajandusalaste ning kroonika- ja dokumentaalfilmide demonstreerimine on üks klubide kultuurharidustöö peamisi vorme.

Klubides, kus töötavad statsionaarsed kinod, on pandud täielik vastutus plaani täitmise eest pealtvaatajaskonna teenindamisel ja raha kasseerimisel klubi juhatajale, kellele allub kinomehaanik ning kes vastutab ka kinoaparatuuri ja tehnilise sisustuse korrasoleku eest.

Klubi juhataja või tema asetäitja ülesandeks on teatada kinoseansside toimumisest, müüa kinopileteid ja anda üle piletite eest laekunud raha. Koos kinomehaanikuga vastutab ta selle eest, et vaatesaali pääsevad ainult need, kellel on pilet.

Seal, kus klubisid teenindavad rändkinod, kannavad klubide juhatajad vastutust elanikkonna kinoalase teenindamise organisatsioonilise külje eest. Klubi juhataja jälgib filmi demonstreerimise graafikust täpset kinnipidamist ja filmide demonstreerimise kvaliteeti, võtab osa järgmise kuu repertuaari väljatöötamisest, kindlustab ruumide ettevalmistuse ja korra kinoseansside ajal.

Klubide juhatajad ning statsionaarsete ja rändkinode mehaanikud organiseerivad elanikkonna kinoalast teenindamist tihedas koostöös, teevad eelnevat selgitustööd demonstreeritavate filmide kohta ning taotlevad seda, et enamus vastava asula või maakoha elanikest näeks neid filme.

Oma töös elanikkonna kinoalasel teenindamisel toetuvad klubi juhataja ja kinomehaanik klubi aktivistidele — kinoorganisaatoritele.

Kinoorganisaatorid aitavad kaasa filmide reklaamimisel ja piletite levitamisel, võtavad osa kinoloengute, fuajeedes korraldatavate näituste ja valguslehtede ettevalmistamisest ning valvavad korra järele kinoseansside ajal.

Klubi juhataja ja kinomehaanik vastutavad korra eest saalis ning tuleohutuse reeglite täpse täitmise eest.

Kinomehaanik peab täpselt kinni pidama filmide ringlusgraafikust, tagama nende näitamise kõrge kvaliteedi täpselt kindlaks-

määratud päevadel ja kellaaegadel ning kõrvalekaldumatult kinni pidama kinoseadmete ekspluateerimise eeskirjadest ja juhenditest.

TÖÖ KINOKÜLASTAJATEGA

Kinofilmide mõju vaatajaskonnale tõuseb märgatavalt, kui klubi kinoseansside eel viib läbi filme selgitavaid vestlusi. Klubid organiseerivad ka valguslehtede demonstreerimist.

Tähtsamate filmide puhul korraldavad klubi ja raamatukogu töötajad raamatunäituse ja koostavad soovitatava kirjanduse nimekirjad.

Pärast filmi vaatamist organiseeritakse selle arutelu.

Kinokunsti populariseerimiseks kujundatakse paljudes klubides alatised näitused nõukogude kinomeistrite portreedest, valmistatakse vitriinid ja stendid kinost jutustavate väljalõigetega ajakirjadest ja ajalehtedest ning retsensioonidega üksikutele filmidele.

Huvitavaks töövormiks on kinofestivalid, s. o. parimate ühist teemat käsitlevate filmide järgemööda demonstreerimine. Kinofestivalil võib demonstreerida kunstilisi, dokumentaalseid, populaarteaduslikke, tehnilisi ja põllumajandusalaseid filme. Kinofestivalide teemad on väga mitmesugused. Näiteks kinofestivali «Sõpruse nimel» raames võib demonstreerida filme, mis kujutavad rahvademokraatiamaade elu. Festivalipäevadel organiseeritud vestlused ja loengud aitavad kaasa sotsialistliku internatsionalismi kasvatamisele. Kinofestival «Suur ja lai on maa, mis on mu kodu» jutustab meie kodumaa rikkustest, teaduse ja kultuuri õitsengust ning tööstuse ja põllumajanduse arengust liiduvabariikides.

Edukalt võib läbi viia kinofestivali, mis propageerib kehakultuuri ja spordi arengut. Põllumajandusalaste kinofestivalide korraldamisest tuleb juttu põllumajandusliku propaganda osas.

Kinofestivalidel võib tutvustada tähtsaid teemasid meie rahva ajaloolisest võitlusest vabaduse ja sõltumatuse eest, sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise eest jne.

Kinofestival nõuab hoolikat ettevalmistust. Koos rajooni kultuuriosakonnaga tuleb valida välja filmid ja teha toimuv kinofestival elanikkonnale laialdaselt teatavaks.

Kinofestivali aeg määratakse kindlaks sõltuvalt demonstreerimisele määratud filmide teemast ja arvust, kuid on soovitav, et kinofestival klubis ei kestaks üle ühe kuu. Iga filmi demonstreerimisele kinofestivali ajal peab kaasnema kvalifitseeritud vestlus. Klubis tuleb avada festivaliteemalised illustreerivad näitused.

Olemasolev kunstiliste, populaarteaduslike ja dokumentaalfilmide fond annab suuri võimalusi mitmesuguste temaatiliste õhtute korraldamiseks koos filmide demonstreerimisega.

KINOFILMIDE REKLAAMIMINE

Kinofilmide demonstreerimise laialdaseks teatamiseks elanikkonnale on tarvis kasutada kõige mitmesugusemaid kinoreklaami vorme. Meil ilmub regulaarselt reklaambrošüür «Kino», kus tutvustatakse uusi, ekraanile tulevaid filme.

Kinofilmide reklaamimist tuleb organiseerida raadio ja kohaliku ajakirjanduse kaudu, rakendada sellele tööle kinoorganisaatoreid ja kooliõpetajaid.

Laialdaselt kasutatakse kuulutusi, teadaandeid, milles teatatakse kinofilmide nimetus ja rändkino saabumise päev asustatud punkti.

Klubides ja teistes kinoetenduse ruumides peavad asuma nähtavates kohtades hästi kujundatud repertuaariplaanid.

Igal klubil on võimalik ka ise valmistada kinofilmide reklaamimiseks afišše ja kuulutusi lisaks kultuuriosakonnast saadud reklaamile.

Afišid kinofilmide demonstreerimise kohta, kunstiliselt kujundatud teadaanded ja kinoreklaam spetsiaalselt valmistatud tahvlitel tuleb paigutada kultuuriasutustesse ja kõige käidavamatesse kohtadesse (punanurkadesse, sidekontoritesse, kauplustesse, sööklatesse, kolhoosi kontorisse jne.).

Pärast kinofilmi demonstreerimist on soovitav teatada pealtvaatajatele, mis päevadel ja missuguseid filme demonstreeritakse klubis jooksva ja järgnevate nädalate kestel. Ühtlasi jutustatakse lühidalt, millele need filmid on pühendatud, milles seisab nende väärtus.

SIHTSEANSSIDE ORGANISEERIMINE

Erandina on lubatud korraldada siht-kinoseansse, kus demonstreeritakse kunstilisi, dokumentaal-, populaarteaduslikke ja õppefilme põllumajandusbrigaadides ja koristustöö ajal, loomade karjatamise maa-aladel ja kalapüüdmise rajoonides.

Maks siht-kinoseansi eest, kus näidatakse kunstilist filmi ning mille eest tasutakse kolhooside ja sovhooside kultuurilisteks vajadusteks ettenähtud summadest, määratakse kindlaks eeldatava pealtvaatajate arvu alusel hinnaga 2 rubla isikult, kuid mitte alla kinoseansi plaanilise maksumuse (ekspluatatsioonikulud pluss kinomaks pluss filmilaenutustasu).

Siht-kinoseansside korras on lubatud demonstreerida ka lühimetraažilisi õppe-, populaarteaduslikke ja dokumentaalfilme, kui need kaasnevad loengule ja ettekandele või täiendavad seda. Neil juhtudel maksab organisatsioon või asutus kinoseansi plaanilise maksumuse (ekspluatatsioonikulud pluss filmilaenutustasu 1 rubla suuruses summas iga kinofilmi osa eest päevas). Kinomaksu nende filmide näitamise eest ei võeta.

Rajoonide kultuuriosakonnad sõlmivad siht-kinoseansside läbiviimiseks kolhooside, sovhooside ja teiste organisatsioonidega lepinguid. Lepingutes peab olema näidatud siht-kinoseansside arv, nende korraldamise ajad, kinoseansi maksumus, tasumise tähtajad ja teised vajalikud tingimused.

Organisatsioonid kannavad ettenähtud summad üle rajooni kultuuriosakonna jooksvale arvele tähtajaks, mis on näidatud lepingus, kuid mitte hiljem kui üks päev enne siht-kinoseanssi.

Siht-kinoseansside eest, kus demonstreeritakse põllumajanduslikke filme, tasuvad kolhoosid ja sovhoosid 45 rubla seansi eest (kaasa arvatud filmilaenutustasu).

Nende kinofilmide demonstreerimine toimub kolhooside ja sovhooside poolt rajooni kultuuriosakonnale kvartali kohta esitatud avalduste põhjal. Lepingus ettenähtud tasu kinoseansside eest maksavad kolhoosid ja sovhoosid ette kõigi kvartaliks planeeritud kinoseansside eest, vastavalt esitatud avaldustele.

Kinomehaanik viib siht-kinoseansi läbi ainult siis, kui talle esitatakse riigipanka tasutud summa kohta vastav dokument.

PÕHILISED TULEOHUTUSE NÕUDED KINOSEANSSIDE KORRALDAMISEL

Kinofilmide, eriti laifilmide demonstreerimine klubis nõuab klubi juhatajalt, kinomehaanikult ja pealtvaatajaskonnalt tuleohutusreeglite ranget silmaspidamist.

Laifilmid on tuleohtlikud ja nende käsitsemisel on vaja suurimat ettevaatlikkust. Neid tuleb õigesti ekspluateerida, hoolikalt hoida ja transporteerida.

Rajooni kultuuriosakond, klubi töötajad ja kinomehaanikud peavad tagama tuleohutusreeglite kõrvalekaldumatu täitmise. Kõikides ruumides, kus demonstreeritakse kinofilme, peab olema pass, milles on näidatud antud ruumis kinoseanssidele lubatavate inimeste arv. Kinofilmide demonstreerimine rändkinode poolt võib toimuda ainult tuletõrje eeskirjadele vastavast aparaadiruumist. Kõrvalekaldumisi normist, mis on näidatud passil, ei tohi mingil juhul lubada. Kõik kultuuritöötajad on kohustatud hästi tundma tuleohutuse reegleid ning neid vaidlematult ja täpselt täitma. Kontrolli nende reeglite täpse täitmise üle kogu klubi personali ja külastajate poolt teostab klubi juhataja. Tema kannab vastutust ruumide olukorra eest — korra eest saalis, tuletõrjevahendite korrasoleku eest ning kontrollib kinomehaaniku ja motoristi tööd.

Vastutust kinoaparatuuri tehnilise seisukorra eest, tuleohutusabinõude olemasolu eest kinoseansside ajal ning filmide transportimisel ja hoidmisel kannab kinomehaanik.

Motorist vastutab mootori tehnilise seisukorra ja tuleohutusabinõude eest mootori ekspluateerimisel.

TRÜ Raamatukogu

Kinoseadmete teenindamine on lubatud ainult kinomehaanikutel, kes omavad vastava tunnistuse, mis on välja antud Riikliku Kvalifikatsioonikomisjoni poolt. Iga kinoseade peab olema kindlustatud vajalike tuletõrjevahenditega.

Üks peamistest tingimustest, mis tagab tuleohutuse kinoseansside ajal, on kinoaparatuuri, filmi, mootori ja selle kütuse täielik isoleerimine pealtvaatajaist.

Kõigis klubides peavad olema ehitatud kinoaparaadi ja mootori jaoks eraldi ruumid. Kinoaparaadi- ja mootoriruumide ehitamist võib teostada kolhooside ja tarbijate kooperatiivide kultuurifondide arvel.

Kinoaparaadi- ja mootoriruumid on tarvis ehitada jooniste järgi, mis on olemas rajoonide kultuuriosakondades.

Aparaadiruumi võib ehitada kas välja või ruumidesse ja sellel peab olema eraldi sissekäik. Aparaadiruumi seinad võivad olla telliskivist või kivist. Lagi tuleb teha vooderdatud või krohvitud. Põrand — telliskivist või tsemendist.

Aparaadiruumi valgustamiseks tuleb ehitada ruumi aknad, mis peavad avanema väljapoole ja suletakse haagiga. Aparaadiruumi põrand on vaatesaali põrandast 80—90 cm kõrgemal, projektsiooni- ja vaateaknad aga asuvad põrandast 100—125 cm kõrgusel. Kinoaparaadiruumi tuleb tingimata kütta.

Kinofilmide demonstreerimise ruumil peab olema vähemalt üks väljapääs iga 75 pealtvaataja kohta ja vähemalt kolm väljapääsu kõigi ruumide kohta. Ainult ühe väljapääsu korral on lubatud ruumis viibida mitte rohkem kui 50 inimesel. Väljapääsud vaatesaalist peavad olema vähemalt 1 m laiused. Kõik uksed ruumis peavad tingimata avanema väljapoole, ja need ei tohi olla kinoseansi ajal lukus.

Laifilmide demonstreerimine puust hoonetes on lubatud ainult esimesel korrusel asuvates ruumides. Kinofilmide demonstreerimine keldriruumides on keelatud. Saalides, mis on määratud kinofilmide alatiseks näitamiseks, peavad toolid olema omavahel ühendatud ja kindlalt põranda külge kinnitatud.

Saalis peab olema elektrivalgustus. Tagavaraväljapääsude valgustamiseks võib kasutada lampe «nahkhiir» ja küünlalaternaid. Selline valgustus asetatakse väljapääsude kohale vähemalt 2,5 meetri kõrgusele ja see peab põlema kogu kinoseansi vältel.

Ahjukütte korral lõpetatakse ahju kütmine vaatesaalis hiljemalt kaks tundi enne kinoseansi algust. Ajutiste ahjude sisseseadmine on keelatud.

Väljapääsuteed peavad olema vabad. Ei tohi täis kuhjata vaatesaali kõrval olevaid trepipealseid, treppe, vahekäike vaatesaalis, uksi, koridore ja aknaid.

Ruum, kus toimuvad kinoseansid, tuleb kindlustada tulekustutusvahenditega: tuletõrjekraanide või veevaatidega, liivakastide, pangede, lammutamisriistadega jne. Tuletõrjevahendid paiguta-

takse sellise arvestusega, et neid saaks kergesti kasutada ja et need ei oleks tulekahju puhul tule poolt ära lõigatud.

Kõigis ruumides, mis on määratud kinoseansside läbiviimiseks, on suitsetamine ja tikkude süütamine keelatud. Selle kohta peavad olema nähtavates kohtades üles riputatud vastavad sildid.

Kinofilmi demonstreerimise ajal võib kinoprojektori juures asuda ainult üks kinofilm, mis on määratud toimuva kinoseansi jaoks. Kõiki kinofilmi osasid peab seejuures hoidma kinnistes karpides metallkastis ühe meetri kaugusel kinoaparaadist.

Kinoseansi ajal peavad kinoaparaadi läheduses olema: tulekaitsetekk mõõtmetega 1,5 × 1,5 meetrit, pang kuiva sõelutud liivaga, veepaak, taskulamp ja tingimata vahtkustutaja.

Kinoseansside eel, enne pealtvaatajate saali laskmist, tuleb hoolikalt kontrollida kinoaparatuuri seisukorda, mootorit ja filmi.

On keelatud filme ümber kerida vaatesaalis pealtvaatajate juuresolekul. Projektori igakordsel peatumisel tuleb projektsioonilamp välja lülitada.

Filmi lindistamisel võib kinomehaanik kasutada projektori valgustamiseks ainult väiksemat kui 40-vatise võimsusega elektripirni.

Kinomehaanikul on kategooriliselt keelatud kinoseansi ajal lahkuda kinoprojektori juurest ja pärast kinoseanssi jätta kinofilmi ja kinoaparaate lukustamata ruumi.

On keelatud kasutada lahtist tuld ja suitsetada kinoaparaadi juures töötades ning kinofilmide, kütteõlide ja mootori hoiukohtades.

Kinoaparaadi ja valjuhääldaja kaablid tuleb paigutada vähemalt 2 m kõrgusele ning need ei tohi minna üle liikumisteede ja pealtvaatajate paiknemiskohtade.

Mootoriga auto, veovanker, regi või mootor üksi tuleb paigutada igasugustest hoonetest vähemalt 10 m kaugusele. On keelatud asetada mootorit pealtvaatajaskonna liikumisteedele.

Kategooriliselt on keelatud varustada töötavat mootorit kütteõli ja määrdega, kasutada lahtist leeki, suitsetada mootori lähedal ja jätta teda töötamise ajal järelevalveta.

Mootori varustamine kütteõliga peab toimuma ainult päevavalguses ja mootori seistes. Erandjuhtudel võib kütteõliga varustamine toimuda õhtusel ajal, kuid tingimata elektrilambi valgusel ning ajal, kui mootor ei tööta.

Tagavarabensiini hoidmine mootori töötamise ajal sellega ühes ruumis on keelatud. Bensiini tuleb hoida spetsiaalses, tihedalt suletavas nõus. Kategooriliselt on keelatud hoida bensiini ruumis, kus toimub kinoseanss.

RAADIO KLUBIS

Raadio on tõhusaks vahendiks agitatsiooni- ja propagandatöös ning kultuurse puhkuse organiseerimisel töötajatele.

Igas klubis peaks olema raadioaparaat, radiofitseeritud külades aga ka translatsioonivõrguga ühendatud reproduktorid.

Kesk- ja kohaliku ringhäälingu kõige huvitavamate ja tähtsamate saadete kollektiivne kuulamine on üks lihtsamaid ja levinumaid raadio kasutamise vorme klubi töös.

Eriti tähelepanelikult kuulatakse saateid Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ja esimese mai pidustuste päevil Punaselt väljakult Moskvas ja Võiduväljakult Tallinnas ning pidulikelt koosolekuilt, mis on pühendatud suurtele revolutsioonipühadele ja ajaloolistele tähtpäevadele, kvalifitseeritud propagandistide loenguid ja referaate meie maa majandus- ja poliitilise elu küsimuste alal, kommentaatorite esinemisi rahvusvahelise olukorra alal.

Raadio kaudu antakse edasi teadlaste vestlusi ja konsultatsioone põllumajanduse alal töötajatele ning kolhoositootmise eesrindlaste ja üleliidulisest rahvamajanduse näitusest osavõtjate esinemisi.

Suur hariduslik ja kasvatuslik tähtsus on saadetel teaduse ja tehnika küsimustes.

Raadio pakub kõige avaramaid võimalusi kirjanduse, muusika ja teatrikunsti propageerimiseks, osutab suurt abi kunstilise isetegevuse organiseerimisel.

Raadio oskuslik kasutamine võimaldab muuta puhkuse klubis sisukamaks ja meeldivamaks.

Klubi töötajad, kelle käsutuses on raadioaparaat, võivad organiseerida huvitavat ja mitmekülgset kultuurhariduslikku tööd nii klubis endas kui ka kolhoosi brigaadides.

Selleks et täielikumalt ära kasutada kõiki võimalusi, mida raadio pakub, peab klubi juhataja õppima käsitsema raadioaparaati, tundma raadio saatekava ning laineid, millel toimub kesk- ja kohalik raadiosaade.

On soovitav tellida nädalalehte «Raadio ja Televisiooni Saatekava», mis sisaldab Eesti Raadio saatekava eelolevaks nädalaks. Kui klubile neid nädalalehti tellitud ei ole, tuleb hoolikalt jälgida saatekavateateid raadio kaudu või ajalehtedes.

Kasutades nädalalehte «Raadio ja Televisiooni Saatekava» ning raadioteateid eelseisvate saadete kohta, lülitab klubi juhataja tööplaani kõige tähtsamate saadete ühiskuulamise organiseerimise ja informeerib sellest elanikkonda.

Esmajärjekorras organiseeritakse päevauudiste ühiskuulamine. Ühiskuulamise programmi lülitatakse tingimata rajooniringhäälingu saated, mis valgustavad rajooni poliitika-, kultuuri- ja majanduselu.

Klubi sissekäigu juurde seatakse üles alatine vitriin pealkirjaga: «Kuulake täna raadiost». Klubis toimuvate massiürituste ajal, pärast koosolekuid, kinoseansse või ringide tööd teatatakse raadiosaadete eelseisvatest ühiskuulamistest.

On soovitav, et ühiskuulamistest võtaksid osa kogenud propagandistid, õpetajad, agronoomid, zootehnikud või kultuurhariduslikul alal töötajad, kes võiksid vastata raadiokuulajate küsimustele ja, kui tarvis, korraldada täiendava vestluse.

Kolhoosnikute arvamused saadete kohta, soovid selle suhtes, missuguseid vestlusi, loenguid, helitöid nad tahavad kuulata, suunatakse neile organeile, kes saate korraldasid.

Sageli toimuvad huvitavad raadiosaated sel ajal, kui kolhoosnikud viibivad põllul või töötavad loomakasvatusfarmides ega saa kuulata raadiot.

Klubi juhataja jälgib aktivistide abil päevauudiste saateid ja ülevaateid ajalehtedest ning teatab kolhoosnikutele agitaatorite kaudu kõige tähtsamatest sündmustest rahvusvahelises ja sisemises elus.

Eriti tähtsate saadete puhul annavad klubid välja välklehe, milles lühidalt valgustatakse teate sisu. Niisugused välklehed saadetakse brigaadidesse, paigutatakse nähtavale kohale.

Klubid, kellel on magnetofon, võivad eetrist lindistada ning seejärel klubi külastajaile sobival ajal õhtul pärast tööd edasi anda päevauudiseid, kommentaatori esinemisi välispoliitiliste küsimuste alal, teadlase, põllumajanduse eesrindlase ja spetsialisti, arsti jne. vestluse.

Võib samuti lindistada huvitava kontserdi või tantsumuusikat ning anda neid edasi nii sageli kui tarvis.

Väga avarad perspektiivid elanikkonna hulgas tehtava kultuurharidustöö parandamiseks avab kaugnägemine.

Praegu laieneb meie maal üha televisioonikeskuste võrk. Televisioonikeskused tegutsevad Moskvas, Kiievis, Leningradis, Harkovis, Riias, Kalininis, Omskis, Tallinnas ja teistes suurtes linnades. Televisioonisaadete ühisvaatamise organiseerimine tõstab tunduvalt klubi töö taset, aitab paremini organiseerida sisukat puhkust põllumajanduse alal töötajatele.

Arvestades elanikkonna huvi raadiotehnika vastu, on otstarbekohane klubi juures organiseerida raadiotehnika ring, mille juhataja võib valida füüsikaõpetajate, sidetööliste või endiste sõjaväelaste-radistide hulgast.

Klubi nõukogu teeb koos komsomoliorganisatsiooni ja ALMAVÜ-ga raadioringi loomise laialdaselt teatavaks, registreerib asjahuvilised, valmistab ette esimesteks õppusteks vajalikud materjalid ja tööriistad.

Kõige viljakamalt ja edukamalt töötavad väikesed ringid, mis koosnevad 10—15 inimesest. On soovitav koostada rühmad enam-vähem ühesuguse üldharidusliku tasemega liikmetest.

Esimesel õppusel tutvustab ringi juht ringi liikmeid õppuste kava ja korraga. Organiseerimiskoosolekul valitakse ringi büroo. Büroo hoolitseb selle eest, et igaks õppuseks oleks korras ruumid, kohal vajalikud raamatud, näitlikud õppevahendid ja tööriistad, jälgib distsipliini ringi liikmete hulgas, peab arvestust õppustest osavõtu kohta.

Algajatele raadioamatööridele korraldatavate õppuste aluseks on raadioringi programm detektorvastuvõtjate tundmaõppimise ja ehitamise alal.

Selles raadioringis õpitakse tundma saatmise ja vastuvõtmise printsiipe, samuti ka detektorvastuvõtja ehitust, monteerimist ja töökorda seadmist.

Ringile kui tervikule seatakse ülesandeks aidata kolhoosnikuid detektorvastuvõtjate ülesseadmisel majades, kus pole raadiot.

Raadioringi õppuste läbiviimiseks on tarvis vähesel hulgal tööriistu: kruvikeerajaid, lõiketange, lapiktange, jootekolbe.

Raadioringi programm detektorvastuvõtjate tundmaõppimise ja ehitamise alal on arvestatud umbes 25 õppetunnile ning koosneb 15 teemast, sealhulgas: «Raadio ajalugu ja tähtsus», «Kuidas toimub raadiosaade», «Kuidas toimub vastuvõtmine», «Kuidas töötab detektorvastuvõtja», «Omavalmistatud detektorvastuvõtjate tüübid», «Eneseinduktsioonipool», «Kondensaatorid», «Detektorvastuvõtjate monteerimine», «Detektorid», «Peatelefon», «Antenn ja maaühendus», «Detektorvastuvõtja ülesseadmine ja selle kasutamise reeglid», «Ringhäälingu trakt», «Edasise töö perspektiivid», «Kodumaise raadiotehnika kaasaegsed saavutused».

Tavaliselt toimuvad raadioringi õppused üks-kaks korda nädalas 2—3 tunni kestel ringi liikmete poolt kindlaks määratud päevadel. Peale selle teevad ringi liikmed kodus praktilisi töid. Kõik praktilised tööd nii õppuste ajal kui ka kodus peavad innustama ringi liikmeid iseseisvale konstrueerimisele, andma neile põhilisi kogemusi raadiovastuvõtja monteerimisel, soodustama teoreetiliste teadmiste süvenemist ja laienemist.

Kui raadioring koosneb inimestest, kellel on teadmisi «Detektorvastuvõtjate tundmaõppimise ja ehitamise programmi» ulatu-

ses, siis õpitakse nendega põhjalikumalt tundma raadiotehnika aluseid. Niisuguse ringi liikmed saavad ettekujutuse lampvastuvõtjate tööprintsiipidest, õpivad iseseisvalt monteerima, töökorda seadma ja remontima otsevõimendusvastuvõtjaid ning lugema raadioskeeme. Niisuguste ringide õppuste aluseks on «Lampvastuvõtjate tundmaõppimise ja ehitamise programm».

Raadioringi programm lampvastuvõtjate tundmaõppimise ja ehitamise alal on orienteerivalt arvestatud 50 õppetunnile ning sisaldab 17 teemat, sealhulgas:

Raadio ajalugu ja tähtsus. Elektrivool. Vahelduvvool. Kuidas toimub raadiosaade. Kuidas toimub vastuvõtmine. Kuidas lugeda raadioskeeme. Võnkeringi poolid. Antenn ja maaühendus. Raadiolamp. Raadioaparaatide ja võimendajate vooluallikad. (Patareid ja akumulaatorid. Vool vahelduvvooluvõrgust.) Madalsageduse (helisageduse) võimendajad. Lampvastuvõtja ja tema töö. Lampvastuvõtja konstrueerimine. Vastuvõtjate töökorda seadmine ja katsetamine. Raadioaparaadi kujundamine ja viimistlemine. Vabrikus valmistatud vastuvõtjad. Kodumaise raadiotehnika saavutused.

Õppuste käigus on soovitav ehitada kaks-kolm vastuvõtjat, valmistada näitlikke õppevahendeid — töötavaid skeeme (alustel), radiofitseerida klubi, punanurki jne. Nende ülesannete täitmiseks jaotatakse ringi liikmed mitmesse rühma. Vastuvõtjate ehitamine toimub väljaspool programmi tunde ja teostatakse osaliselt koduste õppuste korras.

Raadioringide üheks tähtsamaks ülesandeks on osavõtt küla radiofitseerimisest, translatsiooniliinide ja valjuhääldajate remondist ning detektor- ja lampvastuvõtjate ülesseadmisest.

Kõige võimekamaid raadioamatööre tuleb rakendada raadioringide organiseerijatena ja juhatajatena kolhoosi klubides ning brigaadide punanurkades, neid tuleb kasutada raadiotöö organiseerimisel klubides, ühiskuulamiste organiseerimisel, helilindistamisel magnetofoniga jne.

Kevad-suvisel perioodil radiofitseeritakse raadioringide aktiivi abil põllulaagrid ja viljapeksukohad, karjaste laagrid jne.

Üksikasjalisi programme raadioringide tööks annab välja ALMAVÜ Kesknõukogu ja neid võib saada ühingu rajooninõukogudest.

TEATMEID VASTUVÕTJA KOHTA

M i s s u g u n e a p a r a a t m u r e t s e d a. Kui kohapeal puudub valgustusvõrk ning on tarvis kindlustada kohalike või mitte väga kaugete (500—600 kilomeetrit) tugevate jaamade vastuvõtmine, siis kõlbab individuaalseks kasutamiseks tavaline «Komsomoletsi» tüüpi detektorvastuvõtja.

Kaugemate jaamade vastuvõtmiseks, samuti aga ka klubile on soovitav muretseda lamp-patareivastuvõtja «Rodina-52» tüüpi ja

kuivpatareisid või akumulaatoreid vastuvõtja vooluga varustamiseks. Patareid tuleb aeg-ajalt uutega asendada, akumulaatoreid aga perioodiliselt laadida. Täielik toitekomplekt vastuvõtjale «Rodina» töötab ligikaudu aasta, tingimusel, et vastuvõtja töötab iga päev 2 tundi. Patareid, mida pole kasutatud 5—6 kuud, ei ole enam täisväärtuslikud.

Kui kohapeal on olemas vahelduvvooluga valgustusvõrk, siis võib muretseda igasuguse võrkvastuvõtja. Tuleb silmas pidada, et võrkvastuvõtjat ei tohi mingil juhul lülitada alalisvooluga elektrivõrku.

Võrkvastuvõtja, mis on lülitatud ebaühtlase pingega elektrivõrku, töötab ebarahuldavalt. Eriti ohtlikud on vastuvõtjale pinge äkilised võnkumised elektrivõrgus. See võib põhjustada aparaadi riknemise.

Korras vastuvõtja võib normaalse pingega toitevoolu kasutades vahetpidamata töötada väga pikka aega. Siiski on soovitav pärast 3- kuni 4-tunnist pidevat vastuvõttu aparaat 5—10 minutiks välja lülitada, et vältida transformaatori ja teiste aparaadi detailide ülekuumenemist.

Vastuvõtja nõuab hoolikat ja tähelepanelikku kohtlemist. Sageli katkevad hooletu transporteerimise tõttu jootekohad, liituvad juhtmed, riknevad pöördkondensaatorid jne.

Transporteerimisel tuleb vastuvõtja hoolikalt pakkida ning vältida igasuguseid vibratsioone, tõukeid ja eriti lööke, mis võivad vastuvõtja rivist välja viia.

Suur tähtsus on raadioaparaadi ülesseadmisel. Vastuvõtja õigest ülesseadmisest sõltub suurel määral tema töö kvaliteet ja kestus.

Vastuvõtjat ei tohi paigutada akna juurde, niiskesse kohta ega ahju kõrvale. Ta tuleb asetada kuiva, kuid mitte kuuma kohta (soovitav eraldi lauakesele) ja teda tuleb kaitsta tolmu eest.

Vastuvõtja peab asuma selle koha lähedal, kus on sisse toodud antenn.

Maaühenduseks ei tohi kasutada gaasitorusid.

Vastuvõtja esmakordsel lülitamisel valgustusvõrku tuleb kontrollida, kas kaitse asetus vastab võrgu pingele.

Vastuvõtu lõpetamisel tuleb vastuvõtja välja lülitada. Kui vastuvõtt katkeb lühikeseks ajaks, siis pole vaja toitejuhet valgustusvõrgust välja lülitada. Kui aga ees seisab pikem vaheaeg, siis on soovitav pistik seinakontaktist välja tõmmata. Põhiline reegel elektriaparaatide käsitsemisel seisab selles, et aparaati ei tohi kunagi jätta ühendusse elektrivõrguga, isegi sel juhul mitte, kui tal on oma lüliti.

Välisantenn tuleb pärast vastuvõtu lõppu piksekaitse abil maandada. Kevad-, suve- ja sügiskuudel, kui esineb äikest, tuleb antenn maandada isegi lühiajalisel vastuvõtu katkestamisel. Ööseks tuleb antenn igal aastaajal tingimata maandada. Tuleb

arvestada, et aparaat võib rikneda mitte ainult äikese ajal, vaid ka kuiva, tolmu üles keerutava tuule või lumesaju tõttu pakasega, kui antennil kogunevad tunduvad elektrilaengud. Äikese ajal ei tohi välisantenni vastuvõtmiseks üldse kasutada.

Toaantenni pole tavalistes tingimustes vaja maandada. Lähedase äikese ajal aga ei ole soovitav kasutada vastuvõtuks ka toaantenni, sest tugevad voolud võivad vastuvõtjat kahjustada.

Üks kord 3 või 4 kuu jooksul tuleb aparaati tolmust puhastada. Selleks võetakse pistik seinakontaktist välja ning pööratakse kondensaatori liikuvad plaadid vastava nupu abil liikumatute plaatide vahele, et kondensaatoriagregaati puhastamisel mitte vigastada. Seejärel puhutakse tolm maha šassiilt ja sellel asuvatelt detailidelt. Hõlbus on tolmu maha puhuda kummitoru kaudu, mille abil pääseb ligi igale vastuvõtja šassiil asuvale detailile. Pärast seda pühitakse vastuvõtja detaile ja šassiid ettevaatlikult niiske (kuid mitte märja) lapiga. Kui vastuvõtjasse on kogunenud väga palju tolmu, siis võetakse temast välja lambid, et üksikutele detailidele paremini ligi pääseda.

Tuleb meeles pidada, et igas lampvastuvõtjas on kõrgepingevool, mis võib ohustada kogenematut raadiokuulajat, kui ta püüab väljalülitamata vastuvõtjas vahetada lampi või läbipõlenud skaalapirni. Läbipõlenud lampe, kaitset ja skaalapirne vahetada ning võrgulülitit pingele vastavalt ümber seada võib ainult siis, kui vastuvõtja pistik on seinakontaktist välja tõmmatud.

PÕLLUMAJANDUSLIK PROPAGANDA

Selleks et täita kommunistliku partei poolt põllumajanduse ette seatud ülesanded ja luua meie maal lähemate aastate jooksul toiduainete ja kõigi põllumajandussaaduste küllus, on vaja tunduvalt tõsta põllumajanduskultuuride saake, suurendada iga liiki põllumajandusloomade ja -lindude arvu, tõsta nende toodangut ning parandada toodetavate saaduste kvaliteeti.

Eesti NSV-s, kus põllumajanduse põhitootmisharuks on loomakasvatus, on kõige tähtsamaks ülesandeks loomakasvatuse söödabaasi tugevdamine, ilma milleta kõik teised pingutused vabariigi põllumajanduse arendamisel ei saa anda vajalikke tulemusi. Selles töös tuleb peatähelepanu osutada heinakultuuride kasvupindala otsustavale suurendamisele nii põldheinakülvide laiendamise kui ka pikaajaliste kultuurrohumaade — karjamaade ja niitude — senisest plaanikindlama ja ulatuslikuma rajamise teel. Ühtlasi peab suurenema ka selliste meie oludes tähtsate söödakultuuride, nagu söödakapsa, kartuli, maisi, päevalille, segavilja jt. toodang, mis võimaldab karja täisväärtuslikku ja küllaldast söötmist kõigil aastaaegadel.

Nende ülesannete saavutamiseks on praegu paremad tingimused kui kunagi varem.

Nõukogude tööstus varustab põllumajandust üha suuremal hulgal mitmesuguste masinate ja seadmetega, uute ja efektiivsemate väetistega, taimekaitseks vajalike kemikaalidega ja muu vajalikuga. Kolhoosidesse ja sovhoosidesse on tööle asunud tuhanded kvalifitseeritud põllumajanduse spetsialistid ja mehhanisaatorid, kusjuures nende arv iga aastaga suureneb. Põllumajanduse planeerimise ja põllumajandussaaduste varumise varemkehtinud korra muutmisega ning kolhooside tootmistehnilise teenindamise ümberkorraldamisega on loodud kõik vajalikud eeldused põllumajandussaaduste toodangu suurendamiseks.

Põllumajanduse edasiarendamise üheks tähtsamaks tingimuseks tehnilise baasi täiustamise ja tootmise organiseerimise parandamise kõrval on teaduse uute saavutuste ja põllumajanduse eesrindlaste progressiivsete kogemuste kiire ja massiline kasutuselevõtmine kõigis majandeis. Just selles osas ongi klubidel täita suured ülesanded.

On mõistetav, et kogu klubide poolt sel alal tehtav töö peab olema tihedas ja otseses seoses nende praktiliste ülesannetega, mis kolhoosidel ja sovhoosidel parajasti käsil on. Töö operatiivsuse huvides tuleb agro- ja zootehniliste õpperingide kõrval kasutada kõiki propaganda- ja agitatsioonivahendeid — ajakirjandust, raadiot, kino, näitusi, ekskursioone, loenguid, vestlusi jms.

Põllumajanduse eesrindlaste ja novaatorite parimad saavutused ning töökogemused on esitatud NSV Liidu rahvamajanduse näitusel Moskvas ja vabariiklikul rahvamajanduse näitusel. Sellepärast peabki klubide poolt läbiviidav agro- ja zootehniline propaganda tuginema eeskätt üleliidulisest ja vabariiklikust rahvamajanduse näitusest osavõtjate töökogemuste levitamisele ja populariseerimisele. Muidugi tuleb seejuures peatähelepanu pöörata oma vabariigi ja rajooni eesrindlastele, kes näitusest osa võtsid, samuti nendele tootmisharudele, mis antud rajoonis on peamised.

Klubide kogu töö põllumajandusliku propaganda alal toimub põllumajanduse spetsialistide kaasabil ja sisulisel juhtimisel. Sellele tööle tõmmatakse laialdaselt kaasa ka tootmistöö eesrindlasi.

KLUBIDE ABI KOLMEAASTASTELE AGRO- JA ZOOTEHNILISTELE KURSUSTELE

Kolhoosikaadri massilise väljaõpetamise ja põllumajandusalaste teadmiste levitamise tähtsaks vormiks on kolmeaastased agro- ja zootehnilised kursused, mis luuakse igas kolhoosis. Õppetööd kursustel viivad läbi põllumajanduse spetsialistid vastavalt NSV Liidu Põllumajanduse Ministeeriumi poolt väljatöötatud ja vabariigi põllumajanduse ministeeriumi poolt kohandatud ja täpsustatud õppeprogrammidele ning õppevahenditele.

Agro- ja zootehniliste kursuste programmid on arvestatud kolhoosnikute ja sovhoositöötajate väljaõpetamiseks kolme aasta jooksul.

Esimesel õppeaastal omandavad kursustest osavõtjad agro- või zootehniliste teadmiste miinimumi, mis on vajalik selles või teises tootmisharus töötamiseks.

Teise õppeaasta programm näeb ette teise järgu põllumajandusmeistrite ettevalmistamise, kes peavad tundma põllumajandusteaduse aluseid ning omama vajalikke praktilisi teadmisi ühe teatava kultuuri (kultuuride grupi) suurte saakide kasvatamiseks või ühelt loomaliigilt kõrge toodangu saamiseks.

Kolmanda õppeaasta programm on ette nähtud esimese järgu põllumajandusmeistrite ettevalmistamiseks teatud kindla põllumajanduse tootmisharu — põllunduse, loomakasvatuse, puuviljanduse, köögiviljanduse — piires.

Klubide töötajad võtavad osa kursuste õppetöö organiseerimisest, andes selleks vajaduse korral kasutada ruume, valmistades

näitlikke õppevahendeid, osutades kolhoosidele ja kursustest osavõtjatele abi õppetööks vajaliku kirjanduse soovitamisel ja hankimisel.

Klubid võivad läbivõetavate teemade piirides organiseerida vastava kirjanduse näitusi, demonstreerida diafilme ja filme, organiseerida raadiosaadete kollektiivset kuulamist, korraldada ekskursioone rajooni eesrindlikesse majanditesse, rajooni põllumajandusnäitusele, uurimisasutustesse. Põllumajanduse spetsialistide abiga organiseerivad klubid vajaduse korral läbivõetud teemade kohta täiendavaid loenguid.

PÕLLUMAJANDUSRINGID

Nendele kolhoosnikutele, kes ei õpi kolmeaastastel kursustel, organiseerivad klubid põllumajandusringe, kus õpetatakse uute põllumajanduskultuuride kasvatamise agrotehnikat, uute põllumajandusmasinate omadusi ja käsitsemist ning eriti maaviljeluse ja loomakasvatuse eesrindlaste — üleliidulisest ja vabariiklikust näitusest osavõtjate töökogemusi, aianduse, mesinduse jt. küsimusi.

Põllumajandusringide suur väärtus on selles, et seal seostatakse õpitav otseselt ja tihedalt praktikaga, kuulajate endi kogemuste ja igapäevase tööga. See võimaldab eesrindlaste töövõtteid kiiresti tootmisse rakendada.

Ringide töö juhtimisele tõmmatakse parteiorganisatsiooni ja kolhoosi juhatusega kooskõlastatult kaasa põllumajanduse spetsialiste, üleliidulisest ja vabariiklikust näitusest osavõtjaid, kolhooside tootmistöö novaatoreid.

Eesrindlaste kogemuste tundmaõppimisel kasutatakse põllumajandusringides peamiste õppevahenditena eesrindlaste kirjutatud brošüüre ja raamatuid või põllumajanduslikes ajakirjades ning kesk- ja kohalikes ajalehtedes avaldatud materjale.

Põhiliseks õppetöö vormiks on brošüüride ja raamatute ettelugemine ja nende hilisem ühine läbiarutamine, mida täiendavad ringi tööst osavõtjate jutustused oma töökogemustest.

Tavaliselt kulub eesrindlaste töökogemusi käsitleva brošüüri õppimiseks 3—5 õppust (olenevalt brošüüri mahust). Igal õppusel loetakse ja arutatakse läbi üks kuni kaks peatükki.

1955. aastal ilmus Eesti Riikliku Kirjastuse väljaandel brošüür «Kultuurkarjamaade kasutamise kogemusi Eesti NSV-s». Selle brošüüri tundmaõppimiseks kulub mitu õppust. Esimene õppus pühendatakse sissejuhatusele ja peatükile «Kultuurkarjamaad võimaldavad toota ökonoomselt suuri loomakasvatussaaduste koguseid suveperioodil ja on otsustavaks lüliks kõrge produktiivsusega piimakarja kasvatamisel». Teisel õppusel võetakse läbi peatükk «Pikaajaliste kultuurkarjamaade iseloomustus», kolmandal — «Kultuurkarjamaade hooldamine ja kasutamine», neljandal — «Millistele maadele rajada kultuurkarjamaid ja vii-

maste peamised rajamisviisid». Viies õppus pühendatakse kokkuvõtte tegemisele ning vastava kirjandusega tutvumisele. On loomulik, et kuulajad brošüüri tundmaõppimise käigus arutavad ka oma majandi kogemusi kultuurkarjamaade rajamisel ja kasutamisel ning teevad ettepanekuid olukorra edasiseks parandamiseks vastavalt kohalikele tingimustele. Umbes taoliselt võib korraldada ka A. Rivise kirjutatud brošüüri «Maisikasvatuse kogemusi Eesti NSV-s» tundmaõppimist. Selleks piisab kolmest õppusest. Esimesel õppusel võetakse läbi peatükid «Maisi kasvunõuded ja nende rahuldamise võimalused Eesti NSV-s» ning «Mais Eesti NSV tootmises 1954. ja 1955. aastal», teisel — «1955. a. maisikasvatuse kogemuste analüüs», kolmandal — «Maisi kasvatamisel rakendatavast agrotehnikast». Viimasel õppusel tuleb eriline rõhk panna oma majandi maisikasvatuse kogemuste analüüsimisele ning vastavate praktiliste järelduste tegemisele. Samalaadseks õppimiseks sobivad ka väljaantud brošüürid: «Põldheina kasvatamise kogemusi «9. mai kolhoosis»», «Lutserni kasvatamise ja kasutamise kogemusi Orissaare rajoonis», «244 tsentnerit kartulit ühelt hektarilt» ja paljud teised.

Uue mullaharimise süsteemi tundmaõppimiseks, mille töötas välja Kurgani oblastis asuva kolhoosi «Savetõ Iljitša» liige ja kohaliku katsejaama direktor T. S. Maltsev, sobib kõige paremini põllumajandusteaduste kandidaadi E. Halleri kirjutatud brošüür «Mullaharimise süsteem T. S. Maltsevi meetodi alusel Eesti NSV tingimustes». Brošüüris esitatud materjali läbitöötamisele tuleks pühendada kolm õppust.

Küsimuse sügavama uurimise eesmärgil võib põllumajandusringis läbi töötada ka T. S. Maltsevi sulest ilmunud brošüüri «Mullaharimise ja külvi meetoditest, mis soodustavad suurte ja püsivate saakide saamist põllumajanduskultuuridelt».

Loomakasvatuse eesrindlaste töömeetodite tundmaõppimise eesmärgil luuakse lühiajalised õpperingid erialade kaupa — lüpsjate õppering, seatalitajate õppering, linnutalitajate õppering jne.

Lüpsjate õpperingis sobib läbitöötamiseks brošüür «Minu kogemusi lehmade piimatoodangu tõstmisel», mille autoriks on Jõgeva rajooni Hans Heidemanni nimelise kolhoosi lüpsja-karjatalitaja Johanna Saar, samuti Türi rajooni «Estonia» kolhoosi lüpsja-karjatalitaja Erna Mihkelsoni töökogemusi käsitlev brošüür «5602 kg piima ühe lehma kohta». Kummalegi brošüürile piisab ühest õppusest, kuna nende maht on väiksem kui 10 lehekülge.

Allpool esitatakse veel mõned viited loomakasvatajate õpperingidele sobivate brošüüride kohta.

«Eesrindlaste saavutusi loomakasvatuse arendamisel»; «Linnukasvatuse eesrindlaste töökogemusi»; «Sigade peekoninuum kohalike söötade baasil»; «Rapla rajooni Kehtna kolhoosi kogemusi noorkarja kasvatamisel»; «Kultuurkarjamaad Tartu rajooni «Tuleviku» kolhoosis»; ««Anija Edasi» kolhoosi edusammud seakasvatuse alal»; «Seatalitaja Emilie Laanemets»; «218 muna ühe

kana kohta»; «Linnukasvatus Kose rajooni J. Lauristini nimelises kolhoosis»; «Kuusalu kolhoosi kogemusi peekonisigade kasvatamisel»; «Kasvatagem hanesid ja parte»; «Udeva sovhoos»; «Kolhoos «Rahva Võit»».

Järgnevalt on näitena toodud mõned brošüürid mehhanisaatorite lühiajaliste õpperingide jaoks.

«Traktorist A. Jürgensoni kogemusi töötamisel traktoril DT-54»; «Rohumaade pealtparandamise ja hooldamistööde mehhaniseerimise küsimusi»; «Kombaineri töökogemusi»; «Kraavimullavallide laialiajamise mehhaniseerimise kogemusi», «Viljapeksumasin MA-90».

Põllumajandusringides tuleb õppevahenditeks kasutada loomulikult kõige uuemaid, aktuaalsemaid raamatuid ja brošüüre ning kõige värskemaid ajakirjanduses avaldatud materjale. Esmajärjekorras on soovitav tundma õppida oma vabariigi ja rajooni eesrindlaste töövõtteid ja meetodeid, kasutades selleks kohapeal kirjastatud raamatuid, brošüüre, samuti kohalikku ajakirjandust. Kuid klubide töötajate kohuseks koostöös põllumajanduse spetsialistidega on jälgida, et põllumajandusringides kiiresti tutvustataks ka keskkirjastuste poolt väljaantavaid brošüüre, samuti keskajakirjanduses ilmuvaid materjale, mis omavad tähtsust meie tingimustes.

ÜHISLUGEMISED

Kolhoosnikute ja sovhoosi töötajate tutvustamiseks uuema põllumajandusliku kirjandusega võib edukalt kasutada ka niisuguseid vorme nagu uute teoste ühislugemine või nende ettelugemine kolhoosi või sovhoosi raadiosõlme kaudu. Selleks tuleb valida brošüürid, kus lihtsas ja arusaadavas keeles jutustatakse uutest agro- või zootehnilistest võtetest, mitmesuguste erialade eesrindlaste kogemustest või uutest masinatest. Eriti sobivad selleks Eesti NSV Põllumajanduse Ministeeriumi ja Eesti Riikliku Kirjastuse poolt igal aastal väljaantavad lühibrošüüride sarjad.

Eespoolnimetatud viisil on otstarbekohane tutvustada ka ajakirjanduses avaldatud materjale.

Brošüüride ja ajakirjanduses avaldatud materjalide ühislugemisi on eriti otstarbekohane korraldada hooajaliste põllutööde perioodil töökohtadel, sest seoses kiireiseloomuliste töödega ei jää inimestele siis tavaliselt aega iseseisvaks lugemiseks. Selleks saab edukalt kasutada lühikesi töövaheaegu ja puhkemomente. Töökohtadel lugemise eeliseks on samuti asjaolu, et töötajad saavad otsekohe praktikas kontrollida ühe või teise eesrindliku võtte või töömeetodi kasulikkust.

Ühislugemiste korraldamisel tuleb hoolega jälgida, et need ei muutuks lugejatele koormavaks, väsitavaks. Olenevalt kohast ja ajast ei tohiks nende kestus olla üle 30 minuti. Nähes, et loe-

tava jälgimine läheb kuulajatele raskeks, peab ürituse läbiviija tegema vaheaja ning minema üle vestlusele, mille käigus ühiselt arutatakse loetud materjali ning tehakse konkreetseid, praktilisi järeldusi seoses oma kolhoosi või sovhoosi igapäevase tööga.

VESTLUSED

Vestlused mitmesugustel põllumajanduslikel teemadel on üheks operatiivsemaks töövormiks klubide poolt läbiviidavas põllumajanduslikus propagandas. Vestlusi saab organiseerida aasta ringi: talvel — klubiruumides, punanurkades, brigaadikeskustes, farmides; suvel — otse põldudel, karjamaadel, traktoribrigaadides ja mujal. Vestlused õigustavad end ainult siis, kui nad on aktuaalsed, s. t. kui neis käsitletakse küsimusi, mis on seotud kuulajate poolt momendil või lähemal ajal tehtavate töödega.

Alljärgnevalt esitatakse mõningad näited teemadest, mida võib kasutada vestlusteks. Maaviljeluse alal töötajaile sobivad teemad: «Sordiseemne tähtsus suurte saakide saamisel», «Seemnevilja ettevalmistamine külviks», «Mida annab seemnete puhtimine kemikaalidega?», «Kartulite eelidandamise tähtsus», «Mida annab rukki täiendav kunstlik tolmeldamine ja kuidas see toimub?», «Mida tuleb silmas pidada sileerimisel, et saada kvaliteetset silo?», «Kuidas õigesti säilitada kartulit ja juurvilja?», «Tagada ohutu töötamine rehepeksumasinal (külviagregaadil jms.)», «Vähendada kadusid teravilja koristamisel» jne.

Loomakasvatuse alal töötajaile võib vestlusi pidada järgmistel teemadel: «Laudad talvekorda», «Mida peab lüpsja silmas pidama tervishoiunõuetele vastava piima tootmisel?», «Kuidas lüpsab meie rajooni parim lüpsja?», «Mida peab silmas pidama lüpsimasinaga töötamisel?», «Milles seisab õige karjatamissüsteem ja mida see annab kolhoosile?», «Mida annab sügav allapanu kanalas?» jne.

Nagu toodud näidetest selgub, tuleb vestlusteks valida võrdlemisi kitsast töölõiku või üksikut konkreetset küsimust käsitlevaid teemasid. Pahatihti eksitakse selle nõude vastu ja valitakse vestlusteks teemasid, milleks on vaja vähemalt loengut või loengute tsüklit, näiteks: «Suurte kartulisaakide agrotehnika», «Kuidas saada lehmadelt (kanadelt jne.) suurt toodangut?», «Haljaskonveieri organiseerimine». Niisuguste teemadega jääb vestleja kõigepealt ajahätta, hakkab kiirustama, kaldub tavaliselt üldsõnalisusse ega suuda kuulajaile lõppkokkuvõttes midagi kasulikku anda. Pealegi nõuavad ulatuslikud teemad vastava eriala küllaltki põhjalikku tundmist, mida ei saa nõuda kõigilt klubi töötajailt ega aktivistidelt.

Õigesti valitud teema on siiski ainult hea vestluse eelduseks. Vestluse õnnestumiseks peab see olema hästi ette valmistatud, sisaldama konkreetset materjali, näiteid praktikast, olema loogiliselt üles ehitatud ja lihtsas, arusaadavas keeles esitatud.

Vestluste läbiviimiseks tuleb laialdaselt kasutada aktiivi: põllumajanduse spetsialiste, kooliõpetajaid, tootmise eesrindlasi, brigadire jt.

Klubi juhataja kohuseks on organiseerida koos agronoomi ja zootehnikuga aktiivi jaoks näitlikke vestlusi ja konsultatsioone, hoolitseda nende varustamise eest soovitatava temaatikaga, kirjandusega, plakatite ja teiste näitlike vahenditega, samuti tutvustada neid vajalike faktidega majandi tootmispraktikast.

LOENGUD PÕLLUMAJANDUSLIKEL TEEMADEL

Klubide poolt läbiviidava massilise tootmisalase propagandatöö üheks peamiseks vormiks on loengud põllumajandusteaduse ja -praktika mitmesugustest küsimustest.

Loengulise töö kõrge sisulise kvaliteedi tagamiseks ning ühiskondlike lektorite aktiivi loomiseks töötavad rajooni lektoritegruppide juures põllumajandussektsioonid.

Kolhoosides ja sovhoosides töötavad põllumajanduse spetsialistid arvatakse eespoolnimetatud organisatsioonide koosseisu ning nad töötavad loengulise propaganda läbiviimisel nende otsesel juhtimisel.

Eespoolnimetatud organisatsioonide loomise vajadus on kasvanud välja tegelikust elust. Selliselt tööd organiseerides on võimalik otstarbekalt koordineerida antud piirkonnas tehtavat loengulist propagandat, ratsionaalselt kasutada põllumajanduse spetsialiste vastavalt nende erialale, tagada kõige vajalikumate teemade käsitlemine, siduda teooria kohalike tootmistingimustega ning järjekindlalt töötada loengute sisu taseme tõstmisel.

Nagu juba eespool märgiti, langeb loengulise töö läbiviimisel pearõhk kohalikes majandites töötavatele põllumajanduse spetsialistidele. Kuid rööbiti sellega tuleb klubidel loengute ettevalmistamisele ja pidamisele kaasa tõmmata ka teaduslike uurimisasutuste eriteadlasi, eraldades nendele vastutusrikkamaid teemasid.

Eriti suur kasvatuslik tähtsus on eesrindlaste (üleliidulisest ja vabariiklikust rahvamajanduse näitusest osavõtjate) loengutel. Niisuguste loengute saamiseks tuleb eesrindlastele osutada abi loengute tekstide ettevalmistamisel. Eelkõige tuleb selleks kasutada lektoritena töötavaid põllumajanduse spetsialiste, kes on tuttavad eesrindlaste töömeetoditega.

Loengulise töö planeerimisel lähtuvad klubide töötajad tavaliselt põllumajandust ja loengulist tööd juhtivates organites koostatud näitlikust temaatikast. Seejuures aga ei tohi piirduda ainult soovitatavate teemade mehaanilise kopeerimisega, vaid temaatikat tuleb kohandada ja täiendada vastavalt oma rajooni põllumajanduse tootmissuunale ning kolhooside ja sovhooside ees seisvatele konkreetsetele ülesannetele.

Klubi juhataja peab teadma, millal ja millistel teemadel loenguid korraldada, tundma erinevate erialade töötajate vajadusi ja huvisid ning sellest lähtudes organiseerima loengulist tööd selliselt, et oleksid rahuldatud kõigi erialade töötajate vajadused.

KINO PÕLLUMAJANDUSLIKU PROPAGANDA VAHENDINA

Põllumajandusalaste teadmiste levitamisel on kinol asendamatu koht. Kaasaegne filmitehnika võimaldab silmale nähtavaks muuta ka kõige varjatumaid protsesse taime- ja loomariigi elust, võimaldab näha ja mõista seda, mida sõnadega on sageli raske selgitada. Filmilindile jäädvustatud ja ekraanile projekteeritud töövõtted ning -meetodid on igaühele hõlpsasti arusaadavad ja kergesti meeldejäävad, vajamata pikemaid seletusi ning põhjendusi. Seepärast võib julgesti öelda, et põllumajanduslikud õppe-, dokumentaal- ja populaarteaduslikud filmid on laiadele hulkadele kõige vastuvõetavamaks vormiks oma erialaste teadmiste täiendamisel.

Põllumajanduslike filmide valik ja temaatika on väga suur. Ka meie vabariigi filmilaenutuskontoris on rikkalik põllumajanduslike filmide tagavara, mis pidevalt täieneb. Laenutatavad filmid on varustatud eestikeelsete allkirjadega või diktoritekstiga.

Et süsteemikindlalt töötada ning mitte piirduda mõne üksiku juhusliku põllumajandusliku filmi demonstreerimisega, peab klubi juhataja kõigepealt teadma, millised filmid on vabariigis olemas ning milline on nende tellimise ja demonstreerimise kord. Selleks tuleb pöörduda rajooni TSN Täitevkomitee kultuuriosakonna poole, kus on võimalik tutvuda laenutatavate filmide nimekirjadega ning kus antakse ühtlasi vajalikku informatsiooni filmide demonstreerimise tingimuste kohta.

Põllumajanduslike filmide demonstreerimiseks klubides on soovitatav korraldada spetsiaalseid seansse, kuid lühemaid filme võib näidata ka kunstiliste filmide ees. Viimaseks puhuks sobib eriti hästi üleliiduline kinožurnaal «Põllumajanduse uudised», mis ilmub regulaarselt 12 korda aastas.

On vajalik, et filmidele eelneksid või järgneksid põllumajanduse spetsialistide vestlused, milles antakse nähtu kohta täiendavaid seletusi ning seostatakse kohalike tingimustega.

Filmide kasutamise hõlbustamise eesmärgil on suur osa neist koondatud seeriateks kas teemade või ainekäsitluse laadi alusel. Nii näiteks annab filmide seeria «Botaanika» ammendava ülevaate taimede anatoomiast ja füsioloogiast ning taimeriigis kehtivatest tähtsamatest seaduspärasustest. Kinokursus «Botaanika» koosneb järgmistest filmidest: «Taimede rakud ja koed», «Seemned ja nende idanemine», «Juured ja taimede toitumine juurte kaudu», «Võsud ja varred», «Lehed», «Õied», «Viljade ja seemnete levimine looduses», «Taimeriigi mitmekesisus» ning «Taim ja keskkond».

Väärtuslikuks materjaliks agro- ja zootehnilistele kursustele on filmide seeriad «Agronoomi vestlused», «Zootehniku vestlused» ja «Insener-mehaaniku vestlused». Eespoolmärgitud seeriate iga filmi kestus on 25—40 minutit.

*

Vabariigis olemasolev ja pidevalt täienev filmide tagavara võimaldab klubidel korraldada vastavasisulisi kinoseansse peaaegu kõigi põllumajandustemaatiliste loengute juurde.

Loengu **«Õige ja ratsionaalne väetamine on suurte saakide saamise tähtsaim eeltingimus»** juurde võib kasutada järgmisi filme.

«Väetised». Filmis selgitatakse erinevate taimetoiteelementide osatähtsust põllumajanduskultuuride kasvatamisel, tutvustatakse väetiste ning orgaaniliste ja mineraalväetistega väetamise tehnikat. Ühtlasi näidatakse piltlikult erinevate väetiste mõju põllukultuuride saakidele.

Filmi kestus 40 minutit.

«Andke põldudele orgaanilis-mineraalseid segaväetisi». Filmis näidatakse arvukate katsete ja tootmiskogemuste varal väetiste nn. kolmiksegu — orgaanilise väetise, fosforväetise ja lubiväetiste segu — kasutamise ratsionaalsust leetmuldadel.

Filmi kestus 45 minutit.

«Haljasväetis». Filmis näidatakse haljasväetiskultuuride kasutamist mittemustmullavööndi põldudel, tutvustatakse uurimisasutuste ja sordiaretusjaamade tööd uute haljasväetiskultuuride sortide aretamisel, nende saakitõstva mõju väljaselgitamisel jms.

Filmi kestus 45 minutit.

«Orgaanilis-mineraalsete väetissegude kasutamine akadeemik T. D. Lõssenko meetodi järgi». Filmis esitatakse hulk mitmesuguseid katseid, mis näitlikult selgitavad, mispärast väetisi on kasulik anda seguna.

Filmi kestus 12 minutit.

Loengu juurde **«Maisi kasvatamine haljassöödaks ja siloks»** võib demonstreerida järgmisi filme.

«Mais loodes». Filmis näidatakse maisi tähtsust söödakultuurina ja tutvustatakse, kuidas organiseerida põllutöid maisi kasvatamisel Nõukogude Liidu loodeosas. Filmivõtted on tehtud peamiselt Leningradi ja Pihkva oblasti majandites, mis asuvad Eesti kolhoosidega enam-vähem ühesugustes tingimustes.

Filmi kestus 45 minutit.

«Mais meie maa põldudele». Filmis selgitatakse igakülgselt maisi suurt majanduslikku tähtsust ning antakse ülevaade tema kasvatamise agrotehnikast mitmesugustes tingimustes.

Filmi kestus 50 minutit.

Loengu juurde **«Ühismajapidamise mitmekülgne arendamine kolhoosides»** võib kasutada järgmisi filme.

«Jutustus ühest võidust». Filmis näidatakse, kuidas Kurski oblasti Kalinovka külas asuva kolhoosi kollektiiv oskuslikult kasutab ära uue planeerimise korra eeliseid ja kiiresti arendab oma ühismajapidamist. Teinud muudatusi külvipindade struktuuris ning tootmise organiseerimises, viis kolhoos üldise rahalise sissetuleku 1955. aastaks 5 miljoni rublani.

Filmi kestus 35 minutit.

«Kolhoos «Sarkanais Oktobris»». Eesrindlikul Läti NSV kolhoosil on 6000 ha maad, üle 1000 looma, 600 siga ja 2500 kana. Ühismajandi tulud ületavad 3 miljonit rubla aastas, majandis toimub elav ehitustegevus. Film annab iga-

külgse ülevaate selle eesrindliku, mitmekülgselt arenenud majandi tööst ja elustolust.

Filmi kestus 35 minutit.

Loomakasvatusele kindla söödabaasi loomist käsitlevate loengute juurde võib kasutada järgmisi filme.

«Kolhoosi söödabaas». Film annab ülevaate söödabaasi elementidest, ratsionaalse söödabaasi korraldamisest ning selle mõjust loomade produktiivsuse tõstmisel.

Filmi kestus 1 tund.

«Kultuurkarjamaad — haljaskonveieri põhiline lüli Eesti NSV-s». Filmi algul tutvustatakse kultuurkarjamaade kasulikkust ja majanduslikku efektiivsust. Seejärel peatutakse karjamaade erinevatel rajamisviisidel, väetamisel, hooldamisel ja kasutamisel. Film annab kokkuvõtliku ülevaate kõigist tähtsamatest karjamaakultuuri küsimustest, kusjuures eriti väärtuslik on asjaolu, et ta põhineb vabariigi eesrindlike majandite konkreetsetel kogemustel.

Filmi kestus 35 minutit.

«Söödad — loomakasvatuse kõrge produktiivsuse alus». Film annab põhjaliku ülevaate tõuloomakasvatuse sovhoosi «Vrevski nr. 4» tööst kõrgetoodangulise piimakarja kasvatamisel. Üksikasjaliselt tutvustatakse söödabaasi organiseerimist ja loomade söötmist. Tugeva söödabaasi tõttu toodab sovhoos iga 100 hektari põllumajandusliku maa kohta 1600 ts piima.

Filmi kestus 50 minutit.

«Söödajuurvili». Film annab ülevaate söödajuurviljade kasulikkusest loomade söötmisel, söödajuurviljade keemilisest koostisest ja nende kasvatamisest mitmesugustes kliima- ja mullastikutingimustes. Suur osa filmist on pühendatud Leningradi oblasti «Võborgski» sovhoosi töökogemustele söödajuurviljade kasvatamisel.

Filmi kestus 45 minutit.

«Üheaastaste heintaimede seemnekasvatus». Filmi algul tutvustatakse viki, sudaanirohu, seaherne, söödalupiini, sorgo, mohari jt. kultuuride söödaväärtust ja teisi omadusi. Järgnevalt antakse ülevaade nende kultuuride seemnekasvatuse iseärasustest, kusjuures mullaharimist, väetamist, hooldusvõtteid jms. käsitletakse vastavalt eri kliimavööndite nõuetele.

Filmi kestus 35 minutit.

«Söötade sileerimine». Filmi algul selgitatakse silo osatähtsust mitmesuguste põllumajandusloomade talvisel söötmisel ning taimede sileerimisprotsessi olemust. Järgnevalt antakse ülevaade silotaimedest, mitmesugust tüüpi silohoidlatest ning silo valmistamise tehnikast.

Filmi kestus 35 minutit.

Loengu juurde **«Uudis- ja jäätmaade ülesharimine on suureks reserviks teraviljatoodangu suurendamisel»** võib näidata alljärgnevaid filme.

«Pealetung uudismaale». Dokumentaalfilm vastrajatud teraviljasovhooside tööst uute maade kasutuselevõtmisel.

Filmi kestus 1 tund 15 minutit.

«Esimene kevad». Dokumentaalfilm esimeste uusasukate elust uudis- ja jäätmaadel 1954. aastal.

Filmi kestus 1 tund.

Köögiviljakasvatusele pühendatud loengute juurde sobivad demonstreerida järgmised filmid.

«Köögiviljakultuuride paigutamine külvikorda». Filmis näidatakse, kuidas organiseerida köögiviljakultuuride kasvatamist ratsionaalselt korraldatud maaviljeluses.

Filmi kestus 25 minutit.

«Köögiviljakasvatuse eesrindlased». Film, mis käsitleb eesrindlaste töökogemusi, kestus on 1 tund.

«Varajane köögivili». Film käsitleb varajase köögivilja kasvatamise agrotehnikat ning töö organiseerimist suurtes katmikaiandites. Ühtlasi tutvub vaataja saavutustega uute köögiviljasortide loomisel, mis tunduvalt avardab varajase köögivilja kasvatamise võimalusi avamaal.

Filmi kestus 50 minutit.

«Köögivilja- ja kartulikahjurid». Filmis tutvustatakse tähtsamate köögivilja- ja kartulikahjurite morfoloogiat ja bioloogiat, nende tõrjeviise ja tähtsamaid etappe tõrjetöös vastavalt ühe või teise kahjuri bioloogiale.

Filmi kestus 35 minutit.

Põllumajanduslike filmide kinofestivalid

Kino kaudu tehtava põllumajandusliku propaganda levinud vormiks on põllumajanduslike filmide kinofestivalide korraldamine. Korraldatakse ülevabariiklikke ja ülerajoonilisi kinofestivale, kuid samuti on soovitav festivale korraldada ka ühe (või mõne) majandi piirides, millisel juhtumil festivali organiseerijaks on klubi.

Kinofestivali korraldamiseks rajooni ulatuses moodustatakse komisjon, kuhu kuuluvad esindajad põllumajandusorganitest, kultuuritööd juhtivatest organitest, poliitiliste ja teadusalaste teadmiste levitamise ühingust, kommunistlike noorte organisatsioonidest jm.

Majandis korraldatava põllumajanduslike filmide kinofestivali seansside eest tasumine võib toimuda kolhoosi kultuuritöö summade arvel.

Kinofestival kujutab endast rea selleks otstarbeks väljavalitud paremate filmide esitamist teatud kindla ajavahemiku, tavaliselt 1—2 kuu jooksul. Vahe üksikute filmide demonstreerimise vahel ei tohiks seejuures ületada nädalat. Festivali programmi võib koostada kas temaatilise printsiibi alusel, s. t. valida ainult teatud kindlale tootmisharule või tööalale pühendatud filme, või esitada paremaid filme kõigilt tähtsamailt põllumajandusliku tootmise aladelt, et tutvustada vaatajaid põllumajanduse saavutustega.

Määranud kindlaks festivali toimumise aja ja eesmärgi, tuleb klubi juhatajal koostöös põllumajanduse spetsialistidega ja rajooni kinoala töötajatega välja valida filmid, määrata kindlaks nende demonstreerimise koht (klubi, brigaadikeskus jne.) ja aeg ning iga filmiga kaasneva vestluse läbiviija. Ühtlasi tuleb elanikkonda juba varakult informeerida festivali toimumisest ning hoolitseda, et iga järjekordse seansi täpne aeg ja koht laialdaselt teatavaks tehtaks. Festivali lõppemise järel on soovitatav läbi viia kinokülastajate konverents eesmärgiga selgitada, mida said vaatajad festivalilt kasulikku oma igapäevaseks praktiliseks tööks, millised filmid olid vaatajatele vastuvõetavamad ning milliseid kriitilisi märkusi ja ettepanekuid on vaatajatel festivali kohta.

TEMAATILISED ÕHTUD

Agro- ja zootehniliste teadmiste ning põllumajanduse eesrindlaste kogemuste levitamisel etendavad tähtsat osa temaatilised õhtud.

Laialdaselt on levinud kohtumisõhtud tootmistöö novaatoritega, üleliidulisest ja vabariigis toimunud näitustest osavõtjatega, teadlaste, põllumajanduse spetsialistidega ja teistega.

Üldiselt on soovitav, et sellised kokkutulekud oleksid pühendatud mingile kindlale teemale ning et sellest võtaksid osa ka teiste majandite eesrindlased.

Sissejuhatava sõnavõtuga peaks niisugustel temaatilistel õhtutel esinema autoriteetne isik kolhoosi põllumajanduse spetsialistide või aktiivi hulgast. Seejärel jutustavad maaviljeluse või loomakasvatuse eesrindlased oma töökogemustest ja vastavad koosolijate küsimustele.

Kohtumisõhtu korraldajad peavad püüdma, et puhkeks elav mõtetevahetus, mille käigus esinejad ja kuulajad otseselt vahetaksid töökogemusi.

On samuti soovitav, et koosolijad saaksid püstitatud küsimustele kohe vastused kohalolevate juhtivate töötajate — kolhoosi esimeeste, brigadiride, sovhoosi direktorite jt. käest.

Edukalt võib korraldada kohtumisõhtuid, mis on pühendatud kolhoosi parima brigaadi, lüli või farmi töökogemuste tutvustamisele. Niisugusel kokkutulekul esineb põhilise sõnavõtuga kas brigadir, lülivanem või farmijuhataja. Neid täiendavad oma sõnavõttudega brigaadi ja lüli liikmed ning põllumajanduse spetsialistid.

Suure eduga viiakse klubides läbi ka põllumajandusliku tootmise tähtsamatele probleemidele pühendatud temaatilisi õhtuid näiteks järgmistel teemadel: «Edestada Ameerika Ühendriike liha, piima ja või tootmises iga elaniku kohta», «Toota loomakasvatussaadusi odavamalt, väiksema tööjõukuluga», «Rohkem toodangut saja hektari põllumajandusliku maa kohta», «Meie kolhoosi arendamise perspektiivplaan», «Põllumajandusnäitused — eesrindlike kogemuste kool», «Rakendagem põllul ja loomakasvatusfarmides uut tehnikat», «Teadus abiks maaviljeluses töötajaile», «Kultuurkarjamaad — meie kolhoosi loomakasvatuse kiire arengu pant».

Temaatilise õhtu kavasse, mis on pühendatud näiteks teemale «Edestada Ameerika Ühendriike liha, piima ja või tootmises iga elaniku kohta» võib lülitada kõigepealt ettekande, kus selgitatakse selle üldrahvaliku ürituse tähtsust, tutvustatakse loomakasvatussaaduste tootmisel valitsevat konkreetset olukorda ja ülesandeid ning analüüsitakse antud majandi võimalusi piima, või ja liha tootmise suurendamiseks. Ühtlasi on soovitav demonstreerida mõnd loomakasvatussaaduste tootmise põhiküsimustele pühendatud filmi, kuulata loomakasvatuse töötajate — farmijuha-

tajate, brigadiride, eesrindlaste sõnavõtte, kus oleksid juba täpsemalt näidatud ühe või teise loomaliigi produktiivsuse tõstmise teed jne. Klubis peaks olema üles pandud vastavad loosungid, samuti diagrammid, kus üldiste ülesannete kõrval oleksid esitatud ka antud majandi konkreetsed ülesanded ja saavutused toodanguliikide kaupa.

On arusaadav, et selliste ürituste ettevalmistamisest peavad kõige aktiivsemalt osa võtma agronoomid, zootehnikud ja loomakasvatuse juhtivad töötajad ning eesrindlased.

Kui niisugusel kokkutulekul ei ole miskipärast võimalik demonstreerida filmi, siis võib lõppüritusena toimuda isetegevuskontsert, mille üksikuid ettekandeid on soovitav kokkutuleku teemaga võimalikult siduda.

Teema puhul «Toota loomakasvatussaadusi odavamalt, väiksema tööjõukuluga» tuleb sissejuhatavas ettekandes kõigepealt näidata, kui suur on üksikute loomakasvatussaaduste omahinna vahe eesrindlikes ja mahajäänud majandeis, samuti esitada vastavad andmed oma majandi kohta. Ühtlasi on vaja piltlikult selgitada, kuidas mõjub omahinna alandamine ühismajapidamise tasuvusele ja kolhoosnikute töötasu tõusule.

Edasi tuleb üksikasjaliselt peatuda teguritel, mis võimaldavad odavamalt toota loomakasvatussaadusi. Pearõhk tuleb seejuures loomulikult panna odava haljassööda, eelkõige kultuurkarjamaa rohu rohkele kasutamisele, mis meie vabariigis on suurimaks reserviks loomade produktiivsuse tõstmisel odavamalt ja vähima tööjõukuluga.

Konkreetsete näidete varal, mille kohta eesrindlikel majandeil ja teadusliku uurimise asutustel on küllaldaselt materjale, tuleb selgitada erinevate söödakultuuride majanduslikku efektiivsust ja teha sellest vastavad praktilised järeldused.

Antud teemal tuleb tingimata korraldada raamatuvitriin, mis võimaldab koosolijail hiljem iseseisvalt küsimusse süveneda. Esitada tuleks vähemalt järgmised teosed: «Pikaajalised kultuurkarjamaad Eesti NSV-s»; «Kultuurkarjamaade kasutamise kogemusi Eesti NSV-s»; «Kultuurkarjamaade rajamine ja kasutamine»; «Põldheinakasvatus»; «Rohumaade pealtparandamise ja hooldamise mehhaniseerimise küsimusi»; «Hein ja haljassöödad sigade söödana»; «Kohalikul söödabaasil põhinev piimakarja söötmine»; «Suvelaagrid ja ühekordselt poeginud emised — alus sealiha tootmise järsul suurendamisel»; «Sigade tõugudevaheline ristamine Eesti NSV-s»; «Põllumajandusökonoomika küsimusi» I; «Ratsionaalse põllumajanduse süsteem Türi rajooni «Estonia» kolhoosis»; «Ühistöö õige juhtimine tagab kindla edu». Teema eriline aktuaalsus ja tähtsus nõuab, et klubi valmistaks ka vastavasisulised diagrammid ja plakatid. Näitlikke vahendeid tuleks kindlasti valmistada järgmistes küsimustes: erinevate söödakultuuride saagid (söötühikutes ja seeduvas proteiinis) ning omahind mitmesuguse saagitaseme puhul; erinevate haljassöötade saak hektarilt (sü, see-

duv proteiin), suhtelised tootmiskulud ja omahind (teatud majandite või majandite grupi andmetel); tööjõu kulu ja piima omahind erinevate suviste söötmisviiside puhul. Nimetatud küsimuste kohta on vabariigi teadusliku uurimise asutustel küllaldaselt konkreetset materjali, millest suur osa on esitatud ka erialases kirjanduses. Temaatiline õhtu lõpetatakse kas kontserdiga või kinofilmide demonstreerimisega.

TOOTMISALASED EKSKURSIOONID

Üheks näitlikumaks ja seetõttu ka veenvamaks vormiks eesrindlaste kogemuste ja teaduse uute saavutuste propageerimisel on ekskursioonid teaduslikesse uurimisasutustesse, farmidesse, põldudele, aedadesse, kasvuhoonetesse, traktoribrigaadidesse ja mujale, kus eesrindlased töötavad. Selliseid õppeotstarbel toimuvaid ekskursioone võib korraldada oma rajooni piirides ja ka kaugemale.

Klubi töötajad abistavad kolhoosi juhatust ekskursioonide ettevalmistamisel ja võtavad neist hiljem ka ise osa. Nende ülesandeks on astuda õigeaegselt ühendusse majanditega, kuhu ekskursioon toimub, leppida sealsete juhtivate töötajatega kokku ekskursiooniks sobiva aja, läbiviimise tingimuste ja korra suhtes. Eelläbirääkimistel tuleb kindlasti täpsustada järgmised küsimused: kes annab ekskursantidele seletusi? Kes viib ekskursiooni lõpul läbi kokkuvõtliku vestluse? Kus ekskursandid saavad puhata? Kuidas toimub nende toitlustamine? jne.

Selle klubi töötajad, kelle piirkonda ekskursioon saabub, aitavad oma kolhoosil külalisi hästi vastu võtta, valmistavad näitlikku materjali kohalike novaatorite ja eesrindlike töömeetodite kohta jne.

Kui ekskursiooni toimumise kohta on olemas lõplik otsus ja vastastikune kokkulepe, tuleb hoolitseda, et ekskursioon koostataks esmajoones nendest töötajatest, kes tundmaõpitavaid kogemusi hiljem otseselt hakkavad ellu rakendama.

Elanikkonna laialdase informeerimise eesmärgil tuleb eelseisvast ekskursioonist teatada kolhoosi üldkoosolekutel, klubiõhtutel ja teistel kogunemistel. Osavõtjatele tuleb täpselt teatada väljasõidu aeg, kogunemiskoht ja teised vajalikud andmed.

Tavaliselt eraldab kolhoosi juhatus või sovhoosi direktor ekskursiooniks auto. Ekskursiooniga sõidab kaasa mõni kolhoosi juhatuse liige ja põllumajanduse spetsialist.

Kui ekskursiooni sihtpunktiks on kolhoos, võtab ekskursante vastu kolhoosi esimees. Sissejuhatavas vestluses annab ta ülevaate kolhoosi saavutustest, samuti töös esinevatest raskustest ning puudustest, ühtlasi tutvustab lühidalt kolhoosi tootmistöö eesrindlaste saavutusi. Seejärel jagunevad ekskursandid gruppidesse ja alustavad majandiga tutvumist.

Ekskursiooni käik sõltub otseselt ekskursiooni eesmärgist ning vaadeldava majandi tootmissuunast ja saavutustest. Ent igal juhul, ka siis, kui peaeesmärgiks on ainult mõne teatud kindla töökogemuse või -meetodi tundmaõppimine, on otstarbekohane saada ülevaade kogu majandist — tootmisharude arengutasemest ja nende omavahelisest kooskõlastatusest, töö organiseerimise ja tasustamise korrast, arenguperspektiividest jne.

Ekskursiooni lõpul peaks toimuma kokkuvõtlik vestlus ning sõbralik mõtetevahetus ekskursantide ja majandi eesrindlaste ning juhtivate töötajate vahel.

Kui ekskursioon toimub ainult teatud konkreetsesse brigaadi või farmi, võtab ekskursante vastu brigadir, agronoom või zootehnik. Sel juhul toimub ka kokkuvõtlik vestlus brigaadis (farmis).

Saabunud koju, jutustavad ekskursandid laialdaselt sellest, mida nad ekskursioonil nägid. Seejuures pööratagu peatähelepanu just nendele kogemustele, mida saab kasutada kolhoosi otseses igapäevases töös.

Ekskursiooni tulemuste kohta avaldatakse artikleid seinalehes. Õpitud kogemuste erilise tähtsuse korral on mõeldav ekskursiooni kordamine uue grupiga.

PLAKATID, NÄITLIKUD VAHENDID JA NÄITUSED

Klubides peab olema alaliselt välja pandud mitmesuguseid põllumajanduslikke plakateid, näitusi ja teisi näitlikke materjale, mis selgitavad kolhoosi või sovhoosi ees seisvaid ülesandeid, propageerivad majandi juhtimise eesrindlikke meetodeid, eesrindlaste töökogemusi, teaduse uusi saavutusi ning uut põllumajandustehnikat.

Klubidesse koondatakse kõige mitmekesisemaid näitlikke materjale ja õppevahendeid: plakateid, herbaariume, diagramme, tabeleid, skeeme, naturaaleksponaate jt.

Eespoolnimetatud materjalid on suureks abiks põllumajanduslikku propagandat läbiviivatele põllumajanduse spetsialistidele, kes saavad neid kasutada agro- ja zootehnilistel kursustel, õpperingides, klubiõhtutel, loengutel, vestlustel jne.

Plakatid on klubidele kõige efektiivsemaks ja vastuvõetavamaks tootmisalase näitliku propaganda vormiks.

Vabariiklikud ja keskkirjastused lasevad iga aasta välja suurel hulgal plakateid, kus selgitatakse põllumajanduse ees seisvaid üldisi ülesandeid ja antakse juhiseid eesrindlike võtete tootmisse juurutamiseks. Klubid peavad hankima endale need plakatid. Seejuures on soovitav, et keskkirjastuste poolt väljaantavate plakatite (eriti õppeplakatite) venekeelsed tekstid asendataks vastavate eestikeelsete tekstidega, mis võimaldab neid kasutada laialdasemalt.

Ühtlasi on vajalik, et klubid organiseeriksid tsentraliseeritud korras väljaantavate plakatite kasutamise kõrval plakatite valmistamist ka oma jõududega. Kõigepealt tulevad siin kõne alla oma majandi ja rajooni eesrindlaste tööd, majandite- ja brigaadidevahelist sotsialistlikku võistlust ja teisi kohalikke küsimusi käsitlevad plakatid.

Igale klubile on jõukohane valmistada näiteks plakat teemal «Meie vabariigi (rajooni) sotsialistliku töö kangelased» või «Õppige tundma vabariiklikust ja rajooni põllumajandusnäitusest osavõtjate töökogemusi!». Viimatinimetatud plakatile paigutatakse näitusest osavõtjate fotod ja vastav lühike tekst, milles esitatakse andmed eesrindlastest ja nende saavutustest. Plakati lõpus näidatakse, mida lugeda näitusest osavõtnud eesrindlaste töökogemuste kohta.

Eesrindlike kogemuste propageerimisele pühendatud plakat valmistatakse üldjoontes järgmiselt: üles paigutatakse suures kirjas pealkiri, näiteks «290 ts kartulit hektari kohta» ning selle alla alapealkiri, mis näitab, milline brigaad (lüli) sellise tulemuse saavutas. Järgnevalt kirjeldatakse lühidalt, kuid ülevaatlikult, kuidas selline saak saadi: mulla harimist, väetamist, seemnematerjali ettevalmistamist mahapanekuks, kasvuaegset hooldamist ja koristamist ning tööde mehhaniseerimist. Tekst on soovitav illustreerida fotodega või joonistega, eriti kui see osutub vajalikuks mõne uudse võtte selgitamisel. Plakati lõpus on soovitav suurelt esitada kogu külvipinnalt saadud saak ning tasu, mida brigaad (lüli) selle eest sai.

Umbes samuti võib üles ehitada ka ühele eesrindlasele pühendatud plakati. Pealkiri kirjutatakse eesrindlase portree kõrvale, näiteks: «Kuidas ma sain aastas 209 muna iga kana kohta». Tekstis näidatakse, kui palju kanu eesrindlasele oli kinnistatud, millist tulu tõi linnutalitaja saavutus kolhoosile, milline oli tema töötasu. Kõrvuti fotodega, mis näitavad üksikuid momente eesrindlase tööst, esitatakse linnufarmis kehtestatud päevakord (eraldi talvel ja suvel), söödaratsioonid, tutvustatakse söötade valmistamise ja etteandmise viise, haiguste ärahoidmiseks kehtestatud abinõusid jne.

Juhul, kui eesrindlase töös on mõni võte eriti uudne, peatutakse pikemalt just sellel, minnes teistest, vähemolulistest kiiremini üle või jättes need hoopis puudutamata.

Mehhanisaatoritele pühendatud plakati «Järgige parimate eeskuju» ülaossa paigutatakse traktoristide grupifoto ja brigaadi väljatöötuse andmed. Seejärel esitatakse brigaadis kehtinud traktorite töögraafik ja loetletakse abinõud, mis tagasid kõrge tööviljakuse. Plakati lõpus esitatakse tähtsamad andmed traktoritööde omahinna ja traktoristide töötasu kohta, võrreldes teiste brigaadidega.

Valmistades järjekindlalt taolisi plakateid võib klubi aeg-ajalt

korraldada plakatite näitusi pealkirjaga «Kasuta eesrindlaste töökogemusi».

Üksikuid plakateid võib pühendada agrotehnilise nõuandena eri kultuuride kasvatamise küsimustele.

Eraldi plakatid valmistatakse kolhooside, brigaadide ja farmide vahel toimuva sotsialistliku võistluse kohta. Niisugustes plakatites ei ole vaja piirduda ainult võistluse andmete esitamisega, vaid võib tuua esile põhjusi, miks võrdsetes tingimustes asuvad kolhoosid, brigaadid ja farmid saavutasid erinevaid töötulemusi.

Huvi pakuvad ka plakatid, kus tutvustatakse vabariigi põllumajanduse ees seisvaid üldisi ülesandeid või tuuakse andmeid kolhoosi ühismajapidamise eelmise aasta saavutuste ning jooksva aasta plaaniliste ülesannete kohta. Näiteks: «Mida peab meie kolhoos tootma põllumajandusliku maa iga saja hektari kohta», «Meie reservid loomakasvatuse edasiarendamisel», «Toodame ja müüme riigile rohkem lina, tõstame kolhoosi sissetulekuid!», «Me võime ja peame suurendama teravilja toodangut!» jne.

Näitused

Klubide töös on suur tähtsus näitustel, mis propageerivad partei ja valitsuse otsuseid põllumajanduse edasiarendamisel või on pühendatud põllumajandusliku tootmise teistele tähtsatele probleemidele. Kogemused näitavad, et ühel näitusel ei ole võimalik ega otstarbekohane haarata kõiki põllumajanduse tootmisharusid, vaid õigem on korraldada mitu üksteist täiendavat näitust. Teemad võiksid olla näiteks järgmised: «Suurendagem loomakasvatussaaduste toodangut», «Kolhoositootmise elektrifitseerimine ja mehhaniseerimine», «Suurendagem maisi tootmist haljassöödaks ja siloks», «Uudis- ja jäätmaad rahva teenistusse», «Rohkem toodangut põllumajandusliku maa iga ühiku kohta väiksema tööjõu ja vahendite kuluga».

Iga taoline näitus peab peegeldama nii käsitletava tootmisharu arendamise üldisi eesmärke kui ka oma kolhoosi ja sovhoosi konkreetseid ülesandeid.

Suurt kasu toovad näitused, mis propageerivad sotsialistliku maaviljeluse ja loomakasvatuse teaduslik-teoreetilisi aluseid ning nõukogude põllumajandusteaduse uusimaid saavutusi. Näiteks: «I. V. Mitšurini teaduslik pärand», «Kõrgetoodanguliste loomatõugude aretamine», «Suurte saakide saamise teaduslikud alused», «T. S. Maltsevi uus maaviljeluse süsteem» jt.

Tähtsamateks põllumajanduslikeks hooajatöödeks — kevadkülviks, koristustöödeks jms. — võib klubi organiseerida väikese vastavasisulise näituse, kas klubi ruumides statsionaarsena või rändnäitusena. Näituse kergema edasitoimetamise võimaldamiseks monteeritakse materjalid väiksematele alustele.

Näitust «Valmistume kevadkülviks» võib kujundada näiteks alljärgneva plaani järgi.

Pealkirja all «Kevadine päev toidab aasta» esitatakse kolhoosi kevadtööde plaan. Seejärel järgneb osa, milles selgitatakse, kuidas toimub seemnevilja külviks ettevalmistamine, millist külviviisi kasutatakse, kui sügavale ja mis ajal üht või teist kultuuri külvata ning millist mõju see avaldab saagi suurusele.

Järgmine osa selgitab väetamise tähtsust ja tehnikat. Diagrammide ja tabelite abil näidatakse mitmesuguste väetiste ratsionaalse kasutamise mõju põllumajanduskultuuride saakidele. Samuti esitatakse tabelid, kus näidatakse, milliseid väetisi ja kui palju igale kultuurile on soovitav anda.

Keskele paigutatakse tahvel andmetega kolhooside- ja brigaadidevahelisest sotsialistlikust võistlusest kevadkülviks ettevalmistamisel.

Aasta algul, pärast tootmisplaani kinnitamist kolhoosi üldkoosolekul, korraldatakse klubis näitus pealkirjaga «Mille eest võitleb meie kolhoos tänavu». Näituse algul esitatakse andmed kolhoosi eelmise aasta üld- ja kaubatoodangu, sissetulekute ja kolhoosnikutele makstava töötasu kohta, tuues ühtlasi vastavad plaanilised näitajad jooksvaks aastaks.

Seejärel näidatakse osade kaupa, milliseid saake ja toodanguid tuleb saada tähtsamates tootmisharudes: taimekasvatuses — rukki, nisu, kartuli, põldheina, maisi, köögiviljade, lina jt. plaanilised hektarisaagid; loomakasvatuses — plaanis ettenähtud piimatoodang lehma kohta, munatoodang kana kohta, villatoodang lamba kohta jne.

Eraldi esitatakse loomade arv ja loomakasvatussaaduste toodang põllumajandusliku maa iga 100 hektari kohta, samuti tulu kõlvikute ühe hektari kohta.

Eri stend pühendatakse kolhoosi ülesannetele söötade varumisel.

Kõik need andmed esitatakse kõrvutatult eelmise aasta tegelike saavutustega ning illustreeritakse fotode, jooniste ja diagrammidega.

Näitus lõpeb stendiga, mis tutvustab ehitamise ja töömahukate protsesside mehhaniseerimise plaanilisi ülesandeid.

Sellise näituse ettevalmistamisel tuleb klubi töötajatel koos kolhoosi esimehe, agronoomi, zootehniku ja raamatupidajaga tootmisplaani arvukate näitajate hulgast välja valida kõige tähtsamad, sellised, mis iseloomustavad tööviljakuse ja kaubatoodangu suurenemist, ühismajandi jõukuse ja kolhoosnikute isiklike sissetulekute tõusu.

Kõik klubide poolt ettevalmistatud põllumajandustemaatilised näitused vaadatakse üle ja võetakse vastu kolhoosi juhatuse ja põllumajanduse spetsialistide poolt.

Uute andmete ja materjalide kogunemisel tuleb näituse väljapanekuid uuendada või organiseerida uus näitus.

Näituste, plakatite, vitriinide ja fotomontaažide organiseerimine ja valmistamine on vastutusrikas töö. Ei piisa ainult õigetest

andmetest ega õigest sisulisest lahendusest; väljapanekud peavad olema ka väljendusrikkalt ja maitsekalt kujundatud. Näitliku propaganda elulähedust, mõjukust ning meeldejäävust aitavad tõsta hästi valitud ja kujundatud illustratsioonid, tabavad pealkirjad, kohased värsid, vanasõnad ja rahvanaljandid.

Põllumajandusnurgad

Klubide ülesandeks on süstemaatiliselt koguda näitlikke materjale ja õppevahendeid: diagramme, plakateid, tabeleid, skeeme, herbaariume, naturaaleksponaate jt. ning neid säilitada. Neid kasutatakse vastavalt vajadusele agro- ja zootehniliste kursuste ning ringide õppustel, loengutel, vestlustel ja konsultatsioonidel.

Kohtades, kus ei ole veel loodud agro- ja zootehnilise propaganda maja, sisustatakse põllumajandusnurgad. Selleks annab klubi eraldi toa või osa toast. Võimaluse korral organiseeritakse kolhoosi juhatuse abiga agro-zootehniline kabinet.

Põllumajandusnurgas peavad olema:

näitlikud materjalid, mis populariseerivad NLKP Keskkomitee ja Nõukogude Liidu valitsuse otsuseid põllumajanduse küsimustes ning tutvustavad kolhooside ees seisvaid ülesandeid;

materjalid kolhoosi kui terviku, brigaadide ja lülide sotsialistlike kohustuste ja nende täitmise kohta, samuti materjalid põllumajandusnäitustest osavõtjate ja oma kolhoosi eesrindlaste töökogemuste kohta;

andmed paremates kolhoosides, brigaadides, farmides ja mujal saadud põllumajanduskultuuride saakide ja loomakasvatuse toodangu kohta;

trükitud õppeplakatid ja tabelid, mulaažid, diapositiivid, diagrammid, õppeprogrammid ja õpikud kursuste ja ringide kuulajatele;

soovitatava põllumajandusliku kirjanduse nimekirjad;

eesseisvate põllumajandustemaatiliste raadiosaadete kavad.

Klubi aktiivi jõududega valmistatakse põllumajandusnurga jaoks vastavasisulisi albumeid, fotomontaaže, mudeleid ja makette, mullamonoliite ja muldade näidiseid, kultuurtaimede ja levinumate umbrohtude naturaaleksponaate ning herbaariume, seemnete ja väetiste näidiseid ning muud sarnast.

Klubis peaks olema ka kõige lihtsam laboratooriumi-sisseseade agro- ja zootehniliste kursuste jaoks.

Näitlikud vahendid tuleb klubi seintele paigutada läbimõeldud plaani järgi. Mingil juhul ei tohi lubada, et põllumajandusnurk oleks üle kuhjatud süsteemitult paigutatud tabelite, diagrammide ja plakatitega. Eriti ei tohi seda lubada õppeabinõude puhul. Viimastest tuleb välja valida ainult sellised, mida vajatakse järjekordse loengu, vestluse või õppuse juures. Neid vahetatakse vastavalt vajadusele.

Mõningad näitlikud vahendid võivad põllumajandusnurka jääda pikemaks ajaks, näiteks plakatid, milles tutvustatakse eesrindlikes kolhoosides või eesrindlaste põlluosadel kasutatud suurte saakide agrotehnikat; kolhoosi mullastiku kaart; mitmesuguste taimede juurestiku näidised; parimate rajoonitud sortide näidised jne.

Kõik eespoolmärgitud materjalid paigutatakse selliselt, et nad oleksid nägusad ja hõlpsasti vaadeldavad. Eksponaatide alla kinnitatakse selged loetavad allkirjad. Albumeid hoitakse laudadel. Seadmed ja aparaadid säilitatakse kappides.

Klubi töötajad peavad taotlema, et väljapanekuid, näitlikke materjale ja õppevahendeid kasutaksid võimalikult paljud kolhoosnikud.

Kogu töö põllumajandusnurkade organiseerimisel tuleb läbi viia klubidel agronoomide, zootehnikute ja teiste põllumajanduse spetsialistide otsesel juhtimisel ja aktiivsel osavõtul.

Põllumajandusnurgas toimuvad regulaarselt kindlatel päevadel ja kellaaegadel põllumajanduse spetsialistide konsultatsioonid.

Näitlike vahendite ja eksponaatide valmistamine näitusteks

Mudeliks nimetatakse algupärandi ruumilist kujutist, milles on jäädvustatud viimase konstruktiivsed iseärasused ja omapära.

Mudel on tavaliselt algupärandist (maja, masin) väiksem, kuid mõnikord harva ka suurem (viljapea, õis jne.). Mudelite suur väärtus seisab selles, et nad võimaldavad saada pildi tervikust ning samaaegselt näha ka seda, mida muidu tavalise silmaga ei ole võimalik tabada. On mudeleid, mis annavad edasi mitte ainult algupärandi ehituse põhilised iseärasused, vaid ka tema üksikosade tegevuse (lihaste kokkutõmbumine, silma-ava ahenemine valguse mõjul jms.). Mudeleid valmistatakse kipsist, pabermassist, plastmassist ja teistest materjalidest.

Maketti käsitatakse tavaliselt kui lihtsustatud mudelit mõningate lubatavate väiksemate ebatäpsuste ning kõrvalekaldumistega originaalist. Näitustel paigutatakse makett tihti eksponaatide keskele, et tõmmata külastajate tähelepanu käsiteldavale probleemile.

Mulaažiks nimetatakse algupärandi kujule, mõõdetele ja värvusele täpselt vastavat kujutist. Nõuetele vastavat mulaaži ei ole looduslikust algupärandist kuigi lihtne eraldada. Laialdaselt on levinud mitmesuguste puuvilja- ja marjasortide mulaažid.

Mulaaže valmistatakse vahast, plastmassidest ja pabermassist.

Muldade näidised. Muldade näidised võetakse külvikorra mitmesugustelt väljadelt, kohtadelt, mis on tüüpilised kogu maatükile. Muld säilitatakse pappkarpides, klaaspurkides või mõnes muus taaras.

Kamarate näidised. Kamarate näidised võetakse labidaga künnikihi sügavuselt. Näidiseks lõigatakse tavaliselt rist-

tahuka- või kuubikujuline kamaratükk. Kamara näidise kõrval eksponeeritakse taimed, millest rohukamar koosneb.

Muldade struktuuri iseloomustamiseks eksponeeritakse rohkesti huumust sisaldavat sõmeralist mulda. Mulda võetakse rohumaade kamarast, põldheinakamarast, samuti mitmesugustelt teistelt põldudelt ning ka kultuuristamata maa-aladelt. Soovitatav on esitada võimalikult erineva sõmera suurusega muldasid. Viimaste kõrval eksponeeritakse võrdluseks ka struktuuritute muldade näidiseid.

Mulla struktuuri iseloomustavad proovid paigutatakse klaaspurkidesse, millele kinnitatakse etikett, kus on märgitud proovi võtmise koht.

Kultuurtaimed esitatakse näitustel vihkudena, kuhu on valitud parimad, tervete, tugevate kõrte ning peadega ja mullast puhastatud juurtega taimed. Vihud seotakse kolmest kohast õhukese traadiga (võimalikult vask- või alumiiniumtraadiga) ja kinnitatakse vastavale alusele. Vihke võib säilitada võrdlemisi kaua, riputades neid pööningule või katuse alla traadile. Hiirte kaitseks paigutatakse traadi otstesse papist rattad selliselt, et traat neid keskkohalt läbistab.

Põllumajanduskultuuride seemneid tuleb hoida suletud klaas- või metallnõudes.

Taimekahjurite kollektsioon paigutatakse klaasi alla karpi. Tingimata tuleb eksponeerida ka viimaste poolt kahjustatud taimi. Taimed kinnitatakse papile või tugevale paberile ja paigutatakse kahjurite karbi kõrvale.

Herbaariumi valmistamiseks võetakse taimed üles koos juurtega. Pärast nõuetekohast kuivatamist, mida tutvustatakse vastavas erialases kirjanduses, kinnitatakse kuivanud taimed puhastele paberilehtedele ja varustatakse pealkirjadega.

Otstarbekohane on valmistada herbaariumi roomjuurikalistest ja roomjuurelistest umbrohtudest. Tumedavärvuselisele papile või paberile paigutatakse umbrohtude (orashein, põldohakas) mullast puhastatud juurestik selliselt, et oleks näha, kuidas umbrohud vegetatiivsel teel paljunevad.

Juurestiku mulda tungimise sügavuse näitamiseks on soovitav, et näidised oleksid võetud taimede erinevate kasvufaaside ajal, kuid vähemalt võrsumise ja täisküpsuse faasis.

Pärast juurte mullast puhastamist kinnitatakse taim vineertahvlile või papile, mille ülemine osa on värvitud siniseks (taevas), alumine osa tumepruuniks või mustaks (muld). Sellist eksponaati on soovitav säilitada klaasi all.

Õhu lämmastikku siduvate mügarbakterite poolt taimede juurtele moodustatavate mügarate näitamiseks peavad põllumajandusnurgas olema valge mesika, ristiku, lupiini ja teiste liblikõieliste taimede juurestiku näidised.

Mullamonoliidid. Õige mullaharimise tähtsuse selgitamiseks esitatakse struktuuritute, tolmustunud muldade ja ka kul-

tiveeritud, struktuursete muldade monoliite. Monoliite tuleb võtta erineva mullastikuga maa-aladelt.

Mullamonoliite tuleb võtta niiviisi, et säiliksid kõik mulla tunnused: kihtide asetus, värvus, struktuur, taimede juurte jäänused, vihmausside käigud jne.

Monoliit paigutatakse kasti, mille mõõtmed on: pikkus 1 m, laius 20 cm ja sügavus 5—15 cm. Kõigi monoliitide jaoks valmistatakse ühesugused kastid.

Kastid peavad olema tugeva ehitusega. Neid ei tohi kokku lüüa naeltega. Sobivam on kasutada tappidega ühendamist.

Puuviljade ja köögiviljade näidised. Värsket köögi- ja puuvilja säilitatakse klaasnõudes järgmiselt: nõu põhja pannakse riivitud mädarõigast või küüslauku, natuke kõrgemale kinnitatakse alus viljade paigutamiseks; nõu suletakse tihedalt spetsiaalse kaane või korgiga, mis valatakse üle parafiini või kirjalakiga.

Sellistes tingimustes säilivad viljad kaua värsked ega kaota oma loomulikku värvust.

Põllumajandusnurgas on võimalik eksponeerida ka elavaid, kasvavaid taimi. Selleks kaevatakse nad üles koos mullapalliga, mis paigutatakse selleks valmistatud puust kasti. Korraliku hooldamise ja süstemaatilise kastmise korral elavad taimed kaua, hukkudes tavaliselt alles talvel valguse puudusel.

Kasutades oskuslikult elektrivalgustust, saab taimede hukkumist tunduvalt edasi lükata.

TEADUSALASTE TEADMISTE PROPAGANDA

Teaduse tähtsus meie ühiskonnas kasvab pidevalt. Kommunistlik partei on pidanud ja peab ka edaspidi oma vääramata kohuseks kõigi jõudude ja vahenditega kaasa aidata loodus-, tehnilise ja ühiskonnateaduse arenemisele.

Ainult teaduse abiga on võimalik kogu inimkonna huvides igakülgselt ja täielikult ära kasutada loodusrikkusi. Ainult teaduse abiga võib saavutada suurt tõusu tööstuse ja põllumajanduse arendamisel, kindlustada meie maa tootlike jõudude edasist võimsat arenemist, tõsta tööviljakust ja koos sellega ka rahva materiaalset heaolu ning kultuuritaset.

Mida kaugemale jõuab meie ühiskond teel kommunismile, seda enam kasvab teadusalaste ja tehniliste teadmiste levitamise tähtsus.

Koos nende suurte sotsiaalsete ja majanduslike elutingimuste muutustega, mis toimusid NSV Liidus ekspluataatorlike klasside likvideerimise, sotsialismi võidu, teaduse eduka arenemise ja kultuuri üldise kasvu tagajärjel, on suurem osa NSV Liidu elanikkonnast juba ammu vabanenud religioossetest ja kodanlikest iganditest. Võrratult on kasvanud töötajate teadlikkus.

Kuid samal ajal ei tohi unustada seda, et leidub veel inimesi, kes võtavad küll aktiivselt osa meie maa igapäevasest elust ja täidavad ausalt oma kodanikukohust kodumaa ees, kuid on jäänud ikkagi mitmesuguste religioossete uskumuste mõju alla. Vastavalt oma programmile propageerib kommunistlik partei materialistlikku maailmavaadet, levitades teadus- ja haridusalaseid teadmisi, et saavutada rahvahulkade teadlikkuse pidevat tõusu ja nende järkjärgulist vabanemist religioossetest iganditest.

Partei kasvatab nõukogude inimesi teadusliku maailmavaate vaimus ja peab ideoloogilist võitlust religioosse ideoloogia vastu, mis on täiesti vastandlik ning kokkusobimatu teadusega.

Teadus aitab inimkonnal järjest täielikumalt tunnetada looduse ja ühiskonna arenemise objektiivseid seadusi, võimaldab rakendada loodusjõude inimese teenistusse, aitab tõsta inimese teadlikkust ja kultuurilist kasvu. Religioon aga, mis põhineb väljamõeldud ja fantastilistel ettekujutustel loodusest ja inimesest, ähmastab inimese teadvust, kasvatab inimest passiivsuse, loodus-

jõududele allumise vaimus, pidurdades sellega inimese loomingulist aktiivsust ja initsiatiivi.

Teadusalaste teadmiste propaganda ja töötajate usuvastane kasvatamine on üheks kultuurharidusliku töö tähtsamaks ülesandeks. Seda tööd tuleb teha populaarselt, selgitades kuulajaskonnale looduse ja ühiskonna arenemise tähtsamaid seaduspärasusi, selliseid küsimusi nagu — kuidas on ehitatud maailmaruum, elu ja inimese tekkimine maakeral, saavutused astronoomia, bioloogia, füsioloogia, füüsika, keemia ja teiste teaduste alal, mis kinnitavad looduse ja ühiskonna arenemist käsitlevate materialistlike vaadete õigsust.

Teaduse propaganda ei tohi kõrvale kalduda oma sihist ja piirduda ainult kultuuriala käsitlemisega. Loengute, ettekannete, temaatiliste õhtute ja vestluste läbiviimisel tuleb pearõhk panna kõrgele ideelis-poliitilisele tasemele, sellele, et käsitletavad probleemid oleksid tihedalt seotud tegeliku eluga, et võõra ideoloogia avalduste vastu, ükskõik millises teadusharus, ühiskondliku või igapäevase elu lõigus need ka esineksid, peetaks leppimatut võitlust.

Teaduslik-ateistlikku propagandat tuleb vastavalt kommunistliku partei juhenditele teha järjekindlalt, süstemaatiliselt.

Teaduse ja nõukogude õpetlaste saavutuste selgitamine, kaasaegse kodanliku teaduse reaktsioonilise iseloomu paljastamine peab toimuma populaarsel ja näitlikul kujul.

Laialdaselt tuleb kasutada selliseid mitmekesiseid ja levinud vorme nagu teadus- ja haridusalase kirjanduse ühislugemised, vestlused, episoodilised ja tsüklilised loengud, näitused, temaatilised õhtud, dia- ja kinofilmide vaatamine jne. Teadus- ja haridusalase propaganda kaasakiskuvad vormid aitavad äratada kogu töörahvas huvi teaduse vastu.

Teadusalaste teadmiste propageerimisel klubis tuleb tingimata arvestada rahva nõudmisi ja nende kultuurilist taset.

Teaduse propageerimise edu oleneb inimestest, kes teevad propagandat rahvahulkades.

Kommunistliku partei Keskkomitee otsus «Elanikkonna hulgas teadus- ja haridusalase propaganda läbiviimisel tehtavatest vigadest» («Pravda», 11. novembrist 1954) nõuab, et lektoreid antireligioossete teemade jaoks tuleb valida väga tähelepanelikult ja hoolikalt.

Sellele tööle tuleb kaasa tõmmata kõige kvalifitseeritum, teaduslikult kõige rohkem ettevalmistatud kaader — kooliõpetajaid, tehnikumide ja kõrgemate õppeasutuste õppejõude, arste, põllumajanduse spetsialiste, mitmesuguste teadusliku uurimise asutuste töötajaid, kirjandus- ja kunstitegelasi ning teisi, kes on võimelised materialistliku maailmavaate seisukohalt veenvalt selgitama religiooni teadusevastast iseloomu.

Külaklubide ülesanne seisab selles, et hõlmata teadus- ja haridusalase propagandaga kogu elanikkonda, teha seda propagan-

dat marksistlik-leninliku õpetuse alusel kõrgel ideelis-poliitilisel ja teaduslikul tasemel, tõmmates selleks kaasa nõukogude intelligentsi laiu hulki.

LOENGUD

Teadus- ja haridusalase propaganda tähtsamaks ja levinumaks vormiks on loengud. Loengud aitavad kuulajal omandada teadusalaste teadmiste põhialuseid ja äratavad huvi teadusliku kirjanduse iseseisvalt tundmaõppimise vastu. Klubi juhataja esmaseks ülesandeks on loengute süstemaatiline organiseerimine.

Igas külas, kus on seitsmeklassiline kool või keskkool, haigla, meditsiinijaoskond või ükskõik milline kultuuriasutus, võib luua küla lektorite grupi.

Lektorite grupp koosneb tavaliselt agronoomidest, zootehnikutest, meditsiini- ja veterinaarala töötajaist, inseneridest, tehnikutest ja teistest külaintelligentsi esindajaist, kellel on vastav ettevalmistus ja kes on võimelised loengut pidama suure kuulajaskonna ees. Eesrindlike tootmiskogemuste kohta käivate ettekannete ja loengute läbiviimiseks tõmmatakse kaasa ka põllumajanduse ja loomakasvatuse novaatoreid, eesrindlikke kolhoosnikuid ja sovhooside töötajaid.

Küla lektorite grupid aitavad lektoreil ette valmistada ettekanneteks, korraldavad süstemaatiliselt loengute ideelise taseme kontrollimist: retsenseerivad ja arutavad loengute tekste eelnevalt koosolekutel läbi, kuulavad lektorite esinemist auditooriumis.

Lektorite ideelis-poliitilise taseme ja kvalifikatsiooni tõstmiseks organiseerib lektorite grupp ettekandeid marksistlik-leninliku teooria üksikute teaduslike probleemide ning küsimuste alalt, õpetab, kuidas pidada rahvahulkadele loenguid.

Rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee kinnitab ametisse lektorite grupi juhataja. Lektorite grupi juhataja valib välja lektoreid ja esitab need kinnitamiseks külanõukogule ning hiljem ka rajooni täitevkomiteele. Kogu oma töös on lektorite grupi juhataja tihedalt seotud rajooni kultuuriosakonna, EKP rajoonikomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonnaga ning Poliitiliste ja Teadusalaste Teadmiste Levitamise Ühingu kohaliku osakonnaga, saades neilt loengulise propaganda sisu küsimustes konsultatsioone, loengute temaatikat ja materjale. Küla lektorite grupi juhataja kohustuste hulka kuulub lektorite grupi töö planeerimine ja arvestus, lektorite töö organiseerimine uute teemade läbitöötamisel, pidev juhtimine, loengute kvaliteedi kontrollimine, paremate lektorite esitamine autasustamiseks.

Kõik need küsimused lahendab küla lektorite grupi juhataja koos klubi juhatajaga ja parteiorganisatsiooni abiga.

Loengulise propaganda süstemaatilisemaks läbiviimiseks organiseeritakse lektooriumid. Need teostavad poliitiliste ja teadus-

Joonis 11. Kuulutuse näidis

alaste teadmiste laialdast propagandat elanikkonna hulgas, viies plaanikindlalt läbi populaarseid loenguid. Lektoritena esinevad siin ühiskonnategelased kohaliku aktiivi hulgast, kuid ka parteija komsomoliorganisatsioonide ning Poliitiliste ja Teadusalaste Teadmiste Levitamise Ühingu osakonna lektorid. Paljudes klubides on organiseeritud kinolektooriumid, milledel on suur edu.

Lektooriumi tööd organiseerib klubi juhataja. Koos lektorite grupi juhatajaga koostab ta loengute temaatilise ja kalenderplaani. Need plaanid arutatakse ja vaadatakse läbi lektorite-ühiskonnategelaste ning klubi nõukogu poolt ja kooskõlastatakse parteiorganisatsiooni ning külanõukoguga. Lektooriumi töö kulgeb ainult siis edukalt, kui iga loeng on hästi läbi mõeldud ja organiseeritud.

Klubi juhataja peab hoolitsema selle eest, et loengut illustreeritaks võimalikult paljude näitlike vahenditega. Ta selgitab varakult välja, milliseid näitlikke õppevahendeid on olemas lektoril ja milliseid tuleb veel täiendavalt muretseda.

Klubi võtab tarvitusele kõik abinõud selleks, et suurendada loengust osavõtjate arvu, tõmmates sinna kaasa järjest rohkem kolhoosnikuid.

Loenguid ei tule pidada mitte ainult lektooriumis. Klubi juhataja koos lektorite grupi juhatajaga organiseerivad loenguid ka brigaadides, põllulaagrites, farmides ja klubist kaugel asuvates asulates.

Loengulises propagandas tuleb pearõhk panna loengute kõrgele ideelis-poliitilisele ja teaduslikule tasemele.

Ainult see lektor, kes tunneb ise hästi oma loengu ainet ja kirglikult kaitseb tema poolt propageeritavat ideed, kes ise on huvitatud propagandatööst ja pidevalt täiendab oma ideelis-polii-

tilisi ning teadusalaseid teadmisi, õpib tundma kõike uut, millega teadus pidevalt rikastub, ja tunneb hästi elu, suudab kuulajaid kaasa tõmmata ja veenda.

Loengu ettevalmistamine ükskõik millisel teemal, ükskõik millise teadusharu kohta nõuab lektorilt suurt loomingulist tööd. Kuiv ümberjutustus teaduse elementaarsetest algmetest ei rahulda töölisi ja kolhoosnikuid, kes peale teaduse põhialuste tunnevad huvi ka ajakohaste saavutuste vastu.

Loodusteaduslike teadmiste propagandisti ülesandeks on anda usaldusväärseid teaduslikke seletusi üksikute konkreetsete loodusnähtuste kohta ja õpetada töötajatele, kuidas õigesti läheneda ümbritsevale maailmale, et sellest iseseisvalt õiget üldpilti saada ja et neil kujuneks teaduslik, materialistlik maailmavaade.

Käsitledes loengus mõnd teadusharu, näitab lektor, milline tähtsus on sellel teadusharul looduse tunnetamisel ja ümberkujundamisel, selgitab nõukogude teaduse eesrindlikku, progressiivset iseloomu. Ta peab selgitama teaduse arengut ja sidet praktikaga, julgelt paljastama igasuguse ebausu ning eelarvamuste kahjulikkust. Et keerulisi küsimusi teha arusaadavaiks, valib lektor välja ainult vajaliku materjali, mida kannab ette range loogilise järjekindlusega, illustreerides teaduslikke teese huvitavate, kohalikust elust võetud näidetega. Lektori kõne võidab kuulajate tähelepanu ainult siis, kui see on huvitav ja kergesti arusaadav. Paljude kuulajate ees esinemisel ei tohi mingil juhul kasutada arusaamatuid spetsiaalseid oskussõnu ega keerulisi väljendeid.

Tavaliselt on propagandistil auditooriumi ees esinemiseks ettevalmistatud ja lektorite kollektiivi poolt läbiarutatud loengu tekst. Kuid loeng ei tohi kujuneda teksti ettelugemiseks.

Eriti tugevat muljet avaldab kuulajaile loeng, kus demonstreeritakse teadusalaseid kogemusi, töötavaid seadiseid, aparaate ja mudeleid. Selliseid loenguid koos seadiste demonstreerimisega kasutatakse rohkem füüsika, keemia, tehnika ja osalt ka bioloogia propageerimisel.

Mõnikord korraldatakse loengu eel ka näitlike õppevahendite näitusi. Eriti meelsasti vaadatakse sellist näitust, kus lektor ise annab näituse kohta seletusi nii enne kui ka pärast loengut.

Raamatukogu organiseerib loengute ajaks raamatunäitusi. Raamatukoguhoidja vestlused väljapandud raamatute kohta aitavad kuulajail paremini aru saada loengust ja kergendavad populaarteadusliku kirjanduse iseseisvat lugemist.

Loengute ja töö arvestamise üle kontrolli tugevdamiseks on kehtestatud üldine kord, mille kohaselt iga seltsimees, kes läheb loengut pidama, saab oma grupilt või rajooni (vabariigi) organisatsioonilt vastava vormikohase tuusiku. Pärast loengu läbiviimist annab ta tuusiku kui aruandedokumendi täidetud kujul tagasi.

Suur tähtsus teadusalaste teadmiste propagandas on sellistel teemadel, mis selgitavad materialistlikult põhilisi küsimusi loodusnähtuste ja -seaduste alalt, nagu: «Maailmaruumi ehitus», «Maakera ja teiste planeetide tekkimine», «Elu tekkimine ja arenemine maakeral», «Inimese põlvnemine», «Mida räägib teadus mateeria ehitusest», «Mis on elu ja mis on surm», «Maa kunstlikud kaaslased» jne. Loengud neil teemadel võimaldavad kõige veenvamalt selgitada, kuivõrd fantastiliselt ja abitult käsitab religioon neid küsimusi.

Sellesse gruppi võib võtta ka loengud järgmistel teemadel: «Peaaju ehitus ja tegevus» või sellele lähedane teema — «Mida räägib teadus inimese hingest». Need mõlemad teemad propageerivad võrdselt I. P. Pavlovi õpetust kõrgemast närvitalitlusest, mis selgitab psüühilisi nähtusi materialistlikult ja võitleb religioossete vaadete vastu.

Suur edu on loengutel, mis käsitlevad uut teaduses, näiteks loengud järgmistel teemadel: «Aatomi ehitus ja aatomienergia», «Aatomienergia kasutamine rahulikuks otstarbeks», «Märgitud aatomid ja nende kasutamine meditsiinis, agrobioloogias, tehnikas», «Mis toimub Päikese välispinnal ja sisemuses», «Kosmilised kiired», «Nõukogude teaduse uusimad uurimused Marsist», «Maa kunstlikud kaaslased», «Uued valgusallikad», «Uued seisukohad taimede toitumise õpetuses», «Teaduslikud uurimised loomse organismi organite ja kudede taastumise alal ja selle tähtsus meditsiinis», «Une tervistav mõju».

Loodusnähtuste ja ühiskondliku elu materialistliku käsituse propageerimise kõige rikkalikuma materjali ammendamatuks allikaks on meie sotsialistlik ülesehitustöö. Teaduse võrratust osatähtsusest nõukogude inimeste materiaalse ja kultuurilise taseme tõstmisel räägitakse järgmiste teemadega loengutes: «Tehniline progress Nõukogude Liidus ja teaduse uusimate saavutuste juurutamine rahvamajandusse», «Kuidas nõukogude inimene kujundab teaduse abil meie maa taime- ja loomariiki», «Teaduse ja tootmise koostöö on tehnilise progressi võimas allikas NSV Liidus».

Eriti tähtis on tutvustada töölistele energeetika, metallurgia, masinaehituse, keemia ja tehnilise progressi aluseks oleva rasketööstuse teiste harude edusamme, selgitada partei poolt seatud sellist ülesannet, nagu on elektrifitseerimise, kompleksse mehhaniseerimise ja tootmisprotsesside automatiseerimise, uusimate masinate kasutuselevõtmise, tootmistehnoloogia pideva parandamise ja aatomienergia rahulikul otstarbel kasutamise baasil tehnilise täiustamise tempo kiirendamine kõigis rahvamajandusharudes.

Iga loodusteaduse, tehnika, arstiteaduse, agronoomia, zootehnika alalt võetud näite abil võib selgitada rahva teenistuses oleva teaduse loovat jõudu.

Kolhoosiauditooriumis saab hästi selgitada teaduse tähtsust sotsialistlikus ülesehitustöös selliste põllumajandusliku tootmisega seotud bioloogia- ja keemia-alaste loengute kaudu nagu: «Ainevahetus ja selle tähtsus taimede elus», «Lämmastiku ringkäik looduses ja taimede toitumine», «Taimede osatähtsus looduses toimuva süsiniku ringkäigus», «Mulla keemilised omadused ja selle tekkimine», «Mikroorganismid ja mullaviljakus», «Kuidas inimene täiustab ja muudab taimeriiki», «Mitšuurinlikud meetodid taime- ja loomakasvatuses», «I. P. Pavlovi füsioloogiaõpetus ja selle tähtsus loomakasvatuse arendamisele» jne.

Materialistliku maailmakäsituse propagandat võib teostada kõige erinevamatest lähtekohtadest, olenedes töötajate huvidest ja soovidest. Keskealisi ja elatanud inimesi näiteks huvitavad kaasaegse arstiteaduse uusimad saavutused haiguste ravimise ja enneaegse vananemise vastu peetava võitluse alal. Lastevanemate jaoks tuleb korraldada loenguid, mis õpetavad, kuidas kasvatada lapsi ja kuidas hoolitseda nende tervise eest. Selliste praktiliste küsimuste selgitamise ajal võib ühtlasi valgustada ka füsioloogia, arstiteaduse, psühholoogia ja pedagoogika teaduslikke materialistlikke aluseid.

Noortest koosnevale kuulajaskonnale võib kõige edukamalt selgitada teaduse loovat ja ümberkujundavat jõudu loenguis, mis puudutavad tehnikaküsimusi, eriti aga tehnika uusimaid saavutusi automaatika, telemehaanika, raadiotehnika ja elektroonika alal, nagu: «Targad masinad» (automaatika ja elektroonika), «Kaugjuhtimine» (telemehaanika ja raadiotehnika), «Aatomielektrijaam», «Märgitud aatomid», «Kunstlik külm ja selle rakendamine rahvamajanduses», «Ultralühilained ja kõrgsagedusvool ning nende rakendamine tehnikas», «Maa kunstlik kaaslane» jne.

Noorsugu kuulab meeleldi loenguid Galileist, Kopernikusest, Lomonossovist, Darwinist, Mendelejevist ja teistest möödunud ja kaasaja suurtest õpetlastest. Need loengud võiksid olla järgmistel teemadel: «Vene teaduse rajaja M. V. Lomonossov», «Suur vene keemik D. I. Mendelejev», «Suur vene õpetlane K. A. Timirjazev», «Materialistliku füsioloogia rajajad I. M. Setšenov ja I. P. Pavlov», «Suur looduse ümberkujundaja I. V. Mitšurin». Samuti on noorsoole huvitavad ja vajalikud loengud kuulsatest leiduritest ja maadeuurijatest, väljapaistvatest nõukogude õpetlastest, nimekatest tööstuse ning põllumajanduse novaatoritest.

Rööbiti nende loengutega, mis puudutavad teaduslikku, materialistlikku maailmakäsitust ja kinnitavad selle õigsust, korraldatakse ka loenguid, mis on otseselt suunatud religioosse ideoloogia vastu. Siia kuuluvad järgmised loengud: «Kuidas tekkis religioon», «Teaduse ja religiooni põhiline vastandlikkus ja leppimatus», «Teaduslik ettenägemine ja religioosne ennustamine», «Religioossete kombetalituste ja pühade kahjulikkus», «Kommunistlik moraal ja religioosne moraal».

Loodusteadusalaste teadmiste propageerimisel suurema edu saavutamiseks tuleb loengu teema formuleerida nii, et see vastaks elanikkonna huvidele, iseärasustele. Näiteks on mõningail juhtudel otstarbekohasem teema «Maailmaruumi ehitus» asemel valida teema nimeks «Mida räägib teadus maailmaruumi ehitusest». Samuti on otstarbekohasem teema «Maailmaruum on igavene ja lõpmatu» asemel valida teema nimeks «Kas oli maailma algus ja kas tuleb maailma lõpp». Loengu olemus on siin üks ja sama, kuid loengu nimetuse teised variandid võivad osutuda huvitavamateks ja arusaadavamateks. Teema «Kas hing on olemas?» tõmbab väheste eelteadmistega kuulajaid rohkem kaasa kui teema «Aju ja tema tegevus», olgugi et loengu sisu mõlemal juhul on peaaegu võrdne.

Loengu teema formuleerimisel ei tohi kalduda ülepakkumisele, kuid ka mitte lihtsustamisele. Põhimõtteks peab siin jääma — teema nimetus olgu selline, et see ärataks kuulajates huvi ja vastaks sisule.

Loengute tsüklid

Teaduslik-ateistlikus propagandas on eriti suur tähtsus loengute tsüklitel. Loengute tsükkel annab süstemaatilisi teadmisi ühest või teisest teadus- või tehnikaharust ning aitab kuulajates äratada huvi teaduse ja kultuuri arenemise vastu.

Ei ole soovitav võtta tsüklisse palju teemasid. Tavaliselt ei võeta teadus- ja loodusteadusalaste loengute tsüklisse üle 4—5 teema. Iga tsüklisse kuuluv loeng peab kujutama omaette tervikut ja andma kuulajatele täieliku ülevaate igast üksikust teemast, kogu tsükkel aga — süstemaatilise ülevaate kõigist käsitletavaist küsimustest tervikuna. Loengute tsüklid võivad olla väga mitmekesised ja käsitleda erinevaid teadusharusid.

Neid piiramatuid võimalusi, millised on teadusliku uurimistöö vahendite näol meie käsutuses maailma tunnetamiseks, saab töötajaile selgitada loengute tsükli «K u i d a s i n i m e n e t u n n e t a b ü m b r i t s e v a t m a a i l m a» kaudu. Sellesse tsüklisse kuuluvad järgmised loengud: «Kuidas õpetlased said teada Päikese ja tähtede keemilise koosseisu», «Kuidas õpetlased saavad teada taevakehade kaugust», «Kuidas õpetlased said teada, mis oli maakeral sadu miljoneid aastaid tagasi», «Kuidas teadus uurib aine ehitust».

Astronoomia-alaste küsimuste selgitamiseks võib kasutada loengute tsüklit «Maailmaruum». Sellesse tsüklisse kuuluvad järgmised loengud: «Maailmaruum on lõpmatu ja igavene», «Valguskiir on kaugete taevakehade teatetooja», «Päikesesüsteem», «Kas on elu teistel planeetidel», «Päike ja elu maakeral». Seda tsüklit võib illustreerida kinofilmidega: «Maailmaruum» — 4 osa, «Suur maailmaruum» — 1 osa, «Päike» — 1 osa, «Kuu» — 1 osa, «Mars» — 1 osa, «Maa ilmaruumis» — 1 osa. Geoloogia-alast tsüklit võiks nimetada — «P l a n e e t, m i l l e l m e

e l a m e». Siia kuuluvad loengud: «Maa ilmaruumis», «Maa ehitus», «Kuidas muutub Maa väline pind», «NSV Liidu maapõuevarad ja nende osa rahvamajanduses». Selle tsükli illustreerimiseks võib kasutada järgmisi kinofilme: «Maa minevikust» — 2 osa; «Krasnojarski sambad» — 1 osa; «Geisrite org» — 1 osa, «Ilmeni looduskaitsepiirkond» — 2 osa.

Kolhoosiauditooriumi huvitaks kindlasti loengute tsükkel «T e a d u s e l u s t j a p õ l l u m a j a n d u s e s t», kuhu kuuluvad järgmised loengud: «Bioloogia on põllumajandusteaduse alus», «Mikroorganismid ja mullaviljakus», «Ainevahetus ja selle tähtsus taimede ja loomade elus», «Mitšuurinlikud taimede ja loomade ümberkujundamise meetodid». Selle tsükli illustreerimiseks kasutatakse kinofilme: «Jutustus taimede elust» — 4 osa, «Päike ja taimed» — 1 osa, «Kanamuna saladus» — 1 osa, «Taimede rakud ja koed» — 3 osa, «Nähtamatud abilised» — 1 osa, ja põllumajanduslikud filmid uute taimesortide ja uute loomatõugude aretamise kohta.

Töötajate põhjalikumaks tutvustamiseks Mitšurini õpetusega võib läbi viia loengute tsükli «M i t š u u r i n l i k b i o l o o g i a» järgmistel teemadel: «Suur õpetlane ja looduse ümberkujundaja I. V. Mitšurin», «Mitšurini õpetus pärilikkusest ja selle muutlikkusest», «Mitšurini õpetus liikidest ja liikide tekkimisest», «Mitšuurinlikud meetodid loom- ja taimorganismide muutmisest», «Mitšuurinlikud kaug-hübridiseerimise meetodid». Selles tsüklis võib kasutada järgmisi kinofilme: «Mitšuurinlikud selektsioonimeetodid» — 3 osa, «Mitšurini jälgedes» — 5 osa, «Taimed ja keskkond» — 3 osa ja kinofilm «Mitšurin».

Tsüklisse «S u u r õ p e t l a n e I. P. P a v l o v» võiks võtta järgmised loengud: «Akadeemik I. P. Pavlov, tema elu ja õpetus», «Peaaju ja selle tegevus I. P. Pavlovi õpetuse valguses», «Organismi ja keskkonna vastastikune seos Pavlovi õpetuse kohaselt», «Pavlovi ideede arendamine nõukogude teaduses». Selle tsükli illustreerimiseks kõlbavad kinofilmid «Ivan Petrovitš Pavlov» — 4 osa, «Akadeemik Pavlovi kogemused» — 1 osa, «Tõe allikatel» — 3 osa.

Arstiteadusest huvitatuile võib korraldada loengute tsükli arstiteaduse uusimaist saavutustest.

Loengute tsüklisse «T e r v i s l i k e l u v i i s» kuuluvad umbes järgmised teemad: «Tervislik eluviis on tervise ja pika eluea tagatis», «Inimese töövõime ja abinõud selle tõstmiseks», «Alkoholism on mineviku häbiväärne igand, inimese tervise vaenlane», «Tegele võimlemise ja spordiga».

Selle tsükli loengute illustreerimiseks võib kasutada näiteks kinofilme: «Hügieen kolhoosiperes (majas ja õueaiamaal)» — 1 osa, «Raukasid külastamas» (pikast elueast) — 2 osa, rohkearvulised spordifilmid.

Loengute tsüklit, mis kordab aastast aastasse teatud liiki teadusalaseid teadmisi, nimetatakse harilikult üleminevaks tsükliks.

Näiteks võib süstemaatiliselt läbi viia selliseid tsükleid NSV Liidu teaduslik-tehnilise progressi küsimuste alal ühe üldise nimetuse — «Teaduse ja tehnika uudised» või «Teaduse ja tootmise koostöö» all.

Pärast loengute tsükli lõppemist tuleb korraldada kuulajatega vestlusi ning võtta arvesse kõik kuulajate poolt tehtud ettepanekud, mis aitavad loengulist propagandat parandada.

VESTLUSED

Vestlus aitab rohkem kui ükskõik milline teine kultuurhariduslik töö vorm diferentseeritult läheneda igale töötajate grupile, propageerida materialistlikku maailmavaadet usklike inimeste hulgas.

Klubitöötajad peavad oma vestlustes elavalt reageerima elanikkonna kõige erinevamatele küsimustele, selgitama loodusnähtusi, paljastama ebausku, populariseerima kolhoositootmisse juurutatavaid uusi tehnilisi vahendeid ja teaduslikke võtteid.

Kultuurhariduslikes vestlustes on tähtis koht teemadel, mis käsitlevad nõukogude teaduse ja tehnika saavutusi.

Suurepärast materjali teadus- ja tehnika-alasteks vestlusteks saab ajalehtedes ja ajakirjas «Ogonjok», «Tehnika — Molodjoži», «Nauka i Žizn», «Znanie — Sila», «Kulturno-prosvetitelnaja Rabota», «Tehnika ja Tootmine» jt. ilmunud populaarteaduslikest artiklitest ja ülevaadetest, mis käsitlevad sotsialistlikku ülesehitustööd, uut tehnikat, nõukogude teadlaste tööd. Ajalehtede ja ajakirjade fotod rikastavad veel omakorda vestluste sisu.

Vestluste teemade leidmine ei tohiks raskusi valmistada, kuna ümbritsevad loodusnähtused ise pakuvad selleks rikkalikku materjali.

Põllul, luhal, metsas võib näitlikult demonstreerida ja selgitada mullatekke protsesse, päikese osatähtsust taimede elus, kõige keerukamaid vastastikuseid vahekordi taimeliikide vahel, taimede ja loomade vahel. Turbarabas võib näidata turbakujunemise protsesse, selgitades seda, kuidas turbasse kogunenud päikeseenergia muutub elektrienergiaks, mis omakorda paneb liikuma masinaid ja annab soojust ning valgust. Vaatlused pilvede kuju ja liikumise kohta võimaldavad jutustada Maa atmosfäärist ja õhumasside liikumisest. Tähistaevas on parimaks illustratsiooniks vestluses maailmaruumi ehitusest.

Vestlused, millede illustreerimiseks kasutatakse materjali ümbritsevast loodusest, võimaldavad näitlikult selgitada, kuidas näilises juhuslikkuses avaldub looduse seaduspärasus. Sellisteks vestlusteks näiteks annavad rikkalikku materjali atmosfääris esinevad nähtused. Mispärast püsib visalt üks või teine ilm, mispärast, vastupidi, teistel juhtudel toimub kiire ja järsk ilmamuutus; mispärast see suvi on erakordselt vihmane ja külm või,

vastupidi, liiga palav ning kuiv; kas vastab tõele, et pärast külma ja lumerikast talve võib loota sooja ning kuiva suve; mispärast ei õnnestu alati ilmade ennustamine — need on kõik sellised küsimused, mis võimaldavad jutustada looduse seaduspärasustest.

Ka tervise säilitamise ja taastamisega seotud küsimused annavad väärtuslikku materjali loodusnähtuste materialistlikuks selgitamiseks. Neid küsimusi puudutavais vestlustes tuleb eriti aktiivselt võidelda mitmesuguste eelarvamuste ja ebausu vastu, samuti soolapuhumise ja selliste väljamõeldiste vastu, mis omistavad ühele või teisele «pühalikule allikale» tervistavat mõju.

Pole sugugi nõutav, et vestleja ise selgitaks näiteks isevalmistatud ravimi või «soolapuhuja» nõuande kasutamise ohtlikkust. On parem, kui seda teeb mõni vestlusest osavõtja. Võib juhtuda, et sellise selgitusega ei olda nõus, tekib vaidlus. Pärast kuulajate esinemisi teeb vestleja kokkuvõtte, näidates ära, kellel olid õiged, kellel valed arvamused.

Eriti tähtis on kuulajate osavõtt vestlusest neil juhtudel, kui arutatakse religioossete igandite ja ebausuga seotud küsimusi. Konkreetse teema, või õigemini lähteküsimuse, millest hargneb teadus- ja haridusalane vestlus, dikteerib kõige sagedamini kas tegelik elu ise või see võetakse ajalehtedest, ajakirjadest, raadiost. Rööbiti sellega aga võib läbi viia selliste vestluste tsükli, mis annab näiteks ettekujutuse maailmaruumist. Sellesse tsüklisse võiks võtta järgmised vestlused: «Maailmaruumi kohta teaduslike vaadete tekkimine ja arenemine», «Mida räägib teadus Päikesest ja päikesesüsteemist», «Mida kujutavad endast tähed», «Mida räägib teadus taevakehade tekkimisest», «Maailmaruum on igavene ja lõpmatu».

Niisugused vestluste tsüklid on väga väärtuslikud teatud kindla kuulajate koosseisu puhul, näiteks brigaadis, farmis, põllulaagris.

Iga loengu teemat võib jaotada reaks küsimusteks, milledest paljud võivad olla iseseisvate vestluste aineks. Vestluste tsükkel aga, mis haarab kõiki neid üksikuid küsimusi, valgustab teemat tervikuna.

Teemat «Inimese põlvnemisest» võib jagada näiteks järgmisteks vestlusteks: «Ahv ja inimene», «Väljakaevatud inimluustikud», «Inimese põlvnemist seletavate muistsete legendide kokkusobimatus kaasaja teaduslike vaadetega».

Teemat «Taimede toitumine» võib valgustada mitmes vestluses, mis käsitlevad järgmisi küsimusi: «Millest toituvad taimed», «Kuidas toimub taimedel ainevahetus», «Kuidas on ehitatud taimede juured ja milline osatähtsus on neil taimede toitumises», «Mügarbakterid ja nende osatähtsus taimede toitumises», «Mida annavad taimedele mineraalväetised» jne.

Vestlused kulgevad huvitavalt ja hoogsalt neil juhtudel, kui vestleja kasutab mingit illustreerivat materjali — jooniseid, tabeleid, teadus- ja haridusala käsitlevaid plakateid jne. Illustreeriva materjali kasutamise puhul peab vestleja äratama vestlusest osa-

võtjais huvi selle materjaliga tutvumise vastu, tutvumise juures üles kerkinud küsimuste kollektiivse selgitamise vastu. Siin ei ole süsteemil ja järjekindlusel nii suurt tähtsust. Võib juhtuda, et vestlusest osavõtjaid huvitab ennekõike mõni väiksema tähtsusega üksikasi. Siinjuures tuleb meeles pidada, et vestlus, mis algas nimetatud üksikasjast, peab välja jõudma selle peamise teadusliku teemani, mille illustreerimiseks tabel on mõeldud.

Vestlusi ei või pidada teadus- ja haridusalase propaganda mingiks teisejärguliseks vormiks. Nad on sama tähtsad ja vastutusrikkad kui loengudki. Mõnes suhtes on vestlus loengust veel keerulisemgi, kuna see nõuab mitte ainult põhjalikke teadmisi, vaid ka oskust äratada kuulajates aktiivsust ja oskust populaarselt vastata esitatud küsimustele, ruttu ja õigesti reageerida vahemärkustele ning sõnavõttudele.

Teadus- ja haridusalaste vestluste läbiviimist võib usaldada ainult lektorile-ühiskonnategelasele.

POPULAARTEADUSLIKU KIRJANDUSE ETTELUGEMINE

Populaarteadusliku kirjanduse ettelugemisel on palju ühist vestlusega. Populaarteaduslike raamatute ettelugemisel tekib tavaliselt kuulajatel küsimusi ja lugemine muutub sageli vestluseks.

Nii ettelugemise kui ka vestluse läbiviimise võib usaldada ainult teadlikele inimestele, kes tulevad sellise ülesandega toime.

Iga ettelugemist tuleb hoolikalt ette valmistada.

Tutvunud ettelugemiseks välja valitud brošüüriga, määrab ettelugeja kindlaks, mitu ettelugemist tuleb korraldada. Populaarteadusliku kirjanduse lugemisel tuleb arvestada ka aega, mis kulub vajalike selgituste ja täienduste tegemiseks, küsimustele vastamiseks ning kokkuvõtte tegemiseks. Lugeda tuleb kiirustamata. Ühe tunni jooksul võib ette lugeda umbes 10—15 tavalise formaadiga brošüüri lehekülge.

Ettelugeja peab materjali jaotamisel silmas pidama, et iga katkendi sisu kujutaks endast mingil määral omaette tervikut.

Lugemiseks ettevalmistamisel on tarvis hästi läbi mõelda antud brošüüri ideeline sisu. Erilist tähelepanu tuleb pöörata neile kohtadele, millised on väärtuslikud teaduslik-ateistliku propaganda seisukohalt.

Ideelisest seisukohast on tähtsad ka need kohad, kus on juttu teaduslikest uurimismeetoditest, looduse saladuste järkjärgulisest avastamisest, teaduse saavutuste praktilisest kasutamisest igapäevases elus ja tootmistegevuses.

Need kohad brošüüris või raamatus, kus on tarvis anda suulisi seletusi, tuleb varakult ära märkida ja ette valmistuda vastavate seletuste andmiseks.

Et kuulajatel oleks kergem tekstist aru saada, on mõnikord

kasulik teha tekstis kärpimisi. Pole kahtlust, et selliseid teksti lühendamisi saab ainult siis teha, kui tuntakse hästi kogu raamatut, millest tekst võetakse.

Ettelugemise heaks kordaminekuks tuleb muretseda ka illustreerivat materjali. Kui kuulajate grupp pole suur (alla 10 inimese), võib näidata ja selgitada raamatus leiduvaid pilte.

Võimaluse korral on soovitav kasutada ka teisi illustratsioone. Näiteks mineraale käsitleva raamatu lugemisel on kasulik näidata kooli mineraalide kogu. Ühe või teise brošüüri ettelugemisel on kasulik viidata ka teistele raamatutele, mis käsitlevad sama või samalaadset teemat.

Mõnikord võib ettelugeja, kui lugemisega on juba algust tehtud ja huvi lugemise vastu tõusnud, soovitada lugejaile etteloetavat raamatut iseseisvalt lõpuni lugeda, ja määrab tähtaja kokkuvõttevestluseks, kus ta vastab lugejate küsimustele ja püüab veelkord jäädvustada kuulajate teadvusse etteloetud materjali teaduslik-ideelist sisu.

Ettelugemiseks vajaliku materjali valikul võib kasutada soovitatava kirjanduse nimekirju, mida võib saada rajooniraamatukogust või Fr. R. Kreutzwaldi nim. Riiklikust Raamatukogust. Uute raamatute loetelu avaldatakse ajakirjades ja ajalehtedes.

Ettelugemisi regulaarselt külastavaile kuulajatele võib korraldada kindla korra kohaselt — teadusharude järgi.

Näiteks astronoomia-alaste ettelugemiste tsüklis võib Riikliku Tehnilis-teoreetilise Kirjanduse Kirjastuse poolt välja antavast sarjast «Populaarteaduslik raamatukogu» kasutada järgmisi brošüüre: prof. S. K. Vsehsvjatski, «Kuidas tunnetatakse maailmaruumi», prof. K. F. Ogorodnikov, «Kui palju tähti on taevas», G. A. Aristov, «Päike», N. G. Novikova, «Ebaharilikud taevanähtused», S. G. Suvorov, «Millest räägib valgusekiir». Jaotades iga brošüüri lugemise kolmele-neljale õhtule ja organiseerides neid kaks korda nädalas, võib 2—3 nädala jooksul läbi võtta kogu tsükli.

Geograafia ja füüsilise geograafia alal võib lugeda sama kirjastuse järgmisi brošüüre: F. D. Bubleinikov, «Maa», N. K. Kolobkov, «Äike ja torm», prof. V. P. Zenkovitš, «Mererand», J. V. Boldakov, «Jõgede elu», G. I. Brušinski, «Maapõuevarade tekkimine», A. P. Lebedev ja A. V. Epifantseva, «Millest räägivad kivid».

Riikliku Tehnilis-teoreetilise Kirjanduse Kirjastuse poolt väljaantavas sarjas «Populaarteaduslik raamatukogu» on ilmunud rida tehnika-alaseid brošüüre, milledest võib kasutada ettelugemiseks paljusid, nagu: E. I. Adirovitš, «Elektrivool», A. A. Vvedenski, «Elekter meie igapäevases elus», M. A. Sidorov, «Peerust elektrini», S. A. Morozov, «Mööda maad, mööda vett ja mööda õhku (liiklusteed)», A. P. Krjutškov, «Kunstlik kautšuk», A. F. Bujanov, «Uued kiudained», A. V. Tšuiko, «Ebatavaline kivi (Betoon)», prof. N. S. Komarov, «Kunstlik külm».

Kasutades mitmesuguste kirjastuste poolt väljaantud populaarteaduslikke brošüüre, võib välja valida huvitava materjali bioloogia-, inimese füsioloogia, arstiteaduse- jne. alasteks loenguteks.

Brigaadis, farmis võib peale väikeste brošüüride lugeda ka võrdlemisi mahukaid raamatuid. Nii näiteks sobiks lugemiseks V. Safonovi raamat «Õitsev maa», kus jutustatakse haaravalt maaviljeluse teaduslikest alustest, nõukogude bioloogiateadusest. Selle raamatu lugemiseks tuleb planeerida vähemalt kümme õhtut.

Suurte raamatute hulka, mis sobivad ettelugemiseks, kuuluvad: V. A. Abrutševi «Geoloogia alused», milles jutustatakse maa sisemuses toimuvaist protsessidest ja maa välispinnal toimuvaist pidevaist muutustest; K. A. Timirjazevi raamat «Taimede elu» ja teised suurte õpetlaste populaarteaduslikud raamatud.

Suurepärast teadus- ja tehnika-alast materjali ettelugemiseks pakuvad ajakirjades «Nauka i Žizn», «Tehnika — Molodjoži», «Znanie — Sila», «Ogonjok», «Molodoi Kolhoznik», «Smena» ilmunud artiklid ja kokkuvõtted. Soovitav on nimetatud ajakirjade lugemist korraldada süstemaatiliselt.

Üldharidusliku taseme tõstmiseks mõeldud ettelugemistel on soovitav kasutada ka teaduslik-ilukirjandusliku sisuga teoseid, nagu Vitali Bianki jutustuste kogumikku «Ootamatud kohtumised». Iga selle kogumiku jutustus annab rikkalikku materjali vestluseks looduse seaduspärasustest. Ka Prišvini novellid, samuti Spangenbergi, Aramiljovi ja teiste raamatud sobivad hästi ettelugemiseks.

Noorsoo hulgas äratavad suurt huvi jutustused ja novellid, mis kaasakiskuvas fantastilises vormis tutvustavad lugejaid teaduse ja tehnika mitmesuguste probleemidega ja maalivad võimalikke perspektiive teaduslik-tehniliste saavutuste alalt. Selliste teoste hulka kuuluvad näiteks õpetlase-kirjaniku Jefremovi fantastilised jutustused ja novellid, Obrutševi ja paljude teiste kirjanike teaduslik-fantastilised romaanid.

ÜLDHARIDUSLIKUD RINGID

Ringid on klubi töö aluseks. Üldhariduslike ringide organiseerimine tõstab suuresti klubide tegevuse taset, suurendab nende autoriteeti töötajate hulgas. Klubi poolt organiseeritud ringid aitavad omandada süstemaatilisi teadmisi, on tõsiseks toeks kõigile neile, kes soovivad tegelda enesearendamisega, äratavad huvi teaduslike raamatute, tähelepanekute ja katsete korraldamise vastu.

Üldhariduslikest ringidest osavõtjaist kujuneb klubile väärtuslik aktiiv teadusalaste teadmiste massiliseks propageerimiseks. Nende abil võib klubi organiseerida temaatilisi õhtuid, teadusliku ja populaarteadusliku kirjanduse lugemist kolhoosibrigaadides ja -farmides, korraldada näitusi ja valmistada plakateid.

Üldhariduslike ringide organisaatoreiks on klubide juhatajad. Ringid organiseeritakse rangelt vabatahtlikkuse alusel kolhoosnikutest, mehhanisaatoreist, sovhooside töötajaist, sõltumata nende vanadusest ja haridusest. Üldhariduslike ringide komplekteerimisel selgitavad klubi aktivistid, millised vajadused ja huvid on töötajail, informeerivad küla elanikkonda ringide loomisest, viivad läbi spetsiaalseid vestlusi loodavate ringide sihtidest ja ülesannetest.

Soovitav on organiseerida järgmisi ringe: geograafia-, koduloo-, astronoomia-, meteoroloogia-, agrobioloogia- ja teisi ringe. Üldhariduslikele ringidele on lähedased tehnilised ringid, nagu elektrotehnika-, autoasjanduse-, raadiotehnikaringid.

Otsustav tähtsus üldhariduslikes ringides on juhatajal. Tema teadmistest ja pedagoogilisest meisterlikkusest oleneb iga õppuse ideeline ja teaduslik tase ning praktilise läbiviimise õnnestumine. Üldhariduslike ringide juhatajateks tuleb valida õpetajaid, agronoome, arste, insenere ja tehnikuid — oma ala entusiaste, kellel on vastav pedagoogiline vilumus.

Klubiliste ringide õppused peavad olema tihedas seoses kolhoositootmisega, kuulajate igapäevase praktilise tööga, tuginema nende praktilistele kogemustele.

Üldhariduslike ringide töö on edukas ainult siis, kui see suudab noorsugu ning täiskasvanud elanikkonda kaasa tõmmata, ainult sel juhul, kui õppematerjali omandamine toimub seal huvitavas, mitmekesises vormis. Ringi juhataja peab kasutama kõiki neid pedagoogilisi võtteid, mis aitavad tõsta õppuse näitlikkust ja osavõtjate aktiivsust. Olenevalt õppuse teemast, sihist ja ülesannetest, millised ringi juhataja kuulajate ees püstitab, tuleb kasutada kas vestlust, ekskursiooni, kogemuste edasiandmist, õppealase või populaarteadusliku kirjanduse lugemist, kinofilmide ühisvaatamist nende järgneva aruteluga jne.

Et ringi liikmete õige kasvatuse eesmärgil korraldatavate õppuste vastu huvi pidevalt tõuseks, on peamiseks nõudeks see, et õppused oleksid kõrgel teaduslikul ja poliitilisel tasemel ning elavalt ja ilmekalt esitatud.

Klubi peab hoolitsema ringide õppusteks vajalike ruumide, näitlike ja muude õppevahendite eest. Külaraamatukogu valib ringi juhataja ja kuulajate jaoks välja populaarteaduslikku kirjandust, koostab soovitatava kirjanduse jaoks nimekirju ning ülevaateid, korraldab õppuste teemadega seotud näitusi jne.

Ringi esimesel, organiseerimiskoosolekul soovitatakse valida ringivanem, tutvustada kuulajaid ringi ülesannetega, õppeplaaniga ja õppuste läbiviimise korraga.

Iga üldhariduslik ring korraldab oma tööd kindla programmi kohaselt. Kahetunnilisi õppusi soovitatakse läbi viia 1—2 korda nädalas.

TEADUSALASTE TEADMISTE NÄITLIK PROPAGANDA

Näitlikud õppevahendid on teadus- ja haridusalase propaganda vajalikuks koostisosaks. Laiaulatuslikult kasutatakse klubides mitmesuguseid teadust ja tehnikat populariseerivaid stende.

«Kas teate?» Selle pealkirja all esinevad stendil aeg-ajalt vahetatavad õppetabelid, teadus- ja haridusala käsitlevad plakatid, ajakirjadest ja ajalehtedest võetud illustratsioonid. Iga huvitava küsimuse juurde kuulub mõni illustratsioon. Illustratsioonid on varustatud lühikese selgitusega ja kirjanduse nimestikuga.

Näitliku materjali peab välja valima ja vahetama teatud süsteemi ja järjekindlusega. Näiteks ühe kuu jooksul demonstreeritakse stendil astronoomia-alaseid õppetabeleid. Enne järgmist tabelite gruppi võib stendil üles panna küsimused: «Kas teate, kuidas on ehitatud maailmaruum?», «Mis on galaktika?» jne.

Järgmistel kuudel võib stendile asetada materjale geoloogia, bioloogia, inimese anatoomia ja füsioloogia ning teistelt aladelt.

Stendidele asetamiseks on eriti sobivad tabelid riikliku kirjastuse poolt väljaantavatest albumitest, kuna need on juba varustatud vastavate selgitavate pealkirjade ja tekstidega.

Kui klubil on isetegevuslikke kunstnikke, võib kasutada suurendatud jooniseid populaarteaduslikest žurnaalidest, raamatutest ja brošüüridest.

Stendidele «Teaduse ja tehnika uudised» asetatakse plakatid, mis on valmistatud raamatukogu, kooli ja klubi aktivistide — kunstnike ja fotograafide poolt. Igale plakatile asetatakse ülesvõtteid ja jooniseid, mis on saadud ajalehtedest, ajakirjadest, ETA fotokroonikast ja teistest allikatest.

Igale ülesvõttele või joonisele lisatakse juurde lühike selgitav tekst samast ajalehest või žurnaalist.

Huvitavat materjali teadus- ja haridusala käsitleva plakati jaoks võib saada žurnaalidest «Nauka i Žizn», «Znanie — Sila», «Tehnika — Molodjoži», «Tehnika ja Tootmine».

Sellisel stendil vahetatakse illustratsioone iga päev. Näiteks ülesvõttele masinaehituse alalt võivad järgneda materjalid, mis käsitlevad hüdroelektrijaamade ehitamist või uusimaid teaduslikke töid, tööstuse ja põllumajanduse novaatorite saavutusi jne.

Neid materjale säilitatakse hoolikalt klubis. Neid võib kasutada vestluste läbiviimisel kolhoosides või näituste korraldamisel klubis.

Teaduse, tehnika, tööstuse ja põllumajanduse mitmesuguste küsimuste alal võib organiseerida haridusala ja teadust käsitlevaid näitusi.

Kooli ja kohaliku koduloomuuseumi osavõtul võib organiseerida näituse «Meie rajooni loodus ja looduslikud rikkused».

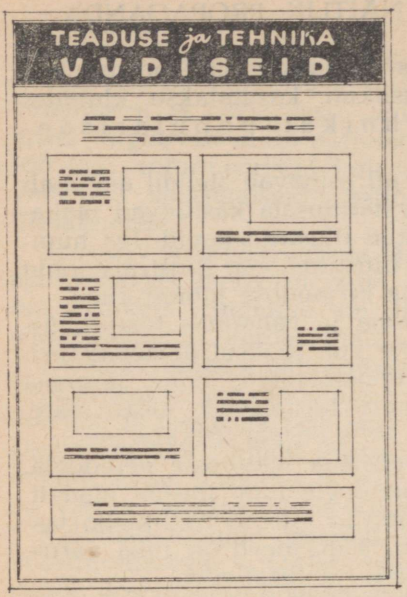

Joonis 12. Teaduse ja tehnika uudiste näidistahvel

Sellise näituse põhiülesanne seisab selles, et paljude väljapanekute alusel näidata looduse iseloomulikke jooni, looduslikke rikkusi, nende kasutamist sotsialistliku ühiskonna huvides.

Näitus korraldatakse umbes järgmise plaani kohaselt:

1. Rajooni üldiseloomustus.
2. Geoloogia ja maapõuevarad.
3. Rajooni mullapind, võitlus erosiooni vastu, pinnasestruktuur ja harimine.
4. Veed — maapealne ja põhjavesi, niisutamine ja kuivendamine.
5. Rajooni taime- ja loomariik ning selle ümberkujundamine inimese huvides.

Sellise näituse korraldamiseks on soovitav kaasa tõmmata kohalikke pedagooge — geograafe ja biolooge, agronoome, meliooraatoreid, aiandusteadlasi-katsetajaid, jahimehi, kalureid ja teisi aktiviste, kes rajooni hästi tunnevad. Eksponaadid tuleb valmistada peamiselt oma jõududega, kusjuures suurt abi annab kool, kes samuti on huvitatud näituse heast kordaminekust.

Kohaliku ümbruskonna looduse tutvustamiseks korraldatud näituse väljapanekud ja selgitustöö täienevad järk-järgult kohalike koduloomuuseumide kaasabil. Näituse kavasse võetakse tavaliselt järgmised osad: «Rajooni ajaloost», «Meie rajooni kasv ja areng viisaastakute jooksul», «Meie rajoon seitseaastakul», «Meie kuulsad kaasmaalased» jne. Hea organiseerimise puhul võib selline näitus kujuneda üheks teadus- ja haridusalase propaganda keskuseks.

Kui klubis leidub omaette spetsiaalne ruum, võib näitus järk-järgult ümber kujuneda alaliseks väikemuuseumiks, kodulooringi tööbaasiks, mis hakkab hoolitsema ekspositsiooni pideva täiendamise ja parandamise eest.

Üheks kättesaadavamaks näitlikuks propagandavahendiks on diafilmid, mida spetsialistid filmoskoobi (alloskoobi) abil projekteerivad ekraanile.

Diafilmides vahelduvad joonised selgitavate tekstidega, mis võimaldab neid filme demonstreerida ka ilma lektorita. Muidugi avaldab diafilm vaatajatesse sügavamat mõju siis, kui filmi demonstreerimisest võtab osa spetsialist, kes suudab vastata külastajate küsimustele ning täiendada üksikuid valguspilte (diapositiive) omapoolsete selgitustega.

Demonstreeritakse näiteks selliseid filme nagu «Teadus ja religioon maailmaruumi tekkimisest».

Vestleja juhib tähelepanu sellele, et järgmistes valguspiltides näidatakse ja selgitatakse, kuidas teadus lükkab ümber taevakehade suhtes esinevad vale-ettekujutused ja annab inimestele õige arusaamise maailmaruumi ehitusest.

Diafilmi kahel esimesel valguspildil näeme illustratsiooni, milles on esitatud maailmaruum sellisena, nagu seda fantastiliselt ette kujutati muistsel ajal. Need valguspildid on külastajaile selged ilma vestleja täiendavate selgitusteta.

Edasi järgneb terve seeria valguspilte, mis selgitavad astronoomia tekkimist ja arenemist ning teaduse usuvastast võitlust. Vestleja juhib tähelepanu sellele, et teadusalaste teadmiste areng on toimunud järk-järgult. Tänu teaduse arengule on ka ümber lükatud piibli legend Maa ja valguse loomisest jumala poolt.

Väheste eelteadmistega külastajaile tuleks üksikasjalisemalt jutustada Kopernikusest, Giordano Brunost, Galileist, Lomonossovist, kelledele on diafilmis pühendatud vaid üksikud read. Vestleja räägib kuulajaile nende suurte inimeste sihikindlaist teaduslikest otsinguist, nende andumusest teadusele ja nende leppimatusest usuliste väljamõeldiste vastu.

Tõenäoliselt tuleb vestlejal selgitada kuulajaile mõningaid tekstis esinevaid sõnu, nagu inkvisitsioon, Fuko pendel jne.

On soovitav selgitada üksikasjalisemalt neid valguspilte, mis käsitlevad nõukogude astronoomide tööd, jutustada üldjoontes D. D. Maksutovi, G. A. Tihhovi, V. A. Ambartsumjani töödest.

Enne diafilmi demonstreerimise algust teeb vestleja külastajaile ettepaneku esitada diafilmi näitamise ajal küsimusi. Küsimustele, mis esitatakse demonstreeritava valguspildi kohta, tuleb kohe vastata. Kui mõni külastaja esitab küsimuse veel näitamata valguspildi kohta, tuleb vastamisega oodata, kuni näitamisega jõutakse vastava valguspildini. Seda aga juhtub harva. Tavaliselt esitavad külastajad küsimusi tagantjärele, pärast diafilmi vaatamist. Niisugustesse küsimustesse peab konsultant suhtuma kannatli-

kult, näitama algusest peale kõiki vastavaid illustratsioone ja andma vajalikke seletusi.

Vastates neile küsimustele, arendab konsultant vestlust, mille sihiks on viia osavõtjaid iseseisva järelduseni, et teadus ja religioon on kokkusobimatud.

Kokkuvõttes soovitab vestleja kuulajail põhjalikumalt tutvuda maailmaruumi ehituse küsimusega ja loetleb brošüürid ning ajalehtede artiklid, mis käsitlevad seda küsimust ja mida võib leida kohalikust raamatukogust.

Konsultandil endal tuleb diafilme eelnevalt läbi vaadata, mõelda selle üle, milliseid küsimusi võidakse esitada, lugeda vastavat kirjandust. Seda ettevalmistustööd võiks võrrelda populaarteadusliku kirjanduse ettelugeja ettevalmistustööga.

Diafilme on hea kasutada farmides, brigaadides ja kolhoosnikute kodudes korraldatavate vestluste illustreerimiseks.

Viimasel ajal ilmunud diafilmide põhjal võib koostada vestluste-demonstratsioonide tsükli.

Tsüklisse «Mida räägib teadus tähtede maailmast» kuuluvad järgmised diafilmid: «Teadus ja religioon maailmaruumi ehitusest», «Maa ilmaruumis», «Päikese- ja kuuvarjutused», «Tähtede maailm», «Kas on elu teistel planeetidel», «Kuidas õpib nõukogude teadus tundma maailmaruumi», «Astronoomia rahvamajanduse teenistuses».

Tsüklisse «Maa ja maapõuevarad» võetakse diafilmid: «Maa ja planeetide tekkimine», «Mägede ja mandrite tekkimine», «Vulkaanid», «Päikese varaaidad» (kivisöest), «Maa-alused tehased» (kivisöekaevanduste ehitamine ja töö kaevandustes).

Tsükkel «Teadus ja elu» koosneb diafilmidest: «Inimese põlvnemine», «Koduloomade põlvnemine», «Metsa tolm», «Mitšuurinlik õpetus taimede kasvu ja arenemise juhtimisest», «Mitšuurinlik õpetus omandatud tunnuste pärilikkusest», «Mitšuurinlik teadus ja selle ümberkujundav osa», «I. P. Pavlovi õpetus kõrgemast närvitalitlusest».

Tehnika edusamme võib selgitada järgmiste diafilmide abil: «Palju jõukulu nõudvate ja raskete tööde mehhaniseerimine söekaevanduses», «NSV Liidu saavutused põllumajanduse mehhaniseerimise alal», «Raketist ja reaktiivlennukist», «Mis on raadio», «Raadiolokatsioon ja selle kasutamine» jne.

TEMAATILISED ÕHTUD

Klubi temaatiliste õhtute hulgas on suur tähtsus teadus- ja haridusalaste teemadega õhtutel.

Organiseerides selliseid õhtuid, peab küla kultuurhariduslike asutuste töötajail olema täpne ettekujutus nende õhtute üldhariduslikust ja kasvatuslikust tähtsusest, samuti ka praktilistest järeldustest, milledeni kuulajad peavad välja jõudma. Näiteks

läbimõeldult ettevalmistatud õhtu teemal «Meid ümbritsev keemia» aitab paremini kasutada keemilisi aineid põllumajanduses; õhtu teemal «Teadus võitluses töötajate tervise eest» äratab laias üldsuses huvi massiliste sanitaar-hügieeniliste ürituste vastu; õhtu teemal «Elekter — võimas jõud» aitab selgitada kolhoositootmise elektrifitseerimise tähtsust.

Teadus- ja haridusalase õhtu hea kordaminek oleneb vastavast teemast ja klubi võimalustest. Näiteks õhtul «Meid ümbritsev keemia» võib läbi viia üheaegselt mitu üritust. Saali fuajeesse või ühte nurka võib välja panna lauakese kõige algelisemate keemiliste ühendite kollektsiooniga. Lauakese kohale pannakse üles tabel «Mendelejevi elementide perioodilisuse süsteem» ja D. I. Mendelejevi portree. Selle väikese näituse juures tutvustab pedagoog-keemik külastajaid ainete koosseisu ja muutumisega, üksikute keemiliste elementide osatähtsusega looduses ja tootmises. Kõik selgitused toimuvad vastuste näol küsimustele või selgitavas vestluses kuulajate märkuste alusel. Olenevalt sellest, kuidas tuleb juurde uusi kuulajaid, pöördub konsultant tagasi oma selgitava vestluse alguse juurde, kuid rikastab seda uute materjalidega, nii et see oleks arusaadav uutele juurdetulijatele ja oleks huvitav ka neile, kes juba kuulasid seda vestlust.

Teises klubi nurgas demonstreerib agronoom mineraalväetisi, selgitab nende koostist ja omadusi. Siin võib ka demonstreerida mulla kõige lihtsamat keemilist analüüsi ja selgitada keemilisi protsesse, mis toimuvad näiteks happeliste muldade lupjamisel.

Klubi ühele seinale võib asetada tabelid, mis selgitavad inimese füsioloogiat, ja pedagoog-bioloog või arst jutustab keemilistest protsessidest, mis toimuvad inimese organismis, selgitab ainevahetuse häirete tekke põhjust ja kaasaegse arstiteaduse võimalusi nende häirete kõrvaldamiseks.

Raamatukogu töötajad asetavad lauale ja vitriinidesse populaarteaduslikke brošüüre, mis käsitlevad keemiatööstust, keemiat ja selle kasutamist põllumajanduses, ajakirjade artikleid, mis käsitlevad keemia uusimaid saavutusi jne.

Sõltuvalt kohalikest oludest, võib õhtu esimesel poolel demonstreerida rea keemilisi katseid, mis ei vaja eriti keerulisi seadeldisi, nagu vee lagundamine elektrivoolu mõjul, nafta destilleerimine jne.

Kui läheduses asub mõni ettevõte, kus kasutatakse keemilist tehnoloogiat, siis on soovitav organiseerida konsultatsioone selle ettevõtte inseneri või tehnikuga, kes demonstreeriks, kuidas tooted enne valmimist käivad läbi mitmesugustest keemilise töötlemise etappidest, ja selgitaks tootmises kasutatavate keemiliste protsesside olemust.

Külastajate tähelepanu köidavad ka plakatid teemal «Keemia igapäevases elus», kus võib selgitada keemilisi protsesse seoses kapsaste hapendamise, leivaküpsetamise, pesupesemisega jne.

Oma ala hästi tundev farmatseut võib läbi viia huvitava konsultatsiooni teemal «Keemia võitluses haigustega», demonstreerides kõige harilikumaid ravipreparaate ning selgitades nende koostist ja mõju organismile.

Niimoodi selgitatakse mitmesuguste materjalide alusel ja mitmesugustes vormides keemiliste protsesside seaduspärasusi ja teaduse viljakat osa nende protsesside uurimisel.

Õhtu teine osa toimub saalis. Siin viiakse läbi loeng teemal «Keemia osa looduses, tootmises ja igapäevases elus». Sellele järgnevad põllumajanduse eesrindlaste — katsetajate-mullateadlaste, aiandusteadlaste, loomakasvatajate sõnavõtud, kes jutustavad sellest, mida annab põllumajandusele keemiliste ainete kasutuselevõtmine.

Lõpuks võib demonstreerida kinofilme: «Väetamine» — 2 osa, «Taimede kaitse haiguste eest» — 3 osa jne.

Õhtu «Tähtede maailm» pühendatakse astronoomiale. Kuiva ja selge ilmaga võib alustada õhtut lahtisel väljakul klubi juures. Pedagoogi juhendamisel, kes hästi tunneb tähtede kaarti, vaadeldakse tähistaevast. Lektor näitab tähtsamaid tähtkogusid ja juhib kuulajate tähelepanu eriti Linnuteele ning udu tekkimise põhjustele, rõhutades seejuures ideed, et maailmaruum on lõpmatu. See osa õhtust õnnestub eriti siis, kui on võimalik saada väikest teleskoopi ja organiseerida mingisuguse planeedi või kuu vaatlust. Üheaegselt sellega viiakse klubiruumides läbi konsultatsioone astronoomiliste tabelite ja populaarteaduslike raamatute väljapanekute juures.

Samal ajal demonstreeritakse klubi vaatesaalis või mõnes kõrvalruumis astronoomia-alast diafilmi.

Kui rahvas on kogunenud, teeb lektor saalis ettekande selle kohta, kuidas astronoomia lahendab maailmaruumi mõistatusi, milline osa ja praktiline tähtsus on nimetatud teadusel ümbritseva maailma mõistmisel. Lõpuks demonstreeritakse vastavat kinofilmi.

Teaduslikke õhtuid võib korraldada geoloogia, bioloogia, kaasaegse füüsika ja teiste teaduste alal.

Tehniliste teadmiste propageerimiseks organiseeritakse teaduslik-tehnilisi õhtuid.

Näiteks õhtul, mis korraldatakse teemal «Paneme käsitsitöö masinate õlgadele» tutvuvad kolhoosnikud NSV Liidu masinaehituse ja tehnilise progressi edusammudega.

Insenertehnilised töötajad räägivad oma ettekandes rasketööstuse kui rahvamajanduse juhtiva haru osatähtsusest, jutustavad uuest tehnikast ja palju jõukulu nõudvate tööde komplekssе mehhaniseerimise perspektiividest. Nad võivad filmoskoobi ja epidiaskoobi abil näidata uusi masinaid, selgitada nende töötamise põhimõtteid ja nende kasutuselevõtmise majanduslikke tagajärgi.

Kolhoosnikud, kes külastasid üleliidulist rahvamajanduse näitust, vahetavad oma muljeid, mida neile avaldas paviljoni «Põllu-

majanduse mehhaniseerimine» külastamine. Õhtu kavasse kuulub ka vastavate kinofilmide demonstreerimine.

Vastavate organisatsioonide abiga võib korraldada ka õhtuid, kus selgitatakse tarbeesemete ja kultuurikaupade tootmist järgmistel teemadel: «Kuidas valmivad raamatud ja ajalehed», «Kuidas valmistatakse riiet» jne.

Rida teaduslik-tehnilisi õhtuid viiakse läbi ka kindlatel täht- ja mälestuspäevadel, nagu lennuväepäeval, kaevuritepäeval jne. Raadiopäeval organiseeritakse õhtu «Meie maa on raadio kodumaa». Enne põhiettekannet korraldatakse fuajeesse väljapandud mitut tüüpi raadiovastuvõtjate juures vestlusi, demonstreeritakse skeeme, tabeleid, füüsika alal omandatud kogemusi, mis selgitavad raadiotehnika teaduslikke aluseid. Lektor jutustab raadio kasutamisest Nõukogude Liidu sideteenistuses ja kultuurielus. Demonstreeritakse raadiot käsitlevaid populaarteaduslikke filme.

Väga populaarsed on teaduslik-tehnilised õhtud, kus koos lühikeste selgitavate vahemärkustega demonstreeritakse seadeldisi, aparaate, masinaid (või nende skeeme), teaduslikke kogemusi jne. Selgitused on vajalikud selliste teemade juures nagu: «Uus kvaliteetne auto», «Kuidas on ehitatud kombainid», «Elekter põllumajanduses ja igapäevases elus».

Teadus- ja haridusalaseid õhtuid korraldatakse mõnikord küsimuste-vastuste õhtuna. Seda loodusteaduslike teadmiste propaganda vormi võib kasutada peamiselt siis, kui töötajatelt võib oodata rohkesti küsimusi. Laialdaselt on levinud küsimuste ja vastuste õhtud arstiteaduse, meteoroloogia ja agrobioloogia alal.[1]

Teaduslike õhtute läbiviimise üheks vormiks on kohtumised teaduslike töötajatega.

Neid kohtumisi on kerge organiseerida seal, kus läheduses on teaduslikud asutused, põllumajanduslikud katsejaamad, laboratooriumid või teadusliku uurimise instituutide katsebaasid, kõrgemad õppeasutused ja teised asutused, kus tehakse teaduslikku uurimistööd. Teaduslike töötajate sõnavõtud ei tohi muutuda loenguks või kuivaks vastuseks teadusliku asutuse töö kohta. Iga sõnavõtt peab olema elavaks jutustuseks antud teadusharust, tema seosest tootmisega, teadusliku uurimistöö otsingutest, raskustest ja edusammudest.

Sellisteks õhtuteks on soovitav organiseerida väikesi väljapanekuid, mis näitlikult demonstreerivad teadusliku asutuse tööd: aparaatide näidised, ülesvõtted üksikutest töömomentidest jne. Teaduslikud töötajad — kohtumisõhtutest osavõtjad — annavad sellel näitusel selgitusi ja vastavad küsimustele.

Kohtumised teaduslike töötajatega rikastavad teadus- ja haridusalast tööd. Nad nagu võimaldavad töötajaid viia teadusliku mõtte laboratooriumi, äratavad huvi ja usaldust teaduse vastu.

---

[1] Küsimuste ja vastuste õhtutest on juttu peatükis «Massiline poliitiline töö».

Ekskursioonid on töötajate silmaringi laiendamise parimaks vahendiks. Nad võimaldavad teadusalaste teadmiste propageerimist kõige näitlikumalt.

Eriti suur tähtsus on ekskursioonidel, mis tutvustavad töötajaid sotsialistliku ülesehitustöö edusammudega, nagu ekskursioonid eesrindlikesse kolhoosidesse, sovhoosidesse, põllumajanduslikesse katsejaoskondadesse, tööstusettevõtetesse, elektrijaamadesse jne.

Näiteks kolhoosi hüdroelektrijaama külastades näevad ekskursandid turbiini, elektrigeneraatori kontrollseadeldiste konstruktsooni ja töötamist, elektrienergia võrkuandmist jne. Ekskursioonid ei tohi muutuda pealiskaudseks vaatluseks. Iga hüdroelektrijaama sõlme peab näitama ja selgitama võimalikult täiuslikumalt ja põhjalikumalt, niipalju kui seda võimaldab vaatlusalune objekt ja ekskursioonist osavõtjate üldhariduslike ja tehniliste teadmiste tase. Näiteks tammi vaatlemisel juhitakse tähelepanu tema ehituse iseloomule ja iseärasustele, selgitatakse, miks siin kasutati just seda tüüpi tammi. Siinjuures võib lühidalt jutustada ka teise konstruktsiooniga tammidest. Tuleb alati meeles pidada, et ekskursioonil on kõige tähtsam käsiteldava objekti näitlik demonstreerimine ja selgitamine.

Peamist tähelepanu tuleb juhtida hüdroturbiini ja generaatori ehitusele ja töötamisele, kuna see annab ekskursantidele võimaluse tutvuda hüdroenergeetika füüsikaliste alustega.

Osa ekskursiooni ajast pühendatakse selgitusele, kuidas elektrienergia tarbijatele edasi antakse ning millised on elektrienergia kasutamise reeglid ja kaitseaparatuur.

Ekskursiooni algul või lõpul jutustab ekskursioonijuht kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse poliitikast meie maa elektrifitseerimisel, võimsate hüdroelektrijaamade ehitamisest ja nende tähtsusest NSV Liidu võimsuse tugevdamisel.

Ekskursiooni ajal on tähtis rõhutada, et loodusseaduste tundmine võimaldab inimesel loodusjõude juhtida ja neid kasutada kommunismi materiaalse ja tehnilise baasi loomiseks.

Ekskursioon hüdroelektrijaama nõuab, nagu iga teinegi ekskursioon, hoolikat ettevalmistust. Ekskursiooni organisaatoritel tuleb eelnevalt külastada elektrijaama ning kohapeal kokku leppida ekskursiooni läbiviimise aja ja plaani suhtes, samuti selles, kes hakkab andma selgitusi.

Ekskursioonigrupi suurus on tavaliselt 25—30 inimest. Kui ekskursioonist soovib osa võtta rohkem kui 25—30 inimest, tuleb organiseerida kaks gruppi.

Enne ekskursiooni algust viiakse osavõtjatega läbi vestlus, kus tutvustatakse ekskursiooni plaaniga, rõhutatakse seda, millele osutada erilist tähelepanu, selgitatakse käitumisreegleid ekskursiooni ajal.

Selleks et äratada teistes kolhoosnikutes huvi ekskursiooni vastu, viiakse pärast ekskursiooni osavõtjate poolt läbi vestlusi brigaadides ja farmides. Seinalehes avaldatakse ekskursantide artikleid, klubis organiseeritakse loeng hüdroelektrijaamade kohta, mille järel ekskursioonist osavõtjad esinevad sõnavõttudega oma muljetest. Samas registreeritakse neid, kes soovivad osa võtta uutest ekskursioonidest.

Raudteejaamadesse korraldatavatel ekskursioonidel on eriti huvitav tutvuda mootorveduri, elektriveduri, kaasaegsete auruvedurite, külmutusvagunite jne. tehnilise sisustusega.

Nendel ekskursioonidel tutvustatakse osavõtjaid raudteetranspordi tehnikaga ja selgitatakse ka selle rahvamajanduslikku tähtsust.

Suurt huvi äratavad ka ekskursioonid, mis korraldatakse veetranspordiga tutvumiseks, millised on võimalikud peamiselt navigatsiooni perioodil, seal aga, kus leidub lahesoppe, ka talvel.

Võib organiseerida ka ekskursioonide tsükli teemal «Sidetehnika» telegraafi, telefonijaama, raadiosõlme vaatlusega.

Suur teaduslik-hariduslik ja poliitilis-kasvatuslik tähtsus on kolhoosnikute ekskursioonidel tootmisettevõtetesse kas oma šeffide juurde või läheduses olevatesse tehastesse, vabrikutesse, kaevandustesse, uusehitustele.

Kolhoosnikuid huvitavad muidugi ekskursioonid põllumajanduslikesse teadusliku uurimise instituutidesse, põllumajanduslikesse katsejaamadesse jne.

Nende asutuste teaduslike ja praktiliste edusammudega tutvumise kõrval on neil ekskursioonidel vaja populariseerida ka teadusliku uurimistöö meetodeid, luua sidemeid kolhooside ja sovhooside eesrindlastega.

Loodusteaduste propaganda otstarbel on vaja laialdaselt praktiseerida ekskursioone «loodusesse». Eriti huvitavad on bioloogia-alased ekskursioonid. Teemasid «Organism ja keskkond», «Taime koostis», «Võitlus olemasolu eest ja vastastikune abistamine looduses» jne. võib edukalt selgitada metsas, aasal, luhal leiduva elava materjali varal.

Rajoonides, kus on mitmesuguse reljeefiga maastik, pakuvad suurt huvi geoloogia-alased ekskursioonid, mis võimaldavad näitlikult selgitada kivimite struktuuri, jääaja jälgi, pinnase erosiooni jne. Kui klubi läheduses asub koduloomuuseum, on soovitav organiseerida väike ekskursioonide tsükkel: esimesel külastusel vaadelda loodusloo osakonda, teisel — ajaloo osakonda ja kolmandal — nõukogude perioodi osakonda. Seega võib ka kõige väiksem klubi korraldada palju mitmesuguseid teadus- ja haridusalaseid ekskursioone.

KLUBI REPERTUAARIKOGU. AJALEHED JA AJAKIRJAD KLUBIS

Eesti NSV-s on loodud laialdane rahvaraamatukogude võrk nii linnas kui maal. Keskne koht raamatukogude hulgas on Eesti NSV Kultuuriministeeriumi süsteemi riiklikel rahvaraamatukogudel (linna-, rajooni-, laste- ja külaraamatukogud). Nendele lisanduvad veel kolhooside, ametiühingute, tööndusskooperatsiooni jt. süsteemide rahvaraamatukogud.

Kuid alati ei suuda raamatukogud rahuldada kõiki rahvamaja töös üleskerkivaid vajadusi kirjandusele, varustada näiteks kõiki näiteringist osavõtjaid õpitava näidendi eksemplaridega jne. Seepärast muretseb iga rahvamaja oma isetegevusringidele vastava repertuaarikogu. Siia kuuluvad perioodiliselt ilmuv «Repertuaarileht», näiteringis ja koorikollektiivides õpitavad näidendid ja laulud, noodid instrumentaalansamblitele, orkestritele, repertuaar deklamaatoritele jne., samuti paremate rahvamajade töökogemuste kirjeldused, klubi töös vajalikud teatmeteosed, nagu «Kultuurhariduse alal töötaja käsiraamat» jt. materjalid. Raamatuid ja noote tuleb püüda muretseda sellises eksemplaride arvus, et sellest piisaks kõigile näidendi tegelastele, kooriliikmetele jne.

Repertuaarikogu korraldamine kultuurimajas ja rahvamajas toimub umbes samade põhimõtete alusel kui külaraamatukogu töö korraldaminegi, kuid seejuures mõnevõrra lihtsustatumalt. Kõik rahvamaja repertuaarikogule muretsetavad raamatud, noodid, brošüürid jne. kantakse inventariraamatusse. Selleks kasutatakse samasugust inventariraamatut nagu raamatukogudes. Inventariraamatu lehed nummerdatakse ja raamat nööritakse. Inventariraamatu viimasele lehele tehakse märkus: «Selles inventariraamatus on (näidata arv) nummerdatud ja nööritatud lehte, mida kinnitatakse juuresoleva allkirja ja pitseriga.» Tõestav märkus tehakse külanõukogus.

Raamatu iga eksemplar inventeeritakse ühele reale ja saab ühe, ainult temale kuuluva inventarinumbri. Sama number märgitakse kohe ka raamatusse: tiitellehele ja 17-ndale leheküljele. Et fikseerida raamatu kuulumist antud rahvamajale, lüüakse raamatusse templijäljend: tiitellehele ja 17-ndale leheküljele. Raamatute tembeldamiseks kasutatakse rahvamaja nimetusega temp-

Sissekande kuupäev	Inventari-number	Autor ja pealkiri	Inventuuri-märk	Ilmumisandmed			Raamatu hind		Sissekande number raamatufondi summaarse arvestuse raamatus	Liik	Märge kustutamise kohta (akti nr. ja kuupäev)	Märkused
				trükk	koht	aasta	rbl.	k.				
1	2	3	4	5	6	7	8		9	10	11	12
13. 01	101	Pioneeriteater			Tln.	1951	24.	—				
	102	Talvest, M. Sookollid			„	1954	2.	65				
	103	„			„	„	2.	65			nr. 7 25. II 58.	
	104	Eesti luule antoloogia 1. k.			„	1955	14.	10				
	105	„ 2. k.			„	„	15.	60				
20. 01	106	Rannet, E. Südamevalu			„	1957	4.	10				
	107	Populaarseid laule 1. vihk			„	„	—	55				
	108	„			„	„	—	55				
	109											
	110											

Inventariraamatu näidis

lit. Templi puudumisel kirjutatakse rahvamaja nimetus ja rajoon raamatusse käsitsi.

Raamatute sissekandmisel inventariraamatusse tuleb silmas pidada järgmist. Kui raamatu autori nimi ja teose pealkiri ei mahu ühele reale, võib pealkirja lühendada, kuid mitte selliselt, et pealkiri kaotaks oma individuaalsuse. Lahtris «Trükk» märgitakse kordustrükina ilmunud raamatute puhul raamatu trükk (2. tr., 3. tr.), kuna esimeses trükis ilmunud raamatu puhul trükki ei märgita. Raamatu ilmumiskoht märgitakse lühendatult: Tallinn — Tln., Tartu — Trt., Moskva — M., Leningrad — L. On raamat ilmunud mõnes teises linnas, kirjutatakse linna nimetus täielikult välja. Inventariraamatu lahtrid «Sissekande number raamatufondi summaarse arvestuse raamatus» ja «Liik» jäävad täitmata. Ühe ja sama raamatu mitme eksemplari (dubleti) järjestikku sissekandmisel tehakse teise ja järgnevate eksemplaride puhul kõigisse lahtritesse, välja arvatud lahter «Inventarinumber» ja «Hind», kordusmärgid. Raamatu hind näidatakse iga sissekande puhul uuesti.

Pärast raamatute sissekandmist inventariraamatusse tehakse raamatute saatedokumendile järgmine sissekanne: «Raamatud arvult . . . . . eks., kogusummas . . . . . rbl. . . . . kop. on sisse kantud inventariraamatusse nr-te . . . . . all.» Järgneb kuupäev ja rahvamaja juhataja allkiri. Saatedokumendid antakse asutusele, kus teostatakse klubi raamatupidamist: rahvamaja puhul külanõukogule jne.

Raamatute kustutamisel (kulunud, lugejate poolt kaotatud raamatud jne.) koostatakse vastav akt, mis kinnitatakse külanõukogus. Aktis märgitakse kustutatava raamatu inventarinumber, autor, pealkiri, raamatu hind ning dokument, mille alusel toimub kustutamine. Selleks võib kasutada raamatukogudes kasutusel olevat kustutusakti vormi (vorm nr. 8). Inventariraamatus märgitakse vastavas lahtris akti number ja kuupäev. Kustutatud raamatu inventarinumbrit mõnele uuele, sissekantavale raamatule ei anta.

Inventariraamat on rahvamaja repertuaarikogu tähtsaim dokument. Selle sissekannete põhjal saab kindlaks määrata rahvamaja raamatute üldarvu ja hinna. Klubi juhatajate vahetuse korral teostatakse inventariraamatu põhjal repertuaarikogu inventuur. Seepärast peab inventariraamatut hoidma võrdsetel alustel klubi teiste rahaliste dokumentidega. Sissekanded inventariraamatusse tehakse selgesti loetava käekirjaga ja tingimata tindiga. Vigade parandused peavad olema õigeks tunnistatud lahtris «Märkused» ja tõestatud klubi juhataja allkirjaga.

Raamatud asetatakse kappi riiulitele vasakult paremale autorite (nende puudumisel — teoste pealkirjade) tähestikulises järjekorras. Raamatute tähestikulise järjestamise hõlbustamiseks võib kasutada selleks otstarbeks välja töötatud autoritabeleid. (L. Püss. Autoritabelid (kahekohalised). 2. tr. Tln., 1955.) Autoritabelite põhjal määratakse igale raamatule nn. autorimärgis, mis

koosneb autori perekonnanime (selle puudumisel — pealkirja) esimesest tähest ja selle järel arvust, mis leitakse tabelitest autori nimele kõige enam vastava tähtühendi järgi.

Nii E. Ranneti näidendi «Südamevalu» autorimärgise määramisel leiame autoritabelitest järgmised tähtühendid:

Ram 13
Ran 14
Rann 15
Rap 16

Neist vastab autori nimele kõige enam tähtühend «Rann» ning autorimärgiseks saabki R 15. Autorimärgis märgitakse raamatu tiitellehe vasakusse ülanurka.

Kui rahvamajal on juba suurem repertuaarikogu (üle 300 eks.) ning raamatute ülesotsimine tähestiku järgi muutub raskeks, võib läbi viia raamatute liigitamise. Nii võib eraldada näidendid, noodid mees-, nais-, sega- ja lastekooridele, vokaalsolistidele, instrumentaalansamblitele, repertuaar deklamaatoritele, klubi töö organiseerimist käsitlev kirjandus jne. Raamatusse märgitakse sel juhul autorimärgisest kõrgemale vastava liigi nimetus, mille võib kas täielikult välja kirjutada või lühendada (repertuaar deklamaatoritele — tähega «D» jne.). Kui rakendatakse raamatute liigitamist, asetsevad raamatud riiulil liikide kaupa ja iga liigi piires juba omakorda tähestikuliselt. Liikide vahele asetatakse papist liigieraldajad, millele kirjutatakse vastava liigi nimetus.

Raamatute laenutamisel kodus lugemiseks täidetakse iga repertuaarikogu kasutaja kohta samasugune lugejakaart nagu see on kasutusel raamatukoguski (vorm nr. 13). Lugejakaardile märgitakse raamatu tagastamise tähtaeg (2 nädalat), raamatu inventarinumber, autor ja pealkiri. Lugeja annab kaardile raamatu vastuvõtmise kohta allkirja, mis raamatu tagastamisel kriipsutatakse läbi.

*

Tähtis koht klubi puhketoas on ajalehtedel ja ajakirjadel. Iga klubi peab tellima järgmised ajalehed: «Rahva Hääl», «Noorte Hääl», «Sirp ja Vasar», «Spordileht» ja kohaliku rajoonilehe. On rahvamaja külastajate hulgas ka vene keelt valdavaid elanikke, lisanduvad neile veel «Pravda» ja «Sovetskaja Estonia». Ajakirjadest tuleb tellida «Eesti Kommunist», «Abiks Agitaatorile», «Sotsialistlik Põllumajandus», «Looming», «Kehakultuur», «Pikker», «Tehnika ja Tootmine», «Eesti Loodus», «Kultuuritöötaja» jt. Venekeelsetest ajakirjadest: «Kommunist», «Znanie — Sila», «Ogonjok», «Krokodil». Puududa ei tohi ka kultuurharidusalal töötajate häälekandja, ajakiri «Kulturno-prosvetitelnaja rabota».

Et klubi külastajatel oleks ülevaade, milliseid ajakirju võib klubist saada, kujundatakse vastav plakat. Värsked ajalehed ja ajakirjad asetatakse puhketuppa laudadele, kus nendega võivad tutvuda kõik klubi külastajad.

Ajakirjad, mis kuuluvad säilitamisele, kantakse koos näidendite ja nootidega ühisesse inventariraamatusse. Seejuures paksud ajakirjad nagu näiteks «Looming» kantakse inventariraamatusse üksiknumbritena, kuna õhemad ajakirjad («Pikker», «Tehnika ja Tootmine» jne.) kantakse inventariraamatusse veerand-, poolaasta- või aastakomplektidena, olenevalt ajakirja mahust ja ilmumissagedusest. Korraga sissekantav ajakirja komplekt saab ühise inventarinumbri, kusjuures lahtris «Hind» märgitakse komplekti moodustavate numbrite summa.

Vastavalt sellele, kuidas ajakirjad on arvele võetud (kas üksiknumbritena, veerand-, poolaasta- või aastakomplektidena), nad ka köidetakse. Kui ajakirjade köitmiseks puuduvad võimalused, hoitakse nad alal kinninöörituina.

KUNSTIALANE KASVATUSTÖÖ

Klubi töös on üheks põhiliseks ja lahutamatuks osaks kunstialane propaganda.

Kunst oma mitmekesiste vormidega on tähtsaks lõiguks kommunistliku partei ja Nõukogude riigi ideoloogilises töös.

Omades tohutut vaimset mõjujõudu etendab kunst erakordselt suurt osa rahva kommunistlikul kasvatamisel ja minevikuigandite väljajuurimisel inimese teadvusest. Kirjandus ja kunst innustavad nõukogude inimesi kangelastegudele loovas ülesehitavas töös ja võitluses sotsialistliku kodumaa vaenlastega ning õpetavad elama ja võitlema kommunismi võidu eest.

Massilise kultuuritöö organiseerimisel peavad klubi töötajad juhinduma partei poolt kirjanduse ja kunsti küsimuste kohta antud juhtnööridest ja viima rahva hulka nõukogude kunsti ja välisriikide progressiivse kunsti paremad teosed, populariseerima eesti, vene ja maailma klassikalist kirjandust, muusikat, maalikunsti, arendama töötajates huvi ja armastust nõukogude teatri ja kino vastu, sihikindlalt kasvatama head kunstimaitset.

Klubi ülesandeks on luua kõikidele ümbruskonna elanikele võimalused kunsti mitmesuguste liikide nautimiseks ja harrastamiseks.

Maarajoonidesse suunatakse süstemaatiliselt kutselisi teatreid, koore ja Eesti NSV Riikliku Filharmoonia kontserdibrigaade.

Rajoonidesse suunatavate kutseliste kollektiivide marsruudiplaan teatatakse eelnevalt iga kuu kohta rajooni kultuuriosakonnale.

Klubi juhataja, saades teada, missugused kunstilised jõud on rajooni suunatud ning kooskõlastades eelnevalt küsimuse külanõukoguga või kolhooside juhatustega, lepib aegsasti kokku rajooni kultuuriosakonnaga külalisesinejate vastuvõtu küsimustes.

Tuleb silmas pidada, et rajooni saabuvad kutselised kollektiivid ja solistid registreeriksid end tingimata rajooni kultuuriosakonnas ja nende esinemine võib toimuda ainult Riikliku Filharmoonia või vastava teatri poolt väljaantud lähetuskirja ning kinnitatud kava esitamisel. Pole lubatud astuda läbirääkimistesse rajooni saabunud artistidega kultuuriosakonna teadmiseta.

Kutseliste artistide vastuvõtmine ja eriti külalisteatrite etenduste organiseerimine nõuab klubi töötajailt suurt ettevalmistustööd. Astunud kultuuriosakonna abiga ühendusse teatri, kont-

serdibrigaadi jne. juhiga, tutvub klubi juhataja repertuaariga ja esinejate koosseisuga, saab neilt müürilehed või reklaami teksti, selgitab, kuidas ette valmistada lava (mööbel, rekvisiidid, valgustus), millist abi vajatakse klubilt etenduse käigus jne.

Eelseisvast teatrietendusest või kontserdist teatab klubi ümbruskonna elanikele ning organiseerib piletite eelmüüki.

Teatri külasviibimise ajal on soovitav organiseerida teatri kunstilise juhi vestlus ja konsultatsioon näiteringi liikmetele või näiteringi lavastuse läbivaatamine. Analoogilise ürituse võib korraldada muusika- või koreograafilise kollektiivi külaskäigu ajal.

Linna läheduses asuv klubi võib puhkepäevadel, eriti talveperioodil, organiseerida linna teatrite ja kontserdisaalide ühiskülastamisi. Selleks astub klubi juhataja eelnevalt ühendusse teatrietendusi ja kontserte korraldavate organisatsioonidega ning valib külastamiseks huvitavama teatrietenduse või kontserdi.

Koos kolhoosi juhatusega määrab klubi kindlaks väljasõiduks sobiva päeva ning lepib kokku transpordi küsimuses. Seejärel registreeritakse väljasõidust osavõtjad.

Klubi töötajad ja aktivistid viivad läbi vestlusi eelseisva teatrietenduse või kontserdi külastamise kohta. Kui teatri külaskäigust osa võtta soovijate arv osutub väga suureks, võib organiseerida kaks-kolm väljasõitu järjest.

Väga hea mulje jätab teatrit külastavaile elanikele mõne juhtiva näitleja pöördumine nende poole sõnavõtuga enne etenduse algust. Elavaks kujuneb teatrikülastajate vestlus näitlejatega pärast etenduse lõppu.

Teatri külastamist seostatakse sageli ekskursiooniga muuseumi, šeflusvahekorras olevasse ettevõttesse või asutusse ning linnaga tutvumisega.

Suurepäraseks vahendiks kunsti süstemaatilisel propageerimisel klubis on kino, raadio ja televisioon (kino ja raadio kasutamisest klubi töös on juttu käesoleva raamatu vastavates peatükkides).

Selleks et täielikumalt ära kasutada kunsti ideelist ja kultuurilist mõjujõudu, organiseeritakse klubis näiteringi uuslavastuste ja kinofilmide arutelusid.

Enne etenduse või kinoseansi algust teatab klubi juhataja eelseisvast külastajate konverentsist, selle eesmärgist, ning kutsub üles tähelepanelikult jälgima etenduse sisu, esitamise taset jne.

Raamatukoguhoidja paneb saalis välja nimestikud antud näidendile või kinofilmile pühendatud raamatute, ajakirjade ja ajalehtede väljalõigete kohta, asetab vitriini vastava kirjanduse.

Võimaluse korral kutsub klubi osa võtma külastajate konverentsist näidendi autori või etenduse lavastaja.

Enne arutelu algust iseloomustatakse lühikeses sissejuhatavas sõnavõtus teost, millele järgnevad külastajate sõnavõtud nähtud etenduse või kinofilmi kohta.

Klubides laialt levinud kunsti propageerimise vormiks on kirjanduslikud-muusikalised õhtud. Need võivad olla pühendatud nõukogude kirjanike ja heliloojate loomingule, klassikalisele kirjandusele ja muusikale, NSV Liidu ja rahvademokraatiamaade rahvaste loomingule. Edukalt korraldatakse õhtuid ka niisugustel teemadel nagu «Rahvaste sõprus», «Kolhoosielu kajastamine kirjanduses ja muusikas», «Nõukogude rahva kangelaslikkus» jne. Kirjanduslik-muusikalise õhtu kavas on tavaliselt loeng, mida illustreerivad isetegevuslike sõnakunstnike, lauljate, muusikute esinemised või muusika magnetofoni lindilt. Õhtu kava võib täiendada klubi isetegevuslaste poolt ettevalmistatud temaatilise kontserdi või vastava kinofilmiga.

Kunstialases propagandas tuleb eraldada iseseisev koht muusika-alasele kasvatusele.

Klubid organiseerivad muusikahariduslike raadio- ja televisioonisaadete ning raadio kaudu transleeritavate nõukogude ja klassikalise muusika kontsertide, ooperietenduste ning välisriikide muusikakollektiivide kontsertide ühiskuulamisi.

Paljudes klubides korraldatakse kindlal nädalapäeval muusikasaate kuulamist heliplaatidelt.

Nendele, kes on huvitatud muusikast, korraldavad klubid loeng-kontserte.

Lektoritena rakendatakse muusikakoolide õppejõude, üldhariduslike koolide muusika- ja lauluõpetajaid ning muusikakollektiivide juhte.

Loenguid illustreeritakse kunstilisest isetegevusest osavõtjate, orkestrite ja kooride esinemistega.

Klubi peoõhtutel korraldatakse muusikalisi viktoriine ja kontsertmõistatusi. Mõni laulja või akordionimängija esitab teatud pala ja seejärel ütlevad kuulajad esitatud teose nimetuse ja selle autori. Võib ka esitada mõned taktid populaarsest laulust ja viktoriinist osavõtjad peavad nimetama selle laulu nimetuse, jätkama meloodiat jne.

Töötajate muusikalise kasvatuse osas võib klubidele kvalifitseeritud abi osutada Riiklik Filharmoonia, mille juures töötab muusikaline lektoorium. Klubi taotlusel võib Filharmoonia kohale saata lektori koos muusikalise illustratsiooniga.

Klubid organiseerivad ka kujutava kunsti propageerimist. Nad korraldavad ekskursioone muuseumidesse ja näitustele.

Eesti Nõukogude Kunstnike Liit organiseerib klubides rändnäitusi algupärastest maalidest ja reproduktsioonidest.

Kujutava kunsti propageerimiseks tuleb laialdaselt kasutada värvilisi diafilme, mis näitavad meie kunstimuuseume, suurte kunstnike loomingut, nende väljapaistvaid teoseid, arhitektuuri mälestusmärke jne. Nendel teemadel on valmistatud huvitavaid värvilisi kinofilme. Filmidemonstratsioone on soovitav korraldada kirjandus- või joonistusõpetaja vastava seletusega.

Igal klubil peaks olema trükitud reproduktsioonide kogu pari-

matest maalidest, mida tuleb süstemaatiliselt täiendada ja milledega on väga sobiv kaunistada oma ruume. Samuti on vaja koguda ajakirjades trükitavaid reproduktsioone ning muretseda albumeid, mis on pühendatud meie kunstimuuseumidele või suurte kunstnike loomingule. Niiviisi koguneb aja jooksul hea reproduktsioonide kogu, mida klubi võib kasutada näituste korraldamiseks, samuti näitliku materjalina kunsti- ja kirjandusalaste loengute ning vestluste juures.

Klubi massiline kultuuritöö ei või piirduda ainult vaatajate ja kuulajate teenindamisega. Kommunistliku kasvatuse tähtsaks küljeks on inimeste loomingulise aktiivsuse igakülgne arendamine.

Armastus laulu, tantsu, kunstilise sõna, teatri- ja kujutava kunsti vastu ning püüd täiustada kunstiannet on omane igale inimesele. Klubi on kohustatud kaasa aitama rahvaloomingu kasvule, laialdase kunstilise isetegevuse arendamisele.

Osavõtt kollektiivsest loomingulisest tööst kõrge ideelise tasemega kunstiteoste õppimisel, samuti õppetöö ringis ja esinemised suurearvulise ning nõudliku auditooriumi ees on ringiliikmetele tõsiseks kooliks, mis aitab kaasa nende kunstilisele ja ka üldisele kultuurilisele arenemisele ning poliitilise teadlikkuse kasvule.

Klubi ülesandeks on kaasa tõmmata aktiivsele osavõtule kunstilisest isetegevusest võimalikult palju noori ja täiskasvanud kolhoosnikuid ja sovhooside töötajaid, õpetajaid, põllumajanduse spetsialiste, meditsiiniala töötajaid, lülitades klubi aktiivi kõik klubi tööst osavõtjad.

Igas klubis on võimalusi mitmesuguste kunstilise isetegevuse ringide organiseerimiseks. Kõige rohkem on levinud koorid, näiteringid, tantsukollektiivid, puhkpilli- ja estraadiorkestrid. On vaja luua samuti soololaulu, kunstilise lugemise, kujutava ja tarbekunsti, nukuteatri jt. ringe.

Asudes organiseerima kunstilise isetegevuse ringe, otsustab klubi juhataja kõigepealt küsimuse, kellele võib usaldada ühe või teise kollektiivi loomingulise juhtimise. Ringijuhtide kandidatuurid arutatakse läbi klubi nõukogu koosolekul.

Algajatele ringijuhtidele on vaja osutada praktilist abi, varustades neid metoodiliste materjalidega ning repertuaariga. Eesti NSV Rahvaloomingu ja Metoodilise Töö Keskmaja annab välja «Repertuaarilehte» ning metoodilisi materjale sarjast «Abiks kunstilise isetegevuse ringi juhile», samuti saadab klubidele soovitatava repertuaari nimestikke.

Selleks et kunstilise isetegevuse ring võiks loominguliselt kiiresti kasvada, on vaja talle kindlustada süstemaatiline õppetöö ja proovid uue repertuaari omandamiseks. Ring, mis töötab ebaregulaarselt, s. t. käib koos ainult suurte pidustuste või ülevaatuste eel, et valmistuda järjekordseks kontserdiks või etenduseks, ei ärata osavõtjate seas tõsist huvi. Tema esinemised ei rahulda osavõtjaid endid ega ka kuulajaid-vaatajaid.

Klubi juhataja peab taotlema, et igas ringis toimuks õppetöö sügistalvisel perioodil korrapäraselt (üks-kaks korda nädalas), et tööd repertuaariga seostataks näitleja meisterlikkuse või muusika aluste õppimisega.

Peale selle on vaja ringides korraldada vestlusi ja artiklite lugemisi kunsti ja kirjanduse küsimustes.

Ringide õppe-kasvatusliku töö aluseks on täisväärtuslik ja kõrgeideeline repertuaar. Selle valikul aitavad kaasa Rahvaloomingu ja Metoodilise Töö Keskmaja poolt rajoonidesse saadetavad soovitatava repertuaari nimestikud. Igale ringile tuleb välja töötada repertuaariplaanid kvartali või pikema aja peale. Näidendite, laulude, luuletuste valiku osas tuleb konsulteerida rajooni kultuurimaja kunstilise juhiga või Rahvaloomingu ja Metoodilise Töö Keskmaja vastavate töötajatega (ka kohaliku teatri töötajatega).

Klubi juhataja vastutab repertuaari kõrge taseme eest, kontrollib pidevalt, et ringid töötaksid vastavalt klubi nõukogu poolt kinnitatud repertuaariplaanile.

Klubi juhataja ei või lubada esineda klubi laval ükskõik milliseid esinejaid halva või nõrgalt ettevalmistatud repertuaariga. Temale on antud õigus kontrollida klubis esinevate kutseliste artistide esinemise sisu. Tuleb silmas pidada, et igal professionaalsel artistil, igal kontsertbrigaadil oleks tingimata Eesti NSV Kultuuriministeeriumi Kunstide Valitsuse poolt kinnitatud ametlik luba oma repertuaari esitamiseks.

Iga klubi ringide poolt ettevalmistatud uus lavastus või kontserdikava tuleb enne avalikkusele esitamist kohaliku komisjoni poolt läbi vaadata ning rajooni kultuuriosakonna poolt kinnitada. Selleks tuleb lavastuse või kontserdikava valimisel korraldada kontrolletendus, kuhu kutsuda esindajad kohalikust partei- ja komsomoliorganisatsioonist, külanõukogust ja külanõukogu alalisest kultuurikomisjonist, ametiühingutest, koolist ja mujalt. Pärast kontrolletendust tuleks läbi viia nähtu-kuuldu arutelu ning koostada akt etenduse avalikuks esitamiseks valmisoleku kohta. Esiletoodud puudused ettekantu sisu ja taseme kohta on tarvis kohe kõrvaldada.

Klubi juhataja esitab lavastuse või kontserdi üksikasjalise kava, kuhu on märgitud esitamise tegelikus järjekorras autori nimi, pala nimetus ning esitaja nimi või kollektiivi nimetus koos kontrolletenduse aktiga kinnitamiseks kultuuriosakonnale. Saanud kultuuriosakonnalt kinnituse, võib klubi lavastuse või näidendi avalikult esitada.

Esinemiseks väljaspool oma klubi tuleb esitada ruume andvale asutusele kultuuriosakonna poolt väljaantud ühekordne esinemisluba.

Klubi ringid esinevad talvehooaja lõpul elanikkonna ees oma töö loominguliste aruannetega. Kuulajate kriitika aitab kaasa nende kunstilise taseme kasvule.

Kõrgeideeline repertuaar ja viljakas loominguline töö kunstilise isetegevuse ringides soodustavad uute osavõtjate juurdekasvu.

Isetegevusliku kunsti arendamise eesmärgil, samuti loominguliste kogemuste vahetamise ja ringide ning üksikesinejate repertuaari rikastamise eesmärgil viiakse iga aasta läbi mitmesuguseid massiüritusi, nagu kunstilise isetegevuse ülevaatusi, laulupidusid ja konkursse.

Isetegevusringide kogemuste rikastamiseks ja külaelaniké teenindamise parandamiseks organiseerivad klubid oma kunstilise isetegevuse külalisesinemisi naaberklubides ja šeffide juures ning kutsuvad omakorda nende kollektiive enda juurde esinema.

KUNSTILISE ISETEGEVUSE KONTSERDID

Esinemine kontserdil on isetegevuslaste ja isetegevuslike kollektiivide loomingulises elus kahtlemata kõige vastutusrikkamaks momendiks. Mõneminutilise laval viibimise jooksul realiseeritakse nädalaid või koguni kuid kestnud töö, tuuakse päevavalgele esinejate andekus, nende kunstiline maitse ja töökus, ja just seepärast nõuab esinemine kontserdil igalt isetegevuslaselt kõige hoolikamat loomingulist ettevalmistust. Kuid edu ei olene mitte ainult esinejaist endist, vaid otsustavamat osa etendab mõnikord palade järjestus ja üldine kontserdi programmi ülesehitus.

Kunstilise isetegevuse kontserdi kava koostamine ei tohi olla juhuslik, vaid see peab olema läbi mõeldud kõigis pisiasjus. Kava tuleb koostada ja järjestada nii, et iga eelnev pala ja esinemine valmistaks pealtvaatajaid ette järgnevaks palaks. Kava tervikuna aga peab pakkuma pealtvaatajaile rahuldust ning avaldama soovitud mõju.

Sisult ja vormilt võivad kontserdid olla väga mitmesugused. Mõnikord pühendatakse need ühele teemale ja üksikesinejad ning kollektiivid valmistavad nendeks kontsertideks ette vastava temaatilise repertuaari nagu temaatiliste õhtute puhul.

Temaatilised kontserdid erinevad teistest kontsertidest just selle poolest, et kogu õhtu kava moodustab üks kindel teema.

Temaatilised kontserdid peaksid klubi ürituste hulgas omama kindla koha. Soovitav on temaatilisi kontserte korraldada tähtpäevade puhul, rahvaste sõpruse, rahu eest peetava võitluse jne. teemadel.

Temaatilise kontserdi ettevalmistamisele asudes on klubi juhtkonnal koos aktiiviga tarvis kõigepealt kontserdi kava jaotada aktivistide vahel. Iga liige peab aegsasti asuma endale võetud kohustuste täitmisele.

Kõige raskem ja vastutust nõudvam on kahtlemata kava koostamine. Kava koostaja, kes ei tunne põhjalikult iga üksiku pala,

numbri, etteaste sisu, ei suuda liita erinevaid numbreid ühtseks tervikuks, heaks kontserdikavaks. Kava koostaja, tavaliselt kunstiline juht, algab kava ettevalmistamist kontserdi suuna ja kestuse kindlaksmääramisega. Nendest olenevalt kinnitatakse osavõtjate koosseis ning koos klubi juhatusega iga kollektiivi või üksikesineja repertuaar. Kontserte kestusega kuni poolteist tundi võib korraldada üheosalistena. Ajaliselt pikemaid kontserte viiakse läbi tavaliselt kahes osas. Täiesti mõttetu oleks aga ette valmistada kontserte, mille kestus ületaks kaks ja pool kuni kolm tundi. On tarvis, et külastaja kontserdi lõppedes tahaks meelsasti veel midagi näha, kuulata. Ajaliselt liiga pikad kontserdid muutuvad aga külastajale väsitavaks.

Kava tuleb koostada nii, et pealtvaataja huvi ei langeks, vaid number-numbrilt tõuseks. Olulist mõju avaldab üldisele kordaminekule just kontserdi õnnestunud algus. Kontserdi esimene number peab koondama endale kogu pealtvaatajaskonna tähelepanu. Selleks on soovitav kasutada koorikollektiivi, orkestrit või hoogsat deklamatsiooni jne. Kontserdi kordaminek oleneb suurel määral ka kava viimasest numbrist ja just seepärast tuleb kontsert lõpetada kõige tugevama, kõige meeldejäävama ettekandega. Selleks sobivad suurepäraselt kas koorikollektiivi, orkestri, tantsurühma või mõne pealtvaatajate hulgas populaarsuse võitnud solisti esinemised. Kava koostamisel tuleb pidada silmas, et ühtlaadi ettekanded ei satuks järjestikku. Ei ole soovitav näiteks lasta esineda teineteise järel koore ja laulusoliste.

Nende vahele sobib nagu puhkuseks akrobaatika, tants või deklamatsioon. Kuid ka sellised ettekanded ei tohiks olla kavas järgemööda. Ei tohi ka unustada eelmise numbri mõju järgmisele. Nii ei või hoogsa tantsu järel kavandada näiteks lüürilist jutustust, laulu või tähelepanelikku kuulamist nõudvat instrumentaalpala. Pealtvaatajate tähelepanu on neil juhtudel hajutatud, ja isegi kõige parem esineja on sellisel juhul väga raskes olukorras. Samuti oleks viga, kui pärast pealtvaatajaid sügavalt erutavat tõsist etteastet järgneks satiir ja huumor. Et kavas selliseid vigu ei esineks, peab kava koostaja end asetama pealtvaataja seisukohale. Selleks ongi vajalikud peaproovid, ja kava koostajale oleks andestamatuks veaks peaproovidest kõrvale hiilida.

Kui kõik kontserdi detailid on ette valmistatud, korraldatakse peaproov, mis peab olema täpselt kooskõlas kavaga. Proovi käigus märgitakse üles iga ettekande pikkus, kontrollitakse esinemise kvaliteeti, muusikalise saate kooskõlastatust, kostüüme, valgust. Pärast proovi lõpetamist täpsustavad kava koostaja, klubi juhataja ja ringide juhid ühiselt kava ja teevad vajalikke parandusi repertuaaris, kostüümides, grimmis ja valgustuses. Kui peaproovil avastatud vead ja puudused on kõrvaldatud, pole kahtlust, et kontsert saab pealtvaatajate poolt sooja vastuvõtu osaliseks. Kõige laval toimuva eest vastutab kava koostaja, kunstiline juht. Tema juhendid on eranditult kohustuslikud kõigile

kontserdist osavõtjaile. Kontserdi eest vastutav isik kontrollib isiklikult osavõtjate kohalolekut, kostüümide ja jalanõude sobivust. Kõik kontserdist osavõtjad peavad olema rangelt distsiplineeritud. Lava taga peab olema täielik vaikus. Lavale võib minna ainult konferansjee märguandel. Laval peab esineja käituma korrektselt, sest see avaldab tugevat mõju esinemisest jäävale üldmuljele. Kontsert, kus esinejad käituvad liiga vabalt ja hoolimatult, jätab alati rahulolematuse järelmaigu. Muuta kavas ettenähtud repertuaari, lühendada seda või esitada lisapalu võib ainult kontserdi eest vastutava isiku loal. Eriti organiseeritult, kiiresti ja kooskõlastatult peab toimuma suurte kollektiivide lavaletulek ja lavalt lahkumine. Kui suurem kollektiiv esineb kava keskel, on pausi vältimiseks vajalik esitada eesriide ees üks või vajaduse korral kaks numbrit, et anda kollektiivile aega lavaletulekuks. Sellisel juhul eesriide taga koori või orkestrit üles seades peab aga pidama absoluutset vaikust. Üldse tuleb vältida pikki pause etteastete vahel. Vastasel korral muutub kontsert igavaks ja venivaks. Et vältida neid viivitusi, on soovitav paigutada kooride, orkestrite ja teiste suuremate kollektiivide esinemine kava algusse või lõppu. Pole ka vajalik pärast iga järjekordset numbrit tõmmata ette eesriiet, kuna see samuti tekitab asjatuid pause ja venitab kava.

Kui ettekanded on hästi ette valmistatud, õiges järjekorras ja järgnevad üksteisele kiiresti, saavutavad esinejad pealtvaatajatega alati parema kontakti ning kontsert möödub hästi. Tähtsat osa etendavad kontsertide konferansjeed. Konferansjeelt nõutakse eelkõige suurt esinemisvilumust, üksikesinejate, kollektiivide ja nende juhtide poolt esitatavate teoste ning autorite selget ja veatut teadustamist. Tihti valmistatakse ette kaks konferansjeed, kes esitavad ettekannete vahel lühikesi stseene, mis sageli on pühendatud kontserdi teemale või kohalikele sündmustele.

Kogemused näitavad, et isetegevuslikud konferansjeed esinevad sageli eelneva ettevalmistuseta — improviseerides. Seejuures tekivad vältimatult tõsised lavalised vead tahtliku koomika, sisutu pilkamise ja mängulise liialdamise näol.

Teadustamine, selle sisu ja esitamise vorm kuuluvad samuti eelnevale kontrollimisele kontserdieelsel peaproovil nagu iga teise esineja repertuaar.

Niisiis kontserdi ideelis-kunstiline tase sõltub mitte ainult kava õigest koostamisest, vaid ka kõigi osavõtjate kooskõlastatud tegevusest, nende kollektiivsest ning ühisest pingutusest. Seepärast on vajalik pärast kontserti korraldada arutelu, millest võtavad osa ka kontserdi külastajad. Igale kontserdile on tarvis anda hinnang, kiita silmapaistnuid, sõbralikult julgustada neid, kes esinesid ebaõnnestunult, kritiseerida distsiplineerimatuid ja märkida kindlasti ära ülesanded edaspidiseks tööks.

Vahest on väga kasulik veidi arvudega tegelda, isegi seal, kus esimesel pilgul seda nagu vaja ei olekski. Arvud panevad mõtlema, küsima ja järeldusi tegema.

Meil on üle vabariigi ligikaudu 1200 isetegevuslikku näiteringi. Eeldagem, et igas ringis on 10 osavõtjat, seega kokku 12 000 inimest. Terve armee! Kaheteistkümnel tuhandel inimesel on huvi, tahtmist ja jõudu tegelda peale oma otsese töö ja ühiskondlike kohustuste veel kunstiga. Vähe sellest — neil on kindlasti eeldusi, tähendab annet kunstiliseks isetegevuseks, nimelt näitlemiseks, sest nad kuuluvad näiteringidesse.

Kui iga näitering lavastab aastas ühegi näidendi, siis tekib üle maa igal aastal 1200 uut lavastust. Suur arv! Aga need tekitavad uusi arve. Ega näiteringid lavasta iseendale. Nad pakuvad kunsti hulkadele — rahvale. Ja iga lavastust esitavad nad mitte üks kord, vaid korda kolm vähemalt. Kui igal etendusel on keskmiselt 150 külastajat, siis saame: $1200 \times 3 \times 150 = 540\,000$.

Üle poole miljoni inimese külastab iga aastą meie isetegevuslike näiteringide töö tulemusena pakutavaid lavastusi. 1200 annavad ja üle poole miljoni saavad. Võib-olla nimetavad saajad seda meelelahutuseks, meeldivaks õhtu veetmiseks. Vahel ka andjad, s. t. näiteringide isetegevuslased, tagasihoidlikumad igatahes, näevad oma töös ei midagi muud kui isetegevust, et vaba aega kasulikult veeta. Nii või teisiti — ega nimetus asja sisu ega tuuma muuda. Arvud panevad mõtlema isetegevuslaste ja nende kunsti üle.

Kunst, olgu see siis sõna-, heli-, lava- või kujutav kunst, on kõlav nimetus vaimse elu tegevusvallas, niisama kõlav kui materiaalse elu alal ükskõik mille ehitamine. See paralleel peab mõtlema panema. Igaüks on näinud suuri materjaliriitu ümber vundamendikraavide. Enne kui hoone kerkima hakkas, suundus töö sügavusse, et alus oleks kindel. Ja alles kindlale alusele hakkas kerkima kivi-kivilt hoone.

Kunstilise ehituse seisukohalt on inimene enne valmissaamist toormaterjal. Ta peab enne oma sügavustesse minema ja sealt kivi-kivilt üles ehituma kunstiandjaks, nagu hoone on varju- ja soojaandjaks. Sõnakunstilise esinemise ehituskivideks on inimesel mõistus (vaim), hing (nn. süda), keha (žestid ja miimika) ja hääl (artikulatsioon, keel, s. t. sõna). Enne kui mõistus ja hing saavad suuri asju teha, peab kõneaparatuur korras olema.

ETTEVALMISTUS ÕIGE HÄÄLDUSE, HINGAMISE, HÄÄLE JA KEELE ALAL

Häädusest, hääldusellunditest ja hääldusvigadest. Igal keelel on kindlad foneetika ehk häädusõpetuse reeglid. Igal keelel on oma häälikute kogum. Sellega seletub, miks võõra keele kõnelemise

puhul räägitakse võõrast aktsendist — keel ei paindu kergesti omaks võtma teise keele häälduśnähtusi. Aga oma emakeelegi puhul esineb see- või teistsuguseid vääratusi. Mõnikord on need sünnivead, vahel lohakusest tingitud, siin-seal ka kasvatusest pärinevad.

Et tekiks selge kujutlus hääliku moodustuskohast ja -viisist, selleks on vaja lähemalt tundma õppida häälduselundeid. Hakates vaatlema häälduselundeid kõri poolt huulte poole, märkame kõigepealt häälekurde, manustoru, kurgunibu, mis avab ja suleb teeninaõõnde, edasi pehmet ja kõva suulage, mis mõlemad jagunevad taga-, kesk- ja eesosaks. Kõva suulae eesosas on hambasombud ja hambad, siis järgnevad huuled. Kõik need häälduselundid omavad häälikute moodustamise seisukohalt suurt tähtsust. Sellest tingituna nimetataksegi häälikuid olenevalt häältamise kohast kas nibu-, pehme suulae, kõva suulae, hammas- või huulhäälikuiks. Suuõõne põhjas asub keel.

Häälduselundid jagunevad aktiivseiks ja passiivseiks, olenevalt sellest, mil määral üks või teine elund on rakendatud häälikute moodustamisel. Neid elundeid, mis häälikute kujundamisel on suutelised tegema vastavaid liigutusi, nimetatakse aktiivseiks. Nende hulka kuuluvad häälekurrud, kurgunibu, pehme suulagi, keel ja huuled. Passiivsete elundite hulka kuuluvad kõva suulagi, hambasombud (alveoolid) ja hambad. Need on aktiivseile häälduselunditele toeks häälikute moodustamisel.

Aktiivseist häälduselundeist on võimalik tahtlikult välja arendada häälekurde, keelt ja huuli. Häälekurdude arendamine jäägu peamiselt vastava eriteadlase — laulupedagoogi — juhendada. Keele ja huuled võib iga sõnakunsti harrastaja ise välja treenida, seda enam, et neil on häälikute moodustamisel väga olúline osa. Huule-, põse- ja keelelihased tuleb maksimaalselt painduvaks ja elastseks teha. Seda on võimalik saavutada vastavate harjutuste kaudu. Huulelihaste treeninguks on soovitav ajada huuled kinnise suuga võimalikult ette, võimalikult kaugele torru — vilistamisseisundisse ja siis tagasi laia naeru asendisse. Seda harjutust võib teha iga päev mõnikümmend korda. Edasi tuleb huuled torru ajada ja selles asendis pöörata neid sügavalt paremale ja pahemale poole, jälgides sealjuures, et alumine lõualuu paigal seisaks. Veel on soovitav teha järgmisi harjutusi: suu avada maksimaalselt, aga huuled hoida koos, nii et suu ava näha ei ole, ja teha seda korduvalt; sooritada poolavatud hammasteväravaga, huuli koos hoides, keeleotsaga ringe igemeid pidi, nii vasakult kui ka paremalt poolt alates, suruda keeleots poolavatud hammasteväravaga suus tugevasti vastu põske, nii paremale kui ka vasakule poole; keeleots suruda vastu alumisi hambaid ja avatud suust keel poolkaares välja suruda, sealt tagasi normaalsesse asendisse; hästiavatud suus lasta keeleotsal kiiresti ja kergelt pendeldada ühest suunurgast teise, jne.

Mis puutub iga hääliku täpsemasse kujundamisse, siis leiavad

asjast huvitatud üksikasjalisema selgituse häälikute kujundamise kohta Paul Ariste raamatust «Eesti keele foneetika».

Kui häälduSorganid häälikuid moodustades ei tööta normaalselt, siis tekivad häälduSvead. Ilma pikemalt nende juures peatumata vaadelgem neist tüüpilisemaid. Esineb kahesuguseid kõnehäireid: orgaanilisi ja funktsionaalseid. Orgaanilisteks kõnehäireteks nimetatakse neid häireid, mis on tingitud mitmesugustest hääldUselundite vigadest, näiteks hammaste puudumisest, jänesemokast, haavaarmidest, lõualuu-murretest jne. Orgaaniliste kõnehäirete puhul tuleb pöörduda eriala-arsti poole.

Funktsionaalsete häirete põhjustajaks on juba lapsepõlvest sissejuurdunud häälikuid moodustavate elundite valesti kasutamine. Funktsionaalseist häireist on võimalik vabaneda kõnetehnika eriteadlaste, foneetikute ja sageli ka lauluõpetajate juhendamisel. Samuti on võimalik oma hääldamisveast teadlik olles ise seda ravida.

Sageli hääldatakse *s*-hääliku asemel *š*. Selle põhjuseks on maast-madalast sisseharjunud komme hoida huuli torus, nn. vilistamisasendis. Seda viga saab parandada sel teel, et tõmmata *s*-häälikut hääldades huuled õhendatult vastu hambaid, n. ö. naeratusasendisse. Soovitav on koostada harjutamiseks neid silpe, sõnu ja lauseid, kus rohkesti esineb *s*-häälikut kõrvuti erinevate vokaalidega, näiteks:

si-sa-se-si-so-su
us-os-is-es-as-is
sä-sõ-sö-ös-õs-äs,

või jälle rohkesti *s*-häälikuid sisaldavaid värsse.

Sageli esineb *s*-hääliku hääldamisel see viga, et lapsepõlvest peale on harjumuseks saanud hoida *s*-häälikut hääldades keeleotsa hammastevärava vahelt väljas. Sel juhul tekib häire, mille tulemusel saadakse rahvakeeles tuntud nimetusega pudi-*s*. Tõmmates keele hammastevärava taha nii, et ta ei puutu vastu hambaid, saadakse kätte *s*-hääliku õige hääldamisviis.

Teine soovitav võte *s*-hääliku õigeks artikuleerimiseks on hääldada *s*-lisi sõnu nimelt valesti, tarvitada *s*-i asemel *h*-d, näiteks sõnades *isa, kaasa, osi* asemel *iha, kaaha, ohi* jne. *H* hääldamisel ei liigu keel ettepoole, vaid püsib jõudeasendis. Selliste harjutuste kaudu on võimalik kindlaks teha, milline on keele asend õige *s*-i hääldamisel. Eespoolnimetatud harjutusi tuleks teha võimalikult avatud suuga, sest juhul, kui suu on hästi avatud, ei saa keel kergesti ettepoole liikuda, seetõttu on hõlpsam viga vältida.

Kuna *s*-hääliku hääldamisel valest keelehoiust muidki vigu tuleneb, siis olgu veel kord öeldud, et normaalse *s*-i moodustamisel on keeleots suunatud alumiste hammaste poole ja hääliku kujundajaks on keeleselja eesosa, mis tekitab vastasorganiga, kõva suulae eesosaga, õige kitsa kanali. Keeleots ei tohi suus vastu teist elundit puutuda.

Üsna sagedane kõnehäire on *r*-i põristamine kurgunibuga keeleotsa asemel. Kuna *r*-i ja *d* moodustamise kohad on üsna sarnased teineteisele, siis saadakse kurgunibu kaudu moodustatud põrisevast *r*-ist lahti sel teel, et harjutatakse tahtlikult valesti — *r*-i asemel *d*, näiteks *vara, toru, kera, veri* asemel *vada, todu, keda, vedi*. Soovitav on alguses harjutada hästi pikkamööda ja silmas pidada, et hääldatav *d* kõlaks heliliselt. Edasi siirdutakse hääldama neid sõnu kiiresti ja asendatakse nagu märkamatult *d* keeleotsa värihäälikuga *r*. Peale üksikute sõnadega harjutamist mindagu üle teksti lugemisele, mis sisaldaks rohkesti *r*-häälikuid, mis algul asendatagu helilise *d*-ga, näiteks:

Meil on duunad dahadessa,
Laugud duunad littedissa,
Kõdvid kadunahkadessa,
Mudid hõbemundedissa,
Võigud duunad võidudiides.

Kui eespooltoodud värsike pikkamisi lugedes on pähe õpitud, siis loetagu seda juba kiiresti ja hakatagu hääldama *d* asemel *r*-i, keeleotsa fibreerima pannes sama koha peal, kus toimub *d* hääldamine. Niisiis:

Meil on ruunad rahadessa,
Laugud ruunad litterissa,
Kõrvid karunahkadessa,
Murid hõbemunderissa,
Võigud ruunad võiduriides.

Harvematel juhtudel esineb kidakeelsust, s. t. puhta *k* asemel tekib kõrisulghäälik. Seda on võimalik ravida ainult vastava eriarsti või kõnetehnika eriteadlase juhendamisel.

Hingamisest ja hingamise harjutustest. Nii näitekunsti harrastajail kui ka deklamaatoreil on väga oluline õppida õigesti hingama. Enamalt jaolt hingatakse kopsu ülemise osaga, s. t. sissehingamisel täitub õhuga ainult osa kopsust. Sissehingatud õhutagavara on aga nii väike, et sellega ei saa rohkem kui ainult kolm-neli sõna öelda, ja juba on õhuannus läbi ning tekib uuesti sissehingamise vajadus. Seesugune hingamine on laval esinemiseks katkendlik ja väsitav ega võimalda ettekantavat voolavalt avaldada. Et kõne oleks kuuldav ja selge ning kõneleja ei väsiks liiga ruttu, selleks on vaja kätte harjutada vahelihasehingamine, millele kaasneb roide- ehk rinnahingamine. Vahelihas on jõuline lihastegrupp, mis eraldab rindkereõõnt kõhuõõnest. Vahelihas on jõudeasendis ülespoole kupliliselt kumer. Sissehingamisel tõmbub ta kokku ja kuplitaoline kumerus tasandub lamedaks, s. t. vahelihas laskub kõhuõõne poole ning selle tagajärjel suureneb rinnaõõs, mis võimaldab kopsusompude avardumist ja seega tunduvalt suurendada kopsu õhumahutust. Vahelihase- ja rinnahingamine on harilikult samaaegsed.

Oluline on silmas pidada seda, et sissehingamine algaks vahelihasest ja laieneks sealt tervele rindkerele, kusjuures kõnelemisel sissehingatud õhutagavara hoiaksid kinni vahe- ja roidevahelised lihased. Et vahelihase- ehk diafragmahingamist välja arendada, on vaja teha hingamisharjutusi. Esimest harjutust on soovitav teha lamades, pannes parema käe rindealusele piirkonnale, sinna, kus roided lõpevad, ja vasaku käe vasakpoolsele küljele alumiste roiete kohale. Sisse hingates tuleb jälgida, kas vahelihas hakkab korralikult tööle, s. t. kas sissehingamise alguses paisub rindealune piirkond ja kas roided avarduvad kahele poole ning rindkere täitub õhuga. Välja hingata tuleb pikkamööda, suust õhku ühtlaselt välja lastes, nii nagu tühjendaksime aeglaselt kummipalli. Seda harjutust võib teha igal hommikul ja õhtul 5—10 minutit õhustatud toas. Edasi võib seda teha juba püsti seistes. Sisse hingata tuleb vabalt ja pingutuseta, samuti pikkamööda pingutuseta tuleb ka välja hingata, ilma et kaelalihastesse ühtki survet tekiks. Edasi on soovitav hingamisharjutusi teha jalutuskäikudel või tööle minnes ja töölt tulles.

Sügava hingamise protsess avardab muide kopsu mahtu, reguleerib vere ringvoolu ja soodustab ainevahetust. Kuna kõnelemisel on väljahingamise kestus mitu korda pikem sissehingamisest, siis tuleb järgnevate harjutuste juures kiiresti sisse hingata ja pikkamööda suu kaudu õhk välja lasta. Aeg-ajalt võib üle minna numbrite lugemisele ühe hingetõmbega. Harjutusi tehes ei tohi aga üle pingutada. Sisse- ja väljahingamist peab õppima koordineerima. Puudulik hingamine ja puudulik hingamise jaotus tekitab õhutagavara ülesurvet — õhutulva, mis muudab kõnelemise kunstlikuks. Sisse hingata võib ainult mõttepauside ajal, kui üks terviklik mõttelõik on ära öeldud. Õhutagavara peab olema nii suur, et selle mõttelõiguga toime tulla. Uue mõttelõigu alates tuleb uuesti hingata, mitte aga kasutada eelmisest mõttelõigust ülejäänud õhutagavara järgneva lause ütlemiseks. Olgu märgitud, et üle minnes sama õhutagavaraga uuele mõttelõigule, ei saa me ka sisuliselt õiget üleminekut ühelt mõttelõigult teisele. Inimene kasutab kõnelemisel oma õhutagavara väga ökonoomselt. Seda ökonoomiat tuleb ka laval kasutada. Sellesama detaili — hingamispingutuse kaudu võib muutuda kogu kuju ebausutavaks.

Hääle arendamise võimalustest. Inimese kõige olulisemaks väljendusvahendiks on hääl, mis sõna kaudu annab võimaluse avada paljudes varjundites inimeste eri karaktereid, nende mõtteid, püüdlusi ja tundeid. Nagu igal instrumendil on oma kõla kvaliteet, nii on ka igal inimhäälel o m a kõla, oma eri kvaliteet. Vahe seisab ainult selles, et inimkäte poolt valmistatud instrumendi kõla on niisugune, nagu ta valmis saades on, seda ei saa enam muuta, tema toonide diapasoon on kindel. Inimese häält saab aga edasi arendada, tema kvaliteeti tõsta.

Kuna hääl on deklamaatorite ja näitlejate kõige olulisemaks väljendusvahendiks, siis tuleb igal näitlejal teha kõik oma hääle

maksimaalseks väljaarendamiseks. See osutub võimalikuks õige, igaühe hääleorganile vastava hääleseade kaudu. Pikkade aastate töö tulemusena on inimesel võimalik oma häält kujundada kõlaliseks, tugevaks, paindlikuks, ulatuslikuks ja kuulekaks ning oma tahtele alluvaks. Kui tahetakse hääleliselt alati vormis olla ja huvi tunda, et hääl püsiks kõlaline ja jõuline, siis tuleb hoolt kanda oma hääle ja hingamise edasiarendamise eest vastavate harjutustega ja konsultatsioonide kaudu vastavate eriteadlastega.

Missugused on siis need harjutused, mis aitavad häält edasi arendada? Mõistagi on seda teoreetiliselt vägagi raske selgeks teha, seda enam et retsepti andmine siin on peaaegu võimatu. On ju iga inimese kõneaparaat erinev. Igaüks peab lähtuma neist eeldustest, mis temas olemas on.

Olgu üldiselt öeldud: hammastevärav peab kõnelemise juures peaaegu niisama palju avatud olema kui laulmise juures. Paljud on aga harjunud maast-madalast kõnelema kinnise või üsna vähesel määral avatud suuga. Nii ei ole võimalik tarvilikul määral rakendada resonaatoreid ja häälel puudub vajalik kandvus ja samuti ka diktsiooni selgus. Seesugusel juhul on soovitav teha korgiga harjutusi, s. t. võtta paari sentimeetri pikkune pudelikork, see hügieeni mõttes läbi keeta, terava noaga ääred tasandada, et teravad servad huuli ei kahjustaks, siis kork pikuti esihammaste vahele asetada, vahelihast rakendades sügavalt sisse hingata ja hakata selgelt ja puhtalt silpe hääldama, näiteks järgmisi:

mi-ma-me-mi-mo-mu
mu-mo-mi-me-ma-mi
ni-na-ne-ni-no-nu
nu-no-ni-ne-na-ni
mim-mam-mum-mim-mom-mum
mum-mom-mim-mem-mam-mim

Seesuguseid silpharjutusi võib koostada väga mitmesugustes kombinatsioonides, ühendades täishäälikuid kaashäälikutega. Tuleb silmas pidada, et häälduming toimuks vabalt ja pingutuseta. Harjutusi on soovitav teha algul keskmise hääletooniga, hiljem alates hääle madalamast piirist heliredeli alusel kuni hääle kõrgema piirini. Sel teel avardatakse hääle ulatust ehk amplituudi, mis erinevate materjalide esitamisel on vägagi oluline.

Edasi on soovitav vaikselt ümiseda iga päev mõnd lauluviisi lahtise hammasteväravaga, huuled koos, tuues pea pisut ettepoole. Vaikse ümisemise abil on võimalik oma häält arendada ja suunata vokaalide helid ühte ja samasse kohta, peamiselt kõva suulae eesossa, ja need resoneerima panna ninaõõnes ja maskis.

Harjutusi tuleb teha vahepeal lauldes ja siis jälle kõneldes, kusjuures kõnelda tuleb sellesama seatud hääletooniga, millega lauldaksegi. See uus kõnelemisviis saagu harjumuseks ja seda

tarvitatagu ka eraelus. Stanislavski ütleb: «Kõnes peab ilmnema sama pidev kõlavus, mis on laulus välja arenenud ja milleta ei saa olla tõelist sõnakunsti.»

Suvel on soovitav harjutada vabas õhus, eriti mägimetsas, nii korgiga kui ka ilma, nii lauldes kui ka kõneldes ja heksameetrilisi värsse lugedes, näiteks J. Sütiste luuletust «Heitlus», mis algab nii:

> Kuskil katuste taga on äikese värinaid kuulda,
> taevas lõõtsutab tuult, õhtuks ju pimeneb ilm.

Harjutatagu lugema kord kõrgemalt, kord madalamalt, mitmesugustel hääletoonidel, kord sosinal, kord tugevalt, seejuures toodagu ikka ja alati loetava pala sisu ja mõte välja. Kõigi nende ja veel paljude muude harjutuste juures on aeg-ajalt vaja asjatundlikku kontrolli ja vastava eriteadlase suunavat abi.

Õige keel. Nagu häälik, nii allub ka keel kindlaile reegleile. Need reeglid määrab sõnade alal morfoloogia ehk sõnaõpetus, lausete alal süntaks ehk lauseõpetus.

Võidakse öelda, mis puutuvad need reeglid näitekunstilise isetegevuse alal tegutsejaisse. Neid teada on kirjaniku mure, sest tema kirjutab, loob teoseid. Näitleja või deklamaator esitab neid teoseid, endastmõistetavalt peavad need õigesti kirjutatult trükis ilmunud olema. Need vastuväited peavad ainult osalt paika, nimelt sellepärast, et ka õigesti kirjutatut on võimalik keeleliselt väiksemal või suuremal määral valesti esitada. Selle peamiseks põhjuseks on asjaolu, et meie tavaline kõnekeel erineb kirjakeelest, rääkimata veel murdelistest erinevustest meie kõnekeeles. Nii näiteks on paljud kirjakeelsed pikad täishäälikud kõnekeelses pruugis diftongeerunud, kaksiktäishäälikuks muutunud. Kirjakeelne *võõras, peal, näen* on rahvakeeles tarvitusel kujul *võeras, pial, nään.* Tihti on kirjakeele lühikesed konsonandid kõnekeeles pikad, näiteks *ometi, samuti* asemel *ommeti, sammuti.* Rida sõnu on kõnekeeles lühendatud kujul tarvitusel, vrd. ühelt poolt *niisugune,* teiselt poolt *nisuke, niisuke.* Konsonantühend *lj* kõlab kõnekeeles sageli peenendatud *ll*-na: *nalja, kalja* asemel *nalla, kalla,* konsonantühend *hv* moondub vahel peenutsevaks *f*-ks; *rahvas, kahvatu* asemel *rafas, kafatu.* Kodumurde mõjul öeldakse sageli *töö, meel, täna, soolikas* asemel *tüü, miel, tänä, suolikas.*

Seesuguseid näiteid võiks veel palju tuua. Aga neistki peaks piisama, et veenda lavakunstilise isetegevuse teed käijaid keelereeglite tundmise vajaduses. Sest kellelgi pole õigust laval rahva ees esinedes ära väänata keeleliselt puhast Sütiste või Vaarandi luuletust või Tammsaare miniatuuri.

Kui sõnakunstilise isetegevuse alal esineda tahtjal on vajalik eeltöö hääle, häälduse ja keele suhtes tehtud, siis tekib tal loomulikult tahtmine oma võimeid proovida. Ta valib meelepärase pala. Asjata on tal nüüd mõelda, et mis seal ikka — õpin hästi pähe ja esinemine läheb lahti ning aplaus tuleb. Enne päheõppimist on teha väga suur töö — tuleb nimelt tundma õppida autori elulugu, maailmavaadet, lahti mõtestada pala olemus, ajalooline miljöö. Sagedasti tuleb lugeda vastavat kirjandust kümneid kordi rohkem, kui on pala ise. See tehtud, peab analüüsima pala tema sisumomentide, rõhkude jne. seisukohalt.

Isetegevuslike näiteringide töö jaguneb oma harudelt järgmiselt: 1) kunstiline lugemine, 2) estraadipalade esitamine, 3) koorkõne, 4) näitekunstiline tegevus.

Kunstiline lugemine. Eeldagem, et keegi kunstiline lugeja on võtnud endale südameasjaks Juhan Liivi luuletuse «Rändaja» esitamise. Sageli on seda valesti tõlgitsetud, loetud n. ö. päheõpitult, ilma sisu avamata. On pandud küll häälde ilutsevat nukrust või mingit romantilist igatsust, mindud puht välist, pinnapealset rada, jättes selle sügavalt elulise luuletuse lahti mõtestamata, kõneldes kumisevaid hingetuid sõnu, millel puudub eesmärk.

Et saada õiget hoova selle luuletuse õigeks esitamiseks, on vaja püüda mõista, mis ajendas Juhan Liivi looma seda luuletust. Tuleb teadma õppida, milliseis raskeis tingimustes Liiv elas ja töötas. Muide, ta käis korduvalt, isegi talvel, jalgsi Alatskivilt ja Koosalt Tartu (üle 30 km) oma käsikirju kirjastajaile ja ajalehetoimetustele pakkumas või jälle kohta otsimas. Kui palju kordi pidi ta pettudes jalgsi koju tagasi pöörduma. Neid nappide sõnadega öeldud tõsiasju teades hakkab lugejas midagi kajama, kui ta silm realt reale läheb.

On ju selge — selle luuletuse tagamaaks on Juhan Liivi enese sügav elamus. Tema ju oli see rändaja. Seda esitada kavatsedes tuleb taastada konkreetne tegelikkus ja seda oma fantaasia kaudu täiendada. Kunstiline lugeja seadku ennast selle rändaja olukorda. Ta elagu ennast «minaks». Olen kevade poole talve see, kes läheb jala linna, mõni kopik raha taskus ja leivakannikas põues, lootuses sealt tööd leida. Olen palju kordi oma töid kirjastajale ja ajakirjandusele avaldamiseks pakkunud — need ei ilmnud. Nüüd lähen lihtsalt tööd otsima. Käin mitu päeva ajalehetoimetusi ja kontoreid mööda, aga — asjata. Magadagi pole kuskil. Ööbin sissesõiduhoovis, sara all olevas maamehe rees, õlgede sees. Hobused puhkavad tallis, aga mina pean magama väljas, lahtise sara all. Ja lõpuks ei jää ikkagi muud üle kui koju, maale tagasi minna. Lähengi ühel talveõhtul jalgsi oma pikka teekonda sammuma. Tuiskab, olen näljane... Nähtavasti olen teelt eksinud. Ei tea, kas jõuangi inimeste juurde? Ei jaksa enam tuisus sumada...

Seal vilgub midagi, vist aknast vilkuv tulesilm. Sellest haaran ma otsekui uppuja õlekõrrest kinni. Kui sinna jõuan, olen päästenud. Viimast jõudu kokku võttes tõttan vilkuva tulukese suunas. Pärale jõudsin. Väike saunapugerik. Kas mind lastakse sisse? Koputan ja ootan ärevalt. Mind kutsutakse sisse. Lihtne saunaperenaine suhtub minusse hästi. Toake on väike ja vaene, aga soe ja puhas. Ahjust võetakse parajasti leiba välja. Mis tähendab näljasele leiva lõhn! Terve toake on seda täis. Siis murrab perenaine leivapätsi küljest kannikaotsa ja ulatab mulle, tundmatule. Kui magus ja maitsev!

Vaesel saunikunaisel on soe süda. Ta püüab mind võõrast mõista. Pärib mu reisisihti. Vastan talle napisõnaliselt. Usaldan talle oma kibeda tõe: olen üksik, naiseta, lapseta, emata ja isata. Ta mõistab mind, ei pärigi enam. Vaikime. Korraga kostab laua alt nagu linnupoegade siitsumist. Perenaine võtab korvikese laua alt, näitab mulle kasukatükkide vahel askeldavaid kanapoegi, vaatab ise neid armastusega ja kahetseb, et jutt need neli tema lemmikut üles ajas.

Eeldagem, et sisseelamine on toimunud, seda enam muidugi siis, kui deklamaatoril endal on vastavaid elamusi olnud. Luuletus on n. ö. oma. Autorit on tundma õpitud, miljöö selgeks tehtud, nagu oleks kõik eeltööga korras. Ja siiski mitte. On veel vaja teadlikku tegevust, et kõike kättesaadut osata edasi anda. See viimane on ju deklamaatori peamine siht. Selle saavutamiseks tuleb luuletus liigendada, leida õiged rõhud, õiged pausid. «Esmajärjekorras tuleb kogu lausest välja valida üks kõige tähtsam sõna ja see rõhuga esile tõsta. Seejärel tuleb sedasama teha vähem tähtsate, kuid ikkagi esiletõstmist vajavate sõnadega. Mis puutub kõrvalistesse sõnadesse, mis ei vaja esiletõstmist, kuid mis on siiski üldisele mõttele vajalikud, siis need tuleb tagaplaanile nihutada ja varjutada. Selleks on vaja tervet komplekti rõhke: tugevaid, keskmisi, nõrku.» (Stanislavski.)

Kuidas teostada liigendust rõhkude suhtes, seda selgitab alljärgnev näide, kusjuures kasutatud märkidel on järgmised tähendused: — tugev rõhk, ~ keskmine rõhk, - - - - nõrk rõhk, || pikem paus, | paus.

Tulin linnast. || Lumesadu. ||
Tööd ei leidnud kusagilt. — ||
Lumesadu. | Jalad väsind. ||
Läbi, | läbi näljane. ||
Kuskil teed, | ei tulekiiri, |
aeg ju hiline. ||
Ennäe! tulukene siiski
vilgub viimati. Jne.

Kui seegi töö on tehtud, algab see, mida ekslikult sageli esmajoones tehakse — päheõppimine.

Eespool oli juttu sisseelamisest esitatavasse palasse. Sageli saab selleks kasutada oma analoogilisi elamusi. Alati pole aga analoogilisi omast elust võtta, seda nimelt siis, kui aeg on oma elutingimustega väga kauge ja erilaadiline, isegi meile kujuteldamatu. Nii on lugu rahvalauludega. Kui sageli on deklamaatoritel rahvalaulu «Kui ma pääsin mõisa'asta» esitamine kujunenud lihtsalt hoogsaks mahavuristamiseks.

Võimatu on kujutleda, et seda lihtsat, kuid sisusügavat orjasüdame vihalaulu saadaks mõjukalt esitada ilma orjaaega lähemalt tundma õppimata. Pikki sajandeid kestis võõraste vägivald. Tühisel põhjusel, sageli põhjusetagi tantsis kupja kepp eestlase turjal mõisapõldudel, rehealustes, tallihoovides. Kui mõisast pääseti, siis pääseti sealt tõesti nagu põrgust. Kellega võrdlevad meie esivanemaist rahvalaulikud mõisat? Hunt ja lõvi on metsade suurimad kiskjad — mõisad on nende sarnased. Havi on veteriigi röövel — mõis on tema sarnane. Saaks aga sealt minema! Ja kui meeleheites sealt põgenetakse ja kurnajate vara süüdatakse, siis kustutagu seda kuri ja päästku seda paha, mitte aga piinatud ori. Kui anda sellele rahvalaulule kas või see paarisõnaline tagamaa, siis peaks tekkima õige suge ega saaks kuidagiviisi erapooletult ja formaalselt ette lugeda, seda enam, et me ju tahame elustada kuulajaskonnale seda aega ja olukorda, kus mõeldav sündmus toimus.

Kunstilise lugemise materjalina on tavaliselt eelistatud seotud kõnet — luuletusi ja riimitud proosat. Küllap selle üheks põhjuseks on see, et sobivate proosapalade leidmine ei ole kerge, on ju miniatuurset proosakirjandust vähe.

Proosapala näitena toodagu allpool katkend india kirjaniku Krišan Tšandri jutustusest «Uued orjad».

«Ma kirjutan selle kirja reamees Kenneth Cedricule, kakskümmend aastat vana, pärit Lääne-Virginiast — esimesele ameerika sõdurile, kes langes Koreas, kuhu tema oli saatnud president Truman.

Sõdur Cedric! Praegu Te lamate surnuna ühel Korea kõrgel künkal. Ma näen kuuli Teie südames, näen kannatusi, mis on tardunud Teie silmadesse, näen päikeses helkimas Teie valkjasblonde juukseid, ja minu süda täitub viha ning valuga. Ma küsin endalt — kes saatis Teid sinna? Kes võttis Teilt nooruse, pruudi, ema armastuse ja sundis Teid surema kaugel kodumaast, neil võhivõõrastel küngastel? Kes pistis Teile püssi pihku ja ütles: «Marss! Võta kaasa kõik oma nooruse rõõmud ning lootused, mine sinna, kauge Korea küngastele ja väljadele ja tulista korealaste pihta!»?

Kes see oli? Missugune võim sundis Teid Koreasse minema? Me peame selle küsimuse lahendama, sest rahu janunev maailm ootab vastust.»

Selle jutustuse kandvaks mõtteks on rahu kogu maailmale. Ei tohi vägivallaga võtta teistelt rahvastelt nende õigusi ega ohverdada väärtuslikke inimelusid. Tuleb võidelda imperialismi jul-

muste vastu ja keelduda langetamast päid nende ees. Kavatsedes esitada katkendit Tšandri jutustusest, peab deklamaator kõigepealt lähendama end miljööle. Tuleb lugeda üht-teist Korea maast ja rahvast. Värskendada oma teadmisi Korea sõjast, endale selgeks teha, kes oli selles sõjas süüdi. On vaja mõnevõrragi tundma õppida kirjanikku. Selleks leidub materjali jutustuste kogu «Sada ruupiat» lõpus. Tuleb läbi lugeda kogu kõnesolev teos.

On kõik eespoolmärgitu tehtud ja kirjaniku mõtted nagu oma mõtteks saanud, alles siis jagatagu see katke erinevatesse mõttelõikudesse, määratagu ära, mis on nende lõikude ülesanded, missugused osad on kõige olulisemad, n. ö. sõlmpunktid. Neid osasid tuleb lugedes muidugi rohkem välja tõsta. Eraldada oluline ebaolulisest. Kindlaks määrata pausid ja nende pikkused. Leida õiged rõhud. Edasi tuleb ära märkida katkendis esinevad uued teemad. Teemalt teemale üle minnes leida õiged rütmivahetused. Toimitagu nii, kuidas eespool luuletuste puhul näidati.

«Ma kirjutan selle kirja reamees Kenneth Cedricule, || kakskümmend aastat vana, | pärit Lääne-Virginiast — || esimesele ameerika sõdurile, | kes langes Koreas, | kuhu tema oli saatnud president Truman.

Sõdur Cedric! || Praegu Te lamate surnuna ühel Korea kõrgel künkal. || Ma näen kuuli Teie südames, | näen kannatusi, | mis on tardunud Teie silmadesse, | näen päikeses helkimas Teie valkjasblonde juukseid, | ja minu süda täitub viha ning valuga. || Ma küsin endalt — kes saatis Teid sinna? || Kes võttis Teilt nooruse, | pruudi, | ema armastuse | ja sundis Teid surema kaugel kodumaast, | neil võhivõõrastel küngastel? || Kes pistis Teile püssi pihku ja ütles: «Marss!» || Võta kaasa kõik oma nooruse rõõmud ning lootused, | mine sinna, | kauge Korea küngastele ja väljadele, | ja tulista korealaste pihta!»? ||

Koorkõne. Selle kunstiharu harrastamiseks on mitmesuguseid võimalusi. Kõigepealt oleks soovitav, et laulukooride juhid laulude sõnad koos kooriliikmetega sisuliselt läbi analüüsiksid ja kooris nende sõnade lugemist harjutaksid. Muidugi mitte mehaaniliselt, vaid välja tuues autori poolt antud mõtted ja elamused. Kindlasti oleks sellest ka hiljem lauldes kasu, sest vokaalsele elemendile lisandavad lauljad sõnaselguse kaudu mõttetuuma ja sellest väljakasvanud elamuse. Näiteringides võib aga seda teha väiksema hulgaga. Koorkõnet harrastada võiks ka 6 kuni 10 asjahuvilisega.

Alguses on soovitav võtta harjutamiseks lühem luuletus, näiteks Ellen Niidu «Õnn». Seda luuletust esitades peab igal kooriliikmel olema ühine siht ja veendumus kuulajaskonnale selgeks teha, mis on õnn. Kui iga kooriliige ise usub, et õnne ei ole vaja kusagilt kaugelt otsida, vaid et see asub meis endis, meie töös ja raskusteski, lakkamatus edasipüüdes, siis on tal võimalik ka kuulajaid selles veenda.

Koorkõne juures, olenevalt materjalist, võib kasutada mitme-

suguseid lugemisvaheldusi. Erinevaid mõttelõike võivad lugeda vaheldumisi kord mehed, kord naised, kord üksikult, kord kahekaupa. Kindlaks määranud lugemise korra, hakatakse ringijuhi taktilöömisel luuletust harjutama ja välja töötama. Kui seda õigesti tehakse, siis võib koorkõne väga emotsionaalselt ja haaravalt mõjule pääseda. Ennekõike peab ringijuht väga aktiivselt harjutusi juhtima.

Üks mõeldav viis selle luuletuse koorkõneliseks esitamiseks oleks järgmine:

Õnn on inimese enda teha, | naised
sünnib tema mõtetest ja teost, | mehed
elab meeltes, | südames ja kehas, | } kõik
võrsub tööst, | tahtekindlast peost. || }

Meie õnn ei ole võõrais linnus, | naised
kaugeil saartel, | külades ja teil, | mehed
ei, | ta elab püsivuses, | innus, | } kõik
elab kodukoldeis, | elab meis. || }

Õnn on inimese käterammus. || üks mees
Raskusteski kätkeb õnne eos. || üks naine
Õnn on mõistuse ja kindla sammu, | }
töö ja rõõmu | katkematu seos. || } kõik

Muidugi ei tarvitse antud näidis olla koorkõnele ainsaks lahendusvõimaluseks. Soovitav on katsetada ka teistsuguseid lahendusviise ja siis ühele, kõige sobivamaks näivale peatuma jääda.

Aeg-ajalt võib pikemaid ja raskemaid palu koorkõne repertuaari võtta. Kollektiivne tõlgitsusviis on väga huvitav ja kogemuste kasvades võib sel alal saavutada häid tagajärgi.

Olgu veel tähelepanu juhitud mõningatele, deklamaatoritele küllaltki olulistele pisiasjadele, mis esinemisel heale õnnestumisele kaasa aitavad.

1. Jäägu esinemise ajal saal valgeks, et deklamaator publikut näeks ja temaga otsese kontakti saavutaks. Väär on see, kui esineja lugedes lakke, põrandale või kuhugi kaugusse vaatab. Ta loeb ju rahvale, loeb publikule, et teda veenda. Kuulajaskond on otsekui tema partneriks.

2. Deklamaator kasutagu võimalikult vähe liikumist ja käteliigutusi kirjandusliku pala lugemise juures. See on liigne ja segav. Deklamatsioon on peamiselt suu ja südame kunst. Deklamaatori relv on sõna.

3. Esineja riietus (eriti naistel) olgu tagasihoidlik; rahvalaule ja nalju ning katkeid «Kalevipojast», samuti muinasjutte on sobiv esitada rahvariideis.

4. Esineja hoidugu naeratusgrimassist, kui pala on lõppenud ja ta kummardades tänab. See on kunstlik ja näotu.

5. Kui puudub teadustaja, siis öelgu esineja ise täpselt, mida ta loeb, ja nimetagu autori ees- ja perekonnanimi, näiteks: «Võitluse päevil» — Jaan Kärneri luuletus.

Repertuaari valikust. Väga sagedasti kurdavad sõnakunstiharrastajad, et nad ei leia sobivat materjali, mida esitamiseks ette valmistada. Ühelt poolt tundub see küsimus nagu põhjendamatu olevat, sest meil on ilmunud luuletuskogusid, luuleantoloogiaid, romaane ja novellikogusid nii oma kirjanikelt kui ka tõlgetena välisautoreilt. Ajalehed ja ajakirjad toovad oma veergudel värsket kirjandust nii luules kui ka proosas. Kui siia juurde arvata veel meie rahvalaulud, «Kalevipoeg», muinasjutud ja rahvanaljade kogu, siis ei tohiks materjalist puudus olla. Küsimus seisab valiku oskuses. Mõistagi ei saa valik langeda ükskõik mis palale, olgu see kuitahes väärtuslik. Tuleb kaaluda, kas pala on küllalt soodne kõvasti, s. o. häälega lugemiseks — kuulajaile jutustamiseks. Ühtlasi tuleb rangelt arvestada kunstilise lugeja individuaalseid erinevusi. Ühele sobib lüüriline pala enam, teisele eepiline, kolmandale dramaatiline, neljandale satiiriline jne. Ühtede elukogemused ja tähelepanekud on suuremad, teiste omad väiksemad. Üks suudab mõista oma rikkaliku elupagasiga kirjanduspala sügavamalt, teine pinnalisemalt. Oluline on leida esitatavaks materjaliks endale huvipakkuv ja erutav kirjanduslik teos. Juba see tõsiasi üksi annab teatavaid eeldusi mõjukamaks esituseks.

Mõistagi ei piisa ühekordsest kergest lugemisest, et aru saada, kas kaalumisel olev lugemispala sobib ühele või teisele esitamiseks või mitte. Vaja on lugeda ja hinnata süvenenult.

Ettekandmisel on oluline, et kirjanduslik pala ei oleks liiga pikk, ei muutuks pealtkuulajaile väsitavaks. Seepärast ei sobi lugeda neid palu, mille kestus ületab 20 või enam minutit. Nõnda siis osutub vajalikuks pikematest jutustustest välja otsida terviklik asi. Seesuguseid katkendeid võib leida Gorkist, Vildest, Tammsaarest, A. Jakobsonist jne. — on ainult vaja pisut vaeva näha, otsida. On vaja hoolitseda, et valitud katkendid või nende montaaž moodustaks mõttelise terviku, võimaldaks edasi anda autori ideelise kavatsuse.

Näiteringide tööst. Näiteringi juhtidel ja isetegevusliku näitekunsti harrastajail on käepärast sadasid lehekülgi õpetavaid ja juhendavaid teoseid: Stanislavski «Näitleja töö endaga», «Minu elu kunstis» ja «Eetika», V. Sahnovski «Näitejuhtimine ja selle õpetamise metoodika», D. Tunkeli «Näitejuhi töö osatäitjatega» jne. On ilmunud juba kolm Eesti teatri probleemidele pühendatud teatrialmanahhi. Aeg-ajalt ilmub «Sirbis ja Vasaras» ja muuski ajakirjanduses tähelepandavaid artikleid näitekunstist. Lisaks korraldatakse igal aastal Rahvaloomingu Keskmaja ja kultuurimajade poolt näitejuhtide seminare.

Meie isetegevuslike näiteringide juhtidel on kogemusi ja praktikat rikkalikult. Ärgu jätku nad seda raami viimata, targemaks tegemata ülalmainitud teoste hoolika läbitöötamise kaudu.

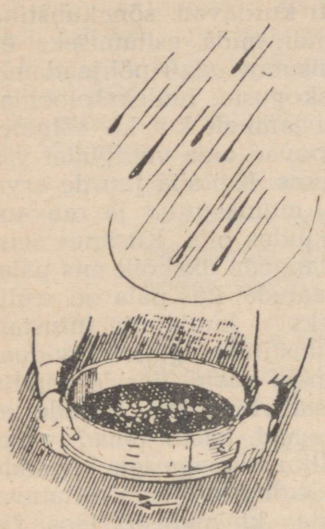

Joonis 13. Abinõu „vihma" tegemiseks

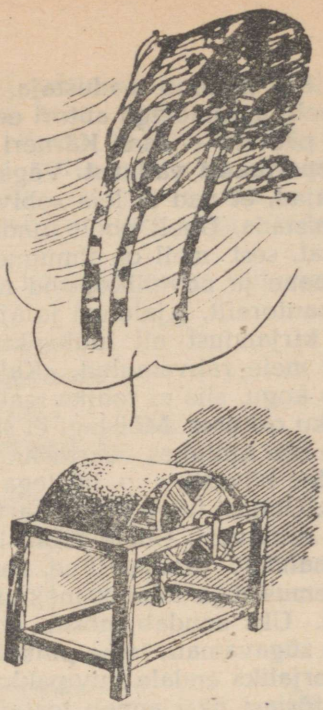

Joonis 14. Abinõu „tormi" tegemiseks

Meil on neid isetegevuslikke näiteringe, kes töötavad teadlikult ja pakuvad rahvale laitmatut lavakunsti. Seesugused on Tallinna J. Tombi nimeline Kultuurihoone, Tartu Kultuurihoone, Valga, Keila, Otepää näiteringid ja veel mitmed teised. Ent nende kõrval leidub rida rahvamajade ja klubide juures asuvaid näiteringe, kes suhtuvad kergekäeliselt ja vastutustundetult oma ülesandesse. Võetakse mõni näidend, tehakse kibekiirelt paar proovi, kuulutatakse pidu välja, rabeldakse veel paar proovi teha ja esinetaksegi rahva ees — näitekunsti harrastuse nimel. Mis siis imestada, kui etenduse ajal hulk noori inimesi ümber klubi käib ja tantsu algust ootab. Võib-olla on esinejail endilgi igav ja arusaamatu, miks nad laval edasi-tagasi askeldavad. Mõni esineja ei kuule pealegi hästi etteütlejat ja vahib sõnu kobades partnerile otsa.

Seesuguseid etendusi pole kellelegi vaja.

On ka teistsuguseid lavastuste nurjumisi. Etendust valmistatakse ette pikki kuid. Tekst õpitakse korralikult pähe, nähakse palju vaeva, ja kui ükskord esinetakse, jutustavad osakandjad üheplaaniliselt kirjaniku mõtteid. Etendus on igav, hall ja lohisev. Töötati palju, aga ei osatud õigesti töötada.

Ärgu unustagu näiteringi juht kunagi, kui ta näidendit hakkab valima ja osatäitjaid otsima, et esimene ülesanne on — õppimisele võetav näidend olgu ideelis-poliitiliselt ja kunstiliselt väär-

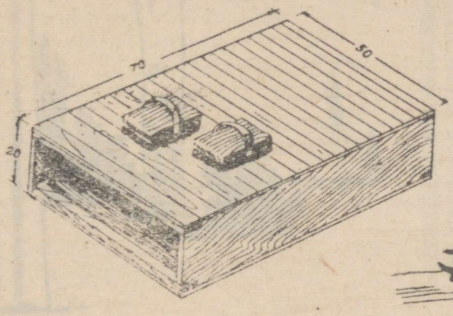

Joonis 15. Lükates kahte harja mööda õhukesi laudu, tekib hääl, nagu sõidaks rong

Joonis 16. Dekoratsioonide kinnitamine laval

tuslik. Avanud näidendi tuuma — idee ja määranud peaülesande ning läbi mõelnud osaliste ülesanded, tuleb näitejuhil endale aru anda, kas olemasolev näitering on suuteline seda edukalt teostama ja kas antud olukorras on võimalik seda lavatehniliselt rahuldavalt lahendada. Kui need küsimused on jaatavalt lahendatud, siis alles võetagu näidend repertuaari.

Muidugi ei ole veel aeg proovidega alata, sest näitejuhil on tarvis ettevalmistavat tööd näidendi analüüsimisel jätkata, kindlaks määrata kõige olulisem sündmus näidendis, nn. sõlmpunkt. Edasi on tarvis ära märkida, missugune sündmus on esimeses, teises, kolmandas jne. vaatuses kõige olulisem, missugused sündmused on teise ja kolmanda järgu tähtsusega.

Näitejuht uurib näidendit nagu dirigent partituuri. Ta teeb endale selgeks kõige olulisemad, olulised ja vähemolulised lõigud. Tegevused, mis on allutatud pealisülesandele, ja vastutegevused. Näidend avanegu tema ees nagu maakaart, kuhu on märgitud üks suur saar — peamine sündmus, saared suure saare ümber — sündmused ja pisisaared — väikesed sündmused.

On tingimata tarvilik tutvuda autori ja tema loominguga. Kui näitejuhil endal ei ole aega, siis teeb ta selle ülesandeks kellelegi andekamale ringi liikmele. Kui kollektiivis sobivat isikut ei leidu, siis on soovitav pöörduda kultuuriosakonna poole, kes asjatundja lektori välja saadab.

Edasi mõtleb ringi juht osade jaotuse põhjalikult läbi, kuidas see käesoleva kirjandusliku teose idee väljatoomiseks kõige kasulikum oleks. Ta ei tohi lähtuda mingist isiklikust kaalutlusest, nagu seda kuulu järgi üks näitejuht olevat teinud, kes noo-

Joonis 17. Dekoratsioonide eestvaade

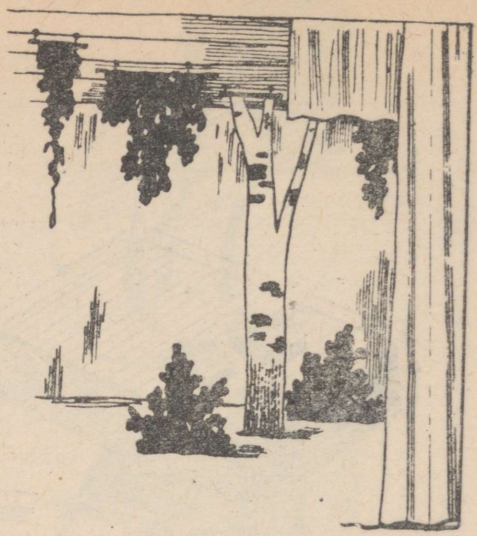

Joonis 18. Dekoratsioonide kinnitamine traadiga lakke

rele tütarlapsele mõeldud osa oli andnud sidekontori ülema keskealisele abikaasale, olgugi et kollektiivis oli noori ja küllaltki eeldustega tütarlapsi. Ringi juht põhjendanud oma otsust sellega: «Ta on meil ikka peaosi mänginud, kuidas ma talle ikka väiksema osa võin anda, viimaks solvub.»

Ringijuht mõelgu ka sellele, kas ei oleks vajalik mõnda noort edutada ja talle suuremat tööülesannet anda, arvestades tema kunstilise kasvu võimalusi. Edasi kaalugu hoolikalt läbi, keda võiks näiteringi täienduseks juurde kutsuda.

Kui osad on mõttes jaotatud, siis mõelgu näitejuht lavapildiline jaotus läbi ja kaalugu järele, mis määral on antud lavastuses võimalik olemasolevaid dekoratsioone kasutada. Kas on võimalik uusi juurde muretseda või saaks puuduvaid esemeid rajooni kultuurimajalt või koguni rajooni teatrilt laenata. Need mõlemad asutused abistavad ju klubisid, seda enam, et sageli on teatrite kuurides seismas üht-teist repertuaarist välja langenud lavastuste dekoratsioonidest, mida ei kasutata, mis aga sobivuse korral klubile marjaks ära kuluksid.

Kõigi nende toimetuste juures on näitejuhi meeled ja mõtted ikka valitud näidendiga tegelemas. Ta tunneb nüüd juba näidendi tegelasi nagu oma perekonna liikmeid. Ta on hakanud näidendit armastama.

Ja siis tuleb esimene proov, mis algab näitejuhi või ringi liikme lühikese referaadiga autorist ja tema loomingust. Seejärel tutvustab ringi juht koosolijaid näidendi tegelastega ja hakkab siis näidendit ette lugema. Ta tehku seda huvitavalt, lugegu aktiivselt, selgelt esile tuues teose peamised mõtted, aga ta ärgu mängigu mitte kujusid.

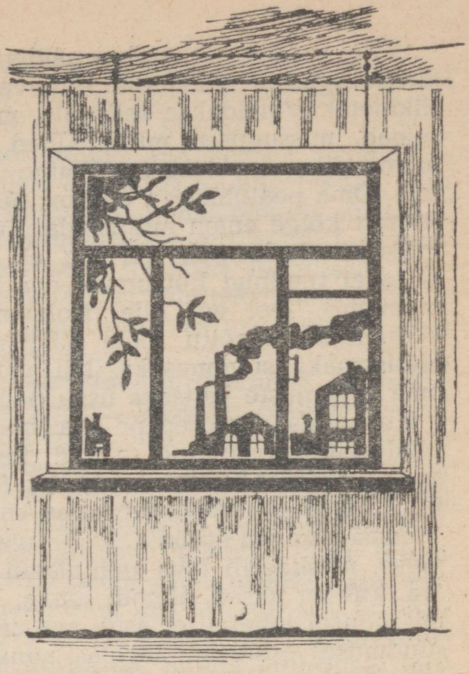

Joonis 19. Dekoratsiooni näidis

Pärast lugemist tehtagu paus. Juba pausi ajal vahetavad näiteringi liikmed omavahel mõtteid kuuldud teose kohta. Pausi pikkus ärgu olgu mitte üle kümne minuti, sest pikem vaheaeg hajutaks loetava näidendi esimese mulje.

Edasi toimub näidendi arutlus. On väga soovitav, et näitejuht ise näidendist palju ei kõneleks, küll aga juhiks arutlust, esitaks küsimusi, tõstaks üles probleeme, mis on seoses näidendi tuuma määramisega.

Eeldagem, et valitud näidend on Rozovi «Õnn kaasa». «Missugune sündmus on selles näidendis kõige olulisem?» küsib näitejuht. «Mis on selle näidendi idee?» pärib ta. «Noorsoo kasvatamine,» arvab keegi. «Ei,» ütleb teine. «Noorsoo kasvatamise küsimus on küll näidendi probleem, aga kas see on just põhiline, mida autor ütelda tahab? Selle üle tuleb veel mõelda.»

Ja nii mõeldakse, kuni viimaks näidendi idee sõnastatakse järgmiselt. Oma koht elus tuleb leida seesmise kutsumuse järgi, kõigist ebaõnnestumistest hoolimata. Kõik liikmed on sellega nõus. Arutatakse ülesandeid, mõnesuguste vaidluste järel märgitakse peaülesandeks: ma tahan leida oma koha elus.

Esimene kokkutulek hakkab lõpule jõudma. Enne lõpetamist teeb näitejuht omapoolse ettepaneku osade jaotamise kohta koos põhjendustega. See kinnitatakse. Järgmiseks korraks palub näitejuht kõigil osalistel näidend veel kord hoolikalt läbi lugeda ja ära märkida olulised sündmused. Ühtlasi palub ta kõiki tegelasi mõelda, missugused on näidendis esinevate kujude karakterid ja mida igaüks neist taotleb.

Sellel proovil jätkatakse näidendi analüüsimist. Näitejuht laseb mitmesuguseid näidendis esinevaid probleeme lahendada ringi liikmetel. Vaieldakse selle üle, missugused sündmused on olulisemad, missugused mitte. Ühed arvavad, et kõige olulisemaks momendiks on Aleksei sõitmine Moskvasse sisseastumiseksamitele. Oma peatumisega doktori perekonnas võib ta Andreid positiivselt kõige enam mõjustada. Teised leiavad, et üheks murranguliseks sündmuseks on see, et Andrei eksamitelt lahkub, sest et ta ei tundnud kutsumust ega tahtnud teistele, kellel oli oma kutsumus, teel ees olla. Kolmandad peavad Andrei lahkumist kodumajast ja sõitu tööle Siberisse masina-traktorijaama kõige olulisemaks sündmuseks. Nii vaieldakse ja tuuakse põhjendusi oma arvamuste kaitseks üsna põhjalikult.

Kui põhisündmused on ära märgitud ja tegelaste karakterid esialgselt läbi arutatud, saavad ringi liikmed koduseks tööks ülesande — koostada oma kangelase (osa) elulugu näidendi algmaterjali ja oma täiendava fantaasia kaudu.

Edasi algavad etüüdid. Näitejuht valib teosest ühe olulise sündmuse, maskeerib lava põhiplaani mõne tooli ja lauaga, märgib ära, kus on uksed, aknad, sohva, söögilaud jne., annab juhendi, missugusel leheküljel asub see sündmus ja palub korraks selles sündmuses esinevaid tegelasi siinsamas teatud lõik vaikselt läbi lugeda, et avada selle sündmuse sisu, näiteks kolmanda vaatuse lõpp. Sündmus on see, et Andrei ei sooritanud eksamit — jooksis sealt ära. Maša ja Arkadi on lahkunud, lavale jäävad Andrei ja Aleksei. Laua ääres istub Aleksei ja lehitseb raamatut. Andreil on lilled käes (antagu talle ka lilled, kas või vitsaraagude või kokkurullitud ajalehe näol), laual olgu vaas või vaasi asemel purk, sest rekvisiite tuleb hakata kohe kasutama.

Näidendi raamatud pandagu rahulikult käest ära. Ei ole vaja esialgu autori sõnu. On vaja kõnelda autori mõtteid ja nende kohaselt laval tegutseda. Kõnelda tuleb oma sõnadega. Mis teeb Andrei? Ennekõike on vaja osatäitjal küsimus seada, mis tema ise antud olukorras teeks. Tal tuleb olla «mina». Eksamilt tulin ära, sest mind ei huvita see instituut üldse. Tahan leida oma koha elus, aga ma ei tea, mis peaksin tegema. Aleksei on mu sõber, võib-olla tema mõistab mind. Üksi on raske oma muresid kanda. Kui õige kõneleks talle kõik ära, võib-olla teab ta mulle nõugi anda?

Nii algabki oma sõnadega etüüdi teostamine. Alguses on see näitlejatele väga võõras ja ebamugav. Enamasti öeldakse: «Sellest ei tule midagi välja, ma ei tea ju teksti, ilma tekstita kõnelda on võimatu!» «Kuidas nii,» ütleb näitejuht. «Kui teie mõnda meeldivat filmi olete näinud, huvitavat raamatut lugenud, siis on teil päris kerge seda sõbrale jutustada, kust te siis need sõnad ja teksti võtate?» «No-jah, see on teine asi, siis ma kõnelen oma sõnadega!» vastab näitleja. «Palun väga,» märgib näitejuht, «kõnelge antud sündmusest ka oma sõnadega!»

Peamine viga ongi selles: ollakse harjunud proovidel kõnelema autori sõnu, aga mitte mõtteid. Autori sõnad muutuvad vajalikuks siis, kui sündmuste mõtted on täiesti selged.

Eespoolmärgitu eeskujul sooritatakse olulisemate sündmuste järgi mitmeid etüüde. Samal ajal, kui ühed etüüde teevad, valmistavad kõrvalruumis teised näitejuhi juhendamisel sündmusi avades uut etüüdi ette. Seejuures märgitakse ära osatäitjate ülesanded ja kontrollitakse, et tegevused areneksid loogiliselt. Lastakse osatäitjail ise otsida misantseene, välditakse tühje käike. Kogu aeg tuleb endale esitada küsimusi, miks ma seda või teist teen.

Koduseks tööks antakse ette valmistada uusi etüüde, minnakse olulisema juurest ebaolulisema juurde. Näitleja õpib kord-korralt üha enam oma osa tundma, püüab oma kangelasega kokku kasvada, nii et osa saaks «minaks», kellel on minevik, s. t. eel-elu.

B. Zahhava märgib ühes artiklis, et selle isiku lähem minevik, keda näitleja laval kujutab, peab näitleja poolt olema erilise hoolega läbi töötatud. Reaalses elus inimene mäletab oma tänast päeva seevõrra selgesti, et ta võib peensusteni sellest jutustada. Kui näitlejagi teab kõik pisisündmused, mis ta tegi, kus ta käis, kellega ta rääkis ja missugused olukorrad viisid teda laval kujutatud tegevuskohale, siis on tal kerge üle minna kujutluses loodud elust lavalisse ellu, mis algab momendist, mil tema füüsiline isik lavale ilmub. Vaataja tunneb tema meeleolu, mõistab, kuidas ta suhtub tegevuskohasse, kuhu ta tuli, aimab isegi tema tuleku eesmärki ja seda kõike enne, kui näitleja on saanud lausuda ainsatki sõna. Vaataja näeb, kas ta tuli tänavalt, oma ülemuse kabinetist, metsast, matuselt või peolt jne. Ja seda kõike näitleja sammude, rütmi ja tempo, näoilme ja liigutuste järgi. Iga näitleja peab seda silmas pidama, siis toob ta elu lavale.

See protsess peab rangelt alluma loogika nõuetele. Näitleja ees peab kogu aeg seisma eesmärk. Fantaasial töötada lasta ilma mõtteta — tähendab minna metsa kinniste silmadega. Näitleja võitleb osa püüdluste ja eesmärkide eest nagu iseenese eesmärkide eest. Kui niikaugele jõutakse, alles siis võib kõnelda täisväärtuslikust lavakujust, muidu aga esineb laval hingetu inimkuju või robot, kes kõneleb tühje sõnu.

Peale osasse süvenemist on vaja tunda oma partnereid, neid, kellega näidendi kestel suheldakse, teha hinnanguid nende kohta, leida nende positiivsed ja negatiivsed iseloomujooned. Lühidalt: näidendi mõtete ja seal esinevate inimeste ja nende karakterite lähem tundmaõppimine peab kestma kogu näidendit ettevalmistava ajavahemiku jooksul.

Kui etüüde on mõne proovi jooksul tehtud ja kui tekib tõsine vajadus täpsema, kirjaniku poolt antud teksti järele, siis hakkavad näitlejad juba teksti kallal lähemalt tööle. Vahepeal, kui tekst veel päris selge ei ole, kõneldakse mõtteid osalt oma sõnadega, osalt vaadatakse raamatust järele.

Proov aga peab olema aktiivne, tegevuslik; raamat, kui sealt ka üht-teist vaadatakse, jäägu kõrvaliseks asjaks. Vastastikune õige suhtlemine ja partnerite veenmine jäägu peamiseks. Igal proovil täienegu rekvisiitide osa, mis näitlejaile nende tegevuses hädavajalikud on.

Iga proovi valmistagu näitejuht hoolega ette ja mõelgu läbi, mis järgmisel proovil teha, et see kulgeks edukalt ja otstarbekohaselt. Ärgu peetagu näidendi tegelasi asjata kinni. Tööd saab organiseerida nii, et igale proovile ei ole kõigil vaja tulla, tulgu ainult need, kes antud päevale määratud stseenides tegevad on.

Kui teksti raskused on ületatud, algab töö vaatuste kaupa. On vaatuste kaupa näidend mõned korrad läbi võetud, lastakse korraks terve tükk proovil läbi. Sellele järgneb arutlus, millest kõik tegelased aktiivselt osa võtavad, sest kõigile on tükk väga tuttav. Kaalutakse, kas ollakse õigel teel, kas näidendi peamine mõte tuleb välja. Kas on vajalikku kasvu karakterite kujunemisel? Missuguseid vääraid kallakuid on osatäitjate juures? Miks on mõnedes etteastetes veel asjatut rabelemist? Missugustest sisseharjunud võtetest tuleks ühel ja teisel osatäitjal loobuda? Jne. Arutatakse ausalt ja siiralt, sest näidendi õigesti ja hästi lavale toomine on ju tervele kollektiivile südamelähedane. Keegi ei tohi solvuda, kui kriitika on heatahtlik ja abistav. Proovid ja arutlused on ju näitleja meisterlikkuse kasvu kooliks osatäitjaile. Esimest korda, kui näidend on vaatuste kaupa läbi võetud, tuleb näitejuhil otsustada, kas lasta järgnevatel proovidel näidend läbi tervikuna, või töötada veel üksikute vaatustega, või lasta küll tükk läbi tervikuna, aga hiljem töötada üksikute etteastetega ka eraldi.

Viimased proovid, kus näidend juba tervikuna läbi võetakse, toimugu tingimata laval. Näitejuht tähendagu märkused paberile. Ärgu katkestagu proovi suuliste märkuste tegemiseks ilma hädalike vajadusteta. Ka ei ole soovitav märkusi teha vaatuste vaheaegadel. See koormaks osatäitjaid ja viiks nende mõtted tüki kui terviku juurest kaugemale.

Peaproove tuleb teha kolm. Esimene olgu täis dekoratsiooniga ja rekvisiitidega ning kostüümidega, teine jumestusega, kusjuures peale tüki seesmise käigu jälgimist kogu aeg tehakse vajalikke parandusi tehnilises osas (valgustus, butafooria jne.). Märkused tehtagu siis, kui proov läbi on. Kolmas peaproov mingu etenduse korras. Õhtut täitva näidendi peale tuleb keskmiselt arvestada 30 aktiivset tööproovi.

Võidakse küsida, kas eelnimetatud nõuded ei ole liiga suured, sest tegemist on ju isetegevuslastega, mitte aga kutselise teatriga. Lubatagu öelda: teatris on suuremate või väiksemate kogemustega kutselised näitlejad ja need vajavad vähemalt kuus nädalat uue tüki ettevalmistamiseks, kokku vähemalt 36 proovi, iga proov 4—6 tundi. Seejuures arvestatagu, et kutselised näitlejad

ei ole muu tööga seotud, et nad saavad kogu oma jõu pühendada ettevalmistavale tööle.

Kuidas on siis võimalik, et suhteliselt väheste kogemustega isetegevuslased saaksid lühema ajaga korraliku lavastuse luua? Ja miks ei võiks töö suurema näidendi kallal kesta kolm kuni neli kuud, kusjuures proovid toimuksid kaks korda nädalas, viimasel nädalal aga tihedamalt. Tuleb kaaluda, kas ei ole mitte õigem anda üks korralik lavastus aastas, mitte aga 3—4 alaväärtuslikku.

JUMESTAMINE

Istume saalis ja jälgime etendust. Lavale tuleb uus tegelane. Veel enne, kui ta jõuab midagi öelda, saame tema kohta mitmesuguseid muljeid. Tegelase välimus kõneleb meile tema karakterist, tema psüühikast, tema isikupärasustest.

Välimus võib anda täieliku kujutluse inimese vanusest, keskkonnast, milles ta liigub, tema elukutsest, iseloomust ja paljust muustki.

Analüüsides välise ilmekuse tegureid märkame, kui tähtsat osa selles etendab inimese nägu. Nägu nimetatakse õigustatult hinge peegliks ja kõiki neid, kes esinevad näidendites tegelastena, huvitab küsimus: kuidas anda näos edasi kujutatava inimese omapära?

Katsume heita siis põgusa pilgu grimeerimis-, minkimis- või, nagu seda tavaliselt nimetatakse, jumestamiskunsti saladustesse.

Kõigepealt vahenditest. Meil tavaliselt müügil olevate grimmide komplekt on mahutatud kahte karpi. Ühte neist on paigutatud neli värvi: valge (nr. 4), tumedam ja heledam roosa (nr. 1, 2) ning helepruun (nr. 3). Need on mõeldud näole üldise värvitooni andmiseks, nõndanimetatud põhitooniks. Valge on muidugi vaid algmaterjaliks, et oleks, millega tarviduse korral teisi värve segada. Teises, suuremas karbis on samu värve, kuid väiksemais kogustes. Peale selle on seal täiendavalt veel must (nr. 10), kaks erinevat punast (nr. 8, 9), tumepruun (nr. 7), kollane (nr. 5) ja helesinine (nr. 6). Heledamat punast nimetavad näitlejad tavaliselt nooreks (nr. 9) ja tumedamat vanaks punaseks (nr. 8), kuna selliselt nad näos enamasti esinevad. Musta, valget, sinist ja kollast värvi kasutatakse puhtal kujul väga harva. Küll aga segatakse neid teiste värvidega. Olgu siinkohal märgitud, et paljud isetegevuslased kasutavad musta värvi ohtrasti, asjatundmatult, jumestades sellega mitte üksi kulme ja ripsmeid, vaid isegi näojooni.

Peale grimmide vajab jumestaja vaseliini, millega nägu enne grimmi pealepanekut kergelt rasvatatakse. Grimmi mahavõtmine toimub samuti vaseliini abil. Vaseliini asemel võib kasutada ka teisi puhtaid rasvaseid aineid.

Jumestatud nägu vajab puuderdamist. Selleks kasutatakse tava-

liselt valget, kreemi või roosakat puudrit. Isetegevuslased-mehed püüavad mõnikord puuderdamisest kõrvale hoiduda, pidades seda edevuse tunnuseks. Puuderdamine on aga tingimata vajalik. Sellega pehmendatakse värvide liigset erksust ja peaasi — võetakse näolt läige. Läige toob esile kõik näol olevad loomulikud kühmud ja lohud ning võib sellega hävitada efekti, mida grimmi abil on püütud kätte saada.

Mõnikord on vaja tegelastel muuta oma nina vormi. Selleks on müügil spetsiaalne ninakitt. Võetakse tükike kitti, muditakse sõrmede vahel pehmeks, surutakse ninale ja antakse sellele siis sõrmedega voolimise teel soovitud kuju. Nina ei tohi olla ei vaseliinine ega higine, muidu kitt ei kleepu. Kuna ninakitt kleepub üldse halvasti, on parem seda ninale asetada väikeste raasukestena, neid hästi kinni surudes. Eriti tähtis on, et kiti ääred oleksid õhukesed ja naha küljes hästi kinni, siis ei pääse voolimiseks sõrmedele võetav vaseliin naha ja kiti vahele. Kitt kaetakse näo üldise põhitooniga. Kui kitt siiski heledamaks kipub jääma, võib seda eelnevalt katta punase grimmiga.

Vajaliku soengu saamiseks kasutatakse mõnikord parukaid. Siinjuures peetagu meeles, et parukast võib kasu loota vaid siis, kui see peale vajalike karakteromaduste sobib hästi ka pea mõõdetele. Vana, väljaveninud või muidu halvastiistuv parukas tavaliselt vaid rikub üldmuljet. Parukaid, eriti just naiste omi, tuleb kinnitada tihedalt pea ligi, muidu jääb soeng ebaloomulikult mättataoliseks.

Meestegelastel tuleb kasutada mõnikord habemeid ja vurrusid. Neid on müügil valmiskujul nagu parukaidki, kuid tavaliselt tehakse need selleks müügil olevatest karvadest — nõndanimetatud habemekrepist. Näole kleebitakse need vastava lakiga. Selleks võib hädakorral kasutada ka tavalist valget piirituslakki. Lakki läheb mõnikord vaja ka paruka kinnitamiseks.

Kõiki eespoolmärgitud lisandeid kasutatagu vaid tõsise vajaduse korral, sest need kipuvad takistama või varjama näo miimikat.

Näo grimmiga katmine laiemates mõõdetes toimub sõrmede abil. Kus aga on vaja peenemaid jooni, nagu kulmude ja ripsmete jumestamisel, kasutame papist, nahast või kummist joonikut. Väga hea on joonikutena kasutada peeni õlivärvipintsleid. Hädakorral saab hakkama ka tavalise tuletikuga. Jooni ei tule tõmmata mitte jooniku otsaga, vaid küljega.

Jumestajal peab käepärast olema ligniini, vatti või riidelappe, millesse saab käsi pühkida ja grimmi näolt maha võtta. Peegel peab aga olema vähemalt nii suur, et sellest paistaks kogu nägu. Valgustus olgu küllaldane. Et nägu oleks ühtlaselt valgustatud, on soovitav, et valgus langeks näole kahest punktist, mis asetsevad üks ühel, teine teisel pool peeglit.

Asudes tegelikult jumestama, peab meil olema selge, mida taotleme ja milliste vahenditega, milliste võtete kasutamisega loodame eesmärgile jõuda.

Kõigepealt tuleb leida näole vastav põhivärv. Inimese näovärv oleneb mitmesugustest teguritest, nagu vanus, tervislik seisukord, olustikulised tingimused jms. Karbis leiduvatest põhitoonidest on mõeldud roosakad värvid (nr. 1, 2) noorele näole, kuna helepruun (nr. 3) on vanemate ja päevitunud nägude jaoks. Nendest üksi aga ei jätku. Jumestajal tuleb tavaliselt ise värve segada ja katsetada, eriti vanemate nägude puhul. Kuivõrd olulise tähtsusega on näo põhitooni küsimus, selgub sellest, kui katame katseks mõne vanema näo noore ja noore näo vanema põhitooniga. Vanusevahe muutub järsult.

Põhitooni ärgu pandagu näole paksult. Seda tuleb panna vaid niipalju, et nägu saaks soovitud värvuse. Põhitoon peab ulatuma näolt kaelale, seal aeglaselt hajudes, muidu jätab erinev värvide vahe mulje, nagu oleks näol mask ees.

Võrdlemisi lihtsaks osutub jumestamine siis, kui ei ole vaja muuta näo põhilisi omadusi. Kui näiteks noor inimene mängib noort osa, kelle põhilised omadused vastavad osatäitja omadustele, on grimmi ülesandeks vaid nägu värskendada, teha selle noorus veel silmatorkavamaks. Nägu kaetakse noore, roosaka põhitooniga. Põskedele asetatakse puna. Meile, põhjamaalastele sobib selleks tavaliselt heledam, see tähendab — noorpuna. Puna ei tohi olla liiga tihe ja seda ei tule asetada mitte üksi põsenukile, vaid laiemalt, ühtlaselt, tasaselt, pehmendades ääred nii, et ei tekiks piirjooni. Kerge puna võime asetada ka lõuale ja kõrvalestade alumistele otstele. Huuled, vähemalt ülahuule, värvime veidi tumedama punaga. Järgnevalt teeme tugevamaks kulmud ja ripsmed. Selleks kasutame pruuni (nr. 7) grimmi. Ripsmeid ja kulme võib veidi pikendada, siis näib ka silm suuremana. Mõne näo juures osutub vajalikuks alumist ripsmejoont veidi tušeerida, pehmendada aeglaselt allapoole ärakaduvaks varjuks. Mõned tegelased asetavad silma sisemisse nurka punase ja välimisse nurka valge täpi, märkides sellega silmanääret ja silmavalget. Praktilist kasu sellest pole, ennem võib vähekogenud jumestaja sellega üldmuljet rikkuda. Lõpuks tupsutame näole paksu korra puudrit, laseme seista kümmekond sekundit ja pühime siis üleliigse puudri vatiga ära.

Keerulisemaks muutub jumestamine siis, kui osutub vajalikuks muuta oma näo vorme, näiteks muuta nägu ümmargusemaks või piklikumaks, nina sirgemaks, õhemaks või muud sarnast. Näovormide muutmist — vastava illusiooni tekitamist — võimaldab asjaolu, et heledamad värvid tõstavad esile, teevad suureks, toovad lähemale, kuna tumedamad toonid sellevastu suruvad alla, teevad madalaks ja väikeseks. Heleduse või tumeduse mõõdupuuks on näo põhitoon. Helepruun näiteks osutub meie põhivärviga võrreldes tumedaks, neegri põhivärviga võrreldes heledaks tooniks. Et veenduda eespoolmärgitud värvide optilise pettuse võimalikkuses, tarvitseb meil vaid asetada ninaotsale väike heledam laik. Kohe venib nina pikaks ja tungib esile.

Kuna noorele näole pandav puna osutub põhitoonist tumedamaks, saame kasutada seda ka noore näo põhiomaduste muutmiseks. Puna, mis hoidub rohkem külgedele, kõrvade lähedale, surub näo külgedelt kokku, kuna puna, mis asetseb ninale lähemal ja jätab küljed heledaks, mõjub vastupidiselt. Ka nina võime muuta õhemaks, kattes selle küljed kerge punaga. Lohus nina aga muutub sirgemaks, kui lohu koha teeme heledamaks.

Esimese nooruse kadumine annab end näos tunda sel moel, et iseloomulik nooruspuna väheneb. Sellele seltsib varjude tekkimine silmade ümbruses. Ka põsed hakkavad lohku vajuma. Selle rõhutamiseks saame edukalt kasutada pruunikat värvi. Tähtis on, et leiaksime põsel üles õige koha, kuhu lohk tekkida võiks, ja taipaksime, millise kuju see lohk võiks võtta, sest kõik, mis teeme, peab olema kooskõlas jumestatava näo anatoomiliste omadustega.

Nägu veel vanemaks jumestades ei sobi enam senine roosakas põhitoon. Näod omandavad kollakama, pruunika, mõnel juhul isegi sinaka varjundi. Priskemates nägudes esineb ka punakaid toone, kuid need pärinevad juba tumedamast, vanapunase liigist. Kuna vananevast näost hakkab inimese pealuu ehitus ikka enam ja enam silma paistma, siis kasutame seda jumestamise juures teadlikult ära. Surume tumedamate toonidega alla peale silmakoobaste ja põselohkude ka oimukohad, lõuapealse, lohukesed otsmikul jne. Samal ajal tõstame heledama tooniga välja need kohad, mis näo kõhnudes jäävad kõrgeks, nagu põseluud, kulmukaared ja lõuaots. Priskemate nägude juures torkab silma veel üks oluline vananemise tunnus: rasvkoe lõtvumine. Paksud põsed vajuvad lonti, lõua alla tekib lott jne. Selle esiletõstmiseks kasutame samuti valguse ja varju vahekordi. Nii varjutamist kui esiletõstmist tehtagu alati tagasihoidlikult, usutavuse piirides.

Lavategelased-isetegevuslased kasutavad vanemate nägude jumestamiseks peamiselt jooni. Iseloomulikud vanusejooned aga tekivad näole alles siis, kui esineb juba põhivärvi tuhmumine ja pealuu ehituse esiletõus. Kui teha jooned näole, kus pole eespoolmärgitud tunnuseid, siis ei mõju nad loomulikult ega usutavalt. Õige põhitooniga ja sobivalt varjutatud nägu aga ei vajagi kuigi palju jooni. Siin aitab tavaliselt nina külgedelt suu nurkadesse suunduvatest ja võib-olla veel paarist üksikust antud näole iseloomulikust joonest. Nii lohkudeks kui joonteks ei saa kasutada musta värvi. Varjutoon ei tohi järsult erineda põhitoonist, vaid võib olla ainult põhitoon tumedamal, tihendatud kujul: pruunika põhitooni juures pruun, kollaka põhitooni juures pruun kollaka varjundiga, priske, punetava näo juures vanapunase ja sinise segu jne. Ei tohi unustada ka valguse ja varju vahekorda joonte juures. Näole tõmmatud joon ei tekita volti, vaid jääb kriipsuks, kui me ei aseta sellele paralleelselt teist, heledat joont. Sellega saame kätte vajaliku kumeruse.

Sobiva vanuseastme jumestamise kõrval tuleb aga tavaliselt, eriti vanemate nägude juures, edasi anda vajaliku tüübi karakter-

Joonis 20. Näiteid valguse ja varju kasutamisest jumestamisel:
1, 2, 3, 4 — pealuu vormi ja lihaste asetuse esiletõus vananevas, kõhnuvas näos. Kahe viimase juures võib märgata kudede lõtvumist — lontivajumist põskede alumisse ossa. *5, 6, 7* — samad tunnused profiilis vaadatuna. *8, 9* — valguse ja varju vahekordi priskenenud näos

omadusi, mis võivad vähemal või suuremal määral erineda tegelase näo omadustest. Seni tuleb teha kõigepealt kindlaks, mis selles näos antud tüübi jaoks sobib ja mis mitte, mida on vaja esile tõsta ja mida varjata. Vastavalt sellele teeme valguse ja varju mõju kasutades näos vajalikke muudatusi. Siinjuures tuleb aga hoiduda liialdustest. Kogu usutavus kaob, kui jumestatud muudatused pole enam põhiliselt kooskõlas pealuu ehituse ning lihaste asetuse ja liikumisega.

Jumestada tuleb mõnikord ka kaela ja käsi. Tehes sõrmeluude vahed tumedaks ja luude kohad heledaks, saame kondise käe. Kaelalt leiame pead pöörates kergesti üles need lihastevahelised kohad, millised kaela kõhnenemisel sisse langevad. Vajaduse korral tuleb ka seda kasutada, teades, et hele toon tõstab välja ja tume toon surub alla.

KLUBI KOOR

Koorilaul on meie muusikakultuuri vanim ja massilisem ala. Sellepärast on tarvis, et kõigis meie klubides oleks vähemalt üks laulukoor, millega luuakse kindel alus meie laulukultuuri jätkuvale arenemisele. Kooril on suur tähtsus rahvahulkade kasvatamisel ja muusikakultuuri arendamisel.

KOORI ORGANISEERIMINE

Koori asutamine nõuab tavalisest suuremat ja hoolikamat ettevalmistamist, et vältida ebaõnnestumist.

Esimeseks ülesandeks on leida tubli koorijuht, kes suudab organiseerida elujõulise koorikollektiivi. Seejärel tuleb selgitada, missuguse koori asutamiseks on kohapeal kõige soodsamad võimalused häälematerjali osas. Nii mees-, nais- kui ka segakoori osas on selles suhtes erinevad nõuded.

Kui need küsimused on lahendatud, tuleb leida loodava koori jaoks sobiv harjutusruum ja muusikainstrument, mille abil laule õpetada.

Kui see eelnev töö on tehtud, võib asuda koori kokkukutsumisele. Sageli aga kutsutakse lauljad kokku, ja alles siis selgub, et pole vastavat ruumi või puudub koguni koorijuht ja mõni häälerühm. Nii juhtub, et esialgne vaimustus langeb ja kogu ettevõte soikub, sest teistkordselt alata on juba raskem, lauljad suhtuvad asjasse teatava pessimistliku eelarvamusega.

KOORIJUHT

Iga laulukoori kunstiline tase, arengutee ja saavutused sõltuvad eelkõige koorijuhist. Koorijuht on koori hing, kelleta koor pole elujõuline.

Missugune peab olema koorijuht? Kõigepealt peab ta olema väga musikaalne inimene, kes peale kaasasündinud annete peab veel omama muusika-alast eriharidust, kuid veelgi olulisem on, et ta omaks juhatajatalenti. Koorijuhi talendi tunnused avalduvad temperamendis, millest annab tunnistust julge pealehakkamine, leidlikkus mitmesuguste probleemide lahendamisel, energia, tugev tahtejõud, järjekindlus ja resoluutsus.

Peale selle peab koorijuht olema hea pedagoog, peab olema organiseerimisvõimeline, hea käitumisega, erapooletu, otsekohene jne.

Loomulikult leidub selliseid inimesi, kellel oleksid kõik eelnimetatud omadused, vähe. Võib aga julgesti väita, et kui koorijuhil on talenti, siis on teised omadused juurdeõpitavad ja mõne positiivse iseloomujoone puudumine ei takista veel teda edukaks koorijuhiks saamast.

Meil abistavad koorijuhte enesearendamisel ja täiendamisel igal suvel Pärnus toimuvad koorijuhtide kursused, millede abil paljudest asjaarmastajatest koorijuhtidest on võrsunud tugevad ja teadlikud suurte kollektiivide juhid.

LAULUKOORIDE TÜÜBID

Naiskoor. Naiskooride ala on õrn lüürika. Jõuline, puhanguline dramaatiline fortissimo ja sügavus kooril puudub. Kõrged sillerdavad naiskoori akordid nõuavad väga kaunikõlalisi ja hästi sobivaid sopraneid ja sametpehmeid alte.

Et koostada naiskoori, mis suudaks pakkuda täielikku muusikalist elamust, peab olema väga hea valikuvõimalus.

Hääleulatuselt peab naiskoori I sopran vabalt küündima a^2-ni, aldid f-st d^2-ni. Veel kõrgemate sopranite ja madalamate altide leidumisel võidab koor muidugi palju.

Erilist tähelepanu tuleb osutada äärmistele häältele — I sopranile ja II aldile. Esimesele kui peamisele meloodia kandjale ja teisele kui koori põhjale. Nii ühe kui teise halb kvaliteet kahjustab koori kõlajõudu.

Naiskooridel on üldse väga raske võistelda teiste kooriliikidega oma lüürilise iseloomu ja repertuaari valiku piiratuse tõttu.

Meeskoor koosneb säravatest metalse kõlaga tenoritest ja pehmetest ning madalatest bassidest. Tenorid jagunevad I ja II tenoriks, bassid baritoniks (I bass) ja bassiks (II bass). Tenorite hääleulatus peaks küündima I tenoril a^1-ni ja II bassil E — d^1-ni. Teretulnud on muidugi veel madalamad bassid — oktavistid, kes laulavad isegi D, C, H_1 ja A_2.

Meeskoori häälte ulatus on küllalt suur: $2\frac{1}{2}$—$3\frac{1}{2}$ oktaavi. Omades sellist ulatust võib koor pakkuda väga suurt kunstilist naudingut. Sellele lisandub veel suur meeshääle dünaamiline amplituud, mis omakorda on meeskoorile efektiivseks väljendusvahendiks.

Meeskoori fortissimo kõlab kõuemürinana, piano aga pehme tuule paitusena. Säravad metalsed trompetitena kõlavad tenorid ja nagu manalast kõmisevad bassid on emotsionaalsed värvivarjundid.

Et luua head meeskoori, selleks tuleb leida piisavalt lauljaid I tenori ja II bassi häälerühma. Esimesse kõrgeid ja säravaid, teise tüsedaid, pehmeid hääli, kuna koori täiusliku kõlapinna saavutamiseks jääb peamine ülesanne just neil täita. Kergem on leida II tenori ja I bassi lauljaid.

Segakoor. Kui liidame nais- ja meeskoori, saamegi segakoori. Et sel viisil on häälte materjal ja ilu maksimaalselt kasutatud, siis on see koorivorm täiuslikum kui teised. Segakoori väljendusvõimalused on kõige suuremad nii ulatuselt kui ka värvivarjunditelt. Ka häälerühmade poolest on see kooritüüp rikkaim. 4-häälne naiskoor liidetuna 4-häälse meeskooriga annab võimaluse kujundada häälte sümfoonia, mis võib pakkuda kooriloomingu tippsaavutusi. Äärmised kõrgused maha arvatud, saame kooritüübi, mille hääleulatus on 4 oktaavi, küündides C-st a^2-ni.

Segakoor on meil levinuimaks kooritüübiks, kuna lauljate leidmine sinna on mõnevõrra lihtsam kui mees- ja naiskooridesse.

Äärmisteks häälteks on segakooris sopran ja bass. Nendesse rühmadesse leidub lauljaid alati küllaldaselt. Tenorid, keda aga leidub tavaliselt vähem, on segakooris keskmiseks häälerühmaks, ning häälematerjali suhtes pole seetõttu siin nõuded nii suured kui meeskooris. Samuti ei vaja segakoor selliseid altidest basse, mis on naiskoori põhjaks.

Üldse leidub segakoorile lauljaid suuremas valikus, mistõttu ta on mees- ja naiskooridega võrreldes soodsamas olukorras, mida koori organiseerimisel tuleb hinnata suure eelisena.

KOORI VALIK

Ei ole sugugi ükskõik, millise koori asutame, kas mees-, nais- või segakoori. See on probleem, mis tuleb õigesti lahendada, sest koori edu oleneb kohapealsetest võimalustest, lauljate kvaliteedist ja valikuvõimalustest.

M e e s k o o r nõuab kõrgeid I tenoreid ja sügavaid basse. Kui neid ei leidu küllaldaselt, siis pole kooril võimalik saavutada mingit edu. Kuigi meil arvuliselt leiduks igas keskuses meeskoori lauljaid, ei tohi me siiski liiga kergelt otsustada meeskoori kasuks. Meeste laul ilma hea I tenorita, kelle partiid laulab II tenor, ei tekita kuulajais mingit elamust ega vaimustust.

N a i s k o o r i k s on võimalusi tavaliselt rohkem, kuna lauljate valik on suurem ja heade sopranite leidmine kergem. Raskusi esineb tihti aga tugevate madalate altide leidmisel. Seepärast tuleb enne välja selgitada häälematerjal ja siis otsustada koori liik. Kui selgub, et on nappus ühest või teisest kandvast häälerühmast, siis valime kooriliigi, mis on häälematerjalide suhtes

vähenõudlikum — segakoori. Siin saame juba keskpäraste jõududega heakõlalise ja elujõulise koori. Sopraneid selleks leidub alati, ka ei teki altide leidmisel erilisi raskusi, kuna eriti madalaid alte pole vaja. Tenor on keskmiseks häälerühmaks (mitte nii kõrgele ulatuv kui meeskooris), seetõttu pole tal ka kandvat osa, nagu see on meeskoori puhul. Eriti kõrgete nootide puhul võib neid asendada altidega, mistõttu harmoonia ei kannata. Bass ja bariton moodustavad ühe häälerühma, mis on alati pisut kõrgem meeskoori bassist. Seega on segakoori organiseerimine palju lihtsam kui mees- või naiskoori puhul.

Esineb küllaldaselt juhtumeid, kus klubide juures kiratsevad elujõuetud nais- ja meeskoorid. Tavaliselt põhjustab seda ebaõige häälte valik. Sageli arvestatakse üksikute lauljate seisukohta ja maitset koori liigi suhtes. Paljudel on arvamus, et ainuke õige laul on meeskoori laul, olgugi et pole häid tenoreid. See on aga täiesti väär seisukoht ja näitab ainult inimeste arenematust laulukultuuri küsimustes.

Neid küsimusi tuleb kultuuriala töötajatel tõsiselt arutada. Kus on märgata ebaedu, tuleb luua uus kooriliik, milliseks on kohapeal rohkem eeldusi.

KOORI HARJUTUSRUUM

Väga tähtis on koorile harjutusruum. Sageli suhtutakse sellesse ükskõikselt, pealiskaudselt. Meie lauljate pere moodustavad töötajad, kellele isetegevus peab kujunema puhkuseks ja vaimseks meelelahutuseks. Seega peavad harjutusruumid olema mugavad ja kodused, et see tagaks lauljatele hea enesetunde ja meeleolu.

Täiesti lubamatu on olukord, kus harjutusruum on poolpime, külm ja halvasti õhustatav. Niisuguses ruumis kannatavad lauljad füüsiliselt, mille tagajärjeks on halb enesetunne ja meeleolu langus ning väsimus.

Sobiv pole aga ka liiga suur ruum, mis annab tavaliselt suure kajavuse. Sel juhul on koorijuhil raske jälgida üksikuid häälerühmi ja eksimusi. Kaja varjab väiksemad intonatsioonilised vääratused ja laul ei kõla puhtalt. Halva akustikaga saal väsitab lauljaid ja annab töös ebarahuldavaid tulemusi.

Sobiv harjutusruum on niisugune, kus iga laulja kohta on 5 m^3 õhku.

KOORI ORGANISATSIOON

Koor peab endale välja töötama kodukorra ja valima juhatuse või büroo. Kõige lihtsam on valida koorivanem ja -abi ning häälerühmade vanemad ja nende abid. Koorivanem on koorijuhi otsene asendaja organisatsioonilistes küsimustes. Rühmavanemad on häälerühmade esindajad, kes märgivad puudujaid ja on oma rühma otsesed organisaatorid.

Kui koor areneb ja tema tegevus muutub ulatuslikumaks, võib juhatust suurendada. On hea, kui kooril on esimees, kes esindaks koori väljaspool, kuna koorivanem jääb koori sisemiste asjade ajajaks. Peale selle on suuremale koorile vaja sekretäri, kroonikut, kassapidajat, noodihoidjat jne.

Kooril tuleb kinni pidada vastuvõetud kodukorrast, ainult sel juhul on kodukorral distsiplineeriv jõud. Kodukord peab olema küllalt paindlik ja mitte liialt karm, seal tuleb arvestada kooriliikmete põhilisi tööülesandeid ja kohustusi. Töö ja isiklik elu ei võimalda alati igaühel intensiivselt kooriga kaasa töötada, esineb harjutustelt puudumisi jne. Kodukord peab ette nägema ka selliseid erandlikke olukordi. Vastasel korral peaksime kas lauljaid hakkama koorist välja heitma või kodukorrast mitte kinni pidama. Nii üks kui teine moodus poleks õige ja seetõttu peabki kodukord olema hästi välja töötatud ega tohi olla liialt range, sest koori liikmed on astunud kollektiivi kõik vabal tahtel ja parimate soovidega.

Kooril on soovitav tähistada oma aastapäeva piduliku kontserdiga, valmistada enesele embleem ja lipp. Väga suureks siduvaks jõuks on koorile tema nimi.

KOORI TÖÖ

Kui on lõpule jõudnud koori loomise ettevalmistustööd, valitud koori liik, leitud sobiv harjutusruum, räägitud läbi aktiivsemate lauljatega ja valitud koorijuht, siis tuleb kutsuda koor esimesele proovile.

Esimene proov on soovitav läbi viia pidulikult, et sellest jääks lauljatele elamuslik mulje. Lühikese sõnavõtuga tuleb märkida päeva tähtsust ja tulevikuperspektiive. Seda on sobiv teha muidugi koorijuhil, kuna koori kooshoidmise ja arenemise vastutusrikas ülesanne langeb temale. Tuleb hoiduda hooplemisest ja esimese kokkutuleku kui mingi võidu tähistamisest. Võitu pole kusagil — ees on vaid suur ja tõsine ülesanne, mille heaks kordamineku kuks lasub vastutus ka igal üksikul lauljal. Kõik koos, üksmeelselt, hea tahte ja kohusetundega loovad selle, mis on meie sihiks.

Lauljatele tuleb esitada ka ajutine kodukorra projekt ning valida koori aktiiv. See võiks koosneda esialgu koorivanemast ja häälerühmade vanemaist. Lõplik kodukord tuleb välja töötada edaspidi koori seast valitud aktiivi poolt ning lasta see ka neil oma otsusega kinnitada.

Pärast piduliku ja organisatsioonilise osa lõppemist tuleb alata harjutamisega. Seda on soovitav teha mõne üldtuntud lauluga ühehäälsena, mis oleks mõeldud lahtilaulmiseks. Esiteks laulda meloodiat «m» häälikul paar korda ja siis sõnadega.

Järgmisena tuleks alustada uue laulu õppimisega. Koorijuht ei tohi kunagi valida esimesteks lauludeks raskeid ega tõsiseid laule. Võib võtta alguseks koguni mõne kahehäälse ansamblilaulu. Siin-

kohal on raske faktilist juhtnööri anda. Kõik oleneb sellest, millise tasemega lauljad moodustavad enamiku. Kui koori kandva osa moodustavad endised vilunud lauljad, võib kavasse võtta ka neljahäälseid laule. Laulude valik algavale koorile on otsustava tähtsusega. Koorijuht võidab usalduse ja autoriteedi, kui ta suudab paari harjutusega lauljatele laulu selgeks õpetada. Lauljad tunnevad sellest rahuldust, kasvab usk enesesse ja huvi edasi õppida ning saavutada paremaid tulemusi. Esimene õnnestunud laul innustab ja on tõendiks, et midagi on juba tehtud.

Väga halvasti mõjuvad koori arengule alguses tehtud vead, mispärast ei tohi nendest kergelt mööda minna.

Julge pealehakkamine on pool võitu — nii mõtleb sageli noor kogemusteta koorijuht ning valib tüseda neljahäälse kava kohe alguses ja asub tööle. Tavaliselt aga ei täitu need lootused, vaid tuleb pettumus. Lubatud 40—50 lauljast tuleb proovile ainult 25—30, mõnes häälerühmas vaid üksikud lauljad. Asutakse tööle. Lauljad on kogenematud mitmehäälses koorilaulus. Õpitakse, proovitakse kokkulaulu, see tuleb välja ebarahuldavalt. Koorijuhile tundub, et selliste lauljatega pole midagi peale hakata, lauljad kaotavad usu endasse. Saavutatud edu asemel tekib meeleolu langus ja lagunemise moment juba lühikese ajaga. Viga seisis aga tegelikult koorijuhi liigses julguses ja ebaõige meetodi tarvitamises.

KOORI LIIKMEKS VASTUVÕTMINE JA HÄÄLEPROOV

Kuigi lauljad on ainult asjaarmastajad isetegevuslased, peame koori vastuvõtmisel üheks põhitingimuseks seadma laulja musikaalsuse nõude, mida tuleb välja selgitada, tehes igale lauljale hääleproovi.

Praktiliselt on hääleproovi küllaltki raske läbi viia, et saavutada täielikku ülevaadet laulja võimetest. Noor laulja on arg, häbeneb ja julgeb vaevalt häält teha. Seetõttu ongi raske saada õiget ülevaadet. Hääleproovi ei tohi võtta tõsise eksamina, välja arvatud juhud, kus lauljaid on rohkem kui vaja, vaid kui vestlust ja katsetust, mille kestel selgitame välja laulja võimed, kusjuures ei tohi esineda külma ametlikku suhtumist lauljasse.

Alguses katsume selgusele jõuda laulja muusikalise kuulmise suhtes. Selleks mängime klaveril üksikuid helisid parajas kõrguses ning laseme lauljal neid «a» häälikul järele laulda. Siis valime raskemaid hüppeid ühelt helilt teisele ja kromaatilisi tõuse ning jälgime, kuidas laulja neid tabab. Klaveri puudumisel tuleb koorijuhil ette laulda ja lasta siis selle järele laulda. Järgmisena laseme laulda heliredelit ja mažoor- ning minoorkolmkõlasid. Siis asume laulja häälematerjali proovile. Siin tuleb jälgida hääleulatust ja häälevärvi. Selleks laseme laulda «a» häälikul kolmkõla käike, suunates neid kromaatiliselt kõrgemale või madalamale, vastavalt laulja hääleulatusele. Ülemisel noodil teeme tenuto ja laseme vii-

mase noodi laulda täie kõlajõuga. Omab naislaulja säravakõlalist häält ulatusega c^1—a^2, on ta sopran, tumedama g-st d^2-ni küündiva hääle puhul alt. Samuti on meeshäältega. Särava metalse kõlaga hääl ulatusega c—a^1 on tenor, tumedakõlaline, ulatusega E—d^1 või sügavamale on bass.

Muusikalise mälu ja rütmitunde kontrollimiseks mängida ette mõni kerge fraas ja lasta seda järele laulda. Lõpuks võib veel lasta laulda mõnd vabalt valitud laulu, et jälgida laulja üldist musikaalsust ja maitset.

Koori vastuvõtmisel peab silmas pidama häälerühmade tasakaalu ja hoiduma nõrga kuulmisega lauljate vastuvõtmise eest, samuti kriiskavate ja tremuleerivate häälte eest, mis rikuvad koori ühtlast kõlafooni.

UUE LAULU ÕPETAMINE

Kooriharjutust tuleb alustada häälte lahtilaulmisega. See paneb lauljate hääled kõlama, korraldab hingamist, teritab kuulmist ja tekib soodus miljöö laulmiseks. Lahtilaulmiseks kasutatakse väga mitmesuguseid võtteid. Üks lihtsaim moodus on mõne tuntud meloodia laulmine. Laseme lauljatel esiteks «m» häälikul laulda, siis teistel häälikutel ja silpidel, kusjuures jälgime ning nõuame, et laulja õigesti hingaks ja tooni tekitaks vabalt, mõnuga, lahtise suu ja vaba ilmega. Kuna enamikul kooridest puudub eraldi hääleseadja, tuleb koorijuhil ka lauljate häälelisi omadusi parandada. Hääleharjutusteks kasutatakse sageli diatoonilist ja kromaatilist heliredelit, lauldes solfežeerimisega ja ka mitmesuguseil häälikuil erinevate tempode ja dünaamikaga. Õpitavates lauludes esinevate raskete käikude omandamiseks tuleb koostada vastavaid harjutusi, samuti dünaamilisi harjutusi mõne konsoneeriva akordi väljapidamiseks pianissimost fortissimoni ja tagasi, sfozzandost pianissimoni jne. Väga head on ka harjutused intervallide tabamiseks.

Erilist tähelepanu tuleb juhtida hingamisharjutustele, sest õige hingamine on laulmise põhialus. Lauljate loomulik hingamine toimub kõhukoopa kaudu, mille juures on tegevad diafragma ja kõhulihased, kuna rinnakorv püsib stabiilselt. Hingamisharjutust võib teha järgmiselt: koorijuht loeb 1—5-ni, mille kestel koor hingab läbi nina kopsud õhku täis. Nüüd loeb jälle 5-ni, mille kestel hoitakse kopsud täis, siis hingatakse tasast susinat tekitades läbi suu kopsud pikkamisi tühjaks. Seda korratakse ja pikendatakse aega, lugedes 8-ni. Väljahingamisel kasutada vahelduseks sügavat haigutamist. Ka esinemise eel on soovitav kasutada hingamisharjutusi, eriti kui esineb erutust ja närvilikkust.

Kõik hääleseade harjutused on soovitav valida nii, et need pingelt kogu aeg kasvaksid. See loob töömeeleolu ja kasvatab distsipliini. Järgneval harjutusel tuleb hoiduda eelnenud harjutuste

kordamisest, sest muidu muutuvad need šabloonilisteks ja ülesanne kaotab värskuse.

Hääle lahtilaulmisele saab pühendada kõige rohkem 15 minutit, siis järgneb repertuaari õppimine. Uue laulu õpetamisele asudes tutvustab koorijuht koori sellega klaveri abil. Peetakse sageli õigeks anda laulu põhjalik analüüs nii vormi, sisu kui ka helilooja kohta enne laulu õppimisele asumist. Sellel meetodil on aga puuduseks asjaolu, et niisugune pikk arutelu võib muutuda liiga kuivaks ja igavaks. Huvitavamalt saab seda kõike edasi anda laulu õppimise käigus. Raskesti arusaadavate kohtade tõlgitsemine ja muud vajalikud selgitused laulu ülesehituse ja ideestiku kohta tuleb anda nii, et sellest ei kujuneks kuiv arutelu, vaid et nad oleksid illustratsiooniks ja vahelduseks. Seejuures tuleb hoiduda ilukõnedest ja tühjadest fraasidest, mis on tüütav ja pidurdab tööd. Koorijuhi väljendused olgu lihtsad ja tabavad.

Laulu, olenevalt selle pikkusest, õpetatakse vastavalt kas tervikuna või osade viisi. Pikema laulu korral muutuks teistele häälerühmadele igavaks, kui hakkame ühele häälerühmale õpetama tervet laulu. Töö tuleb korraldada nii, et tegevust oleks pidevalt kõigil. Kui üks rühm õpib, jälgigu teised ja tutvugu noodist oma osa ja sõnadega. Kui õpitavat osa on kõikidele häälerühmadele küllaltki tutvustatud, siis tuleb proovida kokkulaulu, alguses kahe rühmaga, siis kogu kooriga. Kui lauljatel pole oma häälepartii veel kindlalt omandatud, siis on nad sunnitud tarvitama noodi abi, seega süvenema nooti. Viimane asjaolu aga rakendab terve koori aktiivselt just noodi õppimisele. Lauljad hakkavad hindama nooditundmist ja õpivad märkamatult selgeks noodikirja peensused.

Laulu osade viisi õppimisel on sageli vajalik järgnevat osa õpitud osaga siduda. Eriti vajalik on see juhul, kui üleminek toimub raskema akordiga või helistikkude vahetusega. Selleks on soovitav laulda eelmisest osast 2—3 nooti ja sellega seomegi osad teineteisega.

Juhul kui laulu teema kandub ühelt häälelt teisele, tuleb see vastavate häälerühmadega läbi laulda selleks, et lauljad oskaksid teemat hiljem esile tuua.

Hoiduma peab aga lauljate väsitamisest terve harjutuse kestel sama lauluga. 25—30 minutist jätkub uue lauluga tegelemiseks. Siis tuleks lõpetada harjutuse I pool, teha vaheaeg ja teisel poolel asuda varemõpitud laulude kordamisele ning viimistlemisele. Siin on jälle soovitav laulda alguses rühmade viisi ja seejärel kogu kooriga, kusjuures tuleb püüda häälerühmi juhtida võimalikult iseseisvale laulmisele, ilma muusikainstrumendi ja noodi abita, mis hoogustab kokkulaulu ja hoiab lauljaid kogu aja erksana.

Puhta intonatsiooni kujundamiseks on hea lasta kooril vahetevahel laulda sõnadeta mitmesuguseid vokaale ja helilisi konsonante, mille juures lauljail on võimalik jälgida oma häält ja mille tagajärjel kujunevad hästi kõlavad ja helisevad häälikud.

Kontrolliks võib lasta laulda ka 4—5-inimeseliste grüppidena igast häälerühmast. See kasvatab lauljate vastutustunnet oma töö ees.

Koorijuht peab ise leidma ratsionaalseid teid ja võtteid, kuidas koorile laulu kiiremini selgeks õpetada. Laulu tuupimine liiga kaua muudab selle tüütavaks enne, kui see on selgeks saanud.

Harjutuse lõpul annab koorijuht veel teateid, tänab lauljaid tehtud töö eest ja lõpetab harjutuse mõne meeldiva selgeksõpitud lauluga, et kõigil jääks lahkumisel hea ja ülev meeleolu ning tunne, et nad on teinud suure töö ja neil on sisukas õhtu seljataga.

KOORI ESINEMINE

Kui kontserdi kava on ette valmistatud, siis järgneb oodatud esinemise moment. See on koori elus pidulik ning ülev silmapilk. Pidulik sündmus nõuab ka vastavat riietust. Selleks on kõigile lauljaile vajalik ühtlane riietus. Kõige kaunimat pilti pakub rahvarõivais koor. Sobivad ka mitmesugused kombineeritud (rahvuslikel motiividel) riided. Tähtis on aga see, et kõik koori liikmed oleksid rõivastatud ühtlaselt.

Koor peab lavale ilmuma ja sealt lahkuma korralikes ridades. Laval seisku lauljad vabalt, pingeta. Igasugune jutuajamine ja naermine, samuti saalist tuttavate otsimine silmade ja peapööramisega ei sobi. Eriti halva ja kasvatamatu mulje jätab laulja, kes esinemise ajal ei vaata koorijuhile, vaid publikule. Koorijuhi lavale ilmudes peab lauljate tähelepanu koonduma ainult temale.

Kontserdil ei sobi ei kooril ega koorijuhil noote kasutada.

Enne esinemist peab koor lahti laulma ja enne lavale ilmumist 10—15 minutit puhkama.

Koorijuht peab esinemise ajal olema leplik, julge ja heatujuline. Väike vääratus ei tohi kellegi tuju rikkuda. Koorijuhi elav ja heatujuline ilme kandub üle ka koorile, laulud lähevad paremini ja saavutatakse hea kontakt publikuga.

Hääleandmine laulu alguses on väga tähtis moment, millest oleneb terve laulu saatus ja selle ebaõnnestumisel kogu kontserdi ebaõnnestumine. Hääleandmisel närveerivad isegi mõned vanad ja vilunud koorijuhid. See nõuab koorijuhilt rahulikkust, tasakaalukust ja oskust ning koorilt suurimat tähelepanu.

Hääleandmisel tuleb koorile kõigepealt anda laulu helistiku kolmkõla kas klaveril või lauldes. Sellega häälestame koori vastavasse laulu tonaalsusse. Koor peab seda väga tähelepanelikult jälgima. Koorijuht ümiseb helistiku vaikselt, kuid koorile kuuldavalt, koor aga kuulab vaikides. Pärast kolmkõla andmist tuleb anda häälerühmadele eraldi nende akordi noodid. Vastavasse tonaalsusse tuleb häälestada ka siis, kui laul algab unissoonis. Kui hääleandmine siiski ei õnnestu (koor võttis vale tooni), tuleb hääl

uuesti anda ja uuesti alustada. See on väiksem pahe, kui sundida kuulajaid terve laulu kestel kannatamatusega laulu lõppu ootama.

Hääle kätteandmiseks on kõige kindlamaks abinõuks klaver. Selle puudumisel tuleb kasutada kammertoni või vastavat vilet.

KOORI PAIGUTAMINE

Praktiliselt läbiproovitud ning paremaks osutunud paigutus võrdsete või tasakaalus rühmadega kooril on selline, et kontrastsed rühmad on lähestikku.

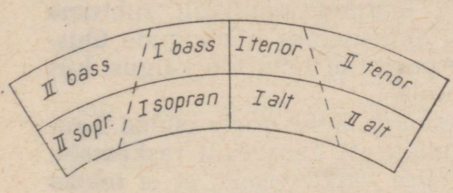

Joonis 21. Segakoor

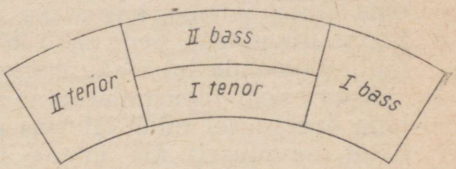

Joonis 22. Meeskoor

Kui aga häälerühmad pole võrdsed, siis on soovitav koor paigutada selliselt, et võimsamad rühmad nõrgemaid ei varjutaks. Näiteks segakooris on tavaliselt ülekaal naishäältel. Et meeshääled ei jääks varju, võib kasutada järgmist paigutust.

Joonis 23. Segakoor

Ka väljas esinedes, kus häälerühmad üksteist hästi või peaaegu üldse ei kuule, on parem viimane paigutus, kus koor võtab veel suurema kaare.

Meie esinemisruumid on enamuses halva akustikaga. Koor paikneb kitsale lavale, kus tagumiste lauljate pead sageli lakke ulatuvad ja lava sügavusse jäävad. Lava avauses paiknev koori esimene pool aga pääseb mõjule ja varjab tagumised rühmad. Ka sel juhul tuleb koor paigutada selliselt, et kõik häälerühmad võrdselt kuulajateni pääseksid.

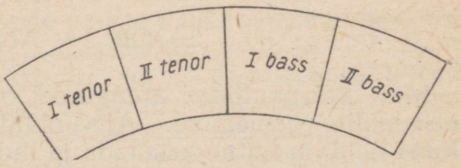

Joonis 24. Meeskoor

Kitsa ja madala lava puhul on vaja esineda lava ees, kui saali ruum seda vähegi võimaldab. Lava ees lauldes jääb terve koor saalis kõlama ja laulust ei lähe kuulajaile midagi kaduma.

KOORI KASVATUSTÖÖST JA REPERTUAARIST

Et koor kasvaks koosseisult ja areneks kunstiliselt, on vaja kasvatada lauljates kollektiivsustunnet — liita kõik ühtseks pereks samade huvide ja sihtidega. Teiseks on tarvis arendada koori kunstilisi võimeid ja süvendada lauljate muusika-alaseid teadmisi. Kolmandaks on vaja õpetada lauljaid teadlikult suhtuma oma ülesannetesse, kasvatada neid aktiivseteks nõukogude ühiskonna liikmeteks. Seda saab kõige paremini teha töö käigus, kus lauljad omandavad kõike märkamatult.

Kooril peab olema alati kindel eesmärk, mille poole püüda. Laulude õpetamisel tuleb lähtuda põhimõttest: kergemalt raskemale, ühelt saavutuselt üle minna järgmise taotlemisele, et ei tekiks vahepeal tühja seisakut. Selline olukord hoiab koori alati aktiivsena.

Pidevalt tuleb süvendada muusikalist arengut lauljate seas. Väiksemates keskustes, kus väga harva on häid kontserte, ei saa lootma jääda välisteguritele. Tähtsamaks vahendiks on siin repertuaar. Repertuaari sisukus, värskus ja mitmekesisus teevad ise suure töö lauljate maitse kujundamisel. Repertuaar peab lauljaid suunavalt arendama.

Repertuaari ei saa alati lauljatele peale suruda, vaid seda tuleb sageli nende huvidele ja tasapinnale lähendada. Tuleb katseks proovida ka mõnd raskemat pala, sest huvi sellise ülesande vastu on alati suurem ja õnnestumisel valmistab ka suuremat rõõmu. Tuleb korraldada kontsertide ühiskülastamisi ja neid koos arutada, mis aitab palju kaasa lauljate muusikalise maitse arendamisel.

Et koorist kujuneks tihe, elujõuline kollektiiv, selleks on tarvis korraldada mitmesuguseid ühiseid üritusi. Kõige paremini loob kollektiivsusetunde hästi õnnestunud kontsert, mille juures olid kõigil ühesugused rõõmud ja mured. Kuid ka meeleolukas laulupeol käik, huvitav ekskursioon, tujuküllane koosviibimine ja kriitika tegemine kontserdi järel tekitavad igas lauljas soovi anda veel paremat ja innustavad hoogsamale tööle ning võitlusele koori huvide ja arenemise eest.

KOOR JA ANSAMBLID

Meie koorikultuuri arenguteel on üheks takistavaks asjaoluks ansamblite esinemine. Ansamblid on klubides hädavajalikud, kuna neid on lihtne kasutada ja luua. Ansamblis laulavad heade

võimete ja häälematerjaliga lauljad, kes omandavad repertuaari kiiresti. Kuna ansambel on väikesearvuline, on sellega kerge teha väljasõite jne. Kokkuvõttes on lauluansamblid väga hädavajalikud ja praktilised isetegevuskollektiivid ja seetõttu ongi paljudes klubides pearõhk pandud ansamblitele. Koor aga kui meie laulukultuuri peamine kandja on oma rohkearvulise lauljatepere tõttu jäetud vaeslapse ossa.

See pole aga õige suhtumine. Ansamblid peaksid just koorist välja kasvama ja väiksemates keskustes moodustama just koori tuumiku, selle kandvama osa, mille ümber koondatakse keskpärased lauljad. Kui aga ansambel väikestes keskustes end koorist lahti ütleb, siis on seal koori loomine peaaegu võimatu. Ansambel haarab 10—12 parimat lauljat ja kui on veel mees- ja naisansambel mõlemad, siis need kokku moodustaksid väga tugeva koori põhja, mille ümber ka vähem kvaliteetsete lauljate koondamisel kujuneks hea koor. Ja kui on olemas juba koor, siis võib moodustada soovi korral isegi mitu ansamblit: näiteks noorematest algajatest eri ansambel jne. Seega poleks üks olemasolev ansambel liialt koormatud. Ka kuulajaskonnale pakuks vaheldust kuulata kord üht, teinekord teist ansamblit, mis muudaks koori töö ühtlasi ka ilmekamaks.

Enam arenenud ja andekamad lauljad ei tohiks end eraldada ja ainult ansamblites laulda, vaid peaksid innustama kooris nooremaid ja nõrgemaid lauljaid.

KLUBI ORKESTER

Igas asulas ja külas leidub inimesi, kes armastavad muusikat ja oskavad mängida mõnel muusikariistal. Need ongi aktiiviks, kellele toetudes saab moodustada klubi rahvapilliorkestri.

Ringi juhiks on kõigepealt vaja leida inimene, kellel on vastav muusikaline eriharidus. Kui pole võimalik saada ringi juhiks vastavat spetsialisti, siis võib ringi juhi ülesannetega hakkama saada ka vilunud isetegevuslane, kes on varem orkestris mänginud ja tunneb nooti.

Alustades orkestri organiseerimist, on kõigepealt vaja selgitada, kellel on oma isiklik mänguriist, nagu akordion, viiul, kannel, klarnet jne., ning neid on vaja agiteerida orkestrisse mängima. Kui nendest ei piisa, tuleb leida muusikahuvilisi noori ja need välja õpetada.

Kui ringi juht pole tuttav nende noorte muusikaliste võimetega, kes soovivad astuda kollektiivi liikmeks, korraldab ta neile muusikalised katsed, et selgitada välja, kes on nende hulgast paremad.

Osavõtjate musikaalsuse ja mälu kontrollimiseks tuleb neile ette laulda või mängida mõnel muusikariistal üksikuid pikki noote erinevas kõrguses ja väike meloodia järelelaulmiseks. Rütmitunde

kontrollimiseks tuleb lüüa mõned kergemad rütmilised figuurid järelekoputamiseks.

Orkestri töö algul, eriti siis, kui ei jätku minimaalsel arvul vajalikke muusikariistu kõigi mängijate jaoks, on soovitav moodustada vastavalt võimalustele väiksem ansambel. Ansambli võivad moodustada duett, trio, kvartett jne.

Rahvapilliansambel võiks olla järgmise koosseisuga:

a) kaks kannelt, kus üks kannel mängib meloodiat ja teine saadab (mängib bassi ja sekundat);

b) kolm kannelt, kus kolmas kannel mängiks teist häält;

c) kvartett, kus solistina võiks olla roo- või vilepillimängija (saade oleks bassilt, akordkandlelt ja viisikandlelt).

Peale nende on mõeldavad igasugused teised kombinatsioonid, vastavalt võimalustele.

Väiksem rahvapilliorkestri koosseis, mis võimaldab mängida ka nõudlikke palu ja mis on küllalt värvirohke ja väljendusrikas, oleks järgmine: klarnet, akordion, viiul, viisikannel, akordkannel, bass. Võimaluse korral orkestrit suurendades lisanduksid siia flööt, tšello või teine viiul ja tenorkannel või mõni neist.

Kui mängijaid ja instrumente on küllalt, võib orkestri pillirühmi veelgi täiendada, nii et puupillidest oleks flööt, oboe, klarnet; viiuleist I, II viiul, tšello, alt; kanneldest viisikannel, tenorkannel, altkannel, akordkannel. Vaskpillidest võib siin edukalt kasutada metsasarvi. Ka väike trumm peaks kuuluma orkestri koosseisu.

Kuid vastavalt võimalustele võib orkestri koosseis olla väga erinev. Tähtis on, et orkester mängiks korralikult, et oleks harmoonia. Orkestrisse on vaja võtta aga ainult korralikult häälestuvaid pille. Arhailisi pille, mis häälestuvad halvasti, ei tohi võtta orkestripillidena orkestri koosseisu. Arhailiste instrumentide kasutamine orkestris ainult pilli nimetuse või välimuse pärast ei õigusta end.

Arhailisi pille nagu roopilli, vilepilli, põispilli, sarvi jne. võib aga edukalt kasutada soolopillidena. Orkestris võib arhailisi pille kui sooloinstrumente kasutada episoodiliselt. Orkestri koosseisu võivad kuuluda veel mitmesugused endavalmistatud instrumendid nagu lokulaud, käristi, triangel, karjapasunad jne. Tähtis on nende oskuslik rakendamine orkestratsioonis.

Orkestri koosseisu suurendamisel tuleb esmajoones täiendada mängijatega orkestri nõrgemaid pillirühmi.

Tihti võtab enamik orkestrante osa mitmest erinevast orkestrikollektiivist, nagu puhkpilliorkestrist, estraadiorkestrist, rahvapilliorkestrist jne. Mängides teises orkestriliigis, mängib orkestrant esmajoones seda instrumenti, mida ta oskab ja mis teises orkestriliigis sobib. Kui aga antud koosseisus ei esine pille, mida orkestrant oskab, siis on lihtsam õppida samu funktsioone täitvat pilli (bass, sekunda jne.).

Kollektiivi töö algperioodil mängivad paljud ansamblid peast, kuulmise järgi tuntumaid laule ja tantsuviise. Tavaliselt mängi-

vad seejuures meloodiapillid meloodiat koos, bass ja sekunda aga saadavad. Pala rikastamiseks tuleks sel juhul mängida meloodiat mitte ainult unissoonis ja oktaavis, vaid ka vaheldumisi üksikute instrumentide või pillirühmade poolt, kasutades erinevaid registreid ja helivärve. Soovitav oleks veel, et sel ajal, kui üks pill mängib meloodiat, mängiksid teised pillid akordinoote, mis moodustavad saatehääle meloodiale ja mäng on seega mitmehäälne. Orkestri töö algusest peale tuleb alustada koos repertuaari õpetamisega ka noodi- ja mängutehnika õpetamist, olenemata kollektiivi suurusest ja koosseisust.

Orkestrijuht on kohustatud mängijatele selgitama, et ainult noodioskus võimaldab igal mängijal õigesti ja kindlalt oma partiid mängida, nii nagu see on kirjutatud. Noodioskus kiirendab ja kergendab pala õppimist, rikastab mängutehnikat ja kindlustab orkestrikollektiivi arengu.

Nootide ja muusikagrammatika õppimist tuleb siduda praktilise tööga, kasutades näiteid õpitavast repertuaarist.

Orkestrantide väljaõpet ja noodiõpetust võib teostada individuaalselt või rühmadena, sõltuvalt nende tasemest. Esimeseks tööks ringis on instrumendi tutvustamine mängijale (heli tekitamine, nootide asukohad instrumendil, õige pilli ja käte hoiak ning korralik istumine). Juba esimestest proovidest alates tuleb pöörata suurt tähelepanu pillide häälestamisele. Algul, kui mängijatele häälestamine tekitab raskusi, häälestab ringi juht mängijate instrumendid ise. Tuleb aga nõuda, et kõige lühema aja jooksul kõik mängijad õpiksid oma instrumenti laitmatult häälestama. Häälestada on sobiv akordioni järgi (kui orkestri koosseisus on akordion), selle puudumisel klaveri või kammertoni järgi. Pärast häälestamist kontrollib ringi juht iga instrumenti, iga keelt. Ringi juht peab nõudma, et kõik instrumendid oleksid igaks prooviks laitmatult häälestatud. Halb intonatsioon (häälestus) muudab mängija lohakaks, nüristab kuulmist ning segab normaalset harjutamist.

Üheaegselt tehnika omandamisega õpib iga orkestrant ka oma partiid. Soovitav on, et kõik sama pillirühma mängijad peale oma osa õppimist eraldi mängiksid ka koos. Rühmatöö korraldamise võib anda mängija hooleks, kes tunneb kõige paremini nooti. Kui rühmad on oma osa hästi ära õppinud, võib alustada koosmängu.

Orkester tuleb üles seada kindlas korras. Orkestri juht, kui ta ise mängib kaasa, peab nägema ja kuulma iga mängijat. Samuti peavad nägema mängijad ringi juhti, et tagada koosmängu.

Orkestri algperioodil tuleb kavasse võtta kergeltõpitavaid palu. Palasid võib õppida individuaalselt ja rühmaviisi osade kaupa. Erilist tähelepanu tuleb pöörata sisu õigele tõlgendamisele ja edasiandmisele.

Üldproovidel on vajalik regulaarselt läbi viia muusika grammatika õppimist, leida aega muusikalise kuulmise ja mälu aren-

damiseks. Selleks on kasulik laulda meloodiat üheaegselt mängimisega, meloodia katkeid instrumendi kaasabita helide nimetusega. Noodi kirjutamise harjutamiseks on soovitav üles kirjutada peast meloodia katkeid.

Suurt kasu toovad kontsertide ühiskülastamine ja muusika kuulamine, vestlused muusikahariduslikel teemadel jne.

Repertuaarile tuleb pöörata suurt tähelepanu. See peab olema mitmekülgne ja huvitav. Tuleb hoiduda paljukuuldud lugudest. On soovitav, et orkester saadaks soliste, ansambleid, koore ja tantsurühma.

Kuna orkestri koosseise on väga mitmesuguseid ning valmisorkestreeritud repertuaari kõikidele koosseisudele peaaegu võimatu saada, siis tuleb igal ringi juhil endal orkestreerida või ümber seada vajalik repertuaar. Vale on ebasobivate orkestratsioonide kasutamine ning häälte «pimesi» väljakirjutamine, arvestamata erinevaid koosseise, pillirühmi ning pillirühmade tugevust. Iga orkestri juht peab julgelt katsetama orkestreerimisega, arvestades olemasolevaid pillirühmi, nende tugevust ning registreid. Tuleb oskuslikult kasutada pillide ulatust, tämbreid ning mängijate võimeid. Igal juhul tuleb iga orkestri koosseisu juures taotleda tasakaalu erinevate registrite vahel, erinevate pillirühmade vahel.

Orkestreerimisel tuleb teada, et pilli tegelikku ulatust ei saa igakord kasutada. Klarneti ulatus on mi — sol_3 (kõlab re_v — fa_3). Praktiliselt võtab ülemisi noote fa_3, sol_3 ainult hea mängija. Samuti on viiuli mängimine kolmandas oktaavis algajale ebamugav ja tekitab intonatsioonilisi raskusi.

Viisikandle ulatus on do_v — la_3 (sol_3). Praktiliselt aga viimased keeled alates do_3-st ei kõla, on tuhmid. Tenorkannelt võib kogu do_3—la_2 ulatuses kasutada. Pikolokandle ulatus on la_1—la. Viimane oktaav aga pole kõlav.

Publiku ees võib esineda alles siis, kui palad on laitmatult õpitud ning on tagatud seega korrektne ettekanne.

RAHVATANTSUD

Klubi juures loodud rahvatantsurühm tõmbab alati endale noorte tähelepanu. Tema töö aluseks peab olema eesti rahvatantsude, Nõukogude Liidu rahvaste ja rahvademokraatiamaade rahvatantsude õppimine.

Otsustava tähtsusega rahvatantsurühma viljakaks tööks on õige juhataja valimine ja võimekate rahvatantsijate kaasatõmbamine.

Kõige paremaks rahvatantsurühma juhatajaks on spetsiaalse koreograafilise haridusega isik. Kui aga ei leidu niisugust inimest, võib rahvatantsurühma juhtimise usaldada isetegevusla-

sele, kellel on teadmisi tantsuvaldkonnas ning kes on ise võimeline tantsima.

Rahvatantsurühmal peab olema ka alatine muusikaline saatja (pianist või akordionist), kes aitab valida õppetööks ja esinemisteks tarvilikku muusikalist materjali. Ta võtab osa kõikidest harjutustundidest ja esinemistest.

Kõik, kes soovivad osa võtta rahvatantsurühma tööst, peavad kõigepealt konsulteerima arstiga, sest tants nõuab füüsilist pingutust. Ilma arsti loata ei tohi kedagi lubada harjutustundidest osa võtta. Samuti on tarvis kontrollida kõigi rahvatantsurühma tööst osa võtta soovijate musikaalsust, näiteks lasta neil marssida muusika saatel erinevate rütmide ja tempode järgi, soovitada rütmilisi harjutusi või tantsida, mida keegi oskab.

Tantsurühmad tuleb luua eraldi täiskasvanutele, noortele ja lastele. Samuti on soovitav töötada eraldi algajate ja edasijõudnutega. Uustulnukaile tuleb tingimata organiseerida järeleaitamistunnid. Kogu rahvatantsurühmas läbiviidav töö peab kulgema hoolikalt läbimõeldud plaani alusel.

Tantsukunsti omandamiseks on hädavajalik muuta musklid tugevamaks, arendada kõõluste elastsust, suurendada liigeste liikuvust — nii avardub inimese liigutuste diapasoon. Koos sellega tuleb arendada musikaalsust, rütmitunnet, liigutuste ilu, osavust, saavutada rühikas kehahoiak.

Kõik see kujuneb välja süstemaatiliselt ja metoodiliselt läbiviidavate spetsiaalsete treeningharjutuste kaasabil. Isetegevuslaste jaoks läbiviidav tantsuline treening on koostatud klassikalistest ja lavalise rahvatantsu treeningharjutustest. Isetegevuslastele treeningharjutusi valides tuleb silmas pidada, et rahvatantsuringi ülesandeks pole professionaalsete tantsijate kasvatamine, vaid noorte tantsuhuviliste tantsuliste vajaduste rahuldamine, nende kunstimaitse kasvatamine ja ka füüsiliste eelduste arendamine.

Treeninguks on tarvis valida niisugused harjutused, mis valmistavad ette repertuaaris olevate tantsude esitamist.

Esialgu õpetatakse kergemaid liigutusi, mis ei nõua ei suurt füüsilist pingutust ega suurt tantsutehnikat, ning alles pärastpoole minnakse üle rasketele, keerulistele liigutustele.

Üht või teist tantsuliigutust õppides on tarvis kõigepealt omandada selle kõige lihtsam variant, liigutuste põhimõte, ja alles siis minna üle keerulisematele variatsioonidele ning nende liitmisele, luues niiviisi liigutuste kombinatsioone ja etüüde.

Rahvatantsu õpetaja peab seejuures hoolikalt jälgima, et tantsijad annaksid tantsus õigesti edasi rahvuslikku karakterit ja maneeri, tantsiksid väljendusrikkalt.

Õppeplaanis peab olema koht peotantsude õppimiseks, sest need aitavad ka arendada musikaalsust, tantsulisust ja graatsiat.

Nii nagu kõigis teisteski isetegevuskollektiivides on ka rahvatantsukollektiivis õppe- ja kasvatustöö aluseks repertuaar.

Isetegevuskollektiivide abistamiseks repertuaari valikul on Eesti Riiklik Kirjastus viimastel aastatel välja andnud tantsualast kirjandust. Nii ilmus 1953. a. Ullo Toomi «Eesti rahvatantsud», 1956. a. Heino Aassalu «Tantsud laste isetegevuslikele tantsukollektiividele». Peale nende ilmub «Repertuaarilehes» pidevalt rahvatantsude kirjeldusi. Rohkesti on müügil olnud venekeelset tantsualast kirjandust.

Kui rahvatantsurühm on noor, väheste kogemustega, on kõige õigem repertuaari võtta mõni oma kodurajoonist pärit olev eesti rahvatants. Teisi tantse repertuaari võttes tuleb lähtuda põhimõttest, et alustatakse kõige kergematest tantsuvormidest ja alles siis minnakse üle keerulisematele. Eesti rahvatantsude puhul on soovitatav alustada voor- ja sõõrtantsudest, siis minna üle rühmaning paaristantsudele ja alles lõpuks uusloomingulistele tantsudele.

Teiste rahvaste tantse repertuaari võttes tuleb kõigepealt valida lähimate naabrite tantsud, milledes on sugulaslikke jooni eesti rahvatantsudega. Meil on nendeks leedu ja läti rahvatantsud, millel hoolimata erinevast iseloomust ja esitamismaneerist on eesti rahvatantsuga ka sugulasjooni. Pealegi pole nende tantsude põhiliikumised tehniliselt rasked. Ja alles pärast seda võib repertuaari võtta teiste lähemate naabrite tantse (karjala, vene, ukraina jne.).

Asudes uut tantsu seadma, peab rühmajuht rahvatantsijaile jutustama sellest rahvast, kes on tantsu loonud, peab tutvustama tantsu sisu, iseloomu, iseärasusi jne. Soovitav on demonstreerida vastavasisulisi filme, külastada näitusi, lugeda kirjandust.

Rahvatantsijatele tuleks näidata kostüümide eskiise, fotosid, tutvustada muusikat, juhtides tähelepanu taktimõõdule, tempole, muusika iseloomule jne. Sellele järgneb üksikute tantsuliigutuste õppimine. Rahvatantsu juhatajal tuleb iga tantsusammu selgitada eraldi, seda taktiosadele jagades ning ette näidates. Kui mõnes tantsuliigutuses kaasneb jalgade liikumisega veel ka ülakeha, käte ja pea töö, tuleb algul selgeks õppida jalgade osa selles tantsuliigutuses. Iga õpitav tantsusamm esitatakse algul aeglases tempos nii, et igaüks saaks mõttes rütmi kaasa lugeda. Aegamööda kiirendatakse tempot ja lisandub ka ülakeha, käte ning pea töö.

Rahvatantsu juhatajal pole tarvis seada endale eesmärgiks ühe või teise tantsusammu, ühe harjutuse selgeksõpetamist. Esimene kord tuleb ainult taotleda, et tantsijad mõistaksid liigutust sooritada aeglases tempos. Alles järgnevates harjutustundides algab viimistlustöö — «puhastamine», täpsuse väljatöötamine, õige karakteri tabamine, paraja tempo saavutamine jne.

Ka liiga paljude liigutuste esitamine ühes tunnis pole hea, see koormab liigselt. Küll võib aga üksikuid liigutusi kombinatsioonideks liita, nagu nad esinevad tantsus, ja alles paari tunni pärast võib alustada kompositsiooni õpetamist. Loogiline on alustada

kompositsiooni õpetamist samas järjekorras, nagu see esineb tantsus, s. t. tantsijate lavaletulek, I tuur jne.

Kui tantsus rakendatakse soliste, siis on nende osa tarvis selgeks õpetada algul eraldi ning alles siis liita nad üldisse tantsu.

Kui kompositsioon on mustalt selge, tuleb alustada jooniste täpset väljatoomist ning jooniste puhtuse taotlust.

Rahvatantsurühma harjutustundi on soovitav üles ehitada järgmises järjekorras. Algul sooritatakse treeningharjutused toetumisega tugipuu juures, siis harjutused toetumiseta saali keskel, millele järgneb tantsusammude õppimine ja vanade kordamine, aga samuti ka kombinatsioonidesse liitmine. Alles siis alustatakse uue tantsu kombinatsiooni õpetamist, vanade, juba repertuaaris olevate tantsude kordamist ning peotantsude õppimist.

Kui on tegemist algajatega, kulub suurem osa ajast tunni esimesele osale — treeningharjutustele.

Harjutustunnid peavad toimuma vähemalt kaks korda nädalas ja korraga vähemalt kaks tundi, kusjuures on tarvilik, et harjutustunde lahutaks teineteisest enam-vähem võrdne arv päevi (näiteks harjutustunnid toimuvad esmaspäeval ja neljapäeval).

Ühe harjutustunni kestel tuleb teha vähemalt 10-minutiline vaheaeg, et tantsijad saaksid puhata ja oleks võimalik ruumi tuulutada. Kui harjutus kestab 3 tundi, tuleb teha 2 vaheaega.

Kogu rühma töö tuleb korraldada rangelt silmas pidades nõuet: lihtsamalt ja kergemalt — keerulisemale ning raskemale.

Määrates ühes või teises tantsus esinejaid, peab rahvatantsu juhataja rangelt silmas pidama, et kõik rahvatantsijad oleksid töösse kaasa haaratud. Rahvatantsijates tuleb pidevalt kasvatada distsipliini ja vastutustunnet esinemise kordamineku eest, mingil juhul ei tohi pealtvaatajate ette lasta ebatäiuslikku tantsu.

ESINEMISEKS VALMISTUMINE

Esinemine pealtvaatajate ees on kogu rahvatantsurühmale ja igale üksikule rahvatantsijale nagu vastutusrikas kontrolltöö. Esinemisel ilmneb eriti selgesti rahvatantsurühma edasiminek, paigaltammumine või mahajäämus. Ilmneb, kuidas on omandatud tantsukunsti põhialused.

Kui esinetakse mitme tantsuga, on soovitav kava koostada nii, et vahelduksid erinevate rahvaste tantsud, soolo- ja rühmatantsud, kiired ja aeglased tantsud. Kontserdi kava tuleb koostada nii, et esinejad jõuaksid ilma kiirustamata ümber riietuda ja ka veidi puhata.

Kui tantsudesse on tarvis sisse viia uusi esinejaid, õpetatakse neile nende osa algul eraldi selgeks ning alles siis lülitatakse nad üldisse tantsu.

Tantsude välisel kujundusel on suur tähtsus üldise kordamineku saavutamisel. Riietus, jalatsid, peakatted peavad olema

puhtad, esinejaile parajad, triigitud. Nad võivad olla lihtsast materjalist, sest kui nende eest on korralikult hoolitsetud, mõjuvad nad isegi paremini kui kallihinnalised, kuid halvasti hooldatud esemed.

Ei tohi ka unustada, et hoogsad tantsuliigutused nõuavad hoolikat riietumist, kõik nööbid ja haagid peavad olema suletud, vöö korralikult kinnitatud, kaunistused ja peakatted kindlalt oma kohal, juuksed soetud.

Kui esinemine toimub laval, on vaja kergelt jumestada nägu, sest vastasel juhul jäävad tantsijate näod halliks. Väljas esinemise puhul ei tohi aga jumestamisega liialdada, see mõjub võikalt.

Enne lavale minekut kontrollib rahvatantsu juhataja veel kord esinejate riietust ja jumestust. Esinemise ajal jälgib ta, et etteasted oleksid õigeaegsed, saatemuusikaga kõik korras ning lava taga valitseks kord ja vaikus.

Kummardust, mis sooritatakse tantsu lõpul, on tarvis juba eelnevalt harjutada, sama käib ka lavalt lahkumise kohta. Kui rahvatantsijad kutsutakse pärast edukat esinemist uuesti lavale, peavad nad sinna ilmuma distsiplineeritult, tüdrukud ees, poisid tagapool ning tegema vastavalt sellele, millist tantsu esitatakse — kummarduse.

VARUSTUS JA TREENINGRIIETUS HARJUTUSTUNDIDEKS

Rahvatantsurühma harjutustundide läbiviimiseks on tarvis avarat ruumi. 20—25 inimese puhul peaks põrandapind olema vähemalt 50 m^2. Ruum peab olema tingimata laudpõrandaga, kivipõrandal harjutamine on kategooriliselt keelatud, sest see põrutab jalgu. Sobivaim temperatuur harjutusruumis on +12° C. Enne harjutustunni algust peab ruumi tingimata tuulutama, puhtaks pühkima ning kergelt niisutama. Hädavajalik oleks tugipuude kinnitamine seintele.

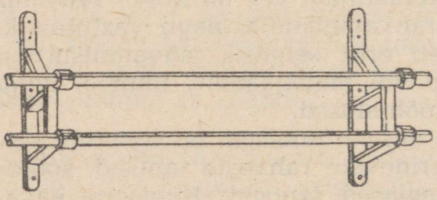

Joonis 25. Tugipuu

Tugipuud läbimõõduga 5—6 cm kinnitatakse seina külge metalsete kronšteinidega. Tugipuu kõrgus põrandast on 85 cm, kronšteinide vahemaa 2,5 m, tugipuu kaugus seinast 25 cm.

Kui rahvatantsurühma harjutusruumi kasutatakse veel mõneks

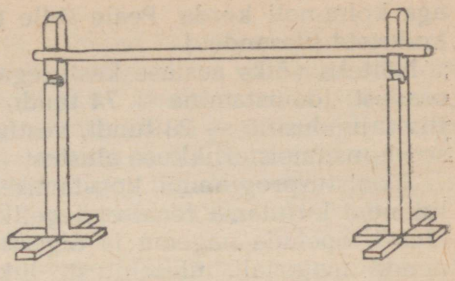

Joonis 26. Kantav tugipuu

teiseks otstarbeks, tuleb valmistada kantavad tugipuud, milliseid vajaduse korral saab saalist ära viia.

Tantsijate riietus harjutustunnis peab olema kerge, vaba, liigutusi mitte takistav, kergesti puhastatav. Riietus olgu sitsist või linane, mitte villane ega siidne. Tüdrukutel on sobiv valmistada lai lühike seelik ja käistega pluus. Poistel treeningpüksid ja kerge särk. On soovitav, et treeningriietus oleks ühe rahvatantsurühma tantsijatel ühtlane. Treeningharjutusteks on vajalikud pehmed tuhvlid, tantsuks aga madalakontsalised kingad. Kummitallad mõjuvad jalgadele halvasti. Tüdrukutele ei tohi lubada ka kõrgekontsalisi kingi.

JOONISTAMISE JA MAALIRING

Paljud inimesed tegelevad vabal ajal joonistamise, maalimise, nikerdamise, tikkimisega jne.

Klubi töötajate otseseks kohustuseks on abistada isetegevuslikke kunstnikke nende meisterlikkuse tõstmisel ja kunstimaitse kasvatamisel. Klubi töötajad peavad soodustama nende aktiivset osavõttu massilisest kultuuritööst.

Ringide organiseerimine abistab suuresti külakunstnikke. Ringi töö aitab kaasa kujutava kunsti arendamisele maal, uute isetegevuslike kunstnike väljaselgitamisele ja õpetamisele.

Ringi juhatajatena on soovitav kaasa tõmmata koolide joonistusõpetajaid, klubide kunstnikke-kujundajaid jne. Kui seda aga pole võimalik teha, võib ringi juhatamise usaldada mõnele rohkem ettevalmistatud isetegevuslikule kunstnikule.

Algajate kunstnike töö ringis korraldatakse kindlaksmääratud programmi järgi. Õppeplaanis tuleb esmajoones ette näha joonistamise ja maalimise aluste järjekindel õpetamine, seejärel praktiline abi ringi liikmetele ja klubile seinalehe ja näitliku agitatsiooni kujundamisel, samuti vestlused kunsti üldteemadel ja ka silmapaistvate kunstnike loomingust.

Tavaliselt võib kujutava kunsti ring koos käia üks-kaks korda nädalas, töö kestusega 2—3 tundi. Talvel on otstarbekohane korraldada õppetööd ringis kuus-kaheksa korda kuus, suveperioodil

aga kolm-neli korda. Peale selle teevad ringi liikmed iseseisvalt koduseid ülesandeid.

Näiteks võiks aastase kestusega õppetöö koosneda järgmistest osadest: joonistamine — 74 tundi, maalimine — 74 tundi, dekoratiivkujundustöö — 23 tundi, vestlused kunstist — 6 tundi, vestlused kunstimeisterlikkuse alustest — 9 tundi.

Joonistusprogrammi koostamisel on eesmärgiks õpetada ringi liikmeid kujutama reaalset tegelikkust selle põhjaliku tundmise alusel, õpetada nägema ja õigesti kujutama esemete karakterit, nende materjali, ülesehitust, liikumist, nende asetust ruumis, tonaalseid suhteid.

Joonistamise õpetamist ringis alustatakse geomeetriliste kehade joonistamisega, mis järk-järgult muutub keerulisemaks, kuni hakatakse joonistama natüürmorte, figuure ja inimese päid, maastikke.

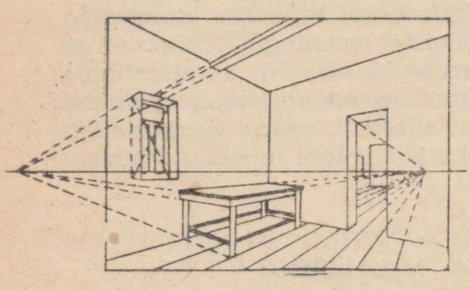

Joonis 27. Toa joonistuse perspektiivi ülesehitamise skeem

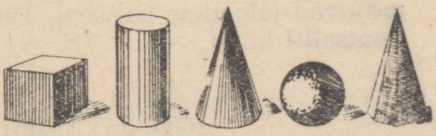

Joonis 28. Geomeetrilised kujundid

Maalimise tundide ülesandeks on anda ringi liikmetele natuuris töötamise vilumust, arendada vormi ja esemete värvi tunnetust, õppida nägema värvide vahekordi ja neid õigesti kujutama.

Ringi liikmed õpivad algul akvarellmaali põhialuseid ja tutvuvad maalilisuse reeglitega, harjutades end lihtsamatel objektidel (peamiselt natüürmortidel). Siis õpitakse tundma õlimaali tehnikat, minnes järk-järgult üle inimese pea ja figuuri käsitlemisele, kuid samuti maastikumaalile.

Dekoratiiv-kujundustööde ringi programmi kuuluvad loosungite maalimine, šrifti ja ornamendi õppimine, diagrammide teostamine, plakatite ja fotomontaažide koostamine, samuti klubi ja seinalehe kunstiline kujundamine.

Vestlused nõukogude kunstnike loomingust on programmi võetud selleks, et arendada ringi tööst osavõtjate maitset, rikastada nende teadmisi kujutava kunsti alal silmapaistvate kunstnike loomingust toodud näidete varal.

Ringi tööplaani koostamisel võetakse arvesse aastaaega ja töötingimusi. Talveperioodil, kui töö toimub peamiselt kunstliku

valgustuse juures, pühendatakse rohkem tähelepanu joonistamisele, vähem maalimisele. Kevadel ja sügisel on võimalus rohkem tähelepanu pühendada maalikunstile. Peale ruumis töötamise planeeritakse töid etüüdide tegemiseks põllul ja metsas. Peamine õppeaeg pühendatakse otseselt joonistamisele ja maalimisele.

Ringi õppetöö kestel korraldatakse regulaarselt osavõtjate koduste tööde (visandite, etüüdide, maastikkude, dekoratiiv-kujunduslike tööde jne.) arutelusid.

Võimaluse korral oleks soovitav lülitada ringi tööplaani kunstimuuseumide ja kunstinäituste külastamisi.

Õppetöö kestel isetegevuslike kunstnikega tuleb ringi juhil lähtuda tegelikkuse tundmaõppimisest ja selle õigest kujutamisest.

Ringi liikmeid tuleb õpetada meid ümbritsevaid esemeid kujutama mitte mehaanilisel teel, vaid täiesti teadlikult, kasutades realistliku joonistuse põhireegleid. Õppejoonis peab õigesti ja selgesti edasi andma kujutatava eseme või nende esemete rühmade karakteersed põhijooned. Joonistades õpib ringi liige tundma esemete vormi, koostist ja värvi vastavalt antud ülesannetele, üksikesemete ning ühe eseme üksikute osade proportsioone, kujutades neid realistlikult oma joonistusel. Väga tähtis on arendada ringi liikmetes oskust ruumilisuse tajumiseks, see on nägema esemete mahtu, tunnetama neis kehasid, mis asetsevad ruumis, olles lahutatud teatud vahemaaga üksteisest ja meist.

Töö käigus natuuri järgi tuleb ringi juhatajal õpetada isetegevuslikke kunstnikke töötama alates tervikust kuni detailideni. Kõikide jooniste juures tuleb alustada kõige üldisema ja iseloomulikuma leidmisest kujutataval objektil. Selleks on vaja välja töötada oskus natuuri nägemiseks esmajoones tervikuna, mitte vaadates detaile. Asudes seejärel detailide tundmaõppimisele, ei tule siiski kaotada eseme taju tervikuna. Tervikust tuleb lähtuda alati, nii vormi, proportsioonide, valgustuse kui ka liigutuste kujutamisel. Joonistamisprotsessi kestel on tähtis osata näha ja edasi anda üksikute natuuriosade mõõtmete vastastikuseid suhteid (natuuri proportsioonid). See annab joonistusele ühtluse ja terviklikkuse. Ringi liikmeid tuleb õpetada joonistust natuuriga võrdlema, kuid samuti kõiki osasid tervikuna, ning üht teisega vastavalt valgusvarjule, pooltoonidele ja valgustusele.

Tööd on soovitav alustada geomeetriliste kehade (kuup, silinder, koonus, kera, prisma) joonistamisest. Ringi liikmetele tuleb seletada, et iga vorm on piiratud sirgete või kõverate pindadega. Olenevalt eseme asetusest ruumis (kõrgel, madalal, lähedal, kaugel), eseme pöördenurgast, muutub selle nähtav vorm, kuid mitte põhiehitus. Siinjuures tuleb anda esimesed näpunäited perspektiivist (silmapiir, eemalduvate paralleeljoonte ühinemine). Väga kasulik on joonistada sama asja, asetades seda kord kõrgemale, kord madalamale, kord kallutades, kord muutes pöördenurka. See meetod õpetab eseme juures nägema mitte juhuslikku vor-

mide kooskõla, vaid selle ruumilist olemust, õppima tundma selle muutumatut konstruktsiooni ükskõik missuguses asendis, teadlikult kujutama vormi. Geomeetriliste kehade puudumisel võib valida esemeid, mis on vormilt lähedased geomeetrilistele figuuridele. Tuleb õppida igas esemes nägema peale kolme mõõdu ka selle konstruktiivset alust (näiteks joonistades taburetti tuleb silmas pidada, et selle põhialuseks on kuup jne.).

Esemete valgusvarju tundmaõppimist soovitatakse alustada tähelepanekutest. Kui võtame kaks erineva vormiga eset, näiteks kuubi ja silindri, ja paigutame nad valgusallika suhtes ühe koha pealt teisele (kas akna või lambi juurde) nii, et need oleksid kord valgustatud eest, siis külje pealt, kord tagant (seejuures muutub valguse langusnurk), kord eemaldades, kord lähendades neid valgusele (muutub valguse jõud), näeme, et valgusvarju karakter ei ole juhuslik, vaid see oleneb eseme vormist, valguse suunast, valgusallika tugevusest ja kaugusest.

Ringi juhataja, andes eespooltoodud ülesannete alusel üldised, elementaarsed juhendid, vahetab need järk-järgult raskemate harjutustega.

Esitades ringi liikmetele läbitöötamiseks vormilt ja temaatikalt keerulisema ülesande natüürmordi näol, muutub ringi juhataja ühtlasi nõudlikumaks. Siinjuures käsitletakse kompositsiooni küsimusi (esemete rühmitamine), määratakse kindlaks komplitseeritud ja mitmesugused proportsioonid (vahe on esemete suuruses üksteisega võrreldes) ja materjalid (klaas, lõuend, puit jne.). Natüürmordi puhul tuleb valida esemed, mis vastavad kindlaksmääratud teemale ja on vormilt ning mõõtmeilt huvitavad ja mitmekesised. Nende rühmitamisel on tarvis arvestada kunstilist tervikut, mitte aga üksikute esemete kokkukuhjamist.

Sugugi mitte väike tähtsus pole natüürmordi üldise kompositsiooni juures ka valgustusel ning valgusallika suunal. Kõige soodsam on külgvalgustus, mis loob tumedaid, sügavaid varje ja eredat valgust, tuues eriti hästi esile esemete vormid. Natüürmortide maalimiseks tuleb valida esemeid, mis vastaksid esteetilistele nõuetele. Nii näiteks võiks natüürmordi teemaks olla: kunstniku tööesemed, muusikariistad, aedvili, puuvili ja lilled. Natüürmort võib koosneda ka tarbeesemetest: lamp, raadio, raamatud jne.

VÄRVILINE NATÜÜRMORT

Maalimist tuleb alustada värvilisele foonile paigutatud üksikesemetest, seejärel aga üle minna kahest-kolmest esemest koosnevate rühmade maalimisele. Juba esimestest maaliharjutustest alates tuleb ringi liikmete juures arendada värvi realistlikku tunnetamist, oskust värvide, varjundite, nende muutlikkuse eraldamiseks vastavalt sellele, kuidas kõrvalseisvad esemed on värvitud: kas need on valgustatud või asuvad varjus, kas me vaatleme neid lähedalt või kaugelt.

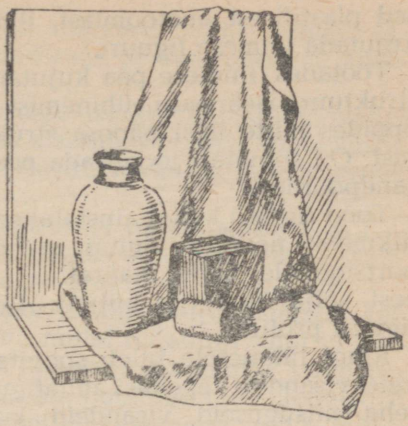

Joonis 29. Natüürmort

Tuleb näidata lihtsaid katseid värvide vastastikusest mõjust (näiteks erekollane õun esitada vaheldumisi kollasel, punasel, sinisel foonil), rida katseid korrata värviliste reflekside alal (pöörata tähelepanu sellele, et valge portselanist teekannu varjusolev äärejoon omandab fooni värvi). Ringi liikmed peavad mõistma, et isoleeritud, eraldiseisvaid värve pole olemas, et looduses mõjutavad kõik värvid üksteist, iga eset tuleb vaadata koos ümbrusega, arvesse võttes üldist valgust.

Väga kasulik on ringi liikmeid tutvustada värviõpetuse alustega, spektri mõistega, abivärvide, soojade ja külmade varjunditega jne.

Temaatilisi natüürmorte koostatakse ainult siis, kui on tehtud juba rida harjutusi. Seejuures tuleb esemete vormi kõrval arvesse võtta ka nende värvust, valides esemeid, mille abil saaks luua harmoonilisi värvide kombinatsioone ringi liikmete värvimeele arendamiseks. Natüürmordiks vajalikkude esemete valikul võib algul piirduda kahe põhiprintsiibiga: kontrastsete värvide ja üksteise suhtes lähedaste värvide printsiibiga. Niisugust piiramist kasutatakse ainult õppeülesannete lihtsustamise otstarbel. Edaspidise töö käigus tuleb värvikompositsiooni märgatavalt mitmekesistada.

Allpool toome mõningaid näiteid natüürmordi alalt. Kontrastsed värvid: kapsapea, värsked rohelised kurgid, roheline sibul, tomatid, porgandid. Sarnased värvid: kartul, leivapäts, suitsukala. Natüürmordi juures kasutatavad kangad annavad sellele vaheldust.

INIMESE PEA JA FIGUUR

Inimene on kunstnikule kõige huvitavamaks, kuid sealjuures ka kõige raskemaks kujutusobjektiks.

Inimese pea ja figuuri joonistamist on parem alustada kipsmudelitest. Tööle inimese pea ja figuuri juures eelnevad vestlu-

sed plastilisest anatoomiast, ilma milleta kunstnik ei oska õieti kujutada inimese figuuri.

Töötades inimese pea kujutamisel, tuleb kohe selgitada selle struktuuri iseärasusi, ühinemist kaela ja õlgade teljega, tundma õppides mitte üksi näoosa struktuuri, vaid ka kogu pealuu ehitust. On soovitav joonistada pealuud eest, profiilis ja kolmveerandpöördes.

Tööd figuuri kallal alustatakse lihtsatest joonistustest, kus ringi liikmetelt nõutakse figuuri asendi õiget kujutamist, selle põhiproportsioonide õiget määratlust. Mudeli figuuri võib joonistada eest, selja tagant ja küljelt. Võib joonistada ka istuva inimese figuuri profiilis.

Ringi liikmetele tuleb soovitada väljaspool ringi tööd iseseisvate visandite tegemist inimfiguuridest natuuri järgi. Hea oleks teha niisuguseid visandeid kohe algusest peale paralleelselt natüürmortidega.

Hea oleks, kui isetegevuslikud kunstnikud seaksid visandite jaoks sisse väikese vihiku, hoides seda alati enda juures, et kasutada igasuguseid võimalusi visandite tegemiseks. See aitab neid elunähtuste tundmaõppimisel, aitab neil koguda terve galerii huvitavaid, karakteerseid, väljendusrikkaid tüüpe.

Visandid teostatakse kiiresti (5, 10, 15 minuti jooksul), järelikult ei tule püüda tabada pisiasju, nagu saapanööre, nööpe, riietuse iga volti jne. Kunstnik peab oskama tabada ja edasi anda inimese üldpoosi ja liigutuse, figuuri proportsioonid ja üldise struktuuri. On soovitav, et ringi liikmed teeksid visandeid päev päeva kõrval.

Kui seesugused joonised ja visandid teostatakse juba ilma jämedate vigadeta, siis võib üle minna figuuri mahu ja karakteri, kehaosade ruumilise asendi süvenenumale kujutamisele.

Loomulikult ei omanda isetegevuslikud kunstnikud üheaastase töö kestel ringis inimese figuuri ja pea joonistamise tehnikat täielikult, kuid nad võivad siin saada õiged juhendid ja mõningad algteadmised.

Inimese figuuri ja pea struktuuri, s. t. inimese keha anatoomia täpne tundmaõppimine, inimese figuuri joonistamine ja värvides edasiandmine toimub ringi liikmete poolt pikemaaegse töö kestel.

DEKORATIIV-KUJUNDUSTÖÖD

Üksikasjalisemaid nõuandeid kujundustööde alal leiab ringi juhataja peatükis «Nõuandeid klubi kunstnikule».

Ringi näitused. Kujutava kunsti ringi töötulemuste kokkuvõtete tegemiseks organiseeritakse iga-aastasi ülevaatusi ja osavõtjate tööde aruandenäitusi.

On soovitav organiseerida ka näitusi, mis on seoses tähtsate poliitiliste sündmuste ja rahvamajanduslike kampaaniatega.

Näitustel esinemiseks tuleb juurde tõmmata kõiki isetegevuslasi-kunstnikke, nikerdajaid, tikkijaid oma ja ümbruskonna küladest.

Enne näitust korraldatakse isetegevuslike kunstnike vahel võistlus (täiskasvanute ja vanemate klasside õpilaste) joonistuste, etüüdide, maastikkude, seinalehe illustratsioonide, skulptuuride, kunsttikandite jne. alal.

Näituse ettevalmistusperioodil peab ringi juhataja abistama isetegevuslikke kunstnikke nõu ja konsultatsioonidega teemade valikul, toetama nende initsiatiivi, andma praktilisi näpunäiteid.

Suur osatähtsus on näituse ekspositsiooni kujundamisel. Iga eksponaadi alla tuleb asetada etikett, millel on autori nimi ja initsiaalid, sünniaasta, elukutse, teose nimetus, teostamise kuupäev, materjal ja tehnika (näiteks: lõuend, õli, puulõige jne.). Joonistusi võib kinnitada korralikult väljalõigatud kartongile, mille mõõtmed peavad olema ühtlased kõigi tööde juures. Tööde ühtlustamiseks need raamitakse. Kui leidub võimalusi, siis tuleks kasutada puidust, plastmassist, pabermassist jne. esemete paigutamiseks klubis leiduvaid klaasist ustega kappe, kui mitte, siis tuleb eksponaadid asetada laudadele.

Ringi liikmete tööde näitusel tuleks need asetada selles järjekorras, nagu kavasolev materjal läbi töötati. Peale selle võib näituse materjali rühmitada autorite ja teemade järgi.

Igal näitusel peaks olema vihik külastajate muljete sissekirjutamiseks. Klubis on soovitav korraldada näitusel esitatud tööde ühiskondlik arutelu. Näituse kestel registreeritakse ka kujutava kunsti ringi tööst osa võtta soovijaid.

Ringi liikmed ja ringi juhataja abistavad klubi töötajaid reproduktsioonide näituste ja üldloengute organiseerimisel, kino- ja diafilmide demonstreerimisel, mis on pühendatud kunstimuuseumidele ja maali- ning skulptuuriala meistrite loomingule.

Ringi töö edukaks tegevuseks ja üksi töötavate isetegevuslike kunstnike suunamise eesmärgil tuleb ringi juhatajal pidada alalist sidet rahvaloomingu keskmaja, kunstnike liidu, muuseumidega jne.

RINGI TÖÖKS JA INVENTARI PAIGUTAMISEKS KOHANE RUUM

Ruumis, kus toimub ringi õppetöö ja kus korraldatakse näitusi, peab olema hea valgustus nii päeval kui ka õhtul. Õhtuse valguse allikas tuleb asetada võimalikult lae alla, et kogu tuba oleks valgustatud ühtlaselt.

Ringi töö on soovitav läbi viia omaette toas, et ei oleks tarvis liigutada joonistamise ja maalimise seadeldisi kuni töö lõpetamiseni. Kõige parem on, kui selle toa aknad on põhja poole (ühtlane päevane valgustus). Omaette toa puudumine ei tohi olla aga takistuseks õppetöö korraldamisel.

Ringil peab olema omaette kapp ringi liikmete tööde ja õppevahendite, joonistuslaudade ja maalimiseks vajalike molbertite hoidmiseks. Joonistuslaud valmistatakse vineerist, mis asetatakse kaldu vastu tooli selga.

Molbertid valmistatakse kokkupandavad. Need koosnevad lauast ja kahest kokkuklapitavast jalast. Töö ajal asetatakse molberti laud kindluse mõttes joonistaja põlvedele. Natüürmordiks vajalikud esemed (klaasid, tassid, potid, kannud, värvilise riide tükid jne.) võivad ringi liikmed kodunt kaasa tuua.

Ringi tööst osavõtjatel peab olema paber, pliiatsid, akvarellvärvid, pintslid ja visandite tegemiseks vajalikud joonistusalbumid.

TIKKIMISE JA KUDUMISE RING

Klubi juures organiseeritud tikkimise ja kudumise ring leiab alati elavat poolehoidu, kutsudes sinna niihästi noori kui ka elatanud naisi nendegi seast, kes muidu harva klubi külastavad.

Niisuguse ringi jaoks leidub alati juhendaja kas kohalike naisõpetajate, kolhoosinaiste, teenistujate või koduperenaiste seast, kes tunnevad tikkimise ja kudumise tehnikat.

Peamised töövahendid ja inventari, nagu tikkimisraamid (ümmargused või nelinurksed), käärid, broderiipulgad, nõelad, mitmesugused heegelnõelad ja vardad tuleb ringi liikmetel ise kaasa tuua.

Tikanditeks kasutatakse kõige mitmekesisemat materjali: puuvillane ja linane riie, kalev, siid, markisett, samet jne. Olenevalt töö iseloomust võib tikkimiseks kasutada rulliniiti, mulineed, villast ja siidlõnga jne.

Klubi inventari hulka peaksid kuuluma suuremad tikkimisraamid. Klubi summadest muretsetakse materjali ainult oma ruumide kaunistamiseks mõeldud töödeks.

Ring võib töötada igasuguses toas, kui see on vaid valguskülane ja soe.

Kõige otstarbekohasem on ringi tööd korraldada 2 korda nädalas à 3 tundi. Õppetundide arvu vähendamisel võiks suurendada kodus tehtavate tööde arvu.

Ringi töö peamiseks ülesandeks on tikandite tehniliste võtete tundmaõppimine: oskus tikkimiseks kasutatavaid instrumente ja materjale õigesti käsitseda, rahvusliku tikandi põhialuste omandamine ja igapäevaste tarbeesemete ning ka ühiskondlikke ruume kaunistavate toodete parimate näidetega tutvumine tikandite alal.

Töö kestel tuleb ringi liikmetele õpetada kõige lihtsamaid võtteid joonistuse suurendamise ja vähendamise alal, mustri ülekandmisel lõuendile ja tikandi mustri väljajoonistamisel.

Ringi liikmete kunstimaitse ning loomingulise initsiatiivi väljaarendamiseks tuleb korraldada erivestlusi mitmesuguste tikandite mustrite väärtustest ja ka puudustest.

Töö käigus tutvustatakse ringi liikmeid samuti ornamendi mitmesuguste liikidega (geomeetriline ja taimornament) ja mustrite kompositsiooniõega tarbeesemetel. Silmkoe õpetamise kestel harjutatakse ringi liikmeid kuduma varrastel või ka heegeldama mitmesuguseid lihtsamaid esemeid (sall, müts, kindad) kõige lihtsamate mustrite järgi ja tutvustatakse tikandite kasutamist silmkoeesemetel.

Töö korraldamisel kaks korda nädalas võib arvestada ringi tööprogrammi 200 õppetunni kestusega aastas. Seejuures kulub 130 tundi tikkimise töövõtete tundmaõppimiseks, 10 tundi tehnilisele joonistamisele, 42 tundi silmkoele, 18 tundi vestlustele ja praktilisele tööle.

Rakenduskunsti ringi tööplaani koostamisel tuleb järjekindlalt kinni pidada materjalide läbivõtmisest lihtsamast keerulisemani, seejuures tingimata arvesse võttes ringi liikmete ettevalmistuse astet, eraldades välja need tööde liigid, mis neile on vähe tuttavad. Plaan koostatakse ülesannete kaupa. Niikaua kui ei ole omandatud üht tööliiki, ei tule alustada uut.

Järgnevalt toome näitliku plaani ringi töö jaotamisel ülesannete kaupa.

Ülesanne tikandite tehnika tundmaõppimiseks

1. Pilutamine (liht- ja põimpilu).
2. Tikkpisted.
3. Loetavad pisted (ristpiste, poolristpiste).
4. Madalpisted.
5. Täitepisted.
6. Ažuurne tikand (rišeljöö).
7. Aplikatsioon.

Kõikide ülaltoodud pistete õpetamisel on soovitav lähtuda tänapäeva vastavas kirjanduses (käsitööalbumid jne.) äratoodud näidetest.

Ülesanne tehnilise joonise alal

1. Joonise suurendamine ja vähendamine ruutude abil.
2. Mitmesuguseid töövõtteid joonise ülekandmisel riidele: läbi kopeerpaberi, läbi klaasi, «puuderdamise» teel.
3. Plaanide joonistamine. Tikandi esemele paigutamise plaani ülekandmine millimeetripaberile.

Ülesanne heegeldamisel

1. Taskurätiku äärte heegeldamine sammaspistega ning õhksilmade mitme reaga.

2. Mustri heegeldamine keskelt alates. Ringi ja nelinurga heegeldamine keskelt alates. Sammaste heegeldamine ilma juurde kasvatamata, vähendades ja suurendades silmade arvu nurkades.
3. Lihtsate mustrite ja pitside heegeldamine.

Ülesanded varrastel kudumiseks

1. Mitmesuguste mustrite teostamine siledal koel.
2. Silekoeliste esemete kudumine (sall).
3. Ringkoeliste esemete kudumine (käpikud, sokid).
4. Tikandite kandmine kootud esemetele (ristpiste).

Ülesanded kompositsiooni alal

1. Vestlus koos näidiste läbiarutamisega — «Mitmesuguste väljaõmmeldud esemete kompositsioonilise ülesehituse põhireegleid».
2. Vestlused ornamendist, selle liikidest ja kompositsioonilisest ülesehitusest.
3. Kohaliku muuseumi või tarbekunstinäituste kollektiivne külastamine.
4. Naiste ja laste kleitide tikandite kompositsiooni analüüs.
5. Tikandite mustrite iseseisev koostamine tarbeesemetel.

Peale ringis teostatavate tööde on tarvilik ette näha ka koduseid töid. Nii näiteks teostatakse õppetöö kestel mingisuguse õpitava piste näidis, koduse ülesande kestel teostatakse selle piste abil tikand juba otse esemel. Kodus lõpetatakse samuti mitmesugused silmkoeesemed, mida alustati õppetöö kestel.

Iga ülesande lõpetamisel tuleb korraldada nii ringis kui ka kodus teostatud tööde kollektiivne ülevaatus.

Ringi tööplaani, niihästi õppeajal kui ka väljaspool õppetööd, tuleb võimaluse piirides sisse võtta muuseumide ja tarbekunstinäituste külastamine. Iga külastus tuleb seostada ringi tööga tikandite, silmkoe jne. kompositsiooni või tehniliste võtete tundmaõppimiseks.

Ringi töö peab olema tihedalt seotud klubi kujundamisega.

Niihästi ringi töö kestel kui ka väljaspool õppetööd tuleb ringi liikmetel kaasa aidata klubi raamatukogu, puhketoa, saali jne. kujundamisel, õmmeldes välja portjääre, eesriideid, laudlinu, lavakujundamiseks tarvilikke esemeid.

Aasta lõpul teevad ringi liikmed viimaseid kontrolltöid. Kontrolltöödeks võivad olla tikandid diivanipatjadele, linikutele, laudlinadele. Ornament võib olla geomeetriline, taimornament või koosneda nõukogude embleemidest. Peale selle korraldatakse ringi tööde näitus.

Ringi töö õigel korraldamisel omab suurt tähtsust tikandite näidiste valik. Esimesel õppeaastal tuleb õppetööks valida tikkimiseks lihtsamaid ja kõigile jõukohaseid näidiseid. Ei tohi end lasta

võluda keeruliste süžeedega dekoratiivpannoodest, piltide kopeerimisest jms.

Ringi juhataja ülesandeks on abistada ringi tööst osavõtjaid õige mustri ja tikkimiseks vajaliku materjali valikul, mis oleneb eseme otstarbest ja tikkija tehnilisest ettevalmistusest.

Kõigepealt peab ringi juhataja tikkijale selgeks tegema, et ühe või teise eseme jaoks mustri valimine, eseme praktiline tähendus, mustri asetus sellel, samuti materjal peavad omavahel olema tihedas seoses. Nii näiteks igapäevases elus kasutusel olevate esemete — laudlinade, linikute, diivanipatjade, portjääride jne. — valmistamiseks kasutatakse tihedaid ja vastupidavaid materjale: lõuendit, linast riiet, kalevit. Sellest olenevalt peab ka väljaõmblus olema tugev, vastupidav, dekoratiivne, joonistus selge ja silmapaistev eemalt vaatamiseks. Naiste pesuks kasutatav materjal peab olema peenekoelisem, tikand kerge, õhuline.

Ringi juhatajal tuleb ringi liikmete tähelepanu juhtida esmajoones tikanditeks kasutatavate mustrite sisule.

Joonis pannoode ja vaipade väljaõmblemiseks omab erilist tähtsust. Kaunistades oma korterit, võib tikkija kasutada geomeetrilisi kompositsioone, koostada ja valida puuviljadest, lilledest koosnevaid mustreid, samuti kirjanduslike teoste süžeesid. Lastele määratud vaipade juures võib koostada kompositsioone muinasjuttude ja valmide teemadel. Klubi puhketubade kujundamisel ja dekoratiivsete eesriiete puhul võib kasutada rahvuslikke ornamente.

Tuleb arvesse võtta, et inimese näo ja figuuri kujutamine nõuab suuri kogemusi ja meisterlikkust. Seepärast ei tuleks ringis harrastada paljufiguurilisi kompositsioone ja portreid.

Ringi juhataja, olles koos ringi liikmetega läbi arutanud tikandite sisu, arendab püsivalt kunstilist maitset, hoidudes liiga keerulistest mustritest, kriiskavatest värvikombinatsioonidest, soovitades kasutada rahvusliku kunsti parimaid eeskujusid ning Nõukogude Liidu rahvaste tikandeid.

Mustreid võib suures valikus leida mitmesugustes naiste ajakirjades («Nõukogude Naine» jt.), samuti kunsttikandi küsimusi käsitlevates erialbumites ja vastavas kirjanduses.

Tikandi mustri iseseisval koostamisel võib kasutada joonistusi, mis on tehtud tarbekunstinäitustel, kuid samuti otse loodusest (lilledest, marjadest, kuivatatud lehtedest jne.). Tikkija peab teadma, et väljaõmblusteks kasutatavatel mustritel tuleb taimi ja esemeid teisiti kujutada, kui need on visanditel ja looduses. Nii näiteks ei tohi lilleõit kujutada liiga detailselt, vaid tuleb leida sellele iseloomulik põhivorm.

Mustrid tuleb rangelt seada tikitava eseme kuju järgi.

Tähtsat osa etendab joonise kompositsioonis värv. Hästi koostatud tikandi joonise võib täiesti ära rikkuda ebaõnnestunud värvivalikuga ja vastupidi, vähemõnnestunud joonis võib palju võita oskusliku värvide kooskõla juures.

Vastuvaidlematult on üheks tikandi karakteerseks jooneks värvide küllus ja kirkus, kuid seejuures ei tohi tikand olla kirev ja kooskõlatu. Värve tuleb osata nii valida, et need üksteisega hästi harmoneeriksid. Seejuures on lubatav teha kõik mustriosad mitmesugustes tinglikkudes värvitoonides.

Kõige parem on võtta mitmesuguseid värve väikesel hulgal. Mõnikord teostatakse mustrid ka ühe- ja kahevärvilistena. Mustri ja fooni oskusliku kooskõla juures võib ka tagasihoidlik värvigamma anda tikandile vägagi peene välimuse.

Joonise kandmine riidele

Joonise ülekandmine riidele toimub mitmel viisil. Üheks levinumaks viisiks on mustri ülekandmine riidele läbi kopeerpaberi. Kopeerpaber pannakse riidele, selle peale asetatakse mustrijoonis. Viimase kontuurid joonistatakse hoolikalt pliiatsiga üle.

Joonist võib riidele üle kanda ka läbi altvalgustatud klaasi. Sel juhul tuleb joonis asetada klaasi peale, joonise peale aga riie. Vastu valgust joonistatakse mustri kontuurid pliiatsiga riidele.

Mustrit võib riidele kanda samuti «puuderdamise» teel. Paberile asetatud mustri kontuur torgitakse nõelaga läbi ning kinnitatakse riidele. Peale selle hõõrutakse torkekohad üle värvi (petrooleumiga segatud pesusine) sisse kastetud vatitupsuga, mille järel paber ettevaatlikult eemaldatakse.

Kui on tegemist läbipaistmatu ja jämedakoelise kangaga, kinnitatakse selle külge paberile joonistatud muster ja traageldatakse peenikese pistega kontuurid läbi. Pärast seda rebitakse paber ettevaatlikult tükkideks, kuna mustrikontuur jääb riidele.

AGITATSIOONI-KONTSERDIBRIGAAD

Massilise agitatsioonitöö üheks sobivamaks vahendiks nii maakui ka linnaelanike hulgas on agitatsiooni-kontserdibrigaadi töövorm. Agitatsiooni-kontserdibrigaad ehk agitbrigaad, nagu seda oleme harjunud nimetama, on paindliku iseloomu, kiire reageerimis- ja operatiivse tegevusvõime tõttu suuteline kajastama aktuaalseid elusündmusi ja näitama eesseisvaid konkreetseid ülesandeid. Väga mitmesugustesse kunstilistesse vormidesse valatud repertuaariga, mis on koostatud kohalike elunähete põhjal, ja näitlike vahenditega aktiviseerib agitbrigaad töötajaid ja elanikkonda kõikides olukordades ja tingimustes õigesti ja suurima entusiasmiga tegutsema.

Agitbrigaad organiseerib vestlusi ja ettekandeid nii tootmisalastel, poliitilistel kui ka teaduslikel teemadel. Kõik ülesanded on seejuures jaotatud brigaadi liikmete vahel. Agitbrigaad aitab ka kohalikul aktivistil valmistada näitlikku agitatsiooni, välja anda

välk-, seina- ja valguslehti, samuti juhendatakse kohalikke kunstilise isetegevuse harrastajaid jne. Kuid peamine brigaadi tegevuses on siiski auditooriumi igapäevaseid ülesandeid, muresid ning kitsaskohti kajastava kontserdi ettevalmistamine ja läbiviimine.

Agitbrigaadi arvulist koosseisu, mis tagaks kõige edukama töö, on täpselt raske määratleda. Kindlasti peab ta aga olema väike ning võimeline esinema igasugustes tingimustes. Suurt kollektiivi, kapitaalset dekoratsiooni, rikkalikke rekvisiite, põhjalikku grimmi, ilmtingimata lava ja eesriiet nõudev esinemine ei ole meie oludes otstarbekas ega ka vajalik.

Soovitav on, et iga agitbrigaadi liige oleks võimalikult mitmekülgsete võimetega, suudaks esineda lauljana, deklamaatorina, tantsijana jne. See aitab vähendada brigaadi arvulist koosseisu, ilma et kahaneks ta löögijõud. Oleks muidugi väga hea, kui kollektiivi koosseisu kuuluksid ka kunstnik-karikaturist, fotograaf, mõni raamatukogu töötaja jt., kes tegeleksid näitlike materjalide valmistamise, kohase kirjanduse populariseerimise ning muu brigaadi esinemiseks vajalikuga.

Agitbrigaadi väljasõidud nõuavad igakülgset ja põhjalikku ettevalmistustööd. Töö eest vastutaja kinnitatakse parteiorganisatsiooni poolt. Agitbrigaad on võimeline täitma oma ülesannet mobiliseerida kõik jõud partei ja valitsuse otsuste elluviimiseks ainult siis, kui esitatakse kunstiküpselt ja viimistletult repertuaar, mis on koostatud kohalikust elust kogutud ja tähelepanelikult kontrollitud faktide alusel. See ei tähenda aga sugugi, et näiteks külviperioodil peab repertuaar olema tingimata ainult külviteemaline või koristusperioodil ainult koristusteemaline. Raskuspunkt tuleb muidugi asetada päevateemale, kuid peale selle peab repertuaaris teema loomuliku jätkuna kajastuma ka võitlus rahu ja rahvaste sõpruse eest, nõukogude inimeste mehisus ning kangelaslikkus ülesehitustöös, võitlus usuliste eelarvamustega, kodukaunistamise teema jne. Oma ja teiste rahvaste autorite loomingu tutvustamine kõige mitmekesisemates žanrides rikastab kava ja teeb meeldivaks töötajate puhkehetkede veetmise, inimesi ühtlasi kasvatades ja arendades.

Kuidas siis täita neid tänuväärseid ülesandeid? Eelkõige peavad muidugi kõik agitbrigaadi liikmed hästi tundma vastava kolhoosi, sovhoosi või ettevõtte elu ja ta ees seisvaid ülesandeid. Peab olema tuttav ka NLKP otsustega, teadlik kohalike partei ja täitevkomitee organite määrustest ja otsustest antud ettevõtte või organisatsiooni kohta. Esinemiseks ettevalmistuste käigus tuleb kindlasti vestelda ja konsulteerida kohalike partei-, komsomoli- ja täitevkomiteede vastutavate töötajatega ning leida võimalusi sõbralikeks jutuajamisteks inimestega reatöötajate hulgast. Vändra, Valga ja teiste rajoonide kultuurimajade tööpraktikas on saanud tavaks, et juba esinemise päeva hommikul väljub luuresalk, kelle hulgas on ka vestleja, esinemiskohale. Luuresalk on agitbrigaadi «silmaks ja kõrvaks», mis fikseerib kohapealsed elunähted. Nii-

viisi kogutud materjalid tuleb võtta brigaadi töö aluseks. Seades eeskujuks eesrindlaste saavutusi, propageerides nende töömeetodeid ja avaldades neile rahva ees lugupidamist, kritiseerides aga loodreid ja teiste nahal liugulaskjaid, naelutades häbiposti joodikuid ja töösse hooletult suhtujaid, saavutamegi põhiliselt agitbrigaadi õige löögijõu.

Mida siis on tarvis selle n. ö. löögijõu saavutamiseks silmas pidada? Kõigepealt muidugi seda, et repertuaar oleks koostatud võimalikult lühidas, selges ja konkreetses vormis, kusjuures aga ei tohi unustada teostajate võimeid repertuaari kunstilisel edasiandmisel. Pikk, laialivalguv sõnaline tegevus, tehniliselt rasked tantsud, vokaalpalad ja muud selletaolised esinemised ei pääse tihtipeale vajalikult mõjule, sest agitbrigaadil tuleb sageli esineda väikestel lavadel, mõnikord hoopiski põrandal või isegi vabas looduses. Agitbrigaadi põhirepertuaari koostades on vaja silmas pidada, et seda oleks võimalik vähemalt ühel korral kasutada kõige erinevamates kohtades esinemistel. Seda n. ö. põhirepertuaari igakordselt kohandades, liites sellele juurde kohapealseid konkreetseid fakte ja andmeid, saamegi analoogilistes tingimustes kõikjale sobiva kava. Niiviisi koostatud ja esinemisküpsuse omandanud kava vaatab läbi ja kinnitab rajoonikeskuses kultuuriosakonna, partei- ja komsomolikomitee ning ametiühingu esindajatest koosnev kontrollkomisjon. Maa agitbrigaadide kava vaatab läbi ja kinnitab külanõukogu ning kohaliku partei- ja komsomoliorganite vastutavaist töötajaist koosnev kontrollkomisjon. Komisjoni otsus peab leidma kajastamist vastavas aktis, millele kirjutavad alla kõik komisjonist osavõtjad.

Et saavutada efektiivsust agitbrigaadi töös kohaliku elu materjali kasutamisel, tuleb kasutada mitmesuguseid teid ja võtteid. Pahatihti osutatakse liialt suurt tähelepanu kriitilisele materjalile ja jäetakse varju saavutused. Teinekord aga mõjub hea eeskuju esiletõstmine innustavamalt kui ainult puuduste ja väärnähete piitsutamine. Seepärast peab agitbrigaadi tegevuse tähtsaks osaks olema tootmistöö eesrindlaste kogemuste populariseerimine. Loomulikult tuleb kasutada ka kriitilist materjali, kuid seejuures peab hoiduma inimese halvustamisest. Kriitika peab olema küll sirgjooneline ja terav, kuid sealjuures kindlasti seltsimehelik, aitama puudustest vabaneda.

Üheks raskemaks ülesandeks on kogutud kohalikule materjalile kirjanduslik-kunstilise vormi andmine. Agitbrigaadi kontserdi eesmärgi ja sisu, s. o. idee väljatoomiseks peab valama kohalikke elunähteid õige mitmesugustesse kunstilistesse vormidesse. Võib kasutada luulet, proosat, muusikat, tantsu ja teisi žanre, samuti välk-, valgus- ja seinalehti, vestlust jm. Kuidas ja mis kujul üht või teist materjali kasutada, see oleneb kohapealsetest oludest ja autorite loomingulistest võimetest.

Raskuspunkt kontserdi edukal kulgemisel langeb teadustajale, kes peab olema ürituse hingeks. Hea on, kui teadustajaid on kaks,

sest siis on võimalik anda põhiline sõnaline tegevus kahekõnega. Paljud agitbrigaadid, kes satiirilise materjali kasutamise kõrval pööravad suurt tähelepanu tublide tööinimeste esiletõstmisele ja neile tunnustuse avaldamisele, pühendavad neile kava paremaid muusikalisi ja tantsulisi palu. Eelnevalt tutvustatakse lühidalt eesrindlaste töövõite ja seejärel seostatakse humoristlikult pala sisu eesrindlaste töö ja eluga.

Edukalt saab kohalikke fakte kasutada ka üks esineja, tuleb ainult leida teistsuguseid vorme ja võimalusi. Ta võib esineda näiteks kirjakandjana, kelle paunas on palju huvitavaid «saadetisi»: õnnitlustelegramme, kirju sõbralike nõuannete, märkuste, soovidega jm. «Kirjakandja» loeb neid valjult, tehes seejuures omapoolseid märkusi. Headeks «abilisteks» võivad olla ka butafoorne pikksilm või teleskoop, mille vaatevälja satub kõik see, millest tahetakse juttu teha. Ka «kalameeste» õnge otsa jääb kindlasti midagi, kui teostada «püüki» agitbrigaadi kontserdil. Selleks riputatakse lava taha või üle sirmi heidetud õnge otsa õngitsejale vajalikke esemeid, nagu rohupudel simulantidele, hästi suur äratuskell tööle hilinejatele jne. Samuti võivad õnge otsa jääda kingitused tublidele töötajatele. Need antakse üle kohapeal.

Palju tegemist on ka «fotograafil». «Pildistanud» kohalviibijaid, näitab ta kohe ka «fotosid», varem joonistatud sõbralikke šarže või karikatuure, mille kaudu on püütud edasi anda «pildistatute» karakteerseid omadusi.

«Teatmete laua valveametniku» korral saab kontserdi läbiviija rakendada kogu agitbrigaadi kollektiivi. Külastades ükshaaval «valveametnikku», esitavad nad viimasele küsimusi, millele see vastab tabavalt valitud vanasõnade või kõnekäändudega. Küsimustele võib vastata ka sobiva populaarse viisiga (näiteks akordionil), kusjuures teksti mõte asendab vastuse.

Sotsialistliku võistluse eesrindlastele võib lugeda tervitusvärsse ja üle anda mälestusesemeid. Kingituste hankimiseks tuleb eelnevalt kokku leppida vastava kolhoosi või ettevõtte administratsiooniga, kes kingitused muretseb. Ei ole mõeldav, et agitbrigaad omalt poolt teeks majanduslikke kulutusi.

Häid võimalusi kohapealse tootmistöö analüüsimiseks ja paralleelide tõmbamiseks mõne teise samalaadse ettevõttega pakub kahtlemata ka vestlus. Oskuslikult ning läbimõeldult koostatud vestluse kaudu võib vestleja juhtida tähelepanu esinevatele puudustele ja pidurdavatele nähetele ning teha agitbrigaadi nimel omapoolseid ettepanekuid väärnähete likvideerimiseks.

Kontsertide koostajail tuleb kohapeal jälgida elu ning kriitiliselt teha õiged järeldused. Tuleb arvestada ka oma võimeid tähelepanekutele kunstilise vormi andmiseks ja nende kunstiküpseks esitamiseks. Palade valikul peab vältima kunstiteoste labastamise ohtu küündimatu loomingulise teostuse ja piiratud tingimustes esitamise tõttu. Kui neis küsimustes talitada vajaliku

tähelepanu ja kunstimaitsega, võib olla kindel agitbrigaadi suures kasvatavas ja edasiviivas mõjus.

Suurt tähtsust omab agitbrigaadi kontserdi ülesehitus. Kuna selle kontserdi ülesandeks on teenida ainult üht kindlat peaideed, siis ei saa teda võrrelda tavalise segaeeskavaga kontserdiga. Agitbrigaadi kontserdil peab oma iseloomu tõttu olema lavastuslik laad. Kontserdil tervikuna peab esinema pidev pinge tõus. Seepärast tuleb hoolikalt läbi mõelda palade järjekord ja asetada hoogsamad, löövamad palad n. ö. kulminatsiooni — kava lõpuossa. Peab vältima järske üleminekuid nii ühe meeleolu käsitlemiselt teisele kui ka ühelt teemalt teisele. Kõik järgnev peab olema nagu ette valmistatud eelneva pala poolt ja sellest välja kasvama. Teadustaja kui kontserdi juht peab sobivate vahepalade, korrektse ja siira esinemisega sellele kõigele omalt poolt kaasa aitama.

Kontserti alustame ja samuti ka lõpetame kindlasti mõne hoogsa ja jõulisema palaga, mis on seotud agitbrigaadi otsese ülesande teenimisega. Ei ole tingimata vajalik, et vestlus toimuks kontserdi algul. Vestleja võib väga hästi esineda ka mõne pala vahel, kuid soovitav siiski kontserdi esimesel poolel. Samuti oleks õigem kontserdi esimesel poolel kasutada rohkem niisugust materjali, mille üle publikul on põhjust heameelt tunda, teisel poolel aga võtta tulipunkti elu varjuküljed. Tähelepanu tuleb pöörata ka kava vaheldusrikkusele. Ei ole soovitav esitada järjest mitut laulu, tantsu, sõnalist või muud ühetaolist pala.

Agitbrigaadi esinemise koha suhtes ei saa püstitada erilisi nõudeid. On soovitav esinemise kohaks valida tihedamini asustatud punktid, nagu brigaadide ja kolhooside keskused, kus elab rohkem töötajaid. Ajaliselt on mõeldav 30—40-minutilise kontserdi läbiviimine põllul ja tehastes töö vaheaegadel, kuid õhtusteks esinemisteks jääb see lühikeseks. Pärast pingelist tööpäeva 3—4, isegi 5 km kauguselt pooletunnilist agitbrigaadi kontserti kuulama tulla oleks asjatu aja raiskamine. Poolteist või kaks tundi kestev esinemine aga õigustab end täiesti ja võib olla kindel, et agitbrigaadi liikmete töövaeva tasub mitmekordselt meile külla tulnud inimeste heameel ja tänutunne ning ühine soov: «Tulge meile peatselt jälle külla!» See annab uut jõudu ja tahet jätkata rasket, kuid tänuväärset tööd.

KEHAKULTUURI- JA SPORDIPROPAGANDA KLUBIS

Kehakultuuri- ja spordipropaganda massiline organiseerimine on klubide peamine ülesanne kehakultuuriliikumise arendamisel. Klubi selgitab süstemaatiliselt kehakultuuri tähtsust tervise tugevdamisel, töövõime tõstmisel ja tahtejõu kasvatamisel, ta tõmbab noori ja täiskasvanud kolhoosnikuid kaasa VTK kompleksi normide sooritamisele ja spordivõistlustest osa võtma, informeerib laialdaselt elanikkonda külas ja rajoonis läbiviidavatest spordiüritustest, üleliidulistest ja vabariiklikest võistlustest, spartakiaadidest, rahvusvahelistest kohtumistest jne.

Kehakultuuri ja spordi propageerimiseks organiseerib klubi loenguid ja ettekandeid, populariseerib spordikirjandust; korraldab näitusi, demonstreerib sporditeemalisi kinofilme; organiseerib õhtuid, kuhu kutsub esinema paremaid sportlasi.

Kehakultuuri propageerivatele lektoritele võib soovitada järgmisi teemasid: «Kommunistliku partei ja Nõukogude riigi hoolitsus töötajate tervise tugevdamise ja kehalise kasvatuse eest»; «Komsomoli osa kehakultuuriliikumise arendamisel»; «Nõukogude teadus kehalisest kasvatusest ja spordist»; «VTK kompleks — nõukogude kehalise kasvatuse süsteemi alus»; «Nõukogude sportlased võitluses maailmarekordite ületamise eest»; «NSV Liidu rahvaste spartakiaad»; «Kehakultuur — tervise tugevdamise ja tööviljakuse tõstmise tähtsaim vahend»; «Igapäevane hommikvõimlemine — tervise pant»; «Organismi karastamine»; «Kehakultuurlase tervishoid»; «Naiste kehaline kasvatus»; «Laste kehaline kasvatus kodus ja koolis», samuti loenguid üksikutelt spordialadelt.

Vestluste ja loengute läbiviijateks tuleb paluda esmajärjekorras arste, kooliõpetajaid, kehalise kasvatuse õpetajaid, reservohvitsere, kogemustega sportlasi. Ettekanded ja loengud on soovitav ühendada kehakultuurlaste demonstratsioonesinemistega.

Spordikirjanduse propageerimise eesmärgil korraldatakse raamatunäitusi, pannakse välja soovitatavate raamatute nimekirju, organiseeritakse mitmesuguste spordialade kohta ilmunud brošüüride müüki.

Kehakultuuri propageerimise vahendiks on ka kirjastuste ja vabatahtlike spordiühingute poolt väljaantud mitmesugused sporditeemalised plakatid.

Klubi külastajate regulaarseks tutvustamiseks tähtsamate spordisündmustega on soovitav korraldada klubis vitriin «Spordiuudised», stendid «VSÜ «Jõud» sportlaste saavutused», «Valmistume NSV Liidu rahvaste spartakiaadiks», «Meie parimad kehakultuurlased», «Sportlased — kolhoosi tootmistöö eesrindlased», «Meie rajooni ja vabariigi rekordiomanikud» jne. Spordi tegelikuks propageerimiseks tuleb kehakultuurlaste ja kommunistlike noorte abiga ehitada klubi lähedale spordiväljak, talvel aga teha liuväli ning asutada suusabaas.

KEHAKULTUURI- JA SPORDIÕHTUD KLUBIS

Üheks parimaks kehakultuuri ja spordi propageerimise vormiks maaelanikkonna hulgas on klubis korraldatavad kehakultuuri- ja spordiõhtud. Spordiõhtute kavad peavad olema väga mitmekesised. Tavaliselt algab õhtu loengu või lühikese vestlusega, sellele järgnevad vastused kuulajate poolt esitatud küsimustele ja sportlaste demonstratsioonesinemised (1—2 osa).

Soovitav on korraldada loeng selliselt, et selle põhiosa oleks illustreeritud sportlaste esinemistega, diapositiivide näitamisega ja teiste õppevahenditega.

Spordiõhtutele kutsutakse esinema meister- ja järgusportlasi rajoonikeskusest ja šeffideks olevatest tehastest, esindajaid naaberkollektiivide kehakultuurlaste ja sportlaste hulgast.

On soovitav, et spordiõhtute demonstratsioonesinemistel antaks lühikesi selgitusi harjutuste kohta.

Demonstratsioonesinemisi tuleb korraldada neil spordialadel, milliseid on võimalik demonstreerida klubi laval (võimlemine, akrobaatika ja kunstiline võimlemine, poks, maadlus, tõstmine jne.).

Mitte kunagi ei tohi sellistel demonstratsioonidel mingit spordiala esitada moonutatult. Nii näiteks ei ole soovitav korraldada poksijate kohtumist, kui ei ole poksiringi, või maadlejate esinemist, kui puudub matt, jne.

Kui kohtumistest võtavad osa meistersportlased, kelle spordiala ei võimalda oskuste demonstreerimist laval (näiteks suusatajad, uisutajad, kergejõustiklased, ujujad), tuleb pärast ettekannet näidata vastavat filmi.

Iga demonstratsioonesinemise puhul tuleb pealtvaatajaile lühidalt seletada, millal antud kehakultuurlane hakkas spordiga tegelema, milliseid sportlikke tulemusi ta on saavutanud.

Spordiõhtutel tuleb igakülgselt valgustada kollektiivi ja kõigi spordisektsioonide tööd. Soovitav on valmistada õhtu jaoks väike näitus.

Siin tuleb esitada fotosid spordivõistlustelt ja õppetegevusest, kollektiivi tšempionide portreid, auhindu, aukirju, diplomeid, rekorditabeleid jne.

Spordiõhtute kava võib tunduvalt laiendada ja mitmekesistada, kui tõmmatakse kaasa kunstilise isetegevuse kollektiive, paremaid deklamaatoreid, lauljaid ja tantsijaid.

Suur tähtsus on spordiõhtute kunstilisel kujundamisel, dresside valikul, lava valgustusel jne.

Pikad vaheajad üksikute esinemiste vahel vähendavad vaatajaskonna huvi. Seetõttu tuleb kogu kava esitada võimaluse korral ilma vaheaegadeta — ühe sportlaste rühma lavalt lahkumise järel peab selle asemele tulema kiiresti järgmine; spordivahendite kohalepaigutamiseks, inventari ja dekoratsioonide ettevalmistamiseks tuleb kulutada võimalikult vähe aega. Kui siiski vaheaegu tekib, on soovitav esitada kunstilist isetegevust suletud eesriide ees. Sel ajal tehakse laval vaikselt vajalikke ettevalmistusi järgmise spordinumbri esitamiseks.

Spordiõhtu kava esitamine peab toimuma klaveri, bajaani või akordioni saatel, vastavalt esinemiste temaatikale, liikumise iseloomule ja tempole.

Suurt huvi võib pakkuda vaatajaskonnale osavõtt mitmesugustest võistlustest ja mängudest, mis nõuavad jõudu, osavust, kiiret reageerimist jne. Selliseid võistlusi võib korraldada laval või ka otse saalis või jalutusruumis.

SPORDITEEMALINE KINOÕHTU

On teada, et klubide töötajail ei ole alati võimalik organiseerida kvalifitseeritud sportlaste esinemisi, kelle spordimeisterlikkuse demonstreerimine aitaks tõendada treeningute kasulikkust ja saavutada täiuslikkust valitud spordialal.

Kino abil võivad klubid hoopis paremini rahuldada küla töötajaskonna huvi spordi vastu. Kino võib kasutada klubis mitte ainult spordi propagandavahendina, vaid ka kehakultuurlaste abistamiseks õppe- ja treeningtöös ning spordialaste kogemuste edasiandmiseks.

Kõige parem on propageerida sporti kino abil spetsiaalselt organiseeritud kinoõhtutel. Sellistel õhtutel võib näidata filme järjekorras kõigi põhiliste spordialade kohta. Mõningaid filme võib korrata mitu korda, et kehakultuurlased saaksid filmis esitatud nõuandeid ja tehnilisi spordivõtteid paremini omandada ja praktikas kontrollida.

Sporditeemalise kinoõhtu kava võib koostada järgmise näitliku plaani järgi: algul vestlus või loeng, seejärel demonstreeritakse populaarteaduslikku, õppe-spordialast või kunstilist filmi, tehakse kommentaare ja vastatakse kuulajate küsimustele.

Klubide töötajad on kohustatud igati kasutama kehakultuuri ja sporti ka töötajate kultuuriliseks puhkuseks. Spordimängud, spordipeod, matkad — kõik see aitab sisustada maanoorte puhkeaega ja tõmbab spordiga tegelema ka täiskasvanuid.

Klubide, kehakultuurikollektiivide ja komsomoliorganisatsioonide juhtide sõbralik koostöö tagab klubis toimuvate spordiürituste ja kogu küla kehakultuuritöö edu.

MALE JA KABE KLUBIS

Male ja kabe on saavutanud Nõukogude Liidu töötajate elus kindla koha. Laialdaselt on need levinud ka maaelanikkonna seas.

Klubi võib olla male- ja kabesektsiooni loomise initsiaatoriks. Klubi liikmed tutvuvad malega, võtavad osa võistlustest ja abistavad klubi male- ja kabeõhtute organiseerimisel. Neil õhtutel võib korraldada male- ja kabesimultaane või välkturniire.

Simultaane andma tuleb paluda kvalifitseeritud maletajaid (kabetajaid).

Välkturniirid toimuvad malemängu (kabemängu) reeglite alusel. Erinev on käikude tegemiseks kindlaksmääratud aeg. Tavaliselt antakse järjekordse käigu tegemiseks aega 5 sekundit. Käigud tehakse korraldaja käskluse järgi: «valged», «mustad» jne.

Male- ja kabeõhtul võib korraldada ka male- ja kabeülesannete lahendamise võistlusi. Tavaliselt antakse 3—5 ülesannet lahendamise ajaga $^1/_2$ kuni 1 tund. Võitjaks tunnistatakse osavõtja, kes esimesena lahendab esitatud ülesande õigesti.

Samuti korraldatakse klubis võistlusi ka 2—3 etüüdi lahendamiseks.

Ülesandeid ja etüüde võistluste korraldamiseks võib võtta ajakirjadest «Šahmatõ v SSSR», «Kehakultuur» või spetsiaalsest maleülesannete ja -etüüdide kogumikust.

Huvitav on sellisel õhtul läbi viia võistlus kuni esimese kaotuseni. Sellised võistlusmängud toimuvad kiires tempos — iga käigu jaoks antakse aega 10—15 sekundit. Nagu välkturniiridel, nii ka siin tehakse käigud käskluste («valged», «mustad») järgi; võitjaks loetakse osavõtja, kes ei saanud ühtki kaotust. Viigilise tulemusega partiisid ei arvestata.

Male- ja kabeõhtute organiseerijatel tuleb eelnevalt valida aktiviste võistluste kohtunikekolleegiumi jaoks. Registreerimine välkturniiridest või simultaanidest osavõtuks on soovitav läbi viia mõni päev varem.

Iga male- ja kabeõhtutel korraldatava võistluse võitjat tuleb autasustada. Võitjale võib omistada oma kolhoosi jne. tšempioni nimetuse, teda võib autasustada male-alase kirjanduse ja diplomiga.

Male- ja kabeõhtute kestuseks on tavaliselt 4—6 tundi. Seetõttu peavad need algama varem kui tavalised klubi üritused. Ülesannete ja etüüdide lahendamise võistluste läbiviimiseks tuleb eelnevalt joonistada suurtele paberilehtedele malelauad ning neil ära näidata õhtu külastajate poolt lahendatavad ülesanded.

Välkturniiride tulemused peab fikseerima spetsiaalsetes turniiritabelites. Esitame sellise tabeli näidise.

Jrk. nr.	Nimi	1	2	3	4	5	6	Punkte	Koht
1.	Rajandi, V.	X							
2.	Kaasik, O.		X						
3.	Mägi, S.			X					
4.	Tomingas, R.				X				
5.	Oja, E.					X			
6.	Saareste, G.						X		

Iga partii tulemuse kannab kohtunik turniiritabelisse järgmiselt. Näiteks võitis mängija nr. 5 (Oja) mängijat nr. 4 (Tomingas). Oja reale lahtrisse 4 märgime «1» (võitis), Tominga reale lahtrisse 5 aga märgime «0» (kaotas). Viik annab kummalegi mängijale $^1/_2$ punkti. Turniiri lõpul märgitakse tabelisse, kui palju punkte ja millise koha võistlejad saavutasid.

Mängude järjekorra tabel turniirideks koostatakse spetsiaalsete tabelite alusel. Neis on näidatud voorude ja mängijate järjekord. Mängijate järjekorra tabeli koostamiseks saab kõigepealt iga turniirist osavõtja loosimise teel ühe numbri, kusjuures numbrid algavad 1-st ja nende arv vastab turniirist osavõtjate arvule. Seejärel otsitakse vastav tabel, kust on näha, millised numbrid kohtuvad teineteisega igas voorus.

Mängija, kelle number on tabelis esimene, mängib valgetega. Kui turniirist võtab osa paaritu arv mängijaid, siis väljaspool sulgusid olev number näitab, et selle omanik on antud voorus vaba.

Kolme või nelja osavõtja korral			Seitsme või kaheksa osavõtja korral				
Voor			Voor				
1.	1—(4)	2—3	1.	1—(8)	2—7	3—6	4—5
2.	(4)—3	1—2	2.	(8)—5	6—4	7—3	1—2
3.	2—(4)	3—1	3.	2—(8)	3—1	4—7	5—6
			4.	(8)—6	7—5	1—4	2—3
			5.	3—(8)	4—2	5—1	6—7
			6.	(8)—7	1—6	2—5	3—4
			7.	4—(8)	5—3	6—2	7—1

Jalgpalli-, kergejõustiku-, võrk- ja korvpalliväljak, samuti tenniseväljak ja võimlemislinnake, suusabaas ja liuväli peaksid olema igas külas.

Õppe-sporditööks talvel, samuti halbade ilmadega võib kasutada sporditööks kohandatud klubiruume.

Spordiruumi võib õppe-treeningutunniks paigutada vajaliku spordiinventari (hobune, kits, rööbaspuud, kang jne.). Kõik spordiriistad peavad olema kantavad, et neid oleks võimalik teiste klubis toimuvate ürituste ajaks välja viia.

On soovitav, et spordiväljak asetseks jõe, tiigi või järve kaldal, metsa või pargi lähedal. Spordiväljakut ei või rajada hobusetalli, karjaaia, samuti roiskveekogude lähedale.

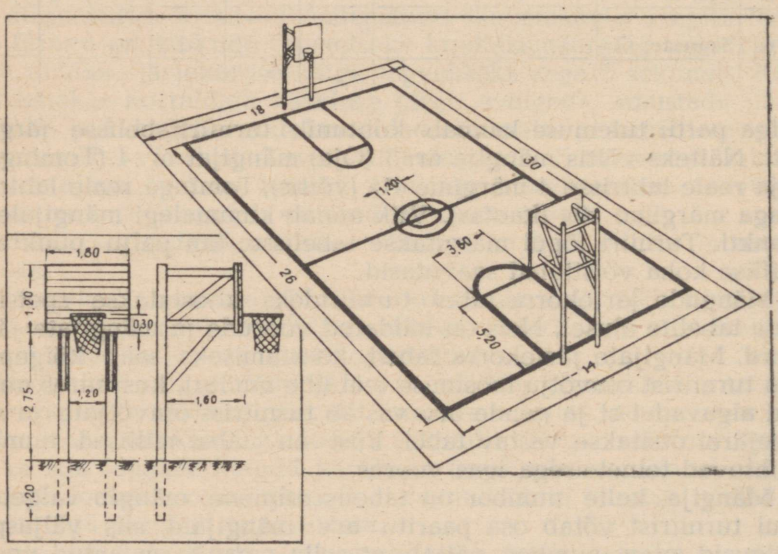

Joonis 30. Korvpalliväljaku skeem

Maatükk, millele rajatakse väljak, peab olema võimalikult tasane, ristkülikukujuline, suunaga põhjast lõunasse, et õppesporditööst osavõtjatele ega külastajatele õhtupoolikul toimuvatel võistlustel päike silma ei paistaks. Väljaku suuruseks võib olla 0,5—4 hektarit. Siin asuvad: jalgpalliväljak, jooksurajad, võrkpalliväljakud, kurni- ja tenniseväljakud, kaugus- ja kõrgushüppepaigad, võimlemislinnake, kehakultuurlaste riietus- ja pesemisruum, inventarikuur, koht pealtvaatajate jaoks.

Kui pole võimalik ehitada korraga kõiki hooneid ja väljakuid, tuleb kindlaks määrata ehitamise järjekord. Kõige parem on alustada kergejõustikuväljaku rajamisest, kuna kergejõustik kuulub tähtsaimate spordialade hulka.

Kui alustatakse jalgpalliväljaku ehitamisest, tuleb selle valmimise järel asuda kohe jooksuradade rajamisele, et oleks võimalik hakata tegelema kergejõustikuga, sooritada VTK kompleksi norme, läbi viia võistlusi jne.

Peale nende väljakute võib klubihoone juurde ehitada veel võrkpalli-, korvpalli-, tennise-, kurni- jne. väljakuid.

Jalgpalliväljak. Jalgpalliväljaku ehitamiseks sobib igasugune tasapinnaline muruväljak, mille mõõtmed on 110 × 75 meetrit. Väljaku pinnas tuleb tasandada: künkad madalaks teha ja lohud täita. Seejärel tuleb teha väljaku jooned, tähistades need 5—7 sentimeetri laiuse mättaga, millel rohupoolne külg on pööratud allapoole.

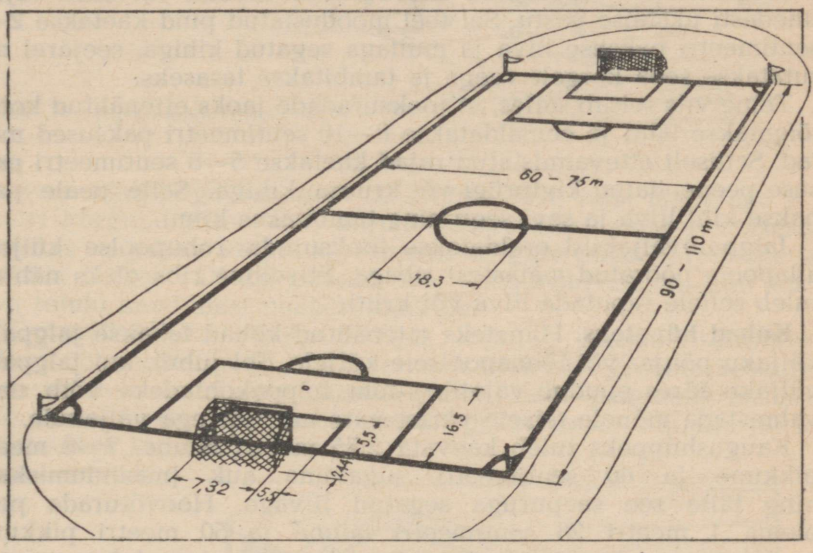

Joonis 31. Jalgpalliväljak

Väljaku otstesse tehakse väravad, mille kõrguseks on 2 meetrit 44 sentimeetrit, laiuseks — 7 meetrit 32 sentimeetrit. Jooni, millel asuvad väravad, nimetatakse otsajoonteks. Pikemaid jooni nimetatakse küljejoonteks.

Väljak jaotatakse keskjoonega kaheks pooleks. Väljaku keskkohta tehakse ring, mille raadiuseks on 9,15 meetrit. Nurkadesse paigutatakse lipud, mille varraste pikkuseks on 1,5 meetrit. Igast nurgast tõmmatakse 1 m raadiusega kaar külje- ja otsajoonega ristumiseni.

Väravad paigutatakse täpselt otsajoonte keskele. 5 meetri 50 sentimeetri kaugusele kummastki väravapostist tehakse kaks joont pikkusega 5,5 meetrit. Jooned ühendatakse omavahel sirg-

joonega. Sel teel saadakse ristkülik. Seda nimetatakse «väravaalaks». Samasugusel viisil tuleb kummastki väravapostist 16 meetri 50 sentimeetri kauguselt tõmmata väljaku keskkoha suunas kaks 16,5 meetri pikkust paralleeljoont. Saadakse veel suurem ristkülik. Seda nimetatakse «karistusalaks».

Jooksurada. Üheaegselt jalgpalliväljaku rajamisega tehakse ka jooksurajad vahetult väljaku äärele ja ringrajad ümber väljaku. Väljaku äärele tehtava jooksuraja laiuseks võetakse 5—6 meetrit, ringraja laiuseks 3—4 meetrit.

Jooksurada peab olema tasane, ilma lohkudeta, kühmudeta, puhastatud rohust ja prahist, kividest ja klaasitükkidest.

Kõige lihtsam on valmistada jooksurada järgmisel viisil: rohupoolega allapoole pööratud ühesuurused mättad laotakse rajale tihedasti üksteise vastu. Sel teel moodustatud pind kaetakse 2—3 sentimeetri paksuse liiva ja mullaga segatud kihiga, seejärel niisutatakse seda kergelt veega ja tambitakse tasaseks.

Teine viis seisab selles, et jooksuradade jaoks ettenähtud kohas lõigatakse lahti ja eemaldatakse 8—10 sentimeetri paksused mättad. Selliselt ettevalmistatud rajad kaetakse 5—8 sentimeetri paksuse peenendatud kiviprügi või kruusa kihiga. Selle peale pannakse kiht liiva ja savi segu ning tambitakse kinni.

Jalgpalliväljakust eraldatakse jooksurada rohupoolse küljega allapoole pööratud mätastest ribaga. Et selline riba oleks nähtav, tuleb sellele raputada liiva või kriiti.

Kohad hüpeteks. Hüpeteks ettenähtud kohad tehakse jalgpalliväljaku põhja- või lõunapoolsele küljele. Sel juhul, kui jalgpalliväljaku ääres puudub vajalik ruum hüppekohtadeks, võib need valmistada mõnele teisele väiksemate mõõtmetega väljakule.

Kaugushüppeks tuleb kaevata 2,75 meetri laiune, 7—8 meetri pikkune ja 60 sentimeetri sügavune auk (maandumiskast) ning täita see saepuruga segatud liivaga. Hoovõturada peab olema 1 meetri 26 sentimeetri laiune ja 50 meetri pikkune. 1—$1^1/_2$ meetri kaugusele maandumiskastist paigutatakse maasse, maapinnaga tasa, 20 sentimeetri laiune äratõukelaud.

Kõrgushüppeks paigutatakse maandumiskasti laiemale servale teineteisest 3 meetri 60 sentimeetri kaugusele kaks posti või tellingut. Need on neljakandilised, 7 × 7 sentimeetri jämedused ja 2 meetri pikkused. Nende vahele pannakse hüppelatt, mille kõrgust on võimalik muuta vastavalt vajadusele.

Kurnimänguväljak. Kurnimänguväljak rajatakse tasasele ja kõvale pinnale. Väljaku mõõtmed on: pikkus 30 meetrit ja laius 15 meetrit. Väljakule tehakse viskekastid ja poolviskekastid, ning mõõtmetega 9 × 4 meetrit mänguväljak, millele märgitakse linnad. Linnade, viskekastide ja poolviskekastide kesk- ja külgjooned tehakse 2—3 sentimeetri laiustest puuliistudest, mis pannakse maasse selliselt, et nad ei ulatuks maapinnast kõrgemale; kesk- ja külgjooned võib kraapida väljaku pinnasesse ka kepi abil ning katta kriidi või lubjaga. Väljaku ühte otsa (linnade taha) tehakse

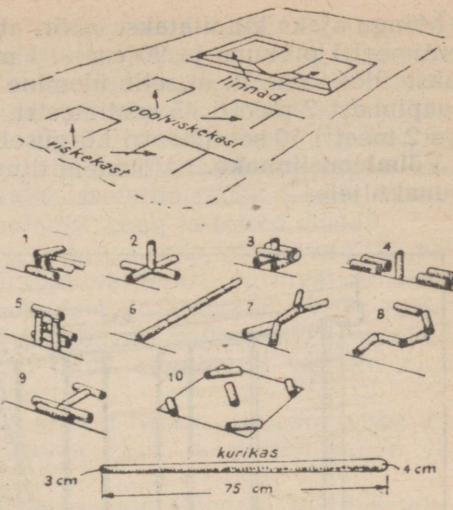

Joonis 32. Kurnimänguväljak

muldvall kõrgusega vähemalt 50 sentimeetrit, selle peale aga 1,5 meetri kõrgune tõke (tara) kurika ja kurnide kinnipidamiseks. Soovitav on piirata väljak ka 1 meetri kõrguse puust barjääriga ja istutada ümber väljaku põõsad, mis takistavad mängu ajal tekkiva tolmu kandumist naaberväljakule.

Võrkpalliväljak. Võrkpalliväljak kujutab endast ristkülikut, mille mõõtmeteks on 18 × 9 meetrit. Väljaku külgjoonte keskele, 50 sentimeetri kaugusele väljaku piirist, tuleb paigutada maasse kaks 2 meetri 60 sentimeetri kõrgust puust posti. Väljaku piirid tähistatakse kriidi või lubjaga.

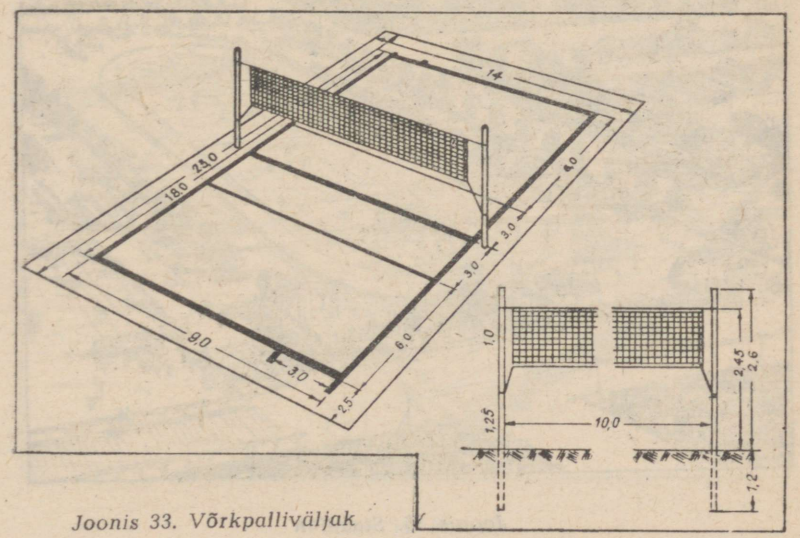

Joonis 33. Võrkpalliväljak

Mängu ajaks kinnitatakse nööri abil postide vahele 8 meetri 50 sentimeetri pikkune ja 90 cm — 1 meetri laiune võrk. Võrk pannakse üles selliselt, et selle ülemine äär oleks meeste mängu ajal maapinnast 2 meetri 45 sentimeetri kõrgusel, naiste mängu ajal aga 2 meetri 10 sentimeetri kõrgusel.

Võimlemislinnake. Võimlemislinnake tehakse spordiväljaku lõunaküljele.

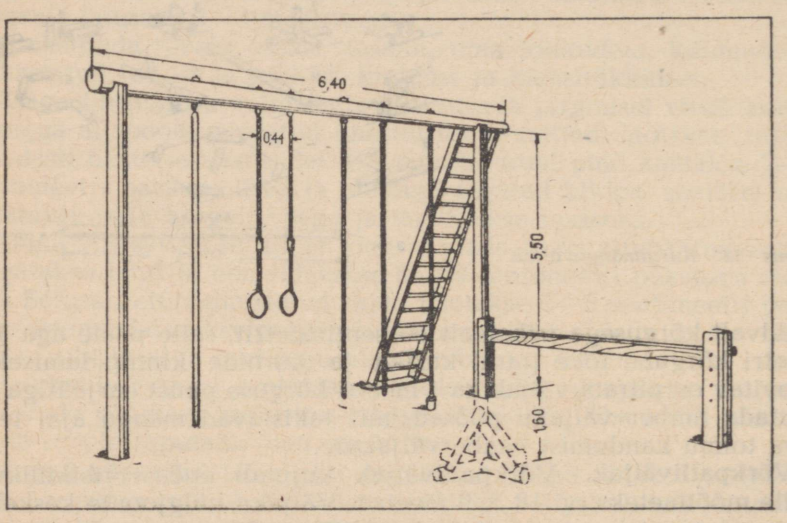

Joonis 34. Võimlemislinnake

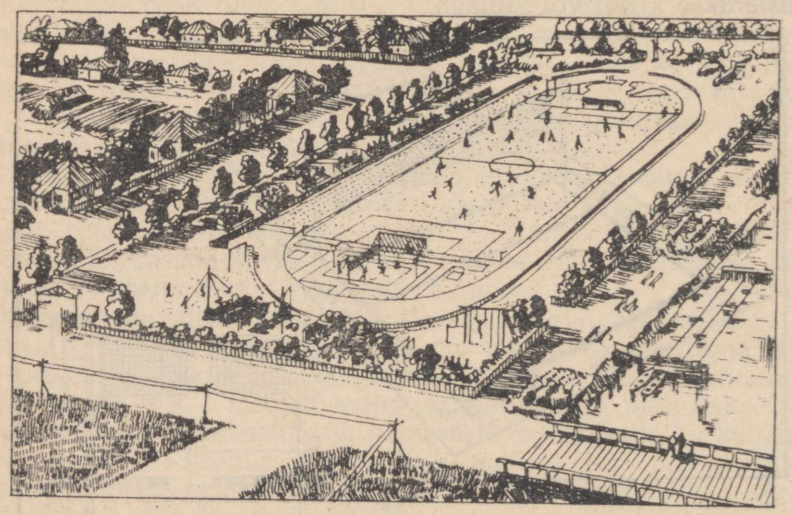

Joonis 35. Staadion

Selleks paigutatakse maasse teineteisest 5 meetri 65 sentimeetri kaugusele kaks 20—25 sentimeetri jämedust posti, kusjuures mulla sisse minev postiosa tuleb mädanemise eest kaitsmiseks 1,6 meetri pikkuselt kas põletada või tõrvata. Postidele asetatakse 6—6,4 meetri pikkune ja 20—25 sentimeetri jämedune põikpuu. Spiraalselt painutatud konksude abil kinnitatakse põikpuu külge latid, köied ja rõngad ning kaldu asetatud redel. Nende lähedale maapinnale asetatakse kits, hobune, kang ja teised riistad.

Staadion. Kompleksseid spordiehitusi, mis koosnevad jalgpalliväljakust, jooksuradadest, võrkpalliväljakust, kurniväljakust jne., kohast pealtvaatajaile, abiruumidest (riietusruum, WC), nimetatakse staadioniks. Staadionid jagunevad väikesteks, keskmisteks ja suurteks. Väikese staadioni jaoks ettenähtud väljaku suurus peab olema vähemalt 3,8 hektarit.

Staadioni jaoks tuleb valida kuni 4 hektari suurune vaba maatükk. Väljaku pinnas peab olema kuiv ja tasane, mitte väga savine ega liivane.

Kõige sobivam on rajada staadion jõe lähedale, muidugi ainult sel juhul, kui pole üleujutamise ohtu. Sel teel saadakse rajada hõlpsasti ka suveperioodiks ujumisbassein ja talveks liuväli.

Bassein valmistatakse jõele, tiigile või järvele. Basseini ehitamine ei nõua suuri materiaalseid kulutusi. See koosneb stardipukkidega stardisillast ja pöördeseinast. Basseini ehitamiseks valitakse jõel või tiigil 1—2,5 meetri sügavune koht. Põhi peab selles kohas olema liivane, ilma kivideta, seal ei tohi leiduda juurikaid, oksi ega muda, põhi ei või olla rohtunud. Soovitav on rajada bas-

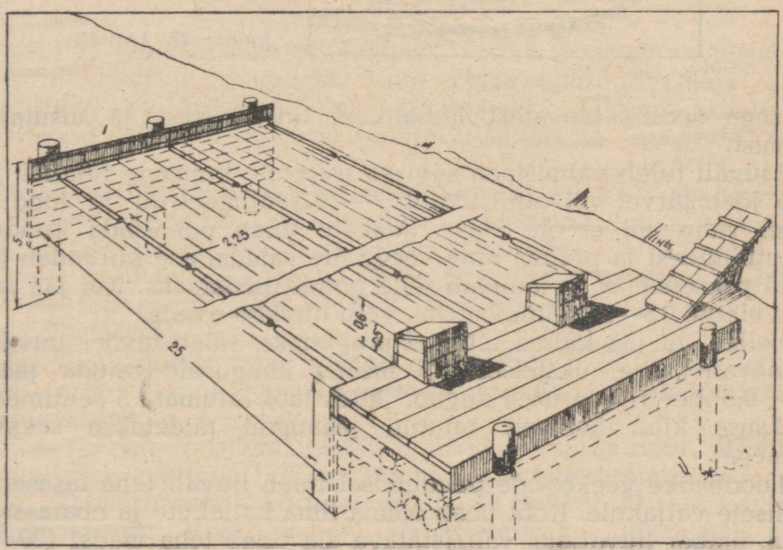

Joonis 36. Bassein

sein veekogu põhja- või idakaldale, kuna seal on päikesepaistelisem, kuivem ja soojem. Võimaluse korral tuleb bassein ehitada põõsaste lähedale: need varjavad tuule eest.

Liuväli tehakse jõe, järve või tiigi jääle. Liuvälja võib teha ka tasasele väljakule, sellele jää saamiseks vett peale kallates. Kõige parem on kasutada liuväljaks jalgpalliväljakut, kui see ei asu veekogust liiga kaugel. Liuvälja suurus sõltub selle valmista-

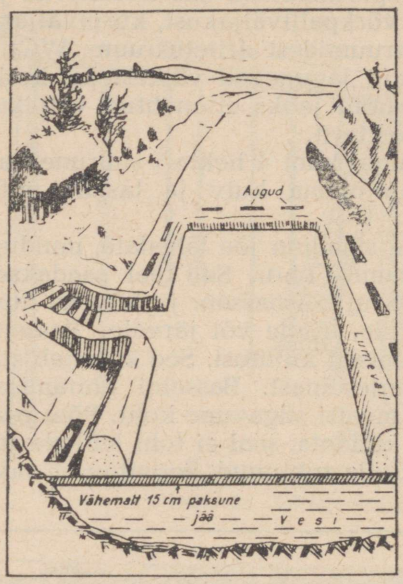

Joonis 37. Liuväli

misega seoses olevatest kohalikest tingimustest ja uisutajate arvust.

Liuväli tuleb valmistada sügisel, esimeste külmade tulekul, kui jää jõel, järvel või tiigil ulatub 7—10 sentimeetrini ja lund on veel vähe või ei ole üldse. Jääkate tuleb puhastada kividest, puutükkidest ja prahist ning veega üle valada. See kiirendab jääkihi paksenemist ja muudab selle pinna siledamaks. Kui jää paksus ulatub 12—16 sentimeetrini, võib liuvälja avada.

Selleks et jää külma tõttu ei praguneks, tuleb ümber liuvälja, lumevalli taha, üksteisest 25 meetri kaugusele raiuda jäässe 2 × 0,5 meetri suurused augud, jättes läbi raiumata 5 sentimeetri paksuse kihi. Selliselt raiutud jääaugud täidetakse seejärel lumega.

Looduslike veekogude puudumisel tuleb liuväli teha tasasepinnalisele väljakule. Koht peab olema ilma kallakute ja ebatasasusteta, ümber liuväljaks valmistatava ala tuleb teha madal (20—30 sentimeetri kõrgune) mullast või lumest vall, mis takistab vee äravoolamist.

Väga tähtis on, et kogu talve jooksul peetaks silmas liuvälja õigeaegset kasutamist ega lastaks koguneda liiga palju lund.

Suusahüppemägi (trampliin) — spordiehitus suuskadel hüppamiseks. See kas ehitatakse spetsiaalselt või antakse looduslikule mäele vajalik profiil.

Iga trampliin koosneb kolmest põhiosast: hoovõtunõlvak (stardiplats, kallaktee hoovõtuks, üleminekunõgu, hüppelaud, trampliini aste); maandusmisnõlvak (üleminekukumerus, kallaktee sirge osa, üleminekunõgu); peatumisväljak.

Sõltuvalt suurusest ja otstarbest jagunevad trampliinid järgmiselt: õppetrampliinid — kuni 25 meetri pikkusteks hüpeteks; õppe-treeningtrampliinid — 35—45 meetri pikkusteks hüpeteks; sport-trampliinid — üle 50 meetri pikkusteks hüpeteks.

Kolhoosides on soovitav ehitada õppe- või treeningtrampliine. Trampliini rajamiseks tuleb valida loomulíku kallakuga mägi või küngas, mille profiil sarnaneb ehitada kavatsetava trampliini profiiliga; see vähendab tunduvalt mullatööde mahtu. Trampliine ei või rajada mägede ega küngaste lõunanõlvadele, samuti varisevatele kallastele.

Sel juhul, kui loodusliku mäenõlva kõrgus ja profiil ei ole trampliini tegemiseks küllaldane, tuleb teha puust estakaad.

Trampliini lähedale on soovitav asutada suusabaas. Selle võib paigutada mistahes kuiva ruumi. Baasis peab olema garderoob, riietumisruumid, ruum suuskade ja suusasaabaste hoidmiseks.

LIHTNE SPORDIINVENTAR

Spordiga tegelemiseks on tavaliselt tarvis tehastes valmistatud spordiinventari ja -seadmeid. Kuid lihtsa spordiinventari võib valmistada ka kohapeal oma jõududega. Allpool esitamegi mõningaid nõuandeid lihtsa spordiinventari ja -seadmete valmistamiseks.

Ronimislatt tuleb teha 5 meetri pikkusest ja 5—6 sentimeetri jämedusest kaselatist. Lati ühte otsa kinnitatakse konks, mille abil latt riputatakse põikpuu küljes oleva rõnga otsa.

Samal viisil tehakse ka liikumatu latt. Erinevus seisab ainult selles, et liikumatu latt tuleb teha veidi pikem, kuna see lüüakse otsapidi maasse.

Võimlemisrõngad võib valmistada kolhoosi sepikojas, nende jaoks kulub kokku kõigest 1,5 meetrit ümarrauda, läbimõõduga ca 2 sentimeetrit.

Ümber rõngaste tuleb tihedalt mähkida peenike nöör. Rõngad kinnitatakse põikpuu külge. Rõngaste kaugus teineteisest peab olema 60 sentimeetrit, kõrgus maast — 1 meeter 30 sentimeetrit.

Rööbaspuud. Rööbaspuude valmistamiseks võetakse neli 12—15 sentimeetri jämedust ja 2,5 meetri pikkust posti ning kaks 5—6-sentimeetrise läbimõõduga 3,5 meetri pikkust latti. Postid

tuleb paarikaupa maasse paigutada. Kummagi postipaari omavaheline kaugus peab võrduma inimese õlgade laiusega, umbes 40—50 sentimeetriga, postipaaride kaugus teineteisest — 2 meetri 80 sentimeetriga.

Postide kõrgus maapinnast peab võrduma inimese õlgade kõrgusega, see on 1,4—1,5 meetrit.

Postide peale kinnitatakse puust latid. Latid peavad olema tugevad; kõige paremini sobivad selleks kaselatid. Need võib liimida tisleri- või kaseiinliimiga kokku kahest poolest.

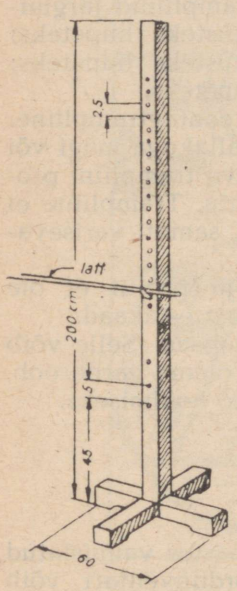

Joonis 38. Hüppepostid

Hüppepostid tehakse puulattidest. Postide kõrgus on 2 meetrit. Postidesse puuritakse rida 1-sentimeetrise läbimõõduga auke: alumised augud puuritakse 45 sentimeetri kõrgusele, sellest alates kuni 1 meetrini puuritakse augud 5-sentimeetriste vahedega, alates 1 meetrist on aukude vahe 2,5 sentimeetrit. Peale postide tuleb valmistada 2—4 puust pulka, mis sobiksid postidesse puuritud aukudesse. Nende pulkade peale kahe posti vahele pannakse 4 meetri pikkune peenike puust latt.

Võimlemiskits. Kaks posti lüüakse teineteisest 30 sentimeetri kaugusele tugevasti maasse. Postid peavad maa seest umbes 90 sentimeetrit välja ulatuma. Postide peale kinnitatakse 50 sentimeetri pikkune, 35 sentimeetri kõrgune ja 30 sentimeetri laiune puust klots. See tuleb ümberringi hästi siledaks hööveldada ja katta õhukese vatikihi või vildiga; selle peale aga tuleb kinnitada jäme kotiriie või present.

Spordiinventari hoidmine ja selle eest hoolitsemine. Spordiinventari tuleb hoida kuivas kohas ja võimaluse korral spetsiaalselt selleks ettenähtud hoiukohtades — kappides, riiulitel jne.

Jalgpalli- ja suusasaapad tuleb asetada riiulitele ritta: esimesse ritta — kandadega, teise aga — ninadega väljapoole. Naelkingi tuleb hoida karpides, et vältida naha rikkumist naelte poolt.

Palle hoitakse riiulitel. Pallide sisekummid tuleb nahkadest välja võtta. Pallinahad hoitakse riiulitel virnas üksteise peal.

Metallist spordiinventar (kettad, vasarad, kuulid) tuleb hoida selleks ettenähtud kastides.

Linast ja kanepist valmistatud spordiinventar (võrkpalli-, jalgpalliväravate ja tennisevõrgud) tuleb hoida kuivas ja hästi õhustatavas ruumis. Pärast hooaja lõppemist tuleb võrgud hoolikalt üle vaadata, augud parandada ning immutada seejärel mädanemise eest kaitsva vedelikuga.

Treeninguks või võistluseks väljaantud spordiriietus (särgid,

püksid, sokid jms.) antakse pärast kasutamist pesusse, jalatsid aga kuivatatakse ja määritakse saapamäärdega sisse. Sellised esemed, nagu pallid, kettad, kuulid, puhastatakse aga mudast ja tolmust.

Suuskade hoidmiseks tuleb valmistada spetsiaalne seadeldis.

Pärast kasutamist tuleb suusad lumest puhastada, kuivaks pühkida, kergelt määrdega sisse määrida ja vastavalt ettevalmistatud hoiukohta asetada.

Spordiinventari arvelevõtmiseks, hoidmiseks ja väljaandmiseks eraldab kollektiivi nõukogu ühe nõukogu liikme, kes vastutab vara allesoleku ja õige kasutamise eest.

Inventar ja seadmed võetakse arvele hariliku vormi kohases inventariraamatus.

Spordiinventari jaotamine ja väljaandmine võib toimuda ainult kollektiivi nõukogu loal.

Võistkondade kaptenitele ja spordisektsioonide esimeestele antakse treeninguteks või võistlusteks inventar hoiuruumist välja vastava lehe alusel või tehakse sissekanne spetsiaalsesse spordiinventari arvelevõtmise ja väljaandmise vihikusse.

Täielikult kõlbmatuks muutunud spordiinventar kuulub mahakandmisele inventeerimis- või revisjonikomisjoni akti alusel; akt kinnitatakse kollektiivi nõukogu poolt.

Mahakantud spordiinventar tuleb hoiuruumist viivitamatult kõrvaldada ja utiili anda või hävitada.

MASSILINE KAITSETÖÖ

Sotsialistliku kodumaa kaitsmine on iga nõukogude inimese püha kohus. Nõukogude Liidu töötajad on loonud patriootliku massiorganisatsiooni — üleliidulise Armee, Lennuväe ja Mereväe Abistamise Vabatahtliku Ühingu (ALMAVÜ). Ühingu eesmärgiks on kasvatada oma liikmeid nõukogude patriotismi vaimus, ustavuse vaimus oma kommunistlikule parteile ja sotsialistlikule kodumaale, kasvatada oma liikmeis valmisolekut selle kaitsmiseks.

Ühingu ülesandeks on sõjaliste, sõjalis-tehniliste, lennundus- ja merendusalaste teadmiste propageerimine ALMAVÜ liikmete ja elanikkonna hulgas, ühingu liikmete ja elanikkonna ettevalmistamine iga liiki kaasaegsetes õhu- ja gaasikaitse alastes küsimustes, elanikkonna elu kaitsmise organiseerimine veekogude ääres, selliste massiliste spordialade arendamine, nagu suusa-, laske- ja lennusport, langevarju-, purilennu- ja mudellennusport, raadio-, auto-, mootorratta- ja ratsasport, samuti sõja-mereasjanduse ja veespordi ning auto- ja meresõidukite mudelite ehitamise propageerimine.

Suureks abiks ALMAVÜ algorganisatsioonidele massilise kaitsetöö arendamisel võivad olla klubid.

Igas külas on endisi Nõukogude armee ja Merelaevastiku sõdureid, seersante, vanemaid ja reservohvitsere. Eelkõige just nendele peabki toetuma klubi sõjaliste teadmiste levitamise organiseerimisel elanikkonna, eriti aga kutsealuste noorte hulgas.

Koos ALMAVÜ komiteedega propageerivad klubid kolhoosides ja sovhoosides iga liiki sõjalis-rakenduslikke spordialasid, korraldavad loenguid, vestlusi ja peoõhtuid, demonstreerivad kinofilme sõjalise kaitse teemal.

ALMAVÜ Keskkomitee saadab kõigile oma organisatsioonidele näitliku temaatika laia küsimuste ringi haaravateks loenguteks.

Esitame mõningad teemad, mida võib klubidele soovitada: «Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei — NSV Liidu relvastatud jõudude juhtija ja organiseerija», «Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei võitluses NSV Liidu aktiivse kaitse kindlustamise eest», «Nõukogudemaa rahva ennastsalgav toetus Nõukogude armeele — üks tähtsamaid NSV Liidu relvastatud jõudude võimsuse allikaid», «Nõukogude armee — meie kodumaa rahu ja julgeoleku kants», «Nõukogude sõjameeste kangelasteod Suures Isamaasõjas», «Krasnodoni noored kaardiväelased — meie kodumaa kuulsad patrioodid», «Nõukogude rahva maailma-ajaloolised võidud Suures Isamaasõjas», «Kodumaa kaitsmine on iga NSV Liidu kodaniku püha kohus», «Julgus, püsivus, algatusvõime ja vankumatu võidutahe — nõukogude sõduri lahutamatud omadused», «Nõukogude sõduri kuju nõukogude ilukirjanduses», «Kodumaa-armastus ja tema vaenlaste vihkamine — nõukogude inimese moraalsete omaduste tähtsamaid jooni», «Valvsus — nõukogude inimese lahutamatu omadus» jt.

Sõjaliste teadmiste propageerimiseks elanikkonna hulgas tuleb klubides kasutada õppefilme ja ALMAVÜ mitmekülgset tegevust peegeldavaid filme.

Nii näiteks jutustatakse filmis «Astuge ALMAVÜ-sse!» sellest, milliseid ülesandeid lahendab ühing ning näidatakse sõjalis-massilise ja sporditöö vorme.

Film «Omandage sõjalisi erialasid» tutvustab elanikkonda ALMAVÜ algorganisatsioonide juurde loodud ringide, kursuste ja spordimeeskondade tööga. Selles filmis näidatakse, kuidas ühingu liikmed tööst vabal ajal omandavad sõjalisi ja tehnilisi teadmisi, õppides laskuri, ratsaniku, mootorratturi, autojuhi, radisti, langevarjuri, purilenduri, meremehe jne. eriala.

Filmis «ALMAVÜ kolhoosis» näidatakse Tšuvaši autonoomse vabariigi Mari-Posadka rajooni kolhoosi «Kommunism» algorganisatsiooni näite abil, mida võib saavutada sõbralik kollektiiv, kui ta oskuslikult ja algatusvõimeliselt lahendab sõjalis-massilise töö küsimusi.

Filme ALMAVÜ kohta antakse filmilaenutuskontoritest kroonika- ja dokumentaalfilmidena. Esitame mõnede filmide loetelu ALMAVÜ kohta: «Tegelge mootorrattaspordiga!» (1 osa); «Raadioentusiastid» (1 osa); «Sooritage normid «Valmis õhu- ja gaasi-

kaitseks»!» (1 osa); «Tahan saada meremeheks» (1 osa); «Veesport ALMAVÜ organisatsioonides» (1 osa); «Talvesport ALMAVÜ organisatsioonides» (1 osa); «Purilendurid» (1 osa); «Noorus aeroklubidesse!» (1 osa); «Tiivuline sugupõlv» (2 osa); «Kaitse fugasspommide vastu» (3 osa); «Jutustus nõukogude autost» (5 osa); «Kunst täpselt lasta (snaiperi ettevalmistus)» (5 osa); «Kunst täpselt lasta (laskuri ettevalmistus)» (5 osa); «Vintpüssist laskmise tehnika» (5 osa); «Nähtamatud lained» (5 osa).

Suureks abiks esinejatele, lektoritele ja vestlejatele on ALMAVÜ Keskkomitee tellimisel valmistatud diafilmid. Paljud klubid kasutavad neid diafilme edukalt propaganda- ja õppealases tegevuses. Nii näiteks on vestlusel ühingu eesmärkidest ja ülesannetest kasulik näitliku agitatsioonilise materjalina kasutada diafilmi «Astuge ALMAVÜ-sse!» või «Omandage sõjalisi erialasid!»

Diafilmides «Tahan saada lenduriks», «Mudellennusport», «Purilennusport», «Tegelge langevarjuspordiga!» jutustatakse lennuspordi erialadest, antakse ülevaade mootorlennu-, purilennu-, langevarju- ja mudellennuspordi alal saavutatud tulemustest ning lennuspordi tšempionide ja rekordiomanike saavutustest.

Diafilmid «ALMAVÜ mereklubis», «Ujumine», «Mootorkutter», «Tüürimees», «Ristleja mudeli ehitamine» ja «Ehitage laevamudeleid!» jutustavad huvitavatest mere-erialadest, kutsuvad astuma ALMAVÜ ringidesse ja mereklubidesse, õppima sõjalisi mere-erialasid ning kasutama õppevahendeid noorsoole mereasjanduse ja veespordi alade õpetamisel.

Diafilmid «Laskesport ALMAVÜ-s» ja «ALMAVÜ raadioamatöörid» tutvustavad laskesportlaste ja raadioamatööride saavutusi; nimetatud alasid harrastatakse massiliselt ühingu organisatsioonides.

Väärtuslikuks abiks ALMAVÜ ringidele ja kursustele on diafilmide seeriad õhu- ja gaasikaitse, autoasjanduse jne. kohta.

Klubis toimuvate massiliste ürituste levinud vormiks on noorsoo kohtumisõhtud kodusõjast ja Suurest Isamaasõjast osavõtnutega, Nõukogude Liidu kangelastega, sõjaväeosadest ja Sõja-Merelaevastiku laevadelt puhkusele saabunud sõjaväelastega, samuti temaatilised õhtud. Neid võib läbi viia ka teemadel, nagu: «Nõukogude relvastatud jõudude lahingutee», «Komsomol Suures Isamaasõjas», «Kodumaa kaitsmine on iga NSV Liidu kodaniku püha kohus», «Suure vene rahva sõjaline minevik», «Raadio rahvamajanduses ja kodumaa kaitsmisel», «Auto rahvamajanduses ja Nõukogude armees» jt.

Klubi võib aidata ALMAVÜ küla-organisatsioonidel moodustada ringe ja kursusi mootorratta, auto ning traktori tundmaõppimiseks, raadio-, ratsa-, laske-, langevarjurite ja mudellennuringe, laeva- ja automudelite ehitamise ringe jne.

Kõige tähtsamaks ALMAVÜ massilise propagandatöö vormiks on spordivõistluste läbiviimine sõjalistel aladel (väiksekaliibrilis-

test ja õhupüssidest laskmises, ratsa- ja mootorrattaspordis, sõudmises jne.), samuti massiliste sõjalis-sportlike ja taktikaliste maastikumängude, riviharjutuste ja lahingurännakute ning lahingupaikadesse, sõjaväeosadesse ja laevastiku laevadele ekskursioonide organiseerimine.

Klubi võib olla selle töö ettevalmistamisel ja läbiviimisel initsiaatoriks ning sellest aktiivseks osavõtjaks.

Ühingu liikmetega õppetegevuse ja võistluste, sõjalis-sportlike mängude ja ekskursioonide paremaks läbiviimiseks abi ja konsultatsiooni saamiseks tuleb pöörduda ALMAVÜ rajoonikomitee poole.

Kui ruum võimaldab, võib ühte klubi tuppa sisustada ALMAVÜ õppeklassi, koondada siia õppe- ja agitatsiooniplakatid, kujundada spetsiaalsed alused, kus tutvustatakse ALMAVÜ salga saavutusi ja antakse ülevaade ühingu massilise töö kohta.

Klubi aktiivi ja ühingu liikmete abiga on soovitav valmistada mitmesuguseid sõjatehnika (tankide, suurtükkide) mudeleid, joonistada plakateid, kirjutada üleskutseid jne.

Klubi jalutusruumi tuleb üles panna fotovitriin, kasutades selle koostamiseks ALMAVÜ Keskkomitee poolt väljaantud illustreerivat materjali.

Fotovitriini valmistamine on kohalikele fotohuvilistele täiesti jõukohane. Sellises vitriinis võib kujutada kolhoosi, sovhoosi ALMAVÜ organisatsioonide tegevust, ringide ja spordimeeskondade tööd ning esitada fotosid võistluste, lahingrännakute, matkade, ekskursioonide kohta.

Fotovitriinid valmistatakse ka Nõukogude armee, Sõja-Merelaevastiku ja lennuväepäevade puhul.

Raamatukogud levitavad noorsoo hulgas raamatuid, mis aitavad kasvatada valmisolekut kodumaa kaitseks ja oma sõjaväekohustuste täitmiseks, samuti raamatuid ja brošüüre mitmesuguste sõjaliste erialade ja väeliikide kohta.

Viimaste aastate jooksul on ALMAVÜ kirjastus välja andnud mitu brošüüride seeriat, nagu näiteks: «Sõjalised erialad», «Lennuväe erialad», «Mereväe erialad», materjale kõnedeks ja vestlusteks, «Noore konstruktori raamatukogu», brošüüre ja plakateid mitmesuguste sõjalis-rakenduslike spordialade kohta jne.

Massilise kaitsetegevuse organiseerimiseks tuleb klubidel laialdaselt kasutada sõjaväekirjastuse poolt väljaantud populaarteaduslikke brošüüre, õppevahendeid ja ajakirju.

PUHKUS JA MEELELAHUTUSED

Klubi ülesandeisse kuulub töötajate kultuurse puhkuse organiseerimine.

Sisukas ja huvitav puhkus klubis aitab taastada tööenergiat, soodustab nõukogude inimeste vaimsete ja füüsiliste võimete igakülgset arenemist ja on oluliseks vahendiks võitluses tervete eluviiside eest ning mineviku igandite vastu.

Puhkuse organiseerimisel klubis arvestatakse nõukogude inimeste järjest kasvavaid kultuurilisi nõudeid, pidades silmas nende soove, kalduvusi ja maitset, aidatakse rahuldada nende huvi poliitiliste ja teadusalaste teadmiste, kirjanduse, kunsti ja spordi vastu.

Vaatemängud, meelelahutused, mängud ja muusika on klubis alati ühendatud tõsise kultuurharidusliku ning kasvatustööga.

Huvitava tegevuse ja meelelahutustega abistab klubi noortel vaba aega veeta, annab ülekeevale noorele energiale õige suuna, sisendab õigeid seltskondliku käitumise harjumusi ning üllaid, puhtaid suhteid noormeeste ja neidude vahel. Ebakindlaid iseloomusid juhib klubi kõrvale joomisest, ulakusest ja huligaansusest.

Juba üksnes klubis valitsev miljöö peab meelitama inimesi kultuurselt aega veetma. Siin peab olema soe, puhas ja mugav. Hubasuse klubis loob mööbel, meeldiv seinte värv, lilled ja dekoratiivtaimed, maalid, reproduktsioonid, võimaluse korral skulptuurid, maitsekas ja läbimõeldud ruumikujundus, hea, mitte liialt ere valgustus.

Suur tähtsus on samuti ühiskondlikust korrast rangelt kinnipidamisel ja rahuliku miljöö loomisel, mis võimaldab rahvamaja külastajail, eeskätt täiskasvanuil ja elatanud inimestel puhata häirimatult.

Laste teenindamine toimub klubis kella 8-ni õhtul. Hiljem on klubi täielikult täiskasvanute päralt. Õhtustele üritustele lapsi ei lubata.

Ükskõik kes ka klubisse tuleb — olgu ta elatanud kolhoosnik, noor traktorist, koduperenaine või kooliõpilane — igaüks peab siin leidma endale huvitava ja vajaliku tegevuse. Tähtis on tundma õppida töötajate eri rühmade soove ja võimalikult täielikumalt neid rahuldada.

Ühed tulevad klubisse massiüritusele, loengut või ettekannet kuulama, teised — filmi või etendust vaatama, kolmandad — ringiharjutustele, neljandad — seltsimeestega keskustlema, raadiot kuulama või televisioonisaadet jälgima jne. Oma olemuselt on need kõik klubilise puhkuse eri vormid.

Erilist tähelepanu peavad meie klubid osutama kultuurse puhkuse organiseerimisele tavalistel argipäevadel, nn. igapäevasele klubilisele puhkusele. Tuleb püüda selle poole, et nii noortel kui ka vanematel inimestel muutuks harjumuseks tulla klubisse veetma vaba aega lugemisega, meelelahutustega, sõprade ringis.

Regulaarseks klubi külastamiseks aitavad kaasa mitmesugused ringid. Kunstilise isetegevuse ringide kõrval tuleb luua uuema ilukirjandusega tutvumise, käsitöö, juurdelõikamise ja rõivaõmblemise, väljaõmblemise, kudumise, foto-, lillekasvatuse, jahindus-, kalastamis- jt. ringe.

Võimaluse korral eraldatakse klubis eriruum puhketoaks, kus külastajad saaksid rahulikult istuda ja kuulata raadiokontserti, lugeda ajakirju, mängida lauamänge ja lahendada mitmesuguseid huvitavaid ülesandeid. Külastajate teenindamiseks tuleb luua klubis mängude kollektsioon, kust võib saada mitmesuguseid mänge, nagu doominot, malet, kabet jt. lauamänge, peamurdmis- ja huvitavaid ülesandeid, laua-atraktsioone jne.

Puhketoas korraldatakse kirjanduslikke mänge, muusikalisi mõistatusi, muusika ühiskuulamist. Vastavalt võimalustele kuulub puhketoa sisustusse klaver, raadioaparaat, grammofon plaadikoguga, magnetofon, televiisor.

Võimalikult laiemalt tuleb kasutada klubi igapäevases töös selliseid kultuurse puhkeaja veetmise vorme nagu jutustuste ja luuletuste ettelugemised, tõmmates selleks kaasa vanemate klasside õpilasi ja kunstilisest isetegevusest osavõtjaid.

Süstemaatiliselt tuleb klubides korraldada doomino-, kabe- ja maleturniire ning piltmõistatuste, rahvamõistatuste ja viktoriinide lahendamise võistlusi.

Suurt huvi äratavad klubi külastajais puhketuppa paigutatud mängude stendid, kuhu on asetatud mitmesuguseid nuputamisülesandeid. Ühel puhul antakse külastajaile lahendamiseks pilt- või ristsõnamõistatus, teisel juhul tuleb joonisel leida kunstniku poolt meelevaldselt tehtud vead. Mõned vitriinid täidetakse ülesannetega geograafia, füüsika, keemia ja muudelt aladelt. Neid stende ja vitriine täiendatakse regulaarselt uute materjalidega.

Kõiki neid üritusi on muidugi võimalik läbi viia ka ilma spetsiaalselt selleks otstarbeks eraldatud ruumita kas klubi saalis või jalutusruumis.

Puhkuse ja meelelahutuste organiseerimine klubis ei salli šablooni, vaid nõuab klubi töötajailt fantaasiat, leidlikkust ja initsiatiivi.

Võimalikult sagedamini tuleb rahvamajal korraldada puhkeõhtuid, kontserte, mänguõhtuid, kunstilise isetegevuse ettekan-

deid, rahvapidusid, väljasõite, matku, suusaretki, ekskursioone vaatamisväärseisse kohtadesse, teatrite, näituste, muuseumide ja kunstinäituste ühiskülastamist.

Igasugune kollektiivse puhkuse üritus kulgeb seda edukamalt ja lõbusamalt, mida rohkem inimesi on selle ettevalmistamiseks kaasa tõmmatud.

Klubide juhatajate tähelepanu peavad köitma põllumajandusala töötajate vaba aja veetmise küsimused pühapäevadel ja pidupäevadel.

Pühapäeva hommikuti toimuvad tavaliselt laste kinoseansid, kirjandus- ja kontserthommikud koos mängudega lastele. Päeval viiakse klubi ruumides läbi male- ja kabeturniire, vestlusi ja konsultatsioone mitmesugustel teemadel, demonstreeritakse filme. Pühapäeva õhtutundidel organiseeritakse tantse, mänge, atraktsioone, oma või šeffide kunstilise isetegevuse jõududega etendusi ja kontserte.

Talvisel ajal organiseeritakse päeval suusa- ja uisutamisvõistlusi, mänge ja atraktsioone lumel ja jääl, kelgutamist kelgumäel, saanisõitu jne. Suvisel ajal korraldatakse mitmesuguseid võistlusi suvespordi aladelt, paadisõite, rahvapidusid jne.

Puhkepäevadele määratakse mitmesugused ekskursioonid. Neil ekskursioonidel tutvutakse ajalooliste, arheoloogiliste, kunsti ja arhitektuuri mälestusmärkidega, külastatakse väljapaistvate kirjanike, kunstnike, kultuuri- ja ühiskonnategelaste elu ja tegevusega seotud kohti, eesrindlikke kolhoose, sovhoose ja šeflusettevõtteid.

Oluline on, et mitmesugused üritused toimuksid kogu pühapäeva kestel ja et need hõlmaksid võimalikult rohkem osavõtjaid ning külastajaid.

PUHKEÕHTUD

Hästi organiseeritud lõbus puhkeõhtu klubis jääb sellest osavõtjaile kauaks meelde.

Rahvamajades peaks muutuma traditsiooniks iga kuu kahekolme puhkeõhtu korraldamine elanikkonna mitmesugustele rühmadele. Sagedamini teistest toimuvad noorteõhtud, enam tähelepanu tuleks pöörata võistlevate brigaadide vahelistele puhkeõhtutele.

Puhkeõhtu õnnestumine kindlustatakse hoolika ettevalmistustööga. Eelkõige tuleb aktivistide abiga välja selgitada, mida kolhoosnikud sooviksid kuulda ja näha järjekordsel õhtul, ja võtta see kontserdiprogrammi. Kolhoosnikute ettepanekud ja soovid on aluseks õhtu läbiviimise üksikasjalise plaani väljatöötamisel. See plaan arutatakse klubi juhatuses läbi 15—20 päeva enne puhkeõhtut.

Õhtu programm võib koosneda lühikesest sissejuhatavast sõnavõtust, mis on mõeldud tervitusena kokkutulnuile, kunstilises osas kontserdist või lühimetraažilistest filmidest spetsiaalselt

koostatud kavana ja kõige mitmekesisematest meelelahutustest, nagu seda on isetegevuse konkursid, lõbusad võistlused, mängud, tants, ühislaulmine jne.

Aegsasti informeeritakse ümbruskonna elanikke eelseisvast õhtust ja palutakse asjahuvilisi võtta osa kabe-, lauatennise, piljardi, ristsõnamõistatuste, laulu-, tantsu- ja muudest puhkeõhtul organiseeritavatest võistlustest. Klubis toimub konkurssidest osavõtjate eelregistreerimine.

Võib kujundada erivitriini sõbralike õnnitlustega kolhoositootmise eesrindlastele. Need tervitused on soovitav anda värsivormis ja illustreerida joonistuste või fotodega. Võib välja anda ka seinalehe erinumbri, kuhu paigutatakse väljapaistvate inimeste fotod, sõbralikud šaržid ja karikatuurid kohalikel teemadel. Mõnes teises ruumis võib organiseerida atraktsioone ning seada üles plakateid mitmesuguste piltmõistatuste ja ülesannetega.

Väga oluline on klubiruumide maitsekas kujundamine. Tuleb organiseerida ka einelaud.

Külastajate vastuvõtt

Et õhtu õnnestuks, on tarvis kohe algusest peale luua kodune miljöö, ümbritseda külalised tähelepanuga. Kunstilisest isetegevusest osavõtjaile võib teha ülesandeks külaliste vastuvõtmise. On hea, kui külaliste kogunemise ajal mängib jalutussaalis orkester. Samaks otstarbeks saab kasutada akordioni, radioolat ja magnetofoni.

Võimaluse korral tervitatakse saabuvaid külalisi vemmalvärssides koostatud õnnitlustega, mis antakse edasi mikrofoni kaudu või magnetofonilindilt. Tervituste juures tuleb kasutada nimelisi pöördumisi eesrindlike brigaadide ja kolhoosnikute, õpetajate, agronoomide jt. poole.

Nähtavale kohale paigutatakse puhkeõhtu programm, mille abil iga külastaja kohe alguses leiab oma maitsele vastava tegevuse. Üldiste ürituste alguseni organiseeritakse saalis ühislaulmist ja mitmesuguseid mänge, jalutussaalis — vitriinidesse paigutatud mõistatuste lahendamise võistlusi, mitmesuguseid lõbusaid atraktsioone ja tantsu. Samal ajal võivad asjahuvilised puhketoas proovida jõudu males või doominos. Lugemistoas võib korraldada kunstilist lugemist ja demonstreerida diafilme.

Klubides, kus on olemas magnetofon, tuleb kolhoosnikute soove arvestades lindistada raadiosaadetest armastatud aariaid ja laule, et pärast oleks võimalik anda kontserte magnetofonilindilt. Puhkeõhtust osavõtjate tellimusel võib armastatud laule esitada ka akordionist või klaverimängija, kelle saatel meelsasti kaasa lauldakse.

Suurt huvi äratavad puhkeõhtuil elavad ajalehed, milles huvitavaid informatsioone teaduse, tehnika, kunsti, kirjanduse jm. uudistest illustreeritakse kunstiliste ettekannetega.

Õhtu keskseks ürituseks on kutseliste artistide kontsert või kunstilise isetegevuse uue kava jälgimine. Palju soojust ja elevust toob endaga kaasa kava üksikute numbrite — aariate, laulude, deklamatsioonide, proosapalade, kupleede — pühendamine ühele või teisele õhtust osavõtjale.

Õhtu lõpul tantsitakse ühiselt ja korraldatakse massimänge. Tantsu vaheaegadel organiseeritakse atraktsioone, tantsuvõistlusi ja -demonstratsioone, ühislaulmist. Õhtu lõpeb ühislauluga ja lõpuvalsiga.

ÜHISLAULMINE

Mitmesugustel puhkudel kokku tulles armastavad nõukogude inimesed ühiselt laulda. Eriti armastavad noored oma kokkutulekutel laulda kiigemäel, lõkkeõhtul, matkates, puhkeõhtul, omavahelisel koosviibimisel, kus muust tegevusest hinge tagasi tõmmatakse. Noored armastavad ühislaule. Paljude ühislauluks sobivate laulude viis jääb meelde raadiost või isetegevuskontserdilt, kuid tihtipeale tuleb sõnadest nappus kätte. Ja siit tulenebki kultuurharidusala töötaja ülesanne — õpetada massilaule kõige laiematele hulkadele ühislauluna.

Eelkõige on tarvis populariseerida laulude tekste. Lähemal puhkeõhtul õpitavate ühislaulude tekstid pannakse varakult välja klubi jalutussaali või puhkeruumi. Sellest on aga veel vähe. Kui tegemist on lastehommikuga, siis võib ühislaulu õpetamisel kasutada sellist meetodit, et enne korratakse salmi sõnu valjusti kooris. Täiskasvanute puhul aga see meetod ei kõlba. Sobivam on lehed trükitud tekstiga paigutada saali toolidele, nii et külastajad oleksid sõnadega varustatud. Saab aga läbi ka nii, kui tekst on ühes eksemplaris. Sel puhul tuleb valmistada küllalt suur tekstiplakat. Et selline plakat ei oleks väga kohmakas, võib iga salmi teksti maalida eri lehele, lehed aga saab papile kleebituna ühendada sirmikujuliselt, mis hõlbustab nende käsitsemist. Kirja suuruse valikul tuleb arvestada ruumi suurust ja osavõtjate arvu.

Ühislaule õpetab tavaliselt koori- või orkestrijuht, keda abistab saatemuusikaga klaverimängija või akordionist. Olenevalt sellest, kuivõrd tuntud on viis, õpitakse laulu kas salmide viisi või muusikaliste fraaside kaupa. Lõpuks lauldakse laul läbi tervikuna. Keerulisemaid kohti tuleb korrata. Tähelepanu tuleb juhtida tempolistele muutustele ja ära märkida vaiksemalt ja tugevamalt lauldavad kohad, taotledes väljendusrikast esitust.

Ühislaulmise õnnestumisele aitab kaasa aktiiv. Siin on oluline, et osa koosolijaist võtaks viisi julgesti üles ja tõmbaks teisi endaga kaasa. Selliseks aktiiviks on sobivaimad koorikollektiivide liikmed, aga samuti ka teised isetegevuslased, kellele varem tuleb laulu tutvustada.

Ühislaule leiame laulukogumikest, saame raadiost ja kinofilmidest. Iga laul aga ei kõlba kaugeltki massilauluks. Massilaul peab

olema lihtsa ja paeluva meloodiaga, mis hästi meelde jääb, sealjuures kindla rütmiga ja hoogne. Ühislauludena on sobiv kasutada nii rahvalaule kui ka kaasaegseid nõukogude heliloojate populaarseid laule.

Ühe puhkeõhtu jooksul võib õppida 1—2 uut laulu ja laulda varemõpituist 2—3 laulu. Laulumõnu suurendab see, kui selgeks õpitud laulu saadab orkester.

Ühislaulu õppimisega võib siduda viktoriini «Kas tunnete laule?» Selleks mängib akordionist mingi laulu sissejuhatava fraasi või mõned taktid laulust. Võidab see, kes teistest kiiremini tunneb ära meloodia. Mängijad võib jagada kahte rühma (näiteks noormehed ja neiud) ja korraldada võistlus nende vahel: kummas rühmas on rohkem laulude tundjaid, need esitavad ühiselt ükskaks salmi mõnest laulust.

MÄNGUD

Mängud on noortele, täiskasvanuile ja lastele huvitavaks ning köitvaks puhkusevormiks. Mängud soodustavad vaimsete ja füüsiliste omaduste arenemist. Nad lähendavad ja ühendavad klubi külastajaid, harjutavad ületama takistusi, kasvatavad seltsimehelikkuse ja ausa võistluse vaimu. Mängud arendavad jõudu, osavust, leidlikkust, vastupidavust, mälu ja taiplikkust. Mängudes nõutakse kindlaksmääratud reeglitest kinnipidamist, mis kasvatab distsipliini ja enesevalitsemist ning arendab vastutustunnet oma tegevuse suhtes seltsimeeste ees.

Kuid mitte kõik mängud pole kasulikud: siin ja seal kohtab mänge, mis õhutavad ebatervet hasarti, sisendavad halba maitset ja solvavad inimese väärikust.

Mänge tuleb valida hoolikalt. Nad on seda hinnatavamad, mida eredamalt väljenduvad nende tulemused, mida enam nad on paeluvad ja kasulikud.

Mängude haridusliku ja kasvatusliku osa tõstmine soodustab osavõtjate aktiivset, loovat ja iseseisvat tegutsemist.

«Mäng ilma pingutusteta, mäng ilma aktiivse osavõtuta on alati halb mäng» (Makarenko).

Mida rohkem võimalusi loob mäng isetegevuseks, algatusvõime ilmutamiseks ja loovaks tegutsemiseks, mida rohkem temas on võistluse elemente, seda huvitavam ta on.

Palju sõltub mängude edukus sellest, kuivõrd õigesti arvestatakse osavõtjate vanuselisi erinevusi.

Vaatleme mõningaid mängude liike, mis sobivad klubi töötingimustele.

Väikese liikumisega mängud

Need on mängud, mis ei nõua suurt füüsilist pingutust; neid võib korraldada laua taga lugemistoas, vabas õhus, klubi jalutusruumis jne.

Enam levinud on mõtlemismängud. Nende hulka kuuluvad viktoriinid, reebused, ristsõnamõistatused, huvitavad ülesanded — piltmõistatused, kirjanduslikud mängud, meelelahutused estraadilt.

Viktoriin on mäng, kus osavõtjail tuleb vastata reale küsimustele, mida ühendab mingi ühine teema.

Raamatukoguhoidjate, pedagoogide, arstide ja agronoomide abiga on klubi juhatajal võimalik koostada seeria küsimusi mitmesugustel ajaloolistel, kirjanduslikel, arstiteaduslikel ja muudel teemadel.

Seejuures on tarvis silmas pidada, et viktoriin on mäng ja seepärast peavad küsimused olema huvitavad ning tekitama teadmishimu. Viktoriin ei tohi kujuneda eksamitaoliseks ürituseks.

Toome siin ühe viktoriini variandi. Geograafiaõpetaja või mõne geograafiat hästi tundva mängust osavõtja juhtimisel korraldatakse matkavõistlus maakaardi juures, näiteks: kes nimetab kõige rohkem uusi linnu, raudteid, hüdroelektrijaamu jne., mis on ehitatud nõukogude võimu ajal. Kes koostab kõige täpsema marsruudi ühest linnast teise, nimetades tähtsamad asustatud punktid; kes nimetab kõige rohkem linnu, mis algavad varem kindlaksmääratud tähega jne. Võib esitada ka selliseid küsimusi: millisel jõel asuvad Euroopa kolme riigi pealinnad (Doonaul — Budapest, Viin ja Belgrad).

Millise nelja mere nimes esineb värvi nimetus (Valge, Must, Kollane ja Punane meri) jms.

Oma iseloomult lähenevad viktoriinile ka paljud teised mängud. Näiteks keegi mängijaist nimetab mingi linna ja viskab palli või sõlme seotud taskurätiku teisele. See püüab rätiku kinni ja nimetab kiiresti (viieni lugemise jooksul) jõe, millel see linn asub. Kaotajaks võib osutuda nii üks kui teine mängija — palli viskaja sel puhul, kui ta nimetab linna, mis ei asu jõel, palli püüdja juhul, kui ta ei vasta või annab vale vastuse. Kaotajad langevad mängust välja või annavad pandi.

Mängude organiseerijad peavad viktoriinide läbiviimisel arvesse võtma sellest osavõtjate üldhariduslikku taset.

Reebus on mõistatus, milles mingi sõna või terve lause on väljendatud kujutiste, tähtede ja märkide kombinatsioonidega. Mängust osavõtjad peavad reebuse ära mõistatama, s. o. välja lugema šifreeritud teksti.

Reebuseid võib vahetevahel leida noorte ajakirjades ja ajalehtedes. Neid aga võib väga hästi koostada ka ise. Et seda materjali kasutada kollektiivseks mängimiseks, selleks joonistatakse reebused suuremõõdulistele lehtedele, kleebitakse papist alusele, millised võib siis asetada kas laudadele või riputada seinale.

Ristsõnamõistatuste aluse valmistamiseks on tarvis suurt valgeks värvitud vineertahvlit. Sellele tuleb kinnitada horisontaalselt peened, korralikult siledaks hööveldatud tumedamat värvi liistud. Vertikaalsed jooned tuleb tõmmata värviga niimoodi, et moodustuks ühtlane ruudustik, kuhu saab paigutada mõistatatavate sõnade tähed, igasse ruutu üks täht. Vineerist valmistatakse samuti kaks komplekti numbreid 1 kuni 60 ja mõned komplektid tähti, mis on maalitud väikestele vineerist ruudukestele. Samuti tuleb valmistada suurem hulk mustaks värvitud vineerruudukesi, mida on tarvis selleks, et nendega katta tühjaks jäävad kohad ristsõnamõistatuses ja kujundada ristsõnamõistatuse piirjooned. Numbritega ruudukesi on tarvis selleks, et nendega tähistada tahvlil sõnade algused, tähtedega ruudukesed aga selleks, et mõistatatud sõnu täthaaval asetada vastavaisse ruutudesse. Tahvli igas ruudus on nael või konks tähtede tahvlile riputamiseks. Iga vineerruudu ülemises servas on auguke.

Vineerruudukeste jaoks on tarvis valmistada spetsiaalne lahtritega kast, iga tähe ja numbri jaoks oma lahter.

Kõigi nende detailide olemasolu võimaldab kiiresti kujundada igasuguse ristsõna- ja spiraalmõistatuse. Nende detailide valmistamine pole kuigi keeruline ja on jõukohane igale klubile.

Ristsõnamõistatuse lahendamise juures võib sõnade tähenduse kas valjusti ette lugeda või kirjutatult tahvli kõrvale üles riputada.

R i s t s õ n a m õ i s t a t u s on vasakult paremale ja ülalt alla paiknevate üksteisest läbi põimitud sõnade kombinatsioon, millised sõnad tuleb tuletada ja mõistatada antud küsimuste alusel. Seda huvitavat mängu saab edukalt rakendada klubis, milleks on tarvis valmistada «ristsõnade tahvel».

Klubis võib korraldada reebuste ja ristsõnamõistatuste lahendamise võistlusi.

Puhketuppa ja jalutussaali paigutatakse hästi kujundatud vitriinid pealkirjadega «Puhkehetkel», «Kuidas, mis ja mispärast?», «Kas teate?», «Nuputa ja lahenda!». Neis asetsevad mitmesugused pildid-peamurdmised, joonistused, mõistatused ja reebused. Rea tundemärkide ja suunavate küsimuste abil tuleb dešifreerida pildi sisu või lahendada ülesanne.

Sellised pildid-peamurdmised võib koostada kõige mitmesugusematel teemadel ja neid kasutatakse väga edukalt.

Võib korraldada võistluse: kes vastab kõige kiiremini kõige suuremale hulgale joonistuste all olevaile küsimustele.

Huvitavate piltide ja ülesannete näiteid võib leida mängude kogumikest ja noorteajakirjadest.

Nende hulka kuuluvad paljud ülalkirjeldatud mängud (mõistatused, reebused, ristsõnamõistatused), mis sisaldavad kirjanduslikke küsimusi. Need mängud aitavad kinnistada mälus väljendeid kirjandusteoseist ning äratavad huvi raamatute ja kirjanike loomingu vastu.

K õ n e k ä ä n u d. Lausete ja väljendite järgi, mis on muutunud rahva seas üldtarvitatavaiks ja on saanud kõnekäändudeks, nagu: «Inimene — see kõlab uhkelt», «Kes on loodud roomama, lendu tõusta see maast ei suuda . . .» (Gorki), «Kui seda metsa ees ei oleks!» (Juhan Liiv), «Ülemaks kui hõbevara, kallimaks kui kullakoormad tuleb tarkus tunnistada» («Kalevipoeg»), «Eit teadis, aga eit süri ära» (Tammsaare) jne., tuleb mängijail nimetada autor ja teos, kust need laused on pärit.

K i r j a n i k u d j a n e n d e t e o s e d. Loendada võimalikult rohkem mängujuhi poolt nimetatud kirjaniku teoseid.

Jätkata alustatud luuletuse deklameerimist.

Tuletada ärajäetud riime.

Illustratsiooni järgi määrata ära kirjaniku teos.

Nimetada või kirjutada teistest kiiremini võimalikult rohkem kirjanike ja luuletajate nimesid, mis algavad mängujuhi poolt nimetatud tähega.

Nimetada A. Puškini teoseid, mille süžee järgi on loodud oopereid ja ballette. Võidab see, kes ütleb ooperi või balleti nimetuse viimasena.

Nimetada A. Ostrovski näidendeid, mille pealkirja moodustab vanasõna (neid on vähemalt 15).

Nimetada kirjandusteoseid, mille pealkiri sisaldab arvu. (Gorki «Kaks paljasjalgset», «Kakskümmend kuus ja üks», Lermontovi «Kolm palmi», Tšehhovi «Palat nr. 6», Balzac'i «Kolmekümneaastane naine», Dumas' «Kolm musketäri», Vilde «Minu esimesed «triibulised»», Tammsaare «Kaks paari ja üksainus», Alveri «Kaks saarlast» jne.)

Nimetada kirjandusteoseid, mille pealkirjades esineb kohanimesid. (Šolohhovi «Vaikne Don», Stepanovi «Port Artur», Rõbaki «Perejaslavi raada», Ažajevi «Kaugel Moskvast», Vilde «Mahtra sõda», «Kui Anija mehed Tallinnas käisid», Lutsu «Paunvere», Ding Lingi «Päike Sangani jõe kohal» jne.)

Rohkem ettevalmistatud auditooriumis võib noortele läbi viia kirjanduslikke võistlusi, näiteks nelikvärsside koostamise antud riimidele või vemmalvärsside loomise antud süžee järgi.

Mõnikord on vaja mängijad jagada kaheks võistkonnaks. Osavõtjad vastavad siis järjekorras mängujuhi küsimustele kirjanduse valdkonnast. Kui järjekordne osavõtja vastab õigesti, saab tema võistkond kaks punkti. Kui ta viivitab vastusega ega vasta kindlaksmääratud aja (näiteks viieni lugemise) jooksul, võib tema eest vastata ükskõik kes samast võistkonnast ja selle eest arves-

tatakse võistkonnale üks punkt. Võidavad need, kes saavad rohkem punkte.

On olemas ka kirjanduslikke lauamänge.

«K e s o n a u t o r?» Mängijaile antakse ümbrik kaartidega. Igale kaardile on kirjutatud kirjanike teosed, kelle fotod asuvad albumis, igal albumilehel üks foto. Mängijad peavad kaardid asetama albumisse nii, et iga kirjaniku pildi juurde tuleb kaart tema teoste nimekirjaga. Ühtlasi tuleb ära määrata kirjaniku nimi.

«T u n n e k i r j a n d u s l i k k e k a n g e l a s i». Albumisse kirjaniku näopildi kõrvale on kirjutatud ühe tema poolt loodud teose pealkiri (Šolohhov — «Vaikne Don», Fadejev — «Noor kaardivägi», Pavlenko — «Õnn», Vilde — «Mahtra sõda», Hint — «Tuuline rand» jne.). Mängijaile antakse ümbrik kaartidega, igale neist on kirjutatud teoste kangelaste nimed (näiteks: Grigori Melehhov, Stepan Astahhov, Aksinja, Natalja Koršunova, Oleg Koševoi, Ljubov Ševtsova, Sergei Tjulenin, Voropajev, Korõtov, Võllamäe Päärn, Huntaugu Miina, Ants Tertsius, Juliette Marchand, parun Heidegg, Tõnis Tihu, Külasoo Mare, Franz Hanschmidt, Alfred Peepson jne.). Mängijail tuleb kangelased paigutada teoste järgi.

Huvitavad on kirjanduslikel teemadel antud pilt-ülesanded, näiteks: millistest I. Krõlovi valmidest on võetud plakatil kujutatud tegelased; tuletage meelde kümme vanasõna, kus esinevad plakatil kujutatud esemed; nimetage kirjanikud, kelle siluetid on plakatil.

Suure elevusega lahendavad mängijad kirjanduslikke plakatmõistatusi, millel mõne napi joonega on antud eseme või olendi kujutus, mis peab tekitama assotsiatsiooni mingist tuntud teosest. Kes vastab õigesti? (Näiteks: hanesulega kirja kirjutava käe kujutus — Puškini «Jevgeni Onegin»; käevõru — Lermontovi «Maskeraad»; välgunool — A. Ostrovski «Äike»; noolega pooleks lastud õun — Schilleri «Wilhelm Tell»; 7 aabitsat — Kivi «Seitse venda»; punane ja must sokk — Vilde «Pisuhänd»; valge laev — Vilde «Prohvet Maltsvet» jne.)

On ka kirjanduslikke mänge, milles esineb suuremal või vähemal määral liikumist (näiteks «Kirjanduslikud kangelased», mis on ära toodud kogumikus «Mänge kõigile»). Või jällegi mäng «V ä r s i r e a d». Selle mängu läbiviimiseks valitakse tuntud luuletustest või populaarsetest lauludest neljavärsilised salmid. Näiteks:

(1) Seal laupäevaõhtuselt lõhnavad kased
(2) Kui nendesse vajutad hõõguva näo
(3) Ja pühapäev hinges sind uskuda laseb
(4) Et õnne vaid kauguses kukuvad käod

(Sõnad D. Vaarandi,
muusika R. Valgre)

(1) Tõuse, me laul, üle maailma kaja
(2) Noortele sõpruses anname käed
(3) Iialgi taevast meil umbe ei aja
(4) Päikest ei varjuta tumedad väed

(Sõnad L. Ošanin,
muusika V. Muradeli)

jne.

Iga värsirida trükitakse eri sedelile, sedelid jagatakse kaheks, nii et igast salmist kaks rida oleksid ühes ja teised kaks rida teises hunnikus. Seejärel jagatakse ühest hunnikust sedelid tütarlastele, teisest — poistele. Mängijail tuleb leida endale kaaslased, nii et nad oma värssidest saaksid neljarealise salmi välja lugeda. Nii moodustuvad nelikud, kes mõistatavad ära sõnade ja muusika autorid. Mängu võib lõpetada neliktantsuga.

Ka mängud sõnade moodustamisega kuuluvad kirjanduslike mängude hulka. Need mängud on mõeldud lastele ja aitavad kaasa sõnavara suurendamisele, diktsiooni, väljenduslikkuse ja tähelepanu arendamisele ning üldise kirjaoskuse tõstmisele.

Anagramm. Selle mängu eesmärgiks on saada tähtede ümberpaigutamisega üks või mitu teise tähendusega sõna. Nii näiteks paigutades tähti ümber sõnas «aster», saame uued sõnad «arest» ja «teras»; sõnast «tees» saame sõna «sete» jne. Võidab see, kes teatud aja jooksul moodustab antud sõnadest kõige rohkem anagramme või kes kõige kiiremini kõigist sõnadest suudab luua anagrammid.

Metagramm. Selles mängus on nõutav ühe tähe muutmine põhisõnas. Muutes näiteks sõnas «palk» esimest tähte, saame sõnad «kalk», «salk», «talk», «valk», «malk». Muutes sama põhisõna teist tähte, saame sõnad «pilk», «pulk», «palk», «pälk». Muutes kolmandat tähte, saame sõnad «pauk», «paik», «pakk», «paak», «park»; neljanda tähe puhul aga «pali», «palm», «pall», «pale», «pala», «palu».

Kirjutamismängud

Laialdaselt on levinud mitmesugused kirjutamismängud, mis on enamuses sobivad lastele.

«Viisteist linna». Kirjutada teatud aja jooksul viieteistkümne linna nimed, kusjuures iga järgmise linna nimi peab algama eelmise linna lõputähega. Näiteks: Pärnu, Ulan-Bator, Rakvere, Elva, Alma-Ata, Amsterdam, Murmansk, Kiiev, Viin, Novgorod, Dublin, Novorossiisk, Kairo, Oslo, Odessa. Et mäng oleks keerulisem, võib lasta juurde märkida ka riigi, kus linn asub.

«Sarnasus ja vastandlikkus». Leida kiiresti kümnele antud sõnale üks mõttelt sarnane ja teine vastandtähendusega sõna, näiteks: «võimas» — «tugev» (sarnane) — «nõrk» (vastand).

«T r ü k i l a d u j a». Koostada teatud aja (5—10 minuti) jooksul antud sõna tähtedest uusi sõnu. Näiteks sõnast «takistus» saame sõnad: akt, tuisk, uisk, takt, tusk, kisa, sitkus, sits, tasu jne. Pärisnimesid ei arvestata. Võidab see, kes koostab rohkem sõnu.

«G e o g r a a f i l i n e a l f a b e e t». Kirjutada alfabeedi järjekorras iga tähe kohta Nõukogude Liidu ühe linna ja ühe jõe nimi. Välja jäävad tähed: õ, ä, ö ja ü. Kes kiiremini ülesandega toime tuleb, on võitnud.

Küsimuste järjekord ja nende mängude sõnad kirjutatakse tahvlile või kõigile nähtavalt suurtele paberilehtedele. Võimaluse korral antakse ülesanded kätte trükitud lehekestel, millel toimub ka lahendamine.

Klubi ruumides ja ka vabas õhus, milleks maal on olemas eriti head võimalused, võib luua lauamängude nurgakesed. Sinna koondatakse male, kabe, doomino, loto, nuputamisvahendid, väike piljard, lauatennis, koroona, lauajalgpall, lauahoki ning palju teisi köitvaid ja kasulikke mänge.

Mängud plakatite juures

Klubi jalutusruumis või estraadil võib lihtsate mänguplakatite abil läbi viia võistlusi taibukuses ja orienteerumises.

«P e a m e e l e s j a k o r d a». Plakatile on joonistatud kümme eset: lennuk, hobune, lamp, koer, viiul, kass, oinas, kana, bajaan ja lehm. Jooniste järjekord tuleb pidada meeles, seejärel aga, mitte vaadates plakatile, nimetada õiges järjekorras loomade häälitsused (hirnub, haugub, näub) ja esemete otstarve (laulab, valgustab, mängib). Meenutades joonistuste järjekorda, mängijad eksivad, ja nii saadakse veidrad kombinatsioonid: lennuk hirnub, viiul näub, koer valgustab jne. Selliseid mänge, mis arendavad tähelepanu ja silmamälu, on väga palju.

Huvitavad katsed ja ülesanded

Klubi estraadil viivad meelelahutuste korraldajad läbi huvitavate katsete ja ülesannete seansse. Toome siin näitena ühe huvitavate ülesannete lühiseansi variandi.

Külastajaid palutakse vastata, kuidas saab arvu «100» kirjutada nelja üheksaga ($99 + {}^{9}/_{9}$), viie viiega ($5 \times 5 \times 5) - (5 \times 5$) ja viie ühega ($111 - 11$).

Kuidas kirjutada arvu «10» nelja kolme abil ($3 + 3 + {}^{3}/_{3}$).

Kuidas võtta laualt paberileht, mitte puudutades sellel lebavat väikest eset: kääre, tikku, pliiatsit, karbikest jne. (Tuleb tõmmata paberit järsu liigutusega ja paber ongi käes, ese aga laual.)

Kuidas võtta kümnest kabenupust koosnevast sambakesest ära alumine nupp nii, et ei puudutata seejuures ülemisi nuppe ega aeta ümber sambakest (lüüa tugevalt ning järsult serviti joonlauaga vastu alumist nuppu).

Kas klaasi maht võib suureneda? (Veega ääreni täidetud klaasi tuleb ettevaatlikult serviti lasta 12—15 kümnekopikalist raha. Vesi tõuseb, kuid ei jookse üle klaasi serva.)

Kedagi pealtvaatajate hulgast palutakse riideharjaga ära pühkida mängujuhi peopesalt kümnekopikaline raha.

Kas metall on veest kergem? Selleks panete veepinnale lebama õmblusnõela. Katse õnnestumiseks tõmbate nõela mitu korda hoolikalt läbi sõrmede ja asetate ta siis siidpaberi tükikesel ettevaatlikult veepinnale. Ettevaatlikult surute siidpaberi vette, nii et see märgub ja klaasi põhja hõljub, nõel jääb aga veepinnale. Erilise vilumuse korral võite nõela asetada veepinnale ka ilma siidpaberi abita.

Vahel korraldatakse klubiõhtul kahe rühma vaheline võistlus mänguülesannete lahendamise peale. Võidab rühm, kelle liikmed saavad rohkem punkte.

Mängud-atraktsioonid

Atraktsioonidest saab klubides kasutada kõige rohkem väikesi kantavaid atraktsioone. Atraktsioonist saab tavaliselt osa võtta 2—3 mängijat, kuid samal ajal valmistab atraktsioon lõbu ja elevust pealtvaatajatele. Atraktsioone võib läbi viia ka estraadil.

Joonis 39. Kuidas vabastada nööri?

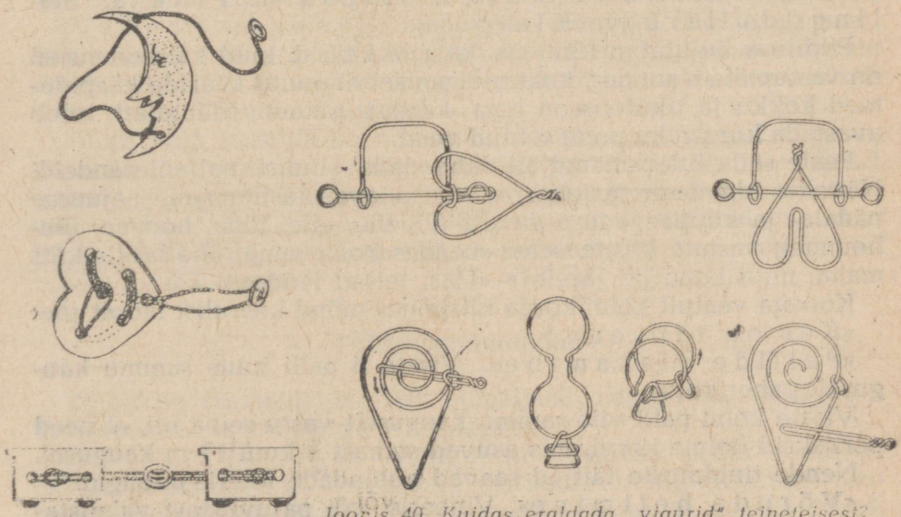

Joonis 40. Kuidas eraldada „vigurid" teineteisest?

«N i i d i r u l l». Selles lõbusas kahevõitluses võidab see, kes kiiremini kerib 3—4 meetri pikkuse nööri oma poolile.

«Õ n n e l õ i k a m i n e». Pinguli tõmmatud 2,5—3 m pikkusele paelale või horisontaalsele ridvale seotakse eri pikkusega nööride otsa mitmesuguseid esemeid: õunu, kompvekke, pliiatseid, mänguasju jne. Mängija seisab 8—10 sammu kaugusel «auhindadest». Talle antakse kätte käärid ja seotakse kinni silmad (silmi kinni sidudes on tarvis sideme alla panna puhas pabeririba). Seejärel, pööreldes paar-kolm korda kohapeal ringi, peab mängija minema nööride juurde ja lõikama auhinna. Lõikamine peab toimuma ühe järsu liigutusega.

«K e p i h o o p k o n s e r v i k a r b i p i h t a». Lati või maasse löödud vaia otsa on asetatud tühi konservikarp. 6—8 sammu kaugusel sellest seotakse mängijal silmad kinni, antakse kätte kepp ja tal tuleb seda mõned korrad keerutada. Mängija peab minema vaia juurde ja lööma ülalt alla konservikarbi pihta.

Võistlusmängud

Klubiõhtuil võib organiseerida mitmesuguseid mänguvõistlusi. Tihtipeale antakse nende võistluste võitjaile naljakaid auhindu, mis loositakse välja loterii korras.

«K e s o n t a i b u k a m». Tahvlitele on asetatud rida peamurdmisülesandeid ja huvitavaid mõistatusi. Kolmele õhtust osavõtjale, kes annavad esimestena õiged vastused kõigi ülesannete kohta, antakse igale neist kolm auhindade loterii talongi. Näiteks tahvlile on joonistatud: hang, kuu, kand, pärn, salu, pihk, ling, hark, laip jne. Tarvis on ära näidata, milliste Nõukogude Liidu linnade nimedes peituvad joonistatud esemed (A r h a n g e l s k, B a k u u, S a m a r k a n d, P ä r n u, H a a p s a l u, P i h k v a, S t a l i n g r a d, H a r k o v, K l a i p e d a).

Pildil on kujutatud tikutoos, kala ja käärid, kuid kalasoomused on vastupidises suunas, kokkusurumisel ei puutu kääride käepidemed kokku ja tikutoos on oma kestast pikem. Mängijail tuleb avastada kunstniku poolt tehtud vead.

Peale selle tuleb mängijail lahendada suulisi naljaülesandeid. Näiteks: nimetada järjekorras viis päeva, kasutamata seejuures nädala- ja kuupäevade nimetusi (üleeile, eile, täna, homme, ülehomme); vastata küsimusele: «Lendas kolm hane, ühe laskis kütt maha, mitu hane jäi järele?» «Üks, teised lendasid ära.»

Korrata veatult kolm korda kiirkõnes mõnd keerulist lauset jne.

«K e s o n t ä p s e m».

«P a l l i d e v i s k a m i n e». Visata 5 palli kuue sammu kauguselt paberikorvi.

Visata kolm palli viie sammu kauguselt vastu seina nii, et need põrkaksid kolme korvi, mis asuvad seinast ½ kuni 1½ m kaugusel.

Nende tingimuste täitjad saavad auhindade loterii talongid.

«V õ r u d e h e i t m i n e». Vineerist või pajuvitstest valmista-

takse kümme võru läbimõõduga 20—25 cm. Kümne sammu kauguselt on tarvis heita kolm võru 50 cm kõrguse ora otsa, mis seisab ristjalal, või heita üks võru igale orale, mis asetsevad ühel joonel 3, 7 ja 10 sammu kaugusel. Ülesande täitja saab auhindade loterii talongi.

«Kes on osavam».

«Pime slalom». Põrandale on ühele joonele, vahemaadega 75—100 cm, asetatud esemed: kas kurnid, võimlemiskurikad või pudelid. Mängijal palutakse meeles pidada kurnide asetus ja läbida esialgu kogu tee avasilmi, mööudes kurnidest järjekorras kord paremalt, kord vasakult poolt. Seejärel seotakse tal silmad kinni, pannes sideme alla puhta pabeririba, ja lastakse teda uuesti sooritada teekond. Kellel see õnnestub kurne ümber ajamata, saab auhindade loterii talongi.

Siin võib teha ka sõbralikku nalja: võistlusest osavõtjat palutakse seekord liikuda otsejoones, astudes kurnidest üle. Pärast seda, kui mängijal on silmad kinni seotud ja ta on valmis liikuma, koristatakse kurnid põrandalt vaikselt ära. Seejuures tekib alati koomilisi olukordi. Kompensatsioonina tuleb ka sel korral välja anda loteriitalong.

«Aseta sõõridesse». Põrandale on joonistatud kolm ringi läbimõõduga 25, 50 ja 100 cm. Mängijal seotakse silmad kinni ja palutakse, et ta pärast nelja sammu sooritamist asetaks igasse sõõri tikutoosi. Mängijale, kes sellega toime tuleb, antakse loteriitalong.

«Kes on tugevam».

«Heitlus latiga». Põrandale tõmmatakse sõõr raadiusega 3—4 m. Kaks mängijat saavad 2-meetrise lati ja hoides seda teine teisest otsast, püüavad teineteist sõõrist välja tõugata. Kaotab see, kes astub kas või ühe jalaga üle ringjoone.

«Vedamine kahekesi». Kaks mängijat, hoides 2-meetrise nööri otstest parema käega kinni, püüavad märguande peale üheaegselt haarata vasaku käega omapoolset kurni, mis asetseb nööri otsast 3 sammu kaugusel.

Jõudu võib katsuda ka niimoodi: mängijad asetsevad küljetsi, jalad harkis, paremad jalad vastamisi, paremad käed ühendatud õlajoone kõrgusel. Märguande peale püütakse vastast tasakaalust välja viia. Võistluse ajal on lubatud kohalt nihutada vasakut jalga. Parem jalg aga peab jääma liikumatuks: kes seda kohalt nihutab, on kaotanud.

Tähelepanumängud

Klubis on võimalik viia läbi hulgaliselt mänge, mis on rajatud tähelepanule ja nõuavad keskendumist.

«Põrand ja lagi». Mängujuhi käskluse peale osutavad mängijad sõrmega kas põrandale või lakke. Mängujuht teeb osutamisliigutusi ise kaasa, kuid ootamatult osutab ta valesti. Need,

kes sel juhul järgnevad mängujuhi eeskujule, teevad vea ja langevad kas mängust välja või peavad andma pandi.

Pantide lunastamiseks võib lasta pandi omanikku laulda mõnd laulu, deklameerida luuletust, tantsida, mängida muusikainstrumendil, sooritada võimlemisharjutust, lahendada naljaülesanne, ütelda kiirkõnes mitu korda vahet pidamata mõnd lauset, läbida kinnisilmi mingi käänuline või takistustega rada jne.

Pandid lunastatakse hiljem, pärast mõnede mängude läbiviimist, kui osavõtjad tahavad hinge tagasi tõmmata. Nii kujuneb midagi improviseeritud isetegevuskontserdi taolist. See moodus tõstab huvi mängude vastu.

Kuidas mängu läbi viia, kas kaotajate mängust väljalangemise või pantidevõtmise moodusega, selle otsustavad osavõtjad mängu algul ise.

«V a s t a b n a a b e r». Mängujuht pöördub mingi küsimusega ühe mängija poole. Selle asemel, kelle poole pöörduti, peab vastama tema parempoolne naaber. Kui vastab mängija, kellele küsimus esitati, siis ta kaotab ja peab andma pandi.

«K e e l a t u d l i i g u t u s». Mängijad matkivad kiiresti kõiki mängujuhi poolt sooritatavaid liigutusi, välja arvatud varem teatavaks tehtud «keelatud liigutust». Kui koguneb mõningane hulk eksijaid, siis täidavad need järjekorras osavõtjate ja pealtvaatajate ees neile antud ülesandeid.

«A r v u t a m i n e r i n g i s». Mängijad moodustavad sõõri. Mängujuhi märguandel alustavad nad loendamist 1-st kuni 70-ni. Kokkuleppe kohaselt alustab loendamist ükskõik milline mängija. Loendatakse järjekorras paremalt vasakule. Arve, milles esineb number seitse (näiteks 17, 27 jne.) või mis on jagatavad 7-ga (näiteks 14, 42 jne.), ei öelda. Selle asemel ütleb mängija «Põmm!» — ja loendamine jätkub järgmisest arvust.

Kui mängija eksib loendamisel või nimetab «keelatud arvu», langeb ta mängust välja. Järk-järgult jääb ringi üha vähem mängijaid. Nende vahel selgitatakse välja võitja, kellele antakse auhindade loterii talong.

Loendada on tarvis valjult ja ilma viivituseta. Mängujuht on kohustatud jälgima loendamise õigsust. Kui mängijad on loendanud 70-ni ja kõik mängijad pole veel mängust välja langenud, siis alustatakse loendamist uuesti, valides 7 asemel mõne teise arvu. Mängu lihtsustamiseks võib algul võtta 7 asemel arvu 5.

Liikumismängud

Nende hulka kuuluvad eelkõige pallimängud: «Rahvaste pall», «Pall õhus», «Pall jalge vahelt», «Jalgpall ringis», «Kindluse kaitsmine», «Laptuu» jne.

Suur edu on massimängudel: «Kolmas liigne» mitmes variandis, «Viimane paar», «Kaks laagrit», «Kõievedu» jt., mängud muu-

sikaga — «Lõksud», «Musikaalsed maod» jt., pimesikumängud, nagu «Kelluke», «Jüri ja Mari» jt.

Levinud on ka mitmesugused mängud-estafetid pallide, lippude ja muude esemete edasiandmisega.

Nende mängude hulgast on alati võimalik valida selliseid, mis vastavad olukorrale ruumides või vabas õhus läbiviimiseks.

Atraktsioonid suvisel mänguväljakul

Klubi juures olevale lagedamale maa-alale on lihtne püstitada mänge-atraktsioone, näiteks «P a l l v ä r a v a s s e». Selleks püstitatakse vertikaalne madal laudsein, millesse on sisse saetud 5 poolringi kujulist väravat. Mängust võtab osa 2—5 inimest. Järgemööda püüavad nad 15 sammu kauguselt lüüa palli jalaga väravasse. Tabamise eest keskmisse väravasse arvestatakse 5 punkti, äärmistesse vastavalt 3 ja 1 punkt. Võidab see, kes esimesena saavutab varem kindlaksmääratud arvu punkte.

«P a l l i d e g a m ä r k i v i s k a m i n e». Märklaud kujutab endast vineertahvlit viie üksteise sees asuva sõõriga, mille diameetrid on vastavalt 100, 80, 60, 40 ja 20 cm. Sõõrid on eredalt värvitud ja ära märgitud silmadega 1 kuni 5. Keskmisse ringi tabaja saab 5 silma, järgmine ring annab 4 silma jne. Samasse märklauda võib lasta ka nooltega vibult või ammult.

«L i n g u h e i t m i n e». Nööri otsa tehakse jooksev silmus. Mängijail tuleb heita silmus 5—8 m kaugusel seisva märgi (teiba, puukuju) ümber.

«K ö i d i k u s p a l l». Tasasele platsile püstitatud posti otsa seotakse nöör selle otsas rippuva palliga. Üks mängijaist püüab palli lüüa nii, et nöör keerduks ümber posti paremalt vasakule. Teine mängija püüab palli lüüa nii, et see keerleks vastupidises suunas. Võidab see, kes kolm korda saavutab, et pallinöör tema löökidest keerduks täielikult ümber posti. Maapinnale on tõmmatud sirgjoon, mis läbib posti telje, kumbki mängija asub teine teisel pool joont ega tohi astuda vastase poolele.

Maal on võimalik ehitada kiik, veeremängurada, kurniväljak.

Atraktsioonid on tarvis paigutada ühte kohta, kusjuures igaühe ümber tuleb jätta ruumi ka pealtvaatajate jaoks.

Atraktsioonide platsil võib läbi viia mitmesuguseid võistlusi.

Talvel on tarvis iga klubi juurde luua talviste mängude ja atraktsioonide väljak: kelgumägi, jääkarussell, jääkurnimängu plats jt.

PUHKUSE JA MEELELAHUTUSTE ORGANISEERIJATE AKTIIV

Igas kollektiivses mängus on tarvis eestvedajat, mängu juhti. Ta peab arusaadavalt ja huvitavalt edasi andma mängu olemuse, näitama kätte selle võtted, jälgima reeglite täitmist ja teatavaks tegema tagajärjed.

Võistlusmängude ja atraktsioonide läbiviimiseks on klubil vaja korrapidajaid-aktiviste, kes vastutavad iga mängu eduka läbiviimise eest. Mõnikord on tarvis noorte kaasatõmbamiseks aktivistidel endil võistlusmänguga alustada.

Klubis võib luua massimängude läbiviijate ja meelelahutuste korraldajate rühma või ringi kehakultuurlastest, lauamängude ja kirjanduslike mängude harrastajaist, kunstilise isetegevuse ringidest osavõtjatest ja vanematest kooliõpilastest. Meelelahutuste organiseerijate ringi juhtimise võib enda peale võtta kooli vanempioneerijuht või klubi juhataja. Ringis organiseeritakse töökoosolekuid mängude tundmaõppimiseks ja peamurdmiste, lauamängude, kantavate atraktsioonide, mänguplakatite jne. valmistamiseks.

Sellisest ringist osavõtjad saavad klubi alaliseks kindlaks toeks mängu-, tantsu- ja puhkeõhtute, maskeraadide, rahvapidude jms. ürituste korraldamisel. Tuginedes meelelahutuste korraldajate aktiivile, pidevalt teda kasvatades, saavad klubid organiseerida lõbusalt ja huvitavalt noorte ja täisealiste puhkust, aitavad klubist välja kihutada šablooni ja krooŋulikkust.

MÄNGUDE JA MEELELAHUTUSTE ÕHTU

Lõbusalt kulgevad klubides mängude ja meelelahutuste õhtud noortele. Selliseil õhtuil ühendatakse rahulikud ja kollektiivsed liikumismängud ning atraktsioonid kunstilise isetegevuse ettekannetega ja peotantsuga.

Iga õhtust osavõtja võib võtta osa lõbusatest ja huvitavatest mängudest ning proovida oma võimeid väleduses, osavuses, tugevuses ja tähelepanelikkuses.

Siin on toodud üks mängude ja meelelahutuste õhtu võimalikest variantidest, mis on sobiv ka klubi tingimustes.

Kogu õhtu jooksul toimuvad klubi jalutusruumis atraktsioonid («Pallide viskamine», «Võrude heitmine», «Õngitsemine», «Õnnelõikamine» jne.).

Õhtu algul viiakse läbi üheaegselt mitmes eri ruumis võistlusmänge — «Kes on taibukam», «Kes on osavam», «Kes tabab paremini» jt. —, kusjuures nende võistluste võitjad saavad osa võtta auhindade loterii väljaloosimisest, mis toimub õhtu lõpupoolel.

Vaatesaalis viiakse seejärel estraadil läbi kõigi külaliste ees paarismänge-kahevõitlusi: «Lõbus loendamine», «Niidirull», «Püüa kokku arvutada» jms. Siin organiseeritakse ka naljakate trikkide demonstreerimist.

Pärast seda algavad saalis üldised nii suurema liikumisega kui ka rahulikumat laadi mängud, mis vahelduvad tantsudega.

Lugemistoas toimuvad samaaegselt kirjutamismängud («50 sõna», «Trükiladuja» jne.), lahendatakse mõistatusi jne.

Iga võistlusmängu läbiviimiseks määratakse klubi aktiivi hulgast mängujuht.

Mängujuht seletab ära mängu olemuse, näitab kätte kõik võtted, annab mängu võitjale talongi auhindade loteriiks.

Õhtu lõpul kogunevad kõik uuesti lava juurde. Viiakse läbi õhtu jooksul toimunud mängude kõigi võitjate vahel auhindade väljaloosimine. Siinsamas organiseeritakse improviseeritud kontsert õhtust osavõtjate jõududega, kes esitavad tantsu-, laulu-, sõnalisi ja muusikalisi ettekandeid.

Aktivistide abiga viiakse läbi ühislaulmine. Õhtu lõpetatakse lahkumisvalsiga.

Kuidas loosida mänguõhtul välja auhinnad mängude ja võistluste võitjate vahel?

Loterii jaoks ostetakse tavaliselt 15—20 odavat auhinda: raamatuid, kirjutusvahendeid, väikesi galanteriiesemeid jne. Auhindade hulgas peab olema ka nalja tekitavaid esemeid, näiteks kuuseehteid, kõristeid, mänguvilesid, nukke jne.

Õhtu jaoks valmistatakse talongid, mis annavad õiguse auhindade loteriist osavõtmiseks. Neid peab olema umbes kaks korda rohkem kui arvatavaid mängude võitjaid, nii et talongidest ei tuleks puudus.

Peale selle valmistatakse auhindade väljaloosimiseks vastavalt auhindade arvule loteriipiletid-sedelid pealkirjaga «Võit», ülejäänud sedelid jäävad tühjaks. Iga sedelike rullitakse torukeseks. Sedelite üldarv määratakse kindlaks auhindade väljaloosimise hetkeks. See peab olema võrdne võitjaile väljaantud talongide arvuga. Kõik loteriipiletid pannakse kas spetsiaalsesse loosirattasse või mõnda urni ja segatakse hästi segi. Auhinna saab ainult see, kes tõmbab loosirattast sedeli «Võit».

Loterii võitjad valivad endale auhinna ise. Kõik auhinnad lebavad laual ühesuguses pakendis. Seejuures juhtub alati lõbusaid üllatusi.

Huvitavalt ning köitvalt võib organiseerida mänguõhtuid kirjanduslikel, geograafilistel ja muusika-alastel teemadel.

TANTSUÕHTUD

Tantsuõhtu klubis on tarvis samuti hoolikalt ette valmistada nagu iga teinegi massiüritus. Tantsurepertuaar tuleb valida läbimõeldult ning kindlustada hea tantsumuusika. Enne tantsuõhtut ja õhtu jooksul tuleb organiseerida uute tantsude õpetamist. Kavandada tuleb ka üritused, millega noored tegelevad tantsu vaheaegadel: ette valmistada mängud, laulud, rahvatantsud jne. Igal tantsuõhtul on klubi kohustatud tegema aktiivselt kasvatustööd: arendama noortes kultuurse käitumise harjumusi, õpetama viisakust, tõstma üldist kultuurilist taset.

Oluline on, et kogu miljöö tantsuõhtul vastaks klubi kultuuriliskasvatuslikule eesmärgile.

Õhtu läbiviimiseks on tarvis hoolikalt ette valmistada ruumid: kõikjalt ära pühkida tolm, pesta või poonida põrand, raputada põrandale parafiinihelbeid, tuulutada hästi saal, kütta ruum, nii et temperatuur ei ületaks + 12 kuni +15 kraadi, varustada saal vajaliku arvu istmetega, organiseerida riidehoid, varuda keedetud, toatemperatuurini jahutatud joogivett.

Ruumis, kus tantsitakse, ei ole suitsetamine lubatud. Suitsetamistoaks määratakse eri ruum.

Tantsuõhtust osavõtjate arv ei tohi ületada tantsusaali normaalset mahutavust.

Õhtu üldjuhtijaks ja kunstiliseks juhiks määratakse laitmatu tantsuoskusega klubi aktivist, tavaliselt rahvatantsuringi juht või võimaluse korral peotantsude pedagoog. Koos klubi juhatajaga määrab ta kindlaks tantsurepertuaari, võtab osa tantsuorkestri või akordionisti harjutustundidest, leppides kokku tantsulugudes ja nende esitamise tempodes.

Kui tantsuõhtul kasutatakse radioolat või elektrigrammofoni, siis on tarvis kontrollida heli kvaliteeti. Korra jälgimiseks ja peotantsude õige esitamise demonstreerimiseks peab tantsujuht kaasa tõmbama aktiviste paremate tantsijate näol tantsukursustelt, peo- ja rahvatantsuringist.

Koostades tantsuõhtu kava, peab õhtu juht võtma kavasse need tantsud, mis on noorte enamikule tuntud. Kui kavva võetakse ka vähem tuntud või uusi tantse, siis tuleb ette näha aeg nende demonstreerimiseks ja äraõppimise organiseerimiseks kõigi õhtust osavõtjatega.

Tantsukava koostamisel on tarvis arvestada eri tantsudest tulenevat füüsilist pingutust, temposid ja tantsude raskusastet, paigutades vaheldumisi kiired tantsud aeglastega, kerged — raskematega, tantsud, milles esineb hüppeid — sujuvatega, tantsud, mis on rajatud pöörlemisele, — tantsudega, milles pöördeid on vähe jne.

Tantsuõhtu kava koosneb tavaliselt kahest osast ühe vaheajaga või kolmest osast kahe vaheajaga.

Tantsuõhtu ühe osa pikkus on 45 minutit, iga tantsuloo pikkus 3—4 minutit. Maal võib aga kohata tihtipeale tantsuks mängivaid akordioniste, kes seda ajamäära ei arvesta, vaid kalduvad meloodiat kordama lõpmatuseni. Sellise olukorra vältimiseks tuleb tantsujuhil akordionistiga kokku leppida, mitu korda akordionist tantsumeloodia peab läbi mängima. Meil on välja kujunenud, et üks tants koosneb nii-öelda kahest poolest, nii et iga tants tuleb kordamisele. Nimelt, kui järjekordne tants on tantsitud ja orkester vaikib, siis aplodeerivad tantsijad, mispeale orkester kohe kordab sama tantsu, kusjuures tantsu teiseks pooleks valitakse sama tantsu mõni muu meloodia, millega saavutatakse tantsumuusika vaheldusrikkus. Iga tantsu vahel on paariminutiline vaheaeg. Nii koosneb iga 45-minutiline osa 5—6-st kahe poolega tantsust.

Tantsuvaheaeg tantsuõhtu kahe osa vahel kestab 15—20 minutit, vajaduse korral (näiteks uue tantsu õppimisel) võib see ka pikeneda 30 minutini, kuid mitte rohkem. Vaheajal võib organiseerida ühislaulmist ja laulude õppimist, viia läbi klubi tantsurühmaga peotantsude demonstreerimist ja nende tantsude õpetamist õhtust osavõtjaile.

Samuti korraldatakse vaheajal rahulikumaid mänge ja kuulatakse muusikat.

Sobivaks vahelduseks tantsuõhtule on kunstilise isetegevuse ringidest osavõtjate üksik- ja ansambliesinemised.

Aeg-ajalt tuleb korraldada peotantsude võistlusi, mille tulemused tehakse teatavaks samal õhtul ja paremaile paaridele antakse väikesed mälestusesemed.

Kogu õhtu hingeks on tantsujuht, klubi aktivistid aga abistavad teda kõigiti. Nad peavad oma kultuurse käitumisega olema eeskujuks kõigile külastajaile.

Soovitav on tantsuõhtu kava asetada nähtavale kohale ja iga tantsu ühtlasi teadustada.

Kõigis peotantsudes kulgeb liikumine vastupäeva. Ei ole lubatud mööda rutata üksteisest, välja arvatud praegustes peotantsudes juhul, kui see teisi ei sega. Ei ole lubatud meelevaldselt aeglustada või kiirendada liikumist, liikuda vastassuunas ja tõugelda.

Vanade peotantsude ja neile sarnanevate uute peotantsude puhul, millel on rangelt kindlad tuurid ja variatsioonid, mida kõik tantsijad peavad sooritama üheaegselt, peab tantsupõrandal valitsema veelgi rangem kord. Tantsupaarid peavad siin paiknema ühtlaste vahemaadega ringjoonel. Ruumi keskpaik jäetakse võimalikult vabaks. Kui on vajalik ja ruumi suurus seda võimaldab, võib tantsupaaridest organiseerida kaks ringi.

Tantsujuht ja aktivistid peavad rangelt jälgima korda saalis ja liikumise ühtlust. Nad peavad samuti valvama selle järele, et tantsitaks hea maneeriga. Lõngusliku tantsustiili harrastajad tuleb kutsuda korrale, ja kui muu ei aita, siis kõrvaldada tantsuõhtult.

Kategooriliselt on keelatud sissepääs tantsuõhtule ebakaines olekus isikuile. Ei tohi lubada tantsimist üleriideis ja peakatetes.

Uute ja vanade peotantsude laialdane levitamine noorte hulgas annab klubile võimaluse korraldada huvitavaid ja köitvaid tantsuõhtuid.

Klubis, kus noored oskavad palju peotantse, võib tantsuõhtu kava koostada näiteks selliselt:

I osa (45 min.)	II osa (45 min.)	III osa (45 min.)
1. Valss	1. Fokstrott	1. Polka
2. Fokstrott	2. Tuuridega valss	2. Aeglane valss
3. Reinlender	3. Krakovjak	3. Vengerka
4. Fokstrott	4. Tango	4. Liblika polka
5. Pas d'Espagne	5. Fokstrott	5. Fokstrott
6. Jooksupolka	6. Perekonnavalss	6. Lõpuvalss

Enamik kavas toodud tantsudest on kahe poolega, s. t. tulevad kordamisele tantsijate aplausi peale. Selliseid kiireid tantse aga, nagu jooksupolka, krakovjak, polka ja vengerka, mängitakse tavaliselt üks kord, kui aga aplaus on tugev, siis korratakse need samuti, kuid lühemalt.

Tantsuvaheaegadel demonstreeritakse uusi peotantse või õpitakse uusi laule.

MASKERAADID

Maskeraadid on noorte poolt oodatumaid üritusi. Juba oma ettevalmistustööga toovad nad kaasa palju elevust, palju sagimist ja peamurdmist, et maskeraadi muuta lõbusamaks ja üllatada teisi. Maskeraadi korraldatakse uusaasta ööl, 1. mail ja teistel pidupäevadel.

Maskeraadid on tujuküllased peod. Kostümeeritud osavõtjad, julgustatud oma inkognitost, aktiviseeruvad ning muutuvad ise etenduste korraldajaiks ja andjaiks. Maskeraadidel võib tähele panna kõige andekamaid muusikuid, lauljaid, tantsijaid ja koomikuid rahva hulgast. Peoliste omaalgatust ei tohi maskeraadil pärssida, kui see otseselt ei häiri üldise programmi läbiviimist ega riku korda.

Maskeraad kuulutatakse eelteatena välja tavaliselt kuu-poolteist enne maskeraadi päeva. Kuulutustele tuleb ka märkida, et huvitavamad kostüümid premeeritakse.

Maskeraadi kui suurema ürituse läbiviimist tuleb arutada klubi nõukogu istungil. Vajalik on moodustada initsiatiivgrupp — korraldav toimkond. See aktiiv korraldab asjasthuvitatuile konsultatsioone kostüümide ja maskide valmistamise kohta, kujundab vitriini, kuhu pannakse välja maskikostüümide pilte, jooniseid ja lihtsamaid lõikelehti, maskide näidiseid, karnevaliesemeid ja -kaunistusi. Maskeraadi ettevalmistav aktiiv töötab välja ka õhtu lõbustuste programmi ja leiab igale üksikule üritusele läbiviijad. Kunstilise isetegevuse ringidest osavõtjate abil organiseeritakse terveid kostümeeritud rühmi ja antakse nende jõududega lõbusaid ettekandeid. Korraldav toimkond organiseerib ka maskide ja karnevaliesemete valmistamist ja hoolitseb ruumide dekoreerimise eest.

On olemas kahesuguseid maske: pool- ja täismaskid.

Poolmaskid varjavad näo ülemist osa, silmade partiid. Neid maske võib valmistada riidest, kartongist, pabermassist. Nad võivad olla igas värvitoonis. Vahel täiendatakse poolmaski üksikute elementidega: looriga, vurrudega, habemega, ninaga, prillidega, parukaga, põskedega.

Täismask katab kinni kogu näo. Täismaskid võivad kujutada mõnd kirjanduslikku kangelast, igapäevases elus esinevaid koomilisi tüüpe, üldse koomilisi nägusid, samuti aga ka linde ja loomi.

Joonis 41. Mütse maskeraadiks

Joonis 42. Maskid

Kõige lihtsam on valmistada maski kihiti liimitud paberist. Selleks on tarvis savist või plastiliinist välja voolida vajaliku kujuga mudel, mis seejärel kaetakse pehme paberi (võib olla ka ajalehepaber) tükkidega. Selleks niisutatakse paber vees ja surutakse tihedalt vormile. Seejärel pintseldatakse vorm üle vedela tisleriliimi õhukese kihiga ja kaetakse uuesti paberitükikestega. Nii liimitakse ülestikku 5—6 paberikihti. Kui mask on kuivanud, võetakse see vormilt, lõigatakse silmade ja suu avad ja värvitakse soovitud toonides.

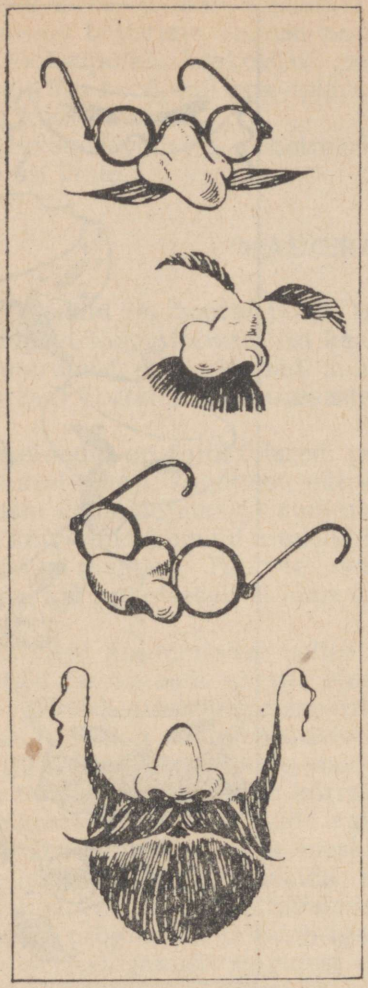

Joonis 43. Maskid-ninad

Võib aga läbi ajada ka lihtsamalt: joonistuspaberile joonistatakse näo kujutus, lõigatakse augud silmade, suu ja nina jaoks, kinnitatakse külge sidumispael ja mask ongi valmis.

Maskeraadile tullakse kas täielikult või osaliselt kostümeeritult, kuid kindlasti maskeeritult. Kui tuleb maskideta külalisi, siis on aktiivi hooleks neid otsekohe maskeerida, müües neile sobiva maski ja dekoreerides neid karnevalimütsikesega, ordenilintidega, rosettidega ja teiste lihtsate vahenditega.

Täielik kostümeerimine on muidugi eelistatavam, kuid ka osaline kostümeerimine täidab oma otstarbe. Mõni turban ja lai vöö, mõni muu peakate ja peleriin, mõni päevavari ja käised, ning kui lisada veel mask — ongi efekt saavutatud, kuigi ülejäänud riietus on tavaline.

Palju saab ära teha maskeraadi õnnestumiseks klubi juures töötav juurdelõikus- ja õmblusring, valmistades selleks otstarbeks karnevalimaskid. Selleks on tarvis kartongi, värvilist siid-, läik- ja lihtsat paberit, eredavärvilisi riidelappe, karusnaharibasid, õlgi, linte, paelakesi, kummipaela, takku, vatti ja mitmesugust abimaterjali nagu niiti, liimi, tärklist, värve jne. Tuleb valmistada kõigepealt mitmesuguse kujuga peakatteid, kraesid, pärgi, päevavarje, rosette jne. dekoratiivseid esemeid, samuti maske, vurrusid ja habemeid maskeraadist osavõtjaile. Küllaldasel hulgal tuleb varuda ka selliseid karnevaliesemeid nagu hiina palle kumminööri otsas, piiksuvaid esemeid, vilesid, ragisteid, õhupalle, serpentiine, konfette.

Kostümeerimine ja maskeerimine nõuab eriliselt kujundatud ruume. Ruumid peavad olema kujundatud alates klubi sissekäigust ja lõpetades einelauaruumiga. Kõige ohtramalt ja hoolikamalt on dekoreeritud saal ja jalutusruum.

Ruumide dekoreerimiseks saab kasutada väga mitmesuguseid vahendeid. Sissekäik klubisse kaunistatakse rohelisega ja dekoreeritakse laternatega. Ruumide kaunistamiseks kasutatakse samuti rohelisi vanikuid, serpentiine, krepp-paberit, paberlilli, lipukesi, mitmevärvilisi laternaid. Nähtavale kohale kujundatakse õhtu teemale pühendatud pannoo. Võib kasutada lõbusaid tekste. Tekstide illustreerimiseks asetatakse teksti vahetusse lähedusse värvilised figuurid.

Ruumide dekoreerimise juures on suur osatähtsus valgustuse kasutamisel. Klubi olemasolevad valguskehad kaetakse abažuuridega, mida võib valmistada traat- või puukonstruktsioonile tõmmatud paberist või õhukesest riidest. Need abažuurid on tavaliselt eredavärvilised või koguni kirjud. Suurematele abažuuridele kleebitakse inimeste või loomade siluette, ornamentikat jne. Oma kuju poolest võivad abažuurid olla väga erinevad: kuuljad, ovaalsed, kandilised, parašüti-, õie-, karnevalimaski kujulised. Abažuure võib ka kujundada serpentiinidest.

Peale selle kasutatakse maskeraadil hulgaliselt hiina laternaid, mis paigutatakse vanikute külge. Siin pole võimalik enam kasutada olemasolevaid valguskehasid, mispärast tuleb kasutada kogenud elektriku abi, kes seab üles traadid ja lambipesad ning vastutab selle eest, et oleksid täidetud tuletõrje-eeskirjad.

Prožektorivalguse kõrval kasutatakse ruumide dekoreerimiseks ka lihtsamaid valgusefekte. Populaarseimad on neist nööri otsa tiirlema pandud pappkuul, mis on üleni kaetud väikeste peeglikildudega. Prožektorivalguses heidab see väga elavaid kiirtehelke.

Hõlpus on teha külma lõket. Selleks valgustatakse punasest paberist või siidist «tulekeeled» alt punase valgusega ja «tulekeeled» pannakse «leegitsema» ventilaatori abil.

Prožektoriaparaadi abil saab luua selliseid valgusefekte nagu lumesadu, kuu jne.

Maskeraadikülalised peavad end tundma algusest peale rõõmsas, sundimatus miljöös. Ka teenindav personal, alates riidehoidjaist, on maskeraadikostüümides. Saalis mängivad kostümeeritud orkestrandid ja akordionistid, klounid jagavad välja õhtu programme, rändkaupmehed müüvad karnevaliesemeid.

Maskeraad avatakse lühikese humoorika tervituskõnega. Laval on orkester ja laulukoor. Kostab ühislaul. Valsihelide saatel tuleb lava kaudu saali rühm eredais pidulikes kostüümides tantsijaid, kes avavad tantsu. Tantsud, laul, muusika — selleta ei ole maskeraadi. Tantsitakse nii saalis kui ka jalutusruumis. Valjuhääldajate kaudu tehakse teatavaks lõbustuste ja atraktsioonide programm. Tantsu vaheaegadel organiseeritakse kunstilise isetegevuse ettekandeid, atraktsioone, ühislaulmist, tantsuvõistlusi. Uusaastaballil organiseeritakse kell 12 öösel Uue Aasta saabumine ja vastuvõtt.

Maskeraadi keskseks sündmuseks on maskide rongkäik. Žürii selgitab välja paremad kostüümid ja kesköö1 antakse kätte auhinnad. See on ühtlasi momendiks, mil maskid võetakse eest. Pärast seda jätkub tants ja mäng.

Maskiball lõpetatakse organiseeritult. Orkester mängib marssi või mõnd laulu. Mikrofoni kaudu antakse edasi sõbralikke hüvastijätutervitusi.

Maskeraadi ettevalmistus ja läbiviimine nõuab aktiivi kogu jõu mobiliseerimist. Iga väiksemagi ülesande või ala jaoks on tarvis leida asjast huvitatud inimesi.

Klubi peab väga suurt tähelepanu pöörama korra kindlustamisele nii maskeraadil kui ka klubi territooriumil. Igasugune korrarikkumine tuleb käratult likvideerida klubi aktiivi ja komsomoliorganisatsiooni abiga.

RAHVAPIDU

Suvisel ajal viiakse läbi maal rahvapidusid rajooni, külanõukogu või koguni klubi tegevuspiirkonna ulatuses. Meie oludes viiakse rahvapidusid läbi vabariigi aastapäeva puhul laulupäeva kujul, jaanipäeva puhul jaanitule näol ja koristustööde lõpetamise puhul lõikuspeona.

Rahvapidu kujutab endast tavaliselt tervet ürituste kompleksi, koosnedes spordivõistlustest, isetegevuskontserdist või näidendist, meelelahutustest, atraktsioonidest, lõbustustest, tantsust ja mängust.

Pidustuste initsiaatoriteks ja organiseerijateks on kultuurhariduslike asutuste töötajad. Selleks ürituseks tuleb kaasa tõmmata kõik rajooni ja küla kultuurilised jõud, komsomoliorganisatsioonid, ametiühingu klubid, kooperatiivid, tervishoiuasutused, šefid jt.

Külanõukogu või rajooni täitevkomitee juurde moodustatakse pidustuse ettevalmistamise ja läbiviimise komisjon.

Komisjon tõmbab kaasa ühiskondliku aktiivi: kunstilise isetegevuse kollektiivide juhid, VSÜ «Jõud» kollektiivid, ALMAVÜ komitee jt. Töötatakse välja pidustuste plaan.

Pidustus viiakse läbi klubi juures olevas pargis või mujal läheduses asuvas looduslikult ilusas kohas. Peoplats kaunistatakse lippude ja loosungitega. Sissekäiku peoplatsile tähistab dekoratiivne värav. Kunstilise isetegevuse ettekanneteks on soovitav ehitada estraad või leida selleks looduslikult sobiv plats, kus pealtvaatajaile ettekanded on hästi nähtavad-kuuldavad. Kindlaks tuleb määrata ka tantsuplatsid, atraktsioonide, näituse stendide, müügilaudade kohad. Spordivõistlused viiakse läbi spordiväljakuil ja -platsidel.

Rahvapidu algab juba päeva esimesel poolel spordivõistlustega. Olenevalt võimalustest võivad spordivõistlused kujuneda õige ulatuslikuks, koosnedes kergejõustikuvõistlustest ja sportlikest mängudest (võrk- ja korvpall, kurnimäng jt.). ALMAVÜ organisatsiooni korraldusel võivad toimuda laskevõistlused väikekaliibrilistest püssidest. Eriti tuleb rõhutada ratsaspordi- ja jalgrattavõistluste korraldamise vajadust. Vähem võimalusi on ujumis- ja raskejõustikuvõistluste läbiviimiseks külanõukogu ulatuses, kuid spordipidustuste kavasse tuleks vähemalt võtta maadlejate, poksijate ja tõstesportlaste demonstratsioonesinemisi. Nende esinemiste juures on vaja anda seletusi ja informeerida pealtvaatajaid nõukogude sportlaste saavutustest.

Pärast lõunat toimub pidustuste ametlik osa. Estraadile tulevad ühiskondlike organisatsioonide esindajad, külalised naaberkolhoosidest, šeffide esindajad, tööeesrindlased. Pärast lühikest tervituskõnet kuulutatakse pidustus avatuks. Mängitakse hümne. Peetakse lühike päevakohane kõne. Sellele järgneb kontsert laulukooride, orkestrite ja rahvatantsurühmade esitusel.

Õhtupoolikul algab tõeline rahvapidu tantsu, laulu ja mängudega.

Rahvalõbustuste osas on huvipakkuvad kolhooside-, brigaadide- ja küladevahelised võistlused. Suurem osa neist võistlustest on koomilise laadiga ja hõlpsasti läbiviidavad. Siin tuleb kindlasti rakendada selliseid populaarseid võistlusi nagu köievedu ja kotisjooks. Noorematele on sobiv rakendada «Soo ületamist» («Kobrulehejooks»). See võistlus baseerub teatejooksu printsiibil (võib rakendada ka pendelteatejooksuna), kus kahel võistkonna võistlejal tuleb läbida võistlusrada nn. kobrulehtedel. «Kobrulehtedeks» on antud kummalegi võistkonnale papitükid ja «soo» (võistlusraja) ületamiseks peavad nad iga sammu sooritamiseks asetama maha kobrulehe, sest katmata maale ei tohi astuda. Kui üks võistleja on «soo» ületanud, annab ta «kobrulehed» oma võistkonna järgmisele võistlejale.

Palju elevust tekitavad pealtvaatajais mitmesugused kombineeritud takistusjooksud. Näiteks selline takistusjooksu variant:

1) 20 m kotisjooksu;

2) võtta kätte 5 eri suurusega palli ja joosta 15 m;
3) ületada püstiseisev kahepoolne maalriredel;
4) läbida kompadel 30 m pikkune rada, millele on asetatud kurikad, kusjuures kurikaid ei tohi ümber ajada;
5) pugeda läbi 50-sentimeetrisest võrust;
6) lusika abil täita kruus ääreni, astuda seejärel üle kõrge pingi ja joosta järgmise takistuseni, vett kruusist maha loksutamata;
7) joosta 30 m, hoides suus lusikat, millel on kartul või pall.

Selliste võistluste variante võib olla väga palju.

Rahvalõbustuste osas tuleb rakendada mitmesuguseid rahvuslikke mänge ja atraktsioone, nagu vägikaikavedamine, sõrmkooguvedamine, rebasepüüdmine, teomeheeksam jne. Neile lisanduvad massi- ja ringmängud, atraktsioonid (märkiviskamine, võrude heitmine, murukeegel jne.). Ei tohi unustada ka kiike. Peamine aga on tants ja laul.

Lõbustuste vaheajal võidakse anda ka lühikesi kunstilise isetegevuse kontserte ja pimeduse saabudes demonstreerida lühimetraažilisi filme.

Oma laadilt on erinevusi jaaniõhtu rahvapeol. Rahvapidu algab siin pimeduse saabudes. Kogu programm koosneb lõbustustest. Kunstilise isetegevuse ettekandeid ei ole sel puhul palju ja need piirduvad rahvalaulude ja -tantsude esitamisega. Näidatakse ka rahvakombeid. Lõbustustena kasutatakse peamiselt rahvamänge ja rahvalikke atraktsioone. Pidulik moment on jaaniku süütamine, mis asub kõrge ridva otsas. Ka maha tehakse tuled, kuid siin tuleb jälgida, et mets ei süttiks. Selleks tehakse tulease põõsastest eemale ja kaevatakse kraav sellele ümber. Kui pidu toimub järve ääres, siis võib tuled süüdata ka järvel väikestel parvekestel.

Rahvapeo edukus sõltub suuresti töö organiseerimisest. Igale töölõigule, ürituste-platsile ja estraadile kinnitatakse aktivistid, kes vastutavad pidustuste kavakohase läbiviimise eest. Igal mängul, võistlusel, kontserdil, kinoseansil jne. on oma vastutav isik.

Pidustuste üldjuhtimist teostab pidustuste komisjon. Iga komisjoniliikme vastutada jääb mingi töölõik. Nii vastutab üks liige poliitmassiliste ürituste (näitused, hüüdlaused, tervitused, päevakohane ettekanne jne.) organiseerimise eest, teine — kunstilise teenindamise (kontserdid, kino, muusika) eest, kolmas — spordiürituste ja liikumismängude eest, neljas — peoplatside ja estraadide kujundamise, ettevalmistamise, radiofitseerimise, valgustamise ja puhastamise eest; viies — eluolustikulise teenindamise (einelaud, müügipunktid, esmaabi, korra säilitamine) eest jne.

Kuigi sellist pidustust viib läbi erikomisjon, ei tähenda see sugugi, et klubi juhataja sellest kõrvale jääb. Otse vastupidi. Klubi juhataja juurde jooksevad kõik niidid kokku. Ta peab kõigi küsimustega olema kursis ja praktiliselt toimub kõigi küsimuste kooskõlastamine tema kaudu.

Kõikjal, kus kogunevad noored oma puhkehetki veetma, ei tulda tavaliselt toime ilma tantsuta. Tants kui seltskondliku suhtlemise ja puhkuse veetmise vorm pakub esteetilist naudingut nii tantsijaile endile kui ka pealtvaatajaile. Vesteldes tööjõureservide õppeasutuste komsomolitöötajatega, ütles M. I. Kalinin: «Miks ma esitasin teile küsimuse tantsu kohta? Ma ei tahaks, et te teeksite lastest kunstlikult vanakesed. Ma ütlen, et ei ole vajalik hoiduda tantsust, sest see õpetab inimesi plastiliselt liikuma. Inimene, kes oskab tantsida, tuleb ka tuppa nagu vaja ja liigub vabalt. Meie noorsugu armastab tantsu. Ma tunnen seda selle noorsoo järgi, keda ma kohtan, ning kui inimesed midagi kord armastavad, siis ei tule seda kunstlikult pidurdada. Tuleb ainult jälgida, et see ei muutuks alaliseks ajaviiteks, vaid oleks vaheldus eks ja puhkuseks.»

Neisse sõnadesse on kätketud õige suhtumine peotantsusse. Ka tantsu tuleb võtta noorte ühe kasvatusvahendina. Peotantsud aitavad kaasa meie noorte kehalisele kasvatusele, arendavad kerget ja vaba liikumist, loomulikku graatsiat, musikaalsust, rütmitunnet, õpetavad valitsema oma keha, muudavad liikumise mõõdukaks, annavad õige rühi ja parandavad kõnnakut.

See, et siiani on klubid väga vähe tegelnud peotantsude õpetamisega, on endaga kaasa toonud halva olukorra meie tantsupõrandatel. Noored ei oska stiilselt ja hästi tantsida. Osa noori, nakatatuna halbadest eeskujudest, viljeleb vulgaarset, tervet ilumeelt solvavat tantsu või moonutatud tantsustiili. Seepärast on klubide ülesandeks õpetada noori õigesti ja esteetiliselt tantsima.

Tantsukursused

Tantsukursused on kõige massilisem moodus noortele peotantsude õpetamiseks. Klubid peaksid iga aasta läbi viima peotantsude kursuse. Peotantsude repertuaar, mis on kindlaks määratud Eesti NSV Rahvaloomingu ja Metoodilise Töö Keskmaja poolt, on ulatuslik. Kaugeltki mitte kõiki neid tantse ei tantsita meie klubides, kuid see ei tähenda, et aeg-ajalt üha uusi tantse juurde ei õpitaks. Enam-vähem on meil tuntud järgmised tantsud, mida tuleb võtta tantsuõhtute repertuaari.

1. Kaera-Jaan — eesti peotants.
2. Jooksupolka — eesti peotants.
3. Liblika polka — eesti peotants.
4. Perekonnavalss — eesti peotants.
5. Reinlender — eesti peotants.
6. Krakovjak (N. Gavlikovski seade) — poola peotants.
7. Pas d'Espagne (A. Tšarmani seade) — hispaania-aineline peotants.
8. Vengerka (lihtne, S. Tšudinovi seade) — ungari peotants.
9. Pas de Quatre (N. Gavlikovski seade).

10. Valss.
11. Fokstrott.
12. Tango.
13. Aeglane valss.

Peale ülalnimetatute on Rahvaloomingu ja Metoodilise Töö Keskmaja poolt soovitatud peotantsude nimekirjas meil vähem tuntud peotantsud.

1. Rahvalik valss (E. Loo seade) — eesti peotants.
2. Poljanka (S. Tšudinovi seade) — vene peotants.
3. Jõekene (S. ja V. Žukovite seade) — vene peotants.
4. Moskva peotants (T. Ustinovi seade).
5. Vene aeglane peotants (M. Hartševnikovi seade).
6. Podgorka (E. Filippovi seade) — siberi peotants.
7. Hopakk (P. Grigorjevi seade) — ukraina peotants.
8. Ukraina peotants (J. Dimmetmani seade).
9. Polka Janka (J. Dimmetmani seade) — valgevene peotants.
10. Aira (L. Basanina seade) — baškiiri peotants.
11. Gjulgaz (D. Boimani seade) — aserbaidžaani peotants.
12. Moldovenjaska (J. Dimmetmani seade) — moldaavia peotants.
13. Moldaavia polka (J. Romanovski seade) — moldaavia peotants.
14. Kartuli (T. Izrailovi seade) — gruusia peotants.
15. Tuuridega masurka (S. Tšudinovi seade) — poola peotants.
16. Valss-masurka (S. Žukovi seade) — poola-aineline peotants.
17. Tšaardaš (A. Tšarmani seade) — ungari-aineline peotants.
18. Tuuridega vengerka (S. Tšudinovi seade) — ungari peotants.
19. Slovaki polka (Z. Reznikovi seade) — slovaki peotants.
20. Tuuridega polka (S. Tšudinovi seade).
21. Tuuridega valss (R. Školnikova ja S. ja V. Žukovite seade).

Peale ülalloetletute on meil tantsitav nii hüplev kui ka kolmesammu polka ja aeglane foks, kuigi viimane ühe raskema tantsuna on levinud võrdlemisi vähe.

Tantsukursus klubis organiseeritakse isemajandaval alusel. Kursuse kulud ja tulud peavad olema sisse planeeritud erisummade eelarvesse.

Et kursust hästi läbi viia, selleks on tarvis organiseerida eelregistreerimist, mis võimaldab enam-vähem õigesti informeerida asjast huvitatuid osavõtumaksu suurusest.

Tantsukursused on olemas alg-, kesk- ja edasijõudnute kavaga. Rahvusvaheliste peotantsude (fokstrott, tango, aeglane valss, aeglane foks) osas on igas kavas olemas kindlad variatsioonid. Aeglast foksi võetakse läbi alles edasijõudnuile, kuna teiste rahvusvaheliste peotantsude osas on kesk- ja edasijõudnute kavas komplitseeritumad variatsioonid. Algkava aga sisaldab peotantsude baasi ja kes selle kava korralikult omandab, võib julgelt tantsupõrandale minna.

Kuna peotantsude nimekiri on ulatuslik, ei saa kogu seda repertuaari omandada ka kolme kursuse vältel, seepärast tuleb tantsuõpetajaga kokku leppida, milliseid tantse antud kursusel läbi võetakse, et seda fikseerida lepingus.

Tähelepanu tuleb juhtida kursusel riietuse küsimusele. Tantsukursus ei ole peoõhtu, vaid treeningutund. Seepärast on tarvis kerget riietust: neidudel avarad seelikud ja sitskleidid, noormeestel tuulepluusid või suvesärgid. Võib kasutada treeningpükse. Jalanõudena on sobivaimad kerged kingad, kindlasti nahktallaga.

Igal kursusel peab olema paarisarv osavõtjaid, võrdne arv neidusid ja noormehi.

Õppeedukuse huvides on kõige otstarbekohasem kursuse tunnid läbi viia kaks korda nädalas 2 tundi korraga. Kuna see aga alati ei ole võimalik, sest see tingib tantsuõpetaja edasi-tagasi sõitmist, siis tuleb paratamatult kursus läbi võtta 5—6 päeva jooksul, viies õhtu jooksul läbi vähemalt 3 tundi korraga.

Tantsukursuse jooksul tuleb käsitleda ka käitumiskultuuri küsimusi.

Kursus lõpetatakse ühise puhkeõhtuga, kus viiakse läbi ka tantsuvõistlus kursantide vahel.

Peotantsuring

Süstemaatilisemaks peotantsu õppimiseks luuakse peotantsuringid. Peotantsuringi ülesandeks on anda teoreetilisi teadmisi tantsu ja eriti peotantsu arengust, anda algteadmisi muusikalisest kirjaoskusest ja tantsumuusikast, arendada rütmitunnet, peotantsulist oskust ja vilumust tantsude praktilise õppimise teel, süvendada käitumiskultuuri, arendada seltskondliku suhtlemise oskust ja vilumust, propageerida stiilset peotantsu rahvahulkades.

Igas peotantsuringi harjutustunnis viiakse läbi üldised treeningharjutused, mis peavad tagama kehakooli ja ühtlasi olema eelsoojenduseks. Iga konkreetse tantsu või variatsiooni õppimisele peavad eelnema spetsiifilised treeningharjutused õpitava variatsiooni kohta. Siis alles järgneb tantsu õppimine, mida võidakse läbi viia kas noormeestele ja neidudele eraldi või koos, olenevalt sellest, kas variatsioonid on mõlemale ühesugused või erinevad. Alles siis järgneb kokkutantsimine.

Kuid peotantsuringi töö ei tohi kaugeltki mitte piirduda ainult tantsu tehnilise õppimisega. Ringi õppeplaanis tuleb ette näha vestlused ühiskondlik-poliitilistel teemadel, tantsu ajaloost, muusikast, käitumisest jne. Tuleb korraldada ka tantsuetenduste, -filmide ja -demonstratsioonide ühiskülastamist ja nende arutlemist. Peotantsuringist osavõtjaid rakendatakse puhke-, tantsu- ja mängude õhtutel aktivistidena jne.

Tantsuringi juhiks peab olema vilunud tantsupedagoog. Vanemate peotantsude õpetamisel saab rakendada rahvatantsujuhte.

Peotantsude demonstratsioonid ja võistlused

Peotantsude demonstratsioonid on mõjuvaks vahendiks stiilse ning esteetilise tantsu propageerimiseks. Demonstratsiooni puhul on sobiv läbi viia väike vestlus tantsude tekkimisest ja arengust, kaasaegsete peotantsude ajaloost, peotantsude otstarbest ja kasvatuslikust tähtsusest jms.

Demonstratsioon võib toimuda kas rühma või üksikpaaride esituses. Rühmalise demonstratsiooni puhul rakendatakse kogu peotantsuring või paremik sellest demonstreerijatena. 1—3 paari demonstratsiooni korraldamisel tuleb välja valida parimad tantsijad, kusjuures valik toimub ringisisese võistluse abil, või demonstreerib tantsupedagoog ise.

Olenevalt saali suurusest eraldatakse demonstreerijate valdusesse ½ või isegi rohkem põrandapinnast, piirates selle osa toolidega, kuhu istuvad pealtvaatajad. Orkestriga tuleb kooskõlastada esitatavate tantsude meloodiad, tempod ja lugude kestused.

Sellised tantsud nagu fokstrott, tango ja aeglane valss on õigem esitada kahel kujul: 1) alg- ja keskkava variatsioonide ulatuses, s. o. sellises ulatuses, nagu neid tantse tantsitakse pidudel, ja 2) võistlustantsuna, nagu on õpitud edasijõudnute kursustel ja peotantsuringis. Viimane esituslaad kujutab peotantsude kõrgemat astet ja keeruliste variatsioonide tõttu, milliseid pole võimalik tavalisel peol suures rahvahulgas sooritada, vajab süstemaatilist tehnilist ettevalmistust. Alg- ja keskkava demonstreerimine aga näitab, et ka lihtsate variatsioonidega stiilne tants on ilus ja seejuures kõigile kursuste kaudu omandatav.

Tantsuvõistlusi võib korraldada ühel üritusel kas ainult ühes tantsus või ka mitmes tantsus. Tantsus, mida oskab enamik noori (näiteks valss), võib korraldada võistluse peoõhtust osavõtjate vahel. Selleks palutakse soovijaid end registreerida või lastakse rahvast tantsida valssi ja aktivistid selgitavad välja paremad paarid, kelle vahel viiakse läbi võistlus.

Võib aga korraldada ka võistlusi selleks ettevalmistunud paaride vahel. Siin on võistlejate kasvulavaks peotantsuring. Need võistlused võivad olla nii peotantsuringi sisemised võistlused kui ka rahvamajade vahelised võistlused.

Võistluste läbiviimiseks moodustatakse kompetentne žürii. Ka võistluste jälgijail võib lasta kaasa rääkida, jagades neile välja «hääletussedelid». Otsustav on ikkagi žürii seisukoht, kuid tuleb teatada ka «hääletuse» tulemused.

Žürii lepib kokku hindamise süsteemis. Loosi teel saavad paarid järjekorranumbrid, mis kinnitatakse noormeestele seljale, nii et number oleks kõigile nähtav. Võistlevad paarid tantsivad algul kõik valssi. Siis jagatakse paarid ühesuurustesse rühmadesse, 3—4 paari rühmas. Ühe rühma paarid tantsivad korraga. See kujutab endast eelvõistlust, millest paremad paarid pääsevad edasi

teise vooru. Kui on tarvis, viiakse läbi ka kolmas voor — finaalvõistlus, et lõplikult välja selgitada võitjad.

Kui viiakse läbi võistlus mitmes tantsus, siis tuleb kõigil rühmadel järgemööda tantsida enne läbi üks tants, siis järgneb teine jne. See annab parema ülevaate iga tantsu kohta eraldi ega väsita võistlejaid.

Sel ajal, kui žürii peab nõu, tuleb lasta tantsida publikul.

Võistluse tulemused tehakse teatavaks samal õhtul ja võitjaile antakse diplomid ja preemiad väikeste mälestusesemete näol.

TÖÖ LASTEGA KLUBIS

Klubi võib osutada suurt abi lastevanematele, koolile ja pioneeriorganisatsioonile laste kommunistlikul kasvatamisel.

Klubis lastega tehtav töö võimaldab laiendada nende silmaringi, aitab kaasa nende vaimsele ja füüsilisele arengule, kasvatab lastes tööarmastust. Klubi aitab koolil ja pioneerimaleval organiseerida laste kultuurset vaba aja veetmist.

Lastel, eriti poistel on palju ülevoolavat energiat ning nad tahavad alati millegagi tegelda, et seda energiat kuskil rakendada. Kui lastel aga pole kasulikku tegevust, hakkavad nad igavuse tõttu vallatlema, mis võib viia isegi huligaanitsemiseni. Siin on süüdi eelkõige lastevanemad, kes ei oska või aja puudusest tingitult ei saa suunata lapsi kasulikule tegevusele. Laste kasvatamisel ja nende huvide arendamisel saavad väga palju kaasa aidata klubid, kui need töötavad käsikäes kooli ja pioneeriorganisatsiooniga.

LASTE VABA AJA VEETMINE KLUBIS

Lapsed armastavad mängida. Mäng aga ei tohi olla ainult lihtsaks vaba aja möödasaatmise vahendiks, vaid see peab kasvatama ja arendama last. Selleks on väga suured võimalused just klubil, kelle ülesandeks on leida inimene, kes organiseeriks lastele igakülgse sisuka ja lõbusa puhkuse, seda eriti puhkepäevadel ja koolivaheaegadel. Ka argipäevadel on hea, kui õhtupoolikul korraldatakse klubis lastele mitmesuguseid üritusi, näiteks kunstiliste ja populaarteaduslike filmide demonstreerimine, lasteraamatute lugemine, tantsude ja laulude õppimine jne. Väga soovitav on laialdaselt praktiseerida klubides mitmesuguseid lasteõhtuid ja -pidusid, nääripuud, lastekarnevali, mängude õhtuid, spordipidusid, isetegevuskontserte naabruses asuvas koolis ja palju muud.

Puhkepäevadel on soovitav mudilastele korraldada muinasjutuhommikuid, kus esinevad nukuteater, kostüümeeritud tegelased muinasjuttudest jne. Seda võivad teha näiteringi liikmed, kelle ülesandeks on lastega töötamine. Hea on, kui lapsed ise esinevad mudilastehommikul. Suurematele lastele võib kogemustega maletaja juhtimisel klubis korraldada välkturniiri males

või kabes. Niisuguseid turniire võib läbi viia eri klasside meeskondade vahel. Meeskond, kellel on rohkem punkte, on võitja.

Talvel võib klubi organiseerida lastele spordipidusid, jääkarnevale, külaskäike naaberküla õpilastele või linna šeffidele jne.

VESTLUSED

Argipäevade õhtupoolikuil, kui klubis ei toimu üritusi täiskasvanuile, võib korraldada keskmise ja vanema kooliea õpilastele huvitavaid nõukogude teadusele ja tehnikale pühendatud vestlusi ja õhtuid, näiteks: elekter ja selle kasutamine tööstuses ning põllumajanduses; sisepõlemismootor (sellele järgneva auto, traktori, diiselmootori ja mootorratta vaatlemisega); keemia tähtsus meie elus, eriti põllumajanduses; kuidas palju tööjõukulu nõudvate protsesside mehhaniseerimine kergendab inimese tööd ja tõstab tööviljakust jne. Rea vestlusi võib pidada vene ja nõukogude teadlaste töödest, kodumaiste maadeuurijate ja geograafide avastustest, Arktika ja Antarktika vallutamisest, nõukogude ekspeditsioonidest. Kõik see aitab kaasa laste arenemisele, kasvatab huvi teaduse vastu.

Samuti on soovitav vestelda lastega neile arusaadavas vormis ateistlikel teemadel. Nii võiks nendele rääkida elu tekkimisest maa peal, sellest, kas on võimalik ette näha tulevikku, mis on tähed, päike ja kuu, prohvetlikkus, ennustamised ja teaduslik ettenägelikkus, kuidas inimene sai teada, mis oli miljoneid aastaid tagasi jne.

Vestlusi viivad tavaliselt läbi õpetajad, põllumajanduse spetsialistid, arstid. Kuid on hea, kui ka vanemate klasside õpilased esinevad referaatidega ja abistavad õpetajaid näitlike vahendite demonstreerimisel.

Lastele võib klubis korraldada teaduslik-tehnilisi õhtuid, mida on soovitatav ette valmistada laste aktiivsel osavõtul. Kui näiteks teemaks on elektrifitseerimine, võivad pioneerid ette valmistada plakateid V. I. Lenini tsitaatidega elektrifitseerimise tähtsusest jne.

Seitsmenda klassi õpilased võivad valmistada huvitavaid fotomontaaže elektrienergia kasutamise võimalusest ja demonstreerivaid stende, mis näitavad, kuidas saadakse elektrivoolu, kuidas tehakse elektrijuhtmeid, kuidas pannakse kohale elektrikontaktid jne.

Niisugusel õhtul võivad pioneerid esineda lühiteadetega teadlaste panusest elektrotehnika arenemisse, Petrovi kaarest, Jablotškovi kuulsast vene valgusest, raadio leiutamisest A. S. Popovi poolt. Neile teadetele kaasnevad katsed omatehtud näitlike õppevahenditega.

Selline õhtu jääb lastele kauaks meelde, eriti veel siis, kui sellele järgneb ekskursioon lähimasse elektrijaama.

Õpilaste osavõtul võib ette valmistada ka teisi õhtuid. Nii näiteks võib korraldada õhtuid, kus räägitakse elektripirni, kangaste, kellade, raamatute jne. valmistamisest. Õhtu teemaks võiks olla: «Peerust elektrilambini», «Postitõllast lennukini», «Hanesulest kaasaegse trükimasinani», «Nõukogude autod», «Lennata kõigist kiiremini, kõrgemale ja kaugemale» jne.

Et vestlused oleksid elavad ja lastele hästi arusaadavad, on väga teretulnud diafilmide näitamine. Diafilmide näitamiseks vajaliku filmoskoobi võivad klubile valmistada lapsed oma jõududega.

KINO LASTELE

Üheks massilise kultuuritöö põhiliseks vormiks keskmise ja vanema ea õpilastega on lasteseansid kinos.

Kino on heaks abistajaks koolis omandatud teadmiste kinnistamisel.

Klubi peab regulaarselt organiseerima kunstiliste, dokumentaal- ja populaarteaduslike filmide demonstreerimist õpilastele. On soovitav, et pärast filmide demonstreerimist esineks lühikese selgitava vestlusega kas õpetaja või pioneerijuht. Filme võib demonstreerida ka tsükliliselt. Nii näiteks võivad olla filmitsüklid vennasvabariikidest, väljapaistvatest kunstnikest ja kirjanikest, tehnikauudistest või põllumajanduse eesrindlastest, mitmesugustest elukutsetest jne.

Kasulik on moodustada klubi juurde kinoring vanematest õpilastest. Kinoringi liikmed aitavad ette valmistada kinoseansse, neid reklaamida ja olla kinoseanssidel korrapidajateks. Kinomehaanikute abiga võib organiseerida kinoprojektsiooni-aparatuuri ja elektrimootori töö tundmaõppimist.

ÕPILASTE KOHTUMISED TÖÖEESRINDLASTEGA

Meeldejäävaks on lastele vestlused ja kohtumised tööeesrindlastega — kolhoosnikute, tööliste, agronoomide, arstide, tehnikaala spetsialistide ja Suurest Isamaasõjast osavõtnutega.

Niisugused kohtumised aitavad palju kaasa õpilaste kõlbelisele kasvatusele, aitavad kasvatada lastes armastust töö vastu, soovi saada kõrgete saakide meistreiks, äratavad püüet teadmiste poole, huvi ühe või teise teaduseharu vastu.

Sellistel kohtumistel võib vestelda väga mitmesugustel teemadel: NSV Liidu rahvaste ajaloost, meie kommunistlikust parteist, kommunistlikust noorsooühingust, maa looduslikest rikkustest, nõukogude uurijate tööst ja võitlusest, ehitajatest, leiutajatest, piirivalvuritest, tööstusettevõtete ja põllumajanduse meistrite kuldsetest kätest.

Klubi juhataja ülesanne ei ole ainult leida sobivat inimest, kes lastega vestleb, vaid ta peab ka suunama vestlejat, abistama sellel valmistuda lastele arusaadavaks ja veenvaks ettekandeks. Klubi juhataja peab vestlejale eelnevalt selgitama, kui vanad ja missuguste huvialadega on need lapsed, kellega vesteldakse.

EKSKURSIOONID

Ekskursioon on parim vahend keskmise ja vanema kooliea õpilaste silmaringi laiendamiseks.

Lastele on soovitav korraldada ekskursioone põldudele, kasvuhoonetesse, farmidesse, remondi- ja tehnikajaama, sovhoosi, läheduses asuvasse vabrikusse, raudteejaama, telegraafi, kolhoosi elektrijaama, kolhoosi raadiosõlme.

Ekskursiooni ajal jutustavad ekskursiooni juht ja kohapealsed töötajad oma tööst, räägivad iga elukutse vajalikkusest, millega abistavad lapsi tulevase elukutse valikul.

TÖÖ RAAMATUGA

Raamatukogudes moodustavad lugejatest suure osa õpilased. Raamatukogutöötajate ülesandeks on suunata lapsi kirjanduse valikul.

Lapsed võtavad meelsasti osa läbiloetud raamatu ühisest arutlemisest, mispärast on väga tähtis korraldada keskmise ja vanema kooliea õpilastele kirjandusõhtuid. Kirjandusõhtutel võib arutada näiteks raamatuid: Fadejev — «Noor Kaardivägi», kus ühtlasi antakse lastele ülevaade kirjanikust ja tema teistest raamatutest.

Võib läbi viia ka noorte lugejate konverentsi, mis on pühendatud mõne noore kirjaniku loomingule.

Noorte lugejate konverentsideks või kirjandusõhtuteks on väga sobiv korraldada raamatunäitust, kus võib välja panna peale raamatute veel plakateid, laste eneste jooniseid ja illustratsioone.

Koos pioneerijuhiga organiseerivad klubi töötajad lasteajakirjades ja -ajalehtedes ilmunud jutustuste ja olukirjelduste arutelu. Eriti tähtis on juhtida tähelepanu artiklitele, följetonidele, jutustustele, milles puudutatakse noorte moraali- ja käitumise küsimusi, kus avaneb noore nõukogude inimese kõlbeline pale. Näiteks: «Pioneer kodus», «Suhtumine vanematesse», «Mida me nimetame tõeliseks seltsimehelikkuseks», «Aususest ja õiglusest», «Kuidas kasvatada tahtejõudu», «Kuidas tugevdada mälu» jt. Arutelul on soovitav näidetena tuua ka juhtumeid kohalikust elust.

Lapsi tõmbavad kaasa ka mitut liiki kirjanduslikud mängud.

Kunstimeelt aitavad laste juures arendada muusika, laul, tants, kujutav kunst. Klubi ülesandeks on tutvustada lapsi nõukogude rahva rikkaliku muusika- ja laululoominguga, õpetada kuulama ja mõistma muusikat, õpetada neid laulma.

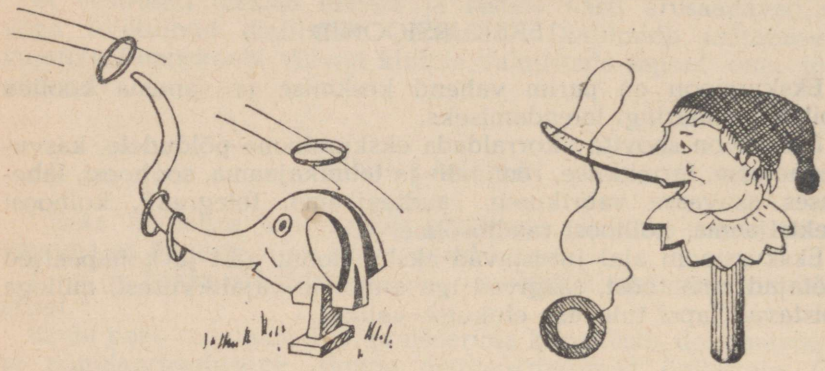

Joonis 44. Rõngaste täpsusvise

Laste jaoks on meie heliloojad kirjutanud palju muusikapalu ja laule. Klubi juhatajal on tarvis leida inimene, kes neid lastele õpetaks.

Lastes muusika vastu huvi äratamiseks tuleb klubis korraldada vastavaid muusikaõhtuid. Niisuguseid õhtuid on sobiv alustada lühikese ülevaatega heliloojast, kellele õhtu on pühendatud, seejärel tuleks ette kanda paar tema muusikapala ja kui võimalik näidata heliloojast diafilmi. Helilooja muusikapalade tutvustamiseks võib muude võimaluste puudumisel kasutada heliplaate.

Kui õhtu teemaks on rahvalaulud, võiks õhtu järgmiselt üles ehitada.

Kõigepealt kõneleb kas muusikaõpetaja, klubi juhataja, pioneerijuht või keegi teine sellest, kuidas tekkis rahvalaul, seejärel aga lastakse lastel kuulata heliplaatidelt parimaid koorikollektiive. Nüüd järgneb jälle lühike selgitus sellest, kuidas heliloojad töötavad rahvalikke meloodiaid ümber, luues nende ainetel koorilaule ja isegi ooperimotiive.

Laste muusikalisele arenemisele aitavad kaasa ka klubis lastele korraldatavad laulude õhtud. Neid oleks soovitav korraldada aastas kaks korda — suvisel ja talvisel õppevaheajal.

Niisugusel õhtul esinevad tavaliselt lastekoor ja parimad solistid. Õhtu eesmärgiks on koorilaulu propageerimine nii õpilaste kui ka lastevanemate seas.

Laste kunstilise kasvatuse üheks osaks on laste tutvustamine parimate kujutava kunsti teostega. Lastel võib soovitada koguda

silmapaistvate maalide ja skulptuuride reproduktsioone, mida võib leida paljudest ajakirjadest, samuti antakse neid välja postkaartidena, komplektidena jne. Nii võib klubi luua oma «pildigalerii» ja organiseerida aeg-ajalt reproduktsioonide näitusi, kus võib samal ajal läbi viia vestlusi kujutava kunsti küsimustes.

Koos kooliga loob klubi laste kunstilise isetegevuse ringid. Laste näiteringist võtavad tavaliselt osa vanemate klasside pioneerid ja õpilased. Näiteringi repertuaar koosneb kooli poolt soovitatud lastenäidendeist, instseneeringuist või kirjandusteoste katkendeist. Täiskasvanute näidendeid ei ole soovitav lastega lavastada. Näidendi valimine ja lavastamine peab toimuma tihedas koostöös õpetajaga. Repertuaari laste jaoks ja kasulikke näpunäiteid võib leida spetsiaalses väljaandes «Kooli isetegevusnäitelava». Lühinäidendeid, laule, tantse võib leida ka ajakirja «Pioneer» veergudelt.

Kui koolis puudub lastekoor, võib selle luua klubi juurde.

Kõrvuti lastekooriga võib organiseerida rahvapilliorkestri. Selleks võivad lapsed kasutada kodus olemasolevaid mandoliine, kitarre, balalaikasid, kandleid, viiuleid. Tööd kergendab muidugi ka see, kui klubil on olemas vastav pillide komplekt.

Soovitav on samuti organiseerida lastele kujutava kunsti ring. Kõikjal leidub lapsi, kes armastavad joonistada ja voolida. Õppides ringis saavad nad abistada klubi kunstilisel kujundamisel, valmistada plakateid.

Tütarlapsed tegelevad meeleldi kudumise, väljaõmblemise ja punumisega, seepärast tuleb klubis luua ka nende jaoks vastavaid ringe.

Lastele meeldib väga vaadata nukuteatri esinemisi. Kuid paljud lapsed mängiksid seal meeleldi kaasa või abistaksid teatrile vajalike esemete valmistamisel. Näitlejaid saab muidugi näiteringist, dekoratsioone — sirme, nukke jne. — aga aitavad valmistada kujutava kunsti ja käsitööringi liikmed. Nukunäidendile on aga vaja ka saatemuusikat, ja siin abistab suure rõõmuga muusikaring. Nukuteatri juures leidub huvitavat tööd ka elektrikutele, puutöömeistritele, dekoraatoreile jt. Ühe sõnaga, tööd jätkub kõigile, eriti aga poistele, kes tavaliselt meeleldi ei lähe näiteringi.

Nukuteater võib osutada kasvatustööle suurt abi, tema abil võib kajastada kõige mitmekülgsemalt laste koolielu, käitumist jne. Kõrvuti trükis ilmunud nukunäidenditega võivad õpilased õpetaja juhendamisel luua oma repertuaari. Nukuteatri juhtimise võib enda peale võtta pioneerijuht või keegi õpetajatest, kellel on sel alal vastavad eelteadmised. Abi saamiseks võib pöörduda ka rajooni või linna pioneerimajade poole.

Nukuteater ei nõua spetsiaalset lava. Seda asendab tavaline puuraamidest riidega ületõmmatud sirm. Dekoratsioone võivad noored kunstnikud maalida paberile, kartongile, papile või vineerile. Lava valgustust ja valgusefekte võib saada endavalmistatud reflektorite abil. Kogu tööd võib teha laste eneste jõududega.

(Üksikasjalisemalt on räägitud nukuteatrist «Pioneerijuhi käsiraamatus».)

Klubil tuleks hoolitseda ka kehakultuuri- ja sporditöö laiendamise eest laste hulgas. Kui läheduses puudub spordiväljak, siis oleks hea luua laste suvine spordiplats, talvel aga liuväli, kelgumägi ja suusabaas. Kuidas ehitada väljakut ja millist inventari on vaja kehakultuuri- ja sporditöö arendamiseks, selle kohta on juhised antud peatükis «Kehakultuur ja sport». Tuleb püüda selle poole, et kõik 13—14-aastased õpilased sooritaksid OVTK normid.

Et tõmmata rohkem õpilasi sporditööle, luua sektsioone ja ringe, on vaja läbi viia võistlusi üksikute spordialade kaupa, male- ja kabeturniire, suusaretki, mänge liuväljal jm.

Õpilastest võib klubi juures moodustada võrkpalli-, jalgpalli-, kurnimängumeeskonnad ja malesektsiooni.

KLUBI OSA LASTE TÖÖKASVATUSES

Klubi võib ära teha suure töö laste töökasvatuse alal, organiseerides pioneeride ja kooliõpilastega mitmesugust ühiskondlikult kasulikku tööd, tõmmates neid kaasa klubi sisustamisele, korraldades ekskursioone ja luues tehnikaringe.

Pioneeriea nooremale astmele (3.—5. klassid) moodustatakse ringid, mis aitavad lastes kasvatada kõige lihtsamal viisil armastust töö vastu. Enamlevinuks on «Osavate käte ring». Selles ringis õpivad lapsed tegema paberi- ja kartongitöid: valmistavad kartongist õppevahendeid, teevad herbaariumidele ja ajalehtede komplektidele kaasi, köidavad raamatuid ja ajakirju. Vanemad õpilased võivad teha juba plekist, traadist või puust lihtsamaid esemeid — sisustust lugemistoa, ringide, kooli jaoks, meisterdada mitmesuguseid lauamänge ja atraktsioone.

Vanemate õpilaste jaoks on soovitav luua raadio-, noorte tehnikute, lennuki- ja laevamudeli, foto-, auto-motoringe. Neid tuleb õpetada töötama traktoril ja teistel põllutöömasinatel, tutvustada neile mootorite ehitust, õpetada lihtsamaid remonttöid auto, traktori ja põllutöömasinate juures. Kõike seda tuleb noortele õpetada tehnikaringides. Töö tehnikaringides meeldib eriti poistele.

Tehnikaringide juhatajaid võib leida remondi- ja tehnikajaama insener-tehnilise personali, sovhoosi ja kolhoosi põllumajanduse spetsialistide hulgast.

Maakoolide õpilastes on vaja igati kasvatada huvi põllumajanduse vastu, sisendada armastust töö vastu põldudel ja farmides. Klubi on kohustatud koos kooliga, tõmmates kaasa põllumajanduse eriteadlasi, looma noorte naturalistide ringe, katseaedu, koguma herbaariume, valmistama plakateid eesrindlaste töökogemustest, valmistama makette ja mudeleid kolhoosi ehitustest, mehhaniseeritud farmidest, korraldama ekskursioone, eriti rahvamajanduse näitustele.

Peale ekskursioonide korraldamise põldudele ja farmidesse organiseerib klubi aktiiv laste osavõttu põllukultuuride hooldamisest, noorloomade kasvatamisest karjafarmides, umbrohu hävitamisest jne.

Lai tegevusväli laste töökasvatusel ja ühiskondlikult kasulikul tööl on ka klubis endas. Tüdrukud ja poisid võivad kaasa aidata korrapidamisele klubis, valmistada plakateid ja kuulutusi, viia teateid kolhoosnikutele toimuvate kinoseansside, näidendite ja teiste massiürituste kohta. Vanemad õpilased võivad remontida klubi mööblit, sisustada klubiruume, kaunistada fassaadi, abistada seina- ning satiirilehe väljaandmisel jne.

Raadiotehnika huvilised vanematest klassidest võivad kellegi täiskasvanu juhtimisel asuda klubi radiofitseerimisele. Noored elektrikud võivad aga korrastada lavavalgustuse.

Fotohuvilised võivad enda peale võtta fotolehe väljaandmise, organiseerida klubis fotonäituse, kus kajastatakse kolhoosi arengut, tuues siin ära nii tema edusammud kui ka puudused. Laste abiga võib valmistada näitlikke vahendeid loodusteaduslikeks ja põllumajanduslikeks loenguteks.

Noortele naturalistidele võib teha ülesandeks klubi ümbruse kaunistamise, toalillede eest hoolitsemise.

Käsitööringi tütarlapsed võivad valmistada kauneid aknaeesriideid ja laudlinu puhketoa jaoks.

Pioneerid-raamatusõbrad korraldavad lugemistuba, parandavad raamatuid ja köidavad ajalehti, aitavad läbi viia lugejate konverentse.

Vanemad õpilased võtavad suure huviga osa agitbrigaadide tööst — sooritavad suusa- ja jalgratta-agitretki, toimetades elanikele kätte üleskutseid, plakateid kaugematesse farmidesse ja brigaadidesse.

Lapsed võtavad meelsasti osa igast klubi üritusest, neid on vaja ainult kaasa tõmmata. Kuid ei tohi unustada, et iga liiki ühiskondlikke kohustusi tuleb anda ettevaatlikult, nii et need oleksid lastele jõukohased ega muutuks koormavaks.

SUVINE KOOLIVAHEAEG

Õppeaasta vältel töötab klubi lastega peamiselt õhtuti ja puhkepäevadel. Suvel on aga teine olukord. Lapsed on õppetööst vabad, vanemad nende hulgast võtavad jõudumööda osa kolhoositööst ja on sellega suurema osa päevast kinni. Nooremad aga on enamasti omapead, kuna ka lastevanemad on tööga seotud. Sellepärast on klubil koos kommunistlike noorte ja õpetajatega vaja nooremate laste eest hoolitsemine võtta enda peale. Töö tuleb seada nii, et lapsed veedaksid kasulikult ja lõbusalt oma aega vanemate inimeste juhtimisel.

Suveks on soovitav klubi juurde või selle lähedusse ehitada laste mänguväljak, kus saab läbi viia liikumismänge.

Kui niisuguse väljaku rajamine on seotud raskustega, võib klubi läheduses, puude all luua väikese nurgakese lastele. Esimese kolme klassi õpilastele tuleb siin korraldada raamatute lugemist, lauamänge või pallimänge. Nende lastega võib klubi organiseerida mängude, joonistuste valmistamist, minna metsa marjule, seenele, ravimtaimi korjama, korraldada lihtsamaid spordivõistlusi, õpetada uusi laule.

Nendele õpilastele, kes päeval töötavad põllul, tuleb klubil korraldada õhtustel tundidel meelelahutusi. Hea meelega mängivad lapsed vabas õhus lauamänge, vaatavad huvitavat diafilmi, mängivad võrkpalli või kurni. Vanemate õpilaste jaoks võib klubi organiseerida puhkepäevadel huvitavaid ekskursioone, mitmesuguseid spordivõistlusi, kinoseansse.

Rääkisime mitmesugustest massilise kultuuritöö ning kehakultuuri- ja sporditöö vormidest lastega. Ühes klubis lubavad tingimused mõnevõrra laialdasemalt arendada laste kunstilist isetegevust, teises — tehnika-alast tööd, kolmandas — kehakultuuri ja sporti. Siinjuures peavad klubi töötajad püüdma selle poole, et klubi oma tööga haaraks erineva vanusega lapsi, lähtuks nende omapärast, rahuldades pioneeride ja kooliõpilaste igakülgseid huvisid, tuginedes nende isetegevusele ja initsiatiivile.

Klubi poolt teostatav massiline kultuuritöö lastega peab toimuma tihedas koostöös kooli, komsomoliorganisatsiooni ja lastevanematega. Kooli soovitused laste töö sisu ja meetodite kohta on klubile kohustuslikud. Palju praktilisi nõuandeid leiavad klubi töötajad pioneerijuhtide ja pioneeride jaoks välja antud spetsiaalses kirjanduses.

PEDAGOOGILINE PROPAGANDA

Igas nõukogude perekonnas saadakse aru, et lapsi on vaja kasvatada terveteks, vastupidavateks, ustavateks kodumaale, et neid ette valmistada tulevaseks tööks. Lastevanemad otsivad õiget teed selle suure ülesande täitmiseks, ning siin peab klubi oskama vastata kõikidele lastevanemaid huvitavatele küsimustele.

Paljud klubid organiseerivad koos kooliga lastevanemate lektooriume, kus viiakse regulaarselt läbi loenguid laste kasvatamisele pühendatud küsimuste kohta ja korraldatakse kollektiivseid arutelusid.

Arutlusele võivad tulla niisugused probleemid nagu: «Suhted vanemate ja laste vahel», «Lastevanemate side kooliga», «Seltsimehelikkuse ja sõprustunde kasvatamine lastes», «Eeskuju ja jäljendamine kultuurse käitumise harjumuste ja reeglite kasvatamise vahendina».

Arutlused algavad tavaliselt lühikese ettekandega, siis võtavad sõna ülestõstetud küsimuste kohta koosolekust osavõtjad. Soovi-

tav on, et sõna võtaksid need lastevanemad, kelle kasvatustöö kogemused võivad olla kasulikud teistele.

Üheks tähtsamaks klubi töö vormiks teemal «Abiks lastevanematele», on pedagoogide ja arstide konsultatsioonid. Siin võib isa või ema saada vastuse konkreetsele, neid huvitavale küsimusele. Arstid annavad nõu lapse hügieeni küsimustes. Pedagoogi või arsti konsultatsioonipäevast tuleb teatada kõigile klubi piirkonnas elavaile kodanikele.

KUIDAS VALMISTADA NUKUTEATRILE NUKKE

Nukkude tegemisel peetakse lihtsamaks käpiknuku valmistamist.

Niisugune nukk ei paista silma erilise ilu poolest. Tal on lühikesed käed, üks õlg on madalam teisest, ta on kõverkülg. See on tingitud sellest, et ta kehaks on inimese käsi, nimetissõrm asub peas, pöial ja keskmine sõrm moodustavad nuku käed, nimetasõrm ja väike sõrm on surutud peopesa vastu.

Joonis 45. Käpiknukk

Vahest tõmmatakse nukke kätte teisel viisil: pähe asetatakse kaks sõrme, nimetissõrm koos keskmisega.

Nuku valmistamist alustatakse kõige keerulisemast ja suuremat töökulu nõudvast protsessist — nuku pea valmistamisest. Tavaliselt tehakse see pabermassist.

Pea mõõtmed, mõõtes näopoolsest osast, ei tohi ületada 7—8 cm. Näojooned peavad olema tugevad, kaugemal istuvail pealtvaatajail ei ole muidu nägu näha. Pea kuju peab olema lihtne ja selge.

Eriti tähtis on, et profiil oleks selgepiiriline, sest nukk seisab sageli küljega vaataja poole.

Kuivanud pabermass lõigatakse kõrvade tagant üle pea pooleks. Pea tagumine osa eemaldub kergesti savist (plastiliinist) mudelist. Seejärel tuleb eemaldada näopoolne külg. Mõlemad peapooled õmmeldakse vastavalt pea kujule kokku. Õmblus kleebitakse kinni paberitükikestega. See tehtud, puhastatakse pead liivapaberiga hõõrudes senikaua, kuni pind muutub siledaks, misjärel see kaetakse krundiga.

Krunti valmistatakse talgist või hambapulbrist, mis segatakse tisleriliimiga, lisades juurde mõne tilga õlilakki.

Krunditud pead on kerge katta ükskõik missuguse värviga (soovitav õli- või pastavärvid).

Juukseid, habet ja vuntse on võimalik teha sobivast niidist, nahast, villast, takust, lahtiharutatud nöörist.

Silmadeks võib kasutada pärleid, läikivaid nööpe, nääripuuehete kilde. Läikivad silmad teevad pea pööramisel muidu liikumatu näo elavamaks ja väljendusrikkamaks.

Nagu juba öeldud, on nuku kehaks inimese käsi. Vastavalt mängija käele tehakse spetsiaalne kolmesõrmeline kinnas.

Joonis 46. Käpiknuku valmistamine

Nuku käelaba lõigatakse riidest kindakujuliselt välja. Parem on alguses joonistada niisugused labakindad kahekordselt kokkupandud riidetükile, misjärel need traageldatakse kokku. Enne väljalõikamist tuleb kindad tiheda õmblusega läbi õmmelda. Pärast väljalõikamist pööratakse kinnas parempidi, topitakse vatti täis ja õmmeldakse masinal läbi.

Kinda keskmise osa külge, sinna, kuhu pistame nimetis- ja keskmise sõrme, kinnitame nuku pea. Kui peal puudub tugev kael, tehakse auk kas ühe või kahe sõrme jaoks. Ümber kaelaavause kleebitakse krae ja alles krae külge õmmeldakse kinnas.

Jalad tehakse ainult nendele nukkudele, kellel on neid vaja tegevuse käigus. Jalad valmistatakse pabermassist (juhul, kui nukul on jalas saapad) või õmmeldakse riidest ja täidetakse vatiga.

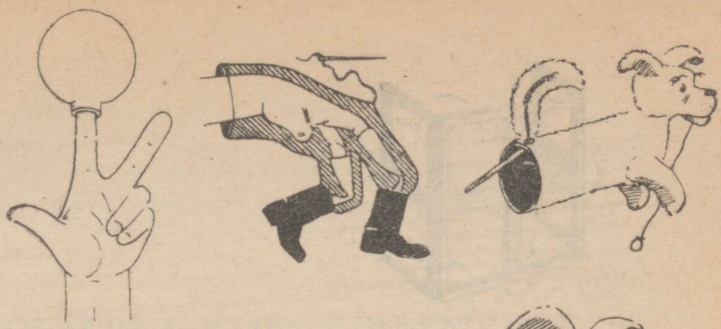

Joonis 47. Nukk-looma valmistamine

Jalgadesse pannakse kartongist kokkuõmmeldud torukesed, kuhu mahuksid mängija sõrmed. Siis võib nukk vabalt liigutada jalgu, panna ühe üle teise jne.

Nuku kostüüm lõigatakse välja vastavalt ta kujule (kindale). Tingimata on vajalikud kostüümi iseloomustavad detailid (krae, pintsakurevääärid, lips, karusnahast krae, kasukanööbid, väljaõmmeldud püksid, traksid jm.).

Nukud-loomad valmistatakse samuti nagu nukud-inimesed, ainult pead ei värvita, vaid kaetakse materjaliga, mis kõige rohkem sobib kujutatava looma naha imitatsiooniks. See võib olla karvane baika, plüüš, froteeriie (mitte aga väga pika karvaga kasuknahk). Looma kõrvad valmistatakse eraldi ja õmmeldakse hiljem külge.

Valmistades nukku-looma, võib läbi saada ilma kindata: nuku keha tuleb välja lõigata materjalist, mis kujutab looma nahka, ja sellele õmmeldakse pea.

Looma kuju väljalõikamine on väga raske, sest kõigepealt tuleb lõigata torukujuline keha, sellesse teha käppade augud ja nende külge kinnitada käpad. Liikuva suuga nuku-looma võib valmistada, kohandades selleks mängija käe.

Lõpetades töö nukkudega, tuleb asuda sirmide, dekoratsioonide ja butafooria valmistamisele.

Sirm on nukuteatrile lavaks, ülemine sirmi äär piirab nukkude liikumise välja. Sirmile ja sirmi taha pannakse dekoratsioonid.

Joonisel on näidatud lihtsa kaheksaosalise kokkupandava sirmi näidis. Sirmi kõrgus sõltub kõige pikema näitleja kasvust, kuid ei ole tavaliselt kõrgem kui 165—170 cm. Sirmi laiuseks on 3—4 m (eesmine osa ja küljed kokkuarvestatult).

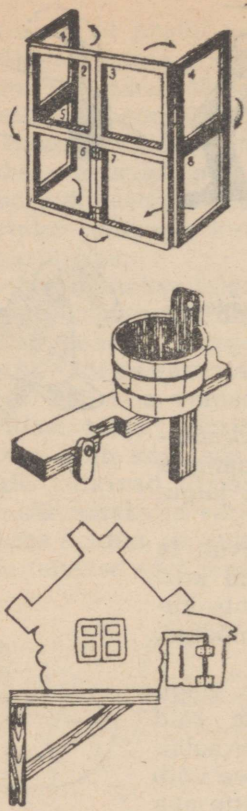

Joonis 48. Dekoratsioone nukuteatrile

Lava eesäärele paigutatakse need butafooriaesemed, mida nukud vajavad tegevuse käigus. Esemed tuleb kinnitada ääre külge, et nad tõuke või liigutuse korral ei kukuks sirmi taha või vaatesaali.

Kõige lihtsamad ja üldkasutatavamad kinnitusvahendid on kujutatud joonisel.

Suuremad dekoratsioonid, mis iseloomustavad tegevuspaika, pannakse üles lava tagapõhja spetsiaalsetele liikuvatele küljeliistudele.

NÕUANDEID KLUBI KUNSTNIKELE

Klubi kunstnik peab tundma kujundustehnika elementaarseid võtteid ja oskama kasutada spetsiaalseid seadeldisi, mis lihtsustavad plakatite, fotomontaažide, diagrammide jne. valmistamist, kopeerimist ja jooniste graafilist suurendamist. Samuti peab klubi kunstnik tundma kujundustöödeks vajalikke materjale ja värve. Allpool toome lühikesi näpunäiteid nendes küsimustes.

KUJUNDUSTÖÖDEKS KASUTATAVAD MATERJALID

Paber. Mitmesuguste plakatite valmistamisel on kõige sobivam spetsiaalne, hästi tugev joonistus- või joonestuspaber. Kvaliteedilt on kõige parem «Goznak» märki kandev vatmanpaber, mida tehakse räbalakiududest. Kujunduslikkudeks töödeks sobivad hästi ka teised joonistus- või joonestuspaberite sordid. Alati aga pole neid paberisorte käepärast ja tuleb kasutada muid paberisorte.

Kui paber on rabe ja liimiga halvasti läbi immutatud, valgub värv sellel laiali ja imbub kiiresti sisse, mis ei võimalda luua selgeid kontuure ja ühtlast värvilise pinna kujutist. Kui dekoratsioonideks või loosungiteks kasutatakse pakkimis-, ajalehe- või tapeedipaberit, tuleb paberi pealmine pind eelnevalt katta kas želatiini, tärklise või tisleriliimi õhukese kihiga.

Selleks lahustatakse kahekümnes kaaluühikus vees üks osa liimi. Niisuguse lahusega tuleb paberit katta mitu korda.

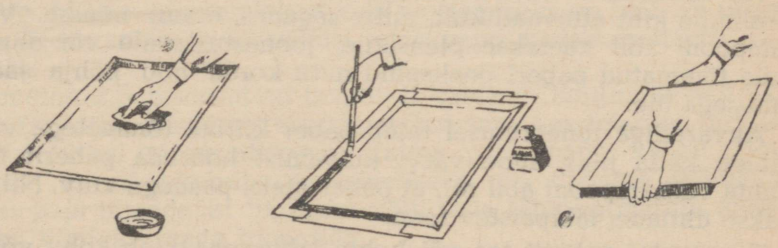

Joonis. 49. Paberi niisutamine enne planšetile kleepimist. Paberi äärte liimiga katmine ja nende surumine vastu planšeti külgi

Et plakatit oleks hõlpsam valmistada, tõmmatakse paber joonestuslauale, planšetile või spetsiaalsele alusraamile. Paberipoogen, mis on veidi suurem kui joonestuslaud või planšett, asetatakse joonestuslauale või planšetile, üle ääre ulatuvad servad käänatakse ülespoole. Nüüd niisutatakse paber, välja arvatud üleskäänatud servad, puhta veega (märja lapi või käsna abil). Tagasikäänatud paberiservad kaetakse ühtlaselt liimiga. Seejärel pööratakse paberileht ümber ja kinnitatakse joonestuslauale, planšetile või alusraamile. Paberit kohale asetades tuleb seda veidi venitada, samal ajal liimiga kaetud paberiservi vastu joonestuslaua või alusraami külgi vajutades.

Ka võib planšeti välisküljed katta paksu liimiga. Neid tuleb katta kaks korda: pärast esimest katmist tuleb lasta liim puusse imbuda ja enne paberi pealekleepimist määrida teistkordselt.

Pärast kuivamist venib paber sirgeks, muutub tasaseks, moodustades kõva sileda pealispinna, kuhu on väga hea joonistada.

Kui töö lõpetatud, tuleb paber korralikult alusraami pealt lahti lõigata.

Keskmiste mõõdetega plakati puhul (mitte üle standardlehe 60 × 92 cm suuruses) võib paberi kleepida papile. See annab, eriti kui plakat raamida veel kas raamliistu või hariliku liistuga, plakatile ilusama välimuse ja muudab selle ka vastupidavamaks.

Paberi papile kleepimiseks on tarvis ette valmistada kaks paberipoognat. Vedela koore paksuse liimiga tuleb määrida üle kogu paberi pealispind, seejärel kleepida paber papile. Paberi hoolika hõõrumise ja silumise teel saavutatakse selle liibumine tihedalt papi külge ilma mullide ja väikeste kühmudeta. Samuti kleebitakse teine paberipoogen papi tagumisele küljele. Seda tehakse selleks, et papp pärast kuivamist ei kisuks kiiva.

Papi tagumisele küljele võib kleepida ka vana ajalehe.

Plakatkirja, samuti mitmesuguste fotomontaažide kujundamisel paberil on tarvis luua värviline põhi. Selleks võib paberit värvida mitut moodi.

Läbipaistva fooni loomiseks (mida saab hästi teostada ainult parimatel paberisortidel) võib valmistada lahuse akvarellvärvidest, samuti kohvi- või tee-ekstraktidest.

Akvarellilahust tuleb mõne aja seista lasta ja pärast seda valada pealmine kiht ettevaatlikult, mitte segades, eraldi nõusse. Vatist tampooni abil kaetakse planšetile, joonestuslauale või alusraamile tõmmatud paberi pealispind mitu korda nõu põhja jäänud lahusega üle.

Akvarelliga toneerimisel tuleb paber kiirete tõmmetega värvikihiga katta ning enne värvi kuivamist hõõruda paberit teise, puhta vatitampooni abil nii, et paber oleks peaaegu kuiv. Nii saadakse ühtlane, läbipaistev foon.

Toneerides paberit tee või kohvi lahusega, tuleb kohv või tee eelnevalt läbi keeta ning kui lahus on tõmmanud, valada pealmine kiht ära, mida tulebki kasutada. Pärast paberi katmist lahu-

sega kaks-kolm korda saadakse ühtlane helepruun foon, millele on lihtne joonistada ükskõik missuguste värvidega.

Käepärast olevat paberit võib toneerida sõela või pulverisaatori abil «pritstehnikas».

Niisugusel juhul on võimalik pritsida tarvilikud kohad läbi šablooni või vastupidi, jätta üldisel foonil kujutised valgeks, missugust moodust ei ole võimalik kasutada teiste toneerimise viiside korral.

Läbipaistmatu fooni paberile saame guaššvärvide lahuse abil. Selleks tuleb guašš hoolikalt läbi hõõruda ja teha lahusest väike tagavara, sest juhul, kui sulatatud lahusest puudu tuleb, on äärmiselt raske koostada täpselt sama värvi lahust.

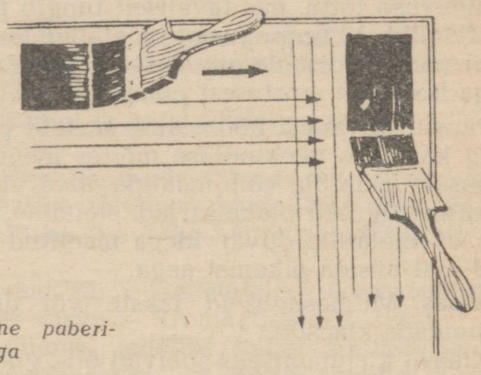

Joonis 50. Fooni värvimine paberipoognal laipintsliga

Paberi värviga katmiseks tuleb kasutada lamedat pintslit nr. 10—12 (harjas-, oravasaba- või ilvesekarvadest pintslid). Suurte pindade värvimiseks kasutatakse 4—6 cm suurust laipintslit.

Paberit tuleb katta kahes (horisontaalses ja vertikaalses) suunas. Värvida tuleb ühtlaselt, värv ei tohi kokku joosta ega tekitada mulle.

Tušši niisugusel foonil kasutada ei saa. Siin tuleb kasutada guaššvärve. Fooni võib parandada järelejäänud lahusega, kattes vajaliku koha ettevaatlikult värviga.

Papp. Mitmesuguste plakattööde teostamiseks on hall või pruun papp täiesti sobiv, kuid selleks tuleb papp spetsiaalselt ette valmistada.

Nimetatud papisordid on tavaliselt halvasti liimitud ja neil valgub värv laiali, mispärast need kaetakse enne kas želatiini, tärklise või tisleriliimi nõrga lahusega. Katma peab pappi kahelt poolt, vastasel korral tõmbub see laineliseks, mis takistab töötamist. Pärast papi täiendavat liimimist võib seda läbipaistmatute guašš- või ka liimivärvidega toneerida.

Vineer ja lauad. Kui mingit loosungit tahetakse teha vineerile, tuleb selle pind eelnevalt katta õhukese liimikorraga, mille järel

asutakse värvimise juurde. Kui tahetakse säilitada vineeri faktuuri (süü) ilusaid jooni, tuleb pärast vineeri hoolikat mustusest puhastamist see katta nõrga želatiinilahusega.

Liimiga kaetud vineeri peale võib maalida guašš-, tempera- või õlivärvidega.

Tekstplakateid võib valmistada samuti spetsiaalselt ettevalmistatud laudadel. Hästi hööveldatud laua pealispind kaetakse liimikihiga. Pärast kuivamist võib siia kirjutada tekste, joonistada ornamente, lihtsaid jooniseid jne.

Kujunduslikkudeks ülesanneteks saab kõige paremini kasutada hästi kuivatatud pärna-, lepa- või kaselaudu.

Okaspuude liigid ei ole kõlblikud värviga katmiseks puuvaigu sisaldavuse tõttu, mis tavaliselt tungib pealispinnast läbi.

Metallid. Mitmesugustele metallidele (raud, plekk, alumiinium jne.) võib joonistada ainult õlivärvidega. Metall tuleb petrooleumiga hoolikalt mustusest puhastada ning seebiveega üle pesta.

Pärast kuivamist hõõrutakse metalli pealispind värnitsaga sisse ning kaetakse veekindluse mõttes menninguga (pliipunane). Niisugusele metallile võib maalida õlivärvidega.

Mitmesugused plakatkirjad, stendide, vitriinide jne. päiskirjad, mis on metallile õlivärvidega maalitud ja paigutatud välja, võivad seal püsida pikemat aega.

Klaas. Mitmesuguseid tekste või diagramme võib efektselt kujundada klaasile.

Klaasil kirjutamiseks sobivad õli-, guašš- ja temperavärvid.

Riie. Üleskutseid valmistatakse tavaliselt riidest.

Kõige sagedamini kasutatakse kumatši (erepunane puuvillriie), millele kirjutatakse tekst valge, kreemi või kollase guaššvärvi või ka peenekstambitud kriidiga.

Riidematerjali, eriti lõuendit või ka kotiriiet, võib vastava kruntimise korral kasutada mitmesuguste dekoratiivsete, kunstipäraste pannoode valmistamiseks. Selleks vajalikke kangaid võib kruntida tisleriliimi lahusega, tehes alusmaali tsink- (tina-) valge või ookrivärviga.

Krunditud lõuend või kotiriie tuleb alusraamile hästi pingule tõmmata, siis teha joonistus söe või pliiatsiga ning seejärel värvida.

Värvidel on nii pilt- kui ka tekstplakati, afiši, teadaande jne. puhul määratu suur tähtsus. Värvide kooskõla põhialuste tundmine, samuti mitmesuguste värvide erinevustega tutvumine aitab kaasa erksa, kõigile arusaadava plakati valmimisele.

Päikesespekter koosneb seitsmest põhivärvist: punane, oranž, kollane, roheline, helesinine, sinine, violett. Igaühel neist värvidest on loendamatuid varjundeid.

Maalimisel loetakse aga põhivärvideks kolme: punast, kollast ja sinist. Asi seisab selles, et neid värve omades võib nende segamise teel saada kõik vahepealsed värvid.

Näiteks on teada, et sinist ja kollast värvi segades saadakse roheline värv, kuid nende doseerimise hulk annab meile kollakasrohelise, helerohelise või ka tumerohelised toonid.

Järgnevalt toome mitmesuguste värvide nimetused kõige rohkem kasutatavates toonides.

VÄRVIDE TOONID JA NIMETUSED

V a l g e — tsink- (või tina-) valge.

K o l l a n e — strontsiaal, kadmium, kroom, ooker.

P u n a n e — kinaver (tsinnoober), kraplak (keskmine, tume, violett), karmiin.

S i n i n e — ultramariin, berliini lazuur, koobalt.

R o h e l i n e — permanentroheline, kroomoksüüd, smaragdroheline.

P r u u n — umbra, põletatud ja naturaalsienna (luu).

M u s t — lambitahm.

Kõik värvid jagunevad kahte suurde rühma: ühte neist kuuluvad valge, must ja kõik hallid värvivarjundid. Teise kõik spektrivärvid: punane, oranž, kollane jne. ning nende spektraalsete toonide varjundid.

Esimesse rühma kuuluvaid värve nimetatakse akromaatilisteks (ilma värvita), teise rühma värve — kromaatilisteks.

Kromaatiliste toonide rühmas tehakse vahet soojade ja külmade värvide vahel. See määratlus on seotud külma ja sooja aistingutega ja ka värvidest saadud muljetega.

Nii nimetatakse tavaliselt tulekarva (punaseid, oranže ja kollaseid) värve soojadeks.

Helesinist ja sellega lähedasi värve, siniseid ja sinirohelisi, mis meenutavad oma värvuselt õhuruumi, vetesügavust või jääkildu, nimetatakse külmadeks.

Mõlemad rühmad omavad mõningaid iseärasusi. Nii näiteks soojad toonid, s. t. punaste, oranžide ja kollaste toonide rühmitused, kui neid asetada kõrvuti külmade toonidega, näivad olevat erksamad ja tulevad lähemale.

Niinimetatud täiendavad toonid, need, mis asetsevad spektri vastaspoolel, seistes lähestikku, annavad üksteisele vastastikku suurema kõlavuse. Näiteks mõjub punane värv sinirohekal foonil erksamana kui valgel põhjal. Päiskiri või üleskutse, mis on tehtud punase värviga niisugusele foonile, paistab elavamalt, selgemalt silma.

Väga ilmekad ja silmatorkavad on järgmiste täiendavate toonide kooskõlad: punane sinirohelisega, oranž helesinisega, kollane sinisega (helesinise varjundiga), tumepunane rohelisega, violett kollakasrohelisega, sidrunkollane sinisega.

Paigutades punase värvi akromaatilise tooniga tagapõhjale (näiteks hallile), on punase värvi taju, järelikult ka selle värviga

teostatud teksti mõju märgatavalt parem, kuna värvitule foonile paigutatud soojad toonid tulevad tagapõhjalt rohkem esile.

Värvivahekordade kindlaksmääramisel tuleb vältida teravaid kontraste. Nii näiteks punasega sinisele põhjale kirjutatud teksti (välja arvatud rohekassinisel foonil) on väga raske lugeda, see hakkab silmade ees virvendama.

Plakatite tagafoon tuleb katta niisuguste toonidega, mis ei mõju segavalt joonistuseks, tekstiks ja ornamendiks kasutatavate värvide väljatõstmisel.

Klubi kunstnik peab omama tarvilisel hulgal ja valikus värve, millest väga suurel määral oleneb kujundustööde edu. Iga värv koosneb värvainest (pigmendist) ja seda siduvast koostisest. Peamiselt määrab värvi kvaliteedi, selle otstarbe ja kasutamiskõlblikkuse sideaine. Kujundustöödeks kasutatakse peamiselt järgmisi värve.

A k v a r e l l i d on läbipaistvad, kergesti ärapestavad värvid, mille sideaineks on taimeliimid, mis lahustuvad vees (kummiaraabikum, kirsi-, ploomi-, mee-, mandliliim), mõningate lisanditega pehmendavatest ja konserveerivatest segudest. Akvarelli turustatakse mitmekujuliste kõvade tahvlikestena ning ka poolvedelas olekus tinatuubis.

Dekoratiiv-plakattööde teostamisel on akvarelli kasutamisvõimalused piiratud. Akvarellvärvide käsitsemise kergust ja nende läbipaistvust võib edukalt kasutada paberilehtede toneerimisel.

G u a š š. Selle värvi sideaineks on taimeliimid tärklise, dekstriini ja teiste lisanditega. Läbipaistvuse kaotamiseks lisatakse värvile natuke tsinkvalget. Tsinkvalge annuse suurendamisel võib saada heledama värvivarjundi ja ühtlase, sametise pealispinna.

Guašš lahustub kergesti vees, kuivab kiiresti, on hästi vastupidav paberil, puul ja klaasil ning seepärast on asendamatuks materjaliks kõige mitmekesisemate kujunduslikkude, šrifti-, ornamentaalsete ja plakattööde puhul.

Tarvismineva värvi valimisel tuleb silmas pidada, et pärast kuivamist muutuvad guašid tunduvalt heledamaks. Valmis guašši müüakse klaas- ja plekkpurkides. Värv tuleb purgist välja võtta spetsiaalsete labidakeste abil.

T e m p e r a v ä r v i d. Nende sideaineks on mitmesugused emulsioonid segatuna vees lahustuvate liimide ja õlidega.

Kaseiinõli temperat lahjendatakse veega. See värv on pärast kuivamist väga kindel ega pudene laiali. Ta kuivab aga pikkamööda, mispärast ei ole otstarbekohane kasutada kiireloomulisteks kujunduslikkudeks töödeks. Teda võib kasutada näitliku agitatsiooni ja propaganda mitmesuguste elementide kujundamisel, mis on ette nähtud pikema aja peale. Selle värviga võib töötada lõuendil ja klaasil.

Õ l i v ä r v e valmistatakse taimeõlidega: lina-, pähkli-, päevalille- jne. õlidega.

Värvid lahustatakse spetsiaalsete lahustajate abil. Selleks võib kasutada värnitsat, tärpentini või petrooleumi. Kuivamise kiirendamiseks võib lisada sikatiivi. Õlivärvidega võib töötada spetsiaalselt ettevalmistatud lõuendil, vineeril, papil, paberil, metallil, klaasil. Need värvid ei karda atmosfäärseid mõjutusi.

Liimi- (maalri-) värve müüakse värvipulbrina. Neid lahustatakse vees tisleri- või maalriliimi juurde lisades. Hoolikalt segatuna võivad need kvaliteedilt asendada guaššvärve.

Liimivärvid (värvipulbrid) on teistest märksa odavamad ja neid võib kasutada odavate, vähe liimi sisaldavate paberisortide, nagu ajalehepaber jne. juures. See tuleb asjaolust, et need värvid sisaldavad ise rohkesti liimi, kusjuures värvipulber muudab nad läbipaistmatuks. Need värvid on vee- ja valguskindlad.

Pronksi (pronksipulbrit) lahustatakse liimiga (soovitav taimeliim) või ka spetsiaalsete lakkidega. Seda kasutatakse suure kirja, üksikute detailide pronksiga katmiseks, teksti kirjutamiseks. Viimasel juhul on soovitav tekst algul kirjutada kollase värviga ja alles siis tähed pronksiga katta. Pronksipulbrit müüakse tablettidena, mida on kerge vees lahustada.

Liim. Paberi, papi ja vineeri liimimiseks kasutatakse kõige sagedamini tisleriliimi, želatiini, kalaliimi, dekstriini ja kaseiinliimi.

Tisleri-, samuti kalaliimi tahvel tuleb enne kasutamist murda peenikesteks tükkideks, valada need veega üle ja jätta ööpäevaks seisma. Pärast seda kui liim on küllaldaselt paisunud, tuleb seda kuumutada, mitte aga keema lasta, asetades liimipurgi veega täidetud suuremasse nõusse. Suuremas nõus läheb vesi keema, väiksemas purgis asuv liim kuumeneb, aga ei tohi saavutada keemispunkti. Seejuures säilivad kõik tema liimivad omadused. Želatiin lahustub kergesti kuumas vees. Dekstriin lahustatakse soojas vees ilma keetmata.

Erilist veekindlust ja liimivust omab kaseiinliim, mida kasutatakse peamiselt puukonstruktsioonide kokkupanemisel.

Tušši toodetakse ainult kahte liiki: pulgakeste või tahvlikestena ja vedelal kujul klaaspudelites. Kõva tušš lahustatakse keenud vees. Värvilist tušši ei kasutata kujunduslikkudeks töödeks peaaegu üldse ja seda sellepärast, et ta on läbipaistev ning et ta kandub paberile väga ebaühtlaselt.

Musta tušši kasutatakse peamiselt kirjade valmistamiseks. Ta jääb paberile tiheda, läbipaistmatu kihina.

Musta tušiga võib teha joonistusi, ornamente, joonestusi, diagramme. Tuši nõrga lahusega võib värvida paberit ja pappi.

Tuleb meeles pidada, et paksud tušikihid püsivad pärast kuivamist halvasti, nad pragunevad ja pudenevad. Guašiga kaetud foonil tušš ei püsi, vaid pudeneb pärast kuivamist maha. Sama toimub ka guašiga, millega on maalitud tušile.

P i n t s l i d. Kujunduslikkudeks töödeks tuleb muretseda ümar-, lame-, teravaotsalisi ja tömpe pintslite komplekte mitmesuguses suuruses.

Kõik pintslid toodetakse standardmõõdete järgi, mis määratakse kindlaks numbrite abil. Ümarpintslid turustatakse numbrite all 1—24; lamepintslid nr. 1—12.

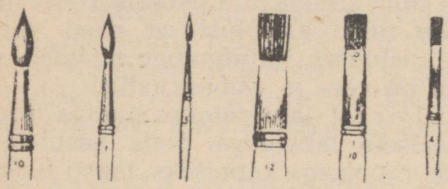

Joonis 51. Kujunduslikkudeks töödeks kasutatavad pintslid

Igaüht neist pintslitest kasutatakse teatud töö iseloomu arvestades. Näiteks kirjade valmistamiseks on kõige otstarbekohasemad ümmargused marder-, oravasaba-, tuhkrukarva- ja harjaspintslid, mille karva pikkus on 5 kuni 7 korda suurem pintsli läbimõõdust tema alguses. Niisugused pintslid võimaldavad tõmmata pikki ühtlasi jooni.

Suurte pindade katmiseks kasutatakse laiu lamedaid pintsleid, mida valmistatakse peamiselt harjastest, orava-, tuhkru- ja ilvesekarvadest. Esimene värvikiht kaetakse harjaspintsliga, hõõrudes sellega värvi tugevasti sisse. Värvikihi tasandamine sünnib oravasaba-, tuhkrukarvadest või pehme marderpintsli abil.

Õli-, tempera- ja guaššmaalideks kasutatakse harjaspintsleid.

Oravasaba- ja tuhkrukarvadest valmistatud pintsleid kasutatakse akvarelli jaoks.

Õlivärviga kirjade valmistamiseks klaasile ja metallile kasutatakse niinimetatud šlipereid — ümmargusi marderpintsleid, mille karva pikkus on kaheksa-kümme korda suurem kui pintsli paksus.

Pintslite kvaliteet ja nende sortiment omab kujunduslikkude tööde juures võrdlemisi suurt osatähtsust.

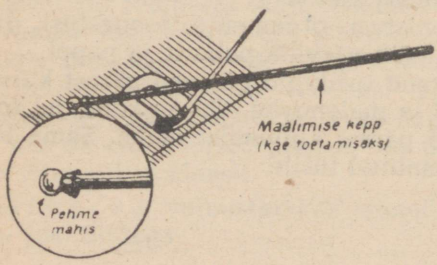

Joonis 52. Maalimise kepp

Pintsleid ostes tuleb pöörata tähelepanu sellele, et pintsliots ei poolituks kaheks; karvad peavad asetsema tihedasti ja moodustama terava otsa. Pintsel peab olema hästi vetruv ja elastne. Hästi valmistatud pintsli karvad koonduvad vette kastmisel, kui anda kerge laks vastu pintsli vart, otsast peenikeseks teravikuks.

Pintsli pikemaaegse vastupidavuse säilitamiseks on tingimata tarvis see pärast igakordset kasutamist hoolikalt puhta veega läbi pesta.

P l i i a t s i d, k u m m i d, j o o n l a u a d, n u r g a m õ õ t j a d. On tarvilik teada pliiatsite vabrikumarke ja osata neid ostes õieti valida. Kõvad pliiatsid on: T; 2T; 3T; 4T jne. või H; 2H; 3H; 4H jne. (arvud suurenevad pliiatsi kõvaduse astme järgi). Pehmed pliiatsid on: M; 2M; 3M; 4M jne. või B; 2B; 3B; 4B jne. (arvud suurenevad pehmusastme järgi). Vahepealsed liigid on TM ja HB.

Teksti äramärkimiseks, joonistuse ja ornamendi pealekandmiseks jms. on kõige parem kasutada pehmeid pliiatseid.

Paberile pandud ülearused ja abijooned kustutatakse maha pehme pliiatsikummi abil. Kõvu kumme kasutatakse tuši ja värvi mahapuhastamiseks.

Kunstnik-kujundaja vajab joonlauda, nurgamõõtjat, reiššiini, legaali, malli, maalimiskeppi (toetamiskepp), metallsõela.

Mitmesuguste paberist trafarettide ja tähtede väljalõikamiseks tuleb muretseda metallist joonlaud ja terav kingsepanuga.

Reiššiin on vajalik pikkade paralleeljoonte tõmbamiseks.

Mitmesuguste kõverjoonte tõmbamiseks kasutatakse legaali.

Maalimise keppi kasutatakse parema, töötava käe toeks. Kepi otsas on pehme padjake, mis väldib libisemist töödeldaval pinnal.

M e t a l l s õ e l. Läbi metallsõela lastakse värvitolmu, mis laskub ühtlase kihina paberile.

Seda lihtsat seadeldist võib kergesti valmistada ise. Selleks on tarvis peenikest metallvõrku (võib kasutada peenikest metallsõela). Joonisel on näidatud kaks varianti isetehtud sõeltest. Esimesel juhul joodetakse metallvõrk jämedast traadist (5 mm) valmistatud käepidemega raami karkassi külge ning viilitakse maha liigsed,

Joonis 53. Legaalid

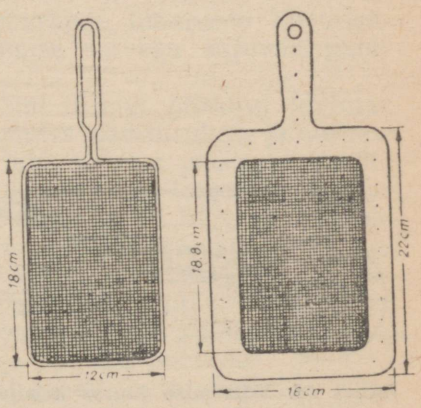

Joonis 54. Metallsõelad värvi pritsimiseks

väljaulatuvad otsad. Teisel juhul valmistatakse kaks täiesti ühtemoodi käepidemetega raami, millede vahele kinnitatakse metallvõrk. Raamid kinnitatakse üksteise külge tiheda naeltereaga. Joonistel on märgitud töötamispindade mõõdud ja vineerist raami laius.

P l a n š e t. Planšeti valmistamine plakattööde jaoks ei ole keeruline. Neli liistu kinnitatakse kokku ja kaetakse vineeriga. Viimast võib liimida või ka peenikeste naeltega kinni lüüa.

Suurtele planšettidele (100×60 mm ja suuremad) võib vastupidavuse mõttes lüüa ühe või kaks liistu juurde.

P l a k a t s u l e d j a n o r m o g r a a f. Plakatite kirjutamist kergendab ja lihtsustab märgatavalt plakatsulgede kasutamine.

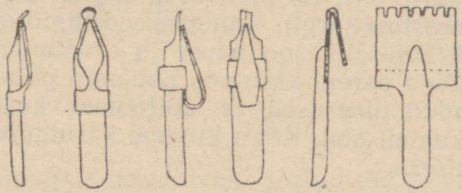

Joonis 55. Ketas-, lai- ja plakatsuled

Plakatsulg on lame kahekordselt kokkumurtud metallplaadike mitme pikutijooksva piluga painde kohal värvi juurdevoolu pääsemiseks paberile. Plakatsulg pannakse hariliku sulepea otsa. Sule kirjutamiseks kasutatava osa laius kõigub 3 kuni 30 millimeetri vahel. Plakatsulega kirjutamisel võib kasutada niihästi tušši kui guašši, kusjuures guašš peab olema parajal määral vedel, et see kanduks paberile ühtlase korrana.

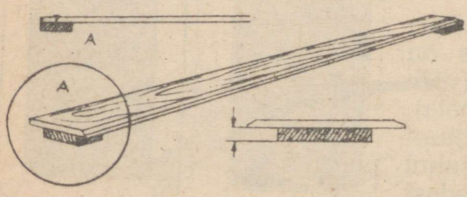

Joonis 56. Värvimise juures kasutatav joonlaud. Joonlaua ribi kõrgus on vähemalt 2 mm

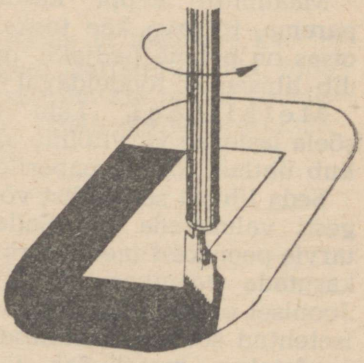

Joonis 57. Tähenurkade ümardamine plakatsule abil

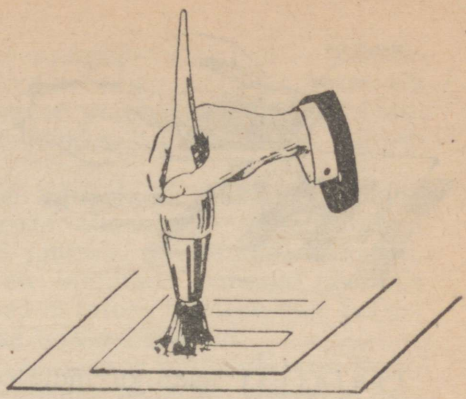

Joonis 58. Tupp-pintsliga töötamine läbi trafareti

Plakatsulega töötades tuleb silmas pidada, et sule jälje laius ei tohi ületada $^1/_5$ tähe kõrgusest. Plakatsulgi valmistatakse mitmesugustes mõõtmetes, seepärast ei ole eriti raske valida tähtede põhijoonte laiust vastavates proportsioonides kõrgusele.

Plakatsulgedel on mõningad puudused. Nendest peamine seisab selles, et sulg mahutab vähe värvi, millest ei piisa suuremate tähtede kirjutamiseks. Seepärast tuleb sulge korduvalt täita, mille tagajärjel kirjutatava tähe pind muutub ebaühtlaseks. Seda asjaolu tuleb arvestada plakatsulega töötamisel, püüdes värvi jagada ühtlaselt tähe pinnale.

Plakatsulega töötades kasutatakse alusega joonlauda, et vältida värvi kokkujooksmist. Teatud vilumuse korral võib tõmmata silma järgi horisontaalseid ja vertikaalseid jooni.

Plakatsulega kirjutamisel on soovitav olla järjekindel.

Pliiatsiga äramärgitud tekstis tõmmatakse esmalt kõik sõnu moodustavate tähtede vertikaalsed jooned. Pärast värvi või tuši kuivamist tõmmatakse ülemised, siis keskmised ja alumised horisontaaljooned. Tähenurkade ümarused tõmmatakse harilikult pintsliga.

Teatud vilumuse korral võib tähenurkade ümarused kirjutada ka plakatsulega, tõmmates sule välimise servaga sujuvad poolkaared.

Väikesemõõtmelist plakatteksti (kuni 10 mm piirides) kirjutatakse normaalset joonestuskirja kasutades klaastorukese ja normograafi kaasabil. Viimane koosneb läbipaistvast plastmassplaadikesest, millel on püst- ja kaldruudukesed välja lõigatud, ja soonega alusest, millel võib plaadikest edasi-tagasi liigutada. Niisugust liikuvat šablooni, trafaretti (normograafi) võib valmistada ise.

Väljalõigatud nelinurkade vahe tähistab üksikute tähtede vahekaugust. Toru tuleb värviga täita korralikult. Ühtlase paksusega joone saavutamiseks tuleb toru pärast tuši või guašiga täitmist kergelt raputada ning selle ots lapiga puhtaks pühkida.

Võib valmistada mitu normograafi-plaati mitmesugustes suurustes ruudukestega erinevates mõõtmetes šriftide kirjutamiseks. On soovitav omada erinevates suurustes avadega torukesi.

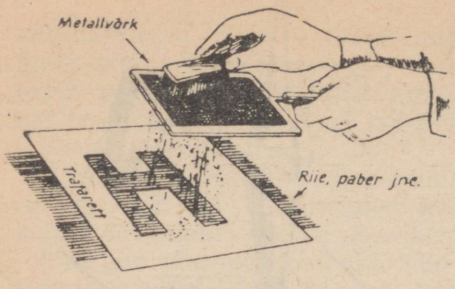

Joonis 59. Metallsõela ja kõva harja abil värvi pritsimine läbi trafareti

Trafarett leiab kujundustööde alal kõige laialdasemat kasutamist. Selle oskuslik kasutamine kergendab märgatavalt plakatite, afišši de, teadaannete jne. kujundustöid. Trafaretti võib edukalt kasutada ka satiiriplakatite, välklehtede, mitmesuguste informatsioonide paljundamiseks. Märgatavalt kergendab trafaretiga töötamine klubiruumide dekoratiivseid kujundustöid.

Trafarett valmistatakse tugevast, värnitsaga läbi immutatud õhukesest paberist. Niisugusest lehest lõigatakse joonistuse või ornamendi üksikosad kontuuri mööda välja.

Trafarett asetatakse sellele kohale, kuhu peab tulema kiri, joonis, ornament jms. Siis värvitakse läbi trafareti paistev pind, tupsutades pintslit, mis eelnevalt on tugeva värvilahusega läbi immutatud, vertikaalselt üles-alla.

Läbi trafareti võib värvida ka niinimetatud «pritsimise» teel. Selleks tuleb kasutada pulverisaatorit.

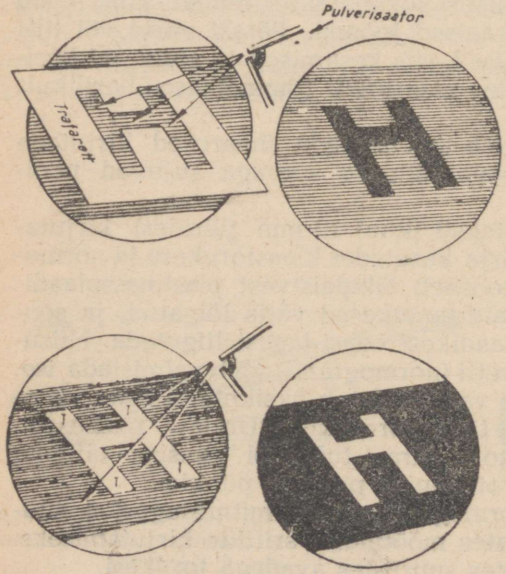

Joonis 60.
Kirja trafarett (tumedad tähed heledal foonil või heledad tähed tumedal foonil)

Pritstehnikat võib saavutada ka primitiivsemal teel — kasutades hambaharja. Selleks hõõrutakse vedelasse värvilahusesse või tušši kastetud hambaharja vastu mõnd pulgakest või metallplaati.

Suurte pindade pritsimiseks kasutatakse metallsõela ja tugevatest harjastest valmistatud harja.

Pritsimise tehnikat kasutatakse edukalt ka plakatite foonide katmisel, üksikute kujunduslikkude elementide väljatõstmisel, siluettide loomisel jne. Kõigil neil juhtudel kasutatakse trafaretti.

Pritsimise juures tuleb trafarett kinnitada paberile nõeltega mööda kujutise äärt, nii et pritsmed ei satuks trafareti alla. Sellest reeglist kinni pidades saavutatakse teravad siluetid.

Mitme trafaretiga töötades võib saavutada mitmevärvilisi kujutisi. Trafareti abil võib kanda joonistust paberile, vineerile, kartongile, riidele, klaasile jne.

Nagu juba öeldud, võib trafaretti kasutada ka kirjade kujundamiseks.

Omades küllaldase komplekti trafarett-tähti, võib neist koostada sõnu, ning töödeldes kogu pinna läbi pritstehnikas, saavutatakse valmistekst, mis on korralikult ja ilusasti kirjutatud.

Kasutades trafarettidena väljalõigatud ornamentide ja embleemide valmisosi, lihtsustatakse seega tööd ja hoitakse suuresti aega kokku.

KIRJAD

Klubi töötajatel tuleb sageli kujundada ja valmistada seinalehti, autahvleid, plakateid, diagramme, loosungeid jne. Maitsekalt kujundatud ja ilus kiri on nende üheks orgaaniliseks osaks.

Et aga osata korralikult kirja kujundada ja joonistada, tuleb tutvuda kirja kujundamise üldiste nõuetega.

Järgnevalt käsitleme lühidalt mõnede enamkasutatavate kirjade kujundamise võtteid.

Käsitsi kirjutatud kirjad

Nende kirjade kirjutamiseks kasutatakse terava otsaga kirjutussulge, ketas- ehk redissulge, laisulge, lapik- või ümarpintslit.

Kirjutusvahendina on sobiv kasutada tušši ning guaššvärve.

Kõige lihtsam kirjutamise vahend algajale, peale kirjutussule, on ketassulg (redissulg). Selle ots on kettakujuline ja annab ühtlase paksusega joone.

Juuresolevalt jooniselt näeme üksikute suletõmmete järjekorda tähtede kirjutamisel. Suletõmbeid tuleb alati teha ülevalt alla ja vasakult paremale.

Tuleb silmas pidada, et kõik ühendavad jooned korralikult ühtuksid. Eriti on see nõutav ümarate vormide juures.

Algajale on soovitav ketassulega enne joonistada harjutuseks püst-, kald- ja kaarjooni.

Joonis 61. Harjutused ja tõmmete järjekord tähtede kirjutamisel

On muidugi loomulik, et ka iga üksikut tähte tuleb kirjutada harjutuseks mitu korda, enne kui käsi kindlaks muutub ja silm harjub. Harjutada tuleks tähti allpooltoodud järjekorras:

1. I
2. LFETH
3. AVNZWM
4. XYK
5. OQCG
6. DPRB
7. JUS

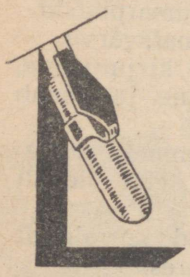

Joonis 62. Laisule õige hoidmine

Kuna ühtlase kirjapildi saamine on kirjakunstis kõige olulisem ja kõige raskem, siis

püüame juba alguses saavutada selgeid ja loetavaid tähevorme ning ühtlast kirjutamise rütmi.

Laisulgi kasutatakse erinevais mõõdetes (nagu ketassulgigi) laiusega kuni 25 mm.

Kirjutamisel hoitakse laisulge 20—30° nurga all (vt. joonis). Suletõmmet tuleb sooritada samuti nagu ketassule juures ülevalt alla ja vasakult paremale. Vastandina ketassulele on aga tema joon iga tõmbenurga korral erineva laiusega.

Laisule kirjade õppimine nõuab mitmesuguste sulekäsitsemise mooduste ja tundlikkuse tõttu palju enam hoolt ja püsivust kui ketassule kiri. Tulemusena võib temaga aga saavutada hoopis vormiküllasemaid ja kunstipärasemaid tagajärgi.

Esimeseks sobivaks tähestikuks laisulele pärast suleharjutuste sooritamist on suleantiikva.

Siinjuures toodud suleantiikva näidet võib harjutuseks kirjutada küllalt suurelt, et sule toime oleks silmale selgesti eraldatav.

Kui laisule käsitsemine on selge, võib alustada kirjutamist pintsliga (lai pintsel). Selle abil on võimalik kirju kanda riidele, kivile, vineerile.

Pintsli käsitsemisel on maksev sama põhimõte mis laisule puhul.

Joonistatud kirjad

Lihtsaim kõikidest joonistatud kirjadest on groteskkiri (plokkkiri). Seda kirja iseloomustavad ühepaksused tähejooned.

Nagu me esitatud näidetest näeme, on tähe konstrueerimise aluseks ruut või ristkülik, mille proportsioonist sõltub ka tähe iseloom.

Kui näiteks tähesamba paksus on $^1/_5$ ristküliku küljest, siis on järelikult $^1/_5$ soovitud tähe mõõtühikuks ning seda ka tähestiku kõigi teiste tähtede puhul.

Tähestiku joonistamisel on lähtepunktideks tähed H ja O. Nende alusel võib ehitada kogu kirja. Tähega H saame näiteks kätte tähtede laiuse, kõrguse, põhi- ja abijoonte tugevuse, ühendusjoone asukoha.

Täht O näitab meile, millise iseloomuga on ümarvormid.

Tähtsaima ja suurima grupi tänapäeval kasutatavate kirjade hulgast moodustab antiikva. See on vanim ja ühtlasi tarvitatavam, aga ka raskemini kirjutatav kõigist kirjaliikidest.

Tähtede vahedest

Tihti esineb algajate juures vigu üksiktähtede paigutamisel sõnadesse. Tuleb tähele panna, et tähtede vahesid ei ole võimalik mehaaniliselt mõõta. Ühesuguste tähevahedega kirja juures näeme paratamatult, et mõned tähed asuvad üksteisega tihedalt koos, kuna teiste vahel on suured intervallid (augud).

Joonis 63. Groteskkirja näidis

Joonis 64. Kitsa groteskkirja näidis

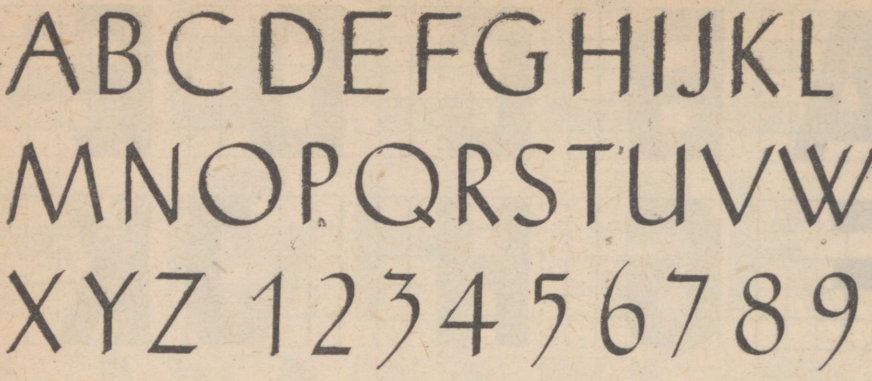

Joonis 65. Antiikvakirja näidis (kirjutatud laisulega)

Iga üksiku tähe joonistamisel või kirjutamisel tuleb arvestada kirja optilist üldpilti.

Õiget optilist üldpilti kirjast on võimalik saada ainult silmamõõdu abil, s. t. sama mõõdu abil, mida ka lugeja arvestab kirja tajumisel.

«Hõredad» tähed, nagu I, L, T, tuleb joonistada «hõredamate» pooltega teistele tähtedele lähemale.

«Tihedate» tähtede hulka kuuluvad H ja N, mis tuleb teineteisest kaugemale paigutada.

Sõnade vahena kasutatakse ühe tähe laiust (tavaliselt H).

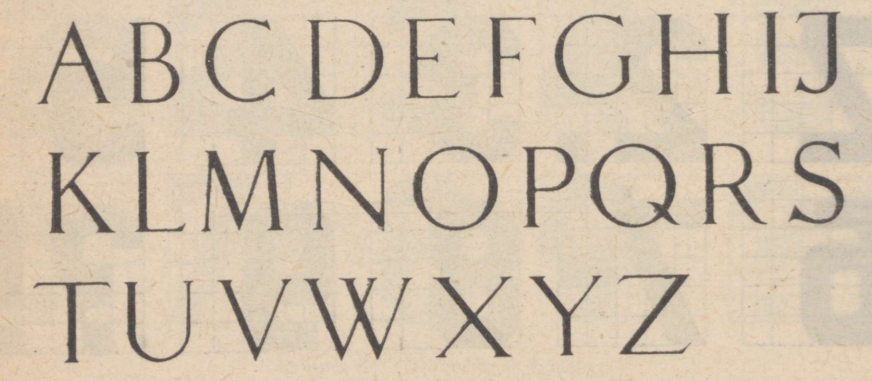

Joonis 66. Ladina antiikvakiri

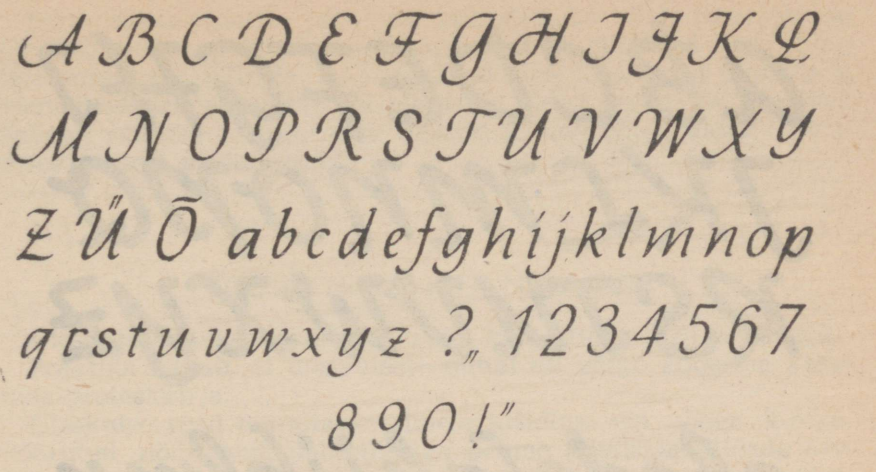

Joonis 67. Kursiivkirja näidis (kirjutatud laisulega)

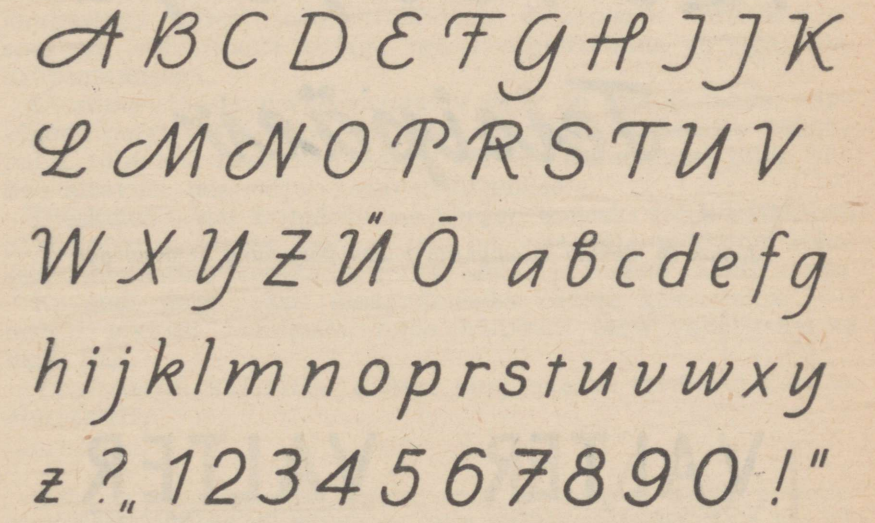

Joonis 68. Kursiivkirja näidis (kirjutatud ketassulega)

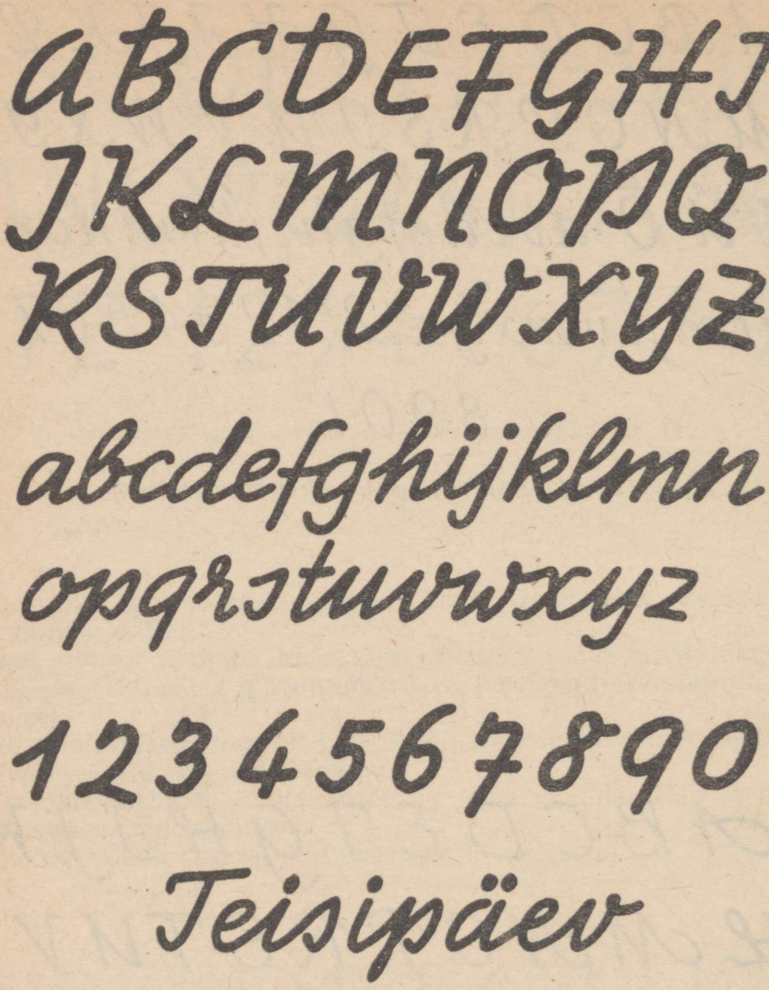

Joonis 69. Seotud kursiivkirja näidis (kirjutatud ketassulega)

Joonis 70. Tähtede vahed intervallideta, olenevalt tähtede kujust

Kirja üldise optilise joonduse säilitamiseks tuleb ümartähtede O, C, G mõlemapoolsed ja alt ümarate I, V alumised osad ning teravatipuliste tähtede A, V teravad üla- ja alaosad joonistada vaevaltmärgatavalt üles- või allapoole üldist tegelikku joondust. Sellega väldime muljet, nagu oleksid mõned tähed üldises rivistuses teistest madalamad.[1]

ÜLESKUTSETE KUJUNDAMINE

Üleskutsete tekst tehakse selgete, kergeltloetavate tähtedega.

Praktika näitab, et üleskutsete puhul on kõige kohasem kasutada groteskkirja.

Üleskutse read märgitakse riidele kriidiga või söega kokkuhõõrutud nööri abil, paberile aga pehme pliiatsiga. Ridade arv, nende laius, mis määrab kindlaks tähtede kõrguse, oleneb üleskutse teksti suurusest ja selle kompositsioonilisest lahendusest.

Suurt osa etendab üleskutse teostamisel teksti üksikosade paigutus.

Oskamatult väljatõstetud sõnad ja ebaõnnestunud poolitamised võivad moonutada kogu mõtte ja seepärast oleneb teksti paigutus ja kirja suurus üleskutse sisust.

Üleskutse teksti kompositsioon peab tõmbama endale vaataja tähelepanu, välja tõstma tähtsamaid kohti, kergendama lugemist. Kompositsiooni peamisteks vahenditeks on teksti ridadesse paigutamine (ühte ritta, kahte ritta jne.), ridade asetamine sümmeetriliselt ja ebasümmeetriliselt (pikad ja lühikesed read erinevate kaugustega äärest jne.), üleskutsete üksikosade väljatõstmine suurema või erineva kirjaga, teksti väljatõstmine värviga, allakriipsutamisega.

Üleskutse teostamiseks kasutatav värv on samuti tähtis, nagu sõnade paigutuski. Värvi abil võib tõmmata üleskutsele tähelepanu, rõhutada üleskutse mõtet. Värvide kasutamisel tuleb vältida kirevust, mis mõjub segavalt lugemisele.

Üleskutse teksti äramärkimise kergendamiseks tuleb väiksemal paberiribal koostada kavand, mis on vastavate mõõtude kohaselt vähendatud, paigutades sellele sõnad ja fraasid ridade kaupa.

Kavandi järgi teksti ülekandmiseks riidele kasutatakse 2—3 meetri pikkust joonlauda, mida hõlpsasti saab valmistada ka omal jõul.

Üleskutseks kasutatav lõuend pingutatakse tavaliselt kergele alusraamile.

---

[1] Kirjade kujundamise üksikasjade, samuti mitmesuguste kirjade näidistega on võimalik põhjalikumalt tutvuda V. Tootsi raamatu «Tänapäeva kiri» abil, mis on heaks käsiraamatuks algajaile ja iseõppijaile, kes tegelevad plakatite, loosungite jne. valmistamisega.

Linase riide tõmbamine alusraamile ei valmista suurt raskust. Kuid seejuures tuleb kinni pidada järjekorrast külgede kinnitamisel: kõigepealt tuleb hästi peale tõmmata ja kinnitada kanga pikiküljed, alles seejärel otsad. Kanga kinnitamisel alusraamile tuleb vältida viltukiskumist ning jälgida, et kangas oleks tõmmatud pingule. Kui ei ole võimalusi alusraami valmistamiseks, tuleb üleskutse materjal põrandal pingule tõmmata (enne seda paberit alla laotades) ja naeltega riie kinni lüüa, nii et selle ääred moodustaksid sirgjoone.

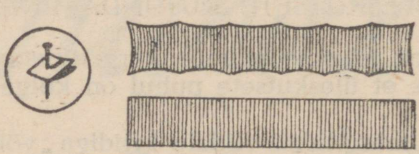

Joonis 71. Loosungi kinnitamine
(üleval vale, all õige)

Riiet ei tohi liiga tugevasti pingutada põikisuunas, kuna pärast naeltest vabastamist võib juhtuda, et read on viltu.

Pinguletõmmatud riide peale maalitakse tavaliselt valge liimivärviga. Niisuguse värvi koostise retsept on järgmine: 1 liitri vee kohta tuleb võtta 600—700 grammi peenekshõõrutud kriiti ja umbes 200 grammi loomset liimi (naha-, kala-, tehnilist želatiini). Lahjendatud liim peab olema peaaegu sama vedel kui vesi. Parajat liimisisaldust võib sõrmeotsaga kindlaks määrata: kui lahusesse kastetud sõrmeots kuivab kiiresti ja kleepub, siis on lahus parajal määral liimine.

Antud retsepti järgi segatud liimivärv peab vabalt pintsli pealt alla jooksma.

Töötades valge liimivärviga punasel riidel, tuleb saavutada, et värv jääks pärast kuivamist ühtlaselt valge, läbipaistmatu kihina riidele. Sellepärast tuleb enne kirja maalimise alustamist teha kasutamiseks kõlbmatul riidetükil prooviks mõned pintsliõõgid ning lasta värvil hästi ära kuivada, mille järgi saab kindlaks määrata, kas värv on hästi segatud.

Värvi laialijooksmise ja ebaühtlase kattumise vältimiseks tähtede alumistes otstes tuleb alustada tähtede maalimist nende alumisest äärest, liigutades pintslit alt ülespoole kuni 1/4 tähe kõrguseni. Siis, kastes pintsli uuesti lahusesse, tuleb maalida tähtede ülemised otsad, tõmmates pintsliga sujuvalt ja kindlalt allapoole.

Liimivärviga riide peal maalimiseks on kõige mugavamad lamedad harjaspintslid nr. 10 kuni nr. 20.

Maalimiskepi kasutamine kergendab teksti kirjutamist, andes käele kindla toe. Seda vajab igaüks, kellel pole küllaldaselt kogemusi üleskutsete kirjutamiseks.

Riide puudumisel võib üleskutseid valmistada ka paberist. Arusaadavalt riputatakse niisuguseid üleskutseid ainult klubi siseruumidesse. Kõige parem on selleks otstarbeks kasutada ühevärvilist tapeeti.

Esimesel juhul tuleb põrandale kinnitatud tapeedi foonile maalida tekst lameda harjaspintsliga. Tumeda fooni värvimiseks võib kasutada valget liimivärvi, mis on valmistatud ülaltoodud retsepti alusel, samuti valget guašši, mis on valmistatud vastavas paksuses. Kui aga foon on hele või valge, tuleb kiri teostada tumeda guašš- või liimivärviga. Tušš selleks otstarbeks ei kõlba, kuna tapeedipaber on rabe ning keemiline värv (tušš) jookseb selle peal laiali, muutes tähtede servad ebaühtlaseks.

Üleskutseid võib samuti teha valgel joonistus- või ka tugeval, värvilisel lauapaberil, mis on kleebitud vajaliku pikkuse ja laiusega riidele.

Paberile on võimalik kirja joonistada plakatsule abil, mis kiirendab ja kergendab tööd.

Teksti, samuti ridade suurust ja vahet tähistavate horisontaaljoonte äramärkimine sünnib paberil valmistatavate üleskutsete juures samuti nagu riidel.

Klubi sisekujundustöödel võib üleskutsete tegemiseks kasutada ka aplitseeritud tähti. Selleks lõigatakse tähed kõvast valgest paberist välja, mille järel need liimitakse hästi pinguletõmmatud materjalile või ka paberile. Tekst märgitakse, nagu ülalpool oli näidatud. Tähtede kleepimisel riidele, eriti aga jämedale lõuendile, tuleb kasutada paksemat loomset liimi, samuti kliistrit. Paberist tähe tagumine külg määritakse laia pintsliga liimiseks, mitte määrides esikülge. Teksti kirjutamisel tekkinud vigu võib parandada järgmiselt.

Riidel tekkinud vea puhul tuleb vale täht sooja veega maha pesta, värvi ülemist kihti eelnevalt žiletitera või noaga maha hõõrudes; paberil aga tähti või sõnu maha pesta ei tohi, sest vesi hävitab fooni ja pärast kuivamist jääb sellele kohale plekk. Sel juhul on kõige parem kleepida vale täht üle sama paberiga ja kirjutada tekst uuesti.

KOPEERIMINE JA KUJUTISTE GRAAFILINE SUURENDAMINE

Klubi tööpraktikas esineb sageli kopeerimise, illustratsioonide, fotode ja joonistuste suurendamise või vähendamise vajadus.

Kiiresti ja lihtsalt saab joonistust suurendada epidiaskoobi, projektsioonlaterna või filmoskoobi abil. Projekteerides kujutist paberile vastavates mõõtudes, märgitakse kontuur terava pliiatsiga. Selgesti märgitakse valgusvarju põhijooned. Joonistuse viimistlemine sünnib selle võrdlemisel originaaliga.

Joonistust ei tohi liiga tumedaks muuta: joonistada ja kontuure teha tuleb peenikeste, selgete joontega.

Peale eeltoodu on veel graafilise suurendamise moodus.

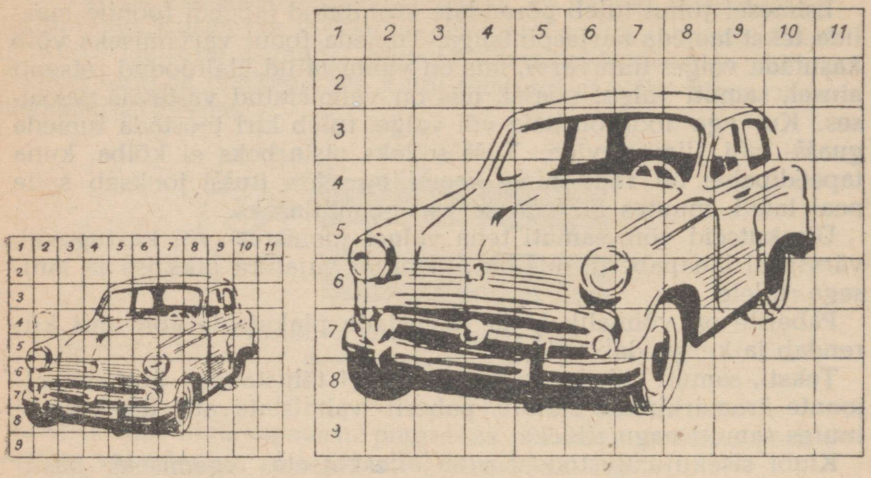

Joonis 72. Suurendamine ruutude abil

Ruudustiku järgi suurendamisel kantakse suurendatavale (või vähendatavale) originaalile võrk. Tasapinnale, kuhu tahetakse kujutist ümber joonistada, kantakse sama ruutude arvuga graafiline võrk, kuid vastavates mõõtudes suurendatult (või vähendatult). Ruutude read nummerdatakse.

Ruudustik tuleb paberile ja originaalile kanda hästi terava pliiatsi abil. Siis joonistatakse kujutis korralikult ümber, jälgides, et ruutudes asuvad originaali kontuurid võimalikult täpselt suurendatud ruutudesse üle kantaks. Üle tuleb kanda nõrkade joontega, et vigu saaks kummiga kergesti kõrvaldada. Alles pärast õige joone leidmist võib selle selgesti paberile kanda.

Pärast kontuuride ümberjoonistamist võib ruudustiku ettevaatlikult kummiga maha nühkida. Võrreldes saadud suurendust originaaliga, tuleb läbi töötada valgusvarjud ning pärast seda joonistus värvida.

Originaale, mida ei ole tarvis suurendada ega vähendada, võib kopeerida «läbi valguse», s. o. läbi altvalgustatud klaasi või kalkapaberi.

SEINALEHTEDE KUJUNDUS

Seinalehtede kujundusele klubis tuleb omistada erilist tähelepanu. Mida paremini on kujundatud seina- või välkleht, mida selgemate kunstiliste vahenditega on edasi antud numbri põhi-

idee, seda rohkem meelitab see ligi lugejaid, seda mõjuvamad on seal äratoodud materjalid.

Seinaleht kinnitatakse tugevale, tavaliselt valgele paberile, või ka alalisele makett-tahvlile.

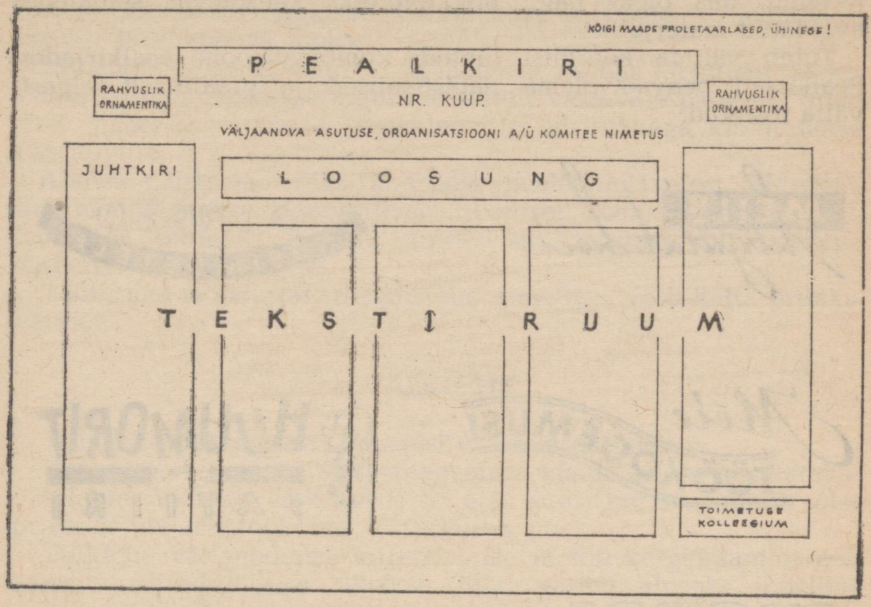

Joonis 73. Näitlik skeem materjalide paigutamiseks seinalehte

Paberipoognad, millele paigutatakse seinalehe materjal, asetatakse reeglipäraselt seinale horisontaalses asendis.

Enne seinalehe kujundamisele asumist peab kunstnik-kujundaja koos toimetajaga koostama numbri plaani. Plaanis nähakse ette artiklite, päiskirjade ja loosungite asetus. Ilma selle plaanita ei oska kunstnik lahendada kompositsiooni paigutust ega asetada kohale olemasolevaid illustratsioone.

Skeemist on näha, et kujundamisel on kasutatud trükitud, mitmevärvilist plakatit. Neil juhtudel, kui ei ole käepärast väljendusrikast trükitud materjali (mitmevärvilist plakatit, suuremõõtmelist fotot jne.), tuleb joonistused seinalehe kaunistamiseks ise valmistada.

Seinalehe päiskirja võib kirjutada. See ei tohi võtta palju ruumi. Otse seinalehe nimetuse alla paigutatakse tekst, milles väljendub kogu materjali iseloom. Keskele kohale asetatakse näiteks tootmise eesrindlase suur portree. Märkmed brigaadide tööst asetatakse tavaliselt üldise päiskirja alla.

Seinalehe lõppu paigutatakse karikatuurid ja sõbralikud šaržid. Artikleid võib illustreerida fotoringi liikmete poolt valmistatud

fotodega. Artiklite mitmevärvilised päiskirjad võib kirjutada käsitsi. Fotode, joonistuste ja šriftide (kirjade) mastaabid on kooskõlas üldkompositsiooniga.

Seinalehe alumisele äärele üle kogu pikkuse paigutatakse teine loosung, mis oleks nagu kokkuvõtteks käesolevas seinalehes avaldatud materjalile.

Tuleb vältida keerulisi tähtede kombinatsioone pealkirjades. Pealkirjad peavad olema napisõnalised ja graafiliselt selgesti välja tõstetud.

Joonis 74. Päiskirjade kujundamise näiteid seinalehes

Kujutava kunsti ringi liikmed võivad palju värsket ja huvitavat pakkuda seinalehe kujundamise osas. Ringis teostatud joonistused natuuri järgi, päiskirjade joonised, ornamendid ja vinjetid on suureks abiks seinalehe kujundajale.

Tuleb meeles pidada, et teksti täistuubitud ja illustratsioonidega ülekoormatud seinaleht on raskesti loetav, see väsitab silma. Seinalehe koostamisel tuleb alati planeerida vabu kohti, mis eraldavad kirjutisi või ka ühe teema materjale teistest.

Seinalehe koostamisel on oluliseks komponendiks käsitletav teema, käepärast olev kujunduslik materjal ja kunstiga tegelevad isetegevuslikud jõud.

Kui seinalehte valmistatakse mitmes eksemplaris brigaadide vahel jaotamiseks, tehakse illustratsioonid trafareti abil või ka fotograafilisel teel.

Seinalehe kujundamine alalisele makett-tahvlile teeb selle väljaandmise mõningal määral kergemaks, kuid samal ajal piirab ka kunstniku väljendusvõimalusi.

Makett-tahvleile kujundatud seinalehe alus võib olla pikergune. Selle peale jäetakse alaline koht päiskirja, väljaandmise numbri ja kuupäeva jaoks.

Seinalehe aluse keskmine osa jäetakse vabaks kirjutiste jaoks. Viimased monteeritakse algul mõõdetult vastavale paberile, mille järel paber koos sinna pealekleebitud kirjutistega kinnitatakse alustahvlile.

Alalist päiskirja võiks koostada pealepandavatest tähtedest, mis monteeritakse dekoratiivsel joonisel. Kuna päiskiri tuleb arvestada mitmeks aastaks, tuleks see teostada õlivärvidega vineerile või kartongile.

Tähti, mis moodustavad seinalehe nimetuse, võib katta pronksvärviga.

VÄLKLEHT

Seinalehe üks peamisi omadusi on selle aktuaalsus.

Vajaduse korral kiiresti reageerida sündmustele kasutatakse välklehte. Viimase efektiivsus on eriti suur, kui see ilmub otse brigaadi või lüli töökohal — farmides jne.

Välklehe väljaandmise kiirendamise ja töö kergendamise eesmärgil välitingimustes tehakse juba varem aluseks mõeldud paberipoognad koos päiskirjadega valmis paljundatuna trafareti abil.

Hall, värvilt ilmetu, seejuures veel pika tekstiga välkleht ei saavuta oma eesmärki, sellele ei pöörata tähelepanu. Tihe ja ebaselgelt kirjutatud tekst, kus ei ole peamine mõte esile tõstetud, ei avalda lugejale mõju. Tuleb meeles pidada, et kujundades välklehte, tuleb tekstiosa peamine mõte esile tõsta jämeda kirjaga ja ereda värvi kaasabil, täiendades võimaluse korral teksti joonistega.

Tavaliselt lõpeb välkleht mõne üleskutsega. Üleskutse peab ülejäänud tekstist esile tõusma suurema kirja, eredama värvusega ning olema juba kaugelt loetav.

Välijaamas võib välklehte üles seada spetsiaalsel tahvlil, mis on paigutatud hästi töökoha lähedale.

Kui tekib vajadus välklehe paljundamiseks, toimitakse järgmiselt: trafaretiga kantakse puhastele poognatele tarvilik arv päiskirju, siis, märkides ühel eksemplaril pliiatsiga teksti ja ridade mõõdud, kantakse need märgid teistele eksemplaridele üle paberi läbitorkamise teel. See kergendab teksti ümberkirjutamist.

Välkplakati võib sõna tõsises mõttes valmistada mõne minuti jooksul. Niisuguste plakatite väärtuseks on kiire reageerimine kolhoosielu sündmustele.

Et kujundustööd ei pidurdaks välklehe väljaandmist, tuleb kasutada käsitsikirjutatud kursiivkirja, kusjuures teksti tähtsamad osad tõstetakse välja värvi ja suuremate mõõtmetega.

Joonistatud valgusleht. Valgusleht on kättesaadav igale klubile. Selle valmistamise tehnika ei ole keeruline.

Mõned meetrid kinolinti tuleb 5—10 minutiks lasta kuuma (mitte aga keeva) vette, mille järel vees tursunud emulsioon kaabitakse nüri noaga maha. Seejärel pestakse lint külmas vees hoolikalt puhtaks ja kuivatatakse lapiga. Film muutub läbipaistvaks, ja sellele võib peale kanda musta tušiga teksti ja jooniseid.

Siiski ei ole soovitav teksti ja joonistusi kohe lindile kanda, enne tuleks valmistada paberist transparent, mille ääred on piirdeks teksti ridadele. Asetades transparendi filmi alla, kantakse sellele hariliku musta tuši abil tekst, jälgides läbi filmi paistvate joonte abil ridu.

Filmile joonistamiseks tuleb algul joonistada paberile, mis asetatakse filmi alla, ja kopeerida joonistus musta tuši abil filmile.

Filmi, millele oli joonistatud ajaleht, võib kasutada uuesti järgmise numbri väljaandmiseks. Selleks tuleb film pesta külmas vees ja hästi kuivatada.

Foto-valgusleht. Kui kohapeal on olemas fotoring või kogenud fotohuvilisi, võib valguslehte valmistada fotograafilisel teel.

Kaadrid foto-valguslehe jaoks valmistatakse kindlaksmääratud plaani järgi:

paberile, mille formaat on kohane kirjade teostamiseks, kirjutatakse tekstid ja valmistatakse joonised;

fotografeeritakse varakult eesrindlikke inimesi ja mitmesuguseid momente kolhoosielust;

valitakse ajakirjadest karikatuure, varustades need tekstidega kohapealsetel teemadel jne.;

kõik ettevalmistatud kaadrid fotografeeritakse uuesti fotoaparaatide abil.

Fotografeerimisel tuleb silmas pidada, et ühe 36×24 mm võtte jaoks tuleb asetada kõrvuti kaks valguslehe kaadrit 18×24 mm suuruses.

Kaadripaaride fotografeerimine toimub korraga. Kus aga fotografeeritakse ühe kaadri kaupa, jääb film kaadrist ülal- ja allpool kasutamata.

Filmi ilmutamine toimub tavaliselt, võtted trükitakse sama suurele diapositiivile. Saadakse omapärane kinolint, mis koosneb üksikutest fotokaadritest.

Kinolinti võib demonstreerida filmoskoobi või ka kinoaparaadi abil.

Kui klubil on epidiaskoop, võib välja lasta värvilise valguslehe, sest see aparaat võimaldab värvi ekraanile edasi anda.

Epidiaskoobi kaasabil võib valguslehe muuta mitmekesisemaks, ekraanile projekteeritakse mitte üksi need joonistused ja tekstid,

mis on spetsiaalselt valmistatud sel otstarbel, vaid ka üksikud fotod ja illustratsioonid raamatutest, ajakirjadest jms.

Valguslehe demonstreerimist võivad saata deklamaatorite suusõnalised kommentaarid ja muusika. Magnetofoni olemasolu korral võib valguslehe saateks kasutada heliülesvõtet eesrindlaste esinemistest, muusikalistest saadetest jne.

FOTODE JA FOTOMONTAAŽIDE KUJUNDAMINE

Näituste organiseerimisel klubi ruumes on eriti väärtuslikud oma rajooni ja kolhoosi elu kujutavad fotod.

Fotod on suurepäraseks näitlikuks materjaliks loengute pidamisel ja vestluste organiseerimisel. Neid võib kasutada kas seina peal või anda kuulajatele vaadata.

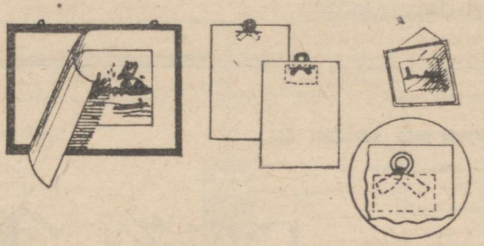

Joonis 75. Tabeli ääre kleepimine

Kõige lihtsamaks viisiks fotode kujundamisel on nende kleepimine paspartuule, mis omakorda peab olema kas raamitud või asetatud nn. kattepaspartuusse — «maski». Sissepressitud joon surutakse paspartuu servale mingisuguse sileda ja küllalt terava, kuid mitte lõikava instrumendiga mööda joonlauda: sileda luust plaadikese, noaseljaga jne.

Fotode kantimine toimub järgmiselt: lõigatakse fotost suurem tükk pappi. Sinna tehakse kahes kohas läbilõiked 3—4 sentimeetri suuruse vahega kummaltki poolt, kusjuures läbilõigete laius vastab paela või nööri laiusele. Paelaga läbitõmmatud rõngad või ka silmused asetatakse sisselõigatud avadesse korralikult õgvendatuna. Papile kleebitakse paber, selle peale foto, mis omakorda kaetakse klaasiga vastavalt papi formaadile. Kantida tuleb nii, et kant kataks eespool ühtlaselt kõiki külgi, mitte rohkem kui 5—6 millimeetri laiuselt. Seejuures kasutatakse tisleri-, kaseiin- või ka fotoliimi. Tisleriliimi ei tohi keeta paksuks, kuid see ei tohi olla ka vedel. Liimi tarvitatakse kuumalt. Kaseiinliim lahustatakse vees, mille järel seda segatakse, kuni muutub paksu koore taoliseks. See liim on kasutamiskõlblik 30 minutit pärast segamist.

Iga foto peab kandma lühikest, täpset ja väljendusrikast allkirja.

Kultuurharidusliku töö praktikas kasutatakse laialdaselt fotomontaaže. Monteerida võib fotot fotoga, fotot joonistusega, fotot tekstiga jne. Montaaži juures on lubatud fotost olulised osad välja lõigata ja ühendada need teiste fotodega, seejuures nüansseerides üldplaane.

Fotomontaažide juures kasutatavatel kujutlustel on tavaliselt selgitavad allkirjad, arvud, diagrammid.

DIAGRAMMIDE VALMISTAMINE

Kui kultuurharidusliku töö juures tekib vajadus kvantitatiivsete vahekordade ja muutuste kõrvutamiseks (suurenemine, tõstmine, kasv või vähenemine, alandamine jne.), tuleb koostada mitmesuguseid diagramme.

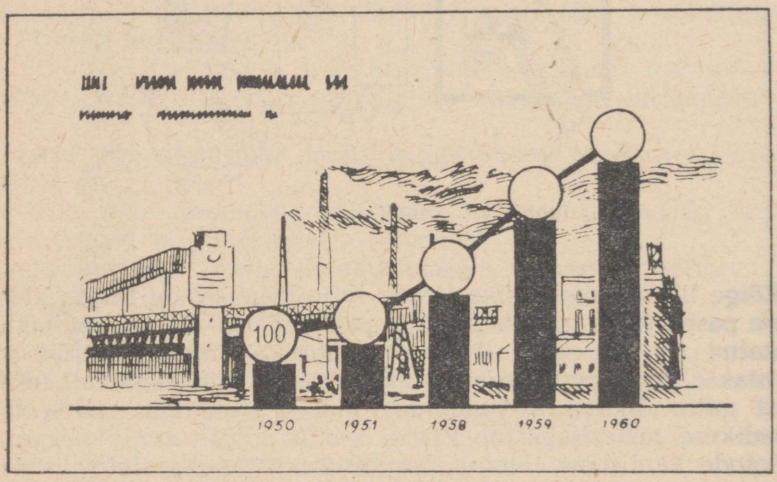

Joonis 76. Diagrammi näidis

Nii näiteks kasutatakse diagramme Nõukogude Liidu ja rahvademokraatiamaade majandusliku ja kultuurialase ülesehituse näitamiseks, sotsialistliku võistluse propaganda juures, kolhooside, brigaadide edusammude näitamiseks.

Eristatakse joon-, pinna- ja mahtdiagramme. Joondiagrammi moodustamiseks tuleb asetada horisontaaljoonele ühetaolised lõigud, mis vastavad ajaühikutele (päev, kuu, aasta, viisaastak). Punktidest tõmmatakse vertikaaljooned, millele asetatakse lõigud vastavalt mõõtühikutele (tonn, tsentner, pind jne.), mida

tahetakse näidata diagrammis, seejuures joonestades horisontaaljooned. Tulemuseks on diagrammi võrk. Vastavates kohtades märgitakse jämedate punktidega kujutatava nähtuse suurused, ühendades need punktid joontega, mille tulemuseks on murd- või kõverjoon. Kõverjoonte kaasabil võib diagrammil korraga näidata mitmesuguste nähtuste arengut, näiteks tööviljakuse kasvu ning toodangu omahinna langust. Selleks võib kasutada erinevaid värve või mitmesuguseid graafilisi figuure. Jooni ei tohi liiga kokku kuhjata, kuna isegi hästi eraldatav värviliste joonte küllus on silmale väsitav. Kvantitatiivsete näitajate võrdluseks on kõige parem moodus teha hästi lihtsaid tulp-diagramme (püstkülik) vastavate arvude äramärkimisega. Tulpade suurus peab täpselt vastama arvulistele vahekordadele, mida kujutatakse diagrammis. Tulp-diagrammis võib näidata võrdlusi tulpade suurendamise ja vähendamise kaudu niihästi vertikaal- kui ka horisontaaljooni mööda.

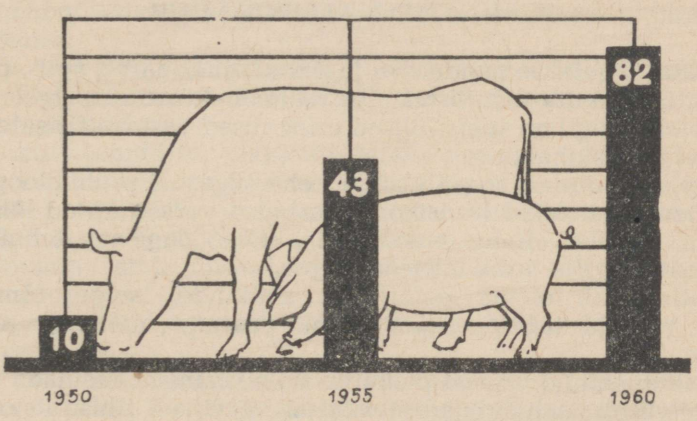

Joonis 77. Diagrammi näidis

Mahtdiagrammi moodustamisel võrreldakse kuupe või ka teisi mahu kujutisi.

Protsendi-vahekordade kujutamiseks on otstarbekohane kasutada ringikujulist sektoritesse jaotatud diagrammi. Diagrammi vastu huvi äratamiseks on soovitav seda illustreerida.

Lihtsaimaks viisiks on diagrammile joonise (foto) lisamine, vastavalt diagrammi sisu käsitlevale süžeele.

Arvude kohta käivat materjali võib anda joonistes, kuid arvu muutumist ei tohi kujutada joonise mõõtmete suurendamise või vähendamise teel. Kui näiteks on tarvis kujutada kahte suurust — 20 inimest ja 60 inimest, siis ei ole soovitav joonistada inimest ja selle kõrvale teist, kes on kolm korda suurem. Õigem on joonistada inimene ja selle kõrvale 3 samasugust kujutist.

Allkiri näitab ühe joonistuse arvulist tähendust. Arvude muudatusi kujutatakse jooniste arvu muudatuste kaudu.

Diagrammide värvimisel toimitakse kindlaksmääratud korra kohaselt. Ühesuguste andmete kohta käivad tulbad, sektorid, kõverjooned, joonised värvitakse ühtlaselt. Kui neil aga on mitmesugune tähendus, värvitakse need ka erinevates värvustes.

Värvide asemel võib kasutada viirutust. Ühed andmed tuleb viirutada vertikaalselt, teised kald-, kolmandad horisontaalsete joontega, neljandad ruuduna jne.

Diagrammidel esinevaid tekste ja arve on kõige parem teha mustaks, tumepruuniks või tumehalliks.

Diagramm peab kandma selgesti formuleeritud pealkirja. Alapealkiri teostatakse väiksema kirjaga. Diagrammis peab olema tingimata näidatud, missuguste näitajate kaudu esitatakse arvumaterjal.

PLAKATITE VALMISTAMINE

Plakatid jagatakse nende sisu ja eesmärgi kohaselt agit-, propaganda-, instruktiiv-tehnilisteks ja reklaamplakatiteks. Igal nimetatud plakatiliigil on spetsiifilised erinevused vastavalt sisule, vormile ja teostustehnikale.

Agitplakati juures omab keskse koha sügavalt psühholoogiline, kunstiliselt üldistatud kuju koos üleskutse vormis antud lühikese tekstiga, näiteks: «Rahu maailmale!», «Omandage uut tehnikat!», «Kiirendame vilja kokkupanekut!» jne.

Kujutis peab olema poliitiliselt sihikindel, selge, tõmbama endale vaataja tähelepanu, sundima peatuma, mõtlema plakati sisu üle.

Klubikunstnikud võivad plakatite valmistamisel kasutada trükitud plakatitelt ja ajakirjadest võetud värviliste illustratsioonide kujutisi, suurendades neid ja joonistades ümber.

Tekst ja selle paigutamine aitavad kaasa plakati sisu lahtimõtestamisele, olles samal ajal kunstilise kujunduse elementideks. See nõuab kunstnikult oskust kompositsiooniliselt õigesti paigutada plakatile kujutist ja teksti, mitte koormates vaataja tähelepanu liigsete detailide ja pisiasjadega.

Agitplakatite juures tuleb arvestada asjaolu, et neid vaadatakse eemalt. Seepärast peab kujutisi olema vähe. Need tuleb teha suured, selged ja eredad. Teatud vahemaa tagant saab lugeda vaid jämedat kirja, seepärast tuleb sinna paigutada ainult kõige vajalikumad tekstid ja arvud. Plakat, mis on üle koormatud kirjadega või kus on palju fotosid, jooniseid, diagramme, skeeme, on ebaselge ega saavuta oma eesmärki.

Siseruumide ja hoonete fassaadide kujundamisel kasutatakse laialdasemalt dekoratiivplakateid. Nende plakatite erinevus seisab selles, et nende aluseks on teatud tähtpäev või üleskutse, antud edasi ornamendi või maastiku kujunduse kaudu.

Propagandaplakatite ülesandeks on nõukogude rahva edusammude näitamine kommunismi ehitamisel, eesrindlike kogemuste ja tehniliste teadmiste levitamine. Siia kuuluvad teaduslikud ja bibliograafilised plakatid.

Nendeks plakatiteks kasutatav materjal koosneb enamasti värvilistest või ühetoonilistest joonistest, mis on mitmesugustest ajakirjadest ja populaarteaduslikest raamatutest, õppevahenditest, diafilmidest jne. ümber joonistatud.

Nende plakatite juures on väga tähtis selgitav tekst.

Juhul, kui plakatite kaudu on tarvis valgustada mõnda suurt teemat, näiteks põllumajandusalal töötajate võitlust teravilja ja loomakasvatuse produktsiooni suurendamise eest, on parem, kui valmistatakse mitu plakatit, pühendades neist igaühe üldteema mõnele tähtsamale küsimusele.

Instruktiiv-tehniliste plakatite ülesandeks on propageerida uue tehnika ja parimate agro-zootehniliste meetodite juurutamist, õpetada mehhanismidega ümberkäimist ja eesrindlaste tööpraktika rakendamist.

Nende plakatite valmistamisel tuleb konsulteerida mehhanisaatorite, agronoomide, zootehnikute ja teiste kohalike põllumajanduse spetsialistidega.

Instruktiiv-tehniliste plakatite teostamisel on nõutav mitmesuguste mehhanismide ja töömomentide täpne kujutamine, täpsed näpunäited töövõtete järjestuse, kiiruse, kulutatavate materjalide, väetiste, seemnete jne. hulga kohta.

On soovitav anda fotosid või jooniseid koos selgitavate skeemide ja joonestustega.

Reklaamplakatid aitavad paljus kaasa klubi ürituste heaks kordaminekuks.

Afiši, informatsioonilise plakati või teadaande peamiseks elemendiks on tekst. Teksti paigutamisel tuleb püüda saavutada hästi loetavat, selget kompositsiooni. Tuleb vältida segast, keerulist tekstipaigutust.

Keskne koht antakse ürituse nimetusele ja selle läbiviimise tähtpäevale. Need kaks elementi, mis esinevad igasuguse informatsiooni juures, peavad olema silmatorkavad, selgesti meeldejäävad.

Afišside, informatsiooniliste plakatite ja teadaannete puhul on kõige vastuvõetavam plokk- (grotesk-) kiri, mida võib kasutada koos käsitsi kirjutatud või kursiivkirjaga.

Afiši, plakati, teadaande kujundamisel tuleb võimaluse korral teksti täiendada kujundusliku elemendiga: joonise, ümberjoonistuse, foto või reproduktsiooniga (must, värviline), fotomontaaži, ajalehe väljalõikega.

Foto on afiši, samuti informatsiooniliste plakatite ja kuulutuste kujundusmaterjalidest kõige operatiivsem ja täiuslikum vorm. Teostades näiteks plakatit noorte põllumajandusala spetsialistide kohtumisest sotsialistliku töö kangelase või kuulsa mehhanisaa-

toriga, võib plakati keskpaika paigutada eesrindlase-novaatori foto. Draamaringi etenduse kuulutuses võib edukalt kasutada lavastuse üksikute stseenide fotosid. Samasugustele plakatitele võib paigutada ringiliikmete fotosid.

Sageli ei ole võimalik üksiku plakati või afiši kaudu teatada klubi üritustest. Sel juhul tuleb ette näha plakati või afiši paljundamine.

Klubi informatsiooni kõige kergemaks ja kiiremaks paljundamise mooduseks on trafarett ja aplikatsioon.

Trafareti kasutamisel kantakse kõige jämedamad kirjad, ornamendid ja isegi joonised originaalilt trafaretile.

Aplitseerimise puhul lõigatakse üksikud suuremad tekstid ja ornamendid korraga mitmes eksemplaris välja, mille järel need paberile kleebitakse. Ülejäänud tekst joonistatakse käsitsi juurde.

Reklaami puhul etendab suurt osa valgustus. Välisreklaami jaoks kasutatavad alused ja ka tänavastendid peavad olema hästi valgustatud.

KLUBIRUUMIDE PIDULIK KUJUNDUS

Klubiruumide pidulik kujundus, täiendades alalist sisustust ja kaunistusi, peab olema kooskõlas tähistatava päeva sündmustega.

Kujundades näiteks NSV Liidu Konstitutsiooni päeva puhul klubiruumi, võib peamise teemana välja tõsta Nõukogude Liidu rahvaste vääramatut sõprust kui meie riigi jõu ja võimsuse allikat. Siin võib põhiteema kompositsioonina esineda viisteist liiduvabariikide lippu, asetatuna ümber viisnurga või ümber NSV Liidu riigivapi. Täiendavalt võib paigutada pannoosid või plakateid rahvaste sõpruse teemal ning transparente NLKP Keskkomitee üleskutse tekstidega.

Revolutsiooni aastapäevaks teostatava klubi välis- ja sisekujunduse plaan tuleb kooskõlastada kohalike partei- ja nõukogude organitega.

Välja töötades klubihoone fassaadi, fuajee, saali piduliku kujunduse eskiisi, tuleb arvesse võtta kunstilise kujunduse elementide kooskõla hoone ja selle siseruumide arhitektuuri eripärasustega.

Näiteks: lippudest koosnev kompositsioon viisnurga keskel kõlbab paigutada portaali peale. Sammaste vahele võib panna üleskutseid kandvaid transparente.

Piduliku kaunistuse väljendusrikkaks ja kergesti kättesaadavaks elemendiks on rohelised vanikud.

Pidurüüs klubihoonet tuleb õhtul täiendavalt valgustada. Peamised valgusallikad tuleb suunata kesksele kompositsioonile ja üleskutsetele.

VAATESAALI PIDULIK KUJUNDUS

Vaatesaal on klubi tähtsaim ruum. Selle seinu ei tule üle kuhjata plakatite, piltide, diagrammide, kuulutustega jne. Külgmiste seinte ülemisse ossa võib riputada alusraamidele tõmmatud ja roheliste vanikutega ümbritsetud loosungeid.

Lavaportaal tuleb kaunistada pidulikult ja ilmekalt. Portaali kohale on soovitav valmistada alaline embleem.

Lavasügavuses võib postamendile asetada Lenini portree lippude taustal. Büstide või portreede ette seatakse lilli. Kolmes kaares allarippuv vanik raamib lavakujunduse keskse osa. Kogu kompositsiooni tuleb eriliselt valgustada, et välja tõsta kunstilise kujunduse elemente.

Lava dekoreerimisel võib kasutada allalangevaid lipukangaid. Eriti head efekti annavad sametist ja tugevast siidist tehtud lipud. Pidulikkuse saavutamiseks antakse lipuvarrele väike kallak ettepoole. Selle dekoratsiooni puhul võib kasutada ka lilledest tehtud vanikuid, skulptuure ja loosungeid.

Klubi juurde kuuluva maa-ala või pargi pidulik dekoratsioon peab olema kooskõlas klubi üldkujundusega.

Kujundust tuleb alustada värava juurest. Alleede ja klubi juurde viivate teede kaunistamiseks kasutatakse dekoratiivseid lipukesi ja vimpleid.

Et lipuke või vimpel ripuks sirgelt, tuleb selle alumise otsa külge kinnitada mingi raskus.

Tekstidega transparendid võivad samuti olla mitmekujulised.

Peetagu silmas, et kangastel ja ka vineertahvlitel valmistatavad tekstid tuleb teha veekindla värviga (õlivärvid, kange liimilahusega immutatud liimivärv jne.).

Klubi territooriumi, pargi ja klubi juurde viivate teede kaunistamiseks kasutatakse mitmesuguseid dekoratiivseid taimi ja lilli. Haljasala ja lilled koos punaste kangaste, transparentide, dekoratiivsete lipukestega annavad kogu kujundusele kauni, piduliku ilme.

HELI- JA PROJEKTSIOONIAPARATUUR

Klubi massilise töö arusaadavamaks, näitlikumaks, veenvamaks muutmiseks võib kasutada rida tehnilisi aparaate — magnetofoni, projektsioonilaternat, epidiaskoopi ja teisi. Need aparaadid tõhustavad klubi tööd, aitavad teenindada elanikkonna laiu hulki.

Magnetofon on aparaat heli elektromagnetilisel teel üleskirjutamiseks. Magnetofoniga võib mikrofoni abil üles kirjutada kõnet, laulu ja muusikat. Kui aga kasutatakse adapterit (helipead), võib üles kirjutada muusikat grammofoniplaatidelt. Raadiovastuvõtjat kasutades aga saab üles kirjutada kesk- ja kohalike raadiojaamade saateid.

Magnetofon võimaldab korrata üleskirjutatud heli spetsiaalselt lindilt (helikandjalt) mitu tuhat korda. Üleskirjutuse võib alati maha kustutada ja teha samale lindile uue. Ferromagnetiline lint, millele heli kirjutatakse, on kerge, ei sütti, on küllaltki tugev ja katkemise puhul on teda hõlpus filmiliimi abil kinni kleepida.

Üleskirjutus võib magnetlindil säilida palju aastaid ja ei karda niiskust, päikest ega raputusi.

Meie kodumaal toodetakse mitut tüüpi magnetofone: statsionaarseid raadiostuudiotele ja asutustele, kompaktseid klubidele, lektooriumidele, magnetofoni lisaseadiseid grammofonile.

Klubi tingimustes sobib kõige rohkem magnetofon «Dnepr-III». Ta töötab 110-, 127- ja 220-voldise pingega vahelduvvoolul.

Maal, kus puudub vahelduvvooluvõrk, võivad magnetofonid töötada kino-elektrigeneraatorite abil.

Magnetofon kaalub 20 kg.

Magnetofoni kasutatakse laialdaselt loengulises propagandas, kunstilises isetegevuses, raadiosaadetes ja muude massilise töö vormide puhul. Magnetofon on heaks vahendiks põllumajanduse eesrindlaste ja novaatorite kogemuste levitamisel. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee septembripleenum (1953) oma otsusega «NSV Liidu põllumajanduse edasiarendamise abinõudest» kohustas Põllumajanduse ja Varumise Ministeeriumi, NSV Liidu Sovhooside Ministeeriumi ja NSV Liidu Kultuuriministeeriumi: «... organiseerima põllumajanduse eesrindlaste, õpetlaste ja teadlaste esinemiste helilindile kirjutamist, kasutades laialdaselt magnetofoni üleskirjutatud loengute ja vestluste ette-

Joonis 78. Magnetofon

kandmiseks kolhoosides, sovhoosides, remondi- ja tehnikajaamades ning agro-zootehnilise õppuse ringides.»

Käesoleval ajal kasutatakse klubides, kus on olemas magnetofonid, laialdaselt «kõnelevaid kirju» — õpetlaste, sotsialistliku töö kangelaste, kolhoositootmise eesrindlaste ja novaatorite loenguid, mis on kirjutatud helilindile. Niisugused «kõnelevad kirjad» saadetakse posti teel rajoonist rajooni, külast külasse.

Parima lüpsja, tuntud kombaineri, agronoomi, eesrindliku kolhoosiesimehe sõna võib saata magnetofonilindile üleskirjutatult kõige kaugemassegi külasse.

Paljud klubid kasutavad magnetofone Moskvast ja vabariiklikust keskusest raadio teel antavate kontsertide, kunstitöötajate, kunstilise isetegevuse kollektiivide esinemiste üleskirjutamiseks. Neid üleskirjutusi korratakse hiljem klubides, kolhoosides, põl-

lundusbrigaadides, loomakasvatusfarmides. Magnetofoni abil võib üles kirjutada oma klubi näiteringide, puhk- ja keelpilliorkestrite, kooride, solistide esinemisi ja neid hiljem ette kanda farmides, põllulaagrites jne.

Magnetofoni kasutatakse laialdaselt näidendite muusikalisel ja helitaustalisel kujundamisel, kinofilmide reklaamimisel.

Mõned klubid praktiseerivad helilehtede väljaandmist, mida transleeritakse koosviibimistel, enne kinoseansse, vahel aga ka kohaliku raadiosõlme kaudu.

Niisugustes ajalehtedes kutsutakse esinema kolhoositootmise eesrindlasi ja novaatoreid, kolhooside juhatajaid, aktiivseid külakirjasaatjaid, isetegevuslasi jne.

Magnetofoni abil on hõlpus üles kirjutada teksti valguslehe juurde, et suurendada selle tõhusust ja populaarsust.

PROJEKTSIOONIAPARAADID

Projektsiooniaparaate kasutatakse ettekannete, loengute, vestluste illustreerimiseks, valguslehtede ja valgusreklaami demonstreerimiseks, lava valgusefektide ja valgustuse loomiseks.

Klubi töös kasutatakse mitmesuguseid aparaadi tüüpe:

filmoskoopi, mis on määratud diapositiivide näitamiseks kinofilmilt;

projektsioonilaternat, mille abil demonstreeritakse diapositiive klaasil;

epidiaskoopi, mis on määratud nii läbipaistvate kui ka mitteläbipaistvate pinnaliste kujutiste (raamatujooniste, ajalehtede, dokumentide, postkaartide) ja ruumiliste esemete (näiteks kuivatatud ja elavate taimede, väikeste mõõteriistade, masinaosade jne.) näitamiseks ekraanil.

Klubi töös on projektsioonivahendite kasutamine eriti tähtis loengulises propagandas. Loengud on alati veenvamad, kui neile kaasnevad joonised, fotod, diagrammid. Projektsioonivahendite abil illustratsioonide näitamise paremaks organiseerimiseks tuleb lektorile eraldada klubi aktiivi hulgast abiline, kes koos lektoriga valib vajalikud diapositiivid, asetab need sellesse järjekorda, milles peetakse loeng, ja seejärel demonstreerib neid vastavalt loengu käigule.

Ei tohi lubada, et vaatajad ootaksid kaua kujutise näitamist ekraanil. Kõige parem on, kui lektor võib projektsiooniaparaadi sisse lülitada ja ruumi valgustuse välja lülitada samast kohast, kus ta loengut peab.

Selleks tuleb loengusaal vastavalt sisustada.

Diafilme võib näidata ka mitmesuguste vestluste puhul, aga ka iseseisvate klubiüritustena, näiteks «diafilmide õhtuna».

Projektsiooniaparaate võib edukalt kasutada ka näitlikus agitatsioonitöös. Sellekohaselt väljavalitud või oma jõul kunstnike

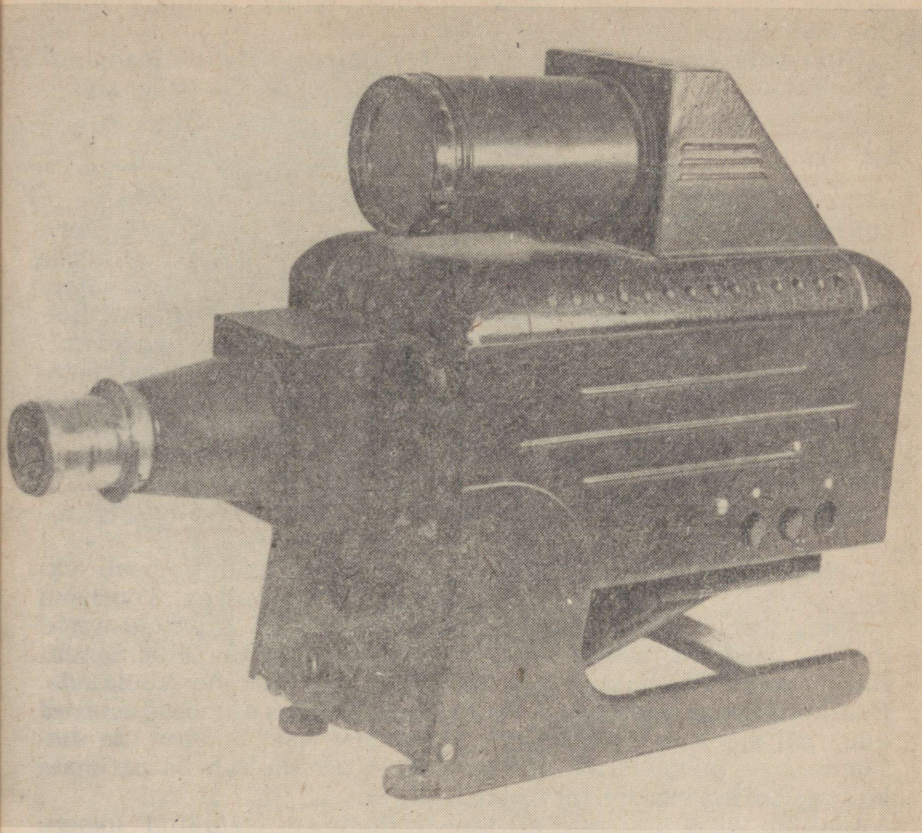

Joonis 79. Epidiaskoop

aktiivi kaasabil aktuaalsetel teemadel valmistatud ja fotoamatööride diapositiive projekteeritakse õhtul hoone või ekraani valgele seinale. Kõige parem on selleks valida koht, kus on palju rahvast — klubi, pargi lähedus jne. Samal viisil reklaamitakse kinofilme, milleks on vaja ainult kas reklaam-kinoülesvõtteid või tavalisi kinofilmi üksikpilte.

Kasutades ekraani on hõlpus organiseerida «satiiriaknaid» kohalikel teemadel.

Projektsiooniaparaatide abil saab näidendi käigus valgustada osa lavast või esinejaist. Kui kasutada vastavaid valgusfiltreid ja seadiseid, mis seatakse objektiivi ette, võib laval saada valguse abil kuupaistese öö, vihma, sadava lume, ujuvate pilvede, merelainetuse, maalilise maastikupildi jne. illusiooni.

Uusaastaballidel võib projektsioonilaternate abil korraldada «valgusjäneste» mängu, karnevalikujude valgustamist, sõbralike

šaržide, sõnamõistatuste, «mõistatuslike» piltide, naljatervituste jne. näitamist.

Klubid praktiseerivad laialdaselt valguslehtede väljaandmist projektsiooniaparaatide, filmoskoopide ja epidiaskoopide abil.

DIAFILMID JA DIAPOSITIIVID

Diapositiive kinolindil (diafilme) valmistab tehas «Diafilm». Siin valmistatakse diafilme mitmesugustel teemadel, sealhulgas suurel arvul põllumajanduslikel teemadel. Diafilmid põllumajanduse ja loomakasvatuse aluste kohta on koostatud vastavalt kolhooside agrotehniliste ja zootehniliste kursuste programmidele.

Iga diafilm sisaldab 40—60 üksikpilti ja kujutab endast lõpetatud teemat.

Diafilmide illustreeriv materjal on valitud kindlas temaatilises järjekorras ja on seotud lühikese tekstiga, mis käsitleb teemasid ja selgitab pilte.

Diafilme võib näidata vaatajaile ka ilma täiendavate selgitusteta.

Selleks et kasutada diafilmi näitliku õppevahendina, peab lektor, vestleja, ringi juht selle enne ise läbi vaatama, koostama üksikasjalise vestluse plaani ja ära märkima, missuguseid antud diafilmi kaadreid tuleb näidata ja missugused vahele jätta. Samuti tuleb varem ette valmistada küsimused, mis esitada kuulajaile. Diafilmi õige kasutamine ja oskuslikult seatud küsimused aitavad kuulajail meeles pidada loengu ja vestluse sisu. Tunduv osa diafilmidest on pühendatud põllumajanduse eesrindlaste ja parimate kolhooside kogemuste tutvustamisele.

Diafilme võib kasutada nii kuulajaskonnale määratud loengu juurde kui ka vestlusteks kitsamale auditooriumile.

Diafilmide käsitsemisel tuleb meeles pidada, et film süttib kergesti. Õnnetusjuhtumite vältimiseks ei tohi filmi ligidal olla lahtist tuld, samuti on keelatud filmi läheduses suitsetada. Filmi ei tohi puudutada märgade kätega, kuna selle tagajärjel tekivad plekid.

Diafilme tuleb hoida kriimustuste ja muude vigastuste, mustuse ja tolmu eest. Neid tuleb hoida pakendis (karbikestes) kuivas kohas. Et filmile ei tekiks kriimustusi, mis tingivad kujutuse moonutamise, ei ole soovitav diafilme ilma erilise vajaduseta kokku ja lahti kerida.

Filmoskoope ja diafilme võib hankida tarbijate kooperatiivide kauplustest, raamatukauplustest, kultuurikaupade kauplustest ja «Ajakirjandusliidu» kioskitest.

Moskvast väljastatakse diafilme postisaadetisena «Sojuzposõltorgi» Üleliidulise Kontori kaudu (Москва, ул. Кирова, 47).

Loenguliseks ja massiliseks tööks võidakse kasutada ka koolide diapositiive klaasil, mida toodab Moskva tehas «Diafoto».

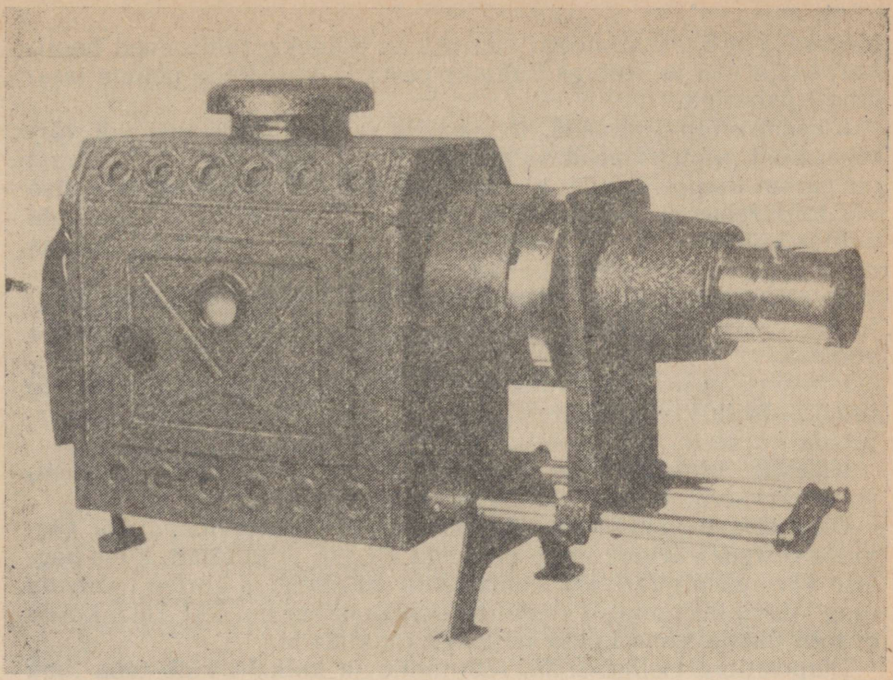

Joonis 80. Filmoskoop

Klaasdiapositiivide eeliseks on see, et lektor võib valida loenguks vajalikud klaasdiapositiivid, seada need sellesse järjekorda, mis vastab tema loengu või vestluse plaanile, mõningail juhtumeil täiendada diapositiivide komplekti teistest seeriatest võetud klaasdiapositiividega.

Loengul demonstreerimiseks valitud klaasdiapositiivide hulk peab olema piiratud (mitte üle 20—25 diapositiivi).

Kui ei ole valmis diapositiive, võib klubi töötaja neid ise valmistada või rakendada sellele tööle isetegevuslikke kunstnikke ja fotoamatööre.

Määranud kindlaks diapositiivi teema, tuleb valida illustreeriv materjal raamatuist, ajakirjadest, tabeleist ja muudest allikatest. Kõige parem on valida niisuguste mõõtmetega illustratsioonid, mis mahuksid tervikuna (või nende põhiline osa) standardmõõtmetega — 8,5×8,5 sentimeetri suurusele — diapositiivile. Kui soovitav joonis ei mahu positiivile, tuleb ta vähendatud mõõdetes ruudustiku abil pliiatsiga ümber joonistada.

Diapositiivide klaasiks võib kasutada tavalist aknaklaasi, kuid see peab olema ilma kihtideta ja mullideta. Veelgi parem on võtta vanad fotoplaadid, millelt emulsioon on maha pestud. Lõiganud

klaasi 8,5 × 8,5 sentimeetri suurusteks osadeks, tuleb need hoolikalt sooja vee ja seebiga puhtaks pesta ja kuivatada pehme (ajalehe-) paberiga.

Klaasile võib kirjutada, joonestada ja joonistada tuši või värviga, kuid puhtal klaasil valguvad jooned veidi laiali. Sellepärast on parem diapositiivide klaasi töödelda emulsiooniga, tehnilise või toiduželatiini sooja vedela lahusega. Želatiin tuleb lahustada puhtas kuumas vees ($1^1/_2$ teelusikat ühe klaasi vee kohta). Samaks otstarbeks võib kasutada ka tisleriliimi.

Emulsiooniga katmist toimetatakse puhta pintsliga, hoides sealjuures klaasi vertikaalses asendis, et liigne emulsioon saaks maha voolata.

Pärast diapositiivi kuivatamist võib emulsiooniga kaetud küljele joonistada ja kirjutada tavalise kõva sulega. Kuid parem on kirjutada väikeste, niinimetatud joonistussulgedega.

Klaasile kirjutamiseks ja joonistamiseks kasutatakse tušši, guašš-värvi või vedeldatud õlivärvi.

Diapositiive värvitakse läbipaistvate aniliinvärvidega või värvilise tušiga. Värvida tuleb pintsliga kiiresti ja kindlalt, kuna aeglase värvimise puhul võib emulsioon märguda ja kortsu tõmbuda ning värvikiht muutub ebaühtlaseks. Rohkem kui üks-kaks korda ei tohi üht ja sama kohta pintsliga puudutada.

Diapositiive tsellofaanile, fotolindile ja kalkale võib teha ilma nende eelneva töötlemiseta. Kuid needki ei kannata pikemaajalist värvimist.

Diapositiivi joonistuse või joonise valmistamisel teise kujutuse järgi pannakse tsellofaan, film või paber sellele kujutusele ja selle kontuurid kantakse üle sule või pintsli abil. Joonise või joonistuse kontuuride kuivamisel sooritatakse koloreerimine.

Klaasdiapositiivi riknemise eest hoidmiseks tuleb ta teha kahekordne, asetades emulsioonipoolsele küljele teise, niisamasuguste mõõtmetega puhta klaasi. Mõlemad klaasid tuleb ääristada kitsa riide või tugeva paberiribaga.

Kuna pehmete diapositiivide (tsellofaanil, filmilindil, paberil) demonstreerimine on ebamugav, siis tuleb nende näitamiseks valmistada kahest klaasist mitu paari «kaasi» (läbipaistvat ümbrist), kleepides nad ühelt küljelt kitsa riideribaga kokku.

On olemas veel üks diapositiivide valmistamise viis. Klaasi üks külg valatakse üle vedela kolofooniumi ja bensiini lahusega (umbes üks osa kolofooniumi nelja-kuue osa bensiini kohta). Kui klaas on kuivanud, pannakse ta kolofooniumikihiga ülespoole joonise, joonistuse või skeemi peale, mida on vaja joonistada, ja joonistatakse selle kontuurid terava pliiatsi abil. Joonise kandmiseks niisugusele omavalmistatud diapositiivile võib kasutada tušši või küllaldaselt paksu tinti. Õhukesel kolofooniumikelmel annavad pliiats, tint ja tušš niisamasugused selged joonised nagu paberilgi.

Niisugune omavalmistatud või, nagu neid veel nimetatakse,

joonistatud diapositiivide valmistamisviis on mugav veel selle poolest, et joonist või joonistust võib selle valmistamisprotsessi vältel originaaliga võrreldes lihtsustada, skematiseerida, lisada uusi tähistusmärke jne. Hea on kasutada mitmesuguses värvivarjundis tušši või tinti, peenikese, pehme pintsli abil värvida fooni või mõningad kontuurid joonisel lahjendatud värvilise tušiga. Sel puhul saame värvilised diapositiivid.

Joonistatud diapositiivide valmistamiseks kasutatakse originaalina raamatute illustratsioone või spetsiaalselt ettevalmistatud jooniseid, skeeme, diagramme ja tabeleid. Seejuures on ainult vajalik, et kõik need illustreerivad materjalid mahuksid mõõtmetelt diapositiivi formaati.

Kui vajadus omavalmistatud diapositiivide järele ära langeb ja nad tarbetuks muutuvad, võib kolofooniumikihi koos joonisega bensiini abil maha pesta ja klaasi kasutada uuesti samaks otstarbeks.

Ülalkirjeldatud viisil on loomulikult võimatu reprodutseerida fotosid.

Klubi ülesandel võivad fotoamatöörid teha omavalmistatud positiive fotograafilisel teel. See viis on lihtne ja eriti väärtuslik selle poolest, et võimaldab valgustada diapositiivides oma kolhoosi ja oma rajooni elu.

Nõukogude fototööstus toodab spetsiaalseid diapositiivfilmide sorte.

FOTORING

Igas klubis võib luua fotoringi.

Fotoringi tegevuse laiemast arengust on huvitatud nii klubi, seinalehe toimetus kui ka kogu küla.

Asudes fotoringi loomisele on eelkõige vaja välja selgitada, kes soovivad tegelda fotoasjandusega, selgusele jõuda, missugused fotoaparaadid ja missugust lisavarustust neil on, tõmmata ringi tööle kaasa füüsika-, keemiaõpetaja või kogenud fotoamatöör.

Ringi koosseisus võivad olla isikud, kes üldse ei tunne fototehnikat, samuti need, kellel on fotografeerimise alal alles vähesed kogemused. Seepärast on soovitav luua algajate rühm ja edasijõudnute rühm.

Ringi tegevusväli on erakordselt avar ja fotode kasutamise vormid väga mitmesugused. Fotosid võib paigutada nii autahvlile, seinalehte kui ka fotoajalehte ja fotoalbumisse. Ülesvõtted võivad olla materjaliks valgusajalehele, saada kodukoha uurimise nurga eksponaatideks.

Võib korraldada fotonäituse, mis on pühendatud kolhoosi või sovhoosi saavutustele, nõukogude küla kultuurilisele kasvule.

Fotoringi töö aluseks on osavõtjate initsiatiiv ja aktiivsus. Oma jõududega sisustavad nad fotolaboratooriumi, kollektiivselt kasutavad nad fotoaparaate, hoolitsevad fotomaterjalide ja kemikaalide soetamise eest.

Fotoringi edukaks tööks on suure tähtsusega hästi sisustatud fotolaboratoorium.

Fotolaboratooriumiks on kõige parem eraldada väike omaette kuiv ruum, milles valitseb normaalne toatemperatuur nii suvel kui ka talvel. Hea on, kui ruumis on aken. Juhul kui puudub elektrivalgustus, võib kasutada akent päevavalgusallikana nii laterna kui ka suurendusaparaadi jaoks. Kui ei ole omaette tuba, tuleb ehitada tihedasti sulguva uksega pimik-kabiin.

Ringi tööks on vajalik, et fotolaboratooriumis oleks kaks taburetti, pink, seinariiul, kapp fotomaterjalide, negatiivide ja mitmesuguse inventari hoidmiseks.

Erivarustuse hulka kuulub: fotoaparaat, statiiv, punane latern, toosid filmi ilmutamiseks, kaks-kolm plastmassist vanni mõõtmetega 9 × 12 cm ja 12 × 18 cm, apteegikaalud ja kaalupommid, pintsett, termomeeter vee temperatuuri mõõtmiseks, mensuurid,

trehtrid, kopeerimisraam, pesunäpitsad, mitmesugused klaasnõud lahuste jaoks, emailitud või tsingitud pang.

Peale selle on klubi fotolaboratooriumil esialgu vaja hankida järgmised kemikaalid:

metooli	50 g
hüdrokinooni	100 g
sulfitit	2 kg
soodat	250 g
booraksit	100 g
kaaliumbromiidi	30 g
hüposulfitit	2 kg
alumiinium-kaaliummaarjast	100 g
punast veresoola	100 g
hügroskoopilist vatti	50 g
rullfilmi	12 tk.
fotopaberit 13 × 18 cm	6 pakki
„ 9 × 12 cm (normaalset ja kontrastset)	6 pakki
käterätik	1—2 tk.

Soovitav on muretseda või oma jõududega valmistada suurendusaparaat. Samaaegselt on vajalik muretseda fotopaberit mõõtmetega 18 × 24 cm või 24 × 30 cm ja vastavad vannid.

Fotolaboratooriumi sisustamisel võivad abistada apteek, haigla, kool.

Fotopaberit, filme ja kemikaale tuleb osta ringi liikmetel õppetööks enda kulul. Materjalid, mis on vajalikud näituse, seinalehtede jne. ettevalmistamiseks, ostetakse klubi summadest.

Hangitud fotomaterjalid antakse fotolaboratooriumi juhataja kätte. Ringist lahkumisel annab fotolaboratooriumi juhataja kogu sisustuse ja fotolaboratooriumi nimestiku alusel üle kas oma asetäitjale või fotoringi vanemale.

Fotoringis tuleb rangelt arvestada materjalide kulutamist, milleks tuleb sisse seada materjalide sissetulekute ja väljaminekute raamat ja fotolaboratooriumi korrapidamise päevik.

Laboratooriumis töötamisel on ringi liikmed kohustatud silmas pidama rida reegleid. Nende hulka kuuluvad järgmised:

a) hoida puhtust, laboratooriumis mitte suitsetada;

b) kallata vannidesse ainult neid lahuseid, milleks nad on määratud ja mida näitab vannikesel olev pealkiri;

c) pärast tööd vannid hoolikalt puhtaks pesta, asetada alusele kuivama ja laud ära kuivatada;

d) kaalude kasutamisel mitte puistata kemikaale otse kaalukausile, vaid asetada alla paber; kaalupomme võtta pintsetiga; kaalukausid pärast kaalumist puhtaks pühkida;

e) ringi liikmed, kes lahkuvad laboratooriumist viimasena, on kohustatud kõik asjad oma kohale asetama, põranda puhtaks pühkima, valguse kustutama.

Õppusi ringis korraldatakse kindla programmi järgi algajaile määratud fotoõpiku alusel. Kõige lihtsamas tööplaanis peab olema: fotoaparaadi ehitus ja selle kasutamisviisid; ettevalmistus pildistamiseks; pildistamine; negatiivprotsess; positiivprotsess; negatiivide suurendamine; foto kompositsioon; kuidas pildistada liikuvaid objekte; portree pildistamine; pildistamine siseruumides.

FOTORING JA SEINALEHT

Tähtsaks osaks fotoringi töös on seinalehe väljaandmise abistamine. Fotoring eraldab kas seinalehe toimetuskolleegiumi ettepanekul või oma algatusel üks-kaks kõige vilunumat fotoamatööri abiks seinalehe kolleegiumile.

Seinalehe juurde kinnistatud fotoamatöör tutvub seinalehe toimetuskolleegiumi plaaniga või juba valmis artiklitega ja märkustega ning hangib neile illustratsioonid.

Kui seinalehe toimetus on saanud kirja, mis jutustab kas positiivsest või negatiivsest faktist, siis on väga hea, kui seda artiklit illustreerib foto. Foto annab seinalehes ülestõstetud küsimusele veelgi suurema veenvuse.

Kasulik on enne kevadkülvi, enne koristustööde, sügiskülvi algust, kariloomade talveks ettevalmistamist organiseerida fotoringi ja seinalehe kolleegiumi ühiseid retki.

Elu ja kogemused ise näitavad paremaid võtteid ja teid, kuidas kasutada fotot seinalehes. Kui külas leidub joonistada oskavaid inimesi, siis võib fotodest valmistada fotokarikatuure ja sõbralikke šarže, mis osava ja aruka kasutamise puhul köidavad seinalehe lugejate tähelepanu.

Seinalehele valmistatud ülesvõtted arutatakse läbi fotoringi kollektiivi poolt. Fotode väärtuse ja puuduste kriitika aitab kaasa edasisele fotoamatööride meisterlikkuse täiustamisele.

Fotode kasutamisel seinalehes ei ole tingimata tarvis neid suurendada. Foto formaadiga 6 × 6 cm vastab tavalisele seinalehe veerule.

Fotoamatööride töö seinalehe juures on nende küla ühiskondlikust elust osavõtu üheks tähtsamaks vormiks. Kaasatöötamine seinalehes laiendab fotoamatööride huvide ringi, arendab nende meisterlikkust. Tegevus seinalehe korrespondendina on fotoringi liikmetele vajalikuks eelastmeks osavõtuks rajooni-, oblasti- ja keskajakirjanduse tööst.

FOTOAJALEHT

Kui seinalehes kasutatakse fotot enamikul juhtudel illustratsioonina märkuste juurde, siis fotoajaleht annab fotode seeria, mis üksteisega seotuna annavad visuaalse kujutuse mingist nähtusest, millel on ühiskondlik-poliitiline tähtsus. Fotoajalehes võib

anda piltliku jutustuse kolhoosi elust, näidata päeva farmis või brigaadis, järjekindlalt näidata eesrindlaste töövõtteid, kolhoosnikute kultuurset puhkust jne. Fotoajalehte tuleb välja anda koostöös seinalehe kolleegiumiga.

Fotoajaleht peab näitama, kuidas kolhoosnikud ja mehhanisaatorid võitlevad NLKP Keskkomitee pleenumite otsuste eest, kuidas kolhoositootmisse juurutatakse teaduse ja eesrindliku kogemuse saavutusi, kuidas toimub põllumajanduse varustamine eesrindliku tehnikaga.

Fotoajaleht peab samuti paljastama ja kritiseerima kõike, mis takistab edasiliikumist. Fotoamatöörid ei tohi mööda minna ebamajanduslikkuse faktidest, töödistsipliini rikkumisest, ebaperemehelikust suhtumisest ühiskondlikku varandusse. Dokumentaalfotograafia ajalehes ja fotograafiline karikatuur kujutavad endast teravat kriitikarelva.

Üks fotode rakendamis- ja kasutamisviise on fotoetüüd, olukirjeldus, mis koosneb mitmest fotost ja lühikesest tekstist, mis jutustab kolhoosi ja tema parimate inimeste elust. Võib valmistada foto-olukirjelduse eesrindlikust brigaadist, farmist, ühest kolhoosiperest, klubi ringist, parimast ühiskondlikust lektorist, agronoomiliste kursuste tööst jne.

FOTONÄITUS JA FOTOALBUM

Klubis võib organiseerida oma küla fotoamatööride kunstilise loomingu näituse.

Fotonäituse korraldamiseks on vajalik hästi valmistatud foto, mille mõõtmed on vähemalt 18 × 24 cm, muidu ei köida foto tähelepanu. Fotonäitus ei tarvitse olla seotud ühtse temaatikaga. See võib olla fotoamatööride kokkuvõttenäitus mingi ajavahemiku kohta. Fotod asetatakse näitusel rühmiti, autorite järgi.

On kasulik, kui vaatajad kirjutavad oma muljed näitusest külalisteraamatusse.

Kasulik on organiseerida fotonäitus põllumajandusaasta kokkuvõtetest, kus võib näidata illustratsioonide varal, kuidas artell on aasta jooksul pidanud võitlust suure saagi ja loomakasvatuse arendamise eest. Eriti tähtis on organiseerida kolhoosi, sovhoosi eesrindlaste portreede näitus, mida pidevalt uuendatakse.

Suur ja vajalik üritus on fotoalbumi «Majandusaasta kokkuvõtted kolhoosis», «Kolhoosiküla kultuur» jne. loomine.

FOTO JA TEKST

Iga foto, mis näitab saavutusi või avastab puudusi, peab rangelt vastama faktidele, olema õige, dokumentaalne.

Suure tähtsusega on läbimõeldud allkiri fotole. Hea allkiri aitab paremini mõista neid tähtsaid majandusliku ja kultuurilise

elu fakte, mida fotod kujutavad. Näiteks ilmusid kolhoosikülasse uued masinad. Seda fakti võib jäädvustada pildis ja lühikeses allkirjas. Kui näidata uut masinat töös ja anda tekst, milles jutustatakse sellest, kuidas riik aitab kolhoose varustada uue tehnikaga, kuidas masinad hõlbustavad inimese tööd, siis on materjalil suur kasvatuslik tähtsus.

NEGATIIVIDE JA POSITIIVIDE SÄILITAMINE

Paljudel amatööride poolt valmistatud võtteil võib tulevikus olla dokumentaalne väärtus. Seepärast tuleb luua negatiivide ja positiivide arhiiv. Seda on väga lihtne teha. Negatiivi kontaktkoopia kleebitakse tavalise pühta kirjaümbriku paremale nurgale, milles hoitakse negatiiv. Ümbriku vasakule küljele kirjutatakse lühike märkus foto sisust, näidatakse ära ülesvõtte kuupäev ja foto autori perekonnanimi.

Ümbrikud negatiividega säilitatakse nagu raamatukogu kaardid spetsiaalseis suletavais puust või papist karpides.

Positiivide (piltide) arhiiv hoitakse suurtes ümbrikkudes, kusjuures igale pildile peab olema tehtud vastav pealkiri.

KLUBI NÕUKOGU JA AKTIIV

Edu klubi töös, iga tema ürituse läbiviimisel sõltub kõigepealt ürituste organiseerijatest. Et rahuldada meie inimeste järjest kasvavaid kultuurilisi nõudeid, selleks on tarvis kaasa tõmmata klubi tööle võimalikult rohkem elanikke. Klubi eduka töö kindlustamisel on tähtis osa ühiskondlikel aktivistidel, kes iseseisvalt juhatavad isetegevusringe. Klubi juhataja ülesandeks organisatsioonilises töös on aktiivi pidev suurendamine ja kasvatamine. Klubi külastajate kaasatõmbamine ühiskondlikku kultuuritöösse on kommunistliku kasvatuse üks tähtsamaid meetodeid. Osavõtt klubi töö organiseerimisest ja läbiviimisest aitab tõsta aktivistide poliitilist aktiivsust ja teadlikkust, aitab tõsta nende üldist kultuuritaset.

Klubi aktivistideks on ringide juhid, lektorid ja vestlejad, kes regulaarselt töötavad klubis, kuid peale nende veel isikud, kes klubi nõukogu palvel abistavad ürituste ettevalmistamisel ja läbiviimisel: aitavad pidada klubis korda, remontida, sisustada, kaunistada klubi, korrastada ja haljastada klubi ümbrust, varuda kütet jne.

Klubi aktivistide hulka kuuluvad tavaliselt teenindamispiirkonnas asuvate brigaadide ja farmide punanurkade juhatajad, kohaliku spordikollektiivi esimehed jne. Ühe sõnaga kõik, kes vabatahtlikult abistavad klubi igapäevases kultuurhariduslikus töös, on tema aktivistid.

Klubi külastajateks on peamiselt noored, mispuhul ka aktiivi moodustavad noored. Kogu klubi töö planeeritakse ja toimub tihedas koostöös küla komsomoliorganisatsioonidega, kes peavad kõige aktiivsemalt osa võtma kõigist klubi üritustest.

Aktiivi suurendamise eesmärgil vestleb klubi juhataja noortega töökohtadel, klubis, punanurkades, jutustab neile klubi eelseisvatest üritustest, uutest loodavatest ringidest ning teeb ettepanekuid kaasa aidata ühe või teise väiksema ülesande täitmisel. Individuaalne vestlus koos väikese jõukohase huvitava ülesande andmisega ongi peamiseks meetodiks klubi külastajate kaasatõmbamisel aktiivi ridadesse. Nii võib eesrindlikule kolhoosnikule, kes regulaarselt külastab klubis korraldatavaid loenguid, teha ülesandeks vaadata loengute saalis korra järele, kutsuda loenguile oma kaastöötajaid. Järk-järgult tuleb teda ette valmistada juba

vastutavamate ülesannete täitmiseks loengute organisatsioonilise kindlustamise ja auditooriumi osas.

Üleliidulisest rahvamajanduse näitusest osavõtjaid, näitust külastanud kolhoosnikuid ja sovhooside töötajaid, samuti teisi põllumajanduse eesrindlasi võib kaasa tõmmata ettekannete ja vestluste korraldamisele, põllumajandusalaste ringide juhtimisele; alalisi kinokülastajaid rakendatakse kinoorganisaatoritena, neile usaldatakse filmide reklaamimine, mõnikord ka piletite levitamine; tantsuhuvilistele noortele tuleb teha ülesandeks käitumiskultuuri reeglitest kinnipidamise jälgimine tantsuruumis, mängude ja meelelahutuse organiseerimine, tantsuringi või -kursuse organiseerimine jne.

Nõukogude küla majanduslikus ja kultuurilises elus on tähtis osa intelligentsil. Iga aastaga suurenevad intelligentsi read kõrgemate ja kesk-eriõppeasutuste lõpetajate arvel, keda kvalifitseeritud töötajatena suunatakse kolhoosidesse, sovhoosidesse, koolidesse, haiglatesse jne. Oma kultuurharidustöö ülesandeid suudab klubi täita ainult intelligentsi abiga.

Klubi juhataja on kohustatud looma tiheda sideme koolide ja õpetajatega, meditsiiniala töötajatega, kolhoosi, külanõukogu, sovhoosi jne. aktiiviga jt.

Külaintelligentsi kultuurharidustööle kaasatõmbamise tähtsaimaks vormiks on lektorite grupp, mis organiseeritakse koos rajooni poliitiliste ja teadusalaste teadmiste levitamise osakonnaga. Klubi juhataja ülesandeks on igati kaasa aidata lektorite grupi loomisele ja tugevdamisele.

Küla lektorid on klubi aktiivi põhilüliks. Nad peavad loenguid ja ettekandeid ja viivad läbi vestlusi, võtavad osa küsimuste-vastuste õhtute, konsultatsioonide ja temaatiliste õhtute organiseerimisest klubis, farmide ja brigaadide punanurkades.

Klubi juhataja ei või aga piirduda üksnes maaintelligentsi kaasatõmbamisega loengulisele tööle. On soovitav, et kõiki kultuurharidusliku töö põhiharusid klubis juhiksid aktivistid maaintelligentsi hulgast, et kogu maaintelligents aitaks kaasa kultuuri viimisele rahvahulkadesse. Nii võib agronoom juhtida agrotehnilist propagandat ning tõmmata sellele kaasa ka teisi spetsialiste. Kodulooõpetaja sobiks teaduslik-ateistliku propaganda organiseerijaks; noor arst-kehakultuurlane võiks tegelda klubis kehakultuuri- ja sporditöö arendamisega, kirjandusõpetaja kirjandusringi tööga jne.

Õppides põhjalikult tundma spetsialistide isiklikke kalduvusi, arvestades nende kogemusi ja teadmisi, võib klubi juhataja igale neist leida rahva- või kultuurimajas huvitavat tegevust. Sagedasti tuleb nõu pidada kultuurharidusliku töö korraldamise küsimustes õpetajatega, põllumajanduse spetsialistidega ja artistidega, viibida koolis, haiglas, katsejaamas jne., tundma õppida intelligentsi töötingimusi ja tähelepanelikult reageerida nende kultuurilistele nõudmistele.

Usaldades ühele või teisele aktivistile või aktivistide rühmale mingisuguse ülesande, tuleb neid kontrollida ja selle ülesande täitmisel abistada.

Oma ülesandeid suudavad aktivistid edukalt täita ainult siis, kui nad hakkavad sügavalt mõistma kultuuritöö eesmärke inimeste kommunistlikul kasvatamisel ning oskavad ise avastada puudusi ringide ja üldse klubi töös ning aidata neid puudusi kõrvaldada. Muidugi pole aktivistide juures võimalik neid omadusi kasvatada mõne päevaga. See nõuab pidevat ja järjekindlat tööd. Et aktivistid oleksid alati kursis klubi tööga, eesseisvate ülesannetega jne., korraldab klubi juhataja koos klubi juhatusega aeg-ajalt aktivistide üldkoosolekuid, esinedes seal aruandega tehtud tööst ja tulevikuplaanidest.

Tuleb hoolitseda ka selle eest, et aktivistid tunneksid jooksvat poliitikat, teaksid hästi oma rajooni, kolhoosi või sovhoosi ees seisvaid tootmisülesandeid jne. On soovitav kutsuda aktiviste loengutele, puhkeõhtutele, kontsertidele jne.

Oma ülesannete eeskujuliku täitmise eest võib klubi juhatus eesrindlikele aktivistidele avaldada tänu, premeerida hinnaliste kingitustega, panna nende fotod autahvlile, esitada autasustamiseks kõrgemalseisvatele organitele.

KLUBI JUHATUS

Klubi juurde luuakse nõuandva organina juhatus, mis koosneb 7—11 liikmest, olenevalt klubi töömahust.

Juhatus abistab klubi juhatajat elanikkonna hulgas läbiviidava kultuurharidusliku töö organiseerimisel ning aktiivi mobiliseerimisel, aitab leida senikasutamata vahendeid ja võimalusi töötajate kultuurilise teenindamise parandamiseks. Juhatus aitab klubi juhatajal paremini tundma õppida töötajate kultuurilisi nõudeid ja teostada ühiskondlikku kontrolli klubi tegevuse üle.

Juhatusse tuleb valida inimesi, kes on huvitatud massilise kultuuritöö olukorra parandamisest maal. Tavaliselt kuuluvad juhatuse koosseisu klubi juhataja, küla partei-, komsomoli-, nõukogude ja ühiskondlike organisatsioonide esindajad, aktiivsed lektorid, ringide juhatajad, kolhooside tootmistöö eesrindlased jne. Juhatuse koosseis valitakse klubi aruandluskoosolekul üheks aastaks ja kinnitatakse küla TSN otsusega. Klubi juhatus annab aru oma tööst küla TSN istungjärgul umbes kord kvartalis.

Vastavalt vajadusele tullakse kokku 1—2 korda kuus. Juhatus arutab oma koosolekuil läbi klubi kultuurharidusliku ning organisatsioonilise ja majandusliku töö plaanid, kontrollib plaanide täitmist, kinnitab ringide tööplaanid ja klubi poolt organiseeritavate massiürituste programmid.

Juhatuse koosolekuil kuulatakse ära üksikute kunstilise isetegevuse ja teiste ringide ning aktivistide aruanded tehtud tööst.

Klubi kvartali tööplaanis nähakse ette eraldi lõiguna (juhatuse töö) juhatuse koosolekud ja põhilised arutusele tulevad küsimused.

Juhatuse esimeheks on klubi juhataja. Juhatuse kõigi liikmete vahel teostatakse kindel tööjaotus, kusjuures igaüks neist vastutab teatud ringi või töölõigu juhtimise eest. Näiteks: üks vastutab massilise poliitilise töö eest, teine tootmistehnilise, kolmas lektooriumi töö ja teaduslik-ateistliku propaganda, neljas kunstilise isetegevuse organiseerimise eest, viies kinotöö, kuues raadio ühiskuulamiste, seitsmes töö eest lastega. Kogemused näitavad, et on otstarbekohane üksikuile nõukogu liikmeile panna vastutus ka selliste klubi töö alade eest, nagu kehakultuur ja sport, puhkeõhtute organiseerimine, klubi kujundamine ja näitliku agitatsiooni korraldamine, klubi majandus jne.

Ülesannete jaotamisel tuleb arvestada iga juhatuseliikme põhitööd ja eriala, tema võimeid ning kalduvusi ühele või teisele ühiskondlikule tegevusele.

Juhatuse liige koondab enda ümber rühma aktiviste, kelle abiga ta viibki läbi tööd temale usaldatud lõigus.

Juhatuse liikmed peavad kultuuri- või rahvamajas korda. Korrapidaja peamiseks ülesandeks on kindlustada antud päevaks planeeritud ürituste läbiviimine ja sisekorra eeskirjade täitmine kõigi klubi külastajate poolt.

Korrapidaja valvab puhtuse ja klubi varasse heaperemeheliku suhtumise järele. Temale võib teha ülesandeks välja anda külastajaile lauamänge, muusikainstrumente, ajakirju, ajalehti jne.

Korrapidaja peab teadma, millised üritused on lähemal ajal klubil plaanis, et informeerida sellest külastajaid. Tema peab ka soovide ja ettepanekute arvestust, selgitab välja, mis külastajaile meeldis ja millega ei jäädud rahule, ning võtab tarvitusele abinõud puuduste kõrvaldamiseks; teatab klubi külastajate pretensioonidest ja soovidest asutuse juhatajale või vajaduse korral püstitab küsimuse klubi juhatuse koosolekul.

Üksikjuhtudel võib klubi nõukogu usaldada korrapidamise ka autoriteetsemaile aktivistidele.

Klubi juhataja äraolekul asendab teda üks juhatuse liikmetest.

Klubi juhatus, igati abistades klubi juhatajat, ei asenda viimast. Klubi juhataja kannab täit vastutust nii kultuurhariduslikku töö kui ka majandusliku olukorra eest klubis.

TÖÖ PLANEERIMINE JA ARVESTUS

Nagu teistegi asutuste töö, nii pole ka klubi töö mõeldav ilma plaanita, mis määrab kindlaks tema tegevuse teatavaks perioodiks. Õigesti koostatud plaan võimaldab organiseerida sihikindlat koostööd ühiskondlike organisatsioonidega, raamatukoguga, rändkinoga, lektorite grupiga jne., tõmmata kaasa laiemat maaintelligentsi ja kolhoosi aktiivi.

Töö planeerimisel tuleb lähtuda neist üldpoliitilistest konkreetsetest ülesannetest, mida plaanitaval perioodil lahendab kogu meie maa, rajoon, kolhoos, sovhoos. Tuleb arvestada elanike mitmesuguste gruppide (noorte, naiste, intelligentsi, mehhanisaatorite, farmitöötajate jne.) nõudeid ja huve.

Plaani koostamisel juhindutakse Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei, Eestimaa Kommunistliku Partei ja kohalike parteining nõukogude organite otsustest ja direktiividest põllumajanduse, tööstuse ja kultuuri edasiarendamise kohta, samuti NSV Liidu ja Eesti NSV Kultuuriministeeriumi ja kohalike kultuuriosakondade korraldustest.

Tähtis on oskuslikult kasutada eesrindlike klubide töökogemusi, pidevalt täiendades ja mitmekesistades kultuurharidustöö vorme.

Otstarbekohane on koostada klubile a) aasta perspektiivplaan, mis määrab ära põhilised üritused, mis viiakse läbi eeloleval aastal ja mis kindlustavad klubi pideva töö; b) kvartaliplaan, mis koostatakse aasta perspektiivplaani ning täiendavate materjalide alusel, mida on tinginud elu areng; c) kalender-tööplaan.

Tööplaani koostamine nõuab suurt organisaatorlikku annet ja initsiatiivi. Enne tööplaani koostamisele asumist tuleks nõu pidada kohalike partei- ja komsomoliorganisatsioonidega, külanõukogudega, kolhoosi juhatusega, põllumajanduse spetsialistidega, õpetajatega, arstidega, kultuurharidustöö aktivistidega jne.

Asudes tööplaani projekti koostamisele peab klubi juhataja hästi tundma kohaliku kolhoosi või sovhoosi majandust, tema üksikute tootmisharude iseärasusi. Peab arvestama ja läbi kaaluma kõik klubi töö läbiviimiseks olemasolevad reaalsed võimalused: eelarve, materiaalne baas, klubi aktiiv, ühiskondlike organisatsioonide abi jne., kuidas paremini kasutada kultuurharidustöö läbiviimiseks nii oma statsionaari kui ka teisi ruume: kolhoosikeskuse, punanurkade, külanõukogu, kooli jne. ruume.

Kui kõik asjaolud on arvesse võetud, asjaosalistega konsulteeritud ning tööplaani projekt koostatud, kutsub klubi juhataja kokku klubi nõukogu koosoleku, millest on otstarbekohane kutsuda osa võtma ringide juhte, põllumajanduse spetsialiste ja teisi klubi aktiviste. Klubi nõukogu poolt läbi arutatud ja vastu võetud tööplaani kinnitab küla TSN täitevkomitee. Üks eksemplar kinnitatud tööplaanist saadetakse rajooni TSN täitevkomitee kultuuriosakonnale. Mida laialdasem aktiiv võtab osa tööplaani väljatöötamisest, seda sisukamaks, huvitavamaks ja täiuslikumaks kujuneb klubi tegevus, seda kergem on täiendavate jõudude rakendamine töötajate kultuurilise teenindamise organiseerimisel.

A a s t a p e r s p e k t i i v p l a a n. Aasta on liiga pikk aeg selleks, et määrata kindlaks kõigi toimuvate ürituste aeg ja koht. Seepärast määrab aastaplaan vaid planeeritavad üritused arvuliselt, määrab kindlaks põhinäitajad, mida tuleb saavutada aasta

lõpuks. See on perspektiivplaan. Aastaplaanis määratakse orienteeruvalt, millises kvartalis üks või teine üritus läbi viiakse.

K v a r t a l i t ö ö p l a a n. Kvartali tööplaan on klubi praktilise tegevuse planeerimise põhilisemaks vormiks. Igal kvartalil on mingi põllumajanduslike tööde periood. Nii lõpetatakse neljandas kvartalis kõik põllutööd, tehakse aastakokkuvõtted, jaotatakse tulud, viiakse läbi talvised agrotehnilised tööd. Selles kvartalis alustavad tööd õpperingid parteiharidustöö võrgus, agro-zootehnika kursused. Klubil on sel perioodil kõige paremad võimalused põllumajandusalaste, tehnika-, üldhariduslike, kunstilise isetegevuse jt. ringide töölerakendamiseks; huvitavate loengutsüklite, uute näituste korraldamiseks ja näitliku agitatsiooni ja põllumajandusnurga või -kabineti täiendamiseks uute materjalidega seoses möödunud põllumajandusliku aasta kokkuvõtetega. Toimuvad klubide aruandluskoosolekud elanikkonna ees. IV ja I kvartalil on klubi töötajate tähelepanu keskpunktis küsimused seoses ettevalmistusega kevadtöödeks, loomade ületalve pidamisega ja teiste talviste agrotehniliste töödega.

II kvartalis on kõik jõud keskendatud kevadkülvi edukale teostamisele, algab külvide hooldamine ja heinaaeg. III kvartalis on peamiseks koristus- ja varumistööd.

Eriti II ja III kvartalis tuleb arvestada kõigi klubi töövormide kasutamist, mis võimaldavad viia seda lähemale tootmisele, brigaadidesse, farmidesse jne.

Tööplaanis on kesksel kohal sotsialistliku võistluse arendamise küsimused. Suurt tähelepanu omistatakse teaduse ja tehnika uusimate saavutuste juurutamisele kolhoositootmises, kolhoosnikute ja mehhanisaatorite parimate kogemuste üldistamisele ja propageerimisele.

Kogemused on näidanud, et kvartali tööplaan peaks koosnema alljärgnevaist osadest.

1. Massiline poliitiline töö. 2. Tootmistehniline propaganda. 3. Teadusalane üldhariduslik propaganda. 4. Kunstialane propaganda ja kultuurse puhkuse organiseerimine. 5. Kehakultuuri- ja spordipropaganda. 6. Töö lastega. 7. Kinoalane töö. 8. Organisatsioonilised ja majanduslikud küsimused.

Täiendavalt üldisele kvartaliplaanile on igal ringil oma tööplaan. Käesoleva raamatu eelmistes lõikudes on põhjalikult käsitletud kõiki neid klubi tööalasid ning antud nõu vastavate ürituste korraldamiseks, mida tuleb ette näha tööplaanis.

Klubi tööplaani koostamise paremaks mõistmiseks toome allpool Tapa rajooni Aravete rahvamaja 1958. a. IV kvartali tööplaani.

Kinnitan
„.....“ ..... 1958. a.
Aravete k/n esimees

Rahvamaja nõukogus läbi arutatud
„.....“ ..... 1958. a.
Protokoll nr. ..... „.....“ ..... 1958. a.
Rahvamaja nõukogu esimees

Tapa rajooni Aravete külanõukogu Aravete rahvamaja 1958. a. IV kvartali tööplaan

Jrk. nr.	Ürituse nimetus ja sisu	Läbiviimise koht	Täitmise tähtaeg	Läbiviija	Täitmise eest vastutav	Märkused
1	2	3	4	5	6	7
	I. POLIITILINE PROPAGANDA JA AGITATSIOON					
1.	**Loengud ja vestlused**					
	Loeng «Maailma rahvad võitluses rahu eest»	Rahvamaja	4. nov.	EKP Tapa Rajoonikomitee lektoritegrupi lektor Mägi	Rahvamaja nõukogu liige Liivak	
	Vestlus «Läheneb NLKP erakorraline XXI kongress»	«Kaardiväelase» kolhoosi brigaadid	nov. dets.	Aravete raamatukogu juhataja Männamaa	Rahvamaja juhataja Oja	
2.	**Riiklikud ja revolutsioonilised tähtpäevad**					
	a) Temaatiline õhtu «40 aastat leninlikku kommunistlikku noorsooühingut» Kavas: 1. Tähtpäevaline ettekanne 2. Temaatiline kontsert rahvamaja isetegevuslastelt	Rahvamaja	25. okt.	Rahvamaja nõukogu liige Vaiksoo	Rahvamaja juhataja Oja	
	b) Pidulik aktus Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 41. aastapäeva tähistamiseks Kavas: 1. Tähtpäevaline ettekanne 2. Kolhoosi tööeesrindlaste autasustamine	Rahvamaja	8. nov.	Rahvamaja nõukogu liige Kukk	Rahvamaja nõukogu liige Vaiksoo	

1	2	3	4	5	6	7
	3. Temaatiline kontsert rahvamaja isetegevuslastelt					
	c) Temaatiline õhtu «Õigus tööle, puhkusele ja haridusele»	Rahvamaja	5. dets.	Raamatukogu juhataja Männamaa	Kooli - direktor Tiik	
	Kavas: 1. Vastavateemalised ettekanded 2. Temaatiline kontsert Aravete 7-kl. kooli õpilastelt					
3.	**Näitlik agitatsioon**					
	a) Kujundada näitus «40 aastat leninlikku komsomoli»	Rahvamaja	1.—15. okt.	Rahvamaja juhataja Oja	Rahvamaja juhataja Oja	
	b) Seoses Oktoobrirevolutsiooni aastapäevaga uuendada eesrindlaste autahvli materjalid	Rahvamaja	1.—5. nov.	Raamatukogu juhataja Männamaa	Rahvamaja juhataja Oja	
	c) Kujundada fotomontaaž «Õigus tööle, puhkusele ja haridusele»	Rahvamaja	25. nov. —4. dets.	Fotoringi juhataja Luht	Raamatukogu juhataja Männamaa	
4.	**Seina-, välk-, valgus- ja satiirilehed**					
	a) Välja anda seinaleht	Rahvamaja	1 × kuus	Seinalehe toimetus	Rahvamaja nõukogu liige Tamberg	
	b) Välja anda seinalehe erinumber ÜLKNÜ 40. aastapäevaks	Rahvamaja	27. okt.	Seinalehe toimetus	Rahvamaja nõukogu liige Tamberg	
	c) Välja anda satiirilehed	«Kaardiväelase» kolhoosi I ja II brigaad	nov. dets.	Seinalehe toimetus	Raamatukogu juhataja Männamaa	
	II. TOOTMIS-TEHNILINE PROPAGANDA					
1.	Täiendada põllumajandusnurka uute andmete ja eksponaatidega	Rahvamaja	kvartali jooksul	«Kaardiväelase» kolhoosi agronoom Kask	Rahvamaja juhataja Oja	
2.	Anda välja bülletääänid sotsialistliku võistluse käigust kolhoosis	«Kaardiväelase» kolhoosi keskus ja brigaadid	1 × kuus	Rahvamaja juhataja Oja	Rahvamaja juhataja Oja	

1	2	3	4	5	6	7
3.	Sotsialistliku võistluse käigu graafiku täiendamine uute andmetega	Rahvamaja	Kvartali jooksul	Rahvamaja nõukogu liige Tamberg	Rahvamaja juhataja Oja	
4.	Loeng «Rohkem söödakapsast sügiseseks siirdesöödaks»	«Kaardiväelase» kolhoosi keskus	6. okt.	EKP Tapa Rajoonikomitee lektoritegrupi lektor Siimaste	Rahvamaja nõukogu liige Liivak	
5.	Kohtumisõhtu Tapa raj. eesrindlike lüpsjate-karjatalitajate Uusküla, Sarapi ja Kaldaga Kavas: 1. Eesrindlaste sõnavõtud 2. Rahvamaja isetegevuslaste kontsert	Rahvamaja	nov.	Kolhoosi esimees Teder	Rahvamaja juhataja Oja	
	III. TEADUSALANE JA ÜLDHARIDUSLIK PROPAGANDA					
1.	Arstiteaduslik loengute tsükkel «Tervist tuleb hoida» a) «Alkoholism ja inimese tervis» b) «Kopsutuberkuloos ja võitlus sellega» c) «Võitlus reumatismiga»	Rahvamaja	okt.	Tapa haigla peaarst Sidorov	Rahvamaja nõukogu liige Liivak	
2.	Loeng «Koduümbruse kaunistamine»	Rahvamaja	nov.	Aiandusarhitekt Liivrand	Rahvamaja nõukogu liige Liivak	
3.	Loeng «Reisimuljeid Hiina Rahvavabariigist»	Rahvamaja	dets.	PTTLÜ lektor	Rahvamaja nõuk. liige Liivak	
4.	Küsimuste-vastuste õhtu. «Teadus ja usk»	Rahvamaja	dets.	EKP Tapa Rajoonikomitee lektorid	Rahvamaja juhataja Oja	
5.	Rakendada tööle vene keele õppering	Rahvamaja	nov.	Ringijuht Panova	Rahvamaja juhataja Oja	

1	2	3	4	5	6	7
	IV. KEHAKULTUURI- JA SPORDI-PROPAGANDA					
1.	Välkturniir males ja kabes	Rahvamaja	okt.	«Kaardiväelase» kolhoosi kehakultuurikollektiivi esimees Raid	Rahvamaja nõukogu liige Kukk	
2.	Lauatennise-võistlused	Rahvamaja	nov.	Kolhoosi kehakultuurikollektiivi esimees Raid	Rahvamaja nõukogu liige Kukk	
3.	Kujundada Tapa raj. ja Aravete k/n kergejõustiku rekordite tabel kehakultuuri nurgale	Rahvamaja	okt.	Fotoringi juhataja Luht	Rahvamaja juhataja Oja	
	V. KUNSTIALANE PROPAGANDA JA KULTUURSE PUHKUSE ORGANISEERIMINE					
1.	Kontsertõhtu rahvamaja kunstilise isetegevuse ringidelt	Rahvamaja	nov.	Rahvamaja isetegevusringide juhid Ilves, Uus ja Leede	Rahvamaja nõukogu liige Vaiksoo	
2.	Külaliskontserdid naaberrahvamajades	Ambla, Järva-Madise, Roosna-Alliku rahvamajad	nov. dets.	Rahvamaja nõukogu liige Vaiksoo	Rahvamaja juhataja Oja	
3.	Kohtumisõhtu kirjanik J. Smuuliga	Rahvamaja	dets.	Raamatukogu juhataja Männamaa	Raamatukogu juhataja Männamaa	
4.	Agitbrigaadi esinemised	Kolhoosid «Kaardiväelane» ja «Kalevipoeg»	nov. dets.	Rahvamaja nõukogu liige Vaiksoo	Rahvamaja juhataja Oja	
5.	Õhtu «Mõistata!»	Rahvamaja	nov.	Aravete 7-kl. kooli õpetaja Aule	Rahvamaja nõukogu liige Kukk	
6.	Tantsu-mängu õhtud	Rahvamaja	okt. nov. dets.	Rahvamaja nõukogu liige Kukk	Rahvamaja nõukogu liige Vaiksoo	

1	2	3	4	5	6	7
7.	Uue aasta vastuvõtt	Rahvamaja	dets.	Rahvamaja nõukogu liige Kukk	Rahvamaja juhataja Oja	
	VI. KINOALANE TÖÖ					
1.	Kinoseansid täiskasvanuile 15 lastele 9	Rahvamaja	okt. nov. dets.	Kinomehaanik Moks	Rahvamaja juhataja Oja	
2.	Kinofilmide festival «Rahu ja sõpruse eest»	Rahvamaja	dets.	Kinomehaanik Moks	Rahvamaja juhataja Oja	
3.	Kinokülastajate konverents	Rahvamaja	nov.	Rahvamaja nõukogu liige Tamberg	Rahvamaja nõuk. liige Vaiksoo	
	VII. KOOLIVÄLINE TÖÖ LASTEGA					
1.	Loeng lastevanemaile «Lastevanemate isikliku eeskuju ja autoriteedi osa laste kasvatamisel»	Rahvamaja	okt.	Aravete 7-kl. kooli direktor Tiik	Raamatukogu juhataja Männamaa	
2.	Muinasjutuhommik lastele	Rahvamaja	dets.	Aravete 7-kl. kooli õpetajad Aule, Kolk	Raamatukogu juhataja Männamaa	
	VIII. ORGANISATSIOONILISED JA MAJANDUSLIKUD ÜLESANDED					
1.	Rahvamaja nõukogu koosolekud Põhiküsimused: 1. Valmisolekust tööks talveperioodil 2. Aruandluskoosolekuks ettevalmistumine 3. 1959. a. perspektiivplaani koostamine	Rahvamaja	 okt. nov. dets.	Rahvamaja juhataja Oja	Rahvamaja juhataja Oja	
2.	**Ringijuhtide ja aktiivi nõupidamised**	Rahvamaja	1 × kuus	Rahvamaja nõukogu liige Tamberg	Rahvamaja juhataja Oja	
3.	Kütte väljaveo hoogtööpäev		okt.		Rahvamaja juhataja Oja	
4.	Kontrollida rahvamaja eelarve täitmise käiku külanõukogus	Aravete külanõukogu	pidevalt	Rahvamaja juhataja Oja	Rahvamaja juhataja Oja	

1	2	3	4	5	6	7
5.	Viia läbi rahvamaja aruandluskoosolek elanikkonna ees Kavas: 1. Rahvamaja juhataja aruanne 2. Sõnavõtud 3. Aruandluskontsert rahvamaja isetegevuslastelt	Rahvamaja	dets.	Rahvamaja juhataja Oja	Rahvamaja juhataja Oja	
6.	Koostada 1959. aasta perspektiiv- ja I kvartali tööplaanid	Rahvamaja	dets.	Rahvamaja juhataja Oja	Rahvamaja juhataja Oja	

Massilise poliitilise töö, tootmistehnilise propaganda, teadusalase üldharidusliku propaganda lõikudes tuleb näidata, milliseid loenguid, ettekandeid, vestlusi, temaatilisi õhtuid, kohtumisi, ekskursioone ja teisi massiüritusi tahetakse korraldada, samuti ka seda, mida teha näitliku agitatsiooni ja propaganda uuendamiseks ja täiendamiseks (näitused, näitajate tahvlid, plakatid jne.).

Iga lõigu lõpus märgitakse ära, millised ringid antud perioodil töötama hakkavad (üldhariduslikud, tehnilised, põllumajandusringid).

Kinoalase töö all märgitakse kinoseansside arv (eraldi täiskasvanutele ja lastele), kinofestivalid, kinokülastajate konverentsid jne.

Kunstialase propaganda ja kultuurse puhkuse organiseerimise lõigus näidatakse: kontsert-loengud, kontserdid (professionaalide ja isetegevuslaste jõududega), kirjanduslike ja muusikaliste saadete ühiskuulamine, kirjanduslik-muusikaliste õhtute korraldamine, kohtumised heliloojate, kirjanike ja kunstnikega, teatrite ühiskülastamised, ekskursioonid jne. Tähtis koht selles töölõigus on kunstilise isetegevuse edasiarendamisel: uute ringide loomine, agitatsioonibrigaadide töö, kunstilise isetegevuse ülevaatusteks ettevalmistumine, konkursid jne.

Elanikkonna kultuurilise teenindamise alla kuuluvad sellised üritused, nagu puhkeõhtud, noorteõhtud, rahvapeod, peotantsude ringi organiseerimine, karnevalid, ballid jne.

Kehakultuuri- ja spordipropaganda lõigus märgitakse spordidemonstratsioonide läbiviimine, spordiõhtud, ühised üritused koos kehakultuuri- ja spordiorganisatsioonidega, näitlike materjalide valmistamine jne.

Töö lastega planeeritakse tingimata koos kooli ja komsomoliorganisatsiooniga. Erilist tähelepanu tuleb siin omistada laste teenindamisele puhkepäevadel ja koolivaheaegadel.

Lõigus «Organisatsioonilised ja majanduslikud küsimused» nähakse kõigepealt ette üritused klubi aktiivi laiendamiseks ja ühiskondlike jõudude kaasatõmbamiseks klubi tööle (aruanded elanikkonna ees, noorte ja kolhoosi juhatuse koosolekuil, klubi aktiivi nõupidamised ja õhtud jne.). Tähtis koht on siin klubi materiaalse baasi tugevdamisel: kultuuriinventari, mööbli ja sisseseade muretsemine, remondi tegemine, ettevalmistus tööks talveperioodil jne. Selles töölõigus planeeritakse ka brigaadide ja farmide punanurkade organiseerimine ning nende abistamine kultuurharidustöö läbiviimisel.

Eespooltoodud töölõigud ja neis märgitud üritused ei ammenda kõiki klubi töö võimalusi.

Loomulikult lähtub iga klubi tööplaani koostamisel oma kohalikest tingimustest, võimalustest ja ülesannetest.

RINGIDE TÖÖ PLANEERIMINE

Üldise kvartali tööplaani kõrval on soovitav, et ka igal ringil oleks oma tööplaan. Üldharidus-, põllumajandus- ja tehnikaringide tööplaanides märgitakse läbivõetavad teemad ja tähtajad, ekskursioonid ja praktilised tööd.

Kunstilise isetegevuse ringi plaanis tuleb ära näidata õppimisele tulev repertuaar (draamaringidel lavateosed, kooridel laulud jne.) ja selle omandamise tähtajad.

Vastavalt repertuaariplaanile kujunevad ka teised töölõigud — õppe-kasvatustöö ja esinemised. Õppe-kasvatustöö alla planeeritakse vestlused ja referaadid, mis on seotud õppimisele tuleva repertuaariga, mis tutvustavad teose autorit, heliloojat, teoses kajastatavat ajastut jne.; üldised kunstialased vestlused, vestlused distsipliinist, kommunistlikust moraalist, nõukogude patriotismist, valitsuse ja partei otsustest, rahvusvahelisest olukorrast, nõukogude rahvaste võitlusest rahu eest jne.; teatrite, kontsertide, kino ja muuseumide ühiskülastused ning nähtu-kuuldu ühisarutlused; erialane õppetöö, mis on vajalik kollektiivi meisterlikkuse taseme tõstmiseks, kollektiivi liikmete puhttehniliste võimete arendamiseks (näiteringis diktsiooni-, laulu- ja liikumisharjutused; laulukooris — hääleseade, noodiõpetus, solfedžeerimine; muusikaringis — noodiõpetus, tehnilised etüüdid; tantsuringis — treeningharjutused).

Ringi tööplaani koostab ringi juht koos ringi bürooga ning arutatakse läbi kogu kollektiivi üldkoosolekul. Ringi plaani kinnitab klubi nõukogu.

K u u k a l e n d e r p l a a n. Klubi juhataja töötab välja kvartaliplaani alusel ja esitab kinnitamiseks klubi nõukogule kuu kalenderplaani. See on konkreetne ürituste plaan kuupäevalises järjestuses kuu esimesest viimase kuupäevani, kuhu võetakse sisse kõik elanikkonna kultuuriliseks teenindamiseks ettenähtud

üritused: loengud, ettekanded, vestlused, konsultatsioonid, kontserdid, temaatilised õhtud, puhkeõhtud, näidendid, kinoseansid jne. Toome allpool näite kuu kalenderplaani koostamisest.

Valjala rahvamaja novembrikuu kalenderplaan

Jrk. nr.	Läbiviimise aeg	Läbiviimise koht	Ürituse nimetus ja sisu
1	2	3	4
1.	1. nov.	Rahvamaja	Küsimuste-vastuste õhtu «Uni ja unenäod». Viib läbi Kultuurhariduslike Asutuste Valitsuse inspektor sm. Paan.
2.	2. nov	Kingissepa Koduloomuuseumis	Ekskursioon Kingissepa Koduloomuuseumi Saaremaa revolutsioonilise mineviku tundmaõppimiseks. Viib läbi rahvamaja juhataja sm. Kask.
3.	4. nov.	Rahvamaja põllumajanduskabinetis	Kolhooside «Valjala», «Saare Tööline» ja «Viisnurk» loomakasvatajate tootmisnõupidamine. Kavas: loeng «Söötade säilitamine ja nende toiteväärtuse tõstmise võimalusi».
4.	8. nov.	Rahvamajas	Temaatiline õhtu «Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võit». Kavas: 1. Ettekanne «Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 41. aastapäev». 2. Temaatiline kontsert rahvamaja isetegevuslastelt.
5.	9. nov.	Rahvamajas	Kolhoosi eesrindlaste austamise õhtu. Kavas: 1. Rändpunalipu ja preemiate kätteandmine parimale brigaadile. 2. Tööeesrindlaste autasustamine põllutööde lõpu puhul. 3. Seltskondlik osa.
6.	12. nov.	Rahvamajas	Kinoseanss «Järjekordne reis». Kinoseansi eel valgusleht eesrindlike lüpsjate-karjatalitajate töösaavutustest 10 kuu jooksul 1958. a.
7.	13. nov.	«Valjala» kolhoosi karjafarmis	Vestlus «Asugem töövalvele läheneva NLKP erakorralise XXI kongressi auks». Viib läbi kolhoosi zootehnik.
8.			
9.			jne.

Kuu kalenderplaani lõpus peab ära näitama need üritused, mis toimuvad rangelt määratud päevadel. Teatmelaud töötab pühapäeviti kella .....-ni õhtul, raadio ühiskuulamised on iga päev kella ..... kella .....-ni, agrotehniline ring töötab igal teisipäeval, koor töötab esmaspäeviti kella ..... — .....-ni ja neljapäeviti kella ..... — .....-ni jne.

Kuu kalenderplaan annab ülevaate sellest, mis päeval ja kellaajal mingi tegevus klubis toimub ning omab seetõttu juhendina tähtsust mitte ainult rahvamaja aktiivile, vaid ka kogu elanikkon-

nale. Et seda laialdaselt teatavaks teha, on tarvis, et kuu kalenderplaan oleks korralikult kujundatuna klubis välja pandud kõigile nähtavale kohale. Kui klubi ei ole iga päev avatud, tuleb kalenderplaan välja panna sissekäigu juurde, et ajal, mil klubi on suletud, võiks iga mööduja saada teateid eelseisvatest üritustest. Veel võiks kalenderplaan olla välja pandud näiteks külanõukogu vastuvõturuumis, kolhoosi või sovhoosi punanurgas jne.

Klubis, kus tegevus on laialdane ja üritusi toimub sageli, võib kalenderplaani koostada ka lühema aja, näiteks kahe nädala peale.

Töö planeerimisse ei tohi suhtuda formaalselt. Klubi juhataja peab tegema suurt organisatsioonilist tööd, mis kindlustab plaanide tähtajalise täitmise ja läbiviidavate ürituste kõrge ideelis-poliitilise taseme.

Klubi peab kiiresti reageerima kõigile eluavaldustele. Seepärast tuleb läbi viia täiendavaid üritusi, millised tuleb kohe kanda kuu kalenderplaani.

Klubi töö arvestus

Selleks et õieti analüüsida klubi töö tulemusi ja õigeaegselt parandada esinevaid puudusi, on vajalik täpne töö arvestus igas klubis. Arvestus aitab kaasa ka edaspidise töö õigele planeerimisele. Klubis teostatakse töö arvestust iga päeva kohta «Ürituste päevikus», mis on põhiliseks arvestusdokumendiks. Eesti NSV-s on Kultuurhariduslike Asutuste Valitsuse poolt kehtestatud klubi töö arvestus alljärgneva vormi kohaselt:

Jrk. nr.	Kuupäev ja aeg	Ürituse nimetus (loeng, vestlus, näidend, kontsert, kinoseanss, peoõhtu, seinalehe väljaandmine jne.)	Ürituse sisu (mis teemal peetud loeng, ettekanne; läbi viidud ettelugemine, vestlus; näidendi-kinofilmi nimetus, õhtu teema jne.)	Läbiviimise koht	Osavõtjate arv	Läbiviija (lektor, ettekandja, vestleja, ürituse jt. organiseerija allkiri)	Märkused
1	2	3	4	5	6	7	8

Ürituste päevikut peab klubi juhataja. Päevikusse kantakse kõik klubi poolt päeva jooksul läbiviidud üritused: klubis, kolhoosi, sovhoosi punanurkades, koolis jne. peetud loengud, ettekanded, vestlused, kontserdid, näidendid, kinoseansid, läbiviidud puhkeõhtud, agitatsioonibrigaadi esinemised jne.

Iga järgmise kuu 3-ndaks kuupäevaks teeb klubi juhataja kokkuvõtte eelneva kuu ürituste läbiviimise ning ringide töö kohta, mis kantakse vastavale arvestuslehele ürituste päevikus.

Ürituste päevik on dokumendiks klubi statistilise aastaaruande koostamisel. Sissekanded ürituste päevikus peavad olema täpsed ning õiged. Sissekanded tuleb teha puhtalt ja tindiga, päeviku lehed peavad olema nummerdatud ja nende arv viimasel leheküljel kinnitatud külanõukogu pitseriga ja esimehe allkirjaga.

Ürituste päevikusse kantakse ka klubi nõukogu protokollid, märkides ära kokkuvõtlikult päevakorra sisu, sõnavõtud, ettepanekud ja vastuvõetud otsused. Eri osa ürituste päevikust moodustavad andmed klubi piirkonnas olevate ajalooliste, arheoloogiliste ja kunstimälestusmärkide kohta. Päeviku lõpposa on sissekanneteks klubi kontrollimise tulemuste kohta.

Ringide tööd arvestatakse vastavas ringi «Tööpäevikus», mis koosneb kolmest põhiosast: ringi liikmete arvestus, tegevusest osavõtjate arvestus ja tegevuse arvestus. Ringi tööpäeviku alalhoidmise ja täitmise eest vastutab ringi vanem, kontrolli selle üle teostab klubi juhataja või klubi nõukogu liige, kelle kompetentsi kuulub selle ringi tegevuse üldine juhtimine.

A r u a n d l u s. Aasta möödumisel koostab iga klubi juhataja klubi töötulemuste kohta statistilise aastaaruande vastavalt üldisele riiklikule vormile.

Klubi statistiline aastaaruanne on riiklikuks dokumendiks, mille alusel analüüsitakse ja üldistatakse klubi töö tulemusi, koostatakse plaane, teostatakse majanduslikku ja finantsilist planeerimist.

Statistiline aastaaruanne tuleb esitada rajooni kultuuriosakonnale 10. jaanuariks. Aruande õigsuse eest kannab juriidilist vastutust klubi juhataja. Koos statistilise aastaaruandega koostab ja esitab klubi juhataja ka tekstilise aruande klubi eelmise aasta töö kohta.

Klubi töö ühiskondliku kontrolli, samuti ka elanikkonna klubi tööle kaasatõmbamise üheks tähtsaks vormiks on klubi aruandlus elanikkonna ees, kolhoosi juhatuse, külanõukogu, komsomoli jne. koosolekuil. Selleks ürituseks peab klubi hästi ette valmistuma. Soovitav on koostada klubi tööd valgustavaid näitusi ja fotovitriine. Aruandeks valmistuvad ka kunstilise isetegevuse, kujutava ja tarbekunsti jt. ringid.

Ettekandega klubi tööst, mis varem on läbi arutatud klubi nõukogu koosolekul, esineb klubi juhataja. Ettevalmistuse osas on vajalik kindlustada elanikkonna rohke ja aktiivne osavõtt aruandluskoosolekust. Klubi aruandlus elanikkonna ees aitab kõrval-

dada elanikkonna kultuurilisel teenindamisel esinevad puudused ning veelgi tugevdada kolhoosi, sovhoosi, külanõukogu ja ühiskondlike organisatsioonide ning intelligentsi osavõttu klubi tööst.

K l u b i v a r a d e a r v e s t u s. Klubi varade arvestamiseks ja hoidmiseks on kehtestatud kindel kord. Kogu klubi sisustus, mööbel, majanduslik ja kultuuriinventar inventeeritakse. Selleks on igas külanõukogus sisse seatud klubi inventariraamat. Inventariraamatu leheküljed nummerdatakse, viimasele leheküljele märgitakse lehtede arv raamatus, mis kinnitatakse külanõukogu pitseriga ja esimehe allkirjaga. Klubi inventariraamatu kinnitab kolhoosi juhatus.

Iga uue eseme puhul tehakse kohe vastav sissekanne inventariraamatusse. Iga ese tuleb kanda raamatusse eraldi. Uus, ostetud inventar kantakse raamatusse arve või saatelehe või teiste dokumentide alusel. Sel puhul aga, kui ese (tool, laud, riiul) on valmistatud või üle antud klubile aktivistide poolt, hindab selle külanõukogu poolt määratud komisjon ning komisjoni vastava akti alusel kantakse ese inventariraamatusse.

Samal alusel kantakse inventariraamatusse ka teised esemed, milliste kohta pole teada hinda ja saamise aega.

Tarvitamiskõlbmatuks muutunud esemed kantakse maha ainult külanõukogu poolt määratud komisjoni vastava akti põhjal.

Kui klubi kasutab kolhoosile või teistele organisatsioonidele kuuluvat vara, siis selle kohta peetakse arvestust eraldi. Klubile ajutiselt kasutamiseks antud esemeid ei kanta inventariraamatusse.

Enne aastaaruande koostamist tehakse klubis inventuur, mille tulemuste kohta koostatakse akt.

Klubi juhataja või teised isikud, kelle süü läbi on tekkinud inventari kadumist või riknemist, võetakse seaduslikule vastutusele.

Klubi asjaajamise üleandmine ja vastuvõtmine

Vastavalt kehtestatud korrale teostatakse klubi juhatajate vahetamisel asjaajamise üleandmine ja vastuvõtmine vastava akti alusel, külanõukogu ja rajooni kultuuriosakonna esindajate juuresolekul.

Asjaajamise üleandmise-vastuvõtmise akt peab kajastama massilise kultuuritöö, hoone, sisustuse ja rahaliste vahendite tegelikku seisukorda. Samuti tuleb ära märkida olulised puudused — tööplaanide täitmata jätmine, ebaperemeheliku majandamise, kuritarvituse juhud.

Enne üleandmise-vastuvõtmise aktile allakirjutamist viiakse läbi klubilise asutuse aktiivi koosolek, kus arutatakse läbi aktis märgitud põhilised järeldused.

Kui aktiivi koosolekul kerkib esile uusi olulisi momente, kantakse ka need pärast kontrollimist akti.

Rajooni kultuuriosakonna juhataja vaatab hiljemalt 10 päeva jooksul läbi üleandmise-vastuvõtmise akti, kinnitab üritused aktis märgitud puuduste kõrvaldamiseks ning vajaduse korral võtab vastutusele isikud, kes on süüdi ebaperemehelikus majandamises või kuritegevuses.

Klubi üleandmise-vastuvõtmise akt koostatakse alljärgneva vormi kohaselt:

Kultuuriasutuse
üleandmise-vastuvõtmise
akti näidis.

AKT

asjaajamise üleandmise-vastuvõtmise kohta.

Koostatud «....» ..... 19..... a.

.....
(üleantava asutuse nimetus)

juhtimise ja asjaajamise üleandmise-vastuvõtmise kohta endiselt .....

..... uuele ..... vastavalt
(ametikoht ja nimi) (ametikoht ja nimi)

..... «.....» ..... 19..... a.
(üleandmise alus)

Üleandmise-vastuvõtmise juures viibisid .....

.....
(kõrgemalseisva organi esindajad ja asutuse arvepidamise eest vastutav isik)

Üleandmisele-vastuvõtmisele kuuluva ..... asjaajamise seisukord:

1. Kultuurmassilise töö olukord ja tööplaanide täitmine (näidata töötavad ringid, nende liikmete arv, tegevus jne.). Eraldi märkida momendil lahendamisel olevad tähtsamad küsimused.
2. Andmed hoonete kohta ja nende seisukord.
3. Üleandmisele-vastuvõtmisele kuuluv inventar ja selle seisukord (näidata väärtuse ja esemete arv vastavalt inventarinimekirjale, täpse inventariraamatu puudumisel lisada aktile nimekiri). Eraldi märkida üleandmise ajal teistele kasutamiseks antud esemed.
4. Üleandmisele-vastuvõtmisele kuuluvad materjalid (küte, ehitus- ja remondimaterjalid, kantseleitarbed jm. vastavalt arvepidamises kontrollitud andmetele; lahkuminekute korral lisada nimekiri).
5. Asutuse aastaeelarve kinnitatud summa kuluartiklite lõikes ja täitmine üleandmise momendiks.
6. Asutuse arvepidamise seisukord ja arvepidamise eest vastutaja.
7. Asutuse arvel ja kassas olev rahasumma.
8. Asutuse komplekteerimine kaadriga, vakantsed ametikohad.
9. Üleandmisele-vastuvõtmisele kuuluvad pitsatid ja templid (jäljendi näidis).
10. Üleandmisele-vastuvõtmisele kuuluvad asjaajamise kaustad jooksva aasta kohta ja arhiiv (näidata milliste aastate kohta ja missuguses ulatuses).

Allkirjad:

Andis üle: Võttis vastu:

Olid juures:

KLUBI FINANTSEERIMINE

Klubi vahendite kulutamise plaaniks on eelarve, mille koostab klubi juhataja iga aasta peale, kooskõlastades selle rajooni kultuuriosakonnaga. Eelarve kinnitab küla töörahva saadikute nõukogu.

Klubi aastaeelarve lülitatakse külanõukogu üldeelarvesse, mis samuti kinnitatakse küla töörahva saadikute nõukogu poolt.

Külanõukogu eelarvest antakse klubile vahendid välja kinnitatud eelarves ettenähtud sihtotstarbeks ja antud kvartaliks plaanitud assigneeringute piirides.

Summasid, mis külanõukogu eelarve järgi on eraldatud klubi kulude katteks, nimetatakse eelarvelisteks krediitideks.

Krediidid loetakse avatuks kinnitatud kvartaliassigneeringute piirides ja neid võib kulutada ranges vastavuses eelarves ettenähtud sihtotstarveteks.

Vahendite ümberpaigutamine oma äranägemise järgi ühe kuluartikli alt teise kuluartikli alla või ühest kvartalist teise kvartalisse on keelatud.

Üksikutel juhtudel, kui aasta jooksul tekib vajadus eelarve täpsustamiseks ja on vaja muuta vahendite suunamist, võib erandjuhtudel ainult külanõukogu eriotsuse alusel krediite ümber paigutada.

Kui eelarves tekivad aasta jooksul uued edasilükkamatud vajadused, võib külanõukogu kinnitada klubile lisakulude eelarve, milles on kohustuslik näidata selle katteallikad.

Sellisteks katteallikateks võivad olla nii aasta jooksul ilmnenud külanõukogu eelarve uued tulud kui ka kulude kokkuhoid.

Klubi summade käsutajaks eelarve piires on klubi juhataja.

Kuna klubi finantseeritakse külanõukogu jooksva arve kaudu, siis ei ole tal pangas arveldusarvet. Kõik panga dokumendid rahaliste vahendite saamiseks vormistatakse küla töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee esimehe ja arvealal töötaja allkirjadega.

Klubi kulude arvestust peab külanõukogu arveala töötaja.

Klubi juhataja esineb aruandekohustusliku isikuna. Tema peab vihikut rahaliste vahendite laekumiste ja nende kulutamise kohta.

Klubi juhataja peab arvestama avatud krediite, kindlustama vahendite kasutamise vastavalt kinnitatud eelarvele ja pidama seejuures kinni kokkuhoiurežiimist ning rangest finantsdistsipliinist. Eelarvelised assigneeringud, mis ei ole jooksval aastal ära kasutatud, ei kandu pärast eelarveaasta möödumist üle järgmisse aastasse.

Neljanda kvartali lõpul on klubi juhataja kohustatud koos külanõukogu poolt määratud komisjoniga läbi vaatama klubi finantstegevuse tulemused ja viima läbi varade inventeerimise.

EELARVE KOOSTAMISE KORD

Eelarve koostatakse ühtse vormi järgi, milles kulud rühmitatakse eelarvelise klassifikatsiooniga kindlaksmääratud kuluartiklite järgi.

Enne eelarve koostamist peab klubi juhataja saama külanõukogult ja rajooni kultuuriosakonnalt juhised eeloleva aasta eelarve koostamiseks ja eelarve plangid.

Klubi juhataja koos külanõukogu arveala töötajaga koostab kõik arvestused ja eelarve. Eelarve projekt esitatakse kindlaksmääratud tähtajaks külanõukogule kinnitamiseks.

Nagu iga eelarvelise asutuse eelarve, koosneb ka klubi eelarve kolmest osast:

1) üldandmed klubi kohta (klubi nimetus, asukoht, aadress jne.);

2) arvestused iga kuluartikli kohta;

3) kulude kokkuvõte kuluartiklite järgi.

Kulude kokkuvõte on paigutatud eelarveplangi esimesele leheküljele. Kokkuvõtte vorm vt. lk. 313.

Klubi eelarve koostamisel tehakse arvestused järgmise korra järgi.

Artikkel 1 — Töötasufondi arvestus toimub klubile kinnitatud koosseisu ja töötasumäärade alusel, mis on kindlaks määratud sõltuvalt töötajate haridusest ja erialasest tööstaažist. Töötasu arvestamisel võetakse arvesse ka seadustega ettenähtud lisatasud.

Klubidele on kinnitatud järgmised tüüpkoosseisud.

Juhataja — 1.

Koristaja — 0,5 (maaklubide jaoks).

Raamatukoguhoidja — 1 (raamatukogu olemasolul, milles on vähemalt 1000 eksemplari raamatuid).

Klubi juhatajatele on määratud järgmised palgamäärad (kaasa arvatud lisatasu 110 rubla kuus, mis määrati 1946. a. seoses mõningate hindade tõstmisega):

	Poliitharidusliku tööstaažiga	
	Kuni 5 aastat	Üle 5 aasta
Keskharidust omavad (üld- ja eriharidust)	385 rubla	425 rubla
Keskharidust mitteomavad	360 „	410 „

Õpetajatele, kes kohakaasluse alusel töötavad maal asuvate klubide juhatajatena, makstakse tasu 50% suuruses vastavast õpetaja töötasust.

Töötajatele, kellel on kõrgem haridus, määratakse töötasu 10% võrra kõrgem keskharidusega töötaja töötasumäärast (arvesse võttes põhitöötasu ilma lisatasuta). Kui saadud arvestusega saadud põhitöötasu ületab 300 rubla, siis arvatakse sellele juurde lisatasu 100 rubla 110 rubla asemel.

Koristajale makstakse $^1/_2$ töötasumäärast, mis on ette nähtud antud kohas selle kategooria töötajaile.

Kaugel Põhjas asuvate asutuste eelarvetes koostatakse peale koosseisuliste töötajate töötasude arvestuse veel artikkel 1 — «Töötasud» juurde eriarvestus põhitöötasule lisanduvate lisatasude kohta.

Artikkel 2 — Juurdearvestused sotsiaalkindlustuseks moodustavad 4,6% aasta töötasufondi üldsummast.

Artikkel 3 — Kantselei- ja majanduskulud.

Selle artikli alla kantakse kantselei- ja majandustarvete soetamise kulud, telefoni- ja raadiomaks, klubi kütte- ja valgustuskulud, ruumide korrashoiu kulud, seadmete ja inventari remont, ruumide jooksev remont, transpordi üürikulud jne., samuti klubi töötajate korteri üürikulud ja nende eluruumide kütte- ja valgustuskulud.

Klubi koosseisus mitteolevate isikute poolt tehtud tööde töötasudeks vajalikud kulud (tasumine arvete ja lepingute alusel) kirjutatakse pärast kulude üldkokkuvõtet reale «Sealhulgas mittekoosseisuline töötasu».

Eelolevate kulude täpsemaks kindlaksmääramiseks koostatakse iga kululiigi kohta eriarvestus, milles näidatakse kulu nimetus, suurus ja kehtiv tariif. Osa kulude juures võetakse arvestuse aluseks ka eelneva aasta tegelikud kulud.

Näiteks artikkel 3 arvestus.

Kantselei- ja majanduskulud:

a) küte: 2 ahju × 6 ruumimeetrit küttepuid × 50 rubla = = 600 rubla;

b) valgustus: 3 lampi × 70 l petrooleumi × 70 kop. = 147 rubla pluss lambiklaasid, lambitahid ja muud — 120 rubla; kokku 267 rubla;

c) ruumide jooksev remont — 150 rubla;

d) kantselei- ja postikulud — 100 rubla;

e) majandusliku inventari soetamine ühe eseme maksumusega kuni 20 rubla või kasutamiskestusega alla aasta (põrandaharjad, lapid, vihad, karahvin, klaasid, raadiovarustus jne.) — 150 rubla;

f) maaklubi juhatajale antavate kommunaalteenuste kulud: korteri kuuüür 30 rubla × 12 = 360 rubla aastas; küte: 1 ahi × 6 ruumimeetrit küttepuid × 40 rubla = 240 rubla; valgustus: 1 lamp × 30 l petrooleumi × 70 kop. liiter = 21 rubla; kokku 621 rubla.

Korter antakse klubi juhatajale ainult sel juhul, kui ta ei ela oma majas. Küte ja valgustus antakse sõltumata sellest, kas klubi juhataja elab oma majas või mitte.

Täiendava töötasu andmine kommunaalteenuste asemel on keelatud.

Artikkel 4 — Komandeeringud ja ametisõidud. Selle kuluartikli alla kantakse komandeerimise kulud, mis on seotud klubi juhataja sõiduga rajooni keskusse ja mujale.

Artikkel 4 kulude arvestuse näide:

Klubi juhataja komandeeringu puhul rajooni keskusse keskmise kestusega 2 ööpäeva tuleb arvestada päevaraha 1% suuruses kuutöötasumäärast, kuid mitte vähem kui 5 rubla ja mitte rohkem kui 10 rubla iga komandeerimispäeva eest; seega päevaraha 5 komandeeringut × 2 päeva × 5 rubla = 50 rubla; sõidukulud raudteel sinna ja tagasi 6 rubla × 5 komandeeringut = 30 rubla; korteriraha 5 rubla ööpäev × 10 päeva = 50 rubla; kokku 130 rubla.

Artikkel 5 — Õppe-, õpilaste tööpraktika, teaduslike uurimistööde ja raamatukogudele raamatute soetamise kulud.

Selle kuluartikli alla kantakse klubis raamatukogufondi kantavate raamatute ja brošüüride soetamise kulud, ajalehtede ja ajakirjade tellimise kulud, raamatute köitmise, kohaletoimetamise, edasisaatmise ja parandamise kulud.

Raamatute ja brošüüride soetamise kulud nähakse ette kvartaalses jaotuses.

Kogu järgmise aasta ajalehtede ja ajakirjade tellimise summad tuleb ette näha IV kvartalis.

Artikkel 12 — Seadmete ja inventari soetamine.

Arvestuses näidatakse eseme nimetus (laud, tool, klaver jne.), nende arv, iga eseme hind ja üldsumma.

Artikkel 16 — Hoonete ja ehituste kapitaalremont.

Klubi kapitaalremondi kohta koostatakse erikalkulatsioon, kus on näidatud remonttööde kirjeldus, remondiks vajalik materjal ja tööliste töötasu summa.

KLUBI EELARVE KULUDE KOKKUVÕTTE VORM

Kinnitatud kogusummas ..... rbl.

Sealhulgas töötasu ..... rbl.

.....

«.....» ..... 195..... a.

Eelarve 195.... a.

.....

(klubi nimetus)

Rajoon (linn, alev) ..... külanõukogu .....

Postiaadress .....

Kulude kokkuvõte

(rublades)

Artiklid	Artiklite nimetus	1958. a.		1959. a.					
		Kinnitatud	Täidetud	Arvestatud asutuse poolt	Kinnitatud				
					Kokku	Sellest kvartalid			
						I	II	III	IV
1.	Töötasu								
2.	Juurdearvestused töötasule (4,6%)								
3.	Kantselei- ja majanduskulud Sealhulgas: kommunaalteenused								
4.	Komandeeringud ja ametisõidud								
5.	Õppe-, õpilaste tööpraktika, teaduslike uurimistööde ja raamatukogudele raamatute soetamise kulud								
12.	Seadmete ja inventari soetamine								
16.	Hoonete ja ehituste kapitaalremont								
18.	Muud kulud								
	Kokku								
	Sealhulgas: mittekoosseisuline töötasu								

Artikkel 18 — Muud kulud.

Selle kuluartikli alla kantakse kulud, mis oma iseloomu poolest ei kuulu eeltoodud kuluartiklite alla (näiteks kultuurharidusliku iseloomuga ürituste organiseerimise kulud).

PERIOODILISE KIRJANDUSE TELLIMISE SUMMADE ARVESTUSE VORM

Väljaande nimetus	Eksemplaride arv	Ühe eksemplari tellimise hind aastas	Kulude summa
1. Ajalehed:			
«Rahva Hääl»			
«Sovetskaja Estonia»			
«Noorte Hääl»			
«Säde»			
«Sirp ja Vasar»			
rajooni ajaleht jne.			
2. Ajakirjad:			
«Eesti Kommunist»			
«Abiks agitaatorile»			
«Sotsialistlik Põllumajandus» . .			
«Nõukogude Naine»			
«Kehakultuur» jne.			
Kokku			

Klubi eelarvevälised summad

Peale kohaliku eelarve assigneeringute võib klubi jooksva ülalpidamise kuludeks, remondiks ja seadmete soetamiseks kasutada vahendeid teistest allikatest.

Klubi enda tuludest võib moodustada nõndanimetatud «erisummade eelarved».

Klubil võivad olla näiteks tulud tasulistest loengutest, etendustest, kontsertidest, peoõhtutest, kunstilise isetegevuse kollektiivide väljasõitudest ja spordiüritustest, lavakostüümide, spordivarustuse ja kultuuriinventari üüridest, samuti tulud juurdelõikamise, õmblemise ja ballitantsude ringides õppimise ning klaveri, bajaani jt. kasutamise eest laekuvate tasude näol.

Ülalloetletud tulude arvel võib klubi teha kulutusi tasuliste ürituste (loengud, etendused, kontserdid, tasulised peoõhtud jne.) läbiviimiseks, lavakostüümide, rekvisiitide ja vajaliku inventari soetamiseks ning remondiks.

Klubil on õigus oma ruume välja üürida teistele organisatsioonidele kursuste, nõupidamiste, koosolekute, peoõhtute, tasuliste kontsertide jne. läbiviimiseks.

Peale selle tasuvad rändkinod klubidele üüri kinofilmide näitamise puhul klubi ruumides suvekuudel 2% ja talvekuudel 6% kinopiletite müügist saadud sissetulekust.

Ülejäänud juhtudel määratakse üüri suurus lähtudes klubi ülalpidamise ja teenindamise tegelikest kuludest üüri aja vältel.

Erisummade kohta koostatakse eriline tulude-kulude eelarve, mis nagu põhieelarvegi koosneb kolmest osast:

1. Tootmisnäitajad, mis on eelarve koostamise aluseks.
2. Üksikasjaline arvestus tulude ja kulude üksikute artiklite kohta.
3. Kulude kokkuvõte.

Erisummade eelarve koostatakse ja kinnitatakse iga erisummade tululiigi kohta eraldi.

Arvestused etendustest, kontsertidest, tasulistest loengutest jne. laekuvate tulude kohta planeeritakse vastavalt kinnitatud ürituste plaanile järgmise vormi järgi:

Jrk. nr.	Ürituse nimetus	Arv	Keskmine külastatavus	Keskmine piletihind	Sissetuleku summa (rbl.)	
					Planeeritaval aastal	Jooksval aastal
1.	Etendused					
2.	Kontserdid					
3.	Kunstilise isetegevuse õhtud					
4.	Tantsuõhtud					
5.	Loengud					
	jne.					

Iga erisummade tululiigi kohta koostatakse eraldi tulude-kulude eelarve järgmise vormi järgi:

Eelarve on kinnitatud
..... rubla suuruses
summas, sealhulgas
töötasu ..... rubla

.....

.....

(erisummasid omava klubi nimetus ja aadress)

1959. a. erisummade tulude-kulude eelarve

Jrk. nr.	Tulud	Kinnitatud 1958. a.	Loodetav täitmine 1958. a.	Projekt 1959. a.	Kinnitatud 1959. a.
1.	Rahaliste vahendite jääk aasta alguseks				
2.	Jooksva aasta laekumised . .				
	Kokku tulud				

Kuluartiklite nr.	Kulu nimetus	Kinnitatud 1958. a.	Loodetav täitmine 1958. a.	Projekt 1959. a.	Kinnitatud 1959. a.
1.	Töötasu				
2.	Juurdearvestused töötasule .				
3.	Kantselei- ja majanduskulud				
4.	Komandeeringud ja ametisõidud				
5.	Õppe-, õpilaste tööpraktika, teaduslike uurimistööde ja raamatukogudele raamatute soetamise kulud				
12.	Seadmete ja inventari soetamine				
16.	Hoonete ja ehituste kapitaalremont				
18.	Muud kulud				
	Kokku kulud				
	Kulusid ületav tulude summa, mis kuulub eraldamisele külanõukogu eelarvesse . .				
	Sellest:				
	I kvartalis				
	II kvartalis				
	III kvartalis				
	IV kvartalis				

Klubi juhataja .....
(allkiri)

«.....» ..... 195..... a.

Erisummade eelarve kulud

Erisummade eelarve kulude osa koostatakse samade kuluartiklite järgi, mis eelarveliste assigneeringute eelarvegi.

Erisummade põhilised kulud suunatakse klubi kultuurharidusliku töö parandamiseks.

Sõltuvalt tulude laekumisest määratakse kindlaks ka kulude suunamine.

Näiteks: vahendid, mis laekuvad kunstilise isetegevuse etendustest, tuleb suunata klubide ringide töö parandamiseks, neile grimmi, kostüümide, nootide, näidendite jne. soetamiseks.

Tulud kinoloengutest, temaatilistest õhtutest, tantsudest jne. suunatakse massiürituste organiseerimise parandamiseks.

Üüritulusid võib kasutada klubi kaunistamiseks ja seadmetega varustamiseks, jooksvaks remondiks jne.

Erisummade kulude osas tuleb ette näha eraldised Üleliidulise Autoriõiguse Kaitse Valitsuse Eesti Vabariikliku Osakonna kirjanduse ja muusikafondi.

Pääsmete hinnad mitmesugustele üritustele määrab kindlaks kultuuriosakonna ettepanekul vastava rajooni või linna TSN Täitevkomitee, aluseks võttes Eesti NSV kultuuriministri ja rahandusministri käskkirja nr. 260/29, 1. juunist 1957. a.

Tasulistest ringidest osavõtumaks määratakse külanõukogu täitevkomitee otsusega pärast kooskõlastamist rajooni kultuuriosakonnaga ja rahandusosakonnaga.

Klubi võib müüa ainult neid pääsmeid, mis linna või rajooni TSN TK kultuuriosakond on neile selleks välja andnud.

Kõik summad, mis on klubile laekunud tasulistest üritustest, tuleb hiljemalt järgmise päeva hommikul (erandjuhtudel kolme päeva jooksul) maksta NSV Liidu Riigipanga kohalikku osakonda külanõukogu erisummade jooksvale arvele. Laekunud summade hoidmine klubis ja nende kasutamine enne panka maksmist on kategooriliselt keelatud. Seaduse järgi on klubile laekunud vahendite õigeaegse ja täieliku äraandmise eest riigipanka või hoiukassasse vastutav klubi juhataja.

Erisummade väljaandmist klubi vajadusteks teostab külanõukogu kooskõlas eelarvega. Klubi erisummade kasutamine muudeks külanõukogu vajadusteks on keelatud.

Endamaksustamise summad*

Vabatahtlik endamaksustamine toimub maakohtades ja kuurortalevites. Endamaksustamise teel laekunud summad kulutatakse külanõukogude poolt peale eelarveliste summade majanduslikeks vajadusteks ja kultuurilisteks ehitusteks.

Küsimus, millisteks vajadusteks ja kui suurel määral võib antud aastal kulutada endamaksustamise vahendeid, arutatakse läbi ja otsustatakse vastava asula või rajooni kodanike üldkoosolekul.

Nende summade arvel võib klubis teha jooksvat ja kapitaalremonti, muretseda seadmeid, kaunistada ja heakorrastada klubi ümbrust ning rajada spordiväljakuid. Erijuhtudel kasutatakse endamaksustamise summasid ka klubihoone ehitamiseks.

MAA TARBIJATE KOOPERATIIVIDE KULTUURIFOND

Maa tarbijate kooperatiiv eraldab 5% aasta kasumist oma liikmete kultuuriliseks ja elutarbeliseks teenindamiseks. Liikmete üldkoosoleku otsusega võib neid summasid kasutada klubide aga

---

* Eesti NSV-s ei ole rakendatud.

punanurkade moodustamiseks ja sisustamiseks, kultuuriinventari, sporditarvete ja raamatute soetamiseks, kuludeks, mis on seoses massilise kultuuritöö läbiviimisega liikmete hulgas.

Klubid teenindavad maaelanikke — tarbijate kooperatiivi liikmeid. Maa tarbijate kooperatiivil on õigus ja kohustus eraldada kultuurifondist summasid klubide seadmestamiseks, remondiks, ehitusteks ja mööbli ning muusikainstrumentide soetamiseks, et rahuldada oma liikmete kultuurilisi vajadusi.

Klubi juhataja, kokkuleppel maa tarbijate kooperatiivi juhatusega, esitab liikmete üldkoosolekule läbivaatamiseks küsimuse tarbijate kooperatiivi osavõtu kohta parema materiaalse baasi loomisest klubile, ja kooperatiivi liikmetele läbiviidavatest massiüritustest.

Tarbijate kooperatiivide kultuurifondi vahendid on tõsiseks abiks klubile massilise kultuuritöö organiseerimisel ja materiaalsel varustamisel.

KOLHOOSIDE KULTUURIFOND

Põllumajandusliku artelli põhikiri näeb osas «Artelli tegevus ja tema juhtimine» ette kolhoosnikute kultuurilise taseme süstemaatiliseks tõstmiseks klubide, raamatukogude ja lugemistubade, kinode, raadio ja muude abinõude ehitamise ja sisustamise.

Kultuurilisteks vajadusteks eraldatavate rahaliste vahendite summa määratakse kindlaks kolhoosnikute üldkoosolekul.

Kolhoosi poolt kultuurilisteks vajadusteks eraldatud vahendeid võib kasutada kolhoosiklubide ja raamatukogude ülalpidamise kuludeks, hoonete remondiks, seadmete, raamatute ja muusikainstrumentide soetamiseks, tasudeks loengute, sihtseansside jne. eest ning klubi ja raamatukogu juhatajate töötasudeks jne.

Kolhoosiklubi juhataja töötasu määratakse kolhoosnikute üldkoosoleku otsusega, sõltuvalt tema kvalifikatsioonist ja töö ulatusest: klubi juhatajale, kes seda tööd teeb kohakaasluse korras, määratakse töötasu sõltuvalt töö ulatusest klubis nende päevade eest, millal ta tegelikult klubi tööd teeb; isikutele, kes sellele tööle on palgatud väljastpoolt kolhoosi, määratakse töötasu klubide töötajate vastavate kategooriate töötasumäärade ulatuses.

Kolhoos võib samuti assigneerida vahendeid mitmesuguste massiürituste läbiviimiseks, ringide organiseerimiseks ja kolhoosi teenindavas klubis näituste kujundamiseks. Kolhoosnikute soovil võib kultuuriinventari, mis on soetatud kolhoosi poolt ja arvestatakse tema bilansis, hoida ja kasutada klubis klubi juhataja isiklikul vastutusel.

Kolhoosid abistavad klubi ka küttega varustamisel, selle ümbruse haljastamisel jne.

Kolhooside vahendeid võib suunata ka uute klubide ehitamiseks (kolhoosi eelarve art. «Kapitaalmahutused»). Kolhoosil on

õigus sõlmida hankeorganisatsioonidega ehitustööde lepinguid, teha ehitustöid isemajandamise teel või oma tööjõuga.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrusega nr. 402, 9. märtsist 1954. a. «Kultuurhariduslike asutuste töötajate töötasude kohta kolhoosides» soovitas kolhoosidel (punkt «a»): «eraldada kolhoosnikute üldkoosoleku otsusega vahendeid põllumajanduskultuuri majade, klubide, raamatukogude ja punanurkade ehitamiseks ja seadmestamiseks».

Kolhoosi elanikkonna kultuurilise teenindamise edasiseks parandamiseks on kultuurhariduslike asutuste juhatajad kohustatud tõstma kolhoosi juhatuse ja kolhoosnikute üldkoosoleku ees üles klubide ehitamise ja seadmestamise küsimuse ning osutama aktiivset abi nende ürituste läbiviimisel.

KOLHOOSIKLUBI VAHENDID

Vastavalt «Kolhoosiklubi põhimäärusele» moodustuvad kolhoosiklubi rahalised vahendid:

a) summadest, mis kolhoosiklubi üldkoosolek määrab kolhoosiklubi ülalpidamiseks ja tööks;

b) sissetulekutest, mis saadakse klubi poolt läbiviidavatest maksulistest üritustest (piduõhtutest, etendustest, kontsertidest, kinoseanssidest, loengutest jne.).

Klubi rahalised vahendid kulutatakse:

a) kunstilise isetegevuse ringide juhtide, lektorite, pianisti, akordionisti, kunstniku töötasuks;

b) ekskursioonide, puhkeõhtute, ringide töö organiseerimiseks, isetegevuslike etenduste ja kontsertide kunstiliseks kujundamiseks, spordivõistluste läbiviimiseks, majandus-, spordi- ja kultuuriinventari, näitlike vahendite ja raamatute muretsemiseks, ajalehtede ja ajakirjade tellimiseks;

c) klubiruumide kunstiliseks kujundamiseks.

Kolhoosiklubi ülalpidamise kulude aasta-eelarve kinnitab kolhoosi juhatus.

Klubi majanduslikku arvepidamist teostatakse kolhoosi raamatupidamise poolt.

Kolhoosiklubi juhataja on aruandekohustuslik isik. Kolhoosiklubi finants-majanduslikku tegevust revideeritakse kolhoosi revisjonikomisjoni poolt kaks korda aastas.

SOVHOOSI NING REMONDI- JA TEHNIKAJAAMA KLUBI VAHENDID

Sovhoosi või remondi- ja tehnikajaama klubi on põllumajanduse ja varumise alal töötajate ametiühingu kultuurhariduslik asutus.

Klubil võib olla oma iseseisev eelarve või ta on ametiühingu-

organisatsiooni eelarvel (käitiskomitee, oblastikomitee, Ametiühingute Kesknõukogu).

Klubi vahendid moodustuvad:

a) nende ametiühinguorganisatsioonide assigneeringutest, kelle käsutuses klubi asub;

b) klubi poolt organiseeritud maksuliste ürituste sissetulekutest;

c) sissetulekutest majanduslikelt ja teistelt organisatsioonidelt.

Klubi ruumid ja sisustus antakse ettevõtte poolt. Klubi ruumide kütmine, valgustamine, koristamine ja remont toimub samuti ettevõtte arvel.

Klubi sisulise töö ja majandusliku ning finantsilise tegevuse juhtimist teostab klubi valitav juhatus. Juhatuse esimees kinnitatakse ametisse selle ametiühinguorgani poolt, kelle valduses klubi asub.

Esimees või üks juhatuse liige määratakse klubi majandusliku ja finantsilise tegevuse eest vastutavaks isikuks, kuid iseseisva bilansi puhul — ka krediitide käsutajaks.

Klubi juhatus on vastutav materiaalsete väärtuste säilitamise ja vahendite õige kulutamise eest.

Klubi finantsmajandusliku tegevuse üle teostab kontrolli selle ametiühingu revisjonikomisjon, kelle valduses klubi asub, või klubi revisjonikomisjon, kes omakorda annab aru ametiühingu liikmete üldkoosoleku ja kõrgemalseisva ametiühinguorganisatsiooni ees (ametiühingu oblastikomitee, Ametiühingute Kesknõukogu).

EHITAMINE JA SISUSTAMINE

Klubi on külas üheks suuremaks ja tähtsamaks hooneks. Siia kogunevad töötajad oma vaba aega veetma, siin korraldatakse küla suuremaid koosviibimisi, põllumajandusalaseid näitusi, loenguid ja pidustusi. Selle mitmekesise otstarbe tõttu, mida omab klubi nõukogude küla elus, on vaja hoone ehitamisele pöörata erilist tähelepanu.

Eeskujuliku klubihoone väljaehitamine nõuab palju tööd ja suuri kulutusi, seetõttu on vaja juba ehitustööde alustamisel arvestada kõiki kohapealseid tingimusi, mis võiksid hoone ehitamisele kasuks tulla. Eriti on vaja silmas pidada kohalike ehitusmaterjalide kasutamise võimalusi ja kohapealseid looduslikke tingimusi.

Hoone konstruktsioonid peavad olema lihtsad ja kergesti teostatavad. Hoiduda tuleb igasugustest liialdustest, mis võiksid muuta tööde teostamise keerukaks või nõuaksid defitsiitseid ehitusmaterjale. Olulist tähtsust omab siinjuures projekti valik, sest projekti lahendusest oleneb suurel määral ehituse maksumus.

Klubihoone ehitamist võib teostada ainult kvalifitseeritud spetsialistide poolt väljatöötatud projekti järgi. Ehitamine ilma projektita või puuduliku projekti järgi on keelatud.

KLUBIHOONE ASUKOHA VALIK

Klubi ehitamiseks on kõigepealt vaja leida sobiv koht. Soovitav on hoone paigutada otse küla keskusse või selle lähedale. Kui küla asub mõne veekogu juures, võib klubi asukoha valida selliselt, et klubi ümbritsev park puutuks kokku veekoguga. See võimaldab pargi mitmekesisemat ja looduslähedasemat kujundamist. Igal juhul peab klubile valitud asukoht võimaldama soodsat juurdepääsu.

Klubihoone lahutamatuks osaks on teda ümbritsev park. Park peab olema klubiga vahetus ühenduses. Klubi ehitamine niisugusesse kohta, kus puudub võimalus pargi rajamiseks, ei ole üldse mõeldav. Parki võib rajada mitmesugused mänguväljakud, puhkenurgad, vabaõhu-estraadi jne., mis suvisel ajal on klubiruumidele väga oluliseks täienduseks. Kui küla keskuse lähedal ei leidu sobi-

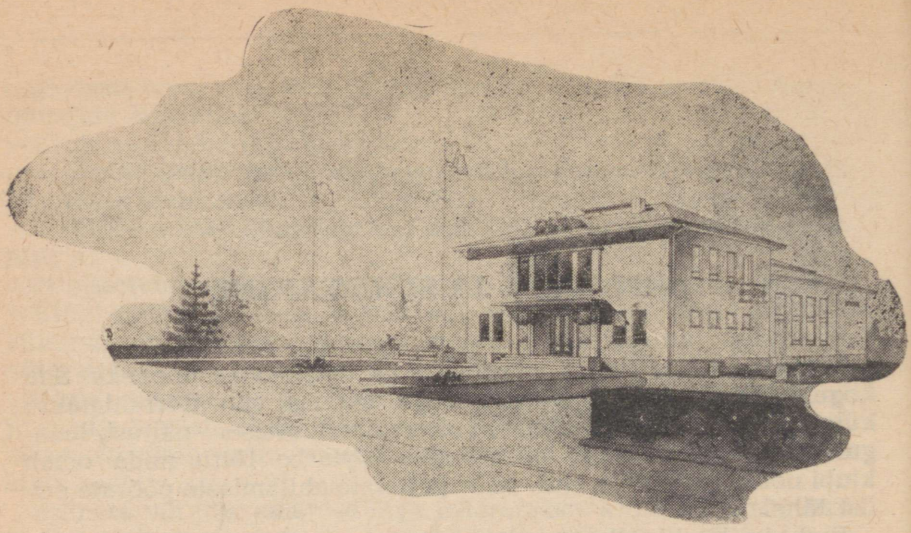

Joonis 81. 150 kohaga rahvamaja perspektiivvaade (autor arh. O. Randur). Rahvamaja üldkubatuur 2650 m³, kasulik pind 523,2 m², ehitusalune pind 546 m²

vat kohta pargi rajamiseks, tuleb klubi asukoht valida küla keskusest kaugemale ja sellisesse kohta, kus pargi rajamiseks on võimalused olemas.

Juhul, kui klubi ehitatakse keset tänava hoonestust, tuleb hoone paigutada sõiduteest vähemalt 15 m kaugusele, jättes selle ette vaba hoonestamata väljaku. Klubi ehitamiseks valitav maa-ala ei tohi olla väiksem kui 0,5 ha. Normaalne krundi suurus on 1,2 ha.

Klubi ei tohi ehitada tööstushoonete lähedusse, kus klubi normaalset tööd võib segada müra, suits jne. Samuti ei tohi klubi ehitada soostunud maa-alale või kohtadesse, kus põhjavesi asub kõrgel. Need asjaolud raskendavad ehitustööde teostamist ja nõuavad täiendavate maapinna kuivendusseadmete ehitamist.

KLUBITÜÜBI VALIK

Klubitüübi valikul tuleb peamine tähelepanu pöörata kahele asjaolule: esiteks — klubi tähtsamate ruumide suurusele ja paigutusele, ning teiseks — hoone konstruktiivsele lahendusele. Esimesest olenevad klubi head või halvad töötingimused, teisest — soodsad või kulukad hoone väljaehitamise võimalused.

Muidugi ei tohi unustada ka hoone välist ilmet, tema sobivust ümbritseva loodusega ja teiste läheduses asuvate hoonetega.

Klubi suuruse iseloomustavamaks näitajaks on saali mahutavus. Eesti NSV piires ehitatavad külaklubid on tavaliselt 150—300 istekohaga. Nendest rohkem levinud on 200 kohaga

klubihoonete ehitamine. On arusaadav, et mida suurem on hoone, seda keerulisem ja kallim on tema ehitamine. Samuti kulukas on suure hoone ekspluateerimine.

Tavaliselt määratakse klubi saali mahutavus kindlaks ümbruskonna elanike üldarvu järgi. Kui teenindatavas piirkonnas on elanikke alla 3000, arvestatakse saali istekohtade arv 15—20% elanike üldarvust. Kui teenindatavas piirkonnas on üle 3000 elaniku, arvestatakse saali istekohtade arv 8—10% elanike üldarvust. Niisugune klubi saali suuruse arvestusviis on muidugi ligikaudne ja oleneb paljudest kohapealsetest tingimustest.

Kolhoosiklubides, mis ehitatakse ainult ühe kolhoosi teenindamiseks, tuleb saali suurus arvestada selliselt, et ta mahutaks korraga vähemalt 60% kolhoosiliikmete üldarvust.

Klubi ruumid jagatakse tavaliselt kolme põhigruppi:

1) **vaatesaal ja lavaruumid:** saal, lava, fuajee, orkestriruum, artistide toad, dekoratsioonide ruum, raadiosõlm, kinoruumid;

2) **ringiruumid:** mitmesuguste ringide tööruumid, raamatukogu, lugemistuba, puhketuba, agro-zootehniline kabinet;

Ringiruumide mahutavust arvestatakse keskmiselt 10—30% klubi saali istekohtade arvust. Näiteks kui klubi saal mahutab 200 istekohta, peavad ringiruumid normaalseks tööks mahutama 20—60 inimest;

3) **abiruumid:** vestibüül, garderoob, kassad, juhataja ruum, laoruumid, käimlad, katlamaja, küttematerjali laoruum.

Lisaks eelnimetatud ruumidele peaks klubi juurde kuuluma veel spordisaal koos spordiinventari ruumiga ja riietuse- ning duširuumidega. Väiksematele klubidele on otstarbekohasem ehitada fuajee suuremate mõõdetega, mis võimaldab teda kasutada ka võimlemissaalina. Sel juhul peab fuajee vahetus läheduses asuma eraldi ruum spordiinventari jaoks.

Suuremate klubihoonete ehitamiseks, kus näiteks on ette nähtud ka võimla, on otstarbekohane valida niisugune projekt, mis võimaldab hoone järkjärgulist väljaehitamist.

Klubiruumide paigutus ja omavaheline seos peab olema otstarbekohane ning mugav. Ruumide grupeering peab võimaldama saali ja ringiruumide kasutamist eraldi ning üksteist segamata. Ühtlasi peab olema tagatud üksikute ruumide helikindlus, et näiteks töö ringiruumides ei muutuks segavaks lugemistoas või puhkeruumis viibijatele.

On soovitav, et hoone üldine kuju oleks võimalikult kompaktne ja lihtne, ilma keeruliste väljaulatuvate osade ning juurdeehitusteta. Sellises hoones esineb vähem kasutuid koridore ja läbikäike ning tema ehitamine on lihtsam. Samuti kerkib ühtlase tervikuna ehitatud hoone paremini esile teda ümbritsevast muust hoonestusest.

Klubi väljaehitamine kahekorruselise hoonena ja saali paigutamine teisele korrusele ei ole otstarbekohane. See nõuab hoone

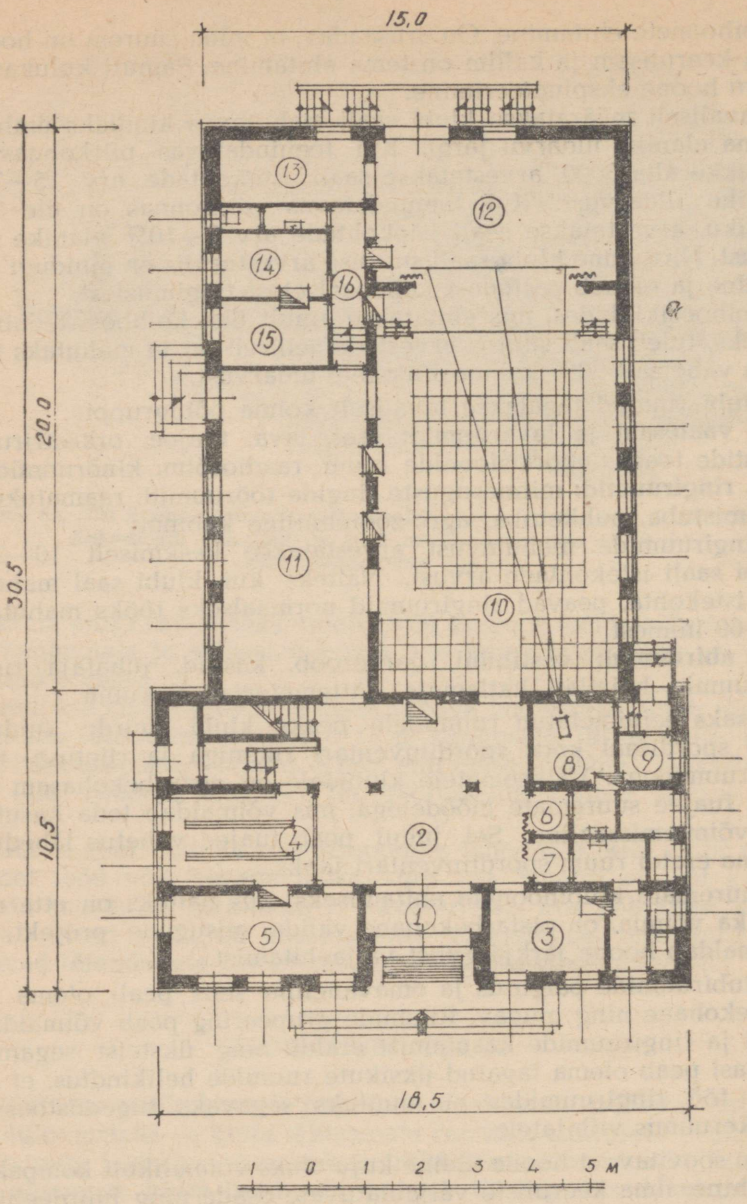

Joonis 82. 150 kohaga rahvamaja I korruse plaan:

1 — tuulekoda 5,8 m², *2* — vestibüül 42,6 m², *3* — juhataja ruum 10,5 m², *4* — garderoob 15,6 m², *5* — suitsetamistuba 17,3 m², *6* — WC meestele 7,5 m², *7* — WC naistele 12,8 m², *8* — kinoaparaadi ruum 8,4 m², *9* — kinofilmi kerimise ruum 2,7 m², *10* — saal 105,6 m², *11* — fuajee 57,0 m², *12* — lava 53,5 m², *13* — dekoratsioonide ladu 11,2 m², *14* — artistide tuba 9,1 m², *15* — artistide tuba 9,1 m², *16* — koridor 8,5 m²

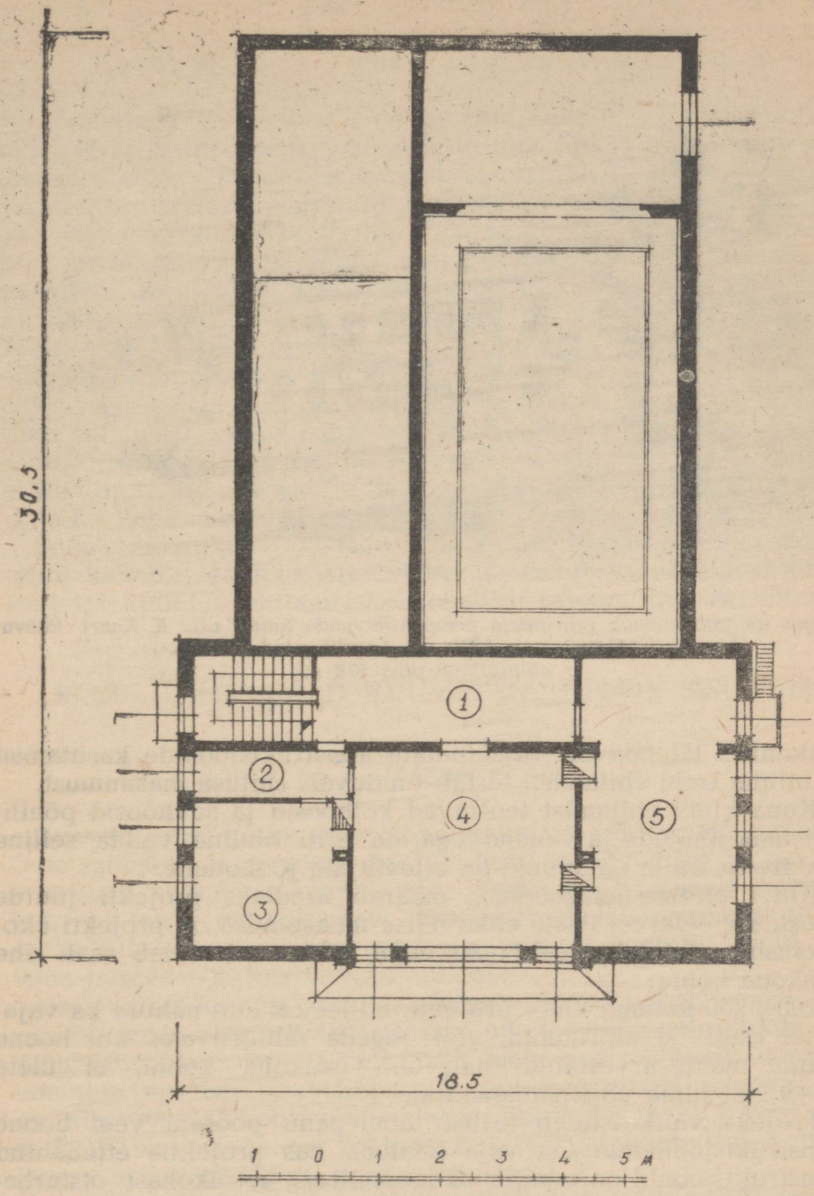

Joonis 83. 150 kohaga rahvamaja II korruse plaan:
1 — koridor trepikojaga 34,7 m², *2* — raamatukogu laenutusruum 8,0 m², *3* — raamatukogu 20,0 m², *4* — lugemistuba 43,2 m², *5* — näituste saal 45,5 m²

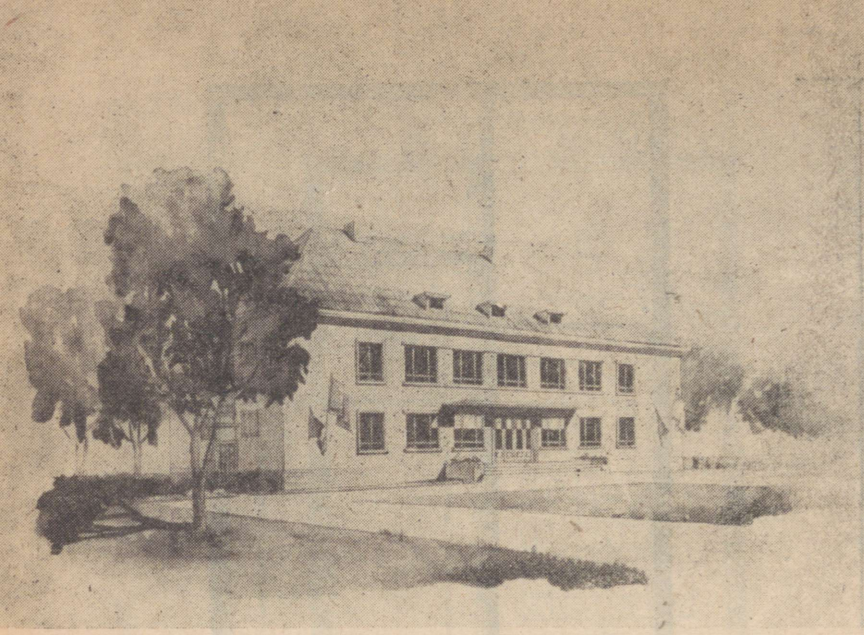

Joonis 84. 200 kohaga rahvamaja perspektiivvaade (autor arh. E. Kaar). Rahvamaja üldkubatuur 3400 m³; kasulik pind 607,9 m²; ehitusalune pind 578 m²

ehitamisel täiendavate tulekindlate konstruktsioonide kasutamist ja mitme trepi ehitamist, tõstab tunduvalt ehituse maksumust.

Kuna klubi ehitamist teostavad kolhoosid ja sovhoosid põhiliselt oma jõudude ja vahenditega, on eriti oluline valida selline klubitüüp, mille ehitamine on ettevõtjale jõukohane.

Klubi ehituse maksumuse määrab kindlaks projekti juurde koostatav eelarve. Peale eelarvelise maksumuse on projekti ökonoomsuse näitajaks veel hoone maht m³-tes, mis tuleb saali ühe istekoha kohta.

200—300 kohaga klubi projekti, milles on ette nähtud ka vajalikud ringi- ja abiruumid, võib lugeda rahuldavaks, kui hoone üldine maht, arvestatud saali ühe istekoha kohta, ei ületa 13—15 m³ (ilma võimlemissaalita).

Projekti valikul tuleb erilist tähelepanu pöörata veel hoone konstruktsioonidele. On vaja kaaluda, kas projektis ettenähtud konstruktsioonid on tehnilis-ökonoomilisest seisukohast otstarbekohased, kas nad võimaldavad laialdast kohapealsete ehitusmaterjalide kasutamist, kas nad vastavad kohalikele klimaatilistele oludele ja kas nad rahuldavad vajalikke tulekindluse nõudeid.

Tuleb arvestada seda, et iga konstruktiivne skeem ei võimalda ehitada hoonet mitmes ehitusjärgus, et liiga lai saal muudab saali lae kandekonstruktsiooni keeruliseks ja et hoone suur üldlaius

tingib kõrge, keeruka konstruktsiooniga ning välisilmelt kohmaka katuse ehitamise. Samuti on vaja hoiduda keerulistest arhitektuurilistest detailidest, mis nõuavad kõrge kvalifikatsiooniga töö-jõudu.

Puitseintega klubihooneid on lubatud ehitada ainult erandjuhtudel ja neis rajoonides, kus puit on ainukeseks kohalikuks ehitusmaterjaliks. Tulekaitse-eeskirjade kohaselt võib sel juhul klubihoone ehitada ainult ühekorruselisena ja saaliga mitte üle 300 istekoha. Erandjuhtudel on lubatud ka osaliselt kahekorruselised puuehitused, kui seinad on tahutud palkidest ja ruumid on seestpoolt krohvitud. Vaatesaal ja lava peavad aga igal juhul asuma esimesel korrusel.

Ehitamiseks väljavalitud projekt peab olema kohandatud kohapealsetele tingimustele, nagu maapinna reljeefile, pinnasele, põhjavee seisule jne. Vajalikud parandused projektis (nn. projekti sidumise), mis on tingitud kohalikest oludest, peab tegema spetsialist-projekteerija. Tüüpprojekti muutmine (plaani, sisearhitektuuri ja fassaadide lahenduses), kui see pole tingitud projekti kohandamisest kohapealsetele oludele, ei ole lubatud.

Enne ehitustööde alustamist peab projekt olema kooskõlastatud kohalike sanitaarjärelevalve- ja tuletõrje-inspektori poolt. Projekti kinnitab ehitamiseks kohaliku rajooni täitevkomitee.

KLUBI TÄHTSAMAD RUUMID JA NENDE SISUSTUS

1. Saal

Saal on klubi kõige suuremaks ja ühtlasi tähtsamaks ruumiks. Oma mõõdete ja sisustuse poolest peab ta olema sobiv lavaliste etenduste andmiseks, kinofilmide demonstreerimiseks, koosolekute ja teiste mitmesuguste massiürituste läbiviimiseks. Kuna saalis viibib tavaliselt korraga palju inimesi, peab ta kõigiti vastama hügieeni ja tuleohutuse nõuetele.

Saali põrandapinna suuruse määrab kindlaks saali istekohtade arv. Normide kohaselt arvestatakse ühe istekoha kohta klubi saalis põrandapinda 0,6—0,7 m^2. Saali maht peab tagama sanitaarnõuetele vastava õhuvahetuse koosviibimiste ajal. Saalides, kus on alla 300 istekoha, arvestatakse ühe koha jaoks 3,5 m^3 saali mahust. Kui saalis on rohkem kui 300 istekohta, tuleb ühele kohale arvestada 4,5 m^3 saali mahust.

Et tagada saalis normaalset kuuldavust ja nähtavust, on otstarbekohane võtta saali kõrguse, laiuse ja pikkuse suhteks vastavalt — 1 : 1,5 : 2,5 (saali pikkus tuleb siin arvestada lava portaalist kuni tagumise toolirea seljatoeni). Liiga kitsad, pikad või kõrged saalid, samuti liiga laiad saalid halvendavad nähtavust ja kuuldavust.

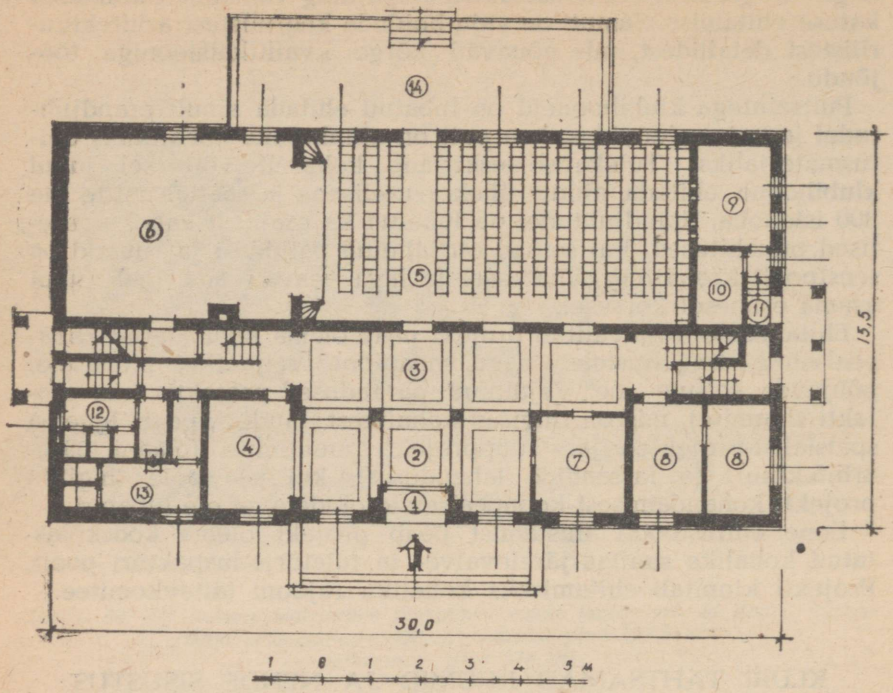

Joonis 85. 200 kohaga rahvamaja I korruse plaan:
1 — tuulekoda 2,5 m², *2* — vestibüül 30,7 m², *3* — fuajee 40,0 m², *4* — garderoob 13,3 m², *5* — saal 113,5 m², *6* — lava 70,0 m², *7* — juhataja ruum ja kassa 11,0 m², *8* — administratiivruumid 33,0 m², *9* — kinoaparaadi ruum 11,8 m², *10* — kinofilmi kerimise ruum 4,8 m², *11* — tambur 2,5 m², *12* — WC naistele 11,6 m², *13* — WC meestele 13,0 m², *14* — terrass 146 m²

Vahemaa saali esimese rea ja lava eesriide vahel ei tohi olla väiksem kui 2 m ja esimesest reast kuni viimase reani rohkem kui 22 m. Selleks et tagada normaalset nähtavust kinofilmide demonstreerimise ajal, peab ekraan asuma esimesest reast vähemalt 1,5-kordse ekraani laiuse kaugusel. Kinoekraani raami alumine serv peab asuma vähemalt kahe meetri kõrgusel saali istekohtade esimese rea põrandapinnast.

Lava põrand asub tavaliselt 0,8—1,1 m saali põrandast kõrgemal. Parema nähtavuse saavutamiseks ehitatakse suuremates saalides põrandad kallakuga ja sellise arvestusega, et iga järgmine toolirida asuks eelmisest 6 cm kõrgemal. Põranda tõus algab eestpoolt, arvates 5.—8. reast, olenevalt saali pikkusest.

Saali ehitamisel kallakpõrandaga tuleb arvestada aga seda, et fuajee või mõni teine klubi suurem ruum võimaldaks tantsupidude läbiviimist.

Istekohad klubi saalis peavad paiknema sirgetes ridades. Läbikäigud tooliridade vahel on soovitav ette näha saali külgseinte äärde, et säilitada võimalikult rohkem häid kohti saali keskel.

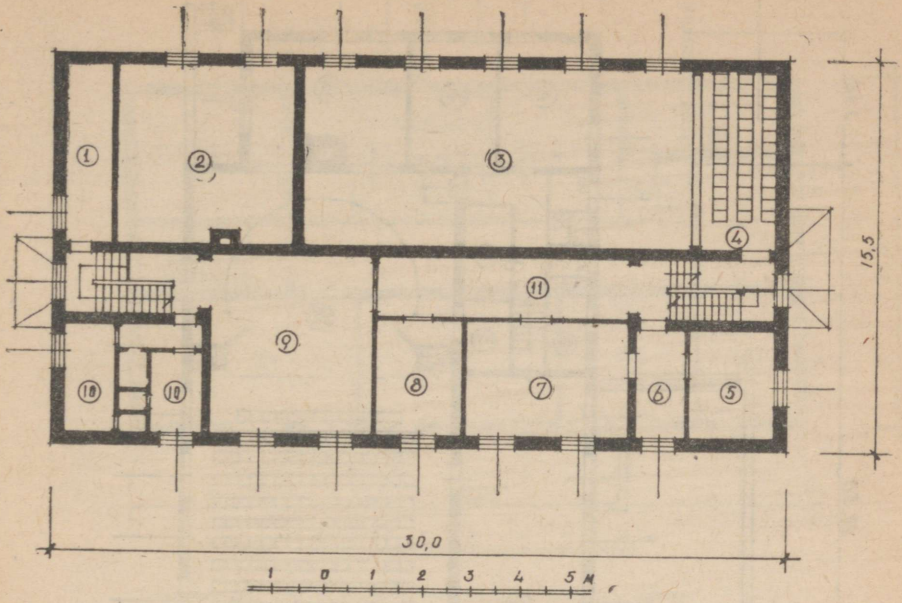

Joonis 86. 200 kohaga rahvamaja II korruse plaan:
1 — butafooria laoruum 12,2 m², *2* — lava õhuruum, *3* — saali õhuruum, *4* — rõdu 15,2 m², *5* — raamatukogu 44,1 m², *6* — raamatute laenutusruum 11,9 m², *7* — lugemistuba 26,5 m², *8* — ringiruum 14,9 m², *9* — näituste saal 54,0 m², *10* — artistide toad 17,0 m², *11* — fuajee 25,9 m²

Kahepoolse läbikäigu korral võib ühes toolireas olla kuni 18 tooli. Kui aga saalis on ainult üks läbikäik, ei tohi ühes toolireas olla üle 9 tooli.

Läbikäikude laiused peavad tagama saalisviibijate tuletõrjenõuetele vastava evakuatsiooni. Iga saalisviibiva 100 inimese

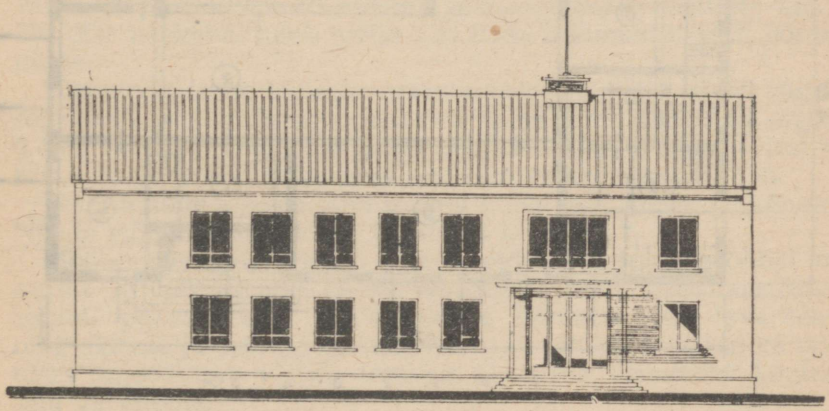

Joonis 87. 300 kohaga rahvamaja esivaade (autor arh. H. Paulson). Rahvamaja üldkubatuur 6700 m³; kasulik pind 1470 m², ehitusalune pind 1130 m²

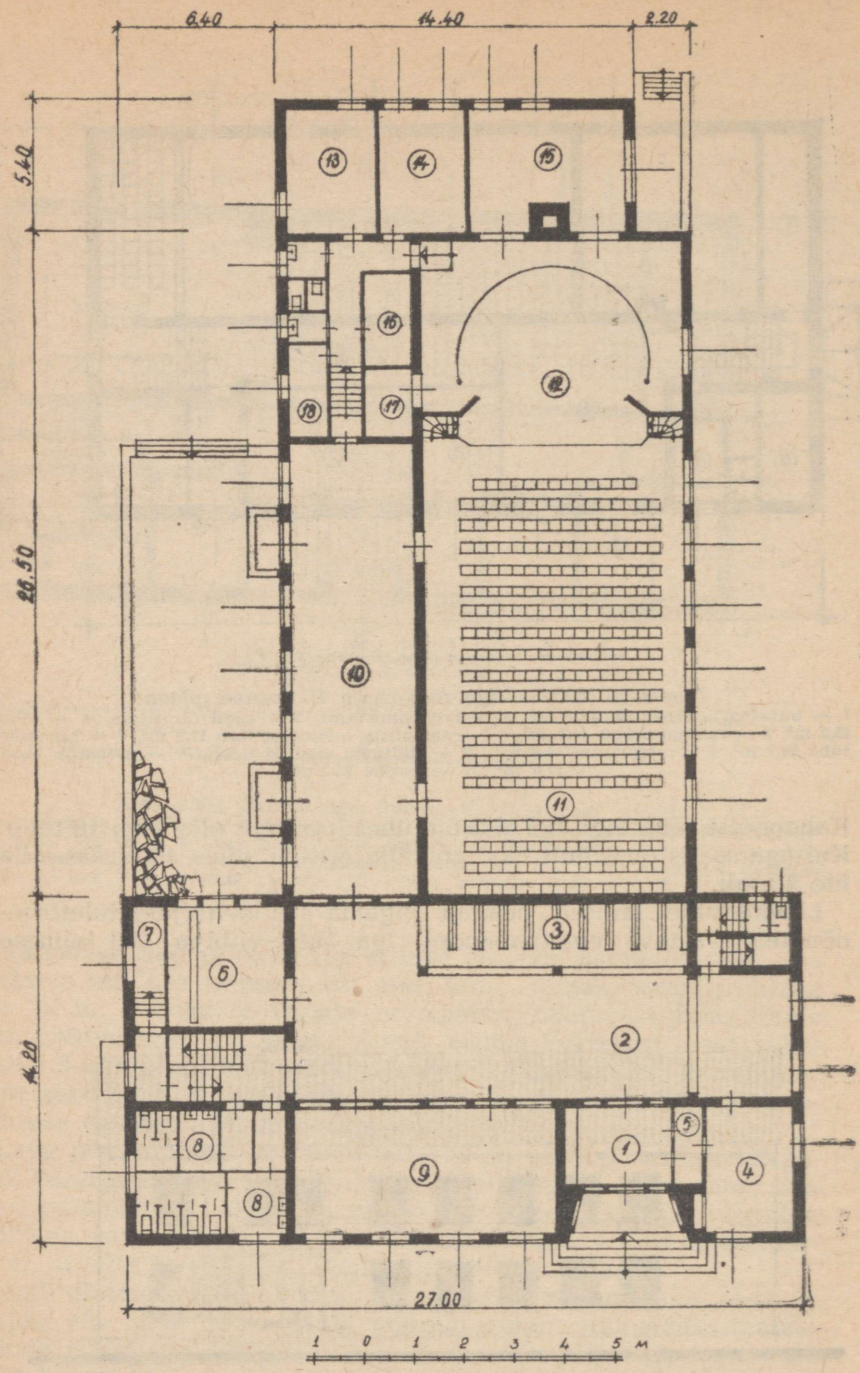

Joonis 88. 300 kohaga rahvamaja I korruse plaan:

1 — kassavestibüül 15,0 m², *2* — vestibüül 79,0 m², *3* — garderoob 27,0 m², *4* — juhataja ruum 17,0 m², *5* — kassad 3,0 m², *6* — einelaua ruum 22,5 m², *7* — einelaua laoruum 6,0 m², *8* — WC-d naistele ja meestele 30,0 m², *9* — näituste saal 52,5 m², *10* — fuajee 90 m², *11* — saal 187 m², *12* — lava 72,0 m², *13* — artistide ruum 17,5 m², *14* — artistide ruum 11,5 m², *15* — dekoratsioonide ladu 28,0 m², *16* — elektrikilbi ruum 7,4 m², *17* — lava valgustuse reguleerimisseadmed 5,2 m², *18* — raadiosõlm 5,9 m²

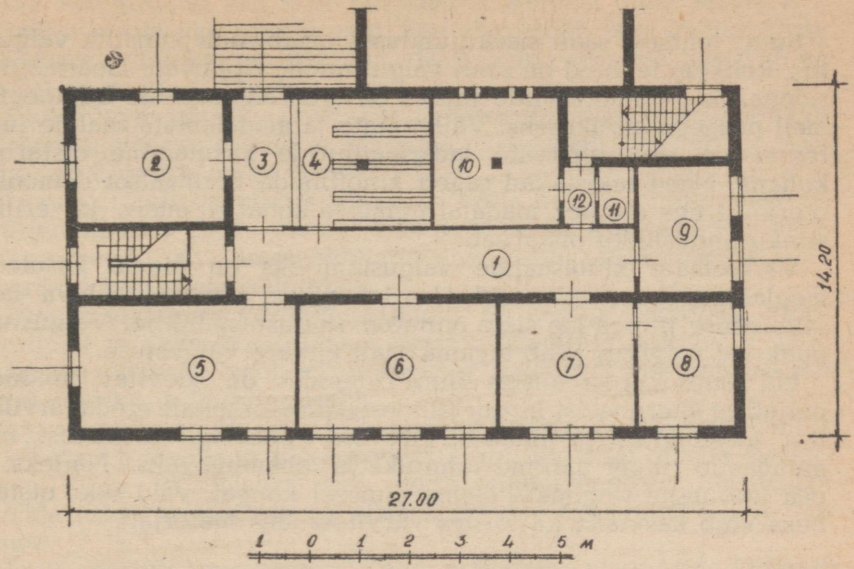

Joonis 89. 300 kohaga rahvamaja II korruse plaan:
1 — koridor 40,0 m², *2* — lugemistuba 30,0 m², *3* — raamatute laenutusruum 11,0 m², *4* — raamatukogu 25,0 m², *5* — lauamängude ruum 43,5 m², *6* — õppeklass 39,5 m², *7* — ringiruum 27,5 m², *8* — ringiruum 20,0 m², *9* — ringiruum 20,0 m², *10* — kinoaparaadi ruum 26,0 m², *11* — kinofilmi kerimise ruum 3,5 m², *12* — tambur 2,0 m²

kohta, kes lahkuvad saalist mööda läbikäiku, arvestatakse läbikäigu laiust 0,6 m. Siinjuures ei või aga läbikäik olla kitsam kui 1,0 m.

Otstarbekohane on kasutada klubi saalis allaklapitava istmega toole, nn. klapptoole. Võib kasutada ka harilikke toole, mis omavahel on 5—6-kaupa ühendatud sektsioonideks. Saalides, kus on üle 300 istekoha, tuleb toolid kinnitada liikumatult saali põranda külge.

Klapptooli istme laiuseks arvestatakse 0,5 m ja istme sügavuseks 0,45 m. Tavalistel toolidel on istme laius 0,45 m ja sügavus 0,4 m. Mõlemal juhul on istme kõrgus 0,45 m. Kahe järjestikku asuva toolirea vahekaugus ei tohi olla väiksem kui 0,85 m.

Peale toolide kuulub saali mööbli hulka veel klaver ja kõnetool. Nende mõlema asukoht on tavaliselt laval.

Mööbli soetamisel tuleb silmas pidada seda, et mööbel oma kujult ja värvitoonilt oleks kooskõlas saali siseviimistlusega. Samuti peavad saali põhitoonidega harmoneerima lava eesriie ning akende ja uste portjäärid. Nii saali viimistluses kui ka sisustuses on soovitav vältida teravalt üksteisest erinevaid kontrastseid värvitoone.

Otstarbekohane on saali aknad varustada veel pimenduskardinatega, mis tõmmatakse akendele ette kinoetenduste ajaks.

Suurt tähtsust saali sisekujunduses omab saali kunstlik valgustus. Rohkem levinud on saali valgustamine rippuvate laearmatuuridega. Suuremate saalide juures on see valgustusviis kujunenud meil peaaegu ainukeseks. Väiksemate ja madalamate saalide juures ei ole aga rippuvate laearmatuuride kasutamine otstarbekohane. Need takistavad sageli kinofilmide normaalset demonstreerimist ega ole neil madalal inimeste kohal rippudes ka erilist sisekujunduslikku otstarvet.

Väiksemate klubisaalide valgustamiseks on õigem kasutada laeplafoone ja seinabraasid. Hea lahenduse annavad sobiva laeviimistluse juures lae sisse ehitatud valgustuspunktid. Valgustuspunktide paigutus peab tagama saali ühtlase valgustuse.

Nii saalis kui ka teistes klubi ruumides on soovitav hoiduda paljudest keerulistest kipsdetailidest, silmatorkavalt eredavärvilistest loosungitest ja muudest kirevatest dekoratiivesemetest, mis muudavad ruumi üldilme rahutuks ja ebamugavaks. Näiteks ei pea loosungid tingimata olema punasel kangal, vaid seks otstarbeks võib kasutada ka teistes värvitoonides materjali.

2. Lava

Lava on klubi saali lahutamatuks osaks ja teiseks tähtsamaks ruumiks klubis. Lava hindamisel tuleb lähtuda puhtpraktilistest nõuetest. Rohkem tähelepanu on vaja pöörata lava sügavusele ja laiusele, kuna nendest lava mõõtudest olenevad lava sisustamise ja lavapiltide väljaehitamise võimalused. Lava kõrgus peab võimaldama lava valgustusseadmete mugava ja varjatud paigaldamise.

Näiteks 200 kohaga külaklubi lava mõõdud võiksid olla: laius — 10 m, sügavus — 6,5 m (lava portaalist tagaseinani), kõrgus — 5—6 m (olenevalt saali kõrgusest). Mugava valgustusseadmete paigutuse võimaldab lava, mille lagi asub lava portaali ülemisest servast 1,5—2 m kõrgemal.

Peale kohapealsete isetegevuslike esinemiste peab klubi lava võimaldama ka teatud määral kutseliste külaliskollektiivide esinemisi. Kogemused on näidanud, et just liiga väike ja halvasti sisustatud lava on peamine põhjus, mis takistab kutselise kollektiivi esinemist ühes või teises külaklubis. Seda arvestades ei tohi lava laius olla väiksem saali laiusest ja lava sügavus vähem kui 6 m.

Lava eraldab saalist lava portaal koos eesriidega. Portaal ümbritseb lava ava, moodustades lavaruumile saalist vaadatuna kindlad piirjooned. Portaali laius on tavaliselt 1,5—2 m, olenevalt lava laiusest. Lava portaali peamiseks ülesandeks on varjata pealtvaataja pilgu eest lava mehaanilisi seadeldisi, mis asuvad lava külgseintel ja lae all, ning ühtlasi esinejate liikumisi lava külgmiste seinte ääres.

On soovitav, et üks lava külgmistest seintest oleks terve, s. t. et selles ei ole uksi ega aknaid. See võimaldab lava mehaaniliste seadmete (näiteks vastukaalud, lava kilp, eesriide ajam jne.) lihtsat ja mugavat paigaldamist.

Klubi lava põrand peab olema horisontaalne ja asuma saali põrandast vähemalt 0,85 m kõrgemal. Tavaliselt on lava ja saali põranda kõrguste vahe 0,85—1,1 m.

Lava portaalist ulatub saali poole välja eeslava, mille sügavus (väljaulatavus) peab olema vähemalt 1 m. Kui lava ees asub orkestriruum, on otstarbekohane see katta laudkilpidega, mis vajaduse korral eemaldatakse.

Lava sisustamise põhielementideks on eesriie, tagafoon, ripp-kardinad ja valgustusseadmed. Peale nimetatute kuuluvad lava sisustuse juurde veel mitmesugused seadmed dekoratsioonide riputamiseks ja kinnitamiseks.

Lava eesriie on riputatud otse portaali taha. Ta koosneb kahest poolest, mis tavaliselt vineerrõngaste abil liiguvad mööda metalltoru. Müra vältimiseks, mis tekib vineerrõngaste libisemisel mööda tühja metalltoru, on otstarbekohane toru täita peene liivaga.

Lava eesriide muretsemisel tuleb arvestada, et eesriide üldlaius võimaldaks riiet sobivalt voltida ja et eesriide mõlemad pooled kataksid korralikult ava. Seepärast peab lava eesriide kahe poole laius kokku olema vähemalt kahekordne lava ava laius.

Lava eesriidest tagapool ripuvad lava külg- ja laekardinad, millede arv sõltub lava sügavusest. Lava külg- ja laekardinad tuleb paigutada selliselt, et nad saalisistuja pilgu eest varjaksid täielikult lava külgseintele ja lae alla paigutatud mehhanismid ja valgustusseadmed. Sellest eesmärgist lähtudes paigutatakse esimene külgkardinate paar lava portaalist 1,2—1,5 m kaugusele, järgnevad kardinad aga 2,0—2,5 m vahekaugustega. Lava laekardinate asetus võib olla tihedam. Otstarbekohane on valmistada kahekordsed külgkardinad, kusjuures kumbki kardinapool on erineva värvitooniga. See võimaldab kergesti ja lihtsalt muuta lava tagapõhja tooni.

Lava tagaseinas üle kogu lava asub lava foon, mis lava külgedel ulatub viimaste külgkardinate taha. Lava fooni võib valmistada ühetoonilisest linasest riidest, soovitav värvitoon helesinine. Väiksemate lavade juures on otstarbekohane paigutada lava foon paralleelselt lava tagaseinale või siis õige väikese kaarega lava sisse. Lava tagaseina ja fooni vahele peab jätma vähemalt 1,2 m laiuse läbikäigu, mis võimaldab esinejate liikumist lava taga.

Lava valgustusseadmed koosnevad spetsiaalsetest valgustitest, prožektoritest, lülitusseadmest ja suuremate lavade juures veel reguleerimisseadmest. Valgustite valik ja paigutus oleneb lava suurusest. Valgustid kinnitatakse kahele või kolmele (olenevalt lava sügavusest) metalltorule, mis üksteise järel riputatakse lava lae alla vahekaugustega keskmiselt 1,5—2,0 m. Üks

selline ühele metalltorule kinnitatud valgustite komplekt moodustab nn. lavavalgustuse sofiidi. Kolme sofiidi kasutamisel on portaali poolt arvestades I ja II sofiidi peamiseks ülesandeks valgustada lava põrandat ja sellel toimuvat tegevust, III sofiit aga peab valgustama lava fooni. Fooni valgustus peab olema nii tugev, et sellele ei tekiks varjusid.

Tingituna asetusest valgustavad eespool nimetatud valgustid lava ainult ülalt. Kuid peale selle on vaja valgustada laval toimuvat tegevust veel altpoolt ja otse eest saali sügavusest.

Valguse andmiseks altpoolt kasutatakse rampe, mis paigutatakse lava põranda esiservale kitsa valgustusribana. Eestvalguse andmist võimaldavad nn. kantavad prožektorid, mis kinnitatakse saali külgmistele seintele keskmiselt 2,5 m kõrgusele põrandast.

Lava vahetus läheduses peavad asuma lava abiruumid — näitlejate toad, dekoratsioonide ruum ja tualettruum.

Näitlejate ruume peab olema kaks. Lava suhtes peavad nad paiknema selliselt, et pääs nendest lavale oleks hõlpus ja kiire. Näitlejate ruume peab saama kasutada ka ringide tööruumidena.

Dekoratsioonide ruum peab asuma lavaga samal tasapinnal ja etenduse ajal on ta ühtlasi näitlejate kogunemisruumiks. Nii dekoratsioonide ruumi kui ka näitlejate tubade suurused olenevad klubi saali suurusest. Suuremates klubides (üle 300 istekoha) on soovitav lava juurde ette näha eraldi laoruum lava mööbli ja butafooria jaoks. Soovitav oleks lava lähedusse paigutada ka klubi ringiruumid, milliseid võiks suuremate ürituste puhul kasutada esinejate kogunemis- ja ettevalmistusruumidena.

3. Kinoruumid

Iga klubi saal peab võimaldama demonstreerida kinofilme. Selleks on vaja klubis ehitada nõuetekohane kinoruumide kompleks, mis koosneb aparaadiruumist, filmide ümberkerimise ruumist ja neid ühendavast tamburist. Kõik need ruumid peavad olema tulekindlate seinte ja vahelagedega ning omama tulekindlaid uksi.

Kinoruumide õige asukoht on saali tagaseinas projektsioonisuunaga lavale ja iseseisva väljapääsuga. Kinoruumid võib välja ehitada kas statsionaarsele aparatuurile või siis rändkino aparatuurile. Uutes klubides on soovitav ehitada kinoruumid vastavalt statsionaarsele kinoseadmele, mis võimaldab tulevikus klubil ilma ümberehitusteta üle minna statsionaarse aparatuuri kasutamisele.

Tüüpiline aparaadiruum statsionaarsele aparatuurile on mõõtmetega 4,2 × 3,0 m, kusjuures projektorid paiknevad vasakpoolsest seinast 1,2 m kaugusel ja parempoolsest seinast 1,5 m kaugusel. Projektsiooniavade mõõdud on 20 × 20 cm ja peavad asuma aparaadiruumi põrandapinnast 1,25 m kõrgusel (vt. joonis 92).

Kinoekraan asub tavaliselt laval. Soovitav on kasutada kokkurullitavat ekraani, mis on riputatud lava lakke. Ekraan rullitakse lahti ainult filmi demonstreerimise ajaks. Nii püsib ekraan puhas ja ei sega lava tegevust. Ekraan tuleb asetada lavale mitte rohkem kui 6-kordse ekraani laiuse kaugusele saali tagaseinast. Saali laest peab ekraan asuma madalamal $^1/_{10}$—$^1/_{20}$ ekraani laiuse võrra. Ekraani asukoha valikul tuleb arvestada ka seda, et aparaadist tulev äärmine projektsioonikiir ei asuks lava portaalile lähemal kui 50 cm.

Kino valjuhääldajad tuleb asetada ekraanile võimalikult lähedale. Kahe valjuhääldaja korral on otstarbekohane paigutada need kahele poole ekraani selle horisontaaltelje kohale. Kui on aga üks valjuhääldaja, võib selle paigutada üles, ekraani peale vertikaaltelje kohale.

Klubis võib asuda ka kohalik statsionaarne raadiotranslatsiooni sõlm. Selleks otstarbeks võib kasutada 8—10 m² suurust ruumi kinoruumide juures.

4. Fuajee

Fuajee . peamiseks ülesandeks on teenindada klubi külastajaid enne etendusi ja etenduste vaheajal. Peale nimetatu võib klubi fuajeed kasutada väga edukalt veel õige mitmeks otstarbeks, nagu näituste ja tantsuõhtute korraldamiseks, võimlemiseks, mitmesuguste ringide tööks jne.

Selle laialdase otstarbe tõttu peab fuajee kõigepealt olema teiste klubiruumide suhtes hästi paigutatud ja sobivate mõõtmetega. Esmajärguline tähtsus on fuajee ühendusel saali ja vestibüüliga. Suur tähtsus on fuajee ühendusel ka pargiga.

Nendest tingimustest lähtudes on soovitav fuajee paigutada saali kõrvale klubi pargipoolsesse külge.

Oma mõõtmetelt peab fuajee olema avar ja hästi valgustatud. Näituste korraldamisel peab fuajee võimaldama mugavalt paigutada selleks otstarbeks valmistatud stende ja vitriine. Otstarbekohane on paigutada fuajee seinte äärde lae alla spetsiaalsed konksud või peened metallvardad, millede külge võib riputada eksponaate (näiteks maalid).

Fuajeed ei tohi mööbliga üle kuhjata. Tavaliselt liigub fuajees korraga palju rahvast, mida tuleb mööbli valikul ja paigutamisel silmas pidada.

Fuajee põrandapinna suurus arvestatakse saali istekohtade järgi. Iga saali-istekoha kohta arvestatakse fuajees põrandapinda 0,3 m². Kui fuajees asub ka einelaud, mis väiksemates klubides on võimalik, tuleb iga saali-istekoha kohta arvestada fuajees põrandapinda 0,4 m². Fuajee kõrgus ei tohi olla vähem kui 3,5 m ja laius mitte ala 4 m.

Kui fuajeed kasutatakse ka võimlemissaalina, peab ta kõrgus olema vähemalt 4,5 m. Täiendavalt peab sel juhul fuajee vahe-

tus läheduses asuma 10—12 m^2 suurune ruum spordiinventari paigutamiseks. Fuajee kunstlik valgustus on siinjuures soovitav lahendada metallvõrega kaitstud laeplafoonide abil. Aknad peavad olema varustatud ettetõmmatavate võredega. Mitmesugustele võimlemisriistadele (köied, kangid, trapetsid jne.) on vaja ette näha fuajee laes, seintel ja põrandas vastavad kinnituskohad.

Raamatukogu ja lugemistuba

Raamatukogu etendab klubi töös võrdlemisi tähtsat osa. Seetõttu peavad igal klubil olema vastavad ruumid raamatukogu jaoks. Väiksemat tüüpi klubides on raamatufond, lugemistuba ja laenutamine koondatud ühte ruumi, mis on sisustatud nii lugemise kui ka laenutamise nõuete kohaselt. Suuremates klubides on lugemistuba ja laenutamisruum fondiruumist eraldatud. Laenutamisruum asub tavaliselt lugemistoa ja fondiruumi vahel. Pääs lugemistuppa on laenutamisruumist. See võimaldab ühel raamatukogu töötajal jälgida tegevust kõigis kolmes ruumis.

Raamatukogu asukoht klubis peab olema selline, et teistes ruumides toimuv tegevus ei segaks raamatukogu tööd. Samuti peab ta olema külastajatele hästi kättesaadav.

Raamatukogu fondiruumi pinda arvestatakse 400 köite kohta 1 m^2. Lugemistoas arvestatakse iga lugeja kohta 2 m^2 põrandapinda. Kui laenutamisruum asub fondiruumist eraldi, peab ta suurus olema vähemalt 6 m^2.

Fondiruumi põhiliseks sisustuseks on raamaturiiulid. (Väiksemates raamatukogudes on otstarbekohane hoida raamatuid kappides.) Raamaturiiulid on ühe- ja kahepoolsed. Ühepoolsed riiulid paigutatakse seina äärde, kahepoolsed aga ruumi keskele otsaga akna poole. Riiulite vahekaugus on keskmiselt 1 meeter.

Ühepoolse riiuli normaalsed mõõdud on järgmised: kõrgus — 203 cm, pikkus — 100 cm, laius — 22 cm, riiulilaudade vahekaugus — 28 cm, riiulilaua paksus — 2 cm, alumise riiulilaua kõrgus põrandast — 15 cm. Niisugune raamaturiiul mahutab keskmiselt 400 köidet. Kahepoolse riiuli mõõtmed on samad, ainult riiuli laius, võrreldes ühepoolsega, on kahekordne — 44 cm.

Ajalehtede ja ajakirjade hoidmiseks kasutatakse järgmiste mõõtudega riiuleid: kõrgus — 203 cm, pikkus — 150 cm, laius — 44 cm. Sellisel riiulil on 11 vaheriiulit, mis on riiuli keskelt vaheseinaga jagatud kahte ossa.

Raamatute laenutamise ruumis peab olema vastav lett või laud raamatute väljaandmiseks, kastid brošüüridele, 1—2 vitriini raamatunäituste jaoks, laud soovitusnimekirjadele, kaustadele ja lugejate avalduste raamatule ning mõned toolid.

Lugemistoa sisustamisel on vaja kõigepealt pöörata tähelepanu lugemislaudade asetusele. Lauad asetatakse seinale üksteise järel ritta perpendikulaarselt ruumi akendega. Siinjuures tuleb tingimata silmas pidada seda, et päevavalgus akendest langeks luge-

mislauale lugeja vasakult küljelt. Laudadevahelised vahekäigud on soovitav katta vaibaga.

Lugemissaalis peab asuma veel riiul või kapp mitmesuguste käsiraamatute jaoks, ajalehtede ja ajakirjade vitriin ning 2—3 vitriini raamatunäituste jaoks.

Peale kunstliku laevalgustuse on vajalik, et igal lugemislaual asuks omaette laualamp.

Isetegevusringide tööruumid

Arvestades seda, et isetegevusringid võivad tööruumina kasutada klubi saali, lava, fuajeed, näitlejate ruume ja vajaduse korral ka lugemistuba (kirjandusring), on väiksemate klubide juures otstarbekohane nendele täienduseks ette näha veel ainult kolm ruumi — agro-zootehniline kabinet, lauamängude ruum ja väike fotolaboratoorium pimikuga. Suuremate klubide juures võib ringiruumide arv olla suurem.

Agro-zootehnilisel kabinetil on maaklubi töös suur osatähtsus. Siin organiseeritakse alalisi põllumajandussaaduste väljapanekuid, põllumajandusalaseid õppusi jne. Ruum peab olema eeskujulikult sisustatud ja varustatud vajalike näitlike õppevahenditega. Agro-zootehnilise kabineti põhiliseks sisustuseks on: väljapanekute vitriinid, stendid mitmesuguste graafikute ja tabelite jaoks, lauad ja toolid õppetööks, klassitahvel ning riiul põllumajandusalasele kirjandusele.

Oleks väga soovitav, et ringiruumid, kus toimub vaikustnõudva iseloomuga õppetöö (agro-zootehniline kabinet) oleksid paigutatud eemale kunstilise isetegevuse ringide harjutusruumidest.

Kui klubis on ette nähtud ka puhketuba, tuleb see sisustada eriti mugavalt. Siia on vaja asetada diivanid, pehmed tugitoolid, lauad ajakirjadele ja väiksematele lauamängudele nagu male ja kabe.

Mitmesuguste isetegevusringide tööruumide sisustuse määrab põhiliselt ringi töö iseloom. Nende ruumide sisustuse hulka kuuluvad näiteks: noodipuldid, lahtivõetavad poodiumid, lauad ja kapid muusikainstrumentide ning nootide hoidmiseks.

Kui klubis töötab ka tantsu- või balletikollektiiv, tuleb üks suurem ringiruum varustada varbseinaga ja ruumi ühte seina paigutada suur peegel.

Vestibüül

Vestibüül on põhiliselt klubi külastajate jaotusruum. Külastaja, sisenenud klubisse, vabaneb vestibüülis üleriietest ja peab siit hõlpsasti pääsema kõikidesse klubi tähtsamatesse ruumidesse. Vestibüüli suurus määratakse saali istekohtade arvu järgi, kusjuures saali ühe istekoha kohta arvestatakse vestibüülis põrandapinda keskmiselt 0,2 m^2.

Väiksemate klubide juures võib vestibüüli ja fuajee ehitada ka ühise ruumina, või siis täidab vestibüüli ülesandeid lihtsalt väike eesruum, mille põrandapind arvestatakse 0,12 m² saali ühe istekoha kohta.

Kuid siinjuures peab ühtlasi märkima, et vestibüüli ja fuajee ühendamine raskendab klubiruumide üksteisest isoleerimist, võimaldab väljast jalgadega kaasatuleva pori ja mustuse sattumist klubi teistesse ruumidesse ning jahutab kiiresti klubi saali ja fuajeed.

Klubi väljapääsude ees peavad tingimata asuma tuulekojad, sügavusega vähemalt 1,5 m ja kõrgusega mitte alla 2,5 m. Klubi peasissepääsud peavad olema kahepoolsete ustega.

Vestibüüli juurde kuulub garderoob ja piletikassa. Garderoobi pind arvestatakse 0,1 m² saali ühe istekoha kohta, piletikassa normaalmõõted on 1,3×1,3 m.

Garderoob asub tavaliselt omaette ruumis, kuid väiksemates klubides võib ta asuda ka otse vestibüülis, eraldatuna sellest barjääriga. Garderoob sisustatakse puidust või metallist riidenagidega. Riidenagid paigutatakse perpendikulaarselt garderoobi barjäärile, jättes barjääri ja nagiotste vahele 0,7 m laiuse läbikäigu. Riidenagide omavaheline vahekaugus on 1,15 meetrit. Garderoobi barjääri pikkust arvestatakse iga 50 inimese kohta 1 jooksev meeter.

Kassa peab asuma vestibüülis nähtaval kohal. Kassa võib ühendada ka vestibüüli vahetus läheduses asuva klubi juhataja ruumiga, kusjuures kassaluuk avaneb juhataja ruumist vestibüüli.

Klubi sanitaartehniline heakorrastus

Sanitaartehnilise heakorrastuse hulka kuulub klubihoone kütmine, ventilatsioon, vesivarustus ja kanalisatsioon.

Suuremad klubihooned (üle 200 istekoha) on soovitav ehitada loomulikul tsirkulatsioonil töötava vee-keskküttega. Ahjukütet on otstarbekas kasutada ainult väiksemates klubides, kus ahjude üldarv ei ole kuigi suur.

Ahjukütte korral peab silmas pidama, et saalis, laval, dekoratsioonide laos, kinoruumides ja raamatukogu fondiruumis ei tohi asuda küttekolded (ahjusuud). Nimetatud ruumide kütmine peab toimuma nende kõrval asuvatest ruumidest. Puitpõrand iga ahjusuu ees tuleb katta 50×70 cm plekktahvliga.

Küttekolle peab vastas asuvast seinast olema eemal vähemalt 1,25 meetrit.

Klubi ruumides viibib tavaliselt korraga palju inimesi, mistõttu kõik ruumid peavad olema hästi ventileeritavad. Suurematel klubidel (üle 200 koha) peab olema mehaaniline väljatõmbe-ventilatsioon koos värske õhu juurdeandmisega klubi suurematesse ruumidesse. Väiksemad klubid võib ehitada mehaanilise või loomuliku väljatõmbe-ventilatsiooniga.

Erilist tähelepanu on vaja pöörata just saali, lava, kinoruumide, suitsetamisruumi ja klosettide ventileerimisele. Statsionaarse aparatuuriga kinoruumide ventilatsioon peab olema iseseisev ja tingimata mehaaniline.

Kui külas puudub veevarustus, tuleb see rajada koos klubi ehitamisega. Vett on vaja klubi sanitaarsõlmedesse, keskküttesüsteemi ja tuleohutuse otstarbeks.

Klubihoone veevõrguga varustamine nõuab ühtlasi kanalisatsiooni väljaehitamist. Hoone kanalisatsiooniveed peab juhtima läbi vastavate puhastusseadmete immutusväljale või mõnda voolavasse veekogusse.

Kui kanalisatsiooni väljaehitamine on kohalike olude tõttu seotud suurte ja ehitajale üle jõu käivate kulutustega, võib väiksemate klubihoonete juures kanalisatsioon ära jääda. Sel juhul ehitatavad kuivklosetid peavad olema teistest klubi ruumidest hästi isoleeritud ja neil peab olema hea ventilatsioon.

Alljärgnevalt on esitatud näitlik klubiruumide programm 150, 200 ja 300 kohaga klubide kohta.

Ruumi nimetus	Saali istekohtade arv		
	150	200	300
	Ruumi pind ruutmeetrites		
I. Vaatesaali ja lavaruumide grupp			
Vaatesaal	100	130	195
Fuajee	50	80	100—120
Lava	45	60	80
Orkestriruum	—	12	15
Näitlejate toad (ka ringiruumid)	12+12	15+15	18+18
Dekoratsioonide ruum	15	18	25
Kinoprojektsiooni ruumid (aparaadiruum, kerimisruum ja tambur)	18	20	20
Raadiotranslatsiooni ruum	—	8	8
II. Ringiruumide grupp			
Raamatukogu fondiruum	12	15	18
Lugemistuba	20	25	30
Laenutusruum	6	6	8
Ringiruumid	20	25	25+25
Agro-zootehniline kabinet	30	30	30
III. Abiruumide grupp			
Vestibüül	25	30	40
Garderoob	15	18	25
Klubi juhataja ruum	8	10	12
Spordiinventari ladu	—	12	12
Klosetid (meestele ja naistele)	15	18	20
Keskkütte katlaruum	25	25	30
Küttematerjali ladu	20	20	30

Klubi viimistlus ja sisustamine

Klubi peab külastajale jätma meeldiva mulje. Selle saavutamisel omab suurt tähtsust klubiruumide maitsekas viimistlus ja sisustamine.

Ruumide viimistlemisel on kõigepealt vaja oskuslikult valida värvitoone, sest kasutatud värvitoonist oleneb suurel määral ruumi üldmulje. Üldiselt on soovitav kasutada õpperuumides, ringide tööruumides ja vestibüülis külmemaid värvitoone ning saalis, fuajees, puhketoas, lugemistoas jne. soojemaid värvitoone.

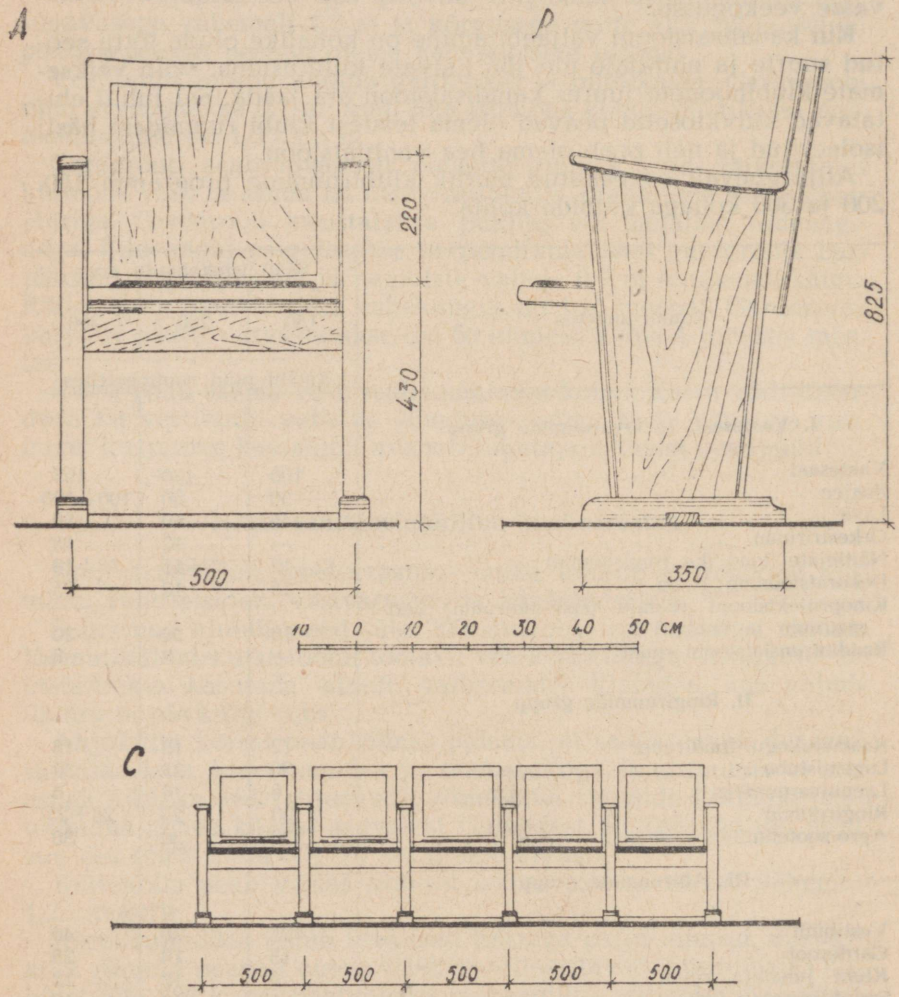

Joonis 90. Saali puidust klapptool:
A — eestvaade, *B* — külgvaade, *C* — sektsiooni eestvaade

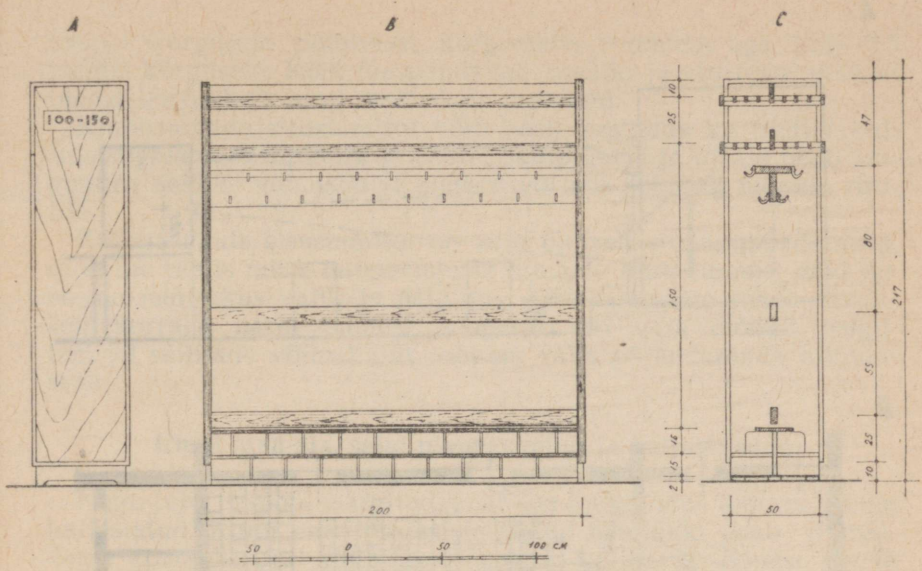

Joonis 91. Puidust riidevarn:
A — otsvaade, B — külgvaade, C — lõige

Ühe või teise ruumi värvitooni valikul on määrav tähtsus ka ruumi valgustusel. Tavaliselt võib nendes ruumides, millede aknad asuvad lõunasse, viimistluse teostada rohekates ja sinakates värvitoonides, ruumides aga, millede aknad on põhja poole, tuleks kasutada kollakaid ja punakaid värvitoone.

Hoiduma peab intensiivsetest, tumedatest ja läbipaistmatutest värvitoonidest, mis muudavad ruumi ilme süngeks. Heledad läbipaistvad toonid aga muudavad ruumi meeldivaks ja loovad avaruse mulje. Näiteks tundub heledas toonis värvitud ruumi lagi ruumisviibijale alati kõrgemana kui sama lagi tumedas värvitoonis.

Ruumide sisustamisel tuleb peamine tähelepanu pöörata sisustuse valikule ja sobivale paigutusele. Maitsekalt peavad olema kujundatud seinalehed, vitriinid ja stendid. Ka siin ei tohi unustada värvitoonide sobivust.

Klubi mööbel peab olema kujunduselt lihtne ja vastupidav. Pehme mööbliga võib sisustada puhketoa ja osaliselt ka lauamängude toa, kõik teised klubi ruumid on soovitav sisustada kõva või poolpehme mööbliga.

Maali või portree seinale paigutamiseks tuleb leida nähtav ja hästi valgustatud koht. Ei ole soovitav paigutada ühte ruumi mitut maali, eriti siis, kui ruum on väike. Ka suuremates ruumides on üks-kaks sobivalt paigutatud maali täiesti küllaldane.

Maalide ülesriputamise kõrgus oleneb ruumi kõrgusest. Kuni 4 meetri kõrgustes ruumides riputatakse maalid keskmiselt 2

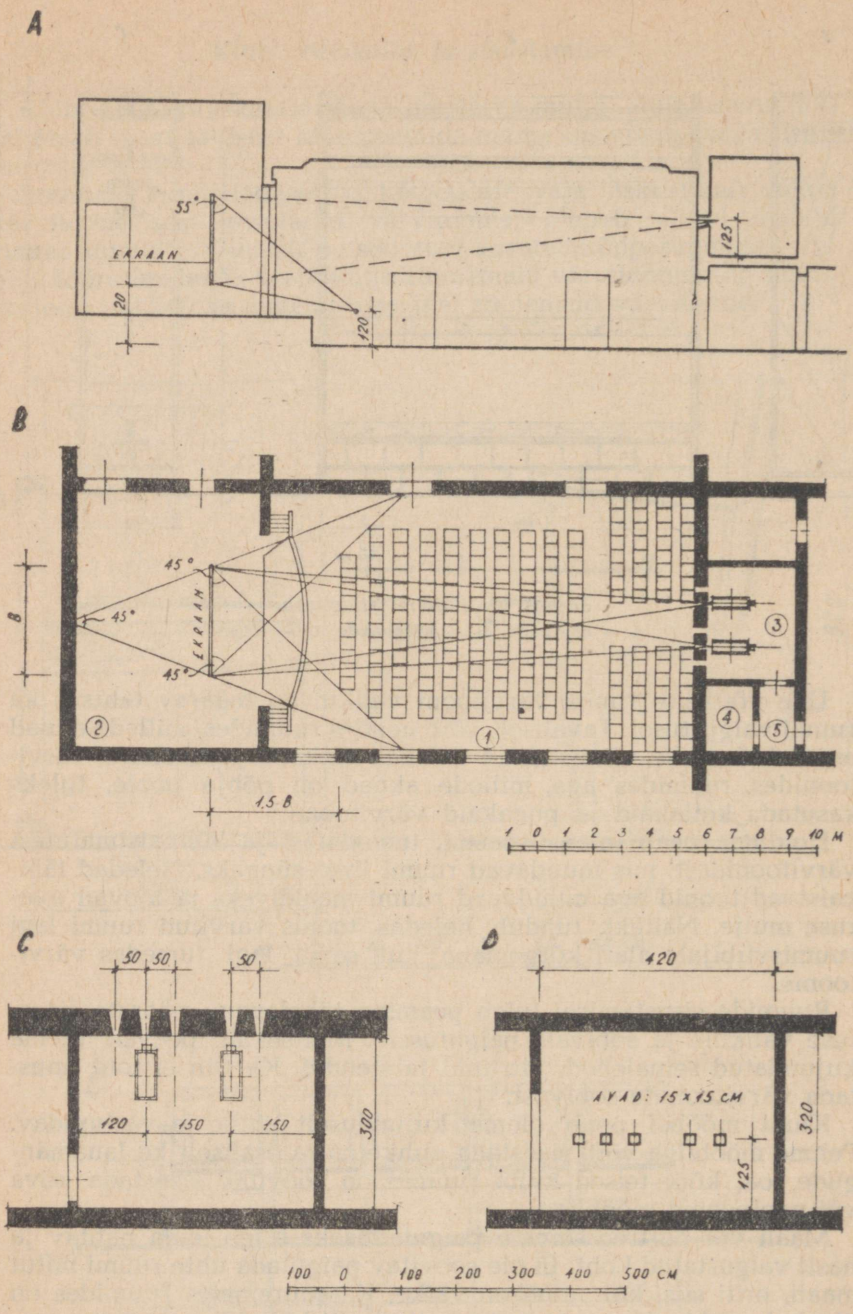

Joonis 92. Näide rahvamaja kinoaparatuuri ja ekraani paigutusest:
A — saali lõige, *B* — saali plaan, *C* — aparaadiruumi plaan, *D* — aparaadiruumi lõige

meetri kõrgusele põrandast, kõrgemates ruumides aga 2,25—2,5 meetri kõrgusele. Kõik ülespandavad maalid ja portreed peavad olema korralikult ning maitsekalt raamitud.

Klubiruumide sisustamisel võib hästi kasutada ka tuntud kultuuritegelaste skulptuure ja büste. Skulptuurid ja büstid peab paigutama selleks valmistatud alusele või siis sobivalt mõnele riiulile.

Klubiruumide sisustamisel on vaja üldiselt silmas pidada seda, et ei ole tähtis mitte mitmesuguste esemete hulk ruumis, vaid iga eseme maitsekas valik ja paigutus. Klubiruumides viibib tavaliselt korraga palju inimesi, seepärast on vaja mööbli paigutamisel säilitada võimalikult rohkem vaba põrandapinda liikumiseks.

Klubi maa-ala, selle planeerimine ja haljastamine

Nagu juba eespool märgitud, peab iga klubihoone ümbrus olema haljastatud. Klubi ehitamiseks eraldatud maatükk peab võimaldama korraliku ja küllaldaselt avara haljasala loomist hoone ümber. Klubi maa-ala suurus kõigub tavaliselt 0,5—1,5 ha-ni. Sellel maa-alal asuvad ehitused ja väljakud ei tohi võtta enda alla mitte rohkem kui 20% kogu territooriumist.

Ehitustest ja väljakutest vabale maa-alale on vaja rajada alleed, lillepeenrad, teed, muruväljakud ja vaiksed nurgakesed puhkamiseks.

Klubi pargis peab tingimata asuma tantsupõrand väikese estraadiga. Tantsupõrand on soovitav ehitada kahetollistest laudadest. Lauad peavad asuma maapinnast vähemalt 20—25 cm kõrgemal, et vältida nende pehastumist. Tantsupõranda suurus arvestatakse tavaliselt 3 m^2 ühe külastaja kohta. Tantsupõrandat piirab kõnnitee, mille äärde paigutatakse pingid.

Vabaõhuetenduste ja kontsertide korraldamiseks on vaja klubi maa-alale ehitada lahtine estraad põranda suurusega 25—35 m^2. On soovitav, et nimetatud estraad asuks klubi lavaosa läheduses või oleks vahetult sellega ühendatud. See soodustab estraadi varustamist mitmesuguse inventariga lavaruumidest ja võimaldab esinejatel kasutada lava juures asuvaid artistide ruume. Estraadi pealtvaatajaskonna osa on vaja varustada pinkidega, kusjuures pingiridade asetus peab olema põhjast lõunasse. Pealtvaatajaskonna osas arvestatakse ühe istekoha kohta 0,36 m^2 pinda. 200 kohaga estraadiväljaku võib ehitada mõõtmetega 15×20 meetrit, 300 kohaga — 15×25 meetrit ja 400 kohaga — 15×30 meetrit. Estraadiväljaku võib muust pargiosast eraldada tiheda haljastusega.

Suuremate klubide juures on otstarbekohane ühendada klubi pargiga omaette spordiväljak, mis võimaldaks rajada normaalmõõdetega jalgpalliväljaku, jooksurajad ja muud mängude väljakud. Sellise spordiväljaku suurus peab olema 1,5—2,75 ha. Juhul

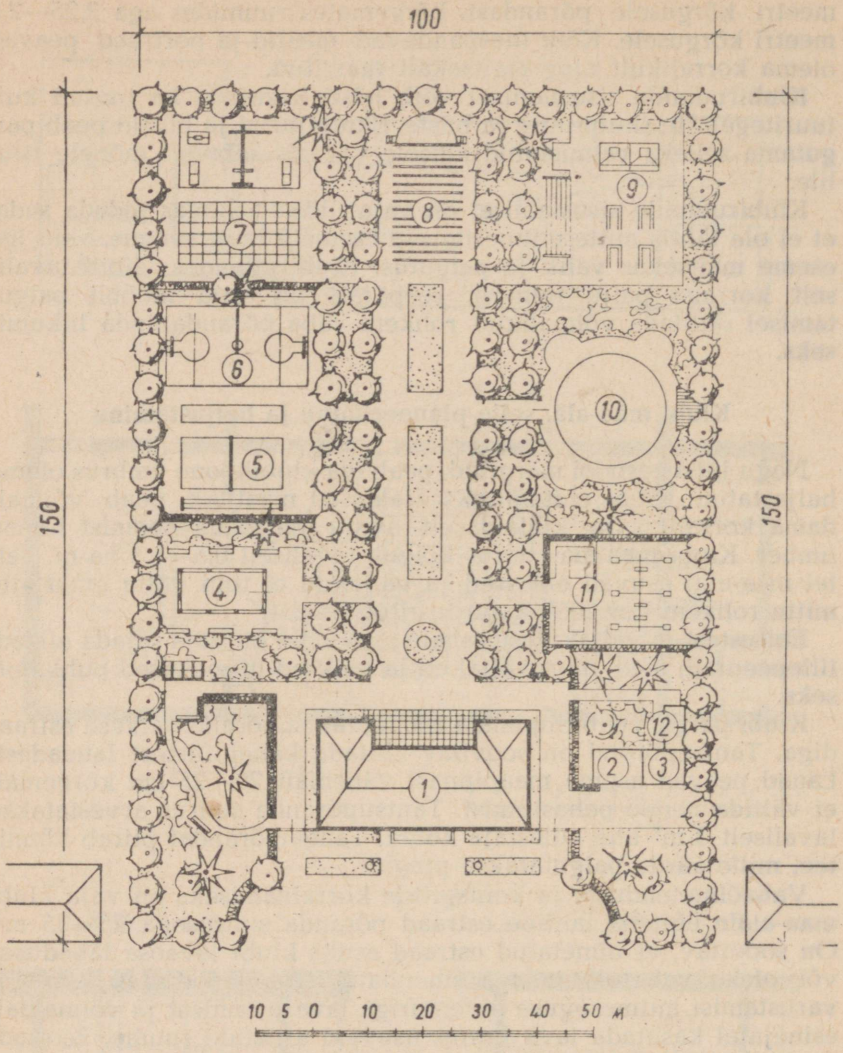

Joonis 93. Rahvamaja krundi plaan. Krundi suurus 1,5 ha:
1 — rahvamaja, *2* — dekoratsioonide kuur, *3* — küttematerjali kuur, *4* — puhkepaviljon, *5* — võrkpalliväljak, *6* — korvpalliväljak, *7* — võimlemisväljak, *8* — vabaõhu estraad, *9* — kurniväljak, *10* — lahtine tantsupõrand, *11* — laste mänguväljak, *12* — klosetid

kui suure spordiväljaku rajamine ei ole võimalik, peab klubi juurde ehitama vähemalt 2—3 mänguväljakut võimlemislinnakesega. Väljakud tuleb ümbritseda haljastusega ja paigutada nende lähedusse istepingid.

Iga klubi maa-alale on vaja ette näha koht majandushoovi jaoks, millel peab olema hea ja vahetu ühendus hoone endaga.

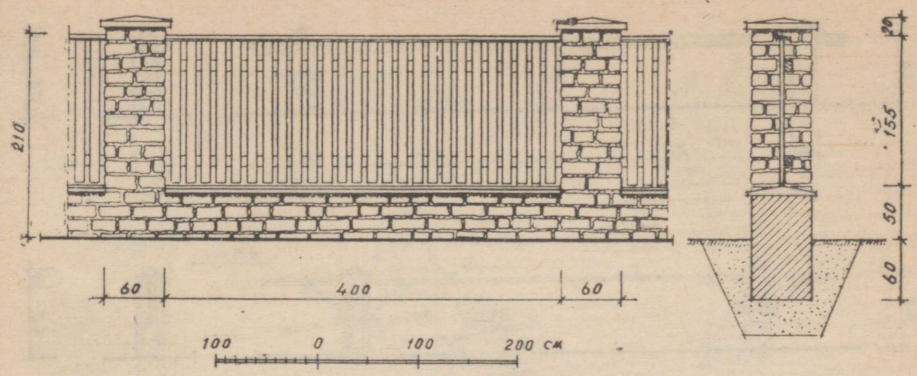

Joonis 94. Paekivist postidega puittara, kõrgus 2,1 m

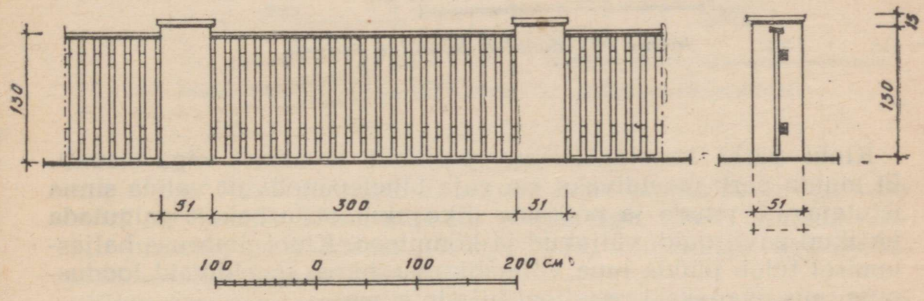

Joonis 95. Silikaatkivist postidega puittara, kõrgus 1,3 m

Majandushoovil asub tavaliselt küttematerjali ladu, prügikast, dekoratsioonide hoidla jne.

Alljärgnevalt on toodud 0,5, 1,0 ja 1,5 ha suuruste klubi territooriumide näitlik jaotus.

Klubi maa-alal asuva ehituse või väljaku nimetus	Klubi maa-ala jaotus ruutmeetrites		
	0,5 ha	1,0 ha	1,5 ha
Mängu- ja tantsuväljakud	160	200	200
Suvepaviljon (loenguteks ja näitusteks)	—	100	150
Lugemisnurgake	40	50	50
Suvine estraad	—	400	600
Võrk- ja korvpalliväljak	350	350	350
Võimlemislinnake	400	400	400
Laste mänguväljakud	—	600	1000
Majandushoov	300	300	300
Haljastatud pargiala	3750	7700	11 950

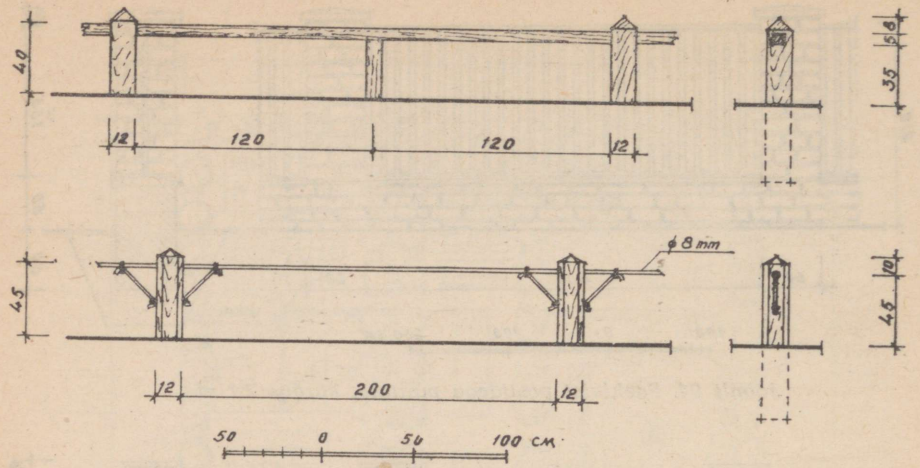

Joonis 96. Madalad kõnnitee piirded

Klubi parki kasutatakse suveperioodil tavaliselt väga elavalt. Et muuta park meeldivaks, on vaja tähelepanelikult valida sinna istutatavate puude ja põõsaste liike ning otstarbekalt paigutada üksikud paviljonid, väljakud ja kõnniteed. Klubi ümbruse haljastamisel tuleb püüda luua võimalikult rohkem meeldivaid loodusPilte, mis avaneksid pargiteel liikuja silmale.

Kui klubi asukohaks on valitud juba varem haljastatud maaala, siis hoone ehitamisel, selle ümbruse planeerimisel ja haljastamisel on vaja võimalikult rohkem säilitada olemasolevat haljastust, eriti aga puid, mis kasvavad aeglaselt.

Üksikute puudegruppide rajamisel on soovitav kasutada rohkem kohalikke puuliike, nagu pärn, vaher, tamm, kask, kuusk,

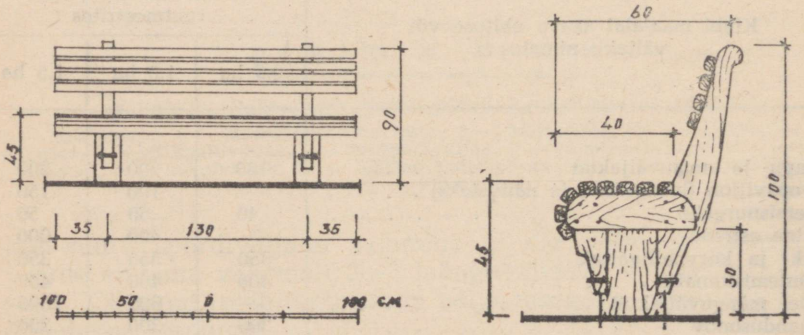

Joonis 97. Puidust pargipink

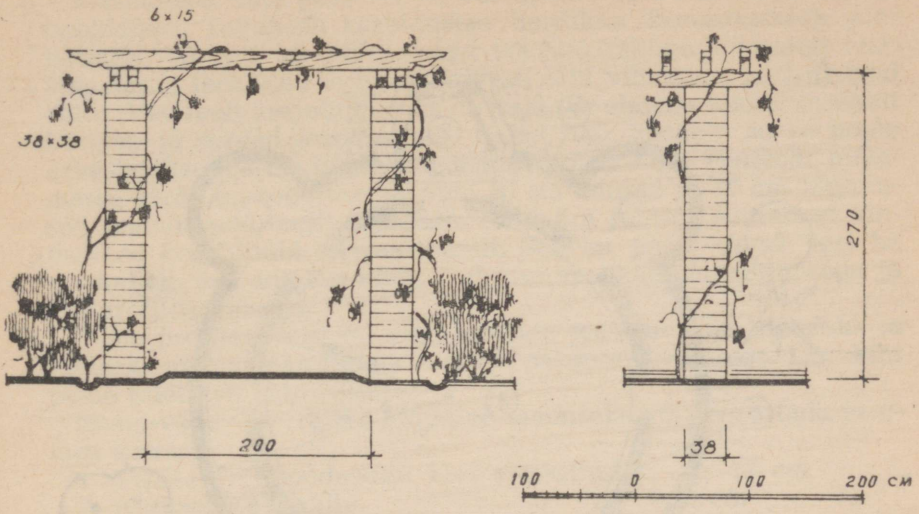

Joonis 98. Pergola puhtalt vuugitud silikaatkivist postidel

pappel jne. Need puuliigid kasvavad meie oludes hästi ega vaja erilist hooldamist. Klubi maa-ala põhjakülge tuleb istutada rohkem suurema ja tihedama võraga puid, lõunakülge aga madalamakasvulisi puid ja hõredamalt.

Klubi pargis on tavaliselt üks peatee ehk nn. peaallee, mis viib pargi tähtsamate ehituste juurde, ja peale selle väiksemad kõrvalteed. Enne haljastustööde alustamist peab teadma üksikute teede suundasid ja laiusi. Peatee laius on tavaliselt 4—5 meetrit ja kõrvaltee laius 2—3 meetrit.

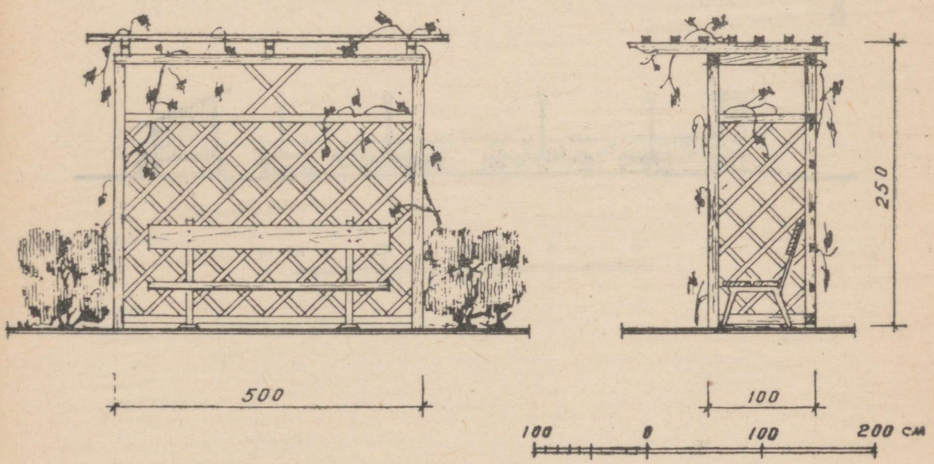

Joonis 99. Pergola puitvõrestikul

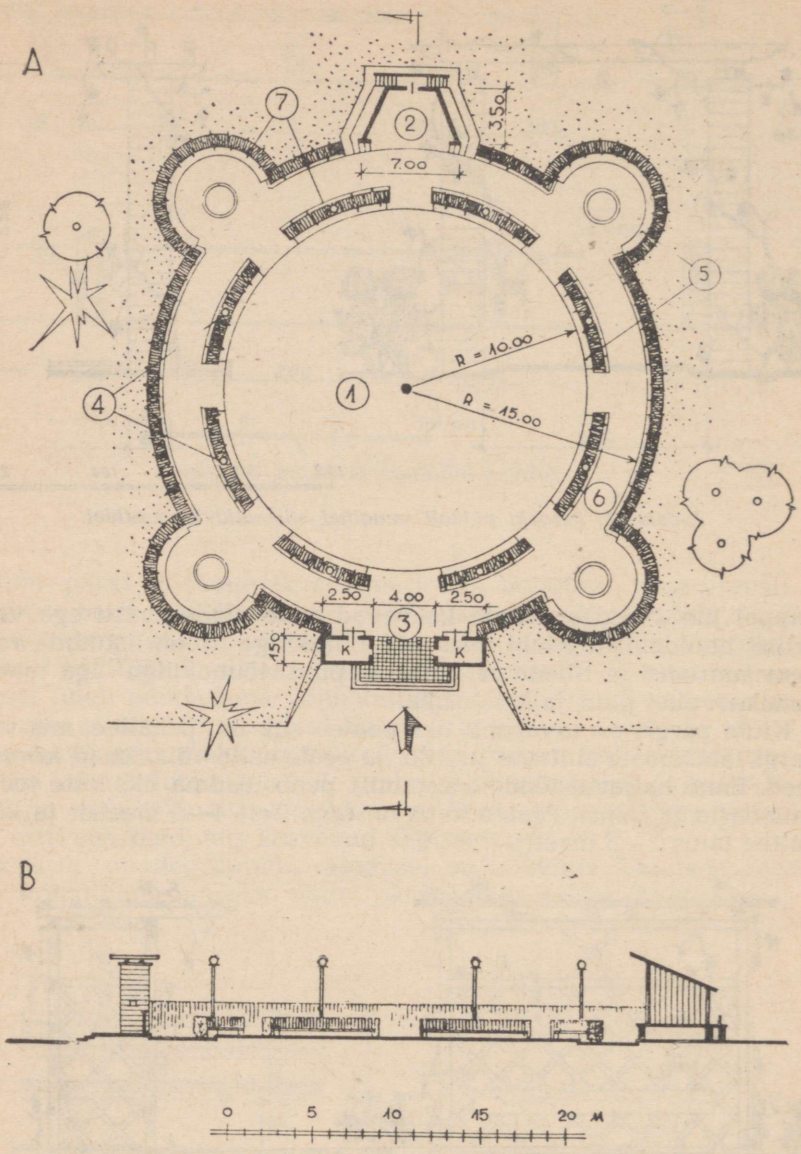

Joonis 100. Lahtine tantsupõrand 250 tantsijale:
A — plaan, *B* — lõige. *1* — tantsupõrand, *2* — estraad, *3* — sissepääs kassadega, *4* — valgustuspostid, *5* — istepingid, *6* — ringtee, *7* — hekk

Kõnniteede kate peab olema vastupidav ja võimaldama lihtsat hooldamist. Tavaliselt kasutatakse harilikke kruusakattega pinnaseteid või siis kivikillustikuga või šlakiräbuga sillutatud teid. Nimetatud teekatted lasevad kergesti läbi vihmavee ja kuivavad ruttu. Vee teelt ärajuhtimiseks on vaja tee ehitada kumer (keskelt kõrgem ja servad madalamad). Kallet tee keskelt serva poole arvestatakse iga tee laiuse ühe meetri kohta 2 cm. Peateede mõlemasse äärde on soovitav kaevata 20 cm laiused ja 10 cm sügavused kraavikesed, millede kaudu võiks ära juhtida suuremad vihmaveed kogu klubi territooriumilt. Selleks peab olema teel ka pikikallak, mis antakse klubi ümbruse vertikaalplaneerimisega ja tee profileerimisega.

Peale profileerimist on vaja tampida tee alus hästi tihedaks ja tasaseks ning seejärel katta ca 1 cm paksuse liivakihiga. Liivakihi peale tuleb tee kate (sillutis).

Enam-vähem korraliku kõnnitee saamiseks võib soovitada järgmist katet.

1. Tellise- või loodusliku kivi aluskillustik — 12 cm
2. Kiviprügi vahekiht — 3—8 cm
3. Tellisepurust kate — 1,5 cm

Sõiduteedele on vaja alla ehitada täiendav vastupidav alus.

Klubi territoorium tuleb piirata aiaga või tiheda hekiga. Soovitav on kasutada looduslikku piiret, mis ühtlasi aitab klubi maa-ala isoleerida ümbritsevatest ehitustest. Tiheda loodusliku piirde rajamisel võib kasutada kibuvitsa, kollast akaatsiat, sirelit, kuuske jne.

Lisa 1

KLUBI SISEKORRA EESKIRI

1. Klubi on külastajatele avatud iga päev järgmiselt: sügis-talvisel perioodil kella ..... kuni kella ....., suviste põllutööde perioodil kella ..... kuni kella .....

2. Nimetatud tundide kestel väljastatakse klubi külastajatele ajalehti, ajakirju, lauamänge, muusikariistu ning spordiinventari, organiseeritakse raamatute, ajakirjade ja ajalehtede ettelugemist ning raadio ühiskuulamist.

Päevauudiste kuulamine raadio kaudu toimub iga päev kell .....

Raamatute laenutamine kojuviimiseks, ringide töö, vestlused, loengud, ettekanded, kinoseansid, kontserdid, näidendid, temaatilised õhtud ja muud massiüritused viiakse läbi vastavalt klubi kalendertööplaanile.

3. Laste massiüritused organiseeritakse eraldi kindlaksmääratud tundidel ja need lõpetatakse hiljemalt kell 20.00.

Täiskasvanute massiüritustele lubatakse lapsi ainult koos vanematega. Pärast kella 21.00 lapsi klubisse ei lubata.

4. Kalendertööplaan asetatakse klubis välja üldiseks teadmiseks.

5. Vastutus sisekorra eeskirja täitmise ja massiürituste läbiviimise eest lasub klubi juhatajal. Päevadel, mil juhataja pole kohal, avab klubi selleks määratud klubi nõukogu liige või aktivist.

6. Klubis määratakse klubi nõukogu liikmetest igapäevane valve.

Valve ülesandeks on valvamine korra järele, ajalehtede, ajakirjade, lauamängude, muusikainstrumentide ja spordiinventari väljaandmine ja vastuvõtmine.

7. Klubi külastajad on kohustatud:

pidama vaikust ja korda, mis on vajalikud klubi töös; mitte tülitsema ja suitsetama ruumides, hoidma puhtust klubi ümbruses;

hoolikalt suhtuma klubi varandusse;

mitte lülitama raadiovastuvõtjat ilma juhataja või valve loata;

õigeaegselt ja täies säilivuses tagastama ajalehed, ajakirjad, raamatud, lauamängud, muusikainstrumendid, spordiinventari jne.

8. Süüdlased raamatute, muusikainstrumentide ja muu klubi varanduse kaotamises või rikkumises on kohustatud tasuma nende väärtuse.

9. Ebakaines olekus isikuil on sissepääs klubisse keelatud.

10. Klubi ruumides viibimine peakattes on keelatud.

11. Isikud, kes rikuvad määratud korda, peavad juhataja või valve esimesel nõudel lahkuma klubi ruumidest.

12. Kaebused külastajate ebarahuldava teenindamise kohta, hinnangud ja ettepanekud klubi töö parandamiseks kantakse kaebuste ja ettepanekute raamatusse, mis asub valve käes ja antakse välja klubi külastajate nõudel.

K i n n i t a n:
24. aprillil 1958. a.
Eesti NSV kultuuriminister
A. ANSBERG

MAAKULTUURIMAJA PÕHIMÄÄRUS

I. Üldeeskirjad.

1. Maakultuurimaja on klubiline asutus, mille eesmärgiks on oma tegevuspiirkonnas kultuurharidustöö teostamine ja samas piirkonnas asuvate kolhoosiklubide ja teiste klubiliste asutuste ning punanurkade töö metoodiline juhtimine.
2. Maakultuurimaja asutatakse rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee otsusega vastavalt rahvamajandusplaanile.
3. Maakultuurimaja allub töörahva saadikute nõukogule ning töötab küla töörahva saadikute nõukogu ja rajooni TSN täitevkomitee kultuuriosakonna juhtimisel.

II. Maakultuurimaja ülesanded ja töö sisu.

4. Maakultuurimaja ülesandeks on maaelanikkonna kommunistlik kasvatamine ja kultuuriline teenindamine, nende poliitilise ja tootmisalase aktiivsuse tõstmine kommunistliku ülesehitustöö järjekordsete ülesannete lahendamisel.
   Maakultuurimaja põhilisteks tööülesanneteks on:
   a) selgitada elanikkonnale kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse otsuseid, põllumajandusliku artelli põhikirja, poliitilisi päevasündmusi, kohalike partei- ja nõukogude organite otsuseid;
   b) populariseerida teaduse ja tehnika uusimaid saavutusi, põllumajanduse tootmise novaatorite töö meetodeid;
   c) organiseerida poliitiliste, põllumajanduslike, loodusteaduslike ja teaduslik-ateistlike teadmiste laialdast propagandat;
   d) abistada kolhooside ja sovhooside partei- ning majandusorganisatsioone sotsialistliku võistluse arendamisel kolhoosnikute ja sovhooside töötajate vahel, töödistsipliini tugevdamisel ja töötootlikkuse tõstmisel;
   e) arendada kunstilist isetegevust ja rahvaloomingut; organiseerida töötajate kultuurset puhkust ja kunstilist teenindamist;
   f) arendada kehakultuuri- ja spordipropagandat;
   g) koos koolidega organiseerida koolivälise kultuurmassilise töö läbiviimist lastega;
   h) anda organisatsioonilist ja metoodilist abi külanõukogu riiklikele klubilistele asutustele, kolhooside ja sovhooside klubidele ning punanurkadele kultuurharidustöö läbiviimisel maal.
5. Püstitatud ülesannete täitmiseks maakultuurimaja:
   a) organiseerib loenguid, ettekandeid, vestlusi, raadio ühiskuulamisi, ajalehtede, ajakirjade, brošüüride ettelugemisi nii omas statsionaaris kui ka klubides, brigaadides, punanurkades ja mujal;
   b) organiseerib kohtumisi põllumajanduse eesrindlastega, töötajatele puhkeõhtute ja puhkepäevade veetmist, kunstilise isetegevuse kontserte, etendusi, kinofilmide demonstreerimist ja ekskursioone;
   c) organiseerib elanikkonnale mitmesugustes küsimustes konsultatsioonilisteatmelist tööd;
   d) organiseerib põllumajanduslikke, tehnilisi, üldhariduslikke, koduloo-, tarbe- ja kujutava kunsti ning teisi ringe, samuti kunstilise isetegevuse ringe, kindlustab neid juhtidega, õppe- ja näitlike vahenditega;
   e) organiseerib näitliku agitatsiooni ja teiste kultuurharidustöö vahenditega kolhooside ja sovhooside töösaavutuste ning tööeesrindlaste populariseerimist elanikkonna hulgas;

f) tõmbab kaasa kultuurimaja aktiivsesse kultuurmassilisse töösse maa intelligentsi ja põllumajanduse eesrindlasi;
g) suunab kultuurimaja töötajaid küla klubilistesse asutustesse ja punanurkadesse organisatsioonilise ja metoodilise abi andmiseks, õpib tundma ja populariseerib küla paremate klubiliste asutuste töökogemusi.

III. Maakultuurimaja juhtimine ja töö organiseerimine.

6. Maakultuurimajal on nurgastamp ja oma nimetusega ümmargune pitsat.
7. Maakultuurimaja direktor, kunstiline juht ja instruktor määratakse ja vabastatakse ametist küla töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee poolt, kooskõlastatult rajooni TSN täitevkomitee kultuuriosakonnaga.
8. Maakultuurimaja direktor:
   a) kannab vastutust kogu maakultuurimaja sisulise töö eest, majandusliku ja finantstegevuse ning tuleohutuse abinõude kindlustamise eest, hooldab heaperemehelikult maakultuurimaja ruume ning inventari, rakendab abinõud nende õigeaegseks remondiks;
   b) koostab maakultuurimaja tööplaanid ja eelarve, kindlustab nende täitmise ja läbiviidavate ürituste igapäevase arvestamise. Maakultuurimaja tööplaani kinnitab küla töörahva saadikute nõukogu kooskõlastatult rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee kultuuriosakonnaga;
   c) kasutab kindlaksmääratud tulude-kulude eelarve piires rahalisi vahendeid;
   d) võtab tööle ja vabastab töötajaid, kelle tööle võtmine ja töölt vabastamine ei kuulu kõrgemalseisvate organite ülesannetesse. Võtab vastu rahasummasid ja materiaalseid väärtusi.
9. Maakultuurimaja juurde luuakse nõuandva organina partei-, nõukogude, komsomoli- ja ühiskondlike organisatsioonide esindajaist koosnev 7—11-liikmeline maakultuurimaja nõukogu. Maakultuurimaja nõukogu kinnitatakse küla töörahva saadikute nõukogu poolt üheks aastaks.
10. Maakultuurimaja annab oma tegevusest aru küla töörahva saadikute nõukogu ja kõrgemalseisvate organite ning üks kord aastas elanikkonna ees. Esitab kehtestatud tähtaegadeks rajooni kultuuriosakonnale oma töö kohta kirjaliku aruande ja statistilise aruande Statistika Keskvalitsuse poolt kinnitatud vormi järgi.
11. Maakultuurimaja tööaeg määratakse küla TSN täitevkomitee poolt.
12. Maakultuurimajal peab olema kaebuste ja ettepanekute raamat ning küla TSN täitevkomitee poolt kinnitatud sisekorra eeskirjad.

IV. Maakultuurimaja vahendid ja majandus.

13. Maakultuurimajal on oma iseseisev eelarve ja pangas jooksvad arved.
14. Maakultuurimaja eelarve koosneb assigneeringutest kohalikust eelarvest, samuti maakultuurimaja poolt teenindatavate kolhooside, töönduslike kooperatsioonide, artellide ja teiste organisatsioonide juhatuste otsustega maakultuurimajade kultuurharidusliku töö teostamiseks eraldatud vahenditest; summadest, mis laekuvad tasulistest peoõhtutest, etendustest, kontsertidest ja muudest üritustest.
15. Maakultuurimaja aasta eelarve kinnitatakse küla töörahva saadikute nõukogu poolt kooskõlastatult rajooni TSN täitevkomitee kultuuriosakonnaga.
16. Maakultuurimaja finants-majanduslikku tegevust ja varade seisukorda kontrollib küla töörahva saadikute nõukogu poolt määratav revisjonikomisjon ja teised seadusega selleks õigustatud organid.
17. Maakultuurimaja varade vastuvõtmine ja üleandmine direktori vahetusel toimub aktiga korras, mis on ette nähtud Eesti NSV RKN määrusega 14. novembrist 1945. a. nr. 989 «Asutuste juhatajate vahetamisel asutuste üleandmise ja vastuvõtmise korra kohta».
18. Maakultuurimaja ruumid on ette nähtud ainult kultuurharidusliku töö teostamiseks, nende kasutamine teistel eesmärkidel ei ole lubatud.

19. Maakultuurimaja põhivahendite üleandmine ei tohi toimuda ilma rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee otsuseta.
20. Maakultuurimajal on õigus omada kuni 7 ha suurust maa-ala pargi, aia ja spordiväljaku rajamiseks, agro-zootehniliste katsete korraldamiseks.

V. Maakultuurimaja likvideerimine

21. Maakultuurimaja likvideerimine võib toimuda ainult vastava rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee otsusega kooskõlas rahvamajandusplaaniga.

Lisa 3

Kinnitan:
Eesti NSV kultuuriminister
A. ANSBERG
aprill, 1959

RAHVAMAJA PÕHIMÄÄRUS

I. Üldeeskirjad

1. Rahvamaja on kohaliku alluvusega klubiline asutus kultuurharidustöö läbiviimiseks ning kultuurse puhkuse organiseerimiseks maaelanikkonna hulgas.
2. Rahvamaja asutatakse kooskõlas Eesti NSV klubiliste asutuste võrgu arendamise rahvamajanduse plaaniga rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee otsusel.
3. Rahvamaja allub küla töörahva saadikute nõukogule ning töötab küla töörahva saadikute nõukogu ja rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee kultuuriosakonna juhtimisel ning järelevalvel.

II. Rahvamaja ülesanded ja töö sisu

4. Rahvamaja ülesanneteks on: maaelanikkonna kommunistlik kasvatamine, tema poliitilise ja tootmisalase aktiivsuse tõstmine kommunistliku ülesehitustöö järjekordsete ülesannete lahendamisel ja kultuurharidustöö organiseerimine elanikkonna hulgas.

   Rahvamaja põhilisteks tööülesanneteks on:

   a) selgitada elanikkonnale kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse otsuseid, põllumajandusliku artelli põhikirja, poliitilisi päevasündmusi, kohalike partei- ja nõukogude organite otsuseid;
   b) populariseerida teaduse, tehnika ja põllumajanduse tootmise eesrindliku praktika uusimaid saavutusi;
   c) levitada elanikkonna hulgas poliitilisi, loodusteaduslikke, põllumajanduslikke ja teaduslik-ateistlikke teadmisi;
   d) abistada kolhooside, sovhooside, remondi- ja tehnikajaamade ja teiste asutuste ning ettevõtete partei- ja teisi ühiskondlikke organisatsioone töötootlikkuse tõstmisel, töödistsipliini tugevdamisel ja sotsialistliku võistluse arendamisel kolhoosnikute ja sovhooside, remondi- ja tehnikajaamade ning teiste asutuste ja ettevõtete töötajate vahel;
   e) arendada kunstilist isetegevust ja rahvaloomingut; organiseerida töötajate kultuurset puhkust ja kunstilist teenindamist;
   f) aidata kaasa kehakultuuri ja spordi arendamisele;
   g) abistada koole koolivälise kultuurmassilise töö läbiviimisel lastega.

5. Nende ülesannete täitmiseks rahvamaja:

   a) organiseerib loenguid, ettekandeid ja vestlusi, raadioühiskuulamisi, ajalehtede, ajakirjade, brošüüride ettelugemist;
   b) organiseerib näitlikku agitatsiooni ja teiste kultuurharidustöö vahenditega kolhooside, remondi- ja tehnikajaamade, sovhooside ja teiste asutuste

ning ettevõtete töösaavutuste ja tööeesrindlaste populariseerimist elanikkonna hulgas ning abistab nimetatud asutustes, ettevõtetes ja organisatsioonides kultuurharidustöö läbiviimist;

c) organiseerib kohtumisi põllumajanduse eesrindlastega, töötajatele puhkeõhtute ja puhkepäevade veetmist, kunstilise isetegevuse kontserte, etendusi, kinofilmide demonstreerimist;

d) organiseerib maaelanikkonnale mitmesugustes küsimustes konsultatsioonilis-teatmelist tööd;

e) organiseerib põllumajanduslikke, tehnilisi, üldhariduslikke, kunstilise isetegevuse ning teisi ringe, kindlustab neid juhtidega, õppe- ja näitlike vahenditega.

III. Rahvamaja juhtimine ja töö organiseerimine

6. Kogu oma töö rajab rahvamaja kolhoosi liikmete, remondi- ja tehnikajaamade ja sovhooside töötajate ning maaintelligentsi aktiivsele osavõtule.
7. Rahvamaja juurde luuakse nõuandva organina partei-, nõukogude, komsomoli- ja ühiskondlike organisatsioonide esindajaist koosnev 7—11-liikmeline rahvamaja nõukogu. Rahvamaja nõukogu kinnitatakse küla töörahva saadikute nõukogu poolt üheks aastaks.
8. Rahvamaja tegevus toimub nii omades ruumides kui ka punanurkades, brigaadides, loomakasvatuse farmides, remondi- ja tehnikajaamades jne.
9. Rahvamaja juhatajaks määratakse keskharidust ja kultuurharidustöö kogemusi omav isik. Määramist ametikohale ja sellelt vabastamist teostab küla töörahva saadikute nõukogu, kooskõlastades küsimust eelnevalt rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee kultuuriosakonnaga.
10. Rahvamaja juhataja:
    a) kannab vastutust kogu rahvamaja töö eest, varade puutumatuse ning tuleohutuse abinõude täitmise eest; hooldab heaperemehelikult rahvamaja ruume ning inventari, rakendab abinõud nende õigeaegseks remondiks;
    b) koostab rahvamaja tööplaanid ja eelarved, kindlustab nende täitmise ja peab läbiviidavate ürituste igapäevast arvestust. Rahvamaja tööplaani kinnitab küla töörahva saadikute nõukogu kooskõlastatult rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee kultuuriosakonnaga.
    c) kasutab kindlaksmääratud tulude-kulude eelarve piirides rahalisi vahendeid.
11. Rahvamaja tööaeg määratakse küla TSN täitevkomitee poolt.
12. Rahvamajal peab olema kaebuste ja ettepanekute raamat.

IV. Rahvamaja vahendid ja majandus

13. Rahvamaja sissetulekud moodustavad assigneeringud kohalikust eelarvest, samuti rahvamaja poolt teenindatavate kolhooside ja teiste organisatsioonide juhatuse otsusega rahvamajade kultuurharidusliku töö tõhustamiseks eraldatud vahenditest; summadest, mis laekuvad tasulistest peoõhtutest, etendustest, kontsertidest ja teistest üritustest.
14. Rahvamaja koosseis kinnitatakse rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee poolt kooskõlas kehtivate tüüpkoosseisudega. Rahvamaja aasta-eelarve kinnitab küla töörahva saadikute nõukogu.
15. Rahvamaja varade ja erisummade raamatupidamisalast arvestust teostab küla töörahva saadikute nõukogu raamatupidamine.
16. Rahvamaja varade inventeerimist teostab küla töörahva saadikute nõukogu poolt kinnitatud komisjon vähemalt üks kord aastas.
17. Rahvamaja finants-majanduslikku tegevust kontrollib küla töörahva saadikute nõukogu poolt määratav revisjonikomisjon ja teised seadusega selleks õigustatud organid.
18. Rahvamajade varade üleandmine ja vastuvõtmine juhatajate vahetusel teostatakse akti alusel vastavalt seadusega ettenähtud korras.
19. Rahvamaja ruumid on ette nähtud ainult kultuurharidusliku töö teostamiseks, nende kasutamine teistel eesmärkidel ei ole lubatud.

20. Rahvamaja hoone, varade ja rahaliste vahendite üleandmine ei tohi toimuda ilma rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee otsuseta.
21. Rahvamajal on õigus omada kuni 7 ha suurust maa-ala pargi, aia ja spordiväljaku rajamiseks, agro-zootehniliste katsete korraldamiseks.

V. Rahvamaja likvideerimine

22. Rahvamaja likvideerimine võib toimuda ainult vastavalt Eesti NSV klubiliste asutuste võrgu väljaarendamise plaanile rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee otsusega Eesti NSV Kultuuriministeeriumi eelneval nõusolekul.

Lisa 4

«K i n n i t a n»
NSV Liidu põllumajandusministri asetäitja
V. MATSKEVITŠ
5. augustil 1954. a.

«K i n n i t a n»
NSV Liidu kultuuriministri asetäitja
S. KAFTANOV
5. augustil 1954. a.

KOLHOOSIKLUBI PÕHIMÄÄRUS

I. Üldpõhimõtted

1. Kolhoosiklubi luuakse kolhoosnikute üldkoosoleku otsuse põhjal vastavalt põllumajandusliku artelli tüüppõhikirja artiklile 6 (punkt «k») kultuurharidustöö läbiviimiseks, poliitiliste teadmiste levitamiseks kolhoosnikute hulgas ja nende puhkeaja organiseerimiseks. Klubi jaoks eraldatakse olemasolevad ruumid või ehitatakse uus hoone vaatesaaliga ja tubadega ringide tööks.
2. Kolhoosi juhatus kindlustab klubiruumid vajaliku inventariga, mööbliga, küttega, valgustusega ning hoolitseb, et ruumid hoitakse puhtad ja korras. Kolhoosi juhatuse otsusel võidakse kolhoosiklubi juurde ehitada spordiväljakud ja puhkeaed.
3. Kolhoosiklubi kuulub kohustuslikus korras riiklikule registreerimisele rajooni töörahva saadikute nõukogu täitevkomitee kultuuriosakonnas.
   Klubiruumide kasutamine mitte oma otsesteks eesmärkideks on keelatud.

II. Kolhoosiklubi ülesanded ja töö sisu

4. Kolhoosiklubi kogu tegevus peab olema suunatud kolhoosnikute kommunistlikule kasvatusele ja kultuuritaseme tõstmisele, sellele, et mobiliseerida neid täitma kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse otsuseid, eriti põllumajanduse alal, kolhooside organisatsioonilisele ja majanduslikule tugevdamisele.
5. Kolhoosiklubi töö sisuks on:
   a) selgitada kolhoosnikutele kommunistliku partei ja Nõukogude valitsuse otsuseid, NSV Liidu konstitutsiooni, põllumajandusliku artelli põhikirja, nõukogude sotsialistliku korra üleolekut kapitalistlikust korrast, poliitilisi päevasündmusi, kohalike partei- ja nõukogude organite otsuseid;
   b) propageerida põllumajandusteaduse ja tehnika uusimaid saavutusi, levitada kolhoosnikute hulgas agrotehnilisi ja zootehnilisi teadmisi, populariseerida eesrindlike kolhooside, brigaadide, lülide ja üksikute kolhoosnikute töömeetodeid ja saavutusi;
   c) abistada kolhoosi liikmeid poliitiliste ja loodusteaduslike teadmiste omandamisel;
   d) abistada kolhoosi juhatust kolhoosnikutevahelise sotsialistliku võistluse organiseerimisel, populariseerida kolhoosi tootmisnovaatorite töömeetodeid;

e) organiseerida kolhoosi liikmete ja nende perekonnaliikmete kunstilist isetegevust ja kunstilist teenindamist;
f) abistada kehakultuuri ja spordi arendamist;
g) läbi viia koolivälist kultuurilis-kasvatuslikku tööd laste hulgas.

III. Kolhoosiklubi töö vormid

6. Kolhoosiklubi:
a) organiseerib ettekandeid, loenguid ja vestlusi ühiskondlik-poliitilistel, põllumajanduslikel, loodusteaduslikel, kirjanduslik-kunstilistel ja muudel teemadel; viib läbi ajalehtede, ajakirjade, raamatute ja brošüüride ettelugemisi ning raadiosaadete ühiskuulamisi; organiseerib konsultatsioonilisteatmelist tööd kolhoosi liikmeid huvitavates küsimustes;
b) loob üldhariduslikke ringe, sõjaliste teadmiste ringe, näiteringe, koore, muusikaringe, tantsuringe, kujutava kunsti, käsitöö, kehakultuuri ja muid ringe, kindlustab neid juhtidega, õppe- ja näitlike vahenditega;
c) võtab osa seinalehtede ja välklehtede kujundamisest, valmistab ja paneb üles autahvleid ja sotsialistliku võistluse käigu näitajate tahvleid;
d) organiseerib näitusi põllumajandusteaduse ja tehnika saavutustest, oma ja teiste kolhooside põllumajanduse eesrindlaste saavutustest;
e) organiseerib kunstiliste, loodusteaduslike, põllumajanduslike ja muude kinofilmide demonstreerimist, viib läbi filmide arutelusid;
f) viib läbi kirjanduslik-kunstilisi ja temaatilisi õhtuid, puhkeõhtuid, kohtumisi kolhoositöös kuulsaks saanud inimestega, teadlastega, kirjanikega, kunstimeistritega: organiseerib kontserte, etendusi, rahvapidusid, teatrite ühiskülastusi ja kunstilise isetegevuse esinemisi;
g) loob kehakultuuri ja spordisektsioone, võistkondi, aitab vabatahtlikul spordiühingul «Kolhoosnik» läbi viia spordivõistlusi, sportlikke mänge ja VTK märgi normide täitmist.

7. Kogu oma tööd teeb kolhoosiklubi nii spetsiaalselt määratud ruumides kui ka brigaadides, välilaagrites, loomakasvatusfarmides jne.

IV. Kolhoosiklubi juhtimine

8. Kolhoosiklubi töö juhtimist teostab kolhoosi juhatus. Kolhoosiklubi kogu töö rajaneb kolhoosi liikmete ja maaintelligentsi laialdasel kaasatõmbamisel aktiivsesse tegevusse. Rajooni kultuuriosakond annab kolhoosiklubile metoodilist abi.
9. Kolhoosiklubi juures moodustatakse 7—11 liikmest koosnev klubi nõukogu. Nõukogu koosseis kinnitatakse kolhoosi juhatuse poolt klubi aktiivi hulgast ühiskondlike organisatsioonide soovitusel. Kolhoosiklubi nõukogu vaatab läbi klubi tööplaanid, jaotab nõukogu liikmete vahel kohustused kultuurharidustöö eri liikide järgi (töö noorte hulgas, laste hulgas, naiste hulgas, isetegevuse organiseerimine jne.).
10. Kolhoosi juhatus määrab kolhoosiklubi juhatajaks kolhoosniku, kel on vähemalt keskharidus ja kogemusi ühiskondliku töö alal, või väljastpoolt kolhoosi palgatud kultuurharidusala töötaja.
11. Klubi juhataja töötasu määratakse kolhoosnikute üldkoosoleku otsusega sõltuvalt tema kvalifikatsioonist ja töö ulatusest: muudest töödest vabastatud klubijuhatajale kuni üks normipäev iga tööpäeva eest; klubijuhatajale, kes seda tööd teeb kohakaasluse korras, määratakse töötasu sõltuvalt töö ulatusest klubis nende päevade eest, millal ta faktiliselt klubitööd teeb; isikutele, kes sellele tööle on palgatud väljastpoolt kolhoosi, määratakse töötasu rahas külaklubide (rahvamajade) töötajate vastavate kategooriate töötasumäärade ulatuses.
12. Kolhoosiklubi juhataja kannab vastutust klubi kogu töö organiseerimise eest, varanduse säilimise eest, klubiruumide korrashoidmise eest, samuti tuleohutuse abinõude täitmise eest. Klubi juhataja koostab kolhoosiklubi tööplaani ja eelarve ning kindlustab nende täitmise, peab klubi töö arvestust ja annab oma tööst aru kolhoosi juhatuse ees.

V. Kolhoosiklubi rahalised vahendid

13. Kolhoosiklubi rahalised vahendid moodustuvad:
    a) summadest, mis kolhoosi üldkoosolek määrab kolhoosiklubi ülalpidamiseks ja tööks;
    b) sissetulekutest, mis saadakse klubi poolt läbiviidavatest maksulistest üritustest (piduõhtutest, etendustest, kontsertidest, kinoseanssidest, loengutest jne.).
14. Klubi rahalised vahendid kulutatakse:
    a) kunstilise isetegevuse ringide juhtide, lektorite, pianisti, bajanisti, kunstnik-dekoraatori töötasuks;
    b) ekskursioonide, puhkeõhtute, ringide töö organiseerimiseks, isetegevuslike etenduste ja kontsertide kunstiliseks kujundamiseks, spordivõistluste läbiviimiseks, majandus-, spordi- ja kultuuriinventari, näitlike vahendite ja raamatute muretsemiseks, ajalehtede ja ajakirjade tellimiseks;
    c) klubiruumide kunstiliseks kujundamiseks.
15. Kolhoosiklubi aasta-eelarve kinnitab kolhoosi juhatus.
16. Klubi majanduslikku arvepidamist teostatakse kolhoosi raamatupidamise poolt.
17. Kolhoosiklubi finants-majanduslikku tegevust revideeritakse kolhoosi revisjonikomisjoni poolt 2 korda aastas.
18. Varanduse vastuvõtmine ja üleandmine kolhoosiklubi juhataja vahetamise puhul toimub kolhoosi juhatuse poolt kinnitatud komisjoni akti põhjal.

SISUKORD

EESSÕNA 3

MASSILINE POLIITILINE TÖÖ . . 5
Trükisõnaline propaganda ja agitatsioon 5
Ajalehevitriin 6
Ajaleht ja geograafiline kaart . . 6
Vitriin „Nädala uudised“ 7
Temaatiline vitriin 8
Ajalehtede komplekt ja väljalõigete album 9
Seinaleht 10
Lööksleht 12
Välkleht 14
Suuline propaganda ja agitatsioon . 14
Ajalehe ettelugemine 14
Loengud ja ettekanded 15
Kuidas valida lektoreid 16
Kuidas teatada kuulajatele loengust 17
Loeng klubis 17
Loengutsüklid 17
Loeng koos filmi demonstreerimisega 18
Vestlused 19
Vestluse ettevalmistamine . . . 20
Vestluse ülesehitus 21
Poliitiline informatsioon 23
Temaatilised õhtud 24
Elav ajaleht 28
Küsimuste ja vastuste õhtu . . . 31
Ringid 33
Näitlik propaganda ja agitatsioon . 33
Loosungid 34
Plakatid 34
Näitused 35
Sotsialistliku võistluse näitajate tahvel 37
Satiirileht 39
Valgusleht 40
Massiline poliitiline töö elanikkonna mitmesugustes kihtides . . 41

KINO KLUBIS 48
Töö kinokülastajatega 49
Kinofilmide reklaamimine 50
Sihtseansside organiseerimine . . 50
Põhilised tuleohutuse nõuded kinoseansside korraldamisel 51

RAADIO KLUBIS 54
Raadioring 56
Teatmeid vastuvõtja kohta . . . 57

PÕLLUMAJANDUSLIK PROPAGANDA 60
Klubide abi kolmeaastastele agro- ja zootehnilistele kursustele . . 61
Põllumajandusringid 62
Ühislugemised 64
Vestlused 65
Loengud põllumajanduslikel teemadel 66
Kino põllumajandusliku propaganda vahendina 67
Põllumajanduslike filmide kinofestivalid 70
Temaatilised õhtud 71
Tootmisalased ekskursioonid . . . 73
Plakatid, näitlikud vahendid ja näitused 74
Näitused 76
Põllumajandusnurgad 78

TEADUSALASTE TEADMISTE PROPAGANDA 82
Loengud 84
Loengute temaatika 87
Loengute tsüklid 89
Vestlused 91
Populaarteadusliku kirjanduse ettelugemine 93
Üldhariduslikud ringid 95
Teadusalaste teadmiste näitlik propaganda 97
Temaatilised õhtud 100
Ekskursioonid 104

KLUBI REPERTUAARIKOGU. AJALEHED JA AJAKIRJAD KLUBIS 106

KUNSTIALANE KASVATUSTÖÖ . . 111
Kunstilise isetegevuse kontserdid . . 116
Isetegevuslikud näiteringid 119
Ettevalmistus õige hääldamise, hingamise, hääle ja keele alal . . 119
Ettevalmistus esitatava pala alal . 126
Jumestamine 139
Klubi koor 144
Koori organiseerimine 144
Koorijuht 144
Laulukooride tüübid 145
Koori valik 146
Koori harjutusruum 147
Koori organisatsioon 147
Koori töö 148
Koori liikmeks vastuvõtmine ja hääleproov 149
Uue laulu õpetamine 150
Koori esinemine 152
Koori paigutamine 153
Koori kasvatustööst ja repertuaarist 154
Koor ja ansamblid 154
Klubi orkester 155
Rahvatantsud 158
Esinemiseks valmistumine 161
Varustus ja treeningriietus harjutustundideks 162
Joonistamise ja maaliring 163
Värviline natüürmort 166
Inimese pea ja figuur 167
Dekoratiiv-kujundustööd 168
Ringi tööks ja inventari paigutamiseks kohane ruum 169
Tikkimise ja kudumise ring 170
Agitatsiooni-kontserdibrigaad . . . 174

KEHAKULTUURI- JA SPORDIPROPAGANDA KLUBIS 179
Kehakultuuri- ja spordiõhtud klubis 180
Sporditeemaline kinoõhtu 181
Male ja kabe klubis 182
Spordiehitused ja -inventar . . . 184
Lihtne spordiinventar 191
Massiline kaitsetöö 193

PUHKUS JA MEELELAHUTUSED . 197
Puhkeõhtud 199
Ühislaulmine 201
Mängud 202
Väikese liikumisega mängud . . 202
Liikumismängud 212
Puhkuse ja meelelahutuste organiseerijate aktiiv 213
Mängude ja meelelahutuste õhtu . 214
Tantsuõhtud 215
Maskeraadid 218
Rahvapidu 222
Peotantsud 225
Tantsukursused 225
Peotantsude demonstratsioonid ja võistlused 228

TÖÖ LASTEGA KLUBIS 230
Laste vaba aja veetmine klubis . . 230
Vestlused 231
Kino lastele 232
Õpilaste kohtumised tööeesrindlastega 232
Ekskursioonid 233
Töö raamatuga 233
Laste kunstimaitse arendamine . . 234
Klubi osa laste töökasvatuses . . 236
Suvine koolivaheaeg 237
Pedagoogiline propaganda 238
Kuidas valmistada nukuteatrile nukke 239

NÕUANDEID KLUBI KUNSTNIKELE 243
Kujundustöödeks kasutatavad materjalid 243
Värvide toonid ja nimetused . . . 247
Instrumendid ja seadised 250
Kirjad 255
Käsitsi kirjutatud kirjad 255
Joonistatud kirjad 257
Tähtede vahedest 257
Üleskutsete kujundamine 263
Kopeerimine ja kujutiste graafiline suurendamine 265
Seinalehtede kujundus 266
Välkleht 269
Fotode ja fotomontaažide kujundamine 271
Diagrammide valmistamine . . . 272
Plakatite valmistamine 274
Klubiruumide pidulik kujundus . 276
Vaatesaali pidulik kujundus . . . 277

HELI- JA PROJEKTSIOONIAPARATUUR 278
Projektsiooniaparaadid 280
Diafilmid ja diapositiivid 282

FOTORING 286
Fotoring ja seinaleht 288
Fotoajaleht 288
Fotonäitus ja fotoalbum 289
Foto ja tekst 289
Negatiivide ja positiivide säilitamine 290

KLUBI NÕUKOGU JA AKTIIV . . 291
Klubi juhatus 293
Töö planeerimine ja arvestus . . 294
Ringide töö planeerimine . . . 303
Klubi töö arvestus 305
Klubi asjaajamise üleandmine ja vastuvõtmine 307

KLUBI FINANTSEERIMINE . . . 309
Eelarve koostamise kord 310
Klubi eelarvelised summad . . . 314
Erisummade eelarve kulud . . . 316
Endamaksustamise summad . . 317
Maa tarbijate kooperatiivide kultuurifond 317
Kolhooside kultuurifond 318
Kolhoosiklubi vahendid 319
Sovhoosi ning remondi- ja tehnikajaama klubi vahendid . . . 320

EHITAMINE JA SISUSTAMINE . . 321
Klubihoone asukoha valik 321
Klubitüübi valik 322
Klubi tähtsamad ruumid ja nende sisustus 327
Raamatukogu ja lugemistuba . . 336
Isetegevusringide tööruumid . . 337
Vestibüül 337
Klubi sanitaartehniline heakorrastus 338
Klubi viimistlus ja sisustamine . 340
Klubi maa-ala, selle planeerimine ja haljastamine 343
Lisad: Klubi sisekorra eeskiri . 350
Maakultuurimaja põhimäärus . . . 351
Rahvamaja põhimäärus 353
Kolhoosiklubi põhimäärus 355

СПРАВОЧНИК ДЛЯ КЛУБНЫХ РАБОТНИКОВ

На эстонском языке

Оформление А. Руутсоо
Эстонское Государственное Издательство
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

*

Toimetaja *L. Riikoja*

Kunstiline toimetaja *I. Torn*

Tehniline toimetaja *T. Mitt*

Korrektorid *M. Amon* ja *S. Aron*

Ladumisele antud 28. XI 1958. Trükkimisele antud 4. IV 1959. Paber 60:92, 1/16. Trükipoognaid 22,5. Arvutuspoognaid 24,75. Trükiarv 1500. MB-03638. Tellimise nr. 2055. Trükikoda „Punane Täht", Tallinn, Pikk tn. 54/58.

Hind rbl. 9.45

6—1

A A
22524
206053

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00359291 4